FRAGMENTE

DIN

ISTORIA ROMĂNILOR

DE

Eudoxiu Baron de Hurmuzaki

Sub auspiciile Ministeriuluĭ Cultelor şi Instrucţiuniĭ Publice şi ale Academieĭ Române

TOMUL AL TREILEA

Traducere făcută de

IOAN SLAVICĬ

BUCUREŞTI

Stabilimentul grafic I. V. SOCECŬ, Strada Berzeĭ, 59.

1900.

FRAGMENTE

DIN

ISTORIA ROMĂNILOR

FRAGMENTE

DIN

ISTORIA ROMÂNILOR

DE

Eudoxiu Baron de Hurmuzaki

Sub auspiciile Ministeriuluĭ Cultelor și Instrucțiuniĭ Publice și ale Academieĭ Române

TOMUL AL TREILEA

Traducere făcută de

IOAN SLAVICĬ

BUCUREȘTI
Stabilimentul grafic I. V. SOCECŬ, Strada Berzeĭ, 59.
1900.

SCARA MATERIEI

SECOLUL XVII.

Pagina

Mihaiŭ-Vodă stărue, ca tînĕrul Stefan, fiiul luĭ Petru, fostul Voivod al Moldoviĭ, să fie adus din Innsbruk, unde el se afla, fără de întârḑiere şi neştiut de nimenĭ în Ardél, pentru-ca el să fie la îndĕmână când va fi sosit ora pentru ridicarea luĭ în scaunul domnesc al Moldoviĭ, unde el se póte şi altfel aştepta, în virtutea naşteriĭ sale din sânge domnesc, la o bună primire.

Comisariĭ împĕrăteştĭ staŭ însĕ în faţa acesteĭ cererĭ la îndoială şi daŭ Impĕratuluĭ sfatul de a n'o încuviinţa, ear acésta nu numaĭ pentru-că bănuitórea corónă a Poloniei ar înţelege intenţiunile Austrieĭ în ceea ce priveşte Moldova, ci şi pentru-că viaţa tînĕruluĭ Ştefan ar puté să fie ameninţată în urma lipseĭ de scrupule a luĭ Mihaiŭ-Vodă, ear lucrul acesta e, ḑic eĭ, cu atât maĭ probabil, cu cât acest Voivod are la dênsul un aderent împrietenit cu dênsul, căruia are de gând să-ĭ dea domnia Moldoviĭ.

Ceauşiĭ, care predaseră luĭ Pĕtraşcu-Vodă stégul de investitură în Muntenia, s'aŭ întors tocmaĭ atuncĭ de acolo la Alba-Iulia.

Mihaiŭ-Vodă a grăbit să-ĭ trimită, întocmaĭ ca Impĕratuluĭ, şi Archiduceluĭ Mateiŭ ştirea înveselitóre despre succesele sale în Moldova şi l'a rugat pe acesta să mijlocéscă, ca să nu fie duşmănit orĭ poate chiar atacat din Polonia. Archiducele a exprimat în rĕspunsul sĕŭ speranţa, că binecuvêntarea şi graţia celuĭ atotputernic vor însoţi şi în viitor pe Voivod în toate întreprinderile ce va face pentru mărirea numeluĭ sĕŭ, pentru binele creştinătăţiĭ şi pentru vaḑa caseĭ împĕrăteştĭ şi că poate se conteze în acela-şĭ timp şi la rĕcunóşterea Impĕratuluĭ; el a promis totodată să obţină prin intervenirea sa la Impĕratul reţinerea regeluĭ Polonieĭ de la orĭ-şi-ce ostilitate contra Moldoviĭ, şi să validiteze în Polonia în deosebĭ argumentul, că vina pentru expediţiunea luĭ în Moldova o pórtă numaĭ tripla alianţă a duşmanilor luĭ, Ieremie Movilă, Sigismund Báthory şi Cancelarul Zamoischy, care-şĭ daŭ silinţa de a-l alunga nu numaĭ din Muntenia, care e ţara luĭ, ci până chiar şi din Ardél, care era provincie împĕrătéscă [1]).

I s'a maĭ pus luĭ Mihaiŭ-Vodă în perspectivă şi emiterea altor disposiţiunĭ în ceea ce priveşte atitudinea luĭ, de o cam dată însă el a fost îndemnat a se fortifica şi a prinde rădĕcinĭ în Moldova, de a-ĭ reţiné pe turcĭ prin neîntrerupte atacurĭ pe apă şi pe uscat şi prin scădere de ómenĭ şi de provisiunĭ de la năvălirea, pe care o intenţionaŭ asupra Ungarieĭ şi asupra Ardéluluĭ, precum şi de a aduna informaţiunĭ sigure despre planurile lor de acţiune, despre trupele lor şi despre mişcările lor

---

[1]) Raportul luĭ David Ungnad şi a luĭ Mihail Székely către Impĕratul. Alba-Iulia, 9 Aprilie 1600.

şi de a raporta grabnic despre aceste, în genere de a se folosi de tóte mijlócele, ca să-l slăbéscă pe inimic şi să zădărnicéscă intenţiunile luĭ.

Astfel îşĭ dedea Austria silinţa de a trage folóse pe cât se póte de marĭ din expediţiunea norocos reuşită, la care dintru început nu voise de loc a lua parte, şi o primea acum, cel puţin pe cale diplomatică, sub aripile eĭ ocrotitóre, pentru-ca astfel să ajungă fără de nicĭ o ostenélă şi fără de cheltuelĭ a stăpâni în vecinĕtatea Ardéluluĭ o ţară fórte importantă atât prin bogatele eĭ isvóre de ajutor, cât şi prin posiţiunea eĭ geografică [1]).

Gândul luĭ Mihaiŭ-Vodă era, ca prin întreprinderea făcută de el la timp nepotrivit contra Moldoviĭ să pună pe Impĕratul, căruia îĭ dedeaŭ deja destul de lucru Turciĭ şi Tătariĭ, în conflict şi cu Polonia; austriaciĭ eraŭ însă îngrijaţĭ, ca nu cum-va Sigismund cel alungat din ţară, profitând de o asemenea complicaţiune, să năvăléscă din noŭ în Ardél şi să facă încercarea de a complica şi maĭ rĕŭ lucrurile şi altfel destul de încurcate. „Voivoduluĭ ĭ-a ajuns fără îndoială apa la gură, şi el s'a gândit prea târḑiŭ să înveţe a înota“ [2]).

Voivodul altfel inimos, dar devenit în urma grelelor nevoĭ maĭ precaut a început acum să se témă de oştirea Poloniеĭ. El a cerut dar din propriul luĭ îndemn de la Basta ajutor de trupe austriace, precum şi altfel de sprijin, pe care stăruia să-l obţie în cas de nevoie fără

---

[1]) Conceptul unuĭ rĕspuns dat de Archiducele Mateiŭ luĭ Mihaĭ-Vodă, Iunie orĭ Iulie 1600.

[2]) D. Ungnad. Sătmar, 1 August 1600.

de întârḑiere, ear nu ca maĭ nainte, după lungĭ tără-găielĭ. Comisariĭ împĕrăteştĭ, mulţumiţĭ pe deplin de acéstă mărturisire a propriei sale slăbiciunĭ, în care eĭ vedeaŭ semnele uneĭ depline supunerĭ faţă cu Austria, l'aŭ invitat să intre în corespondenţă intimă cu Basta. Eĭ aŭ creḑut în acela-şĭ timp de cuviinţă a stărui, ca acesta să-şĭ dea prin o scrisóre măgulitóre silinţa de a-şĭ câştiga ear graţia Voivoduluĭ şi să-ĭ pună în perspectivă spriginul cuvenit; de altă parte însă îĭ dedeaŭ Impĕratuluĭ sfatul de a nu intra la timp nepotrivit în conflict cu Polonia.

Mihaiŭ-Vodă cerea, din contra, ca să se facă, precum se stabilise prin comun acord pentru un asemenea cas de urgentă nevoie, o diversiune contra Polonieĭ prin concentrarea unuĭ corp de armată împĕrătéscă la hotarele Silesieĭ, deşi numaĭ pentru aparenţă, pentru-ca să nu se pótă îndrepta întréga putere armată a Polonieĭ asupra Ardéluluĭ şi contra luĭ, ci să fie nevoită a se împărţi; de aceea el cerea, ca şi generalul împĕrătesc din Caşovia, cel din Sătmar şi cel din Hust să adune cu ostentaţiune trupe şi, în genere, să-şĭ dea silinţa de a produce aparenţele uneĭ pregătirĭ seriόse contra Polonieĭ [1]).

Mihaiŭ-Vodă pune pe popor un bir ne maĭ pomenit în Ardél, care se urcă la şase talerĭ, din care treĭ aŭ

---

[1]) Scrisórea luĭ D. Ungnad şi a luĭ M. Székely către Dr. Pezzen. Sătmar 1 August 1600. Două scrisorĭ ale luĭ Mihaiŭ-Vodă către Székely. Alba Iulia, 28 Iulie 1600. Scrisórea luĭ Mihaiŭ-Vodă către Dr. Pezzen. Alba Iulia 28 Iulie 1600. Scrisórea lui Mihaiŭ-Vodă către generalul Basta. Alba-Iulia 2 August 1600.

să fie plătiţĭ numaĭ decât, ear ceĭ-lalţĭ treĭ în două-treĭ săptĕmânĭ. In timp de nouĕ lunĭ de ḑile bietul ţĕran a trebuit dar să-ĭ plătéscă 19 talerĭ, un bir, care trecea cu mult peste dreptul de a pune birurĭ al unuĭ locţiitor orĭ al unuĭ guvernator [1]).

Mihaiŭ-Vodă a primit cu multă mulţumire banii [2]) şi cu ăncă maĭ multă armatura ce i s'a trimis drept dar personal din partea Impĕratuluĭ; suma de banĭ îĭ părea însă neîndestulătóre şi a cerut cu multă stăruinţă, ca să fie sporită. Drept dar ce urma să dea în schimb el a hotărît pentru Impĕratul un cal cu scară de argint, unul pentru Archiduce şi câte unul pentru fie-care dintre consilieriĭ împĕrăteştĭ maĭ de frunte. Pe când Ibrahim-Paşa aştepta la Belgrad numaĭ rĕspunsul luĭ Mihaiŭ-Vodă, pentru-ca să-şĭ iee hotărîrea şi să-şĭ pornéscă mişcările, acesta a concediat pe solul turcesc cu nişte declaraţiunĭ de prietenie şi cu onorurĭ marĭ, de care nicĭ comisarul împĕrătesc Dr. Pezzen n'a avut parte, încât austriaciĭ aŭ devenit în faţa acesteĭ preferărĭ a Turcilor cu tot dreptul bănuitorĭ. El a onorat la plecare solia otomană cu musică românéscă, turcéscă şi ţigănéscă, în al căreia auḑ el a fost prididit de lacrĕmĭ, încât a trebuit să fie depărtat. El i-a dat apoĭ Turculuĭ pe Aga Leca spre a-l însoţi şi a promis că-ĭ va trimite la Timişóra tributul Ardéluluĭ, care începuse a se aduna. Pentru acest tribut contribuabiliĭ eraŭ împuşĭ cu câte 6 talerĭ, ear naţiunea săséscă dedea la un

---

1) D. Ungnad către Dr. Pezzen. Sătmar, 3 August 1600.

2) Comisariĭ aŭ trimis lui Mihaiŭ-Vodă prin secretarul cameral de Scepuş, care a fost trimis la Alba-Iulia, 45,000 talerĭ, o parte din subvenţiunea ce i se acordase.

loc 120,000 talerĭ afară de provisiunile de făină şi de alte naturaliĭ. Vorbele Voivoduluĭ eraŭ de altminterĭ faţă cu Impĕratul după tóte aparenţele fórte leale şi omagióse, şi spre a o dovedi cu atât maĭ vîrtos acésta, el a trimis la curtea împĕrătéscă o deputaţiune compusă din Baltazar Bornemissza, Bogati şi Logofĕtul Stoica.

Regele Polonieĭ i-a scris Voivoduluĭ şi l'a îndemnat să păstreze buna prietenie cu Polonia, să se împace pe cale epistolară cu cancelarul şi generalissimul şi să trimită un sol în Polonia, pentru-ca să stabiléscă condiţiunile şi modalităţile uneĭ învoielĭ în ceea ce priveşte Moldova. In urma acesteĭ invitaţiunĭ a hotărît să trimită în Polonia pe Stroia Buzescu din Muntenia [1]).

Priviriĭ clare a Voivoduluĭ nu îĭ eraŭ nebăgate în sémă primejdiile situaţiuniĭ: îl ameninţaŭ în acela-şĭ timp Poloniĭ despre mé̦dă-nópte, Tătariĭ aliaţĭ cu dênşiĭ despre rĕsărit şi atât uniĭ, cât şi alţiĭ se aflaŭ în înţelegere cu Turciĭ, care înaintaŭ spre el din Belgrad despre apus, şi el se vedea apucat atât din front, cât şi din cele două laturĭ de o straşnică putere covîrşitóre, ba maĭ era totodată cuprins şi în Ardél de mrejile duşmănóse, pe care le ţeseaŭ în apropierea luĭ Ardeleniĭ ce se aflaŭ în tainică înţelegere cu Sigismund Báthory. Hotărîrea luĭ neşovăitóre a rĕmas însĕ nestrămutată şi s'a însoţit în ora primejdieĭ cu precauţiunea prudentă şi cu o îndoită activitate. El a adunat dar cu mare zor noue trupe de mercenarĭ, a strîns de pretutindenea banĭ

---

[1]) Scrisórea luĭ Aloisiu Radibrati către David Ungnad. Alba-Iulia, 31 Iulie, 1600. Relaţiunea luĭ Barilovitz către comisariĭ împĕrăteştĭ Ungnad şi Székely. Alba Iulia, 6 August, 1600.

pentru plata soldelor, a stăruit cu tot din adinsul, ca staturile Ardéluluĭ să-şĭ adune din vreme contingentele, a luat tóte mĕsurile pentru adunare de provisiunĭ şi n'a neglijat nimic din cele impuse de seriositatea împregĭurărilor şi de apropierea isbucnirii rĕsboiuluĭ. El a hotărît totodată să-şĭ aşeze óstea în doue tabere, dintre care una la Bistriţa, ear cea-l'altă la Şebiş, maĭ avĕnd şi o mică óste de reservă la Braşov, pentru-ca astfel să pótă ţine din tóte părţile pept cu duşmaniĭ şi să-şĭ aibă acoperit şi dosul. Trimiterea luĭ Aloisiu Radibrati la Tătariĭ din Crimea, solie propusă de imperialĭ, el a înlăturat-o ca fiind zadarnică, de óre-ce Tătariĭ eraŭ intraţĭ deja în alianţă cu Polonia, şi maĭ eraŭ afară de acésta tăiate şi drumurile până în Crimea [1]); el se temea totodată, că Radibrati va fi oprit acolo dimpreună cu soliĭ luĭ românĭ, fiind-că Hanul Tătarilor prinsese de veste, că Voivodul s'a dat în partea Impĕratuluĭ. El cerea însă acum un ajutor armat efectiv, ear nu, ca până acum, numaĭ pe hârtie, trupe, care nu numaĭ să privéscă în linişte, ci să şi intre cu tótă seriositatea în luptă, şi anume astfel, ca Basta să iee în fruntea unuĭ corp de armată la Tăşnad o posiţiune, din care póte să se unéscă la nevoie numaĭ decât cu Voivodul; în acela-şĭ timp stăruia ca trecătorile spre Polonia ale Ungarieĭ să fie păzite şi curăţite, pentru-ca duşmaniĭ să fie coprinşĭ de temerea uneĭ apropiate intrărĭ a trupelor împĕrăteştĭ în ţara lor. Numaĭ cu condiţiunea uneĭ asemenea sprigininĭ grabnice póte să-l ierte pe Basta pen-

---

[1]) Literae Ioannis Thoraconimi, Secretarii Camerare Scepusiensis, ad D. Ungnad et Székely. Albae Juliae, 2 Augusti 1600.

tru înfrângerea suferită maĭ ales din vina luĭ. El era altfel maĭ mult orĭ maĭ puţin împăcat cu gândul de a perde Moldova şi a declarat, prin urmare, că e hotărît a păzi şi a apăra culmile despre Moldova ale munţilor astfel, că din acea parte năvălirea în Ardél a duşmanilor să fie peste putinţă. Spre a-ĭ reţine pe Turcĭ de la asediul Orăḑiĭ-Marĭ, pe care-l intenţionaŭ, el le-a dat să înţelégă, că umblă el însu-şĭ cu gândul de a lua cetatea acésta şi de a ocupa ear adevĕratele hotare ale Ardéluluĭ, adecă comitatele externe, pe care Impĕratul le pretindea ca ţiindu-se de Ungaria [1]). Comisariĭ împĕrăteştĭ i-aŭ luat-o însă acésta în nume de rĕŭ, ca o apucătură viclénă spre a lua sub pretextul de a-ĭ abate pe Turcĭ de la asediŭ în stăpânirea luĭ proprie comitatele externe, la care de mult rîvnia. Aicĭ e ascuns şarpele 'n iarbă (hic latet anguis in herba) îĭ scria Ungnad Impĕratuluĭ.

Prin Francisc Barilowitz, pe care i-l trimiseseră comisariĭ împĕrăteştĭ, şi prin Aloisiu Radibrati, care fusese designat ca sol la Hanul Tătăresc, Mihaiŭ-Vodă i-a făcut Impĕratuluĭ următórele cererĭ:

1. Deschiderea drumuluĭ de la Kérsmárk prin înlăturarea copacilor tăiaţĭ şi prin dărîmarea şanţurilor ridicate de Polonia în munţĭ pentru apărarea ţĕriĭ lor; trimiterea unuĭ sol împĕrătesc maĭ cu vaḑă în Polonia, pentru-ca să împedece expediţiunea intenţionată şi orĭ-şi-ce amestec al Polonieĭ în afacerile privitóre la Mol-

---

1) Literae Michaelis ad Caesareos Commissareos Ungnad, Pezzen et Székely, Albae Juliae 2 et 4 Augusti 1600. — Relaţiunea luĭ Barilowitz, Alba-Iulia, 6 August 1600. Literae Michaelis Voivodae ad D-um Bastam. Albae Juliae, 4 Augusti 1600.

dova şi Muntenia până-când conflictul nu va fi fost disolvat pe cale diplomatică.

2. Anticiparea uneĭ sume de banĭ îndestulătóre pentru casul că se intenţionéză resboiŭ deschis cu Turciĭ; ear dacă nu se intenţionéză resboiul, încheerea uneĭ păcĭ provisoriĭ, deşi în împregĭurările date s'ar puté obţiné cu maĭ puţine cheltuielĭ succese maĭ marĭ de cât altă dată. Astfel, dacă ar maĭ fi fost ajutat din partea Austrieĭ cu încă 100,000 florinĭ în expediţiunea făcută 'n Moldova, el s'ar fi ridicat la Cracovia în tronul Polonieĭ, dacă apoĭ din Viena i s'ar fi cerut fie chiar şi numaĭ printr'un copil de Ţigan, el ar fi cedat bucuros acest regat Impĕratuluĭ. Duşmanul a procedat în casul acesta altfel şi maĭ potrivit cu scopul ce urmăria: Sultanul i-a anticipat Hanuluĭ Tătăresc 100,000 de galbenĭ, ca să recuceréscă Moldova şi să ridice pe alungatul Ieremia-Vodă ear în scaun; acesta i-a maĭ dat apoĭ şi din partea luĭ Hanuluĭ Tătăresc 20,000 de galbenĭ. Ne putând, în lipsă de banĭ, să plătéscă soldul trupelor sale, el e ameninţat de pericolul de a le vedé trecând la Sigismund Báthory şi la Ieremie-Vodă, care îşĭ daŭ silinţa de a le seduce promiţându-le un sold maĭ mare.

3. Să nu se trimită solul împĕrătesc cu darurĭ la Hanul Tătarilor, căcĭ o să aĭbă sórta soluluĭ trimis la el de Mihaiŭ-Vodă, care la întórcere a fost prins de Polonezĭ şi predat Turcilor.

4. Ajutor de trupe îndestulător şi grabnic, ear nu dat cu tărăgăire ca'n aniĭ de maĭ nainte.

Inţelegerea luĭ Pezzen cu Mihaiŭ-Vodă, precum şi

călĕtoria luĭ la acesta, pentru-ca să stabiléscă o învoială verbală, s'a făcut cu învoirea ambilor comisarĭ, Ungnad şi Székely, şi după stăruinţa lor, care nu numaĭ aŭ aprobat şi confirmat învoiala făcută, ci aŭ stăruit totodată cu tot din adinsul, ca şi Impĕratul s'o confirme [1]).

De óre-ce după învoiala făcută maĭ nainte cu Hanul Tătăresc acesta era obligat să rĕmâie pe pace în timpul campanieĭ din acest an, ear Impĕratul se legase a-ĭ face un dar de 10,000 galbenĭ, Mihaiŭ-Vodă trebuia să fie surprins, că agentul împĕrătesc trimis la Tătarĭ, Aloisiu Radibrati, un dalmatin, nu ducea cu dênsul nimic din acéstă sumă de rĕscumpărare, ba avea la el chiar şi ca darurĭ pentru Hanul Tătăresc numaĭ şase pocalurĭ. Prevĕḑênd decĭ relele urmărĭ, Mihaiŭ-Vodă a stăruit să nu fie trimis solul în asemenea condiţiunĭ şi a primit şi respunderea pentru acésta.

Intre aceste primejdia uneĭ năvălirĭ turceştĭ creştea în mod învederat. Oştirile osmanilor se concentraŭ la Dunăre, peste care s'a clădit spre scopul acesta un pod, şi la Giurgiu şi la Rusciuc steteaŭ deja treĭ paşale de frunte cu însemnate părţĭ din oştire, care eraŭ gata de plecare. Afară de acésta Pórta a trimis pe Paşa de Silistria Guiseldşe Mehemet la Hanul Tătăresc, ca să se asigure de cooperarea luĭ.

Pentru preîntîmpinarea primejdieĭ ameninţătóre Mihaiŭ-Vodă a trimis la Ibrachim-Paşa din Belgrad o solie condusă de boĭerul muntean Dima. Acesta dimpreună

---

[1]) Ungnad şi Székely către Impĕratul, Sătmar, 4 August, 1600.

preasupusul Celibi şi cu nobilul ardelén Barnalfi i-aŭ dus Paşeĭ scrisórea şi darurile Voivoduluĭ, cincĭ şoimĭ, doĭ zăvoḑĭ marĭ (canes sansoni), patru peĭ de samur şi un césornic în formă de cocoş; trimiterea tributuluĭ o promitea Mihaiŭ-Vodă ca avênd să urmeze îndată după-ce se va fi fost adunat, ear pentru întârḑiere el se ruga de ĭertare. In acela-şĭ timp a trimis şi la Pórtă soliĭ sĕĭ deosebiţĭ, care aveaŭ să rĕmâie acolo ca ostatecĭ, dându-le suma de 20,000 galbenĭ, precum şi alte darurĭ preţióse în aur şi în argint [1]).

Următorul plan de acţiune, despre care le-a făcut comisarilor împĕrăteştĭ împărtĕşire, e dovadă cât de puţin se sfia el de a fi de rea credinţă, când vorba era să-şĭ ajungă scopurile. El avea adecă de gând, ca să vestéscă pe Ibrachim-Paşa în dată-ce trupele de sub comanda luĭ Basta vor fi sosit la Tăşnad, dar să presente acéstă mişcare de trupe ca ostilă, îndreptată contra Ardéluluĭ şi să céră ajutor grabnic de la Turcĭ. După-ce apoĭ Ibrachim-Paşa ieşia, cum se putea prevedé, în fruntea oştiriĭ de ajutor la rĕsboiŭ, ca să se unéscă cu Mihaiŭ-Vodă, urma ca acesta să-l atace fără de veste dintr'o parte, ear Basta din cea-laltă, pentru-ca duşmanul ajuns astfel între douĕ focurĭ să fie dat uneĭ peirĭ sigure. După înfrângerea Turcilor urma apoĭ, ca lucru mult maĭ uşor, a Polonesilor şi a Tătarilor.

Făgăduinţele luĭ păreaŭ atât de sincere, asigurările luĭ atât de neîndoióse, momirile luĭ atât de adimenitóre, încât imperialiĭ ar fi trebuit să le priméscă cu deplină

---

[1]) Literae Ioannis Thoracconimi, secretarii, ad D-nos Commissarios. Albae Juliae, 5 Augusti 1600.

încredere şi să intre în voile luĭ, dacă nu ar fi prins deja în ambele părţĭ rădĕcinĭ neîncrederea şi hotărîrea neînfrântă, deşi nemărturisită, de a se scóte unul pe altul din stăpânirea Ardéluluĭ. Vigilanta curte din Viena nu a trecut cu vederea sllinţele luĭ pe cât de zelóse, pe atât de ascunse de a pune pe Impĕratul în conflict cu Polonia, pentru-ca astfel acésta să fie împedecată a lua parte la expediţiunea pornită contra Moldoviĭ şi contra Ardéluluĭ; cu cât maĭ învederat a ĭeşit însĕ la ivélă gândul luĭ ascuns de a câştiga în mod definitiv cu ajutorul austriac o frumósă ţară, pe care numaĭ de nevoĭe o cârmuia ca locţiitor împĕrătesc în socotéla altuia, cu atât maĭ sigur se putea aştepta la o condamnare din partea austriacilor.

Astfel aŭ înţeles austriaciĭ fórte bine gândul luĭ, când el i-a vestit, că Cnézul Vasilie din Podolia a ieşit la rĕsboiŭ cu 40,000 ómenĭ, şi a stăruit ca trupele împĕrăteştĭ să intre în Polonia, promiţând că în casul acesta se va uni şi el cu óstea împĕrătéscă şi se va supune pe deplin Curţiĭ din Viena.

Ura staturilor din Ardél contra Voivoduluĭ a crescut între aceste într'un grad atât de îngrijitor, încât ele aŭ luat hotărîrea de a purcede la faptă şi de a cădé maĭ bucuros cu arma în mână decât ca să i se supună luĭ şi maĭ departe. Indeosebĭ ceĭ maĭ de căpetenie dintre duşmaniĭ luĭ, Ştefan Báthory de Şimleŭ [1]), Báthory de

[1]) Acest Ştefan Báthory se afla în înţelegere cu imperialiĭ, le dedea acestora ştirĭ despre cele ce făcea Mihaiŭ-Vodă şi cerea de la dênşiĭ sfaturĭ şi ajutor la vreme de nevoie. (Relatio Reverendi Georgii Geörfalusy a D-no Stefano Báthory de Somlyo ad D-nos Ungnad et Székely cum credentionalibus, 19 Augusti 1600 expediti).

Ecsed şi Ştefan Bocskai se aflaŭ în o primejdiósă corespondenţă cu Sigismund Báthory, a căruia întórcere în fruntea uneĭ oştirĭ recrutate în Polonia o aşteptaŭ cu nerăbdare şi o pregătiaŭ cu neastêmpĕr [1].

Ear ceĭ ce nu ţineaŭ cu Sigismund Báthory îl trădaŭ Impĕratuluĭ orĭ amêndurora de o dată, încât chiar şi ceĭ ce păreaŭ maĭ credincioşĭ ca Ştefan Bocskai [2]), Ştefan Csáki, Baltazar Bornemissza şi Gaspar Korniş, aşteptaŭ numaĭ momentul potrivit spre a-l părăsi. Acesta, care fusese maĭ nainte general al luĭ Mihaiŭ-Vodă şi astfel înclina maĭ mult spre curtea din Viena, recâştigase bunavoinţa Voivoduluĭ prin serviciile făcute în expediţiunea din Moldova şi-şĭ primise ear înapoĭ, drept recompensă, întinsele moşiĭ, pe care le avea în Ardél.

Negoţierile Voivoduluĭ cu Impĕratul în cestiunea Ardéluluĭ s'aŭ urmat însĕ şi după plecarea la Viena aluĭ Pezz; astfel învoiala făcută cu acesta nu putea să fie considerată ca ce-va definitiv şi în faţa rĕsboiuluĭ ce ameninţa să isbucnéscă, precum şi în faţa îndĕrătniciriĭ nobilimiĭ din Ardél Mihaiŭ-Vodă putea să stórcă maĭ uşor âncă câte-va concesiunĭ. O nouă solie, compusă din Gaspar Korniş ca prim plenipotenţiar şi din Logofĕtul Stoica, un om simplu şi incult, care sub titlul de al

---

1) Relazione di Alovise Radibrati ai Commissari Imperiali. Szatmár, 9 August, 1600.

2) Acesta a rugat adecă pe Impĕratul să-ĭ înapoieze bunurile din Ardél, care din porunca Cardinaluluĭ Andreiŭ Báthory fuseseră confiscate: el ţinea dar atât cu Voivodul, cât şi cu Impĕratul. (Cererea luĭ Ştefan Bocskai de Kismaria cătrĕ Impĕratul. August 1600.

doilea plenipotenţiar avea să-l supravegheze pe acesta şi să-l facă inofensiv, a presentat curţiĭ împĕrăteştĭ propunerile, în parte noue, ale Voivoduluĭ.

Acesta urma să lepede titlul de Voevod şi să iea titlul de guvernator împĕrătesc al Ardéluluĭ şi să resolve tóte afacerile în numele şi sub pecetea Impĕratuluĭ. El era ajutat în administrarea ţĕriĭ de un consiliŭ compus din treĭ-spre-ḑece membri, dintre care primul şi cel maĭ de frunte urma să fie designat pentru acéstă posiţiune de Impĕratul, ear ceĭ-lalţĭ doĭ-spre-ḑece aveaŭ să fie luaţĭ dintre Ardelenĭ. Consilierul Impĕrătesc trebuia să fie un om capabil şi cu experienţe în materie de rĕsboiŭ şi ocupa acéstă posiţiune numaĭ în timp de rĕsboiŭ. Ambiĭ solĭ aŭ stăruit, ca subvenţiunea de 100,000 talerĭ ce i s'a promis Voivoduluĭ pentru anul trecut şi din care o parte rĕmăsese neachitată, să fie plătită fără de întârḑiere în întregimea eĭ. Mihaiŭ-Vodă a dat prin o scrisóre adresată comisarilor împĕrăteştĭ acesteĭ cererĭ cuvenita urgenţă puindu-se acestora în vedere natura primejdiósă a situaţiuniĭ.

Când acéstă solie a plecat din Sătmar, unde luase înţelegere cu comisariĭ împĕrăteştĭ, ca să trécă la Erlau spre a-ĭ face luĭ Basta o visită, comisariĭ i-aŭ dat acestuia sfatul să priméscă visita la óre-care depărtare de la tabăra oştiriĭ împĕrăteştĭ, ear acésta pentru-ca nu cum-va solia în faţa tabereĭ mititele să-şĭ pérdă buna părere, pe care o avea despre puterea armată a Impĕratuluĭ.

Scopul de căpetenie al acesteĭ visite făcute de solie era obţinerea unuĭ grabnic ajutor armat. Strîmtorat din tóte părţile, Mihaiŭ-Vodă s'a lepădat de vechea luĭ

supărare contra generaluluĭ Basta, duşmanul luĭ primejdios, şi l'a invitat óre-cum să se împace în interesul serviciuluĭ împĕrătesc cerênd să i să trimită fără de întârdiere în Ardél un detaşament de 3000 husarĭ, 1000 cuirasierĭ şi 500 de ómenĭ pedestrime germană, ear acésta atât de grabnic, ca generalul să nu maĭ aştepte până-ce îĭ va fi sosit aprobarea împĕrătéscă, ci să purcédă imediat la executare. El doria în acela-şĭ timp ca şi cele-lalte trupe austriace să se apropie de hotarele ţĕriĭ atât pentru ca să pótă ţiné cu grăbire pept cu Poloniĭ şi cu Tătariĭ ce se apropiaŭ, cât şi pentru-ca să pótă pune frêŭ nobilimiĭ ardelene din ce în ce maĭ îndrăzneţe. El cerea, în sfîrşit, cu stăruinţă ca imperialiştiĭ să facă, în aparenţă, o demonstraţiune contra Polonieĭ, pentru-ca puterile duşmanilor să fie nevoite a se desbina în maĭ multe direcţiunĭ [1]).

„Năpârcile (aşa numiaŭ Ungnad şi Székely pe staturile ardelene), pe care Mihaiŭ-Vodă le hrănia plin de încredere la sînul sĕŭ şi de care comisariĭ împĕrăteştĭ numaĭ decât după-ce 'şĭ câştigase victoria l'aŭ îndemnat să se feréscă, aŭ început acum să se mişce şi să le dee muşcăturĭ mortale acelora, care odinióră n'aŭ voit nicĭ să-ĭ extradee Impĕratuluĭ, nicĭ să-ĭ lovéscă cu pedepse şi să-ĭ facă ast-fel inofensivĭ. Ear asprimea acésta o recomandaŭ comisariĭ împĕrăteştĭ, pentru-că năpârcile din Ardél păreaŭ hotărîte a-şĭ îndrepta muşcăturile veninóse şi contra Impĕratuluĭ. Cu cât crisa era maĭ

---

[1]) Raportul luĭ Ungnad şi aluĭ Székely către Impĕratul. Sătmar, 13 August 1600. Literae Michaelis Voivodae ad Caesareos Commissareos, Albae Iuliae, 8 et 14 Augusti 1600.

amenințătóre, cu atât maĭ vîrtos aruncaŭ comisariĭ împĕrăteştĭ în scrisorile lor tótă vina asupra Voivoduluĭ, care nu voise a ține sémă de acest sfat, prin care, dacă ar fi fost urmat după cuviință, ar fi fost salvat Ardélul atât pentru Impĕratul, cât şi pentru Voivod el însu-şĭ; eĭ îl învinovățiaŭ, că numaĭ din dispreț pentru autoritatea Impĕratuluĭ nu a voit să înlăture fără de întârḑiere pe aceştĭ „şerpĭ", care acum staŭ la pândă, ca să-ĭ stingă viața; astfel spăseşte maĭ mult decât orĭ-şi-cine altul vina de a nu fi înăbuşit în Ardél la timp tóte uneltirile secrete ale duşmanilor şi de a nu fi pedepsit în mod exemplar pe căpeteniĭ [1]).

Excesele nesuferite ale amestecăturiĭ de mercenarĭ, din care era alcătuită óstea luĭ Mihaiŭ-Vodă, aŭ contribuit şi ele mult spre a mări şi spre a lăți amărîcĭunea şi altfel destul de adêncă. Ele aŭ stîrnit în ceĭ vexațĭ pornirea de a se apăra eĭ însi-şĭ, ear pe Voivod l'aŭ împins a se resbuna spre a-şĭ susține autoritatea, pe care o socotea jignită. Bogatul oraş Huniad, care întreținea o garnisónă românéscă de 100 ómenĭ, a fost greŭ pedepsit pentru rĕscóla provocată de nesuferitele excese ale acestora, dintre care 50 aŭ căḑut jertvă.

Cetățenimea oraşuluĭ a intervenit la Voivod, ca vinovațiĭ să fie judecațĭ şi pedepsițĭ, ceea ce li s'a şi promis; cu tóte aceste oraşul a fost (6 August 1600) din

---

[1]) Literae D-ni Ungnad et D-ni Székely ad D-um Stephanum Csáky. Sathmar, 23 Augusti, 1600. Ungnad către Archiducele Mateiŭ. Sătmar, 23 August 1600. Ungnad şi Székely către Impĕratul. 27 August 1600. Literae D-ni Ungnad et D-ni Székely ad Michaelem Voivodam. Szatmár, 30 August 1600.

porunca Voivoduluĭ asediat de 2000 cazacĭ şi muntenĭ, care drept represalie, aŭ tăiat fără de milă cincĭ-ḑecĭ de cetăţenĭ, aŭ tras în suliţĭ copiiĭ, aŭ ucis femeĭ însărcinate, aŭ prădat oraşul şi i-aŭ dat în cele din urmă foc de aŭ ars tóte cele 300 case ale luĭ. Era în ţară maĭ mare amărîciunea decât spaima produsă de acest act de cruḑime, ear cetele luĭ Mihaiŭ-Vodă se socotiaŭ cu atât maĭ vîrtos în drept de a prăda, cu cât acesta nu era în stare să le plătéscă soldele promise [1]).

In acéstă sinistră situaţiune, în care pretutindenea domnia neîncrederea şi nicăirĭ nu era bună înţelegere, în care la duşmanĭ puteaĭ să contezĭ tot atât de sigur, pe cât de nesigur te puteaĭ răḑĕma pe prietenĭ şi în care chiar şi imperialilor le rĕmăsese puţină speranţă de a maĭ câştiga Ardélul, Mihaiŭ-Vodă se simţia cu atât maĭ strîmtorat, cu cât lipsa de disciplină şi deserţiunea la duşmanĭ produseseră în trupele luĭ mare demoralisaţiune şi rîndurile se răriaŭ din ce în ce maĭ mult. O încăierare sângerósă între o ceată de 300 Cazacĭ şi trupele luĭ româneştĭ din Alba-Iulia a degenerat în cele din urmă în o bătălie în tótă forma, care a durat maĭ multe césurĭ şi pentru potolirea căreia numaĭ cu anevoia a fost deajuns întrégа autoritate şi bărbăţia luĭ Stoica şi a Voivoduluĭ, astfel că în timpul tumultuluĭ amêndoĭ ajunseseră în primejdie şi numaĭ cu multă greutate aŭ reuşit să se rĕtragă în castelul oraşuluĭ. Puţin în urmă 700 de Cazacĭ, adimeniţĭ de duş-

[1]) Relatio Ioannis Thoraconimi, Secretarii ex Transylvania reversi. Szatmár, 13 Augusti 1600.

man, l'aŭ părăsit pe Mihaiŭ-Vodă, aŭ fugit fără de veste şi aŭ scăpat pe la Jibou şi Sighetiu în Polonia [1]).

Mihaiŭ-Vodă, care fusese vestit din vreme despre intenţiunile lor, s'a adresat în zadar la comisariĭ împĕrăteştĭ şi la Basta, pentru-ca acesta să le taie drumul prin Ungaria superióră. Comisariĭ, îndemnaţĭ fie de o precauţiune miticulósă, fie de rea voinţă, se simţiaŭ datorĭ a se adresa în cestiunea acésta la Basta, ear acesta se afla încă prea departe, şi Cazaciĭ, care nu aveaŭ asemenea scrupule, s'aŭ străcurat nesupăraţĭ de nimenĭ peste teritoriul austriac [2]).

O lovitură cu mult maĭ primejdiósă avea însĕ să priméscă Mihaiŭ-Vodă prin infidelitatea celuĭ maĭ vitéz dintre generaliĭ luĭ. Moise Székely, care comanda óstea din Moldova aluĭ Mihaiŭ-Vodă, şi-a părăsit cu de la sine putere postul în cel maĭ hotărîtor moment, s'a stricat dar cu Voivodul, încât nu maĭ era sigur de viaţa luĭ. El a luat dar 103 oştenĭ aleşĭ cu dênsul şi a scăpat prin ascuns din Ardél peste Ungaria superióră în Polonia la Sigismund Báthory. Mihaiŭ-Vodă a trimis, ce-ĭ drept, în urmărirea luĭ o cétă de călăreţĭ sub conducerea câtor-va dintre ceĭ maĭ de frunte boierĭ aĭ sĕĭ şi i-a promis atât amnestie, cât şi nouă graţie, precum şi alte

---

[1]) Raportul comisarilor Ungnad şi Székely către Impĕratul Sătmar, 19 August 1600. Raportul Vicispanuluĭ din Maramurĕş Gheorghe Pogan către Ungnad şi Székely. Sighetiŭ, 26 August 1600.

[2]) Literae Michaelis Voivodae ad D-os Ungnad et Székely. Albae-Iuliae, 13 Augusti, 1600. Ejusdem literae ad Bastam, de eadem die. Raportul luĭ Ungnad şi al luĭ Székely către Impĕratul. Sătmar, 19 August 1600.

favorurĭ, dacă se va întórce de bună-voie; fugariĭ eraŭ însĕ maĭ iuţĭ decât urmăritoriĭ lor, care aŭ rĕmas departe 'n urmă. De acea-şĭ infidelitate s'a făcut vinovat un alt oştean cu renume tot atât de mare, Gaspar Sibrik, care a fugit la Oradea-Mare şi de acolo în Polonia. Deserţiunea sperjură a acestor doĭ era cu atât maĭ durerósă, cu cât dînşiĭ eraŭ iniţiaţĭ în tóte secretele politice şi militare ale Voivoduluĭ şi astfel eraŭ extraordinar de primejdioşĭ. Tot astfel n'a reuşit Mihaiŭ-Vodă nicĭ cu încercarea, făcută prin mijlocirea luĭ Stefan Csáky, pre care-l trimisese la Turda, de a-ĭ determina pe nobiliĭ ardelenĭ să vie la tabĕra luĭ [1]).

Supărat de asemenea infidelitate şi îndărătnicie, Voivodul a recurs deci la mĕsurĭ aspre, care se potriviaŭ şi alt-fel cu temperamentul luĭ năvalnic, a făcut confiscărĭ, întemniţărĭ, ba chiar şi măcelurĭ în massă şi a aruncat în temniţă până chiar şi pe Gaspar Korniş, care de curĕnd fusese solul şi confidentul luĭ. Prin acésta a umplut fără îndoială de amărăciune, dar n'a liniştit de loc spiritele nobililor şi ale partiduluĭ maghiar, cărora nu numaĭ pentru consideraţiunĭ naţionale le era urgisit; căcĭ regimul luĭ Mihaiŭ-Vodă, în fruntea căruia se aflaŭ neştiutorĭ şi volnicĭ ómenĭ de fel de fel de rase ca Stoica, Banul Mihalcea, Gheorghe Raţ (un Slav) şi Petru Arménul (un Armén), lăsa şi în privinţa politică şi administrativă fórte mult de dorit şi nu pu-

---

[1]) Literae Stephani Csáky ad Commissarios Caesareos. Tordae, 21 Augusti, 1600. Ungnad şi Székely către Impĕratul. Sătmar, 25 August 1600.

tea nicĭ în acéstă direcţiune să contribue spre a-l face pe Mihaiŭ-Vodă iubit orĭ cel puţin suportabil [1]).

Intre aceste Cancelarul Poloniei Ión Zamoischy, la care se afla şi Sigismund Báthory, pornise spre Moldova, îşĭ pusese până la sosirea Tătarilor tabăra la Hotin şi numise comandant al acesteĭ cetăţĭ pe un óre-care Polanowsky, cavaler al pintenuluĭ de aur (auratus miles). Prin acésta nu numaĭ Moldova căḑuse în mare primejdie, ci era ameninţat tot odată şi Ardélul din spate [2]).

Cu cât maĭ ameninţătóre era situaţiunea, cu atât maĭ greŭ îl apăsa pe Mihaiŭ-Vodă lipsa de banĭ. Acésta l'a silit între altele şi la expedientul, că a trimis spre vênḑare în Ungaria 2000 de boĭ, pentru care a cerut de la comisariĭ împĕrăteştĭ scutire de vamă [3]).

Supărarea şi neîncrederea imperialilor faţă cu Mihaiŭ-Vodă aŭ maĭ fost altfel alimentate în timpul din urmă şi de alte două împregĭurărĭ. Voivodul a dat, în nainte de tóte, pe faţă intenţiunea de a dărui cu dela sine putere altora bunurile confiscate de la nobiliĭ ardelenĭ, ear comisariĭ austriacĭ o luaŭ acésta drept usurpare a drepturilor de suveranitate ce i se cuveniaŭ numaĭ Impĕratuluĭ ca singur stăpânitor al Ardéluluĭ, căcĭ dreptul

---

[1]) Raportul luĭ Ungnad şi al luĭ Székely cătrĕ Impĕratul. Sătmar, 27 August 1600.

[2]) Literae Nicolai Kaliski, vice-capitanei Kolomiensis ad d-num Fridericum ab Herberştein, ex Arce Kolomiensi, 7 Augusti, 1600.

[3]) Literae Michaelis Voivodae ad Commissareos Caesareos, Albae Juliae, 18 Augusti 1600. Raportul luĭ Ungnad către Impĕratul. Sătmar, 18 August, 1600.

de a face donaţiunĭ era numaĭ una din consequenţele acesteĭ suveranităţĭ; eĭ aŭ stăruit decĭ, ca Impĕratul să zădărnicéscă la timp acéstă încercare supărătóre [1]).

Maĭ supărătóre încă pentru imperialĭ a fost expediţiunea militară, cu care a'nsărcinat Voivodul pe Stefan Csáky, ca să iee în posesiune comitatele din rĕsăritul Ungarieĭ, care eraŭ cunoscute sub numele de „părţĭ exterióre ale Ungarieĭ" (exteriores partes Hungariae). Protestând cu tótă seriositatea contra acesteĭ întreprinderĭ, comisariĭ austriacĭ aŭ stăruit să i se dea luĭ Csáky ordin de a se întórce şi aŭ ameninţat, pentru casul, că ocupaţiunea se va face, nu numaĭ cu disgraţia mpĕratuluĭ, care trebuia să aibă un rĕŭ efect în ceea ce priveşte resultatul negoţierilor pendente, ci tot odată şi cu intervenţiunea armată a guvernuluĭ împĕrătesc spre a zădărnici silinţele cotropitóre ale luĭ Mihaiŭ-Vodă [2]).

In asemenea împregiurărĭ comisariĭ împĕrăteştĭ nu aveaŭ în faţa totdeauna temutuluĭ Voivod nicĭ curagiul de a refusa fără de încungiur, nicĭ resignaţiunea de a-l lăsa să facă ce vrea: eĭ aŭ urmat decĭ politica în doĭ perĭ a şovăiriĭ îndemânatice şi a amânăriĭ în aparenţă binevoitóre, prin care pe de o parte Mihaiŭ-Vodă era ţinut în continuă alipire şi în dependenţă faţă cu Austria, ear pe de alta el era lipsit de tóte mijlócele, care l'ar fi ajutat să se afirme în Ardéi ca de sine stăpânitor.

---

[1]) Raportul luĭ Ungnad cătrĕ Impĕratul. Sătmar, 28 August, 1600.

[2]) Literae D-orum Ungnad et Székely ad Michaelem Voivodam. Szatmár, 30 Augusti. 1600.

Voivodul cerea din ce în ce maĭ stăruitor ajutor de trupe şi de banĭ: Comisariĭ îĭ rĕspundeaŭ, că trebue să ceară maĭ nainte aprobarea Impĕratuluĭ pentru acésta şi că aŭ trimis pe Aloisiu Radibrati ca curier la Curtea din Praga. Ajutorul de banĭ nicĭ că i se póte de altminterĭ da decât după-ce Impĕratul va fi confirmat învoiala pusă la cale în ceea ce priveşte Ardélul.

Strîmtorat de nevoile momentane, Voivodul stăruia să i se dea ajutorul de trupe şi maĭ nainte de sosirea hotărîriĭ împĕrăteştĭ. Comisariĭ i-aŭ rĕspuns, că cererea luĭ e justă şi că o vor sprijini cu tot dinadinsul prin comisarul Mihail Székely, care se va duce în persónă la generalul Basta, acésta însă numaĭ întru cât va permite propria siguranţă a trupelor imperiale, care sunt rĕŭ ameninţate de Turciĭ şi de Tătariĭ din Szolnoc, din Hatvan şi din alte localităţĭ.

Voivodul şi-a renoit cererea prin o a treia solie, care era compusă din ardelénul Gaspar Bornemissza şi dintr'un boier român cu rang de vistier şi a fost trimisă din noŭ atât la comisarĭ, cât şi la Basta. Comisariĭ aŭ rĕspuns, că, viind fel de fel de ştirĭ despre înaintarea Turcilor şi a Tătarilor contra Ungarieĭ, Basta îşĭ va da rĕspunsul maĭ târḑiŭ; tot astfel Mihaiŭ-Vodă trebue să fie cu răbdare şi în ceea ce priveşte ajutorul de banĭ şi să aştepte sosirea hotărîriĭ împĕrăteştĭ [1]).

In urma acestor procederĭ raporturile dintre cele douĕ părţĭ s'aŭ înrĕit în mod învederat. Voivodul nerăbdător,

---

[1]) Raportul luĭ Ungnad către Impĕratul. Sătmar, 27 August, 1600. Literae D-rum Ungnad et Székely ad Michaelem-Voivodam. Szatmàr, 10, 26 et 30 Augusti 1600.

renoindu-şĭ încă o dată urgenta cerere de ajutor, a maĭ adăugat astă-dată la ea şi plângerea, că nu se procede onest faţă cu dênsul, că i se daŭ vorbe góle drept promisiunĭ serióse, adimenirĭ amăgitóre drept negoţierĭ positive; tótă rĕspunderea pentru nenorocirile suferite, precum şi pentru cele ce vor urma cade dar asupra representanţilor Impĕratuluĭ. Comisariĭ, recomandându-ĭ din noŭ să aibă răbdare în ceea ce priveşte ajutorul de banĭ şi să aştepte hotărîrea luĭ Basta în ceea ce priveşte ajutorul de trupe, aŭ declinat, declarându-şĭ buna credinţă, de la sine rĕspunderea şi aŭ aruncat-o asupra luĭ Mihaiŭ-Vodă: rĕspingerea îndărătnică a sfaturilor părinteştĭ date de Impĕratul şi a sincerelor admoniţiunĭ făcute de representanţiĭ Impĕratuluĭ în ceea ce priveşte procederea faţă cu uneltitoriĭ şi turburătoriĭ din Ardél au contribuit, ḑiceaŭ eĭ, cu mult maĭ mult decât lipsa de banĭ la complicarea desperată a situaţiuniĭ, care acum nu se maĭ póte descurca; ear cât pentru cestiunea de banĭ cererea Voivoduluĭ e în contraḑicere cu învoiala făcută între el şi Dr. Pezz, în virtutea căreia ajutorul de banĭ atîrnă de la aprobarea Impĕrătéscă a stipulaţiunlior făcute în ceea ce priveşte posesiunea, administrarea şi guvernul Ardéluluĭ; nicĭ Impĕratul, nicĭ comisariĭ nu aŭ însĕ atât de puţină încredere în el, ca să céră ostatecĭ în cestiunea ajutoruluĭ de banĭ; e de altmінterĭ gata de plecare un noŭ curier menit a urgenta sosirea hotărîriĭ definitive a Impĕratuluĭ [1]).

Deşi din partea Polonieĭ întréga putere armată a

[1]) Literae Commissariorum Caesareorum ad Michaelem-Voivodam. Szatmár, 30 Augusti, 1600.

fost pornită pentru un atac asupra Moldoviĭ şi nu se intenţiona nicĭ un fel de ostilitate faţă de Austria, imperialiĭ aŭ ocupat trecătorile, prin care se deschide, peste munţĭ, de la Kézsmárk şi Leutschau drum spre Polonia; cu atât maĭ vîrtos s'aŭ simţit dar îndĕmnaţĭ a ocupa trecătorile ce duc pe la Hust şi Chióra din Ungaria în Ardél, ear acéstă parte pentru-ca să pótă urmări din apropiere desfăşurarea criseĭ ce isbucnise în ţara acésta, parte pentru-ca să împedece din acéstă parte trecerea în Polonia şi în Moldova a aderenţilor luĭ Báthory; căcĭ drumurile ce trec prin munţĭ din Ardél în Moldova eraŭ ocupate de trupe româneştĭ şi păzite de Sĕcuĭ, pe care Mihaiŭ-Vodă îĭ ştiuse câştiga pentru scopurile sale prin asigurarea vechelor lor drepturĭ şi libertăţĭ întocmaĭ ca pe locuitoriĭ cetăţiĭ Chióra, cărora li-a acordat acelea-şĭ favorurĭ. Basta înainta însĕ contra Ardéluluĭ, precum ceruse, se înţelege cu intenţiunĭ cu totul deosebite, în atâte rêndurĭ Mihaiŭ-Vodă [1]).

Starea de lucrurĭ era prea complicată şi disposiţiunile partidelor puse faţă 'n faţă eraŭ prea iritate, pentru-ca să maĭ fi fost cu putinţă o desfăşurare normală, o scurgere regulată a apelor adunate. Intocmaĭ precum Voivodul ţinea prea mult la posesiunea Ardéluluĭ. Impĕratul îşĭ îndreptase şi el privirea cu prea multă hotărîre asupra acesteĭ ţĕrĭ, pentru-ca să fi putut renunţa uşor şi fără de nicĭ o luptă la prada adimenitóre. Voivodul a cerut contra duşmanilor sĕĭ din Ardél ajutorul armat al Austriacilor şi l'a lăsat plin de încredere să

[1]) Raporturile luĭ Ungnad şi ale luĭ Székely către Impĕratul, 18 şi 27 August, 1600.

între 'n ţară; Basta a înaintat pe tăcute şi după tóte semnele ca ajutător, fără-ca să se dea câtu-şĭ de puţin de gol, de o dată s'a unit înse cu Ardeleniĭ contra luĭ Mihaiŭ-Vodă.

Cruḑimea şi stăpânirea volnică a acestuia, care porniaŭ, ce-ĭ drept din firea luĭ năvalnică, dar fuseseră provocate cu atât maĭ vîrtos şi de îndărătnicia duşmanilor seĭ internĭ, aŭ contribuit fără îndoială mult la acéstă alianţă neaşteptată a imperialilor cu partidul naţional din Ardél; în adevĕr înse ele aŭ fost pentru ambiĭ numaĭ un pretext priincios pentru acoperirea gândurilor ascunse, care prea în curênd aŭ şi trebuit să se dee pe faţă.

Dacă cabinetul din Viena considera momentul, când putericiĭ duşmanĭ internĭ şi externĭ dĕdeaŭ năvală asupra vitézuluĭ Mihaiŭ-Vodă, drept cea maĭ potrivită ocasiune spre a-şĭ asigura prin rĕsturnarea luĭ în mod statornic stĕpânirea Ardéluluĭ, nobilimea acesteĭ ţĕrĭ ţinea să alunge pe acest bărbat mult temut maĭ ales pentru-că aşa ajungea maĭ uşor să scuture jugul stăpâniriĭ străine şi să introducă ear regimul naţional. Dacă trupele de ajutor puţin numeróse ale austriacilor rĕmâneau, după înfrângerea Voivoduluĭ, isolate şi răḑĕmate numaĭ pe ele însele, el spera, că ele nu vor puté să ţie pept cu Ardeleniĭ sprijiniţĭ de Polonesĭ, de Moldovenĭ şi de Turcĭ. Intocmaĭ precum Impĕratul urma să-l alunge pe Mihaiŭ-Vodă, Sigismund Báthory avea să-l alunge pe Impĕratul, şi de aceea Ardeleniĭ îl aveaŭ pe acela pe buze, ear pe acesta în inimă. Aceste disposiţiunĭ eraŭ de altminterĭ şi'n tabĕra imperialilor bine ştiute, şi era atât de predomnitóre temerea, că fórte uşor se póte

produce în partidul naţional o rĕscólă în favorul luĭ Báthory şi o evoluţiune spre o unire cu acesta, care se afla deja în Moldova, unde făcea pregătirĭ spre a năvăli în Ardél, încât Basta a preferit să previe la timp furtuna şi să se alieze de o cam-dată cu aderenţiĭ luĭ Sigismund Báthory. Avênd să facă alegerea aliatuluĭ între un adversar pămêntén şi unul străin, Curtea din Viena s'a pronunţat, ceea ce politiceşte era corect, pentru cel pămêntén, care, avêndu-şĭ rădĕcinile în ţară, era fără îndoială maĭ de temut, decât vitézul năvălitor din Muntenia, a căruia stĕpânire, întemeiată fiind maĭ mult pe personalitatea luĭ extraordinară, decât pe importanţa elementuluĭ naţional, pe care-l representa, părea efemeră şi maĭ mult numaĭ la vedere. Neîncrederea era altfel reciprocă şi de o potrivă la ambele părţĭ: Pecând dar austriaciĭ îşĭ dedeaŭ silinţa să iee în posesiune cetăţile Chióra şi Gherla, care se aflaŭ sub stăpânirea luĭ Mihaiŭ-Vodă, pentru-ca să prevină staturile şi să-şĭ asigureze faţă cu ele o posiţiune strategică maĭ avantagiósă, Ardeleniĭ le-aŭ tăiat prin închiderea şi ocuparea trecătorilor şi a drumurilor ce trec spre Ungaria Austriacilor tótă legătura cu Mihaiŭ-Vodă, încât comisariĭ împĕrăteştĭ nu maĭ puteaŭ nicĭ măcar să priméscă de la el respuns la întrebările ce-ĭ făcuseră.

Cea maĭ bună ânsă şi cel maĭ hotărîtor îndemn pentru rĕscóla Ardelenilor a pornit altfel din partea imperialilor. Spre a scruta disposiţiunile comisarilor, la care se afla şi D-rul Pezz, şi spre a-şĭ da pe faţă sentimentele de supunere personală, Francisc Allard, una dintre căpeteniile maĭ de frunte ale partiduluĭ naţional, s'a dus la eĭ la Sătmar. Făcând el observaţiunea, că numaĭ

domnia volnică a Voivoduluĭ împedecă alipirea şi supunerea către Impĕratul a Ardéluluĭ, comisariĭ aŭ rĕspuns: „o întrégă ţară póte totdeauna să resiste unuĭ om şi să-ĭ fie stricăciósă“. Acest învederat apel la revoluţiune s'a rĕspândit în curênd ca focul purtat de vênt printre magnaţiĭ din Ardél şi a produs un efect cu atât maĭ adênc, când ştirea despre apropierea luĭ Basta în fruntea oştiriĭ sale i-a dat comentarul practic. Staturile se sfătuiaŭ în taină, recrutaŭ trupe, adimeniaŭ pe aderenţiĭ luĭ Mihaiŭ-Vodă la deserţiune, se organisaŭ cu tot din adinsul, aŭ tras şi pe oraşe în vîrtejul rĕscóleĭ şi s'aŭ adunat bine înarmate şi pline de încredere 'n sine la Turda în tabĕră. De acolo i-aŭ dat Voivoduluĭ fără de sfială declaraţiunea, că nu i se supun, şi aŭ trimis numaĭ decât la imperialĭ cererea lor stăruitóre, ca să li se dea ajutor de trupe. De óre-ce nicĭ comisariĭ, nicĭ Basta nu eraŭ încă ajunşĭ la o hotărîre lămurită în ceea ce priveşte partea, în care vor avé să se dee, eĭ aŭ dat drept rĕspuns la cererea acésta numaĭ asigurărĭ făcute 'n termenĭ generalĭ, că se va lua cererea în consideraţiune seriósă şi se va purta cu tot din adinsul de grijă, ca greŭ încercata ţară să-şĭ redobândéscă în sfîrşit liniştea; li s'a trimis dar în curênd comisarilor o cerere încă maĭ stăruitóre a staturilor, în care aceste şi-aŭ dat cu destulă claritate pe faţă hotărîrea luată sub presiunea împregiurărilor de a se da în partea luĭ Sigismund Báthory, dacă ajutorul cerut li se va refusa orĭ darea luĭ se va amâna.

Eĭ şi-aŭ declarat credinţa neclintită şi alipirea lor către Impĕratul, pe care-l recunoşteaŭ drept Domn legitim al lor, şi, scusându-se ca obştie, aŭ aruncat vina

pentru manifestările anti-imperiale ale timpurilor de maĭ nainte asupra singuraticilor agitatorĭ; numaĭ prin fapte grabnice póte ţara să fie salvată pentru Impĕratul; ear dacă s'ar întîmpla ca acesta să pérdă ţara, vina uneĭ întîmplărĭ atât de regretabile ar puté să fie numaĭ că nu s'a dat ajutorul armat orĭ că el a urmat prea târdiŭ, şi eĭ resping pentru un asemenea cas în faţa luĭ Dumnedeŭ şi a ómenilor orĭ-ce respundere.

O rĕspundere atât de grea nu eraŭ nicĭ comisariĭ, nicĭ maĭ ales Basta dispuşĭ a lua asupra lor, căcĭ nu numaĭ ambele partide intrate în luptă, ci totodată şi singuratice persóne cu mare trecere din ambele părţĭ, cum eraŭ Ladislau Gyulaffi şi Francisc Allard de Panith, cereaŭ din di în di maĭ stăruitor intervenirea armată, pe care o consideraŭ toţĭ într'un glas ca fiind inevitabilă, dacă era vorba să nu ajungă la predomnire aderenţa luĭ Sigismund Báthory, care era în neobosită lucrare şi-şĭ avea rădăcinile maĭ ales în clasele de jos. In acela-şĭ timp a trimis şi oraşul Cluj la comisarĭ doĭ deputaţĭ, pe Martin Borbély şi pe Petru Stenzel, ca să le comunice, că staturile, comitatele şi scaunele sĕcuieştĭ adunate în tabĕra de la Turda l'aŭ învitat să iee şi el parte la manifestaţiunea pornită şi să trimită în tabĕra comună o cétă de 1000 ómenĭ armaţĭ cu puştĭ; spre a nu fi dar bănuit şi acum, cum aŭ fost în schimbările politice de maĭ nainte, de înclinărĭ şi de tendenţe ostile faţă cu Impĕratul, el cere îndrumările comisarilor în ceea ce priveşte directiva ce are să-şĭ alégă în nişte împregĭurărĭ atât de grele ca oraş credincios şi supus Impĕratuluĭ cu neclintire. Ungnad a luat pe ambiĭ deputaţĭ cu sine în tabĕra de la Szántó-

Tasnád aluĭ Basta şi li-a dat acolo rĕspunsul, că în drumul ce va face în curênd spre Turda va trece prin Cluj şi va da verbal sfatul ce i s'aŭ cerut [1]).

Spre a determina în mod definitiv pe imperialiĭ âncă şovăitorĭ să intre în Ardél, staturile Ardéluluĭ şi întréga nobilime aŭ emis pentru trupele de ajutor şi pentru comisarĭ un salv conduct în tótă regula, în care eĭ nu numaĭ promit a aproba şi a executa tóte hotărîrile luate de ambele părţĭ în comun (nobiscum una), ci totodată se légă cu jurămênt şi se obligă a nu da nicĭ ajutor, nicĭ spriginire vre-unuĭ duşman orĭ rival, care ar intra în ţară cu gândurĭ de cucerire maĭ nainte de sosirea trupelor de ajutor, ci a i se opune, din contra, cu tóte puterile lor unite şi a-l alunga din ţară. Acéstă desfacere de partidul luĭ Sigismund Báthory, precum şi condamnarea şi rĕspingerea năvăliriĭ intenţionate de dênsul nu aŭ lipsit a produce efectul dorit: intrarea imperialilor s'a făcut în marşurĭ grabnice. Ladislau Pete şi Tököly aŭ fost trimişĭ cu detaşamentele lor, ca avantgardă aluĭ Basta, să se unéscă fără de intârdiere

---

[1]) Raportul luĭ Ungnad şi al luĭ Székely către Impĕratul. Sătmar, 8 Septemvrie 1600. Literae responsoriae D-ni Ungnad ad Judicem juratosque cives Civitatis Claudiopolitanae, in castris ad Szántó prope Tasnád positis, 7 Septembris, 1600. — Responsoriae D-ni Ungnad et d-ni Székely ad Proceres et Nobiles Transylvaniae. In castris ad Majtény positis, 5 Septembris 1600. — Literae Statuum et Ordinum et universae nobilitatis Transylvanae ad Caesareos Commissareos. In castris ad oppidum Thorda positis, 6 Septembris 1600.—Literae Francisci Allard de Panith ad D-um Ungnad et D-um Székely, in Castris ad oppidum Thorda positis 16 Septembris 1600.

cu staturile, ca să le inspire curagiŭ şi să-ĭ mângâie ear la 15 Septemvrie Ungnad şi Basta cu armata sa bine alésă se aflaŭ în tabĕra de la Turda, unde eraŭ concentrate şi steteaŭ gata de luptă cetele staturilor, ele singure 20—25,000 de ómenĭ. Dar staturile nu aŭ recunoscut necondiţionat supremaţia austriacă, ci şi-aŭ pus, din contra, postulatele, care eraŭ privitóre maĭ ales la acordarea şi la asigurarea libertăţiĭ religionare şi în a căror discutare imperialiĭ şi-aŭ reservat a intra maĭ târḑiŭ, fiind-că pentru aceste trebuiaŭ să céră hotărîrea definitivă a Impĕratuluĭ [1]).

Abia acum a devenit deplină ruptura cu Mihaiŭ-Vodă, şi din ambele părţĭ s'aŭ început numaĭ decât represaliile. Astfel Ungnad a luat disposiţiunĭ pentru sequestrarea celor 2000 boĭ, pe care Mihaiŭ-Vodă îĭ trimisese din Muntenia în Ungaria spre vîndare, orĭ, precum ḑicea el, drept dar pentru Impĕratul, şi i-a ţinut până-ce nu s'a hotărît sórta bărbatuluĭ declarat acum drept duşman. Cu atât maĭ natural era, ca restul din subvenţiunea ce acordase Impĕratul Voivoduluĭ să fie întrebuinţat acum contra luĭ, căcĭ întréga vină a rĕscóleĭ era aruncată numaĭ asupra luĭ. Comisarul Székely a cutrierat comitatele de la hotarele despre Ungaria ale Ardéluluĭ, ca

---

[1]) Raportul luĭ Ungnad şi al luĭ Székely către Impĕratul, Sătmar, 11 Septemvrie 1600. Lettera di Giorgiò Basta al Sgr. Ungnad et Sgr. Székely, Zilah 9 Septembre 1600. Literae obligatoriae a Proceribus, magnatibus, ordinibus et universa nobilitate Transilvaniae ad D-um Ungnadum et D-um Szekelium ex castris ad oppidum Thorda positis, 7 die Septembris 1600 scriptae. — Raportul luĭ Ungnad către Impĕratul, Cluj, 15 Septemvrie 1600.

să le îndemne la resistenţă armată contra Voivodului. Mijlócele şi speranţele acestuia scădeaŭ vĕḑênd cu ochiĭ în proporţiunea, în care se sporia numĕrul duşmanilor luĭ şi creştea îndrăznéla lor. Deserţiunile îĭ răriaŭ rêndurile, şi lipsa de banĭ mâna pe mercenariĭ neplătiţĭ in tabĕra inamică, unde găsia soldă bună şi nădejde de pradă. Intréga călărime de lefegiĭ a luĭ Mihaiŭ-Vodă, cu totul 20 de escadróne (Fähnlein), infanteria de la curtea luĭ, 600 de ómenĭ, Sĕcuiĭ călărĭ din ţinutul Murĕşuluĭ, 400 de ómenĭ, toţĭ Sĕcuiĭ din scaunul Arieşuluĭ, atât pedestrime, cât şi călărime, intregile contingente de la Deeşĭ, Turda, Aiud, o insĕmnată cétă de Cazacĭ, tóte aceste trupe aŭ sporit acum massele trupelor inimice, care aŭ primit astfel prin deserţiune 2000 Românĭ, 800 de Sêrbĭ, 700 Sĕcuĭ in mijlocul lor. Până chiar şi Saşiĭ circumspecţĭ, deşi nu s'aŭ unit cu staturile înarmate, i-aŭ refusat supunerea Voivoduluĭ, care îĭ chemase în tabĕra luĭ, şi judiĭ lor orăşeneştĭ i-aŭ declarat, că atitudinea naţiuniĭ lor va fi hotărîtă de conventul naţional săsesc ce urma să se întrunéscă în curênd la Sibiiŭ; acésta era invederat o politică calculată spre a câştiga timp pentru-ca hotărîrea să se iee după-ce lupta se va fi decis [1]).

Obosit de rĕsboiŭ, fiind-că era greŭ apăsat de sarcinile şi de nevoile luĭ, sĕracul poporul de la ţară a început şi el să părăséscă pe Voivodul înrudit după

[1]) Summa literarum magnifici Stephani Csáky ad Generosum Gabrielem Haller ex Castris ad Thordam positis die 4 Septembris 1600. Scrisóre în limba maghiară a luĭ Baltazar Korniş către Aga Leca. Németi 10 Septemvrie 1600.

sânge şi lege cu dênsul. In acela-şi timp Staturile şi-aŭ dat, nu fără succes, silinţa de a închide şi de a face impracticabile trecătorile ce duc spre Moldova şi Muntenia, pentru-ca Mihaiŭ-Vodă să nu pótă primi ajutor din aceste ţĕrĭ şi să aibă şi comunicaţiunea cu ele tăiată în casul uneĭ înfrângerĭ. Şi asupra Cazacilor ce maĭ rĕmăseseră în tabăra Voivoduluĭ şi-aŭ aruncat apoĭ staturile mreja, şi numaĭ darurile bogate şi bănuitórea vigilenţă a Domnuluĭ, precum şi imposibilitatea de a trece tóte carele cu bagagiŭ i-a maĭ ţinut în serviciŭ pe fiiĭ stepelor, care eraŭ deprinşĭ a se da celuĭ ce oferia maĭ mult; eĭ aŭ declarat cu tóte aceste, că sunt gata să doséscă, dacă staturile se obligă a le da despăgubire deplină pentru bagajul părăsit.

Afară de acésta horisontul luĭ Mihaiŭ-Vodă se maĭ întuneca şi din altă parte din ce în ce maĭ tare: Cancelarul Polonieĭ şi Sigismund Báthory se aflaŭ deja la Nistru, nu departe de Cameniţa, şi se pregătiaŭ să trécă uniţĭ cu Domnul Moldoviĭ Ieremie Movilă prin Moldova în Ardél. Regele şi senatul Polonieĭ, cărora le eraŭ destule complicaţiunile din Liflanda, protestaŭ zadarnic contra uneĭ expediţiunĭ, care ameninţa să le creeze noue complicaţiunĭ de o parte cu Impĕratul în ceea ce priveşte Ardélul, ear de alta cu Turciĭ din causa Moldoviĭ: fiind dată réua organisaţiune publică a Polonieĭ şi slăbiciunea puteriĭ eĭ centrale, care încuragia elementele anarchice, nu era nimic maĭ natural şi maĭ obicĭnuit, decât ca să nu se ţie sémă de asemenea proteste pornite de sus.

Óstea luĭ Mihaiŭ-Vodă scăḑuse acum la 10,000 până la 12,000 ómenĭ, céta credincioşilor luĭ se redusese

rĕŭ prin trădărĭ, ear posiţiunea luĭ devenise de tot grea în urma perderiĭ Chióreĭ. Stăpânirea acesteĭ fortăreţe tarĭ, care pe lângă Hust şi Oradea-Mare forma cheia Ardéluluĭ, rîvniaŭ în acela-şĭ timp s'o câştige atât imperialiĭ, cât şi staturile, privind cu acea-şĭ neîncredere uniĭ la alţiĭ. Aga Leca, un bărbat pe cât de vitéz, pe atât devotat luĭ Mihaiŭ-Vodă comanda în numele şi din însărcinarea acestuia ambele cetăţĭ, Chióra şi Gherla. La bărbatul acesta s'aŭ adresat ambele părţĭ, austriaciĭ şi staturile, fie-care însĕ pe socotéla sa proprie şi fără de consideraţiune pentru cea-l'altă parte, cu rugăminte şi reproşurĭ, cu făgăduinţe şi ameninţărĭ spre a obţiné cât maĭ curênd cedarea de bună voie a celor doue cetăţĭ, şi fie-care parte dedea zor să previe pe rivalul eĭ caşi-când nu ar fi fost vorba de aliaţĭ, ci de duşmanĭ. Basta şi Mihail Székely din o parte, ear din cea-laltă Staturile şi Stefan Csáky, care se ridicase în frunte ca conducător al Ardelenilor, se întreceaŭ oferind marĭ preţurĭ de rĕscumpărare pentru cedarea celor doue fortăreţe atât de importante acum în ajunul rĕsboiuluĭ şi maĭ ales a Chióreĭ, care prin posiţiunea eĭ putea nu numaĭ să închidă drumul spre Ardél, ci totodată şi să deschidă drumul spre Ungaria. „E maĭ bine, — îĭ scria Csáky luĭ Aga Leca, — să ţie cu *creştinĕtatea* decât cu omul părăsit de Dumneḑeŭ, care-l munceşte cu atâta neruşinare“. Staturile îĭ făgăduiaŭ luĭ Aga Leca primire binevoitóre, asil sigur şi o moşie drept dar, dacă le va preda lor ambele cetăţĭ, şi se arătaŭ în faţa luĭ atât de hotărîţĭ aderenţĭ aĭ Impĕratuluĭ, încât el fórte uşor s'ar fi putut înşela în ceea ce priveşte scopul urmărit de dênşiĭ. In vreme-ce se afla însĕ asediat în

Gherla de fiiul luĭ Gaspar Korniş, el a primit de la austriacĭ oferta celor treĭ sate ce se ţineaŭ de Chióra. Acésta a hotărît cestiunea, şi Mihaiŭ Székely a reuşit prin destoinicia sa în negoţierĭ şi prin energia sa să ĭee Chióra pentru imperialĭ în stăpânire şi să-ĭ puie astfel pe aceştia în avantagiŭ faţă cu staturile.

In strîmtorarea acésta Mihaiŭ-Vodă şovăia între amărăciune şi desnădăjduire, între mâhnire şi sete de rĕsbunare, care se dedeaŭ pe faţă când într'un fel, când într'altul în mĕsurĭ extreme. El a trimis maĭ ântêiŭ la staturĭ pe Iesuitul Pater Gregoriu şi pe un predicator calvinist, ca să-ĭ reţie cu vorbe bune de la rĕscólă şi să-ĭ facă a înţelege, cât de mulţĭ sunt între dênşiĭ aceia, cărora el numaĭ bine le-a făcut, şi cum voieşte el să-ĭ apere şi în viitor pe toţĭ şi să-ĭ represente faţă cu Turciĭ, dacă îĭ vor fi supuşĭ ca unuĭ Domn al ţĕriĭ; el stă înse âncă neînfrânt la locul luĭ şi e hotărît, dacă eĭ vor stărui în îndărătnicia lor, să recurgă faţă cu dênşiĭ la cele maĭ extreme mijlóce, până chiar să aducă o năvală a Turcilor asupra lor.

Rĕscóla era înse prea înaintată, pentru-ca o asemenea admoniţiune să maĭ fi putut produce efectul dorit: până chiar şi unul dintre deputaţiĭ aceştia, Iesuitul Pater Gregoriu, i-a îndemnat pe imperialĭ să se ferécă de apucăturile viclénuluĭ Voivod, în care trebue să aibă cu atât maĭ puţină încredere, cu cât el este „frate de cruce“ (adecă prieten legat prin jurămênt) al Paşeĭ de Timişóra. Spre a intimida pe duşmaniĭ sĕĭ, Domnul a dat pradă foculuĭ doue orăşele săseştĭ din scaunul Mediaşuluĭ, Seica-Mare şi Seica-Mică, şi a aruncat în temniţă pe Pancraţiu Sennyei, pe Stefan Bodoni, pe Andreiŭ

Barcsay, pe Gheorghe Farkas şi pe Stefan Bekes, toţi membri aĭ staturilor transilvane. Ear staturile, voind să previe pustiirea maĭ departe a patrieĭ lor, precum şi alte voluiciĭ maĭ marĭ, stăruiaŭ cu tot dinadinsul să se dea bătălia decisivă, care a şi urmat în curênd cu un succes atât de strălucit, încât Voivoduluĭ învins nu i-a rĕmas altă scăpare decât retragerea grabnică [1]).

E straniŭ că numaĭ câte-va ḑile înainte de bătălia, care urma să fie atât de fatală pentru Mihaiŭ-Vodă, Impĕratul a dat la Praga solilor trimişĭ de acesta un rĕspuns favorabil în ceea ce priveşte propunerile făcute de dênşiĭ. El l'a confirmat pe Domn, dacă va rĕmâne credincios şi supus, pe tótă viaţa luĭ în posiţiunea de guvernator al Ardéluluĭ în numele Impĕratuluĭ, deşi după usul de până atuncĭ atât în statele creştineştĭ, cât şi chiar în cele osmane asemenea posturĭ de guvernator se conferiaŭ numaĭ pe timp maĭ scurt, a căruia determinare atîrna de la bunul plac al conferitoruluĭ. Graţia împĕrătéscă se rĕvărsa în acela-şĭ timp şi asu-

---

[1]) Raportul luĭ Ungnad şi al luĭ Székely cătrĕ Impĕratul. Sătmar, 10 Septemvrie 1600. — Raportul luĭ Ungnad cătrĕ Impĕratul. Cluj, 14 Septemvrie 1600. — Scrisorile luĭ Stefan Csáky cătrĕ Aga Leca. Tabăra de la Turda, 7, 11 şi 13 Septemvrie 1600.— Scrisórea Staturilor cătrĕ Aga Leca. Tabăra de la Turda, 10 şi 13 Septemvrie 1600.— Scrisórea luĭ Baltazar Korniş către Aga Leca. Nemeti, 10 Septemvrie 1600. — Adoua fără dată. — Scrisórea de admoniţiune a căpitanilor ardelenĭ din armata aliată cătrĕ Aga Leca. Tabăra de pe câmpul de la Keresztes, 11 Septemvrie. — Scrisórea nobililor G. Mako, St. Farkany şi Gh. Horvath, în numele staturilor ardelene, cătrĕ Aga Leca. Turda, 13 Septemvrie 1600.— Literae Caesareae ad Georgium Bastam datae, ob tres pagos Lekae Aghae cedendos, Pragae, 1 Martii 1603.

pra fiiuluĭ plin de speranţe al luĭ Mihaiŭ-Vodă, căcĭ i se punea în perspectivă după mórtea tatăluĭ sĕŭ atât luĭ, cât şi urmaşilor sĕĭ, dacă va stărui şi el cu acea-şĭ neclântire în credinţă, atât în cea ce priveşte guvernul Ardéluluĭ, cât şi în alte afacerĭ acea-şĭ consideraţiune şi acea-şĭ distincţiune. In ceea-ce priveşte Muntenia, pe care Rudolf II. i-o conferise în vîrtutea dreptuluĭ de supremaţie al Corónei Ungare încă maĭ nainte luĭ Mihaiŭ-Vodă şi Dinastieĭ sale ca feud pentru vecie, acum i-a acordat şi favorul succesiuniĭ agnatice, care în succesiunea la tron a ţĕrilor române n'a avut nicĭ o dată loc şi în vîrtutea căreia după stîngerea ramureĭ bărbăteştĭ a urmaşilor luĭ Mihaiŭ-Vodă ramura femeiască avea un drept de moştenire indiscutabil la Domnie şi putea cu ştirea şi cu învoirea Impĕratuluĭ şi Regeluĭ ungar după timpurĭ să-şĭ şi validiteze acest drept prin căsătorie cu bărbaţĭ supuşĭ caseĭ de Austria şi Corónei Ungare.

Dacă ne dăm sémă, că acéstă decisiune graţiósă a fost luată într'un timp, când Basta înainta cu armata împĕrătéscă contra luĭ Mihaiŭ-Vodă, ca să-l nimicéscă orĭ să-l alunge, cel puţin din Ardél, nu ne rĕmâne pentru explicarea acestuĭ fenomen decât presupunerea unuĭ îndoit guvern imperial, dintre care unul, cel maĭ slab, îl încărca la curtea din Praga pe Voivod cu dovedĭ de bunăvoinţă, ear cel-lalt, maĭ tare, în tabĕra luĭ Basta, îl osândia şi-l ataca duşmănos [1]).

Rĕtragerea oştiriĭ bătute nu s'a făcut înse fără de

[1]) Extractus ex responso Caesareo Legatis Michaelis Voïvodae. Pragae, 12 Septembris 1600.

marĭ pustiirĭ, de care în deosebĭ ţara săséscă a suferit atât de mult, încât administraţiunea orăşenéscă din Braşov s'a adresat la Ión Zelestey, unul din căpitanii luĭ Mihaiŭ-Vodă, cu cererea, ca să înăbuşe pofta de pradă a oştenilor sĕĭ şi să nu împedece pe soţiile boierilor şi pe ale Sêrbilor de a se întórce cu avutul lor în ţară, până-când nu se va hotărî sórta luĭ Mihaiŭ-Vodă, căcĭ, ḑiceaŭ fórte înţelepţeşte Saşiĭ prudenţĭ, dac'ar fi ca Voivodul tot să iasă în cele din urmă învingător, îĭ va veni cu mult maĭ bine să câştige o ţară bine populată decât una pustiită şi ruinată [1]).

In strîmtorarea acésta şi în faţa atâtor duşmanĭ Mihaiŭ-Vodă, muiat acum, a luat hotărîrea de a face ceea ce era inevitabil încercând să salveze pe calea negoţierilor ceea ce se maĭ puté salva. El a trimis decĭ a Basta şi la staturĭ o solie compusă din oşténul Ión Zelestey şi in câţĭ-va boierĭ, ca să facă propunerĭ de intrare la învoială şi să justifice purtările luĭ în genere. Rĕspunsul luĭ Basta e acela al învingătoruluĭ orgolios, care nu se mulţumeşte a-l face pe cel învins prin condiţiunĭ aspre inofensiv, ci vrea să-l maĭ şi umiléscă prin mustrărĭ amarnice. Destul de adese-orĭ i s'a trimis Voivoduluĭ, aşa scrie Basta, maĭ ântêiŭ prin curierĭ de stat, apoĭ prin comisarĭ şi în cele din urmă prin D-rul Pezz, dar totdeauna în zadar, provocarea să deşerteze Ardélul. El a suprimat, din contra, libertăţile ţĕriĭ şi ale nobilimiĭ, a trimis la mórte neascultată şi

---

[1]) Rĕspunsul luĭ Valentin Hersell, judele orăşenesc din Braşov, către Ión Zelestey. Braşov, 19 Septemvrie 1600. In limba maghiară.

fără de judecată flórea magnaţilor, a călcat în picióre orĭ-şi-ce drept şi orĭ-şi-ce lege şi a ruinat în mod miserabil acéstă provincie împĕrătéscă prin exacţiunĭ nesuferite, precum şi prin jafurile, omorurile şi incendierile soldaţilor luĭ.

Impĕratul înse şi Basta voiesc din spirit creştinesc să priméscă în înţelegere cu staturile propunerile de învoială ale Voivoduluĭ; dar el are să trimită în cel maĭ scurt timp la Sibiiŭ ca ostatecĭ pentru respectarea noueĭ învoielĭ pe muma sa, pe soţia sa, pe fiiul sĕŭ Petru şi pe fiica sa Florica, ear ca zălog întréga sa vistierie şi tóte preţiósele sale. In nainte de tóte înse Mihaiŭ-Vodă are să renunţe cu desĕvîrşire, pentru totdeauna şi fără de nicĭ o reservă la Ardél, şi astfel să-şĭ conducă fără de întârḑiere întréga óste unde îĭ va porunci Impĕratul orĭ Basta, însărcinatul acestuia. Numaĭ astfel va puté Voivodul să obţie prin mijlocirea luĭ Basta atât reprimirea în graţia împĕrătéscă de maĭ nainte, cât şi îndeosebĭ restituirea bunurilor şi locurilor de retragere ce i s'aŭ asigurat în Ungaria superióră.

Acelea-şĭ pretensiunĭ le-aŭ făcut şi acelea-şĭ făgăduinţe le-aŭ dat Voivoduluĭ doritor de pace în acea-şĭ ḑi, 15 Septemvrie, şi staturile transilvane întrunite în tabăra de la Sibiiŭ din partea lor, numaĭ că ele determinaŭ cu maĭ multă precisiune menirea luĭ de a lupta în viitor maĭ ales contra Turcilor. Puţin în urmă, la 4 Octomvrie, ele şi-aŭ renoit pretensiunile şi promisiunile din tabăra lor înaintată maĭ departe, la Vlădenĭ, şi permiţând intrarea ostatecilor şi a zălógelor, ele aŭ liniştit pe Domnul îngrijat de sórta familieĭ sale prin o epistolă de asigurare emisă în tótă forma (30 Septem-

vrie), în care se declară obligaţĭ pe credinţa lor creştinéscă de a păstra întregĭ, neatinse şi nevătămate tóte cele lăsate în paza lor, ostatecĭ şi zălóge.

Apelul făcut ḑiua următóre, la 1 Octomvrie, de Stefan Csáky, căpetenia şi comandantul Ardelenilor, către Baba Novac şi către ceĭ-lalţĭ Haiducĭ şi Sêrbĭ ce se aflaŭ în serviciul luĭ Mihaiŭ-Vodă, dovedeşte în deajuns ce temeiŭ se putea pune pe credinţa acestor staturĭ. El îĭ invită în numele staturilor să părăséscă pe Voivodul părăsit de toţĭ Dumneḑeiĭ şi păgân în sufletul luĭ şi să se alătureze la oştirea staturilor.

Drept rĕsplată pentru acéstă deserţiune el promite căpeteniei Baba Novac un sat, ear celor-lalţĭ recompense şi darurĭ potrivite. Ear aceluia, care îl va preda pe Voivod *„fie viŭ, fie mort“* în mânile staturilor, el îĭ promite, tot în numele staturilor, un dar de pămênturĭ urbariale în întindere de 500 pogóne. Când apoĭ Baba Novac şi céta de oştenĭ de sub conducerea luĭ le-aŭ declarat Ardelenilor în scris, că sunt gata de a se lepăda de Mihaiŭ-Vodă, Csáky şi maĭ mulţĭ magnaţĭ (Pancraţiŭ Senyey, Baltazar Bornemissza, Stefan Toldy, Stefan Bodoni, Benedict Mindszenty) aŭ renoit apelul de deserţiune de sub stégul Domnuluĭ păgân (pogány Fejedelem) şi aŭ promis din noŭ o moşie (jószágot) aceluia, care le va preda viiŭ pe Voivod, şi un fórte bun sat luĭ Baba Novac.

Acela-şĭ lucru l'a făcut ḑiua următóre şi Basta din partea sa, numaĭ că el voia, întocmaĭ ca Csáky, să-l aibă pe Voivodul „păgân“ — *fie viiŭ*, fie altfel: el a şi luat, adăuga el, în înţelegere cu staturile transilvane, disposiţiune să i se predea luĭ Baba Novac un sat bun.

Acéstă provocare la deserţiune mişeléscă şi la asasinat, făcută chiar în timpul când negoţierile de împăcare cu Voivodul eraŭ atât de înaintate, ba chiar aprópe de a fi pecetluite, e nu numaĭ de o potrivă cu trădarea, dar dă totodată dovadă despre ura órbă şi neîmpăcată a luĭ Basta şi a Ardelenilor asupra luĭ Mihaiŭ-Vodă, precum şi despre frica ce le inspira el şi despre preţul mare ce eraŭ gata să dee spre a puté pune mâna pe el. Din norocire însĕ aceste treĭ scrisorĭ provocătóre, prinse fiind de Mihaiŭ-Vodă, n'aŭ ajuns în mânile luĭ Baba Novac şi a celor de sub ascultarea luĭ [1])

Aflându-se Mihaiŭ-Vodă în retragerea sa încă pe teritoriul transilvan, s'a dus în tabăra luĭ de la St. Petru o deputaţiune a treĭ membri, în care Basta şi Comisariĭ aŭ designat pe consilierul imperial Sava Tököly, ear staturile din partea lor pe nobiliĭ Nicolae Vitéz şi

---

[1]) Literae responsoriae D-ni Bastae ad Michaëlem Vaivodam. Ex castris ad Cibinium positis, 25 September 16.0.—Literae Nobilium Transylvaniae ad Michaëlem Voivodam. Ex castris ad Cibinium positis, 25 Septembris 1600. — Literae assecuratoriae Nobilium Transylvaniae ad Michaëlem-Voivodam. Ex castris ad Porumbak positis, 30 Septembris 1600. — Literae eorundem ad eundem. Ex castris ad Waldeni positis, 4 Octobris 600.—Literae Stephani Chiaky ad Baba Novakum caeterosque milites Haidonum et Rascianorum in exercitu Michaëls Voivodae existentium. Ex castris ad fluvium Olt positis, 1 Octobris 1600.—Literae Stephani Chiaky et aliorum Nobilium ad Baba Novakum et caetores Capitaneos, militesque Haidenum etc., Ex castris ad fluvium Olt positis, 1 Octobris 1600. — Literae Generalis Georgii Bastae ad Baba Novakum caetoresque. Ex castris ad fluvium Olt positis, 1 Octobris 1600.

Martin Bánnyai, ca purtătorĭ aĭ condiţiunilor de pace stabilite de imperialĭ şi ardelenĭ impreună.

Pretensiunea lor faţă cu Voivodul era, ca atât el, cât şi curtea luĭ, ţara luĭ şi armata luĭ să jure, după vechiul obiceiŭ, credinţă atât Impĕratuluĭ, cât şi *staturilor transilvane;* să părăséscă Ardélul şi să se rĕtragă fără de intârḑiere în Muntenia, să concedieze tóte trupele de Sĕcuĭ ce se află în serviciul luĭ şi să restitue tóte armele de foc luate din Făgăraş; drept asigurare, că se va ţiné de tractat, are să dee în mânile staturilor drept ostaticĭ pe fiĭul sĕŭ şi pe fiĭca sa, precum şi pe patru dintre ceĭ maĭ de frunte boierĭ aĭ sĕĭ, Stoica, Banul Udrea, Preda şi Armaşul Sava, ear ca zălog intréga sa vistierie.

In schimb pentru aceste i se promitea împăcare deplină cu staturile, reprimirea în graţia împĕrătéscă, ajutor armat contra Turcilor totdeauna, când şi el va da ajutor, asiguarea cetăţiĭ Gelău ca loc de adăpost pentru membriĭ familieĭ luĭ daţĭ ca ostatecĭ, acésta înse cu reserva aprobăriĭ împĕrăteştĭ, şi confirmarea libertăţilor acordate de el Sĕcuilor cu învoirea Impĕratuluĭ. Oraşul Făgăraş, a căruia posesiune Voivodul încerca să şi-o asigure, i l'aŭ refusat staturile sub cuvêntul, că el este al Archiduceseĭ Maria Christina, soţia luĭ Sigismund Báthory, şi astfel staturile nu pot să facă nimic fără de voia Impĕratuluĭ, în adevĕr înse pentru-că ţineaŭ să taie tóte rădecinile legăturilor mult temutuluĭ Domn cu Ardélul. După-ce, în sfîrşit, credenţionalele lor făcute în acest sens eraŭ ajunse în mânile luĭ, staturile cereaŭ să-şĭ facă şi el credenţionalele, pentru-ca să-şĭ trimită plenipotenţiariĭ la o locali-

tate determinată şi să póţă grăbi sĕmnarea actuluĭ de pace [1]).

Strîmtorat, cum era, Domnul s'a supus fără de împotrivire acestor condiţiunĭ orĭ şi cât de aspre ar fi fost şi orĭ şi cât de mult ar fi zădărnicit ele planurile luĭ ambiţióse. In mânile maĭ sus numiţilor deputaţĭ aŭ jurat fără de întârḑiere el şi boĭeriĭ luĭ credinţă Impĕratuluĭ şi Ardelenilor pe temeiul stipulaţiunilor maĭ sus arĕtate, pe care le-a aprobat şi el, şi care, şi fără de a fi fost formulate în scris, resultaŭ din spiritul întregeĭ învoielĭ. Simţĕmêntul înfrângeriĭ suferite şi al primejdiilor ce-l ameninţaŭ din afară îl făcuse cu desevîrşire îngăduitor. Căcĭ pe de o parte óstea împĕrătéscă şi cea ardelénă se aflaŭ în călcâile luĭ şi-l ameninţaŭ din dos, ear Polonesiĭ şi cetele luĭ Ieremie-Vodă făceaŭ în Moldova pregătirĭ de a năvăli în Ardél asupra duşmanuluĭ comun. Acésta l'a îndemnat să închee pace cu unul dintre duşmanĭ şi să ţie bărbăteşte pept cu cela-lalt, şi de o camdată a trimis spre hotare un detaşament de 4000 ómenĭ cu tunurĭ, ca să ocupe trecătórea de la Oituz, precum şi alte câte-va strîmtorĭ din munţĭ [2]).

După retragerea Voivoduluĭ imperialiĭ aŭ scotocit nu-

---

[1]) Literae Magnatum, Statuum, Ordinum et Nobilium Transylvaniae nec non civitatum Saxonicarum ad Machaëlem-Vaivodam. Ex castris ad possessionem Voyla positis. 2 Octobris 1600.

[2]) Relatio Sebastiani Tököly ad Generalem G. J. Bastam et Commissario Imperiales. In castris ad Szent Péter, 3 October 1600.

maĭ decât în castelul de la Făgăraş după comorile şi preţiósele luĭ, dar în zadar, căcĭ prudentul Domn, care nu pentru dênşiĭ le îngrămădise, n'a lipsit cu tótă graba şi zăpăcéla a le lua cu dênsul. Eĭ s'aŭ rĕsbunat dar asupra luĭ prin o politică echivocă.

Incungĭurat din tóte părţile de duşmanĭ, prins în mrejile celor maĭ rĕutăcióse uneltirĭ, ameninţat a perde ajutórele ce aştepta din ţara sa, Mihaiŭ-Vodă credea că nu póte să pună destul temeiŭ pe propria sa putere şi pe curagiul scădut prin înfrângerea suferită al oştiriĭ sale, s'a adresat dar din munţiĭ despre Nordul Munteniei, unde se afla, cu o cerere stăruitóre la comisariĭ împĕrăteştĭ şi la Basta, ca pe temeiul făgăduinţelor date de dênşiĭ în scris să-ĭ dee óre-care ajutor de trupe contra duşmanilor ce se apropiaŭ cu puterĭ covîrşitóre. Se află, ḑicea el, între Polonesiĭ, care asediaseră Buzĕul, şi Turciĭ, care luaseră Bucureştiĭ, ca între doue focurĭ, pus în o primejdie atât de mare, încât nu numaĭ el, ci tot odată şi Impĕratul dimpreună cu întréga creştinătate vor perde mult, dacă nu i se va da la timp ajutorul cuvenit. El a renoit cererea acésta cu atât maĭ des şi cu atât maĭ stăruitor, cu cât maĭ mult se apropia de duşmanĭ, şi se mărginia la 2000 ómenĭ pedestrime şi 500 călărime. Sprijinul cerut trebuia, ḑicea el să i se dee, dacă nu pentru el, în interesul creştinătăţiĭ, care ar perde în el un luptător până atuncĭ norocos. El cerea totodată să i se trimită înapoĭ Stefan, grămăticul luĭ turcesc, de care avea trebuinţă pentru purtarea corespondenţeĭ sale turceştĭ, şi să fie puse în libertate soţiile boierilor, ale servitorilor şi ale soldaţilor sĕĭ sêrbĭ, care eraŭ reţinute fără nicĭ un rost.

Imperialiĭ se aflaŭ înse în óre-care strîmtorare. Trupele austriace din Ardél eraŭ prea puţine la numĕr şi în acela-şĭ timp maĭ mult orĭ maĭ puţin indispuse din causa soldelor âncă neplătite, ear detaşamentele germane stăruiaŭ să plece a casă şi nu eraŭ de loc dispuse a maĭ lua parte şi la alte expediţiunĭ. Cu o putere armată atât de neînsĕmnată, în rêndul căreia avea, se înţelege, să fie pusă şi întrégа óste neregulată aluĭ Mihaiŭ-Vodă, nu îĭ venia Impĕratuluĭ să intre în luptă în acela-şĭ timp şi cu Polonesiĭ, care se aflaŭ acum pe pămêntul Munteniеĭ, şi cu Turciĭ, care se retrăseseră la Giurgiu, maĭ ales că-ĭ da mult de lucru şi rĕsboiul purtat în Ungaria contra Turcilor. Afară de acésta dispositiunile spiritelor în Ardél îĭ inspiraŭ şi ele îngrijirĭ întemeiate.

Puternicul partid naţional maghiar din ţara acésta, deşi trecuse prin multe sbuciumărĭ, nu era âncă destul de descuragiat pentru-ca să fi fost gata a întinde cu orĭ-ce preţ mâna după pace şi a schimba de bună voie jugul străin abia scuturat cu altul noŭ. Scăpaţĭ abia de Voivodul pe cât de temut, pe atât de urgisit, chiar şi ceĭ maĭ de frunte dintre Ardelenĭ scăpau fără de sfială în tabĕră vorbele: „Ni-a ajutat Dumneḑeŭ să scăpăm de un diavol, dar ni-a trimis alţĭ ḑece pe cap!“ Dacă-şĭ dĕduseră maĭ nainte sémă despre intenţiunile austriacilor, eraŭ pe deplin încredinţaţĭ acum, când li s'a dat rĕspuns negativ la cererea lor, ca să li se înapoieze cetăţile Chióra, Gherla şi Hust. — „Neînvĕţând minte din pedépsa luĭ Dumneḑeŭ, după cum ḑicea comisarul împĕrătesc Ungnad, staturile îşĭ urḑiaŭ înainte uneltirile, refusaŭ a face jurămênt de fidelitate maĭ nainte de

începerea dieteĭ, iĭ puneaŭ Impěratuluĭ condiţiunĭ inacceptabile şi nu eraŭ, în genere, nicĭ pe departe atât de tratabile cum ar fi trebuit să fie în vîrtutea datorieĭ de recunoştinţă politică pentru ajutorul armat ce li s'a dat contra luĭ Mihaiŭ-Vodă. Mulţĭ dintre magnaţiĭ ţěriĭ eraŭ chiar de părere, ca Nemţiĭ să fie rĕsplătiţĭ pentru acest serviciŭ cu un dar maĭ însĕmnat şi apoĭ alungaţĭ din ţară, ear Sigismund Báthory să fie chemat cu oştirile luĭ, pentru-ca să se pună o dată capět zăpăceliĭ. Maĭ ales în urma instigaţiunilor lor s'a întêmplat, că atât cetele luĭ Moise Székely, cât şi cele ce desertaseră de la Mihaiŭ-Vodă aŭ amênat şi refusat sub fel de fel de pretexte jurămêntul către Impěratul şi înclinaŭ spre Sigismund Báthory, care petrecea în Moldova, şi steteaŭ gata pentru el.

Unul singur dintre magnaţiĭ cu mare trecere a servit în timpul acesta interesele împěrăteştĭ şi acesta înse determinat de cele maĭ egoiste pornirĭ: Stefan Csáki de Keresztszeg, acum căpitan general al oştiriĭ şi consilier suprem al Ardéluluĭ, a fost acela, care maĭ ântêiŭ l'a trădat pe Mihaiŭ-Vodă staturilor, apoĭ le-a trădat pe staturĭ Impěratuluĭ şi în cele din urmă şi pe Impěratul statelor. El a evaluat cu tot dinadinsul meritele sale pentru casa împěrătéscă: în timpul greŭ, ḑicea el, când Mihaiŭ-Vodă, cucerind Ardélul, a desfiinţat aprópe cu desěvîrşire drepturile nobilimiĭ, a introdus în ţară cea maĭ aspră tiranie şi a ştirbit drepturile Impěratuluĭ, el a ţinut atât nobilimea, cât şi trupele în credinciósă alipire către Austria; în urmă apoĭ, când cancelarul Poloniei a năvălit dimpreună cu Sigismund Báthory în Moldova şi aŭ trimis pe Moise Székely cu 10,000 de

ómenĭ din óstea lor în Ardél şi cancelarul se pregătia să-l urmeze cu restul oştiriĭ, el (Csáky) a ştiut să determine pe acele trupe a se retrage şi să-ĭ reţie pe Polonesĭ de la orĭ-şi-ce act ostil faţă cu Ardélul. Drept recompensă pentru serviciile făcute şi drept stimulent pentru alte serviciĭ el cerea să i se dăruiască castele Szádvár şi Sáros orĭ altele de acea-şĭ valóre şi a stăruit ca deocamdată, până la sosirea diplomeĭ de donaţiune emise de Impĕratul, Basta şi Comisariĭ să-ĭ dee un act de asigurare [1]).

Cu interesele împĕrăteştĭ nu se potrivia de loc, ca Mihaiŭ-Vodă să fie atât de slab şi de desnădăjduit, în cât orĭ să cadă sub loviturile puternicilor sĕĭ duşmanĭ orĭ să fie nevoit a se arunca în braţele Turcilor, care se retrăseseră cu prudenţă bine calculată din luptă; căcĭ lăsându-se Muntenia în mânile duşmanilor, se punea în joc liniştea şi siguranţa Ardéluluĭ, şi fiind Muntenia paşalic, Ardélul era pe jumĕtate perdut. Comisariĭ înclinaŭ dar a-ĭ da Domnuluĭ strîmtorat órecare ajutor; cu atât maĭ vîrtos se opuneaŭ înse Ardeleniĭ prepuelnicĭ, care-l bănuiaŭ pe Impĕratul, că vrea să-l ridice ear pe Mihaiŭ-Vodă numaĭ pentru-ca prin braţul luĭ să subjuge ear ţara lor. De óre-ce dar staturile refusaŭ cu tótă hotărîrea a-ĭ da Voivoduluĭ ajutorul de trupe şi de óre-ce părea lucru riscat a scóte tóte trupele împĕrăteştĭ din Ardél, spre a i le trimite Voivoduluĭ, pentru-că prin acésta s'ar fi lăsat prea mult

---

[1]) Assecuratoriæ D-ni Bastae et Commissariorum, a Domino Stephano Csáky super donatione arcium Szádvár et Sáros. Octobris 1600.

câmp liber pentru instigaţiunile îndreptate contra Austrieĭ, Austria a fost nevoită să simuleze indiferenţă, să-şĭ înăbuşe aspiraţiunile în ceea ce priveşte Munteaia, să sufĕră călcarea în picióre a atât de des şi de mult accentuatuluĭ eĭ drept de supremaţie şi să lase în cĭuda tuturor tractatelor şi a tuturor asigurărilor Ţara şi Domnul eĭ în voia sorţiĭ.

Nu era de pizmuit rolul, la care fuseseră osândiţĭ imperialiĭ de forţa împregiurărilor; eĭ înse nu aveaŭ curagiul de a o şi mărturisi acésta pe faţă. Aŭ preferat să-ĭ rĕspundă Voivoduluĭ ce le cerea cu zor ajutorul, că nu vor lipsi a face tot ceea ce s'a promis în scris şi se va duce la împlinire tot ceea ce cere binele creştinătăţiĭ; are numaĭ să trimită raporturĭ sigure despre posiţiunile ce ocupă Turciĭ, Tátariĭ şi Polonesiĭ şi despre numĕrul lor, „pentru-ca imperialiĭ să pótă da cu atât maĭ la timp şi cu atât maĭ uşor pept cu duşmanul năvălitor“. Intréga falşitate aluĭ Basta şi a ambilor comisarĭ, precum şi viclenia lor consista în acest rĕspuns, prin care promit ceea ce nu aŭ de gând să împlinéscă, stîrnesc prin asigurărĭ făcute în doĭ perĭ speranţe primejdióse şi părăsesc în ultimul moment la discreţiunea duşmanuluĭ puternic pe aliatul ce le cere cu tótă încrederea ajutor [1]).

---

[1]) Raporturile luĭ Ungnad, Ilyefalù, 12 Octomvrie, Ilyaváros, 14 şi 15 Octomvrie. — Literae D-orum Basta, Ungnad et Székely ad D-um Michaelem Vaivodam. Ex castris 12 Octombris 1600. — Doue scrisorĭ ale luĭ Mihaiŭ-Vodă cătrĕ Basta şi cătrĕ comisariĭ împĕrăteştĭ. Date: In Regno Transalpinae ex Castris in Valle Kirko positis, 12 et 14 Oct. 1600.

Dându-şĭ bine sémă despre puterea covîrşitóre a duşmanilor sĕĭ declaraţĭ pe faţă şi despre viclenia celor ce-l duşmăniaŭ prin ascuns, Mihaiŭ-Vodă a cerut în timpul din urmă prin deputaţiĭ trimişĭ la Pórtă pacea şi a ştiut să câştige mijlocirea puterniculuĭ Ibrachim-Paşa de la Belgrad. Neîncrederea şi ura órbă a Turcilor faţă cu el, precum şi temerea lor din causa legăturilor luĭ cu Impĕratul eraŭ înse prea înrădĕcinate şi aŭ maĭ fost alimentate şi de Polonesĭ, pentru-ca el să fi putut obţine succesul dorit şi să se fi putut încheia chiar acum pacea fie numaĭ cu el, fie în acela-şĭ timp şi cu Austria. Dată fiind adecă viclenia şi reaua credinţă aluĭ Mihaiŭ-Vodă, Pórta se temea că bunele relaţiunĭ cu dênsul ii vor fi maĭ stricăciόse decât cele rele. La acésta se maĭ adăugaŭ şi zĕlósele stăruinţe contrare ale Polonieĭ, care-şĭ urmăria cu mult neastêmpĕr planurile egoiste, căcĭ ea nu cerea maĭ puţin decât ca Domniĭ din Ardél, din Moldova şi din Muntenia, care se declaraseră odată vasalĭ aĭ eĭ, să-ĭ fie supuşĭ ca pavĕză şi val de apărare pentru împĕrăţia otomană, ear ea se obliga a plăti Porţiĭ regulat tributul acestor treĭ ţĕrĭ după usul din trecut şi a lăsa aceste provinciĭ vasale să-şĭ aibă şi în viitor Domniĭ propriĭ, recomandând pentru Ardél pe Sigismund Báthory şi pentru Moldova pe Ieremia Movilă şi lăsând numirea Voivoduluĭ pentru Muntenia în bunul plac al Porţiĭ. Contra uneĭ pretensiunĭ atât de îndrăzneţe, care jignia interesele statuluĭ osman, s'a revoltat mândria naţională a Turcilor, şi maĭ ales Muftiul s'a ridicat contra eĭ cu tótă greutatea posiţiuniĭ sale şi cu întréga energie a personalităţiĭ sale. De ce s'o lăsăm noĭ, — ḑicea el în divan, — pe

Polonia, care e şi altfel puternică, să devie prin adăugarea acestor ţĕrĭ atât de întinse şi maĭ puternică şi să ajungă a fi în vre-un rĕsboiŭ, pe care tot am maĭ puté să-l avem cu dênsa, cel maĭ înfricoşat duşman al Porţiĭ!? Interesele statuluĭ nostru cer o dată pentru totdeauna imperios, ca cele treĭ principate să fie supuse osmanilor, ear nu străinilor; dacă nu putem s'o facem acésta cu arma, urmézĕ s'o facem prin negoţierĭ separate cu ceĭ treĭ Voivoḑĭ".

Părerea acésta a ajuns la predomnire, şi Ibrachim-Paşa a primit, prin urmare, însărcinarea de a întreţiné negoţierile separate cu ceĭ treĭ Domnĭ; cu Mihaiŭ-Vodă înse el avea să intre numaĭ în aparenţă la învoială, căutând prin ascuns să-l inlăture cât maĭ curênd. Ibrachim-Paşa repudia acéstă procedere mişeléscă obiectând că se teme de puterea luĭ Mihaiŭ-Vodă, de vitejia şi de viclenia luĭ şi declarând că nu vrea să iee asupra sa rĕspunderea pentru relele urmărĭ, pe care în urma amărăciuniĭ luĭ Mihaiŭ-Vodă şi a superiorităţiĭ luĭ tactice acesta ar trebui după tótă probabilitatea să le aibă; ceea ce-l făcea înse pe Turcul viclén atât de doritor de pace faţă cu Mihaiŭ-Vodă eraŭ maĭ mult darurile bogate decât frica. Lânceḑimea, cu care Turciĭ purtaŭ rĕsboiul în Muntenia, a fost fără îndoială un fel de uşurare pentru rĕŭ strîmtoratul Domn, şi el ar fi profitat încă maĭ mult de inactivitatea, în care eĭ steteaŭ dincolo de Dunăre, dacă n'ar fi fost atât de incurênd repus de puterea covêrşitóre a Poloniei [1]).

[1]) Scrisórea agentuluĭ de la Pórtă al Ardéluluĭ. Constantinopol, 14 Octomvrie 1600.

Căcĭ pe când oştirea turcéscă, fie în urma uneĭ înţelegerĭ secrete, fie din consideraţiunĭ strategice, s'a retras din Bucureştĭ la Giurgiu îndată ce a primit ştirea despre intrarea in Muntenia aluĭ Mihaiŭ-Vodă, Polonesiĭ i-aŭ ieşit Domnuluĭ fără de întârdiere în cale, nu i-aŭ lăsat timp să-şĭ sporéscă puterile şi l'aŭ lovit la 20 Octomvrie cu atâta putere, incât oştirea luĭ s'a risipit în fugă sĕlbatică, tóte tunurile luĭ aŭ cădut în mânile inamiculuĭ, ear el însu-şĭ n'a putut scăpa decât cu puţinĭ dintre credincioşiĭ luĭ şi s'a retras, ferindu-se, fireşte, de Ardél, la Craiova şi de acolo spre Caransebeş. Imperialiĭ, care se temeaŭ acum in tótă seriositatea, că Polonesiĭ victorioşĭ vor străbate cu Sigismund Báthory in Ardél, aŭ luat mĕsurile lor de precauţiune şi aŭ început să ocupe dimpreună cu unélta lor Csáki trecătorile din munţiĭ despre Muntenia.

Acest desnodămênt trist trebuia să-l atingă pe vitézul Domn cu atât maĭ dureros, cu cât de astă-dată el n'a lipsit a împlini deobligamentele luate prin cea din urmă învoială asupra sa şi astfel era în tot dreptul să céră ajutorul ce i se asigurase în mod neîndoios, cel puţin contra Turcilor, care, năvălind în ţara luĭ, îĭ ocupaseră capitala şi astfel porniseră rĕsboiŭ asupra luĭ. Condiţiunea de a da ostatecĭ el deasemenea o împlinise pe deplin: la 16 Octomvrie aŭ sosit fiiul sĕŭ Pĕtraşcu, un băiet de vre-o 14 anĭ, însoţit de Stoica şi de Archiepiscopul de la Tirnova (Bulgaria), ear la 20 Octomvrie soţia luĭ. Acésta încă la intrarea eĭ în Ardél a fost cuprinsă de amarnica presimţire a suferinţelor robieĭ pe pămênt străin, departe de rude şi de soţul eĭ. Durerea eĭ s'a dat pe faţă în plângerĭ dureróse şi în

amarnice mustrărĭ făcute luĭ Mihaiŭ-Vodă pentru viaţa luĭ, a omuluĭ lepădat de Dumnedeŭ, pe care putea cu tot dreptul să-l inghită pămêntul şi căruia i se prevestise ăncă cu un an maĭ nainte peirea. Ea a fost transportată cu un alaiŭ de 19 trăsurĭ la Braşov şi de acolo maĭ departe spre Gelău.

Cu mult maĭ hotărît şi maĭ bărbăteşte s'a purtat tinĕrul Pĕtraşcu, când Csáky l'a presentat în Ilyeváros comisarilor împĕrăteştĭ. Lacrĕmĭ de duioşie i-aŭ umplut, ceĭdrept, ochiĭ limpeḑĭ în clipa despărţiriĭ de tatăl sĕŭ şi de patria sa, dar el a vorbit însu-şĭ pentru sine. Se presentă, ḑicea el, în numele tatăluĭ sĕŭ, se recomandă în graţia Impĕratuluĭ şi doreşte să intre în serviciile luĭ. Duşmanĭ nu are, aşa crede el, şi nu are să se témă de nimenĭ, căcĭ, dacă va fi greşit ce-va tatăl sĕŭ, nu va face nimenĭ rĕspunḑĕtor pe fiiul luĭ pentru acésta. El nu doreşte decât să fie trimis la curtea împĕrătéscă. Apoĭ tristeţa luĭ a dispărut şi veselia tinereţelor a strălucit ear pe fruntea luĭ senină.

Nu tot astfel şi însoţitorul luĭ, mareşalul domnesc Stoica. Acesta îşĭ plecase întimidat capul şi li se scusa cu umilinţă comisarilor pentru atitudinea sa politică din cele din urmă timpurĭ. A sfătuit, ḑicea el, pe Mihaiŭ-Vodă, stăpânul sĕŭ, adese-orĭ să nu facă întreprinderile, în care s'a avêntat, ba i-a refusat chiar supunerea, dar totdeauna fără de efect; pe Voivodul, ear nu pe el are să fie aruncată tótă vina celor petrecute; el se rógă pentru viaţa luĭ şi aluĭ Pĕtraşcu, căcĭ li-a venit la urechĭ ştirea, că e vorba să fie executaţĭ. Basta şi Ungnad aŭ liniştit pe omul intimidat garantând viaţa amênduror ostatecilor. Aceştia aŭ călĕtorit ăncă în

acea-şĭ ḑi (17 Octomvrie) la Braşov însoţiţĭ de Csáky, pentru-ca să-şĭ urmeze după sosirea celor-lalţĭ ostatecĭ drumul spre Gelău ; cu ocasiunea acésta Csáki i-a făcut luĭ Pĕtraşcu din sîmţĕmênt de umanitate onorurile ce i se cuveniaŭ în timpul guvernăriĭ luĭ Mihaiŭ-Vodă.

Archiepiscopul Bulgarieĭ, a căruia fidelitate faţă cu Austria era atât de încercată, încât în casurile de colisiune el ţinea cu Impĕratul contra Voivoduluĭ, a cerut de asemenea voie să plece la curtea împĕrătéscă, pentru ca să-şĭ validiteze sărăcia şi jertvele aduse în interesul Impĕratuluĭ [1]).

Mihaiŭ-Vodă isbuteşte să scape prin o fugă grabnică de urmăririle furióse ale duşmanilor sĕĭ pe cât de numĕroşĭ, pe atât de ameţiţĭ de victorie şi să se străcóre prin Ardél, ţara celor maĭ îndârjiţĭ dintre dênşiĭ, cu multă nevoie în Ungaria stĕpânită de Impĕratul, unde se afla în siguranţă, De la Oradea-Mare, unde a sosit la 11 Decemvrie, el a vestit fără de întârḑiere prin o scrisóre omagiósă pe Impĕratul, cum prin tainica rênduire a luĭ Dumneḑeŭ a scăpat norocos din cursele duşmanilor sĕĭ pânditorĭ, care umblaŭ să-l pérdă, şi cum în sfîrşit a sosit cu inima doritóre şi cu curagiul aprópe frânt pe pămêntul austriac, pe care se renaşte óre-cum trupeşte şi sufleteşte, îĭ reînvie speranţa şi pornirea spre fapte şi cum nu doreşte nimic maĭ fierbinte şi maĭ cu umilinţă decât să i se acorde graţia de a se presenta în

---

[1]) Raporturile luĭ Ungnad. Ilyeváros, 17, 21 şi 22 Octomvrie 1600. Scrisórea luĭ Stefan Csáky cătrĕ Basta. Leczfalva, 21 şi 22 Octomvrie 1600.

persónă în fața Impĕratuluĭ, de care speră a fi învrednicit de o privire binevoitóre. Acéstă scrisóre, în care el figuréză numaĭ ca Voivod al Munteniei, ear nu totodată și ca guvernator al Ardéluluĭ, i-a deschis porțile Vieneĭ, unde a și sosit puțin în urmă [1]).

Decând Mihaiŭ-Vodă s'a retras din Ardél și Ardeleniĭ se simțiaŭ pe din destul asigurațĭ, că el nu se va maĭ întórce, desfășurarea lucrurilor a luat un mers îngrijitor, ba chiar nefavorabil pentru interesele caseĭ Domnitóre. Staturile țĕriĭ, cuprinse de dorul unuĭ guvern național, preferaŭ fără discuțiune pe Sigismund Báthory ca vasal al Porțiĭ fața cu străinul Mihaiŭ-Vodă ca vasal al Austrieĭ. Profitând fără de întârḑiere de dispositiunile luĭ favorabile și încuragiat și de dorințele compatrioților sĕĭ, Sigismund Báthory s'a dus maĭ ântâiŭ la Iașĭ, unde și-a sporit óstea cu călărime poloneză, cu pedestrime moldovénă și cu Cazacĭ din Podolia, apoĭ (pe la 20 Martie 1601) a năvălit, însoțit de Ieremie Movilă, în fruntea uneĭ oștirĭ, ce-ĭ drept amestecate, dar numĕróse, ear în Ardél, care în dieta de la Cluj l'a și ales în tótă forma de Principe. Puținele trupe împĕrăteștĭ, care maĭ rĕmăseseră încă în țară, aŭ părăsit, surprinse de vestea acésta, cetatea Gherleĭ și s'aŭ retras la Chióra în vreme-ce Basta se afla încă în iernatic la Sătmar cu chiagul oștiriĭ sale și altfel fórte scăḑute. Stefan Csáki, comandantul suprem al oștiriĭ partiduluĭ național, a devenit sufletul mișcăriĭ

---

[1]) Literae Mihaëlis Voïvodae ad Caesarem. Ex Arce Várad, 21 Decembrie 1600.

anti-austriace, a obţinut de la dietă declaraţiunea de supunere cătrĕ Sigismund Báthory, a făcut ca Staturile să tragă 'n judecată pe Gaspar Kornis, care era învinovăţit de înclinărĭ spre Austria, şi a obţinut drept recompensă pentru acéstа Făgăraşul ca donaţiune. Ruptura cu Impĕratul era decĭ deplină, împăcarea peste putinţă şi rĕsboiul inevitabil. Cuprinse de temerĭ, staturile s'aŭ adunat în tabĕra de la Szamosfalva lângă Cluj şi aŭ aşeḑat la Baia de Criş un corp de observaţiune de 1000 ómenĭ. Cu deosebire îngrijate le făcuseră succesele luĭ Mihaiŭ-Vodă la Viena şi la Praga, primirea prietenéscă ce i se făcuse şi deplina luĭ împăcare cu Impĕratul: un asemenea adversar, maĭ ales fiind sprijinit şi de Basta, era destul, ca să le încurce şi restórne tóte planurile. Ele aŭ pus dar în lucrare tóte apucăturile de adimenire, ca să tragă în partea lor singuratecele rĕmăşiţe din oştirea luĭ Mihaiŭ-Vodă, cete de Moldovenĭ, Muntenĭ şi Sêrbĭ ce se aflaŭ risipite prin Ardél, şi cu acela-şĭ zel, dar totodată şi cu acea-şĭ lipsă de succes, s'aŭ folosit de tóte mijlócele, ca să pună prin învoială mâna pe castelul Beiuş de la hotarele dintre Ungaria şi Ardél, a căruia garnisónă comandată de Bartolomeŭ Somogy îĭ rĕmăsese credinciósă vitézuluĭ Voivod. In acela-şĭ timp ele aŭ luat mĕsurĭ, ca ostateciĭ luĭ Mihaiŭ-Vodă, adecă fiiul şi soţia luĭ, să fie ţinuţĭ, cu tot bunul tratament, de care aŭ avut parte, sub pază maĭ aspră maĭ ântêiŭ în castelul de la Gelău, apoĭ la Făgăraş, după-ce Mihaiŭ-Vodă, îngrijat de sórta lor, a făcut prin ómeniĭ sĕĭ de încredere în maĭ multe rêndurĭ încercărĭ zadarnice de a-ĭ scăpa.

Imperialiĭ n'aŭ rĕmas nicĭ eĭ inactivĭ în faţa noueĭ

desfăşurări a evenimentelor şi făceaŭ multe recrutărĭ maĭ ales printre Haiduciĭ din Ungaria superióră. Ancă în timpul când Mihaiŭ-Vodă negoţia şi se împăca cu Impĕratul, aderenţiĭ luĭ din Nordul Ungarieĭ, care nicĭ o dată nu-l părăsiseră şi acum începuseră a se uni cu austriaciĭ, lucraŭ pe capete la reîntregirea oştiriĭ luĭ prin recrutărĭ numĕróse, în care se distingea maĭ ales Ludovic Rákóczy la Caşovia.

Ardeleniĭ îşĭ făceaŭ şi eĭ cu tot dinadinsul pregătirile de rĕsboiŭ, dar îşĭ dedeaŭ în acela-şĭ timp silinţa de a se acoperi de la spate întreţiind bunele relaţiunĭ cu Polonia şi cu Turciĭ. Ancă fiind dieta întrunită, un trimis al Sultanuluĭ a adus rĕspunsul luĭ la propunerile de pace făcute de Mihaiŭ-Vodă Porţiĭ. In vîrtutea acestuĭ rĕspuns Mihaiŭ-Vodă avea să rĕmâie Domn al Ardéluluĭ, dar să dee în mânile Turcilor ca garanţie pe fiiul sĕŭ Pĕtraşcu, precum şi cetăţile Ineul şi Lipova. Staturile nu eraŭ, ce-ĭ drept, mulţumite cu acésta, dar nu le dedea mâna să se strice cu Pórta şi aŭ trimis în maĭ multe rĕndurĭ deputaţĭ la Constantinopol, maĭ ântêiŭ pe Blasiu Kamuty, apoĭ pe Stefan Toldy, pe Geway şi pe Cristofor Torma, care aveaŭ să întreţie firul negoţierilor. Eĭ maĭ trăiaŭ de altminterĭ în speranţa, că, în loc de a se învoi cu Pórta în condiţiunĭ atât de grele, vor puté să se înţelégă cu Mihaiŭ-Vodă, după-ce el se va fi întors, în condiţiunĭ maĭ uşóre, dându-ĭ, de exemplu, voia să se retragă nesupărat în Moldova şi în Muntenia.

Polonesiĭ eraŭ şi eĭ supăraţĭ pe Sigismund Báthory, fiind-că el a îndrăznit să facă expediţiunea luĭ în Ardél cu de la sine putere, ear nu sub ocrotirea lor, fără ca să fi cerut sfatul şi învoiala lor şi fără ca să fi acor-

dat concesiunile cerute de dênşiĭ. Pentru domolirea lor a plecat la Iaşĭ Ión Petky ca deputat al Ardelenilor.

Pe câmpul de luptă diplomatică îndemânătăcia luĭ Mihaiŭ-Vodă a ĭeşit la Viena şi la Praga deplin victoriósă faţă cu Staturile din Ardél, care voiaŭ să-l facă prin grele acusaţiunĭ pentru totdeauna imposibil, şi victoria a devenit un triumf în tótă forma după-ce Sigismund Báthory s'a întors în Ardél şi Ardeleniĭ l'aŭ primit; căcĭ până chiar şi celor maĭ încăpăţinaţĭ li se impunea acum convingerea, că mare nedreptate i s'a făcut luĭ Mihaiŭ-Vodă, când Basta şi Comisariĭ s'aŭ unit contra luĭ cu staturile, care prin faptele lor s'aŭ dat de gol ca duşmanĭ aĭ Impĕratuluĭ. Rudolf II. l'a însărcinat dar să supună Ardélul fără de întârḑiere cu ajutorul luĭ Basta, i-a pus la disposiţiune banĭ şi trupe pe din deajuns şi i-a promis, drept recompensă a-l însărcina cu guvernul acesteĭ ţĕrĭ în numele sĕŭ. El a alergat răpede la locul luĭ de destinaţiune, şi graţia împĕrătéscă din noŭ câştigată l'a încungiurat în drumul luĭ cu tóte onorurile, cu tóte distincţiunile şi cu tóte mĕsurile de pază pe vitézul bărbat, care promitea să-ĭ aducă Ardélul cuprins de înalte gândurĭ de neatîrnare, drept prinos umilit pajureĭ cu doue capete şi pornise la luptă, ca să-şĭ şi împlinéscă promisiunea. Dar nu era adormită nicĭ rĕutatea vigilentă a duşmanilor sĕĭ, care aŭ profitat de împregiurarea, că dênsul trebuia să-şĭ facă călĕtoria spre Ardél prin Ungaria superióră, pentru-ca în cele treĭ-spre-ḑece oraşe de mult zălogite Polonieĭ să urḑéscă un complot asupra vieţiĭ luĭ. Vestit la timp despre acésta de cătrĕ Generalul Gonzaga, prietenul sĕŭ, care avea comanda în Ungaria superióră, el

a ştiut să scape cu dibăcie din mrejile vicleniei pânditóre şi a avut la adunarea şi înarmarea trupelor luĭ parte de particulara purtare de grijă a Archiduceluĭ Mateiŭ, din a căruia poruncă Gonzaga a însărcinat, între altele, pe cunoscutul secretar cameral Ion Thoraconimus să facă serviciĭ de comisar de recrutare.

În dată-ce s'a vĕḑut însе ear în fruntea oştiriĭ şi în putinţa de a recucerì cu ajutor împĕrătesc Ardealul, Mihaiu-Vodă ear s'a întors cu gândul luĭ de a pururea îndrăzneţ la planurile măreţe, în a cărora realisare ajunsese abia decurênd la marginea prăpăstieĭ adêncĭ, în o primejdie, din care numaĭ ca prin urechile aculuĭ a scăpat şi în care urma să caḑă acum fără de nicĭ o mântuire. Idea naţională de a uni tóte ţĕrile româneştĭ în mâna luĭ şi de a le culmina în sine era atât de tare înrădĕcinată în el şi dedea prin mărеţia eĭ patriotismuluĭ sĕŭ şi prin strălucirea eĭ ambiţiuniĭ şi seteĭ sale de stăpânire atâta nutremênt, încât ea era împreunată cu întreaga luĭ fiinţă şi nu putea să-şĭ pérdă puterea de înrîurire decât periud şi el. Neîmblânḑita luĭ putere de acţiune, bogata luĭ minte şi rara luĭ dibăcie aveau nevoie de un obiectiv demn, căcĭ acest spirit superior se simţia chemat şi menit a săvîrşì lucrurĭ marĭ. Avênd privirea îndreptată merĕu asupra ţĕluluĭ, el se folosia fără de şovăire de orĭ-şi-ce mijloc, care putea să-l ducă la acest ţĕl, şi ast-fel a hotărît acum să priméscă supremaţia turcéscă, precum primise maĭ 'nainte pe cea ardelénă şi pe cea austriacă, căcĭ îĭ era clar acum, că nicĭ o dată Impĕratul nu va voì să rĕnunţe la Ardél şi umblă numaĭ să-l întrebuinţeze pe el ca mijloc pentru ajungerea scopurilor austriace. Pecând dar cu o mână a scos

sabia pentru Impěratul şi contra Ardélului, cu cea-laltă a subscris cererea adresată marelui Vizir Imbrahim-Paşa, ca să-ĭ dea ajutor contra amîndurora, şi a oferit în schimb supunerea la suzeranitatea otomană.

Când duşmanii seĭ proprii şi aĭ Sultanuluĭ, — ḑicea el, — adecă maghiarii din Ardél şi Nemţiĭ imperialĭ, s'aŭ ridicat împreună asupra luĭ, el a trebuit, cedând puteriĭ covîrşitore, să se înstrăineze de Pórtă. După-ce înse el a cucerit cu ajutorul luĭ Dumneḑeu Ardélul, prima luĭ grijă a fost să-şĭ trimită deputaţiĭ la Pórtă, să pună şi Ardélul sub supremaţia eĭ şi să predee pe fiul sěu Nicolae în puterea Turcilor drept garanţie despre fidelitatea sa. Fiind înse în curênd după aceea atacat fără de veste de aceia-şĭ duşmanĭ aliaţĭ şi alungat atât din Ardél, cât şi din Muntenia şi neştiind unde să-şĭ maĭ pună capul, el a căutat scăpare la Impěratul nemţesc şi l'a rugat pe acesta să-ĭ pună la disposiţiune o armată, ca să-şĭ scape soţia şi fiiul din robia Ardelenilor şi să recuceréscă ţara acésta, ceea ce înse Impěratul i-a refusat. El îĭ adreséză deci acea-şĭ rugare Porţiĭ maĭ ales în ceea ce priveşte eliberarea din puterea Ardelenilor a celor doĭ ostatecĭ, pe care voieşte să-ĭ predee apoĭ în acea-şĭ calitate în mânile Turcilor. De o mare oştire de ajutor nu are nevoie spre acest scop, căcĭ el a vĕḑut cu ochiĭ seĭ propriĭ acum ţara Impěratuluĭ şi ómeniĭ luĭ, oştirile, generaliĭ şi cetăţile luĭ, şi póte să adeveréscă fără de sfială, că sunt ómenĭ slabĭ, neomenoşĭ, lipsiţĭ de orĭ-şi-ce energie şi de orĭ-şi-ce putere, care nu sunt în stare să apere propria lor împěrăţie şi cu atât maĭ puţin destoinicĭ de a ocroti ţěrile luĭ. El jură pe capul fiiuluĭ sěu şi pe al soţieĭ sale a supune şi Ardélul supremaţieĭ

Porţiĭ după-ce-l va fi cucerit şi a-ĭ fi Sultanuluĭ statornic credincios.

Tendenţa predominantă aluĭ Mihaiŭ-Vodă de a uni Muntenia, Moldova şi Ardélul în mâna sa sub supremaţia turcéscă se dă pe faţă maĭ fără de încungiur, şi dacă acésta se póte, şi maĭ lămurit în scrisórea adresată de dînsul celor maĭ zeloşĭ treĭ dintre aderenţiĭ seĭ, boierilor cu mare vadă Banul Udrea Bipsoiŭ, Clucĭarul Negrea şi Postelnicul Stoichiţa.

Primirea şi intîmpinarea ce i s'a făcut atât de Imperatul personal în audienţa avută la el, cât şi la curtea Imperatuluĭ, au fost, ḑice dênsul, foarte favorabile; i s'aŭ făcut cele maĭ strălucite oferte, i s'au asignat moşiĭ pentru întreţinerea sa, i s'a pus la disposiţiune o armată de ajutor pentru cucerirea Ardéluluĭ, i s'au acordat trupe de mercenarĭ şi s'au pus în lucrare tóte pregătirile pentru campanie? „Nu-mĭ maĭ e cu tóte aceste cu putinţă, ḑice el, să maĭ rĕmân între atâţĭ ómenĭ tonţĭ şi tîmpiţĭ, care mĕ încungiură şi nu sunt bunĭ de nicĭ o treabă. Bărbaţiĭ de aci sunt adevĕrate femeĭ, molesiţĭ, stricaţĭ, decăḑuţĭ, netrebnicĭ şi blegĭ. Chiar nicĭ Imperatul nu face excepţiune, şi maĭ e afară de acésta şi mărginit afară din cale, nu maĭ puţin fraţiĭ luĭ cu tóte trupele lor. Am înţeles tóte cele ce se petrec aicĭ; m'am dumerit asupra plănuirilor lor, asupra împregiurărilor şi moravurilor, am visitat fortăreţele şi castelele lor, am primit înse numaĭ convingerea, că ómeniĭ aceştia cu mijlócele, de care dispun, nu sunt în stare să înţeleagă tocmaĭ ceea ce nevoia cere maĭ mult, ceea ce le este maĭ de folos şi că ast-fel sunt nişte fiinţe pe cât se póte de neajutorate. Stând înse eu pe un teren pri-

mejdios, îl rog pe Dumneḑeu să mĕ scape înainte de tóte de aicĭ şi să mĕ ajute să ajung ear în fruntea Ardéluluĭ, a Moldoviĭ şi a Munteniеĭ, ca să mĕ pot pune sub aripile ocrotitóre ale Sultanuluĭ, a căruia strălucire se revarsă peste tot rotogoliul pămêntuluĭ.

Invoiala acésta am făcut'o cu Ibrahim-Paşa încă în timpul când ne aflam în Ardél şi le-am stabilit tóte definitiv, el a pledat apoĭ causa nóstră la Sultanul şi a dus lucrurile spre o resolvare favorabilă. Rĕmâne decĭ şi acum la înţelegerea stabilită atuncĭ. Dacă primiţĭ dar ştire despre apropierea nóstră, puneţi-vĕ în înţelegere cu toţĭ boieriĭ ce ni-aŭ rĕmas credincioşĭ, pregătiţĭ o óste pe cât se póte de puternică şi năvăliţĭ şi voĭ din partea acea în Ardél. Adresaţi-vĕ în acela-şĭ timp în scris la Ibrahim-Paşa, la Pórtă ea însă-şĭ şi la toţĭ sandjaciĭ de prin apropierea vóstră să nu facă nicĭ o mişcare până ce nu voĭ fi ajuns eŭ să supun ear Ardélul. Tot ast-fel şi anume pentru eliberarea fiiuluĭ meŭ şi a soţieĭ mele am scris atât luĭ Ibrahim-Paşa, cât şi Mareluĭ-Visir, Sultanuluĭ şi Hanuluĭ tătăresc, Cazacilor, Polonesilor şi Moldovenilor, pentru ca scrisórea mea să-ĭ vie Padişahuluĭ pe deosebite căĭ. Scrieţi-ĭ dar şi voĭ Mareluĭ-Visir, ca prin el să-l determinaţĭ pe Sultanul a face, ca oştirile turceştĭ să nu dee nimĕnuĭ ajutor până ce nu voĭ fi supus eŭ cu arma în mână Ardélul şi cele-l'alte douĕ ţĕrĭ. Dac'o ajung acésta cu ajutorul luĭ Dumneḑeŭ, am să-mĭ pun capul sub aripile luĭ şi să serut póla haineĭ luĭ. Sultanul va avé apoĭ în mine un vasal statornic în credinţă, şi cu armata mea maĭ mică voĭ îmblânḑi pe duşmaniĭ luĭ şi voĭ pune sub jugul puteriĭ luĭ tóte ţĕrile ce-l vor fi jignind. Sfătuiţi-vĕ şi hotărîţi-le cele-l'alte voĭ

între voĭ şi scrieţi-ĭ cât maĭ des luĭ Ibrahim-Paşa în cestiunea acésta, rugaţi-vĕ însă, înainte de tóte, luĭ Dumnedeŭ să mĕ scape din mânile acestor ómenĭ netrebnicĭ. Daca se întâmplă acésta, de tóte cele-l'alte nu mĕ maĭ tem [1]).

Asemenea lucrurĭ urdia omul, care abia de curênd se aruncase istovit, aprópe descuragiat în braţele Impĕratuluĭ, în care-şĭ vedea singura ancoră de scăpare, ear acum, după ce fusese bogat înzestrat de împĕratul cu banĭ şi cu trupe, el pornise, mênat de neînfrânt neastêmpĕr şi de ambiţiune, cu pânzele 'ntinse spre négra trădare. Trădare, ce-ĭ drept, dicea el, pentru trădare; uita însă, că trădarea făcută de imperialĭ cu câte-va lunĭ în urmă în Ardél era o urmare a trădăriĭ sale, câtă vreme pe dênsul îl dedeaŭ de gol şi scopul, şi mijlócele.

Idea uniriĭ politice a conaţionalilor sĕĭ, care îĭ stăpânia tótă fiinţa, era atât de covîrşitóre în el, în cât în faţa eĭ perdeaŭ orĭ şi ce efect jurămintele de fidelitate, obligamentele luate în scris, şi morala, care pentru el n'avea, aşa se vede, valóre de cât ca mijloc pentru realisarea mareĭ ideĭ.

Din nenorocire însĕ ambele scrisorĭ, pe care Mihaiŭ Vodă din precauţiune le-a trimis prin Polonia la destinaţiunea lor, aŭ fost prinse la hotarele Moldoviĭ de duşmaniĭ sĕĭ şi aŭ ajuns în mânile luĭ Sigismund Báthory. Acesta, care întreţinea şi alt-fel, în cestiunea păciĭ, corespondenţă cu Basta, fie din ură órbă contra luĭ Mihaiŭ-

---

[1]) Literarum Mihaelis-Voivodae ad Ibrahim-Paşam vezirium da tarum copia (fără dată, dar de sigur, 1 Maiŭ 1601). Exempl. literarum ajusdem Vaivodae ad Boieros suos Udrea Bipsoy, Negrea et Stoikiza exaratarum. Cassoviae (1 Maiŭ 1601).

Vodă, fie sperând încă a se maĭ puté împăca cu Impĕratul, a grăbit să trimită originalele dovedilor de vinovăţie, cel puţin aşa pretindea el, prin generalul Gonzaga Impĕratuluĭ, ear copiĭ orĭ traducerĭ, asta de fapt, generaluluĭ Basta. «Din aceste póte, — îĭ scrie Báthory luĭ Basta, — orĭ şi cine să vadă, cât de nedrept e a favorisa pe un trădător al trecutuluĭ, al presentuluĭ şi al viitoruluĭ contra unuĭ om, care a fost, este şi va fi o slugă supusă cu credinţă a Impĕratuluĭ. Dacă nu e destul nicĭ atât, atuncĭ Dumnedeŭ să-ĭ lumineze maĭ bine pe ceĭ în drept, ear mie să se îndure a-mĭ da destoinicia de a dovedi prin fapte, că din alipire şi devotament către persoana sa, ear nu din frică am grăit totdeauna numaĭ adevĕrul“.

In urma descopeririĭ uneltirilor luĭ Mihaiŭ-Vodă s'a pornit fără de întârdiere góna asupra căpeteniilor partiduluĭ luĭ: Banul Udrea şi Clucĭarul Negrea aŭ cădut sub barda călăuluĭ, ear Cămăraşul Stoichiţă şi Armaşul Nicolae aŭ fost aruncaţĭ în temniţă. Fiind însă dată ura neîmpĕcată a luĭ Sigismund Báthory contra luĭ Mihaiŭ-Vodă, era lucru natural, ca descoperirea luĭ să fie primită cu supremă precauţiune, ba chiar să deştepte bănuelĭ contra delatoruluĭ, ear acésta cu atât maĭ vîrtos, cu cât în momentul acesta imperialiĭ aveaŭ maĭ multă trebuinţă de cât orĭ şi când de braţul bărbătesc al Domnuluĭ român şi de ochiul luĭ ager. Până chiar şi Basta, care de sigur că nu era amic al acestuĭ Domn, şi-a manifestat nu numaĭ faţă cu Sigismund Báthory, ci tot odată şi faţă cu Impĕratul îndoielile grele în ceea ce priveşte autenticitatea acestor acte, ale cărora originale nicĭ atuncĭ, nicĭ maĭ târdiŭ n'aŭ ieşit la ivélă.

Mihaiŭ-Vodă a rĕmas decĭ neatins în posiţiunea luĭ şi a fost numaĭ priveghiat cu ochiŭ bănuitor. Abia maĭ târḑiŭ, pe la sfîrşitul luneĭ August şi după cucerirea Clujuluĭ, s'a încredinţat Basta despre autoritatea acestor ponderóse dovedĭ de vinovăţie, care aŭ fost puse pe hârtie de Banul Mihalcea şi aŭ fost atât de fatale pentru Mihaiŭ-Vodă. Fiind însă Basta duşman de mórte al luĭ Mihaiŭ-Vodă şi om lipsit de bună credinţă, e cestiune de prudenţă să interpretăm cu precauţiune mărturia dată de el.

Asasinarea luĭ Mihaiŭ-Vodă.

Ardélul era aprópe pe deplin subjugat, oştirile staturilor fuseseră risipite, Sigismund Báthory fugise, capitala luĭ, Clujul, era ocupat. De óre-ce tóte aceste se obţinuseră maĭ ales mulţumită energieĭ neobosite şi bărbăţieĭ neînfrânte aluĭ Mihaiŭ-Vodă, Impĕratul, cu tótă bănuiala, tot îl maĭ distingea cu semne de graţie şi vaḑa luĭ creştea mereŭ la Curte. Dar de o dată cu victoria s'a deşteptat cu nouă putere şi setea de stăpânire a învingătoruluĭ, precum şi mânia luĭ Basta, duşmanul luĭ de mórte cuprins acum şi de jalusie, care se vedea pus în umbră de distincţiunile acordate rivaluluĭ sĕŭ. Ajuns o dată in Ardél, Mihaiŭ-Vodă îşĭ dedea prin ascuns silinţa de a-şĭ câştiga în paguba imperialilor printre Maghiarĭ şi Sĕcuĭ aderenţă personală, pentru-ca astfel să aibă in mod statornic teren sigur. Cu tóte aceste nedisciplinatele luĭ trupe de moldovenĭ, muntenĭ şi sêrbĭ prădaŭ ţara fără de cruţare şi aŭ pustiit, în deosebĭ, la Alba Iulia bisericile catolice, sfărămând spre marea mâhnire a Iesuiţilor de acolo şi a altor preoţĭ regularĭ chipurile cĭoplite ale sfinţilor, ba aruncând cu mâna pângăritóre chiar şi sfîntul potir de cominecătură la

pămênt. Făcându-ĭ Basta din causa acésta în maĭ multe rênduri observaţiunĭ, Voivodul supĕrat i-a dat în cele din urmă prin dragomanul Giorgio Raguseo rĕspunsul îndărătnic: „Dacă e vorba, împĕratul nu are nevoie de provincia acésta, căcĭ are destule altele“. Acéstă vorbă scăpată, pusă în legătură cu semnele de maĭ nainte, i-a fost destul pânditoruluĭ Italian pentru dovedirea uneltiriĭ trădătóre faţă cu Impĕratul, şi el a hotărît numaĭ decât, fără-ca să maĭ facă întrebare la Viena orĭ la Praga, să se asigureze de persóna trădătoruluĭ maĭ nainte de a-şĭ fi făcut adăpost sigur la Alba-Iulia, locul luĭ de reşedinţă, unde se pregătia să plece. „El înse voia să se apere,—îĭ raportéză Basta Archiduceluĭ Mateiŭ,—şi a fost ucis conform cu porunca dată de mine celor însărcinaţĭ cu executarea“.

Tăcerea rece a fost singurul rĕspuns al Curţiĭ din Viena, când i s'a anunţat acéstă judecată politică atât de stranie. Fără îndoială durerósă îĭ era perderea braţuluĭ, ce-ĭ drept nu pedeplin vrednic de încredere, dar pe cât de viguros, pe atât de destoinic, care în două rênduri a cucerit Ardélul pentru casa domnitóre, dar tocmaĭ de acea avea acum cu atât maĭ multă nevoie de viclénul general italian, ale căruia experienţe rĕsboinice ele singure maĭ puteaŭ să dee speranţă pentru asigurarea Ardéluluĭ greŭ ameninţat. Curtea a trecut decĭ în tăcere peste eĭ neplăcuta faptă împlinită şi a evitat, ceea ce era prudent, a maĭ intra în cercetarea dovedilor de vinovăţie, care pe lângă tóte aparenţele de a fi concludente eraŭ numaĭ invocate de acusatorĭ şi nu puteau primi nicĭ o replică din mormêntul deschis înainte de timp.

Caracterul general al politicei luĭ.

Astfel fără de cercetare judecătoréscă şi fără sentenţă pronunţată de judecător, numaĭ în vîrtutea învinovăţiriĭ ăncă nedovedite a duşmanilor sĕĭ de mórte, a murit cel maĭ insĕmnat, maĭ vitéz şi maĭ cu renume dintre Domniĭ, pe care i-a scos Muntenia din mijlocul eĭ, un bărbat cu atât de marĭ destoiniciĭ, cu atât de mare energie şi atât de îndemânatic, încât maĭ multe marĭ puterĭ aŭ revalisat cu totdiuadinsul să-ĭ câştige prietenia şi alianţa şi duşmaniĭ luĭ puternicĭ, pe care a ştiut să-ĭ pună în grele strîmtorărĭ, n'aŭ putut nicĭ odată să aibă succes câte unul singur contra luĭ, ci numaĭ aliaţĭ împreună. Marea idee a uniriĭ politice a némuluĭ sĕŭ a pĕtruns cea maĭ intimă aluĭ fiinţă, l'a povăţuit în tóte gândurile şi în tóte faptele, i-a inspirat curagiŭ în norocire, statornicie în nenorocire, putere neînfrântă în tóte situaţiunile; pe altarul eĭ a adus el drept jertvă ţara şi viaţa sa, avutul şi sângele sĕŭ; pentru ea a pus el fără de şovăire în joc cel maĭ mare bun al omuluĭ, liniştea conştiinţeĭ şi pacea sufletéscă. Cultul acesteĭ ideĭ s'a prefăcut în el instinct iresistibil, monomanie politică-naţională, pentru care nicĭ un risic nu era prea mare, nicĭ o ostenélă prea spinósă, nicĭ o primejdie prea înspăimêntătóre. In faţa unor ómenĭ, care, ca Basta, Ungnad şi Csáky, subordonaŭ pornirile conştiinţeĭ lor intereselor politice, el se simţia în drept de a se folosi de acela-şĭ fel de arme şi a încheiat (ceea ce e probabil, dar nedovedit) cu o pată viaţa luĭ atât de nobilă din punctul de vedere naţional, atât de strălucită din punctul de vedere militar, atât plină de peripeţiĭ politice şi totdeauna extraordinar de agitată. Viaţa acestuĭ bărbat, al căruia renume a strălucit cu

tot dreptul în lumea întrégă, e dealtminterĭ un exemplu, din care iese cu prisos la ivélă, cât de marĭ fapte póte să sevîrşéscă până chiar şi împregiurărĭ afară din cale grele, în luptă cu duşmanĭ pe cât de numĕroşĭ, pe atât de puternicĭ şi cu puţine mijlóce puterea unuĭ bărbat în serviciul uneĭ ideĭ, care îĭ umple cu desĕvîrşire sufletul. Cu bărbatul acesta a murit şi idea, şi sute de anĭ aŭ trebuit să trécă, pentru ca ea să reînvie ca fenicele din cenuşă.

Urmările morţiĭ luĭ Mihaiŭ-Vodă în Muntenia şi în Ardél.

In dată după sĕvîrşirea actuluĭ de mişelie Basta li-a propus boierilor din Muntenia pentru scaunul domnesc pe Marcu-Vodă, fiiul fostuluĭ Domn al Munteniеĭ Petru-Vodă (Cercel), un candidat, care se afla în tabăra luĭ şi pe care îl agreaŭ şi puţiniĭ boierĭ muntenĭ ce maĭ rĕmăseseră în Ardél.

Mórtea luĭ Mihaiŭ-Vodă i-a scăpat pe Maghiariĭ şi pe Saşiĭ din Ardél de o grijă ce apăsa greŭ asupra lor, împedeca în present mişcarea lor liberă, le lua speranţele în ceea ce priveşte viitorul şi zădărnicise planurile urḑite de dênşiĭ cu multă dibăcie când ele eraŭ maĭ aprópe de realisare. Căcĭ ridicarea din noŭ a victoriosuluĭ lor duşman în fruntea ţĕriĭ ca guvernator împĕrătesc era pentru dênşiĭ maĭ mult decât o înfrângere, ea era mormêntul naţionalităţiĭ lor, desfiinţarea privilegiilor lor oligarchice, reînvierea asuprituluĭ element românesc, statornicia urgisituluĭ jug al stăpâniriĭ străine, care încătuşa tótă gândirea şi tóte faptele lor ţiind de a supra capetelor lor sabia luĭ Damocle purtată de un eroŭ cu energie neînfrântă şi cu ochĭ agerĭ. Cu tótă presenţa oştiriĭ împĕrăteştĭ înlăturarea luĭ a redeşteptat

dar din noŭ în aderenţiĭ luĭ Sigismund Báthory speranţele de autonomie naţională, numaĭ că fiind abia de curênd înfrânţĭ, maĭ mulţĭ dintre magnaţiĭ din mijlocu lor se temeaŭ âncă de braţul luĭ Basta şi se presentaŭ n faţa luĭ ca imperialĭ, luaŭ înse parte la bucuria luĭ de a fi înlăturat pe urgisitul rival numaĭ din interes personal, decĭ cu gândurĭ ascunse. De óre-ce drumurile spre pămêntul săsesc eraŭ âncă ocupate de trupele luĭ Mihaiŭ-Vodă, Basta a dispus ca fricoşiĭ deputaţĭ aĭ Saşilor să fie conduşĭ în tabĕra sa sub ocrotirea soldaţilor împĕrăteştĭ. In acela-şĭ timp el a publicat amnestie, ceea ce a făcut ca şirurile duşmanilor luĭ să se rărescă, ş anume Husariĭ aŭ trecut din tabera luĭ Moise Székely în aluĭ. Pe Sĕcuĭ Basta de asemenea şi-a dat silinţa de a-ĭ câştiga în partea Impĕratuluĭ prin asigurarea, că va susţine libertăţile şi privilegiilor lor. De óre-ce înse duşmanul învins, tot înarmat âncă şi gata de luptă, maĭ ocupa o parte din ţară, armata împĕrătéscă, ne maĭ avênd şi pe Mihaiŭ-Vodă alăturea cu dênsa în luptă, nu maĭ era, rĕmasă singură, în stare să urmărescă şi ă exploateze victoria câştigată în comun, ea era nevoită să stee, aşteptând întărirĭ, în neactivitate, să se concentreze şi să se retragă la hotarele despre Ungaria superióră în vreme-ce Sigism und Báthory şi Csáky recrutaŭ trupe noue în Moldov a şi ceruseră cu succes ajutor de la Turcĭ [1]).

Spre a le închide Imperialilor intrarea principală pentru înaintarea lor în Ardél, armata imperială a ocupat

---

[1]) Lettera del Generale Basta all' Arciduca Mathia. Campo à orda, 23 Agosto 1601.

drumul cel maĭ însĕmnat ce duce spre Ungaria superióră şi trebuia neapărat să fie liber, dacă era vorba ca Basta să opereze cu succes, ba s'a avêntat până în apropierea Şimleuluĭ; aicĭ înse ea a fost de Basta trasă în cursă, bătută şi pusă pe fugă. In urma acestuĭ succes austriaciĭ aŭ înaintat în Ardél, aŭ ocupat oraşele săseştĭ şi le-aŭ silit să facă jurămêntul de supunere cătrĕ Impĕratul. Intre aceste Sigismund Báthory a năvălit, întorcându-se din Moldova, în Ardél, şi-a sporit la Braşov şi pretutindenea în drumul sĕŭ oştirea, s'a unit la Turda cu Bektes-Paşa şi cu alte două căpeteniĭ turceştĭ şi a atacat pe Basta, care, lipsit atât de banĭ, cât şi de soldaţĭ, şi-a operat retragerea spre Deeşĭ. In curênd după acésta a sosit din Moldova şi Stefan Csáky cu o armată de ajutor compusă de Turcĭ, Tătarĭ, Cazacĭ, Moldovenĭ, Polonesĭ şi fel de fel de alte némurĭ, amestecătură de lefegiĭ fórte pornițĭ spre pradă, în tabĕra luĭ Sigismund Báthory, care se maĭ asigurase de la spate şi prin acea, că în Muntenia pusese la cale ridicarea în scaunul domnesc aluĭ Simeon Movilă, un aderent declarat al sĕŭ şi al Turcilor, fratele Domnuluĭ din Moldova Ieremie Movilă.

Partidul, care în Muntenia voia, încuragiat de Basta, să ridice în scaunul domnesc pe Marcu-Vodă şi să rĕstórne pe Simeon Movilă, a părăsit în curênd pe Marcu-Vodă şi a ales Domn al Munteniei pe Radu, o rudă a puternicilor fraţĭ Buzescu. Deşi a căpătat óre-care sprijinire de la Basta, el n'a putut să se susţie şi a suferit în luptă cu Simeon-Vodă Movilă o grea înfrângere, în urma căreia cetele luĭ s'aŭ risipit şi remăşiţele lor, 3000—4000 ómenĭ, s'aŭ retras în Ardél la Basta. Radu-Vodă,

care se afla şi el între aceştĭ fugarĭ, s'a aruncat cu totul în braţele luĭ Basta, a jurat (la 6 Noemvrie 1601) în mânile acestuia credinţă Impĕratuluĭ şi a trimis pe cunoscutul boier Stoica la curtea din Praga, pentru-ca să stabiléscă înţelegere maĭ precisă în ceea ce priveşte raporturile luĭ de atîrnare. Intenţiunea luĭ Basta era să se asigureze deocamdată de Braşov, apoĭ să facă o scurtă expediţiune în Muntenia, ca să predee guvernul acesteĭ ţĕrĭ luĭ Radu-Vodă, ca vasal al Impĕratuluĭ. Nefiindu-ĭ înse îndestulătóre trupele, el a fost nevoit a cere cu stăruinţă din Viena întăririĭ. Fiind, afară de acésta, Muntenia ţară deschisă şi lipsită de fortificaţiunĭ, ea nu putea să fie cucerită şi conservată decât prin o continuă stăpânire a şesurilor, ceea ce ar fi cerut o ocupaţiune constantă cu trupe numeróse, un lucru, la care, fiind dată situaţiunea precară din Ardél, nu puteaŭ austriaciĭ de o cam dată să se gândéscă; Basta i-a propus dar guvernuluĭ sĕŭ ridicarea în Muntenia a uneĭ fortăreţe, care, ocupate de o puternică garnisónă germană, ar fi putut să-l asigureze pe Impĕratul atât faţă cu năvălirile duşmanilor externĭ, cât şi în ceea ce priveşte o eventuală infidelitate a Domnuluĭ însu-şĭ.

Rîvnirile luĭ Basta se întindeaŭ în acela-şĭ timp şi asupra Moldoviĭ. In urma amărîcĭuniĭ produse de réua chivernisire aluĭ Ieremie-Vodă şi de apăsarea tiranică a luĭ, Clerul şi nobilimea Principatuluĭ aŭ trimis în Ardél pe un preot moldovén cu însărcinarea de a pune patria lor sub supremaţia împĕrătéscă, de óre-ce înse deputatul acesta nu se putea legitima prin nicĭ un fel de act scris, el n'a găsit ascultare la Generalul Basta, ci a

cădut, din contra, sub bănuiala, că a venit numaĭ pentru-ca să iscodéscă şi să afle intenţiunile imperialilor. In curênd a urmat înse un boier moldovén ca al doilea trimis, care era provĕdut cu plenipotenţă formală şi însărcinat a cere protecţiunea austriacă. Basta şi-a exprimat în rĕspunsul ce li-a dat consimţĕmêntul sĕŭ în terminĭ generalĭ, li-a pus în perspectivă decisiunea definitivă a Impĕratuluĭ şi i-a îndemnat să fie deocamdată răbdătorĭ; el a şi stăruit, ca Curtea să încuviinţeze cererea, căcĭ, — ḑicea el, — deşi din consideraţiune pentru Polonia Impĕratul i-a interḑis luĭ Mihaiŭ-Vodă orĭ-şi-ce amestec în afacerile Moldoviĭ, starea de lucrurĭ a devenit de atuncĭ în Polonia cu totul alta, şi e lucru raţional să i se dee luĭ Radu-Vodă consimţĕmêntul şi ajutorul de trupe, pentru o expediţiune în Moldova spre a se rĕsbuna asupra duşmanuluĭ şi insultătoruluĭ sĕŭ Simeon Movilă, care e spriginit din Moldova [1]).

Incepênd în cursul acestor evenimente trupele nedisciplinate ale luĭ Csáki să ocupe în trecerea lor câte-va oraşe şi sate săseştĭ şi să scótă cu de a sila banĭ şi ómenĭ de la ele, fricósa naţiune săséscă a fost cuprinsă de o spaimă de tot viuă. Ea s'a adresat la Basta într'un jăluitor act de plângere şi de protestare, rugându-l cu stăruinţă să o deslege de jurămêntul de supunere şi de orĭ-şi-ce datoriĭ de supuşĭ faţă cu Impĕratul. Amênarea e împreunată, ḑic eĭ, cu cea maĭ mare primejdie, căcĭ eĭ se află la marginea peiriĭ, apa trece pe la gura lor aprópe să-ĭ înece şi e ridicată deja securea

[1]) Lettere di Basta all' Arciduca Mathia. Dees. 6 et 15 Novembre 1601.

asupra arboruluĭ existenţeĭ lor; cele maĭ marĭ nevoĭ îĭ silesc să se întórcă la Sigismund Báthory, principele, cu care s'aŭ deprins; Basta are înse fără îndoială dreptul de a-ĭ deslega de jurămênt cum are şi dreptul de a cuceri orĭ părăsi ţara, de a pune birurĭ orĭ de a curma viaţa luĭ Mihaiŭ-Vodă.

Basta i-a mustrat pentru acéstă descuragiare precum şi pentru spaima lor pe cât de mare, pe atât de neîntemeiată, care nu se rădĕma decât pe retragerea provisorie a oştiriĭ împĕrăteştĭ spre Deeşĭ. El nu considera de loc puterea duşmanilor ca fiind atât de covîrşitóre, ca ea să pótă amenința în mod serios pămêntul săsesc încă fiind trupele împĕrăteştĭ pe pămêntul Ardéluluĭ; ea, din contra, s'a depărtat de Saşĭ şi s'a întors spre Basta, încât după ştirile sigure Saşiĭ nu sufĕr nicĭ o asuprire. Apoĭ el nicĭ nu are căderea de a-ĭ deslega pe Saşĭ de jurămêntul de supunere, şi chiar avênd căderea acésta, tot n'ar voi să-ĭ deslege, căcĭ acésta ar fi un lucru neĭertat. Eĭ aŭ dar să stăruie în răbdare şi în credinţă şi să aştepte dimpreună cu victoria neapărată a armelor împĕrăteştĭ şi ajutorul ce în curênd li se va da [1]).

După aceste pregătirĭ Sigismund Báthory a năvălit cu tótă puterea asupra Clujuluĭ, între zidurile căruia avea de gând să-şĭ pună scaunul. Corpul auxiliar turcesc de sub comanda luĭ Bektes-Paşa cuprindea aprópe

[1]) Protestatio Universitatis Saxonum ad D-um Basta, Cibinii, 12 Novembris 1601. — Responsum Generalis Basta ad Universitatem Saxonum, In castris ad oppidum Dees, 24 Novembris 1601.

10,000 ómenĭ, ear óstea ardelénă 60 de escadróne de călărime şi puţină pedestrime. Turciĭ aŭ trimis numaĭ 1400 archibugierĭ în tabĕra luĭ Sigismund Báthory, şi âncă maĭ mare era lipsa ce suferia acesta în artilerie şi anume în tunurĭ de asediŭ, astfel că el (la 25 Noemvrie 1601) n'a putut să încépă asediul şi bombardarea viitóreĭ sale capitale decât cu 11 tunurĭ de câmp de calibru mic şi cu treĭ de calibru maĭ mare, care fuseseră aduse 'n urmă de la Făgăraş.

Garnisóna împĕrătéscă, deşi mică la numĕr, era o trupă de ómenĭ aleşĭ şi vrednicĭ de încredere, care, după cum spera Basta, putea să se apere până la extrem; dar despre despresurarea şi scăparea oraşuluĭ nicĭ vorba nu putea să fie în împregĭurările date. Armata luĭ Basta, indispusă din causa restanţelor de soldă, şovăia în ceea ce priveşte supunerea la comandă şi nu ar fi putut să fie domolită decât prin achitarea în deplin a soldelor, ceea ce comandantul, în lipsă de banĭ, nu putea să facă. Pe lângă acésta sub comanda luĭ se aflaŭ puţine trupe germane, care cereaŭ şi ele să fie concediate; iar trupele ungureştĭ ale luĭ, vre-o 4000 pedestrime şi vre-o 5—6000 călărime recrutată printre Haiducĭ, ar fi putut, dac'ar fi fost numaĭ credinciόse şi vrednice de încredere, să fie deajuns spre a ţiné dimpreună cu rĕmăşiţele oştiriĭ de moldovenĭ şi muntenĭ aluĭ Mihaiŭ-Vodă pept cu óstea luĭ Sigismund Báthory, dar din causa lipseĭ de subordonaţiune, motivată de soldele neplătite, şi a inclinăriĭ lor neîndoiόse spre causa naţională ele nu puteaŭ să fie întrebuinţate decât cu supremă precauţiune şi formaŭ prin neîncrederea ce inspiraŭ maĭ mult o pedecă decât un bun mijloc pentru o

expedițiune norocósă. Și ăncă atunci s'a încredințat Basta și i s'a plâns Impĕratuluĭ, cât de greŭ lucru e a ține în sold armata ungară în atât de mare numĕr pe pămêntul patrieĭ sale. Atât pentru acest cuvênt, cât și pentru altele generalul s'a ferit a da o bătălie în câmp deschis și voia, precum dicea, să câștige victoria fără de a se bate, fiind de părerea că dușmaniĭ nu vor puté să continue mult asediul în sesonul atât de înaintat. El s'a stabilit dar la Deeșĭ în o posițiune atât de bine fortificată cu șanțurĭ, încât Sigismund cu tóte forțele luĭ superióre n'a îndrăznit să-l atace, ci a preferit a sili Clujul prin bombardare, prin mine și prin fóme să capituleze, ceea ce în timp atât de scurt n'a putut rĕuși să obție. Asediațiĭ adecă, temêndu-se ăncă de armata luĭ Basta, își luaŭ resistența de o cam dată în serios și n'aŭ capitulat, ear deputațiĭ lor asiguraŭ în acela-șĭ timp pe Impĕratul despre fidelitatea neclintită și despre devotamentul orașuluĭ, a căruia capitulare numaĭ în cas de extremă strîmtorare și desperațiune va fi cu putință, îl presentaŭ pe Sigismund Báthory ca pe un tiran nemilos, al căruia jug doresc să-l scuture cât maĭ curênd cu ajutor împĕrătesc și se rugaŭ, ca Basta să fie îndrumat a trata în casul uneĭ despresurărĭ orașul cu cruțare și cu blândeță, căcĭ cu drept cuvênt se temeaŭ de a fi pedepsițĭ de acest general pentru rĕŭ ascunsele lor simpatiĭ cătrĕ Sigismund Báthory.

Deputațiĭ staturilor transilvane, nevoițĭ timp de doue lunĭ a aștepta zadarnic o resoluțiune și pușĭ prin succesele obținute la început de Sigismund Báthory în o posițiune falsă, îl rugaŭ în aprópe acela-șĭ timp pe Impĕratul să le dee în cele din urmă rĕspunsul sĕŭ și

voia de a se întórce a casă, „căcĭ sănĕtatea lor are nevoie de o schimbare de aier". Străbăteaŭ adecă şi la dênşiĭ simpatiile cătrĕ Sigismund Báthory [1]).

Intre aceste parte anotimpul nepriincios, parte lipsa de pedestrime l'aŭ silit pe Sigismund Báthory să ridice asediul Clujuluĭ şi să se retragă dimpreună cu corpul auxiliar turcesc spre hotarele Moldoviĭ. El a vestit în acela-şĭ timp pe Basta despre dorinţa sa de a face un arangĭament pacĭnic cu imperialiĭ şi l'a invitat să trimită spre scopul acesta în tabăra maghiară pe un Iesuit ca mijlocitor, ceea ce Basta a şi fost gata să facă. Turciĭ aŭ început apoĭ retragerea spre ţara lor, prădând în calea lor ca nişte adevĕraţĭ barbarĭ ţara şi tîrînd cu dênşiĭ în robie vre-o 8000 de creştinĭ. Acum socotia Basta sosit timpul, ca să-şĭ deschidă pe la Braşov drum în Muntenia şi să ridice cu mâna înarmată pe Radu-Vodă în scaun [2]).

Indemânătăcia luĭ Basta favorisată şi de lipsa de energie aluĭ Sigismund Báthory, a supus în anul proxim (1602) caseĭ domnitóre întregul Ardél şi a ajutat şi pe Radu-Vodă să iee Domnia Munteniеĭ. Recunoscător pentru acéstă ridicare 'n scaun şi credincios obligamen-

---

[1]) Raporto del Generale Basta al Imperatore. Dees, 30 Novembre 1601. Supplicatio Delegatorum Claudianopolitanorum ad Cæsarem. Legatorum Transylvaniæ ad Cæsarem supplex libellus. Relatione data da Tomas Falloianus, prigioniere, Dees, 30 Novembris 1601.

[2]) Lettera di Basta all Arciduca Mathia. Dees, 7 Dicembre 1601.

telor luate asupra sa, Radu-Vodă a fost o unéltă supusă în mâna Austrieĭ şi a favorisat cu succes interesele eĭ de câte-orĭ a fost chemat la faptă. Când Marele-Vizir a strîmtorat (August 1602) cu tot din adinsul Alba-Regală în fruntea uneĭ oştirĭ de 100,000 ómenĭ şi austriaciĭ şi-aŭ încordat tóte puterile, ca să despresóre oraşul acesta, era de mare importanţă, ca duşmanul să fie silit prin o acţiune fie în flancul, fie în dosul luĭ a-şĭ desbina puterile. Basta a primit dar ordinul de a executa un atac asupra Lipoveĭ şi asupra Timişoriĭ şi de a pune în acela-şĭ timp la cale o năvală în Turcia, pe la Rusciuc, peste Dunăre aluĭ Radu-Vodă, pentru-ca astfel Bektes-Paşa, care opera contra Ardéluluĭ, să fie nevoit a maĭ cere noue întăririĭ pe lângă cele primite de curênd şi armata principală a Turcilor să se reducă [1]).

Trădătorul stăpânuluĭ sĕŭ, al nenorocituluĭ Mihaiŭ-Vodă, necredinciosul, care le predĕduse imperialilor cetăţile Gherla şi Chióra, Albanesul Aga Leca a găsit în Ungaria rang şi avere după-cum i se promisese. Deşi cu multă repulsiune, căpitanul Sătmaruluĭ, Mihail Székely, a trebuit, după porunca Impĕratuluĭ, să-ĭ predee gratuit spre folosire treĭ sate din complexul de domeniĭ al Chióreĭ. Ancă maĭ nainte de a i se făcut acéstă danie Curtea din Viena îĭ maĭ dĕduse şi rangul de căpitan, în care calitate el a adunat cu cheltuiala sa proprie o cétă de 200 călăreţĭ pentru expediţiunea, prin

[1]) Erlass des Erzherzogs Mathias an Basta, Wien, 28 August 1602.

care Radu-Vodă a fost ridicat în scaunul Munteniei; el mai primia apoi până la luarea în posesiune a averilor ce i s'aŭ dăruit o léfă de 100 taleri pe lună. De minune i-a mai venit înse la socotélă graţia Curţii în cérta luĭ cu Sigismund Rákoczy, care prin o surprindere luase cu de la sine putere în stăpânirea sa o mulţime de preţióse averi mobile ale luĭ Leca Aga sub cuvênt că ele sunt ale Arménuluĭ Gheorghe Duca, un tainic tovarăş de negustorie aluĭ Mihaiŭ-Vodă, care prin vina luĭ, aşa ḑicea Rákoczy, perduse dreptul asupra averilor confiscate. Silit a înapoia lucrurile luate şi a da despăgubire. Rákoczy n'a putut, cu tóte subterfugiile şi temporisările să scape în faţa îndărătniciei, cu care stăruia Leca Aga, căci nici meritele ce-şi câştigase el pentru casa domnitóre nu puteaŭ să ţie cumpănă cu ale luĭ Leca Aga, nici justificarea luĭ juridică nu se putea susţine în faţa acusăriĭ aduse de acesta [1]).

1604 Pĕtraşcu, fiiul părăsit al vitézuluĭ şi nenorocituluĭ Mihaiŭ-Vodă, trăia după mórtea tatăluĭ sĕŭ sub sceptrul habsburgic modest, fără pretenţiuni şi nebăgat în seamă, mai mult în strîmtorare decât în belşug, lipsit cu desevîrşire de orĭ-şi-ce diregătorie şi întreţiindu-se cu chiu

[1]) Gesuch Leka-Aga's an den Kaiser, vom J. 1602 oder 1603.— Responsum Sigismundi Rákoczy ad Arciducam Mathiam, Zerencz, 31 Mai 1601. — Supplicatio Sigismundi Rákoczy ad Cæsaream Cameram Aulicam, 1602. — Rescriptum Cæsaris ad Georgium Bastam, Pragæ, 1 Martii 1603.—Responsio Leka-Agæ ad replicationem Sigismundi Rákoczy, Cæsari porrecta, in principio Julii 1603.—Tres aliæ supplicationes Leca-Agæ paenes Cæsarem, mensæ Aprilis et Maii 1603. — Kaiserlicher Auftrag an die Hofkammer, 15 Mai 1603.

cu vaĭ din avutul moştenit de la tatăl sĕŭ. Muma luĭ, acéstă mărturie a atâtor schimbărĭ în sórta omenéscă, murise la începutul acestuĭ an, iar muma tatăluĭ sĕŭ, o a doua Hecubă, a luat tot atuncĭ vĕlul de călugăriţă într'o mĕnăstire din Muntenia, pentru-ca prin pacea vremelnică să câştige pe cea de vecĭ. Când ştirea despre grelele împregĭurărĭ, în care-şĭ petrecea nepotul eĭ viaţa, a străbătut până în singurătatea monachală a buniceĭ, ea se grăbi să-ĭ uşureze pe cât îĭ sta în putinţă sórta, trimiţându-ĭ drept darurĭ vestminte şi efecte preţióse. Aducătorul acestor darurĭ a fost aprópe însă de Tirnavia prădat de Valonĭ din detaşamentul comiteluĭ de Pfalza, care se afla în acele părţĭ. In zadar i s'a plâns prădatul în două rêndurĭ Archiduceluĭ Mateiŭ ca suprem representant al Impĕratuluĭ. Când Pĕtraşcu s'a adresat, în sfîrşit, cu o plângere plină de amărîcĭune la Rudolf II. el însu-şĭ şi acesta i-a recomandat afacerea cu toată seriositatea Archiduceluĭ şi i-a poruncit acestuia să statueze prin pedepsirea făptuitorilor inarmaţĭ un exemplu pentru stîrpirea prădăciuniĭ făcute la lumina mare, care face drumurile nesigure, postmaistrul austriac Carlo Magno a rĕuşit să descopĕră prin denunţările făcute de făptuitorĭ între dênşiĭ lucrurile jăfuite, să le iee şi să le predee proprietaruluĭ [1]).

Dând asigurărĭ (Sefer Paşa) despre dorinţa sa de a 1614 orĭ 1617

---

[1]) Supplica di Petrasco Vaïvoda vlaho al Imperatore. 1604. — Reskript Rudolph's II. an Erzherzog Mathias, Prag, 5. März 1604. — Anzeige eines Anerbietens zur Entdeckung der geraubten Sachen, 1604.

menţiné pacea şi despre respectarea păciĭ încheiate, el promite că va pedepsi după cuviinţă pe ceĭ ce din partea Turcilor vor fi turburând pacea, cere înse ca şi imperialiĭ să procédă tot astfel faţă cu turburătoriĭ păciĭ. El se plânge în deosebĭ din causa asiluluĭ acordat la Tîrnavia luĭ Şerban (Radu) dimpreună cu suita luĭ de 200 persóne — după-ce el îndrăznise a face dimpreună cu Forgách o expediţiune în Ardeal şi în Muntenia; ba Impĕratul nu numaĭ i-a acordat o pensiune viageră de 1000 de talerĭ pe lună, ci are de gând să-l ridice Domn al Munteniei, ceea ce se învederează din asigurătoriile împĕrăteştĭ ce se află în mânile luĭ. De óre-ce înse pe de o parte Şerban s'a ridicat cu mâna armată împotriva autorităţiĭ Sultanuluĭ, ear pe de alta are să dee socoteala despre 100,000 talerĭ, pe care i-a înstrăinat de la ţară, procederea maĭ sus-amintită a Impĕratuluĭ e cu atât maĭ contrară tractatuluĭ de pace, cu cât Şerban nu încetéză a agita prin ascuns Muntenia şi a o pregăti pentru gândurile luĭ de cucerire. Aceste toate aŭ să fie înlăturate [1]).

1616 Avĕnd Radu (Şerban) de gând să trimită un sol la Ali-Paşa, Molart, care intervenise o dată dimpreună cu Episcopul Klesel în favorul acestuĭ Voivod, îşĭ renoĭeşte âncă odată cererea adresată Viziruluĭ, ca acesta să nu-ĭ refuze luĭ Radu ajutorul sĕŭ binevoitor şi să-l sprigi-

---

[1]) Schreiben Sefer Pascha's von Ofen an den Kaiser Mathias. Ein gleiches auch an Hans von Molart. Ofen, 1614 oder 1617.

néscă în cererile luĭ juste, fiind sigur, că la ocasiunĭ ce se vor fi ivind îĭ va face contra-serviciĭ[1]).

El (Ali-Paşa) a conferit, ḑice el, cu solul luĭ Radu-Vodă şi i-a dat îndrumărĭ îndestulătóre. In dată după sosirea la Pórtă a ambasadoruluĭ va veni în discuţiune afacerea luĭ Radu şi va obţine un resultat favorabil[2]).

Cele din urmă raporturĭ sosite din Moldova aduc ştirea, că Polonesiĭ aŭ bătut acolo de a treia-oară pe Ibrahim-Paşa, Beylebey-ul de Silistria, care fusese însărcinat a-ĭ alunga, şi aŭ omorît pe chihaiaua luĭ pe câmpul de luptă. Indignată afară din cale din causa acésta, Pórta numeşte comandant contra lor pe Skender-Paşa, îĭ dă acestuia paşalîcul Bosnieĭ, îĭ pune la disposiţiune 2000 de ienicerĭ din capitală, 14 beĭ de Sandjac din ţinuturile Dunăriĭ, întréga oştire din Dobrodja şi din Bosnia şi afară de acésta pe Gavriil Bethlen şi pe Domnul Munteniei cu tóte oştirile lor, şi-'ĭ dă poruncă să-ĭ atace fară de întârḑiere pe Polonesĭ în Moldova, primind în acela-şĭ timp şi fratele Hanuluĭ tătăresc însărcinarea să facă încercarea de a năvăli cu 40,000 Tătarĭ în regatul Polonieĭ. Primind înse între acestea ştirea că Polonesiĭ s'aŭ retras de bună voie din Moldova, Pórta se linişteşte întru cât-va, însă fără-ca să renunţe pe deplin la gândul de a o pedepsi pe Po-

---

1) Hans von Molart an Vezier Ali-Pascha von Ofen. Wien, 23. Jänner 1616.

2) Vizirul Ali-Paşa de Buda cătrĕ Hans Mollart. Buda 3 Fevruarie 1616.

lonia, ceea ce din causa rĕsboiuluĭ cu Persiĭ trebuia de o cam dată să se amâne pe alte timpurĭ maĭ priincĭóse. Starzer îĭ propune, ce-ĭ drept, luĭ Skender-Paşa să trimită în Polonia pe Polonesul Samuil Oswinowski, care trăia la Constantinopol, cu propunerĭ de pace, în virtutea cărora armata poloneză urma să se retragă cu desĕvîrşire din Moldova, ear Pórta se obliga în schimb a înlătura în timp de patru lunĭ de ḑile după ridicarea din noŭ a luĭ în scaun pe Voivodul Ştefan Tomşa, care a fost alungat de Polonesĭ, a căruia inclinare spre beţie, spre netrebniciĭ şi spre tiranie îĭ este şi eĭ, în sfîrşit, învederată şi pe care numaĭ de o camdată stărue să-l ridice ear în scaun, şi să-l înlocuiască cu un succesor agreat de o potrivă de ambele părţĭ; nu află înse la Pórtă rĕsunet acéstă propunere, prin care Starzer nu voia, la urma urmelor, decât să înlăture îngrămădirea întregeĭ oştirĭ otomane la Dunăre, ceea ce era lucru maĭ primejdios pentru Impĕratul cu privire la Ungaria, de cât pentru Polonesiĭ îngăduitorĭ în ceea ce priveşte Moldova. Skender-Paşa îĭ promite înse luĭ Starzer cu tótă siguranţa că îndată după ce va fi înlăturat cu bine conflictul cu Polonia va pune în joc tótă influenţa luĭ, ca scaunul domnesc al Moldoviĭ să i-se dee luĭ Gaspar Graţiani, adecă unuĭ protejat şi aderent al Imperiuluĭ. Şi în adevĕr, dacă misiunea luĭ Graţiani aduce ródele dorite, acéstă ridicare în scaun se póte spera cu tot atât temeiŭ ca şi aprobarea împĕratuluĭ în ceea ce o priveşte [1]).

---

[1]) Michael Starzer an Hans von Molart. Constantinopel, 25. Februar 1616.

Tractat de pace între Impĕratul Mateiŭ şi Sultanul Achmed I, la care intervin şi semnéză din partea Impĕratuluĭ cardinaliĭ Forgách şi Klesel, apoĭ Molart, Althan, Solms, Pethe şi Apponyi, ear din partea Turcilor Achmed-Chihaia şi *Gaspar Graţiani* ca Plenipotenţiarĭ[1]).

Memoriul luĭ Radu-Vodă (Şerban) în cestiunea reîntegrăriĭ luĭ în scaunul Munteniei e predat de deputatul L. Molart cu recomandaţiunĭ stăruitóre luĭ Hasan-Paşa, care promite intervenirea sa cu condiţiunea, că Radu-Vodă Şerban se va presenta la Pórtă [2]).

Art. 3. — Faţă cu Gaspar Graţiani, care a fost cel maĭ de frunte dintre mijlocitoriĭ păciĭ şi i-a făcut şi altfel Impĕratuluĭ serviciĭ excelente, ambasadorul avea să-ĭ dovedéscă o particulară încredere, tratându-l ca pe un adevĕrat diregător al Impĕratuluĭ; cu tóte aceste înse, fiind-că el (Graţiani) la beţie este prea de tot indiscret, are să-ĭ facă împărtĕşirĭ numaĭ despre cele ce privesc scopul special al solieĭ sale, ear asta fără-ca să-şĭ dee de gol lipsa de încredere.

Art. 20. — In ceea ce priveşte Ardélul, Moldova şi Muntenia Czernin nu are să intre de loc în discuţiune, ci să se razĕme pe tractatul de la Şitvatorcc şi de la Viena, în care după cele petrecute nu are cădere de a face vre-o schimbare. El avea să spună, că e ambasa-

---

[1]) Wien, 1. Mai 1616.

[2]) Bericht des Abgeordneten Ludwig von Molart, kais. Obristen, über das Ergebniss seiner Unterhandlung zu Belgrad mit dem Vezir Hassan Paschà von Ofen. Prag, 12. März 1616.

dor al Impĕratuluĭ Roman şi în acela-şĭ timp şi al Regeluĭ Ungarieĭ, nu póte dar nicĭ să pună la îndoială, nicĭ să iee în apărare drepturile acestuia; dar nu are nicĭ însărcinarea de a o face acésta, şi e destul ca ceĭ doĭ Impĕraţĭ să voiéscă acela-şĭ lucru şi să se înţelégă bine unul pe altul[1]).

Ali-Paşa din Buda îĭ raportéză Porţiĭ, că maĭ mariĭ Ardéluluĭ, nemulţumiţĭ cu Guvernarea luĭ Gavriil Bethlen, cer numirea luĭ Homonnay pentru Ardél şi, drept compensaţiune, pun în perspectivă cedarea către Turcĭ a cetăţilor Lipova şi Ineu, precum şi creşterea înrîuririĭ în Ungaria prin câştigarea numĕroşilor aderenţĭ aĭ luĭ Homonnay; Pórta nu dă înse ascultare acesteĭ cererĭ. De curênd a sosit din Moldova ştirea, că Polonesiĭ ear aŭ luat cu puterea ţara acésta în stăpânirea lor. Skender-Paşa a plecat dar contra lor, şi Caimacamul se opune cu mare îndĕrĕtnicie tuturor propunerilor de a înlătura pe Stefan Tomşa şi a numi alt Voivod, deşi acesta e singurul mijloc pentru înlăturarea complicaţiunilor dintre Polonia şi Turcia şi Sultanul nu vrea până acum să ştie nimic despre un rĕsboiŭ în Europa. Atât Veneţieniĭ înse, cât şi ceĭ-l'aţĭ adversarĭ aĭ Impĕratuluĭ nu încetéză a pune prin fel de fel de insinuărĭ la bănuială disposiţiunile luĭ pacĭnice şi a o face pe Pórtă să crédă, că Impĕratul consimte cu năvălirea făcută de Polonesĭ în Moldova. Ear bănuiala acésta prinde la Pórtă cu atât maĭ vîrtos rădĕcinĭ, cu cât pe de o parte sosirea am-

---

[1]) Instrucţiunĭ secrete pentru ambasadorul împĕrătesc trimis la Pórtă. Viena, 24 Martie 1616.

basadoruluĭ împĕrătesc la Pórtă mereŭ întârḑie, ear pe de alta din raporturile luĭ Stefan Tomşa reiese, că în tabĕra polonesilor se află şi Nemţĭ [1]).

După-ce ambasada turcéscă din Viena a cerut de la Impĕratul se nu permită atacurĭ asupra Ardéluluĭ şi să observe neutralitate deplină şi după-ce pe basa acesteĭ neutralităţĭ Ali-Paşa a încheiat cu Homonnay şi cu Radu-Vodă (Şerban) o învoială separată, s'a pus după iniţiativa luată de Molart la cale, ca Ardeleniĭ să-l alégă din propriul lor îndemn pe Homonnay Principe al lor şi să-l cheme în ţară. Ear după-ce ambasada turcéscă a stăruit, ca Cardinalul Klesel să determine pe Homonnay şi pe Radu-Vodă a nu-şĭ pune în esecutare planul, atât Klesel, cât şi Molart aŭ socotit a fi maĭ cu cale să trăgăneze de o cam-dată afacerea şi să o ducă cu disimulărĭ până-ce Homonnay şi Radu-Vodă nu-şĭ vor fi pus planurile în lucrare. De óre-ce înse ambele aceste întreprinderĭ s'aŭ trăgănat, atât Caimacamul, cât şi Skender-Paşa înclinaŭ a-l sprigini pe Bethlen, ba chiar şi Ali-Paşa a apucat o direcţiune opusă celeĭ de maĭ nainte, întréga stare de lucrurĭ se presentă cu totul schimbată şi astfel se iveşte necesitatea de a urma cu totul altă cale în ceea ce priveşte întreprinderea luĭ Homonnay, pentru-ca să se evite complicaţiunĭ neplăcute şi să se păstreze pacea abia încheiată. Trecênd cu vederea, că Impĕratul i-a dat luĭ Homonnay îndrumarea de a-şĭ amâna întreprinderea pentru 1616

[1]) Mihail Starzer cătrĕ Baronul Hanns de Molart. Constantinopol 16 Maiŭ 1616.

conjecturĭ maĭ priinciósе, ceea ce era conform cu cererea de neutralitate, spre a câştiga timp pentru o maĭ raţională punere la cale a lucruluĭ şi spre a abate atenţiunea duşmanilor de la acest plan amânat de o camdată, dar nu părăsit, era de nevoie, ca Molart să-ĭ dee luĭ Dóczy instrucţiunĭ în acest sens, să trimită pe abatele de Turócz, Pázmán, la influentul Forgách, care putea înrîuri şi asupra luĭ Homonnay, şi să însărcineze pe Bonhomo a se duce cu instrucţiunĭ potrivite la Ali-Paşa de la Buda, să negocieze în cestiunea acésta [1]).

1616 Recunoscêndu-li-se Ardelenilor dreptul de a-şĭ alege în tótă libertatea Principele, alegerea putea, ce-ĭ drept, să cadă şi asupra luĭ Homonnay; presenţa în lagărul luĭ Homonnay aluĭ Radu-Vodă (Şerban) deşteptă însă la Pórtă viĭ bănuielĭ asupra scopurilor urmărite de el.

De aceea Ali-Paşa, Amhat Chihaia şi Graţiani aŭ trimis în comun acord doĭ ceauşĭ la Pórtă cu scrisorĭ liniştitóre [2]).

1616 Acestuia (luĭ Graţiani) i se reaminteşte promisiunea, că, întorcându-se la Constantinopol, va obţine de la Pórtă recunóşterea dreptuluĭ de a-şĭ alege în tótă libertatea principele pentru Ardeleniĭ, care nu-l maĭ pot suporta pe Bethlen, precum şi pentru Radu-Vodă permisiunea de a se întórce ear în Muntenia [3]).

---

[1]) Erlasz Kaisers Mathias an Hans Freiherrn von Molart. — Prag, 6 Juni 1616.

[2]) Gaspar Gratiani an Hans von Molart. — Ofen, 6 Juni 1616.

[3]) Erzherzog Ferdinand an Caspar Gratiani. — Wien, 15 Juni 1616.

Mirarea luĭ Molart, cum el (Ali-Paşa) póte să împedece întórcerea în ţară aluĭ Radu-Vodă după-ce acesta a fost graţiat de Padişahul, e lipsită de orĭ şi ce temeiŭ. In urma interveniriĭ luĭ Molart el (Ali) a stăruit de treĭ-patru orĭ la Pórtă să i se dee ĭertare „omuluĭ nenorocit, vrednic de milă şi lovit de dreptatea judecătorilor“ şi a obţinut pentru el în cele din urmă permisiunea de a-şĭ trimite ómeniĭ la Pórtă spre a lua informaţiunĭ maĭ lămurite, un lucru, despre care l'a şi vestit. Altfel staŭ înse lucrurile în present. El adecă nicĭ într'un cas nu póte consimţi, ca Radu să se întórcă în ţara sa cu o armată de 2000 ómenĭ recrutaţĭ parte dintre Sêrbiĭ prădalnicĭ, parte dintre Ungurĭ, ear acésta nu numaĭ „pentru-că Muntenia e drumul spre Constantinopol“, ci totodată şi maĭ ales şi pentru-că obiecţiunea, că Radu (Şerban), care timp de atâţĭ anĭ îndelungaţĭ a trăit cu pânea şi cu sarea Impêratuluĭ, vrea să facă acéstă expediţiune „fără de ştirea şi învoirea Impêratuluĭ, numaĭ pe barba sa“, nu va puté să fie credută nicĭ la Pórtă în genere, nicĭ de adversariĭ Impêratuluĭ, care urêsc pacea, şi de duşmaniĭ personalĭ aĭ luĭ Ali. Molart e rugat decĭ, ca în interesul conservăriĭ păciĭ, precum şi spre a cruţa vada luĭ Ali-Paşa să îndrumeze pe Homonnay şi pe Radu a renunţa la întreprinderea luĭ volnică [1]). 1616

Intreprinderea turburătóre aluĭ Gheorghe Drugeth de Homonna, care în cĭuda dreptuluĭ public al Ungarieĭ a adus în ţară trupe inarmate străine din Polonia, şi a 1616

[1]) Rêspunsul Viziruluĭ Ali-Paşa cătrê Hans Molart. Szolnok, 27 Iunie st n. 1616.

aliatuluĭ sĕŭ Radu-Vodă, care în ciuda conținutuluĭ permisiuniĭ de liberă trecere primite de la Impĕratul s'a unit cu Drugeth, a provocat prin atacul indreptat asupra Ardéluluĭ, afară de alte urmărĭ nenorocite și inaintarea armateĭ turceștĭ spre comitatele de la Nord. Locuitoriĭ acestor comitate rógă dar pe Impĕratul să intervină pentru întimpinarea la timp a primejdieĭ de rĕsboiŭ și pentru inlăturarea relelor ce ar puté să urmeze din asemenea întreprindere criminală. Deputatul lor Andreiŭ Keczer se rógă dar să fie invrednicit de ascultare și de grație și ca să i se dee o resoluțiune favorabilă [1]).

1616 In ceea ce privește pe Radu-Vodă (Șerban) Ali-Pașa declară, că nu se póte spera, că el va fi grațiat și ridicat din noŭ în scaun, de óre-ce el, un om de origine comună și fost grămătic al luĭ Mihaiŭ-Vodă, a prădat și pustiit Muntenia in șase rêndurĭ, s'a ridicat de maĭ multe-orĭ contra autoritățiĭ Sultanuluĭ, a sustras de la țara sa peste 60,000 talerĭ și a adus'o pe acésta la sapă de lemn, ba nu a voit să céră, după exemplul luĭ Homonnay, de la Pórtă ea însă-șĭ scaunul. La cele doue provinciĭ, Moldova și Muntenia, aceste grădinĭ pline de podóbă ale Sultanuluĭ, Turcia nu va renunța câtă vreme maĭ trăiește un Musulman, ci va ști să le apere până la extrem, și tot astfel nu va suferi ca scaunele lor să fie ocupate fără de voia Sultanuluĭ [2]).

[1]) Cererea deputaților comitatelor din Ungaria superióră cătrĕ Impĕratul. Cașovia, 29 Iunie 1616.

[2]) Peter Bonhomo's, kaiserlichen Mustermeisters (Zeugmeister), Bericht an Hans von Molart über den Erfolg seiner Sendung an Ali-Paschà von Ofen. Wien, 5 Juli 1616.

Caimacamul Mehemet-Paşa a fost înlăturat numaĭ pentru-că şi-a dat cu indărătnicie silinţa de a ţine în scaunele lor pe Domnul din Moldova şi pe cel din Muntenia, care aŭ dar să fie înlocuiţĭ la proxima ocasiune priinciósă. Radu-Vodă (Şerban) are dar să năzue spre scopul sĕŭ pe cale pacinică, ear nu cu mâna inarmată, şi el şi-l ajunge cu siguranţă [1]). 1616

Incercarea luĭ Radu-Vodă (Şerban) de a părăsi teritoriul împĕrătesc şi de a înainta cu putere armată (câte-va miĭ de lefegiĭ) spre Muntenia, a fost o mare imprudenţă; căcĭ cu óre-care răbdare şi rĕḑĕmându-se pe Sultanul el şi-ar fi ajuns fără de nicĭ o ostentaţiune maĭ sigur scopul [2]). 1616

Cât pentru Radu-Vodă, Impĕratul nu aprobă de loc intenţiunea luĭ de a se folosi de putere armată şi de oştire, ca să năvăléscă în Muntenia şi nicĭ paşaportul ce la intervenirea Palatinuluĭ (G. Turzo) i s'a dat nu-ĭ lasă voĭe pentru o asemenea expediţiune, ci numaĭ pentru o simplă trecere aluĭ şi a celor maĭ de aprópe aĭ sĕĭ prin Ungaria, înse fără de putere armată; asemenea paşaporturĭ li s'aŭ maĭ încuviinţat de altminterĭ şi altor persóne, ca să călĕtoréscă în siguranţă şi să petrécă 'n ţară până-ce nu-şĭ vor fi descurcat afacerile, nu putea dar să i se refuse nicĭ luĭ Radu-Vodă acest favor, prin acésta înse nu s'a făcut nicĭ o intervenire 1616

[1]) Gaspar Gratiani an Hans von Molart. — Jagodna, 8 Juli 1616.

[2]) Caspar Gratiani an Hans von Molart. — Alessandria in Bulgarien, 9 Juli 1616.

în favorul luĭ. Dacă cu tóte aceste Radu-Vodă şi-ar executa planul duşmănos orĭ ar pune pe alţiĭ să-l execute, el n'ar puté s'o facă acésta decât fără de ştirea şi învoirea Impĕratuluĭ, şi în asemenea cas n'ar maĭ puté în nicĭ un cas să conteze la ocrotirea şi la ajutorul orĭ la intervenirea Impĕratuluĭ [1]).

1617 Homonnay are să despartă causa sa de aluĭ Radu-Vodă (Şerban), care a devenit causa întreguluĭ conflict prin acea, că n'a voit de loc să asculte sfatul stăruitor, pe care Graţiani i l'a dat în casa luĭ Althan, şi să-şĭ amâne întreprinderea pe alte împregiurărĭ maĭ priinciόse; acum ura Porţiĭ contra luĭ Radu a crescut atât de mult, încât ea nicĭ o dată nu-şĭ va maĭ da învoirea, ca el să se întórcă în Muntenia [2]).

1617 Gaspar Graţiani îĭ mulţumeşte luĭ Molart pentru felicitarea ce i-a făcut cu ocasiunea ridicăriĭ luĭ în ducatul de Naxos, prin care l'a distins Marele-Vizir. (El semnéză altfel: Duca di Naxia et Signor di Paris [3]).

1617 Gaspar Graţiani, trimis ca ambasador al Sultanuluĭ cu scrisóre şi cu darurĭ la curtea împĕrătéscă, e primit de Impĕratul cu ceremonie în audienţă publică. Pentru executarea condiţiunilor de pace Impĕratul a luat cuve-

---

[1]) Rescriptul Impĕratuluĭ Matheiŭ cătrĕ Archiducele Maximilian, mare magistru al ordinnluĭ teuton.

[2]) Gaspar Graţiani cătrĕ Baronul Hans de Molart. Kurn-Cesme, 10 Ianuarie 1617.

[3]) Belgrad, 17 Martie 1617.

nitele mĕsurĭ, şi Cardinalul Klesel a fost însărcinat a stărui şi a priveghia ca ele să fie observate [1]).

Czernim resfrânge şi declară drept calomniĭ, întocmaĭ ca şi cele-l'alte învinuirĭ, şi punctele 12, 16 şi 19 din memoriul luĭ Graţiani, şi anume, că el ar fi cerut de la Sultanul să-ĭ dăruiască drept sclavĭ pe ceĭ doĭ fiĭ deja turciţĭ aĭ fostuluĭ Voivod din Moldova (al căruĭ nume nu se spune) şi s'ar fi oferit în schimb a mijloci resolvarea prin bună învoială a conflictuluĭ ivit între Turcia şi Cazacĭ, declarând, că e chiar în virtutea plenipotenţieĭ şi a instrucţiunilor primite de la Impĕratul e îndreptăţit şi obligat a o face acésta şi a-ĭ sili pe Cazacĭ, ca să împlinéscă ceea ce va fi acordat el; că el ar fi cerut ca sclav, după-ce nu a reuşit cu acéstă cerere, pe nobilul polonez Samuil Koresky, care se afla în temniţa celor şapte turnurĭ, pretindênd, că acésta e dorinţa Impĕratuluĭ, care nu va lipsi a-şĭ face, la nevoie, şi în scris cererea; tot astfel negă Czernim de a fi stat, ceea ce i se imputa, în legătură intimă cu persóne, care îĭ sunt Impĕratuluĭ rĕŭ voitóre, în deosebĭ cu dragomanul veneţian Marc' Antonio Borisio, un duşman declarat al păciĭ, pe care Impĕratul atât de mult doreşte s'o închee cu Pórta; de la acest Marco (probabil Borisio) a primit, ce-ĭ drept, aşa ḑice Czernin, âncă la Praga câte-va visite, de atuncĭ înse nu l'a maĭ 1618

[1]) Impĕratul Mateiŭ cătrĕ Sultanul Mustafa. Praga, 4 August 1617.

întâlnit decât o singură dată şi anume la bailul veneţian [1]).

1618 Inainte de plecarea sa Graţiani cere de la Impĕratul: 1. O recompensă prin danie de moşiĭ, fie o parte din Altenburg (Ungaria), fie o altă moşie; 2. O recompensă în banĭ, de care are trebuinţă parte spre a-ĭ îndupleca pe Turcĭ, parte pentru întreţinerea sa; 3. Obţinerea unuĭ dar însemnat din partea dieteĭ ungare ce tocmaĭ îşĭ începea lucrările. In acela-şĭ timp îl asigura pe Impĕratul despre fidelitatea sa de a pururea neclintită [2]).

1618 Impĕratul aprobă stipulaţiunile stabilite de curênd de Hans de Molart cu Gaspar Graţiani, dă îndrumările cuvenite pentru formularea în scris şi executarea lor şi ordonă ca Graţiani să fie vestit despre acésta [3]).

1618 Deputatul ardelenesc, însărcinat a stărui la Pórtă în interesul luĭ Marcu-Vodă, care de vre-o doĭ anĭ se află la Constantinopol şi a căruia ridicare în scaunul dom-

---

[1]) Herman Czernin's, kaiserlichen Gesandten an der Pforte, Rechtfertigung in Betreff der von Caspar Gratiani in 31 verschiedenen Anklagepunkten wieder ihn verfaszten und dem Cardinal Klesel am 27 September 1617 zugestellten Beschuldigungsschriften.—Constantinopel, 28 December 1617.

Anmerkung. Die hierüber angeordneten Zeugenaussagen erweisen, dasz Czernin die Söhne des moldauischen Woïewoden, jedoch blos im eigenen Namen, von Sultan sich erbeten, dann dasz er mit dem Marc' Antonio Borisi Umgang gepflogen habe.

[2]) Hans von Molart's Bericht an den Kaiser über die mit Gaspar Gratiani gepflogene Unterredung.— Dewen, 6 Juni 1618.

[3]) *Anmerkung.* Es scheint hier eine irrthümliche Namensverwechslung mit Stephan Tomscha obzuwalten.

nesc al Munteniei Gavriil Bethlen doreşte să fie obţinută, îşi împlineşte acéstă misiune cu dinadins în mod molatic şi calculat pe nereuşire. Căci deşi Bethlen numai sperând, că Marcu-Vodă va fi ales, le-a dat rebelilor din Muntenia voie de a aduna în Ardél óstea, cu care aŭ alungat pe Domnul lor, Alexandru-Vodă (Iliaş) din ţară şi deşi acéstă schimbare de Domni s'a petrecut pe când se afla la Pórtă şi deputatul Ardelenesc, pe care Marcu-Vodă l'a rugat cu stăruinţă să nu scape nefolosită buna ocasiune şi să ducă la îndeplinire poruncile luĭ Bethlen, deputatul a trăgănat presentarea adreseĭ de mijlocire până-ce n'a devenit o faptă împlinită numirea luĭ Gavriil (Movilă), fiiul luĭ Simeon-Vodă, care a fost alungat odinióră din Muntenia de trupele împĕrăteştĭ comandate de Generalul Gheorghe Basta, şi a devenit lucru imposibil ridicarea în scaun aluĭ Marcu-Vodă, pentru-care el a început să stăruie după-ce i se predĕduse stégul luĭ Gavriil. Acest Marcu-Vodă, care îĭ făcuse altfel în taină Impĕratuluĭ şi Caseĭ domnitóre serviciĭ însĕmnate, făcuse iarna trecută încercarea de a fugi, dar a trebuit să se întórcă, fiind-că din causa luĭ fusese aruncat în temniţă deputatul ardelenesc.

Gavriil-Vodă, fiiul luĭ Simeon-Vodă (Movilă), care a plecat acum in ţară să iee stăpânirea, a trebuit să cheltuiască o sumă insemnată spre a câştiga pe vechiul şi apoĭ şi pe noul Caimacam şi a promis să trimită, drept asigurare despre credinţa sa neclintită, pe unul dintre fraţiĭ sĕĭ ca ostatec la Pórtă; în acela-şĭ timp a oferit inse prin Starzer şi Impĕratuluĭ serviciile sale credinciόse. Alungatul Domn român Alexandru Iliaş, care

invinovăţia pentru căderea sa pe Gavriil Bethlen şi pe fostul caimacam, care era în înţelegere cu dênsul, s'a dus, precum se ḑicea, la Constantinopol, ca să facă contra luĭ Bethlen o plângere, pentru a căreia cercetare şi pentru pedepsirea eventualuluĭ vinovat a şi fost trimis Daud-Paşa la hotarele Munteniеĭ cu o óste, deşi între aceste s'a dovedit că e neîntemeiată afirmaţiunea participăriĭ directe aluĭ Bethlen; se pare decĭ că acéstă însărcinare aluĭ Daud-Paşa era motivată de intenţiunea ascunsă de a-l depărta din capitală şi de a-l face inofensiv pentru rivaliĭ luĭ. Presentarea în persónă aluĭ Şerban la Pórtă nu e, deşi mulţĭ sunt de altă părere, în împregiurările actuale, lipsită de primejdiĭ şi ast-fel nu are să-ĭ fie recomandată.

După exemplul urmat de succes al Munteniеĭ Moldoveniĭ aŭ încercat şi eĭ o schimbare de Domnĭ şi s'aŭ rĕsculat contra luĭ Radu-Vodă [1]), fiiul luĭ Mihnea. De óre-ce înse acesta, om cu avere mare, a făcut în tóte părţile mituirĭ şi nu numaĭ a trimis pe singurul sĕŭ fiiŭ, un băiat de 6—7 anĭ, şi pe soţia sa cu darurĭ preţióse ca ostatecĭ la Pórtă, ci i-a maĭ promis ajutor şi luĭ Skender-Paşa, care începuse să zidéscă la hotarele despre Polonia, aprópe de Nipru, un mare turn de pază spre a-ĭ împedeca pe Tătarĭ de a maĭ face năvălirĭ în Polonia; Moldoveniĭ n'aŭ putut dar să-şĭ ajungă scopul. Vizirul Hassan-Paşa îşĭ da înse silinţa de a-ĭ câştiga luĭ Graţiani scaunul domnesc fie în Moldova, fie în Muntenia, şi Bostangi-Başi, la care s'a adresat în

[1]) Notă: Aicĭ se pare a fi o greşită schimbare de nume cu Stefan Tomşa.

cestiunea acésta, consimte şi el, deşi Graţiani nu e de naţionalitatea celor doue ţĕrĭ, nicĭ de naştere domnéscă, ceea ce póte în tot casul să producă dificultăţĭ. Graţiani înse, care, dacă ridicarea luĭ în scaun ar rĕuşi, i-ar datora Impĕratuluĭ maĭ multă recunoştinţă decât orĭ-şi-cuĭ, nu trebue să pérdă actuala constelaţiune, căcĭ, precum se ḑice, Caimacamul de acum are intenţiunea de a rĕsturna în dată după întórcerea luĭ Skender-Paşa pe actualul Domn din Moldova şi de a-l înlocui cu vre-unul dintre favoriţiĭ sĕĭ, şi de fapt fostul şi acum alungatul Voivod Alexandru (Iliaş) are multă speranţă de a fi ridicat prin influenţa acestuĭ Caimacam din noŭ în scaun [1]).

Skender-Paşa şi Domnul Moldoviĭ se aflà în lagărul de la Thighina în vreme-ce armata poloneză, care se aflà în tabĕra bine fortificată cu şanţurĭ, respinge cu succes hordele tătăreştĭ ce pradă 'n lung şi lat [2]). 1618

Graţiani îşĭ exprimă părerea de rĕŭ, că în scrisórea 1618
cătrĕ marele vizir a Impĕratuluĭ şi aluĭ Hans Molart nu se face nicĭ cea maĭ mică amintire despre bunele luĭ dispoziţiunĭ şi despre buna luĭ purtare în timpul ambasadeĭ sale. Ludovic Molart stărue dar să se facă recomandaţiunea în acest sens şi cere de la Graţiani scuse pentru omisiune [3]).

---

[1]) Raportul luĭ Mihail Starzer cătrĕ Hans de Molart. Constantinopol, 20 Septemvrie, 1618.

[2]) Andreiŭ Dóczy cătrĕ Impĕratul. Sătmar, 28 Noemvrie 1618.

[3]) Ludovic de Molart cătrĕ Hans de Molart. Constantinopol, 31 Octomvrie 1618.

1619 După însărcinarea primită de la Impĕratul Graţiani e recomandat verbal de Ludovic Molart cu căldură pretutindenea, unde acésta póte să-ĭ fie de folos, şi astfel e sprigĭnit în silinţele luĭ de a obţine scaunul Moldoviĭ, care la 4 Fevruarie sunt încoronate de succes. Afacerea luĭ Radu-Vodă o sprigineşte ambasadorul la Marele Vizir Mehmet-Paşa într'un memoriŭ, pe care i-l presentă la 4 Februarie [1]).

1619 Rĕspunsul Mareluĭ-Vizir Mehmet-Paşa la intervenirea stăruitóre a ambasadoruluĭ în favorul luĭ Radu-Vodă (Şerban) sună: Acela, care în Impĕrăţia Osmanliilor vrea să obţie o Domnie orĭ vre-un alt semn de graţie împĕrătéscă, trebue să se presente la Pórtă în persónă, şi de óre-ce nu de mult scaunul domnesc al Munteniel i-a fost dat luĭ Gavrilaş, nu se póte face în curênd înlocuirea luĭ, fără nedreptăţire. Dacă dar Radu-Vodă doreşte să aibă parte de Domnie, are să vie la Constantinopol şi să-şĭ aştepte aicĭ sórta cu răbdare. El are altfel de gând să citéscă considerantele ceriiĭ expuse în memoriul, care i s'a presentat în traducere turcéscă, să-şĭ dee cu tot din adinsul sémă despre ele şi să iee o hotărîre potrivită cu valabilitatea lor şi cu dorinţele Impĕratuluĭ [2]).

1619 Graţiani, Voivodul, şi Skender-Paşa primesc de la

[1]) Ambasadorul Ludovic de Molart cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 26 Fevruarie 1619.

[2]) Ambasadorul Ludovic de Molart cătrĕ fratele sĕŭ Hans de Molart, preşedintele consiliuluĭ de rĕsboiŭ. Constantinopol, 26 Fevruarie 1619.

Pórtă însărcinarea de a resolva conflictul cu Cazacii fie pe calea negoţierilor, fie cu puterea armată. Starzer crede că e peste putinţă a-i domoli pe Cazaci ori a-i aduce în ori-şi-ce chip la linişte [1]).

Deputatul şi marele Logofĕt al Domnului Munteniei de atunci, numit Vistierul Papa, care visitase mai nainte pe Radu-Vodă (Şerban) la Tirnavia, se presentă la 17 Martie la Bethlen şi-i aduce în numele Domnului sĕŭ şi din însărcinarea lui daruri frumóse şi îl rógă să închee o alianţă între Muntenia şi Domnul ei de o parte şi Bethlen şi Ardeleni de alta. Domnul Moldovii (Stefan Tomşa) e scos din Domnie şi chemat la Pórtă, averea lui întrégă e pusă în numele Sultanului sub pecete, şi e numit urmaş al lui Graţiani, pe care e însărcinat a-l pune în scaun Skender-Paşa, care nu se uită cu ocasiunea acésta nici pe sine [2]). 1619

Afacerile Voivodului Graţiani se îndrumézā de tot bine şi norocos şi, deşi nu s'ar fi credut, că Moldovenii vor primi recunóşterea lui şi presenţa lui personală aşa neted şi fără nici o greutate, el anunţă, că nu numai că locţiitorul lui a avut o primire cuviinciósă în ţară, dar aprópe 20 dintre cei mai de frunte boieri ai ţĕrii i-aŭ ieşit până spre Adrianopol spre întîmpinare, şi la Dunăre l'aŭ aşteptat vre-o mie dintre locuitorii ţĕrii. Prima furtună din Polonia se va descărca în capul lui, 1619

[1]) Mihail Starzer cătrĕ Hans de Molart. Constantinopol, 28 Fevruarie 1619.

[2]) Gabriil Bethlen cătrĕ Andreiŭ Dóczy. Cluj, 18 Martie, 1619.

dar Skender-Paşa a primit ordin să-ĭ dee ajutor, eară el însu-şĭ, chiar şi numaĭ din interes personal, nu va lipsi de loc a se folosi de tóte mijlócele de apărare [1]).

1619 Domnul Moldoviĭ, Gratiani, vesteşte pe Bethlen printr'un sol trimis anume la el, că a intrat la 6 Aprilie în Iaşĭ şi că e încărcat cu o mare sumă de datoriĭ, şi-l rógă să-ĭ dee 30,000 până la 40,000 leĭ cu împrumut, ca să domoléscă pe numeroşiĭ Turcĭ veniţĭ cu el, pe care numaĭ prin darurĭ marĭ póte să-ĭ determine a pleca de la dênsul. El se va încredinţa în curênd, ḑice Bethlen, cât de uşor şi de plăcut lucru e o asemenea dignitate de Voivod [2]).

1619 Maĭ multe scrisorĭ trimise de secretarul luĭ Radu-Vodă (Şerban) în Polonia sunt prinse la hotarele despre Moldova ale Ardéluluĭ şi trimise Mareluĭ-Vizir, care din conţinutul lor şi în deosebĭ din pasagiul privitor la noul ordin cavaleresc „della Milizia del Redentore“ ce pretinde a fi fost înfiinţat de curênd bănuieşte lucrurĭ marĭ, deşi maĭ mult pe tăcute. Ambasadorul îşĭ dă în fel de fel de chip silinţa de a pune capĕt îngrijirilor luĭ, parte pretinḑênd că el nu ştie nimic, parte asigurându-l, că Impĕratul nicĭ nu se amestecă în treburĭ bisericeştĭ, nicĭ nu a dat luĭ Radu şi celor maĭ de aprópe aĭ luĭ voie să intre în un asemenea ordin, şi presupunênd, în sfîrşit, ceea ce uşor se putea admite, că scrisorile nu

[1]) Mihail Starzer cătrĕ Hans de Molart. Constantinopol, 30 Martie 1619.

[2]) Gavriil Bethlen cătrĕ Andreiŭ Dóczy. Alba-Iulia, 28 Octomvrie 1619.

sunt autentice, ci dictate de ură şi de pizmă; el şi rĕuşeşte prin aceste a-l linişti pe Marele-Vizir. De óre-ce înse bănuiala acésta, nefiind pe deplin înlăturată, ar puté să fie exploatată de duşmaniĭ păciĭ şi de adversariĭ Impĕratuluĭ ca ocasiune bine-venită spre a produce fel de fel de greutăţĭ şi de neplăcerĭ, ambasadorul cere instrucţiunile cuvenite pentru preîntîmpinarea calamităţiĭ. El se teme totodată, că bănuiala, ivită odată, va fi o pedecă grea şi pentru Radu-Vodă în ceea ce priveşte aspiraţiunile luĭ, şi de aceea crede, că tocmaĭ acum nu ar fi la timp, ca Impĕratul să-l recomande din noŭ în bună-voinţa Porţiĭ [1]).

Fostul Voĭvod al Munteniеĭ Alexandru (Iliaş) vesteşte prin o scrisóre în cea maĭ mare confidenţă şi sub pecetea tăceriĭ pe ambasadorul împĕrătesc despre sosirea unuĭ curier al luĭ Gavriil Bethlen cu depeşă cătrĕ representantul sĕu, prin care acesta primeşte ordinul de a cere şi a obţiné de la Pórtă ridicarea luĭ Gavriil Bethlen în tronul regal al Ungarieĭ şi a frateluĭ sĕŭ în scaunul domnesc al Ardéluluĭ. Cu scopul acesta aŭ să vie în curênd la Constantinopol ḑece nobilĭ din Ungaria, ca să exprime în faţa tronuluĭ osman dorinţa ţĕriĭ, ca Gavriil Bethlen să iee coróna ungară, şi afară de acésta deputatul ardelén maĭ primeşte şi însĕmnate sume de banĭ pentru înduplecarea Turcilor. 1620

Un galbĕn unguresc preţuia atuncĭ 140 aspri, un

[1]) Ludovic de Molart cătrĕ Hans de Molart. Constantinopol, 7 Iulie 1619.

taler împĕrătesc 80 aspri; — un aspru preţuia decĭ cam 2 creiţarĭ în baniĭ noştri de adĭ [1]).

1621 Secretarul luĭ Graţiani, Giovanni Amati, s'a înecat, şi din tăcerea deplină aluĭ Graţiani se póte trage conclusiunea, c'a murit şi el [2]).

1621 Eĭ ridică protest sĕrbătoresc şi resping cu energie pretenţiunile acelor rĕŭ-voitorĭ adversarĭ aĭ Impĕratuluĭ şi aĭ ţĕriĭ, care, pretindĕnd a fi plenipotenţiariĭ staturilor din Austria de Jos, făuresc la Pórtă fel de fel de uneltirĭ şi de intrigĭ contra Impĕratuluĭ şi a posesiunilor luĭ; eĭ negă plenipotenţa ce pretind a avé, condamnă paşiĭ lor duşmănoşĭ şi rógă pe ambasadorul împĕrătesc, ca să-ĭ îndrumeze pe aşa numiţiĭ plenipotenţiarĭ, care sunt nişte înşelătorĭ, a se linişti, şi a pune la cale arestarea, predarea lor în mânile diregătoriilor împĕrăteştĭ şi pedepsirea lor exemplară în casul, că n'ar voi să-ĭ dee ascultare. Pentru adeverirea reprobăriĭ lor eĭ alătureză şi un manifest subscris de dênşiĭ la adresa agitatorilor neautorisaţĭ [3]).

1624 In vreme-ce Pórta trimite pe Hassan-Aga cu însărcinărĭ la noul Han tătăresc, numeróse cete de Tătarĭ năvălesc în Moldova şi în Muntenia, pradă, pustiesc şi

---

1) Ambasadorul împĕrătesc Ludvic de Molart cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 23 Aprilie, 1620.

2) Aloisio Radibrati cătrĕ Impĕratul. Belgrad, 24 Fevruarie 1621.

3) Scrisórea celor patru staturĭ ale Austrieĭ de Jos, atât de religiunea catolică, cât şi de confesiunea Augsburgică, cătrĕ ambasadorul de la Pórtă Cesare Gallo.

incendiază aceste ţĕrĭ în mod îngrozitor şi alungă pe Voivodul Radu din Muntenia dimpreună cu fiiul sĕŭ în Ardél [1]).

In vreme-ce Hanul Tătăresc Mehemet trimite la Pórtă pe ambasadorul sĕŭ şi după aparenţele exteriόre întreţine bune relaţiunĭ cu Pórta, Şehin-Gheraĭ, fratele luĭ, înaintéză în fruntea uneĭ oştirĭ de 60,000 Tătarĭ spre Ackerman, pretindênd că voieşte să pedepséscă órdele ce făcuseră cea din urmă expediţiune de prădare în Moldova şi în Muntenia, în adevĕr înse pentru-ca să ameninţe împĕrăţia otomană, lucru, pe care-l dă pe faţă şi tainica luĭ înţelegere cu Şahul Persieĭ [2]). 1624

Renumita căpetenie a Tătarilor, Cantimir, aduce, ca maĭ nainte Moldova, şi Muntenia la deplină ruină prin prădare, prin incendiare, prin ducere în robie şi prin fel de fel de alte chipurĭ, ameninţă afară de acésta şi Ardélul, ba chiar şi ţĕrmul drept al Dunăriĭ, dacă rîul va fi acoperit de ghiaţă. In acela-şĭ timp Cazaciĭ îşĭ renoiesc escursiunile de pradă de a lungul ţĕrmurilor măriĭ Negre, de astă-dată cu 150 bărcĭ, daŭ foc Ismailuluĭ şi Brăileĭ şi silesc prin acésta pe Capudan-Paşa să iasă cu 15 galere în mare spre a-ĭ pune pe gónă [3]). 1624

[1]) Ambasadorul împĕrătesc Lustrier cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 8 Octomvrie 1624.

[2]) Ambasadorul împĕrătesc Sebastian Lustrier cătrĕ consilierul secret şi preşedintele consiliuluĭ aulic de rĕsboiŭ Comitele Rembald Colalto. Constantinopol, 10 Noemvrie, 1624.

[3]) Raportul unuĭ óre-care Turanni cătrĕ ambasadorul împĕrătesc Hans Jakob Kurz. Belgrad, 20 Noemvrie, 1624.

1625 In anul 1625 dieta Ungarieĭ a presentat Impĕratuluĭ maĭ multe plângerĭ, prin care îĭ trage luarea aminte asupra neajunsurilor, a cărora înlăturare o cere. Asupririle şi excesele soldaţilor împĕrăteştĭ; năvălirile despre Polonia ale Cazacilor în Comitatul Neutreĭ, în care peste 500 de ómenĭ aŭ fost, numaĭ în cea din urmă, parte omorîţĭ, parte duşĭ în robie; expediţiunile, care în ciuda tractatelor încheiate cu Gavriil Bethlen şi cu Turciĭ parte aŭ fost făcute pe faţă, parte se pun în secret la cale asupra Ardéluluĭ şi asupra principatelor de la Dunăre; turburările ce se urméză fără de curmare în cele-lalte ţĕrĭ împĕrăteştĭ, eraŭ lucrurĭ, care după părerea dieteĭ atingeaŭ de aprópe binele ţĕriĭ ungureştĭ şi cereaŭ o grabnică vindecare. Staturile i-aŭ adresat Impĕratuluĭ cererea, ca să confirme din noŭ pacea încheiată cu Gavriil Bethlen; ca să dee un document în original al acestuĭ tractat de pace spre a fi păstrat în archiva statuluĭ; ca să iee aspre mĕsurĭ de represiune contra celor ce fie pe faţă, fie prin ascuns turbură pacea şi ast-fel fórte uşor ar puté să încurce regatul într'un rĕsboiŭ; ca să curme turburările şi stările de rĕsboiŭ din ţĕrile sale ereditare şi să readucă pacea şi liniştea de toţĭ dorită. In acéstă representaţiune era o indirectă mustrare pentru expediţiunea luĭ Homonnay în Ardél şi aluĭ Radu-Vodă în Muntenia, care fuseseră puse la cale şi promovate din Viena [1]).

1625 După-cum se aude Tătariĭ s'aŭ aliat cu Cazaciĭ şi cu Moscoviţiĭ, aŭ primit asigurărĭ de ajutóre nedeterminate

[1]) Gravamina Dietae Hungariae anno 1626. (Archiva de rĕsboiŭ).

de la Polonia, determinate de la Voivodul din Moldova şi de la cel din Muntenia, al cărora tribut îl primesc, ear în schimb li-aŭ dat vestminte şi săbiĭ de onóre, precum şi asigurarea, că órdele lor nu îĭ vor maĭ supĕra. Dintre puşcaşiĭ Cazacilor se ḑice că iaŭ parte 30,000 la acéstă expediţĭune, care a şi fost pornită [1]).

Deşi Şahin-Ghiraĭ, fratele actualuluĭ Han tătăresc, prin pregătirile de rĕsboiŭ ce face în secret şi prin silinţele luĭ de a-şĭ găsi aliaţĭ i-a inspirat la început Porţiĭ temerea, ca nu cum-va să găséscă în Polonia un aliat pentru întreprinderile sale ostile faţă cu Osmaniĭ, el îşĭ părăseşte acum planurile şi-ĭ trimite Porţiĭ ştirea, că a chemat înapoĭ pe Cantimir şi concediază cetele de Tătarĭ în Crimea. Prin acésta, ḑice el, va fi înlăturat cu desĕvîrşire pretextul invocat în maĭ multe rênduri de Regele Polonieĭ, că năvălirile necurmate şi mereŭ favorisate ale Tătarilor l'aŭ împedecat a-ĭ înfrêna pe Cazacĭ, şi e cu atât maĭ vîrtos timpul de a pune prin scóterea în câmp a uneĭ puternice armate de uscat şi prin o flotă ieşită în mare cât maĭ curênd stavilă acestor rele făcute de Cazacĭ, cu cât îndrăsnéla lor a mers atât de departe, încât fac pregătirĭ să ameninţe în curênd cu un atac asupra portuluĭ Skutari saŭ Kassim-Paşa, arsenalul Padişahuluĭ [2]). 1625

Parte din causa rĕsboiuluĭ cu Persia, pe care vrea 1625

[1]) Scrisórea unuĭ neguţător din Tarnova (póte Tinovo) cătrĕ soţiĭ sĕĭ din Sofia. Tarnova (Tarnow?), 18 Ianuarie, 1625.

[2]) Raportul ambasadoruluĭ împĕrătesc Lustrier cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 1 Martie 1625.

să-l urmeze cu maĭ multă energie, parte din causa atitudiniĭ amenințătóre a Tătarilor, care staŭ gata de luptă la hotarele Turcieĭ şi anume în Moldova şi în Muntenia şi, precum se vorbeşte, aŭ tras şi pe Cazacĭ în alianță, Pórta doreşte în tótă sinceritatea înlăturarea pacĭnică a conflictuluĭ cu Impĕratul. Tóte aceste împregĭurărĭ umplu Pórta de învederată îngrijire [1]).

1625 Voivodul din Moldova şi cel din Muntenia cumpără cu darurĭ scumpe, pe care le daŭ prin Şahin-Ghiraĭ Hanuluĭ, asigurarea Tătarilor, ca în viitor țĕrile lor vor fi scutite de năvălirile tătăreştĭ. Domnul Moldoviĭ Radu-Vodă nu părăseşte cu tóte aceste cetatea sa de la Sucéva.

Nicolae, Vornicul Voivoduluĭ din Muntenia, a căḑut în robia Ardelenilor, care l'aŭ escortat la Sibiiŭ şi nu l'aŭ pus în libertate decât după-ce s'a rĕscumpărat cu 15 galbenĭ veneţienĭ şi a pus chezeşĭ. Despuiat din porunca luĭ Bethlen de tóte, el fuge drept la Radu-Vodă din Moldova, care îĭ dă mijlóce spre a călĕtori la Dobrina [2]).

1625 Rugat de Damiani să cheme înapoĭ Turciĭ şi Tătariĭ trimişĭ în ajutorul luĭ Bethlen, marele Vizir declară, că n'aŭ fost trimişĭ în ajutorul nimĕnuĭ, ci numaĭ ca să ocupe câte-va strîmtorĭ, prin care ar fi avut să trécă trupele trimise de Impĕratul în ajutorul Polonieĭ;

---

[1]) Raportul unuĭ confident, Tomaso Glogli. Timişóra. 10 Aprilie, 1625.

[2]) Raportul unuĭ óre-care Provato despre afacerile turceştĭ, 24 (April ?) 1625.

de óre-ce înse acum s'a încheiat pacea cu Polonia, n'o să maĭ împedece nimic retragerea dorită [1]).

Radu-Vodă, Domnul Moldoviĭ, móre la 4 Februarie 1626
şi recomandă atât Moldovenilor, cât şi Porţiĭ ca urmaş al sĕŭ pe un boier, care i-a fost general şi care şi primeşte confirmarea de la Pórtă şi e introdus în scaun de cătrĕ Bekir-Aga. Se află înse la Hanul tătăresc un Cipriot, numit Michna Ogli, tot din sânge domnesc, în favorul căruia Hanul a intervenit cu atâta căldură, în cât nouluĭ Voivod i se prooroceşte în secret o scurtă domnie [2]).

Domnia de curênd confirmatuluĭ Voivod din Moldova 1626
pare a nu fi de lungă durată, fiind-că prea se ivesc mulţĭ pretendenţĭ la domnie, astfel anume: rĕsturnatul fost Voivod Alexandru, apoĭ Michna-Ogli, pentru care intervine Hanul tătăresc, şi, în sfîrşit, fraţiĭ Gavrilaş şi Moise Movilă, pe care îĭ susţine Gavriil Bethlen cu tótă stăruinţa la Pórtă [3]).

Pórta trimite la 28 Fevruarie de curênd numituluĭ 1626
Domn al Moldoviĭ, Miron Barnowsky, fostul general al

---

[1]) Raportul luĭ Giovanni Paolo Damiani despre resultatele misiuniĭ sale la Constantinopol sub Sultani Osman, Mustapha şi Murat. Viena, 6 Iulie, 1625.

[2]) Ambasadorul împĕrătesc Lustrier cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 24 Fevruarie 1626.

[3]) Ambasadorul împĕrătesc Lustrier cătrĕ consilierul aulic de rĕsboiŭ Hans Dietrich Baron de Reiffenberg şi cătrĕ secretarul consiliuluĭ de rĕsboiŭ Bernard Questenberg. Constantinopol, 5 Martie, 1626.

luĭ Radu, obicinuitele insigniĭ de domnie, caftanul şi sabia. El înse e ameninţat în urma pretendenţeĭ fostuluĭ Voivod Alexandru în persónă, aluĭ Mihnea-Ogli prin Hanul tătăresc şi a fraţilor Gavrilaş şi Moise Movilă prin Gavriil Bethlen de a fi rĕsturnat în curĕnd. Moise Movilă se află la Constantinopol [1]).

1626 Decurĕnd numitul Domn al Moldoviĭ Miron Barnowsky e de o cam dată liniştit, a fost înse, precum se ḑice, nevoit a-ĭ da o însĕmnată sumă de baniĭ Hanuluĭ tătăresc, care umblă cu gândul de a-şĭ aduna trupe destule spre a face o nouă năvălire în Polonia [2]).

1626 Deputatul luĭ Gavriil Bethlen, Mihail Toldalagi, sosit la 2 Iulie în capitala Turcieĭ, stărue la Pórtă să fie rĕsturnat actualul Domn al Munteniei (Alexandru), fiiul luĭ Radu-Vodă, şi să fie numit în locul luĭ Găvrilaşcu (Movilă); cu anevoie va puté înse să rĕuşéscă, fiind-că el are în Scarlat, cumnatul numituluĭ Voivod (Alexandru), un adversar primejdios, care trăieşte în relaţiunĭ de mare intimitate cu Caimacamul şi afară de acésta e fórte precaut şi dispune de fel de fel de mijlóce de mituire, care nu rĕmân fără de efect [3]).

1627 El (Eszterházy) comunică în extras o scrisóre, primită de la Făgăraş şi datată de la 30 Iulie, aluĭ Gavriil Bethlen, în care acesta afirmă, că stăruirea Sultanuluĭ, ca în actul, prin care Impĕratul a confirmat

[1]) Lustrier cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 5 Martie, 1626.
[2]) Lustrier cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 30 Aprilie, 1626.
[3]) Lustrier cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 10 Iulie, 1626.

pacea, să se facă amintire specială şi despre Ardél, Moldova şi Muntenia, nu porneşte din instigaţiunile sale, ci numaĭ din procedarea Impĕratuluĭ, care în cĭuda obligamentelor luate asupră-şĭ a combătut prin agentul sĕŭ de la Constantinopol libera alegere a Principilor din Ardél, acest drept cardinal al ţĕriĭ. Din acéstă procedere şi din protestarea, prin care ambasadorul împĕrătesc, provocat de agentul luĭ Báthory a da rĕspuns, a reservat drepturile Impĕratuluĭ asupra coróneĭ Ungare, a produs la Pórtă bănuiala, că Impĕratul are pretensiunĭ asupra acelor ţĕrĭ şi rîvneşte la ele, şi astfel s'a ivit gândul de a tăia o dată pentru totdeauna rădĕcinile acestor pretensiunĭ prin o formală renunţare a Impĕratuluĭ cu ocasiunea învoĭeliĭ, de care e vorba.

Eszterházy atribue, din contra, aceste noue stăruinţe ale Turcilor instigaţiunilor luĭ Gavriil Bethlen şi spune, că el a dovedit Paşeĭ de Buda, că e lucru nepotrivit a se face în actul de pace amintire şi despre Ardél, maĭ ales prin acea, că între Impĕratul şi Ardél există învoielĭ separate, care sunt obligatóre pentru ambele părţĭ după stipulaţiunile convenite, dar nu sunt câtu-şĭ de puţin la locul lor într'un tractat încheiat între Sultanul şi Impĕratul [1]).

Mustafa-Paşa de la Buda, explicând şi motivând con- 1627
diţiunile de pace ale Turcilor, justifică în următorul mod cererea de a se face în tractatul de pace amintire specială despre Ardél, despre Moldova şi despre Mun-

---

[1]) Comitele Nicolae Eszterházy de Galantha, Palatinul, cătrĕ Impĕratul. Castelul Lakompach, 15 August, 1627.

tenia. Impěratul Matheiŭ a trimis pe Sigismund Forgách să cuceréscă Ardélul cu o armată, care numaĭ cu marĭ cheltuielĭ şi cu însĕmnată desfăşurare de puterĭ sub comandanţiĭ Omer-Paşa, Zulficar-Paşa şi Kara-Mîrza cu cetele luĭ de Tătarĭ a putut să fie silită a se retrage. Acela-şĭ Impěrat a pus la cale un atac contra luĭ Gavriil Bethlen prin Gheorghe Homonnay şi prin Şerban-Vodă, ale cărora cete aŭ fost înse bătute şi risipite de Francisc Rhédei pe teritoriul Ardéluluĭ, la depărtare de treĭ mile din sus de Oradea-Mare. Acela-şĭ Impěrat, condus de dorinţa de a împedeca cedarea către Sultanul a cetăţiĭ Lipova, pe care Ardeleniĭ hotărîseră a o face, a sprigini pe locuitoriĭ acesteĭ cetăţĭ în resistenţa lor prin o trupă de ajutor, care înse între Lipova şi Ineu a fost bătută de oştirea Ardelenilor. Acela-şĭ Impěrat a dispus prin Andreiŭ Dóczy în acela-şĭ an să i se dee luĭ Sigismund Sarmasághi, spre a lupta contra Ardéluluĭ, o armată auxiliară, care a suferit înse şi ea înfrângere în luptă cu óstea luĭ Gavriil Bethlen. Acela-şĭ Impěrat a scos, în sfîrşit, prin uneltirile luĭ Andreiŭ Dóczy şi prin corumperea comandanţilor cetăţile Hust şi Chióra de sub stăpânirea Ardelenilor, şi numaĭ mulţumită ostănelilor puse de Vizirul Nassuf a rěuşit redobândirea lor prin învoiala încheiată la Viena. Fiind dar dată supremaţia de aprópe o sută de anĭ a Sultanuluĭ asupra Ardéluluĭ, maĭ sus amintitele atacurĭ asupra acesteĭ ţĕrĭ se presentă ca tot atâte călcărĭ ale tractatelor de pace încheiate între casa de Austria şi împĕrăţia Otomană.

Ardélul s'a bucurat apoĭ, în vîrtutea diplomeĭ de privilegiĭ, pe care i-a acordat-o Sultanul Suleiman, cât

timp a stat sub supremaţia otomană, de libertate şi de o pace neturburată de Turcĭ prin nicĭ un fel de pustiirĭ făcute 'n paguba luĭ. Abia s'a desfăcut înse de Pórtă, şi Dumneḑeŭ l'a pedepsit pustiindu-l prin aceia-şĭ Nemţĭ, în braţele cărora s'a aruncat în timpul Impĕratuluĭ Rudolf, încât, istovit de năvălirĭ şi lipsit de ajutor, s'a întors din noŭ la supunerea cătrĕ Sultanul şi a cerut puternicul ajutor al acestuia. Sultanul Achmet a ascultat cu inimă generósă acéstă cerere de ajutor, a liberat ţara de duşmaniĭ eĭ, a restituit-o în usul deplin al vechelor eĭ drepturĭ şi o va scuti şi în viitor faţă cu orĭ-şi-cine.

In starea acésta a găsit şi a lăsat tractatul de pace de la Sitva-Toroc Ardélul, şi pentru complicaţiunile numeróse ce-aŭ urmat apoĭ Gavriil Báthory şi Gavriil Bethlen aŭ dat atât de puţină ocasiune, în cât eĭ, ca uniĭ ce eraŭ totdeauna ceĭ atacaţĭ de Impĕratul, s'aŭ mărginit a se apăra pe sine. Chiar şi dacă eĭ s'ar fi făcut vinovaţĭ de ce-va faţă cu Impĕratul, era lucru în tot casul maĭ potrivit de a porni, maĭ nainte de a fi recurs la forţă, pe calea înţelegeriĭ prin bună învoială şi de a denunţa pe vasalĭ la Suveranul lor, care ar fi ştiut să impună respectarea cuvenită a pretensiunilor întemeiate. Procedarea Impĕratuluĭ nu a fost înse câtu-şĭ de puţin astfel. Căcĭ acum de curênd, când Ardeleniĭ aŭ cerut prin solul lor de la Pórtă confirmarea alegeriĭ unuĭ urmaş în domnie pentru casul încetăriĭ din viaţă aluĭ Gavriil Báthory, ambasadorul împĕrătesc s'a opus din tóte puterile şi a declarat în cele din urmă cu gravitate, „că vrea din însărcinarea primită de la stăpânul sĕŭ să apere şi să afirme drepturile ce i se cuvin ace-

stuia ca rege al Ungarieĭ asupra sus amintitelor treĭ ţĕrĭ“.

Din acéstă manifestaţiune Pórta s'a încredinţat, că Impĕratul tot maĭ are pretensiunĭ, aspiraţiunĭ şi tendenţe în ceea ce priveşte Ardélul. Şi de óre-ce Moldova şi Muntenia sunt, ca ţĕrĭ alipite odinióră de Ungaria, pretinse de casa austriacă cu acea-şĭ rîvnă tăinuită şi pentru acelea-şĭ cuvinte, şi de óre-ce comisariĭ însărcinaţĭ de Impĕratul cu negoţierile de pace propun şi eĭ, ca în actul de pace să fie trecută şi Polonia, ear Polonia în maĭ multe rêndurĭ şi anume prin Şerban, prin Korezky, prin Zolkiewski şi prin Gaşpar-Vodă a făcut cu scop egoist încercărĭ de cucerire, Sultanul doreşte să fie trecută în tractatul de pace clausula specială, ceea ce nu are de scop nicĭ îngreunarea condiţiunilor de pace, nicĭ alt ce-va decât menţinerea statuluĭ quo cu privire la cele treĭ ţĕrĭ [1]).

1627 N. Eszterházy îĭ rĕspunde luĭ Ali-Beiŭ din Szolnoc: Impĕratul e atât de departe de a avé numaĭ tăinuite pretensiunĭ asupra Ardéluluĭ asupra Moldoviĭ şi asupra Munteniei, încât el are, din contra, intenţiunea de a incorpora în împĕrăţia sa la timp priincios atât aceste, cât şi cele-lalte ţĕrĭ laterale de odinióră ale Ungarieĭ; e decĭ zădarnică silinţa Turcilor de a obţiné o prescripţiune a pretensiunilor Impĕratuluĭ prin o amintire specială în tractatul de pace. Lucrurile trebue dar să

---

[1]) Raportul ambasadeĭ împĕrăteştĭ trimise la Buda pentru negoţierile de pace, făcut de Gaspar Tani. Buda, August, 1627.

rĕmâie în privinţa acésta cum aŭ fost în tractatele vechĭ [1]).

Comisariĭ turceştĭ formuléză condiţiunile lor în înţelesul, că Ardélul, acéstă veche ţară de alianţă a turcilor, are să fie lăsat cu hotarele luĭ de acum şi cu libertăţile luĭ şi să fie introdus în tractatul de pace dimpreună cu Principele luĭ de acum, precum şi cu urmaşiĭ luĭ legitimĭ, decĭ să nu fie duşmănit orĭ atacat de nicĭ una din cele doue părţĭ, ci să rĕmâie în starea, în care se afla sub regele Ion II. (Zapolya) pe timpul Sultanuluĭ Suleiman. 1627

Nu maĭ puţin are asupra Moldoviĭ şi asupra Munteniеĭ, care ţĕrĭ s'aŭ pus ele însele sub supremaţia turcéscă şi şi-aŭ primit Voivodiĭ saŭ Principiĭ de la Sultanul, să se întindă tractatul în înţelesul, ca ele să nu fie supărate, neliniştite orĭ rĕsboite nicĭ de Impĕratul, nicĭ de rudele luĭ, nicĭ de ceĭ maĭ de aprópe aĭ sĕĭ [2]).

Stéua luĭ Bethlen s'a întunecat, şi el a perdut cel maĭ puternic radĕm de apărare, când a tras asupra sa mânia Porţiĭ. Acéstă indisposiţiune a fost produsă, înainte de tóte, de împregiurarea, că el nu-şĭ plătise până acum tributul; Osmanliiĭ îl cereaŭ categoric, ear el se opunea din tóte puterile. El se stricase apoĭ şi cu Hanul tătăresc Sahin-Ghiraĭ, prin al căruia ajutor şi cu a căruia spriginire el a reuşit dintru început să-şĭ câştige 1628

[1]) Opiniunea comiteluĭ N. Eszterhazy, Palatinul Ungarieĭ, asupra condiţiunilor de pace puse de Turcĭ. August, 1627.

[2]) Scrisórea luĭ Bernard de Questenberg cătrĕ Impĕratul. Comorn, 31 August, 1627.

Ardélul şi căruia, drept recunoştinţă, iĭ promisese o pensiune anuală de 6000 galbenĭ pe tótă viaţa. De óre-ce acéstă promisiune nu se împlinise, Hanul tătăresc ameninţa, că va năvăli în Ardél, lucru, pe care nu l'a făcut un timp óre-care, înse numaĭ fiind-că Sultanul îl oprise. Stăruind el din noŭ cu tot dinadinsul, Sultanul i-a dat în cele din urmă voie să facă expediţiunea de prădare, ca una, care avea de scop încasarea pensiuniĭ promise, dar neplătite.

O altă causă de indisposiţiune eraŭ relaţiunile luĭ cu Muntenia. Gavriil Bethlen adecă âncă maĭ de mult alungase pe Alexandru-Vodă, Domnul luĭ antipatic al ţĕriĭ, fără-ca să fi cerut de maĭ nainte aprobarea Porţiĭ; Pórta, deşi supărată din acéstă causă, nu a desaprobat fapta volnică şi părea a o fi aprobat în tăcere. In curĕnd înse Alexandru-Vodă, Domnul alungat, a fost ridicat ear de Turcĭ în scaun, şi Bethlen a fost îndrumat să întreţie legăturĭ de prietenie cu el.

Cu cât maĭ mult scădea înse vaḑa luĭ Bethlen la Pórtă, cu atât maĭ puţină creḑare găsiaŭ instigaţiunile luĭ contra Impĕratuluĭ şi cu atât maĭ nevoit se simţia a se justifica în faţa învinovăţirilor pornite de la duşmaniĭ sĕĭ. Astfel chiar foştiĭ sĕĭ aliaţĭ îl acusaseră prin soliĭ lor la marele Vizir Redjep-Paşa, care nu îĭ era nicĭ altfel binevoitor, şi anume de infidelitate şi de sperjuriŭ, fiind-că cu călcarea tractatuluĭ de alianţă încheiat cu dênşiĭ şi a stipulaţiunilor stabilite în el şi fără de ştirea şi consimţĕmêntul lor nu numaĭ a încheiat pace şi prietenie cu Impĕratul, ci a cerut de la el şi comanda supremă a armatelor creştine contra Turcilor.

In anul 1627, când Sultanul a trimis pe Capudan-Paşa cu o numĕrósă óste de pedestrime şi de Ienicerĭ la hotarele Moldoviĭ, nu departe de rîul Bug, ca să ridice o nouă cetate, care ar fi avut să se numéscă Dassova, spre a împedeca necurmatele năvălirĭ ale Cazacilor, atât staturile principatelor de la Dunăre, cât şi Domniĭ acestor principate aŭ primit ordinul de a da ajutor deplin în acéstă întreprindere. Aŭ şi împlinit acest ordin în mod efectiv, dar s'aŭ folosit totodată de buna ocasiune, ca să se plângă contra luĭ Bethlen. Cât de adênc înrădĕcinată ar fi fidelitatea gata de jertvă şi supunerea lor plină de devotament faţă cu Pórta, acésta ar ieşi şi maĭ strălucit la ivélă, dacă Principele Ardéluluĭ, acest vecin îngâmfat, i-ar lăsa în linişte şi în pace şi dacă nu li-ar impune un tribut ce nu i se cuvine şi nu li-ar prăda adese-orĭ ţĕrile prin Haiduciĭ luĭ. Până chiar şi acum, pe când sunt ocupaţĭ la zidirea cetăţiĭ, eĭ sunt ameninţaţĭ de primejdia, că Bethlen, folosindu-se de absenţa lor, va prăda ţara lor prin cetele luĭ de cutrierătorĭ.

Aceste plângerĭ, presentate Sultanuluĭ şi Porţiĭ de Capudan-Paşa la întórcerea luĭ, aŭ produs o supărare cu atât maĭ adêncă contra luĭ Bethlen, cu cât era încă viiŭ în memorie, cum el nu numaĭ a alungat fără de ştirea şi învoirea Sultanuluĭ, cu de la sine putere, pe Alexandru-Vodă, Domnul Muntenieĭ, ci atât atuncĭ, cât şi maĭ târḑiŭ a pustiit ţara cu foc şi cu sabie, cu jaf şi cu omorurĭ de la o margine la cea-laltă şi a prefăcuto'n praf şi cenuşă. Pórta maĭ era afară de acésta cu deosebire indispusă pentru-că Bethlen a trimis un sol propriŭ, pe Sigismund Mikes, la Hanul tătăresc şi la

Sultanul Tătarilor Şahin-Ghiraĭ, deci la doĭ ómenĭ, care eraŭ căḑuţĭ la Sultanul în disgraţie, şi a cerut de la dênşiĭ fără de aprobarea Porţiĭ ajutor. Pe lângă aceste se maĭ adăuga şi indisposiţiunea personală a mareluĭ Vizir Redjid-Paşa, pe care Bethlen l'a jignit în mod nesocotit în onórea luĭ prin vorbe rostite în auḑul unuĭ confident turc al luĭ.

Mândru şi îngâmfat, precum era, şi supărat în acela-şĭ timp din causa greutăţilor ce i se făceaŭ din adins, el a trimis pe Francisc Mikó ca representant al sĕŭ la Pórtă, şi nicĭ nu a negat faptele ce i se imputaŭ, ci i-a trimis Mareluĭ-Vizir o scrisóre provocătóre, în care îĭ impută Porţiĭ négră lipsă de recunoştinţă faţă cu marile serviciĭ, pe care i le-a adus, şi se plânge amarnic în deosebĭ de numirea luĭ Alexandru-Vodă, duşmanul sĕŭ personal, în vecinĕtatea sa imediată. Nu asupra luĭ va avé dar să cadă vina, ḑice el, dacă în urma acestora ar porni şi el pe alt drum şi statul Osmanliilor ar perde Ardélul [1]).

El a mers, în sfîrşit, până la întrebarea seriósă, „dacă vor să-l ducă la extrem şi să-l siléscă a fi conducătorul creştinilor contra împĕrăţieĭ otomane?“ Mânia manifestată cu îndrăznélă a Principeluĭ din Ardél şi-a greşit înse ţelul şi a rĕmas de astă-dată atât de lipsită de efect, încât solul, cu tótă energia luĭ, n'a avut parte nicĭ măcar de onorurile obicĭnuite.

Cu tótă vertilitatea luĭ Bethlen, ameninţarea luĭ în-

---

[1]) Relatio Residentis Lustrier ddo. Constantinopoli 10 Ianuarii 1628. Literae Martini Szombatthely ad Imperatorem, Vienae, 6 Mai 1626. Memoriale Martini Szombathely, de eodem dato.

drăznéţă faţă cu Pórta era maĭ mult o figură retorică calculată pe efect şi nu însĕmna de loc o desfacere de supremaţia otomană. El pĕcătuise prea de tot multe contra Impĕratuluĭ şi se încredea prea puţin în dispoşiţiunea şi în puterea luĭ de a-ĭ da ocrotire efectivă, pentru-ca să fi voit a se desface de Turcĭ şi a intra în legătură cu Casa de Austria. Pacea încheiată de Impĕratul cu Turcia îl apăsa pe Bethlen în pornirile luĭ rĕsboinice, singurul lucru, prin care el devenia primejdios pentru Casa de Austria, posibil pentru Osmanliĭ şi capabil de a-şĭ spori puterea. El voia decĭ să împingă Pórta spre un rĕsboiŭ cu Casa de Austria: şi pacea era ceea ce curtea de Viena voia să asigureze prin o nouă ambasadă trimisă la Pórtă [1]).

După ştirile sosite din Moldova, Voivodul de acolo 1632
(Alexandru Iliaş), primind ştire despre mazilirea sa şi despre numirea urmaşuluĭ sĕŭ, a făcut încercarea de a fugi cu cea maĭ bună parte din avutul sĕŭ în Polonia, dar a fost prins pe drum de căpetenia tătăréscă Cantimir (care prin urmare, nu s'a dus, precum se ḑicea, în Persia), care l'a pus la început în fiare, dar în urmă l'a lăsat liber.

Un metropolit grecesc lucréză cu ajutorul ambasadoruluĭ Franţeĭ pentru înlăturarea actualuluĭ Patriarch Ciril, a căruia posiţiune ar voi s'o ocupe, şi rógă prin mijlocirea unuĭ Episcop grecesc să-ĭ dee ajutor pretin-

---

[1]) Literae Palatini Nicolai Eszterházy ad Praesidem et Consiliarios Consilii Bellici, de instructione Oratoris ad Portas mittendi. Byche, 7 Martii 1628.

ḑênd că Papa doreşte ridicarea luĭ în scaun şi e gata să aducă şi jertve în banĭ pentru acésta. Deşi acésta cu anevoie se póte crede, Schmidt îşĭ dă în taină tótă silinţa în cestiunea acésta, fie chiar şi numaĭ pentru ca să zădărnicéscă silinţele ambasadoruluĭ Olandez, care stăruie în favorul luĭ Ciril [1]).

1632 Prins de Cantimir, fugarul Voivod al Moldoviĭ (Alexandru Iliaş), e trimis la Constantinopol şi aruncat în temniţă, unde e păzit de un Defterdar [2]).

In urma uneĭ întrebărĭ făcute de Papa vicaruluĭ patriarchal catolic ambasadorul i-a informaţiunĭ vrednice de credinţă şi află din isvor sigur, că adevěratul autor şi redactor al confesiuniĭ şi al miculuĭ tractat conform cu vederile calviniste este Patriarchul ecumenic Ciril; că Ciril prigoneşte şi înlătură cu îndărătnicie pe aceia dintre coreligionariĭ sěĭ grecĭ, care nu admit fără de reservă dogmele, părerile şi scopurile luĭ; că ambasadorul olandez sprigineşte din tóte puterile luĭ pe Ciril în acéstă năzuinţă şi că de curênd a învitat dimpreună cu Ciril pe Patriarchul grecesc din Ierusalim şi pe cel din Alexandria să se unéscă cu dênşiĭ pentru acéstă contopire a bisericiĭ greceştĭ cu cea reformată, dar a primit de la aceştia un rĕspuns respingător. Dacă acéstă contopire ar rĕuşi, ḑice Schmidt, ar dispăré cu desĕvîrşire din împĕrăţia otomană biserica grecéscă ca atare şi s'ar ivi prin împreunarea eĭ cu calvinismul în faţa

---

[1]) Ambasadorul împĕrătesc Rudolf Schmidt cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 5 Ianuarie 1632.

[2]) Ambasadorul împĕrătesc Rudolf Schmidt cătrĕ consiliul aulic imp. de rĕsboiŭ. Constantinopol, Ianuarie 1632.

Impěratuluĭ un duşman fórte puternic. El are decĭ de gând să lucreze în tóte chipurile posibile contra contopiriĭ intenţionate şi anume prin încuragiarea celor doĭ Patriarchĭ disidenţĭ în năzuinţa lor de a zădărnici planurile vaste ale ambasadoruluĭ Olandez [1]).

El acusă pe Patriarchul Ciril atât la Muftiŭ, cât şi 1632
la Marele Vizir de tainică înţelegere şi de corespondenţă primejdiósă cu Svedieniĭ şi cu Cazaciĭ, dintre care ceĭ dântêiŭ îşĭ arogă protectoratul asupra Grecilor supuşĭ Porţiĭ, ear ceĭ din urmă năzuiesc, ca duşmanĭ neîmpăcaţĭ aĭ Turcilor, să câştige stăpânirea exclusivă pe Marea Négră, şi se sprijinesc uniĭ pe alţiĭ. Marele Vizir rĕspunde, că Pórta Sultanuluĭ stă deschisă pentru orĭ-şi-care putere ce caută amiciţie şi alianţă, e înse cu tóte aceste statornic credinciósă faţă cu tractatele eĭ de pace, nu se teme de nicĭ un duşman, fie el pe apă, fie pe uscat; ear acusaţiunile aduse contra luĭ Ciril le socoteşte ca fiind născocite şi inspirate de patimă [2]).

Domnul Munteniei e mazilit, şi urmaşul luĭ e Radu, 1632
fiiul fostuluĭ Domn din Moldova Alexandru (Iliaş [3]).

In curênd după mazilirea Domnuluĭ din Muntenia, cu 1632
numele Strida (Stridia) Pórta a numit urmaş al luĭ pe

[1]) Ambasadorul împĕrătesc Rudolf Schmidt cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, Ianuarie 1632.

[2]) Ambasadorul Rudolf Schmidt cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 27 April şi 10 Maiŭ 1632.

[3]) Ambasadorul Rudolf Schmidt cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 7 August 1632.

Radu, fiiul Domnuluĭ din Moldova Alexandru (Iliaş); Munteniĭ înse aleg pe Mateiŭ (Basarab), care în urma dăjdiilor insuportabile şi a altor birurĭ a pribegit aniĭ trecuţĭ dimpreună cu mulţĭ alţĭ boierĭ în Ardél. Munteniĭ aŭ venit să céră de la Pórtă confirmarea luĭ Mateiŭ, fiind-că, precum ḑic eĭ, Radu e prea tînĕr, lipsit de experienţe, neîndemânatic şi fie chiar şi numaĭ prin acésta nedestoinic pentru Domnie, apoĭ fiind-că eĭ, aducându-şĭ încă fórte bine aminte de stăpânirea tiranică aluĭ Alexandru, tatăl luĭ Radu, care a fost odată Domnul lor, se tem ca fiiul va păşi în urmele tatăluĭ şi va înrĕutăţi şi maĭ mult starea şi altfel destul de rea a ţĕriĭ. Pórta trimite cu tóte aceste pe Cucĭuc ca delegat în Muntenia, ca să céră în mod categoric recunóşterea luĭ Radu, şi în acela-şĭ timp un ceauş îĭ duce Principeluĭ Rákóczy din Ardél ordinul să-l prindă pe Mateiŭ (Basarab), pretendentul, dac'ar fi să se rĕtragă în Ardél, şi să-l trimită viiŭ orĭ mort la Pórtă. Abbasa-Paşa de Ossia spriginеşte înse pe Muntenĭ şi alegerea luĭ Mateiŭ Basarab, ceea ce face să se presupună, că intervenirea luĭ zelósă e determinată de motive necurate [1]).

1632 Marele-Vizir dă Domnia Munteniеĭ luĭ Radu, fiiul luĭ Alexandru (Iliaş), fostul Voivod din Moldova. Munteniĭ înse, care-l declară lipsit de maturitatea vîrsteĭ, refusă a-l recunóşte Domn al lor şi aleg în locul luĭ pe Mateiŭ (Basarab), unul din ceĭ maĭ de frunte boierĭ.

---

[1]) Ambasadorul Rudolf Schmidt cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 16 şi 25 Octomvrie 1632.

Amărît din causa acesteĭ împotrivirĭ şi stăruind cu atât maĭ vîrtos ca Radu să fie recunoscut, Sultanul însărcinéză pe Abbasa-Paşa, guvernatorul de Ossia, să execute voinţa sa suverană. Astfel isbucneşte lupta între ceĭ doĭ pretendenţĭ la Domnie, dintre care unul se luptă cu ajutorul Turcilor şi al Tătarilor, eară cel-lalt (Mateiŭ) cu al Ardelenilor; cel din urmă înse e favorisat de noroc; Radu e învins şi trebue să se rĕtragă din faţa rivaluluĭ sĕŭ şi să-ĭ lase Domnia. Sosesc înse la Pórtă plângerĭ din causa oştiriĭ de 3000 Ardelenĭ ce a luptat alăturea cu Mateiŭ [1]).

Radu, fiind numit de Pórtă Domn al Munteniеĭ, face încercarea de a-ĭ sili prin o óste alcătuită din câte-va sute de Tătarĭ şi dintr'un corp auxiliar trimis de tatăl sĕŭ, Alexandru-Vodă (Iliaş), Domnul Moldoviĭ, pe Munteniĭ protivnicĭ să-l recunóscă. Inse Voivodul Mateiŭ, pe care Munteniĭ l'aŭ ales contra luĭ, îl bate în o bătălie sângerósă, în care mor peste 100 de Tătarĭ, şi îl sileşte să fugă. Munteniĭ nu vor să recunóscă Domn al lor nicĭ pe acest Radu, nicĭ pe vre-un alt Grec, deşi sunt altfel gata să-ĭ dea Porţiĭ tribut şi deplină supunere [2]). 1632

Mateiŭ-Vodă (Basarab), de curĕnd alesul Domn al Munteniеĭ, soseşte la Constantinopol însoţit de ceĭ maĭ de frunte boierĭ aĭ ţĕriĭ sale. Toţĭ cer într'un glas 1632

[1]) Ambasadorul Rudolf Schmidt cătrĕ Dasquier. Constantinopol, 23 Octomvrie—18 Noemvrie 1632.

[2]) Ambasadorul Rudolf Schmidt cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 16 Noemvrie 1632.

confirmarea alegeriĭ lor naţionale în persóna luĭ Mateiŭ, osândesc pe fostul lor Domn şi declară, că dacă Pórta va trimite şi în viitor pe vre-un Grec din ţĕrile împĕrăţieĭ otomane în scaunul Munteniеĭ (fie acesta Radu, care a fost numit, fie vre-un altul de némul luĭ), nu numaĭ dînşiĭ, boieriĭ, ci toţĭ locuitoriĭ vor părăsi în masse ţara şi se vor aşeḑa aiurea ; căcĭ asuprirea acestor Grecĭ le este cu desĕvîrşire nesuferită. Pórta ţine decĭ sfat în cestiunea procederiĭ ce are să-şĭ alégă în cestiunea acésta [1]).

1633 In ciuda oposiţiuniĭ, pe care o făcuseră la început Muftiul şi alţĭ maĭ marĭ aĭ Porţiĭ, Mateiŭ-Vodă (Basarab) obţine Domnia Munteniеĭ şi confirmarea Sultanuluĭ, din care causă deputaţiunea boierilor muntenĭ se bucură mult maĭ ales că astfel a scăpat de tirania grecéscă. E înse de temut, că Moldoveniĭ, imitând exemplul dat de Muntenĭ cu succes, vor face şi eĭ în curênd acea-şĭ încercare. Ambasadorul Rudolf Schmidt salută pe Mateiŭ ca Domn, ear acesta primeşte fórte politicos pe aducătoriĭ salutaţiuniĭ [2]).

1633 Confirmat contra tuturor aşteptărilor de Sultanul, Mateiŭ-Vodă a plecat plin de bucurie cu câte-va ḑile maĭ nainte dimpreună cu boieriĭ înveseliţĭ în ţară [3]).

---

[1]) Ambasadorul împĕrătesc Rudolf Schmidt cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 1 Fevruarie, 1633.

[2]) Rudolf Schmidt cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 18 Fevruarie 1633.

[3]) Ambasadorul împĕrătesc Rudolf Schmidt cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 11 Martie 1633.

Ceea ce era de temut s'a şi întêmplat în adevěr în Moldova: Moldovenii, urmând exemplul dat de Munteni, s'aŭ rĕsculat contra luĭ Alexandru-Vodă (Iliaş), care-ĭ asupria în mod tiranic, aŭ tăiat pe ceĭ maĭ de frunte dintre diregătoriĭ luĭ şi l'aŭ urmărit astfel, că numaĭ cu fuga a putut să scape dimpreună cu fiiul sĕŭ şi să vie cu câte-va ḑile maĭ nainte la Constantinopol. Moldoveniĭ ofer Porţiĭ supunerea lor şi plătirea punctuală a tributuluĭ, dacă numaĭ Sultanul nu le va maĭ trimite în viitor Domn vre-un Grec din împĕrăţia otomană, ci numaĭ pămêntén născut în ţara lor, şi Abbasa-Paşa, care i-a ajutat şi pe Muntenĭ cu succes în cererea făcută de dênşiĭ în acest sens, îĭ sprigineşte pe Moldovenĭ cu atâta stăruinţă, încât se prevede rĕuşirea lor. 1633

Fostul Domn al Munteniei, Alexandru-Vodă, numit Strida saŭ Stridia, a trebuit să spăşéscă în temniţa arsenaluluĭ din Constantinopol, pus în lanţurĭ, pĕcatele sale şi ale fiiuluĭ sĕŭ şi îndărătnicia de a nu fi cedat stăruinţelor luĭ Capudan-Paşa, care voia să stórcă banĭ de la el [1]). 1633

Miron Barnowski, pe care Moldoveniĭ şi-l cer Domn în locul alungatuluĭ Alexandru-Vodă (Iliaş), a sosit însoţit de ceĭ maĭ de frunte boierĭ din Moldova la Constantinopol, şi de óre-ce Abbasa-Paşa intervine la Pórtă în favorul acesteĭ cererĭ, se prevede, că el se va bucura în curênd de succes [2]). 1633

---

[1]) Ambasadorul Rudolf Schmidt către Impĕratul. Constantinopol, 18 Maiŭ, 1633.

[2]) Ambasadorul Rudolf Schmidt către Impĕratul. Constantinopol, 12 Iunie, 1633.

1633 Barnowski, pretendentul la scaunul domnesc al Moldoviĭ, e aruncat din porunca Porţiĭ în temniţă, şi deputaţiunea boierilor de frunte, care a venit cu el, e primită la 29 Iunie de Marele-Vizir şi mustrată cu asprime pentru presumpţiunea eĭ de a fi pus mâna pe Domnul eĭ şi de a fi voit să se facă judecătorĭ în causa proprie. Sultanul, a încheiat Marele-Vizir, le va trimite Voivod pe un bărbat, care şi-a câştigat merite pentru împĕrăţia otomană; acestuia aŭ să-ĭ dea cinste şi supunere după cuviinţă şi să se liniştéscă fără de cârtire [1]).

1633 La 2 Iulie Barnowski, care rîvnise la scaunul domnesc din Moldova, a fost osândit, în loc de numirea, pe care o spera, în şedinţă publică a divanuluĭ la decapitare, ear apoĭ scaunul domnesc al Moldoviĭ l'a primit de adoua óră Moise-Vodă (Movilă), care a fost o dată mazilit [2]).

1633 Metropolitul grecesc din Tesalia, Ciril, spriginit de Agaua Ienicerilor şi de alţĭ maĭ marĭ aĭ Porţiĭ, rĕuşeşte să obţie rĕsturnarea patriarchuluĭ din Constantinopol Ciril şi ridicarea sa în scaunul patriarchal, apoĭ primeşte la 14 Octomvrie confirmarea Sultanuluĭ şi e introdus în scaun. Fostul Patriarch scapă în taină găsind adăpost sigur la ambasadorul Olandeĭ, ceea ce-l scapă de prigonirile adversaruluĭ sĕŭ şi de ale Porţiĭ;

[1]) Ambasadorul Rudolf Schmidt cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 1 Iulie 1633.

[2]) Ambasadorul Rudolf Schmidt cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 12 Iulie, 1633.

e înse neîndoios, că zidirea clădită de ambasadorul Olandez perde în el pe cel maĭ puternic din stâlpiĭ eĭ. Rivalul luĭ triumfător, actualul Patriarch Ciril, a ţinut la 16 Octomvrie în biserica catedrală o predică, în care-l declară eretic şi-l afuriseşte, ba duce lucrurile atât de departe, încât Metropoliţiĭ asistenţĭ şi credincioşiĭ adunaţĭ în biserică iaŭ portretul afurisituluĭ dela locul luĭ şi-l rump în bucăţĭ. Fostul Patriarch înse nu stă nicĭ el inactiv, ci lucrézâ din ascundişul sĕŭ tăinuit de o parte prin darurĭ marĭ, ear din alta cu ajutorul ambasadoruluĭ olandez, a celuĭ englezesc şi a celuĭ veneţian cu atâta dibăcie şi cu atât succes, încât rivalul sĕŭ e desbrăcat de dignitatea abia câştigată, şi aruncat în temniţă, ear el însu-şĭ e ridicat ear în scaunul patriarchal.

Acéstă comedie e o mină de aur căutată din adins şi artificios descoperită de Marele-Vizir şi de Agaua Ienicerilor, care, avênd în ajunul rĕsboiuluĭ trebuinţă de banĭ, aŭ împins pe pretendentul tesaliot înainte ca pe o unéltă inconştientă şi l'aŭ ridicat, ce-ĭ drept, în scaunul patriarchal, dar pe sub mână aŭ potrivit lucrurile aşa, ca Patriarchul rĕsturnat să se simtă îndemnat a-şĭ rĕscumpĕra cu banĭ mulţĭ posiţiunea perdută. Intr'un cuvênt, Turciĭ se pricep de minune a-ĭ ciupì pe Grecĭ şi a face ca ambele părţĭ să le plătéscă în acea-şĭ afacere marĭ sume de banĭ. Vechiul Ciril, aşedat acum în mod statornic în scaun, trebue, ce-ĭ drept, să priméscă şi să plătéscă tóte datoriile făcute în vederea simonieĭ, atât ale luĭ, cât şi cele făcute de rivalul sĕŭ; dar el va căuta, fireşte, să se despăgubéscă şi va pune după obiceiul luĭ atât comunitatea religiósă, cât şi mâ-

năstirile la contribuţiune maĭ mare ca nu numaĭ să acopĕră sumele datorite, ci totodată să resulte şi un prisos, care îĭ va rĕmâné ca câştig curat. Prin acéstă chivernisire a capuluĭ bisericesc i se face înse dreptate acesteĭ nemernice şi cu desĕvîrşire netrebnice adunăturĭ de Grecĭ, ba nu i s'ar face un rĕŭ atât de mare, ca să nu fie vrednică şi de maĭ marĭ rele [1]).

1635 Fostul Patriarch grecesc Ciril e osândit a fi exilat la Rodos, unde câţĭ-va Turcĭ şi un Episcop grecesc, amicul intim al Residentuluĭ, primesc de la Pórtă însărcinarea de a-l însoţi. In urma stăruinţelor luĭ Schmidt acest Episcop se angagează a corumpe pe Turciĭ de pe corabie, ca să-şĭ prelungéscă călĕtoria până la Mesina, unde apoĭ Vice-Regele din Sicilia şi Neapoli, pentru care Episcopul are o scrisóre în acest sens a Residentuluĭ, va lua mĕsurile cuvenite, ca Ciril să fie dus la Roma spre a fi pus la disposiţiunea sfîntuluĭ colegiŭ de propaganda fide. Succesul nu pare înse a fi maĭ presus de tótă îndoiala. Noul patriarch grecesc se arată bine dispus faţă cu Impĕratul şi faţă cu Papa [2]).

1635 Caimacamul îĭ refusă unuĭ curier de stat nobilitar, care vine cu însărcinarea de a aduce Sultanuluĭ reclamaţiunile guvernuluĭ sĕŭ contra Domnuluĭ Moldoviĭ Vasile Lupul, permisiunea de a călĕtori la Constantinopol.

[1]) Ambasadorul Rudolf Schmidt cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 15 Octomvrie şi 5 Noemvrie 1633.

[2]) Residentul Rudolf Schmidt cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 24 Aprile 1635.

îl îndrumă, din contra, să se întórcă în ţara luĭ şi reţine în mânile sale şi hârtia de reclamaţiune cătrĕ Sultanul a Regeluĭ Poloniei [1]).

La 7 Octomvrie actualul Patriarch grecesc rosteşte în biserica catedrală în faţa poporuluĭ afurisania sĕrbătoréscă contra resturnatuluĭ şi exilatuluĭ fost Patriarch Ciril, ca eretic încăpăţînat [2]). 1635

Noul Patriarch grecesc îĭ trimite residentuluĭ originalul uneĭ epistole scrise de predecesorul sĕŭ, fostul Patriarch Ciril, cu mâna sa proprie regeluĭ Svedieĭ, scrisóre [3]), în care se pot recunóşte în unele pasage trăsăturile mâneĭ secretaruluĭ de la ambasada olandeză, care a dres şi a corectat. Schmidt alăturéză o copie de pe ea [4]). 1635

La 4 Maĭ, după-ce ambasadorul francez a ieşit de la audienţa avută la caimacamul Bairam-Paşa şi Residentul a intrat în acela-şĭ timp şi dragomanul acestuia a sĕrutat după obiceiŭ vestmêntul caimacamuluĭ, acesta şi-a dat pe faţă întréga brutalitate sĕlbatică a firiĭ luĭ. Fără de a maĭ fi lăsat adecă pe residentul împĕrătesc să vie la vorbă, caimacamul s'a rĕstit la el cu următórele vorbe: „Tu, câne fără de credinţă, de ce nu îmĭ 1636

[1]) Residentul Rudolf Schmidt cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 1 Octomvrie 1635.

[2]) Residentul Rudolf Schmidt cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 24 Octomvrie 1635.

[3]) Scrisórea acésta are data de 11 Iulie 1632, e în limba latină şi se află în colecţiunea mea.

[4]) Residentul Schmidt cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 25 Decemvrie 1635 şi 2 Ianuarie 1636.

săruţĭ şi tu vestmêntul? Dac'ar fi să n'o facĭ acésta nicĭ în viitor, am să te trântesc la pămênt.—Tu câne! Chiar acum îmĭ vine să-ţĭ trag o palmă peste obraz". Grăind aceste, el a şi ridicat mâna şi pumnul strîns asupra luĭ Schmidt, dar tot s'a stăpânit şi apoĭ s'a rĕtras îndârjit şi ocărînd în odaĭa de alăturĭ, eară Schmidt s'a întors la locuinţa luĭ cuprins de cea maĭ viuă indignaţiune. Câtă vreme guvernéză un astfel de ministru sĕlbatic, care despreţuieşte'n îngâmfarea luĭ pe toţĭ potentaţiĭ, afară de Sultanul el singur, şi prin a căruia spirit îndârjit a ajuns ambasadorul Polonieĭ să spăşéscă în temniţă cele câte-va enunciaţiunĭ aspre, Impĕratul nu póte, aşa ḑice Schmidt, să împedece maĭ cu succes jignirea din ḑi în ḑi maĭ învederată a vaḑeĭ sale şi relele ce ar puté să urmeze din acésta, precum şi rumperea păciĭ, decât rechemându-şĭ cât maĭ curênd residentul, care să rógă şi el cu stăruinţă să fie rechemat [1]).

1636 Atât Papa, cât şi acéstă congregaţiune iaŭ cu multă plăcere la cunoştinţă ştirea despre redobândirea sfintelor locurĭ, rĕcunosc după cuviinţă meritele câştigate de Schmidt în ceea ce priveşte acest succes, despre care e încunoştiinţat de altmînterĭ şi nunciul papal din Germania, şi-l îndémnă să lupte neîncetat contra încercărilor făcute de Grecĭ spre a redobândi ceea ce aŭ perdut [2]).

---

[1]) Residentul Schmidt cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 15 Maĭ 1636.

[2]) Edictul sacreĭ Congregaţiunĭ de propaganda fide (prin cardinalul Antonio Barberini) cătrĕ Residentul imp. Rudolf Schmidt din Constantinopol. Roma, 28 Iunie 1636.

Primind ştire despre urgenta primejdie de a fi res- 1636
turnat, în care actualul patriarch grecesc Ciril de Veria se află, Papa ordonă o anume şedinţă a acesteĭ congregaţiunĭ spre a chibzui mĕsurile potrivite, prin care se póte împedeca cu maĭ mult succes ridicarea din noŭ în scaun a ereticuluĭ fost Patriarch Ciril. In vederea acesteĭ intenţiunĭ Papa cere de la Residentul Schmidt să-ĭ procure o copie legalisată, confirmată de martorĭ şi întru tóte de o potrivă cu cea din condica patriarchieĭ despre afurisania rostită contra fostuluĭ Patriarch [1]).

Porunca Sultanuluĭ obligă atât pe Caimacam, cât şi 1636
pe agentul Paşaleĭ de Buda să trateze maĭ cuviincios pe residentul împĕrătesc, care de altminterĭ evită orĭ-şi-ce întâlnire cu brutalul sĕŭ insultător şi stărue din noŭ să fie rechemat.

La cererea ambasadoruluĭ Polonieĭ în ceea ce priveşte depărtarea neastêmpĕrateĭ căpeteniĭ Tătăreştĭ Cantimir Caĭmacamul dă rĕspunsul „Regele Polonieĭ să maĭ îngăduie puţin, căcĭ Sultanul umblă cu gândul de a trimite în curênd pe supărătorul Cantimir unde-va dincolo de mare“.

In ceea ce priveşte reclamaţiunile contra Domnuluĭ Moldoviĭ Vasilie Lupul, pe care Polonesiĭ de asemenea nu-l pot suferi, rĕspunsul Caimacamuluĭ este: „Pórta a însărcinat pe Kinan-Paşa din Silistria cu cercetarea asupra purtăriĭ luĭ Vasilie Lupu şi cu pedepsirea luĭ

---

[1]) Edictul sacreĭ Congregaţiunĭ de propaganda fide (semnat de cardinalul Antonio Barbarini) cătrĕ Residentul Rudolf Schmidt din Constantinopol. Roma, 28 Iunie 1636.

în casul de a-l fi găsit vinovat". Nu tocmaĭ mulţumit cu aceste, ambasadorul polonez a plecat la 9 August în patria sa, e înse probabil că se va opri timp maĭ îndelungat la Kinan-Paşa, căcĭ politica de tîrâgăire a Porţiĭ caută să-ĭ ţină pe Polonezĭ peste vară cu speranţe deşerte şi să-ĭ abată de la paşĭ hotărîtorĭ [1]).

1636 Mulţumind pentru recunóşterea meritelor sale din partea acesteĭ congregaţiunĭ şi din partea sfîntuluĭ Scaun, el dă asigurărĭ, că năsuinţa luĭ seriósă e să pună stavilă nestrăbătută rîvnirilor greceştĭ de a recâştiga sfintele locurĭ şi spune, că a predat vicaruluĭ patriarchal o copie despre afurisania rostită contra ereticuluĭ Ciril, legalisată de Patriarchul Ciril de Veria maĭ nainte de a fi fost exilat.

Noŭ numitul Patriarch Neofit, care e bine asigurat în scaunul sĕŭ, se lasă să fie condus de ambasadorul Olandeĭ şi de ereticul fost Patriarch Ciril, care stă mereŭ lângă dênsul, ear cel-lalt fost Patriarch Ciril de Veria, exilat în insula Rodos, urméză a spăşi vina de a nu fi urmat sfaturile luĭ Schmidt [2]).

1636 Un călugăr dominican, Inocenţiu, care a condus la Viena cea din urmă solie tătăréscă, rĕpus de farmecele şi de desmerdările uneĭ vrăjitóre tătăreştĭ, numită Elcibica, şi uitându-şĭ jurămêntul de castitate, se căsăto-

---

[1]) Residentul Rudolf Schmidt cătrĕ cardinalul Ant. Barbarino ca representant al colegiuluĭ de propaganda fide, 20 Septemvrie 1636.

[2]) Residentul Schmidt cătrĕ Dominicanul-General Motmano. Constantinopol, 20 Septemvrie 1636.

reşte cu ea în faţa Cadiuluĭ şi ĭĭ dă după obiceiul turcesc aşa numitul Kiebin (adecă dota acordată de soţ soţieĭ, pe care în cas de divorţ are să i-o predee). De óre-ce înse tătăróica acésta puţin timp înainte de a se fi căsătorit bătuse în beţie până la mórte cu biciul pe un biet de scrietor şi Părintele Inocenţie o luase cu tótă vinovăţia eĭ în căsătorie, aŭ fost aruncaţĭ amêndoĭ în temniţa de la Bactşe Seraĭ. Residentul Schmidt rógă la 16 Septemvrie pe Hanul tătăresc să nu permită acéstă căsătorie scandalósă, să despartă pe soţĭ cu forţa, dar în acela-şĭ timp să ierte mărinimos pe călugărul dominican pentru greşéla ce-a făcut. Deasemenea tot la 16 Septemvrie Schmidt mustră pe căḑutul dominican Inocenţiu, a căruia trecere la Islam era fórte de temut, să se întórcă din calea pěcatelor, care-l duce la peire, în calea mântuiriĭ şi ĭĭ pune în perspectivă intervenirea luĭ la Roma şi la Viena pentru obţinerea uneĭ amnestiĭ depline [1]).

Vasilie Lupu, Domnul Moldoviĭ, ĭĭ face Porţiĭ arĕtare despre alianţa încheiată contra Turcilor între Voivodul din Muntenia, cel din Ardél şi alţĭ regenţĭ, în vederea căreĭ alianţe Domnul Munteniеĭ (Mateiŭ Basarab) are deja 10,000 ómenĭ sub arme şi gata de luptă şi întreţine legăturĭ intime cu Polonia şi cu alte state. Se cuvine decĭ, după părerea luĭ, ca Pórta să urmăréscă cu neobosită luare aminte paşiĭ aceştia şi aceste uneltirĭ secrete [2]). 1637

---

[1]) Residentul Rudof Schmidt cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 1 Ianuarie 1637.

[2]) Residentul Rudolf Schmidt cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 7 şi 23 August 1636.

1637 Decurênd un Grec cu numele Toma, care puţin în urmă a plecat la Moscva, a luat în căsătorie pe fiica bogatuluĭ Grec, care e agentul luĭ Vasile-Vodă Lupu din Moldova la Pórtă. La ceremonia căsătorieĭ ambasadorul Olandeĭ nu s'a presentat, ce-ĭ drept, în persónă, dar a trimis pe nepotul sĕŭ, un secretar şi câţĭ-va dintre diregătoriĭ sĕĭ inferiorĭ, care aŭ dus cu dênşiĭ pe Laskay, agentul Comiteluĭ Stefan Bethlen. Patriarchul Ciril cel bĕtrân (osândit maĭ nainte ca eretic şi rĕsturnat, înse ridicat apoĭ ear în scaun), care se afla şi el acolo, a făcut să i se dea acestuĭ agent al luĭ Bethlen unul din locurile de onóre şi a scos într'un scurt discurs la ivélă vîrtuţile comiteluĭ Stefan Bethlen, care acum era designat pentru scaunul domnesc din Ardél, acoperind de ocărĭ pe Rákóczy. „Ambasadorul olandez, — a ḑis el între altele, — i-a făcut luĭ Rákóczy serviciĭ numĕróse, şi pe cât de grele, pe atât de folositóre, nu a avut înse de la dênsul nicĭ cea maĭ mică rĕsplată. Nu astfel va procede noul Principe Stefan Bethlen; încă fratele luĭ, Gavriil Bethlen, îĭ făcuse numituluĭ ambasador fel de fel de darurĭ. Dar Rákóczy e un tiran, şi ce se póte aştepta de la un tiran?“ Din aceste vorbe ĭese învederat la ivélă supărarea desilusiuniĭ în ceea ce priveşte atitudinea dorită a Ardéluluĭ.

Cele din urmă ḑile aŭ adus cu ele isbucnirea unor noue certe între Grecĭ. Prin influenţa ambasadoruluĭ olandez a fost adecă resturnat Neofit, noul Patriarch şi s'a ridicat ear în scaunul patriarchal Ciril cel bĕtrân, favoritul luĭ declarat. Neofit înse şi aderenţiĭ luĭ nu aŭ încetat a face încercărĭ spre a resturna din noŭ pe

maĭ norocosul rival, şi ambele părţĭ s'aŭ întrecut în întrebuinţarea bogatelor mijlóce de mituire. Caimacamul a vestit în cele din urmă pe Neofit, „că Sultanul nu vrea deocamdată să maĭ încuviinţeze nicĭ o schimbare în patriarchat; ambele părţĭ aŭ decĭ să se împace liniştite cu sórta, căcĭ altfel ambele se vor căi". Numaĭ astfel s'a putut restabili de formă pacea bisericéscă; e înse maĭ mult decât probabil, că păstorirea luĭ Neofit(?) nu va dura mult [1]).

Fostul Patriarch grecesc orĭ, maĭ bine ḑis, calvinesc 1637
Ciril a obţinut cu ajutorul ambasadoruluĭ olandez şi cu darurĭ de banĭ bine distribuite de la Pórtă promisiunea, că în curênd va fi ridicat ear în scaunul patriarchal şi va fi înlăturat Patriarchul de atuncĭ, Neofit, care şi altfel doreşte să renunţe de bună voie la posiţiunea sa. Sacra congregaţiune de propaganda fide a stăruit, ce-ĭ drept, ca residentul Schmidt să obţie numirea unuĭ alt fost Patriarch, cu numele Atanasie Patelaros, şi i-a pus pentru asigurarea succesuluĭ suma de 4000 talerĭ la disposiţiune, dar acest candidat nu are de loc şanse, nu póte conta la nicĭ un vot şi va trebui după tótă probabilitatea să se retragă din faţa de curênd exilatuluĭ fost Patriarch Ciril de Veria. Pentru acesta lucréză acum un puternic partid grecesc, care cu ajutorul uneĭ sume de 12,000 talerĭ, pe care s'a oferit a o depune de o cam dată la Schmidt, caută să câştige pe Capudan-Paşa pentru planurile eĭ şi cere intervenirea

---

[1]) Residentul Schmidt cătrĕ D'Asquier, dragoman Impĕrătesc. Constantinopol, 19 Fevruarie 1637.

residentuluĭ. Residentul nu consimte înse a primi acest deposit decât cu condiţiunea, că se va asigura maĭ nainte despre consimţĕmêntul serios al Paşalelor şi astfel despre putinţa de a obţine acéstă alegere. Fostul Patriarch Ciril a străbătut adecă cu lucrarea luĭ cu mult maĭ departe decât ca vre-un altul să-ĭ pótă apuca înainte, ear acésta cu atât maĭ vîrtos, cu cât bailul Veneţieĭ mărturiseşte fără de sfială, că raţiunea de stat a republiceĭ cere, ca bĕtrânul Ciril, deşi inclină spre calvinişti, să fie ajutat în lupta luĭ cu rivalul sĕŭ Ciril de Veria [1]).

1637 După-ce Sacra congregaţiune de propaganda fide din Roma a fost înştiinţată de resident, că nu se póte realisa alegerea luĭ Atanasie Patelaros, candidatul recomandat de dênsa, şi că e maĭ priincios a stărui pentru alegerea luĭ Ciril de Veria, ea s'a învoit cu propunerea luĭ Schmidt, ca ceĭ patru miĭ de talerĭ asignaţĭ de dênsa să fie întrebuinţaţĭ în favorul luĭ Ciril de Veria şi a dat vicaruluĭ patriarchal ordine în acest înţeles. In acéstă direcţiune lucrézǎ Schmidt ḑiua şi nóptea, înse fără-ca să scape din vedere cerinţele procederiĭ sigure; astfel cu ocasiunea uneĭ întâlnirĭ avute de curênd cu Ciril de Veria pe la meḑul nopţiĭ, la care din precauţiune s'a dus travestit, i-a arătat acestuia întréga situaţiune şi i-a expus condiţiunea neapărată, ca cele 4000 talerĭ să nu fiə date înainte, ci numaĭ decât în ḑiua după alegere şi ca astfel promisiunile de banĭ

---

[1]) Residentul Schmidt cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 5 Martie 1637.

să se facă în privinţa acésta numaĭ condiţionat. Acest candidat se teme fórte mult, şi cu drept cuvênt, de rivalul sĕŭ cu vederĭ calviniste, care înaintéză cu puterĭ unite şi cu hotărîre nestrămutată spre scopul luĭ [1]). 1637

După arĕtările făcute de residentul imperial Schmidt, Mateiŭ Basarab, Voivodul Munteniei, primeşte ordinul de a se presenta la Pórtă, ca să se desvinovăţéscă în ceea ce priveşte bănuelile ivite asupra fidelităţiĭ luĭ. In casul, că n'ar fi voind să se supună acestuĭ ordin, i s'a dat, precum se ḑice, luĭ Mehemet-Paşa, fostul Mare-Vizir şi actual comandant al Silistrieĭ, ordinul de a-l domoli cu putere armată şi de a-l nimici. După rĕsturnarea acestuĭ Principe Pórta are de gând să se scape în acela-şĭ mod şi de Rákóczy [2]). 1637

După-ce Sacra congregaţiune de propaganda fide află, că ear aŭ fost luate sfintele locurĭ din mânile catolicilor, şi se încredinţéză astfel despre nestatornicia orĭ-şi-căruĭ succes obţinut la Curtea turcéscă, ea cere să i se înapoieze suma de 4000 talerĭ, pe care o asigurase pentru obţinerea alegeriĭ fostuluĭ Patriarch Ciril de Veria, care i se promisese odată şi care în vederea acestuĭ scop era ţinută la dispoziţiunea luĭ, şi rógă pe residentul Schmidt, ca să-l mângăie pe acest candidat mereŭ cu speranţa, că va primi ajutorul de banĭ ce i s'a promis. Acésta o şi face residentul, ba, spre a-ĭ însufla candidatuluĭ la Pa- 1638

---

[1]) Residentul Rudolf Schmidt către Impĕratul. Constantinopol, 5 Martie 1637.

[2]) D'Asquier către Questenberg. Viena, 9 Decemvrie 1637.

triarchie maĭ mult curagiŭ în năsuinţa luĭ, el îĭ promite, că în casul că învinge asupra luĭ Ciril cel Calvinist, va face ca Impĕratul să-ĭ dea o Episcopie, din veniturile căreia şi-ar procura apoĭ maĭ multe mijlóce spre a se susţine în scaun, — o promisiune, pentru-care Ciril îĭ mulţumeşte în o scrisóre deosebită. Ambasadorul Olandeĭ s'a oferit de altminterĭ prin o scrisóre să-l împace pe Ciril de Veria cu Ciril de Lukari şi să obţie pentru el o însĕmnată pensiune anuală; însă residentul Schmidt, căruia adresatul i-a arĕtat scrisórea, l'a îndemnat să se feréscă de cursele ambasadoruluĭ olandez, cărora maĭ mulţĭ dintre amiciĭ bunĭ aĭ luĭ i-aŭ căḑut jertvă în lipsă de precauţiune.

Calvinistul Ciril a reuşit de altminterĭ să câştige prin mituirĭ marĭ şi prin uneltirile diavoleştĭ ale ambasadoruluĭ olandez pe visiriĭ turceştĭ maĭ influenţĭ pentru sine şi să înegréscă pe rivalul sĕŭ Ciril de Veria atât de rĕu, încât nu de mult câţĭ-va Episcopĭ şi Metropoliţĭ, care aŭ stăruit la Caimacam pentru ridicarea în scaun a acestuia, aŭ fost arestaţĭ şi puşĭ pe galere în fiare. De oarece însă unul din aceştia a fost pus pe picior liber, ear ceĭ-lalţĭ îşĭ aştéptă şi eĭ punerea în libertate, atât residentul olandez, cât şi Ciril de Lukari sunt supăraţĭ şi îngrijaţĭ în faţa luĭ Ciril de Veria.

Favoritul sacreĭ congregaţiunĭ de propaganda fide, Atanasie Patelaro, deşi recomandat de ea bailuluĭ veneţian, cât şi residentuluĭ Schmidt, intră la învoială cu Ciril cel calvinist şi rĕnunţă în favorul luĭ asupra dreptuluĭ sĕŭ la patriarchat, mulţumindu-se cu scaunul metropolitan din Salonichi. Residentul Schmidt sprigineşte, ce-ĭ drept, pe candidatul, care are maĭ multe şanse de reu-

şită şi se bucură la Grecĭ de maĭ multă încredere, adecă pe Ciril de Veria, şi rĕmâne astfel credincios spirituluĭ şi intenţiunilor sacreĭ congregaţiunĭ; nu tot astfel însă şi bailul veneţian. Ăncă fostuluĭ Bail Pietro Foscarino şi ast-fel după tótă probabilitatea şi celuĭ actual Senatul veneţian îĭ dĕduse instrucţiunĭ să prefere faţă cu Ciril cel calvinist pe Atanasie Patelaros, un supus veneţian născut în Candia şi un aderent al catolicismuluĭ; dupĕ-ce însă Patelaros a renunţat la candidatură şi senatul a aflat, că Ciril cel calvinist e şi el tot supus veneţian şi de origine tot din Candia, republica a socotit că e potrivit cu interesele eĭ şi cu raţiunea de stat să spriginéscă candidatura luĭ Ciril de Lukari faţă cu a celuĭ de Veria. Spre a înduce însă atât pe sacra congregaţiune, cât şi pe ceĭ-lalţĭ interesaţĭ în eróre asupra intenţiunilor eĭ, bailul îşĭ dă silinţa de a produce aparenţele uneĭ sincere ajutorărĭ aluĭ Ciril de Veria, pe când prin ascuns îĭ pune pretutindenea pedicĭ în cale şi îngreunéză alegerea luĭ, — o făţărnicie, pe care candidatul înşelat o recunóşte în cele din urmă spre paguba luĭ. Acesta îşĭ pune acum tótă nădejdea în marele Vizir Bairam-Paşa, la care are un mijlocitor, înse resultatul e âncă îndoios [1]).

Patriarchul grecesc Ciril cel înclinat spre calvinĭ e 1638
prins de Turciĭ ce năvălesc în ḑiua de Sf. Petru şi Pavel (29 Iunie) în palatul patriarchal şi cincĭ ḑile în urmă i se curmă viaţa din porunca Sultanuluĭ prin strangulare: astfel îşĭ sfîrşeşte viaţa duşmanul de mórte a bi-

[1]) Residentul Rudolf Schmidt cătră Impĕratul. Constantinopol, 16 Aprilie 1638.

sericiĭ catolice (precum ḑice residentul), după judecata dréptă aluĭ Dumneḑeŭ, prin o mórte ruşinósă.

Urmaşul luĭ în scaunul patriarchal, Ciril de Veria, întreţine relaţiunĭ amicale şi intime cu residentul, îl visitéză aprópe în fie-care ḑi şi îĭ face împărtăşirĭ despre tot ceea ce se petrece în cercul luĭ. El a adresat prin Veneţia Impĕratuluĭ o cerere în cestiunea confeririĭ Episcopieĭ, pe care i-o promisese Schmidt, póte în Sicilia, ale căreia veniturĭ i-ar da putinţa de a combate cu succes pe duşmaniĭ bisericiĭ romane şi de a se susţiné în scaunul patriarchal. Rudolf Schmidt susţine cererea acésta pe temeiul vredniciei petiţionaruluĭ fórte bine dispus şi din consideraţiune pentru serviciile folositóre ce el póte să facă.

Dând de curând metropolitul de Adrianopol şi cel din Larissa, în onórea actualuluĭ Patriarch Ciril de Veria o masă mare şi ducându-se dimpreună cu Patriarchul din Alexandria călare pe caĭ strălucit împodobiţĭ, pe care îĭ împrumutaseră de la resident, la ospeţia acésta, unde afară de aceste aŭ servit la masă treĭ servitorĭ aĭ luĭ Schmidt, Patriarchul a dăruit ḑiua următóre servitoruluĭ de călărie al residentuluĭ o întrégă îmbrăcăminte de damasc şi a rĕsplătit şi pe ceĭ-lalţĭ treĭ servitorĭ cu darurĭ fórte bogate. Făcându-şĭ Schmidt reservele faţă cu aceste darurĭ prea bogate, Patriarchul îĭ rĕspunde prin o replică încă maĭ politicósă şi maĭ stăruitóre, care dă pe faţă supunerea luĭ faţă cu Impĕratul şi zelul luĭ de a servi.

Tot în ḑiua după ospeţia acésta aŭ fost pomeniţĭ din porunca Patriarchuluĭ în faţa poporuluĭ adunat în bise-

rica principală grecéscă numele Episcopilor şi ale dignitarilor bisericeştĭ, care şi-aŭ perdut viaţa prin calvinistul Patriarch Ciril de Lukari şi aŭ fost declaraţĭ martirĭ ca uniĭ ce aŭ suferit chinurile morţiĭ pentru credinţa ortodocsă, ţiindu-se şi parastas pentru dênşiĭ.

Actualul metropolit de Salonic Atanasie Patelaros a fost timpul din urmă ameninţat să fie destituit de Patriarch, fiind-că a intrat, precum se ştie, la învoială cu Ciril cel calvinist: numaĭ prin intervenirea specială a bailuluĭ din Veneţia şi a residentuluĭ rugat de acesta să stăruie şi el a fost înduplecat Patriarchul să-l lase în scaun, înse cu condiţiunea, că-ĭ va veni Patriarchuluĭ, întocmaĭ ca ceĭ-lalţĭ Metropoliţĭ, cu o contribuţiune de 200 talerĭ într'ajutor. Cu tóte stăruinţele celor doĭ sprijinitorĭ aĭ seĭ înse el a declarat că, lipsit de banĭ, nu e în stare să dee acest ajutor şi astfel afacerea rĕmâne încă neresolvată.

Intre Patriarch şi ambasadorul Olandez aŭ isbucnit de curênd conflicte seriόse. Căcĭ pe când acesta cere de a patriarchie suma de 20,000 talerĭ, pe care pretinde a o fi împrumutat luĭ Ciril de Lukari, Patriarchul cere socotélă despre însĕmnatele sume de banĭ, care i-aŭ fost ambasadoruluĭ Olandez anticipate de Patriarchie. Ambele părţĭ daŭ decĭ în fie-care ḑi năvală asupra Caimacamuluĭ, şi Patriarchul aştéptă în fie-care ceas să capete din tabĕra turcéscă o hotărîre aspră contra ambasadoruluĭ olandez, al căruia credit a început să scadă, ceea ce iese de altminterĭ destul de învederat la ivélă şi din acea, că decurênd dragomanul luĭ a fost arestat, pus în fiare şi dus în temniţa celor şapte turnurĭ.

Făcându-se de curênd în biserica Sf. Francisc din

Pera ceremonia, în care vicarul patriarchal catolic a conferit capelanuluĭ residentuluĭ magisteriul de doctorat, Patriarchul grecesc a trimis ca delegaţĭ din partea sa doĭ Metropoliţĭ şi un Archidiacon, care a rĕmas, ca aprópe toţĭ ceĭ-l'alţĭ asistenţĭ, şi la prânḑul dat dup'aceea [1]).

1638 In ceea ce priveşte pe Patriarchul de Alexandria, pe care Ingoly îl rĕcomandă cu stăruinţă, se adevereşte proverbul, că nu e aur tot ceea ce străluceşte. Cu tóte adecă că el, se înţelege, maĭ mult de nevoie decât din propriul luĭ îndemn, a osândit dogmele calvinistuluĭ Ciril (Lukari) şi a subscris sentenţa de condamnare, scrisorile luĭ, care parte aŭ fost prinse, parte s'aŭ găsit între hârtiile rĕmase de la ereticul Ciril, precum şi uneltirile luĭ date de curênd pe faţă îl presentă ca pe o vulpe îmbrăcată'n pele de mĭel. Dacă de altminterĭ ar sosi o dată ajutorul de banĭ promis actualuluĭ Patriarch Ciril de Veria, care altfel ar perde tótă încrederea în residentul Schmidt şi în vicarul patriarchal, precum şi tótă nădejdea în viitorul sĕŭ, s'ar pune la cale şi s'ar asigura concesiunile făcute catolicilor spre deplina mulţumire a sfîntuluĭ scaun şi a sacreĭ congregaţiunĭ prin trimiterea unuĭ comisar special la Ierusalim. Atât dar prudenţa, cât şi necesitatea cer trimiterea neîntârḑiată a ajutoruluĭ de banĭ promis, ear acésta cu atât maĭ vîrtos, cu cât Patriarchul Ciril (de Veria) maĭ mult din condescendenţă pentru catolicism în genere decât în urma interveniriĭ ambasadoruluĭ francez Comitele de

---

[1]) Residentul Rudolf Schmidt cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 1 August 1638.

Cesy li-a dat Capucinilor francezĭ încuviinţarea, ca să ţie slujbă dumneḑeiască în o bisericuţă grecéscă din Satalia. Causa, pentru care Patriarchul nu e bine dispus faţă cu Comitele de Cesy, e că acesta l'a oprit la timp potrivit a urmări maĭ departe pe ambasadorul olandez, care apoĭ, după urcarea sa în scaunul patriarchal, i-a maĭ făcut prin Patriarchul de Alexandria atât de multe neajunsurĭ.

Cele ḑece lăḑĭ de cărţĭ ale executatuluĭ Ciril de Lukari, care se aflaŭ depuse în casa ambasadoruluĭ olandez, aŭ fost duse în urma cereriĭ actualuluĭ Patriarch la locuinţa Caimacamuluĭ, ear în urmă predate Patriarchuluĭ, care are intenţiunea de a arde în public aceste cărţĭ în mare parte eretice.

In urma mijlociriĭ Residentuluĭ Schmidt şi a bailuluĭ veneţian, precum şi cu ajutorul vicaruluĭ patriarchal catolic şi a câtor-va metropoliţĭ împrieteniţĭ, s'a făcut conform cu dorinţa sacreĭ congregaţiunĭ deplina împăcare a Patriarchuluĭ cu Metropolitul Atanasie Patelaros, care aŭ petrecut ḑiua de împăcare împreună în locuinţa luĭ Schmidt şi aŭ desfăşurat cu ocasiunea acésta multă amabilitate şi multă politeţă.

Mulţumit şi satisfăcut prin acésta, Patelaros a plecat apoĭ în părţile veneţiene [1]).

Mitrofan, Patriarchul grecesc din Alexandria, care de 1639
cât-va timp trăia în Muntenia, un aderent al calvini-

[1]) Residentul împĕrătesc Rudolf Schmidt cătrĕ P. Ingoly, secretarul congregaţiuniĭ de propaganda fide. Constantinopol, 20 Noemvrie 1638.

ştilor, încetând din viaţă, a recomandat ca succesor al sĕŭ în Patriarchat fie pe Metropolitul de Veria, fie pe fostul Patriarch din Constantinopol Neofit. De óre-ce înse primul dintre aceştĭ candidaţĭ e duşman îndârjit al actualuluĭ Patriarch şi a trebuit să plece de curênd dimpreună cu alţĭ doĭ Metropoliţĭ în exil, ear al doilea nu póte, după canónele bisericiĭ greceştĭ, ca fost o dată Patriarch ecumenic, să ocupe scaunul patriarchal din Alexandria, e maĭ presus de tótă îndoiala, că amêndoĭ vor fi excluşĭ de la succesiunea, pentru care aŭ fost recomandaţĭ.

Bailul veneţian şi residentul Schmidt fac decĭ încercarea de a obţiné alegerea luĭ Atanasiu Patelaros, care înclină spre catolicĭ şi e om fórte agreat de congregaţiunea de propaganda fide, a căruia favorisare residentul în deosebĭ faţă cu Patriarchul Ciril de Veria îşĭ dă silinţa s'o motiveze prin condescendenţa faţă cu dorinţele Sfîntuluĭ Scaun şi a tuturor potentaţilor catolicĭ, precum şi prin interesele luĭ propriĭ (ale Patriarchuluĭ). Patriarchul înse, deşi consimte în tótă sinceritatea, nu póte să nu pună în evidenţă disposiţiunile nefavorabile ce s'aŭ ivit faţă cu Patellaro în sinodul metropolitan, între ceĭ maĭ de frunte laicĭ grecĭ din Constantinopol şi între Greciĭ din Egipet şi să nu rĕcunóscă importanţa acestor greutăţĭ; tot ast-fel şi propunerea luĭ, ca maĭ mariĭ de la Pórtă să fie câştigaţĭ prin darurĭ făcute în banĭ pentru acéstă alegere, se dovedeşte inexecutabilă parte fiind-că el însu-şĭ e lipsit de banĭ, parte fiind-că în asemenea casurĭ cheltuelile aŭ să fie făcute înainte, fără de nicĭ o garanţie în ceea-ce priveşte succesul, şi

cu anevoiă să găseşte omul care dăruieşte în vederea unuĭ astfel de risic neasigurat.

In timpul acestor consfătuirĭ şi dificultăţĭ Nicolae Papas de Ascolo, un candidat şi fost duhovnic al Domnuluĭ din Moldova (Vasilie Lupul), rădĕmat pe recomandaţiunea primită de la acesta atât cătrĕ Patriarchul Ciril de Veria, al căruia învĕţător a fost odinióră, cât şi cătrĕ ceĭ-l'alţĭ metropoliţĭ şi laicĭ grecĭ maĭ cu trecere, produce un atât de iresistibil curent în favorul sĕŭ, încât residentul împĕrătesc şi vicarul patriarchal catolic, trecĕnd cu vederea persóna candidatuluĭ, iaŭ hotărîrea de a cere prin Patriarchul Ciril de la el cel puţin depunerea confesiuniĭ catolice. Patriarchul Ciril le garantéză pentru devotamentul luĭ Nicolae Papas faţă cu interesele catolicismuluĭ şi pune cu siguranţă în perspectivă depunerea confesiuniĭ catolice, pe care el o face fie imediat, fie îndată după consecrarea luĭ. Şi în adevĕr încă în aceia-şĭ ḑi, adecă maĭ nainte de a fi primit consecraţiunea, Nicolae Papas visitéză atât pe vicarul patriarchal catolic, cât şi pe residentul Schmidt, căruia îĭ aduce la cunoştinţă atât ridicarea sa în scaunul patriarchal, cât şi alipirea sa cătrĕ sfîntul scaun şi i se declară obligat la fórte întinse serviciĭ. La consecrarea în Patriarch aluĭ Nicolae Papas, făcută în ḑiua de 26 Maiŭ în catedrala grecéscă de Patriarchul Ciril cu asistenţa a 6 Metropoliţĭ şi 12 preoţĭ, asistă, invitat de Ciril, şi residentul împĕrătesc în persónă. Acest noŭ Patriarch de Alexandria, un om nu lipsit altfel de cunoştinţe şi încă tare pĕtruns de firea grecéscă, nu va puté decât cu multă dibăcie să fie condus şi câştigat pentru o deplină alipire cătrĕ Roma, ceea ce

se póte spera cu timpul şi prin o succesivă înduplecare. O mare virtute nu póte în nicĭ un cas să i se conteste: fiind duşman neîmpăcat al calvinismuluĭ şi stăpânit de Patriarchul Ciril de Veria, el nu va intra după tótă probabilitatea nicĭ o dată la învoială cu calviniştiĭ, cum a făcut predecesorul sĕŭ Mitrofan, singurul radĕm al calvinismuluĭ în Egipet.

Incredinţându-se în cele din urmă despre zădărnicia uneltirilor sale meşteşugite şi perdênd speranţa de a maĭ puté crea vre-un alt Patriarch calvinist, ambasadorul olandez Corneliŭ de Haga se întórce prin Polonia în patria sa, după-ce a pus în cele din urmă corónă misiuniĭ sale scandalóse prin chemarea unuĭ creştin să intre în serviciile turceştĭ, un inginer, care face granate chiar în casa proprie a ambasadoruluĭ [1]).

1639 Papa resplăteşte pe residentul Schmidt pentru serviciile aduse în afacerile patriarchatuluĭ în genere şi în deosebĭ pentru ridicarea luĭ Ciril de Veria în scaunul patriarchal prin o brevă de laudă şi de recunóştere. De aceea resturnarea Patriarchuluĭ Ciril, urmată după acea, trebuia să producă o impresiune cu atât maĭ penibilă şi maĭ supărătóre în Vatican; de óre-ce înse nicĭ prin lucrarea cea maĭ încordată nu i-a fost residentuluĭ cu putinţă să împedece acest resultat, singurul lucru, care îĭ maĭ rĕmâne slabuluĭ om în acéstă situaţiune, e re-

---

[1]) Residentul împĕrătesc Rudolf Schmidt cătrĕ Impĕratul, apoĭ şi cătrĕ Cardinalul Antonio Barbarino. Constantinopol, 29 Maiŭ, 1639.

signaţiunea faţă cu disposiţiunile nepĕtrunse ale luĭ Dumneḑeŭ [1]).

Ăncă pe timpul, când comanda Silistria, Caimacamul Mehemet-Paşa avuse conflicte şi supărărĭ cu Voivodul Munteniei Mateiŭ Basarab, de la care se încercase a stórce o însĕmnată sumă de banĭ şi pe care ăncă atuncĭ prinsese cĭudă din causa nesatisfăcuteĭ sale iubirĭ de argint. Cĭuda acésta a devenit înse o adevĕrată ură crescând în urma uneltirilor necurmate ale Domnuluĭ Moldoviĭ Vasilie Lupu, care, rîvnind la Domnia Munteniei, voia să-l alunge din ţară pe Mateiŭ şi câştigase în vederea acestuĭ scop şi pe Caimacam prin promisiunea unuĭ dar de 10,000 talerĭ în partea sa. Acesta i-a făcut decĭ Sultanuluĭ arĕtare, că Mateiŭ nu e credincios faţă cu Pórta, se află în înţelegere secretă cu Polonia şi cu Ardélul, care înse, din norocire, puse pe gândurĭ în urma victoriilor câştigate de curênd de Osmanĭ, cu anevoiă îĭ vor fi dând ajutorul, pe care-l speră, şi maĭ e şi urît de ţară pentru stăpânirea luĭ tiranică; atât prudenţa dar, cât şi interesele Sultanuluĭ cer de o potrivă rĕsturnarea luĭ Mateiŭ, mutarea neîndoios fideluluĭ Vasilie Lupul în Muntenia şi ridicarea fiiuluĭ luĭ Lupu în scaunul Moldoviĭ. Abia a isbutit Marele-Vizir să escrocheze prin aceste şi alte asemenea insinuărĭ aprobarea Sultanuluĭ pentru propunerea sa şi să obţie subscrierea ordinilor cuvenite cătrĕ ceĭ doĭ Principĭ, precum şi cătrĕ Paşa de la Silistria şi cătrĕ Hanul Tă- 1639

[1]) Residentul Schmidt cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 22 August 1639.

tarilor, care la nevoie avea să-l alunge pe Mateiŭ-Vodă cu arma şi să-l introducă pe Lupu în scaun, abia a maĭ fost, în sfîrşit, şi Voivodul Ardéluluĭ oprit sub cea maĭ aspră pedépsă a-ĭ da luĭ Mateiŭ ajutor orĭ adăpost, când Lupu-Vodă a şi pus pe fiiul sĕŭ în scaunul Moldoviĭ şi a plecat dimpreună cu Curtea sa în fruntea oştiriĭ luĭ în Muntenia. El era înse aşteptat la o trecătóre de oştirea Munteniei, care l'a atacat cu vîrtute şi l'a bătut atât de temeinic, în cât el, după risipirea oştiriĭ luĭ, numaĭ cu anevoiă a scăpat lăsându-şĭ în urmă bagagiul, precum şi provisiunile de rĕsboiŭ, pe care le avuse la el.

In timpul, când se petreceaŭ aceste, ceĭ maĭ de frunte dintre boieriĭ Munteniei aŭ înaintat prin Pórtă Sultanuluĭ un memoriŭ subscris după cuviinţă, în care eĭ expun în tóte amĕnuntele buna chivernisire aluĭ Mateiŭ-Vodă şi resultatele obţinute de el în ceea ce priveşte ridicarea buneĭ stărĭ a ţĕriĭ, ceea ce iese la ivélă şi din îndoirea tributuluĭ dat Porţiĭ. Dacă înse Sultanul, — ḑic eĭ maĭ departe, — stărue cu hotărîre nestrămutată a-l înlătura pe Mateiŭ-Vodă, eĭ primesc bucuros pe orĭ şi-care altul drept Domn, afară de Lupu; acesta i-a adus adecă prin administraţiunea luĭ neomenósă pe Moldovenĭ la atâta miserie, în cât ceĭ maĭ mulţĭ dintre dênşiĭ numaĭ pribegind din ţara lor aŭ putut să se ajute. Sórta acésta i-ar aştepta şi pe locuitoriĭ Munteniei, dacă li s'ar face el Domn. De aceea ţara întrégă îl rógă cu umilinţă pe Sultanul să nu-şĭ dee aprobarea pentru o mĕsură ce are în vedere numaĭ ruina Munteniei, ci să îşĭ arate în alt-fel purtarea de grijă pentru ea.

Când a primit ştire pe de o parte despre intervenirea şi despre petiţiunea Muntenilor, ear pe de alta despre aceea, că Caimacamul a fost mituit de Lupu-Vodă cu marĭ sume de banĭ, şi a maĭ aflat afară de acésta, că Mateiŭ-Vodă nu numaĭ s'a pus în potriva porunciĭ împĕrăteştĭ şi, ajutat cu tótă alipirea de ţara luĭ, a bătut pe Lupu-Vodă, ci în acela-şĭ timp e provĕḑut, după raportul făcut de Paşa de la Silistria, cu o armată atât de bună şi cu atât de însĕmnate provisiunĭ de rĕsboiŭ, în cât maĭ ales acum pe gerul ierniĭ nicĭ Lupu-Vodă, nicĭ Paşa el însu-şĭ nu pot să-l atace cu nădejde de isbândă, Sultanul în faţa aceşteĭ neaşteptate stărĭ de lucrurĭ, care puneaŭ în joc vaḑa luĭ, a fost cuprins de mare mânie şi a luat hotărîrea de a se preface de o cam dată faţă cu Mateiŭ-Vodă şi de a-şĭ vărsa fără de întârḑiere tótă mânia asupra Caimacamuluĭ ca adevĕratul urḑitor al întreguluĭ conflict rĕŭ pus la cale şi ast-fel nereuşit.

La 15 Decemvrie (1639) aŭ mers dar doĭ Capudji-Başĭ la Caimacam să-l vestéscă, că Sultanul îl chiamă, şi când el, dând urmare invităriĭ primite, s'a dus în Seraiŭ, Bostangi-Başi, chemat anume pentru acésta, l'a arestat fără de întârḑiere şi l'a dus în temniţa celor şapte turnurĭ. Aicĭ a fost peste nópte strangulat, ear cadavrul i l'aŭ dus ḑiua următóre la casa cumnatuluĭ sĕŭ Fasel-Aga, care câte-va ḑile în urmă a avut şi el aceea-şĭ sórtă de a fi strangulat, după-ce s'a făcut încercarea de a-l sili prin punere la muncĭ să spună unde sunt ascunse comorile. Bogăţiile ambelor jertve, în deosebĭ cele 600,000 talerĭ găsiţĭ la Caimacam, Sultanul a dispus să fie confiscate şi transportate în Seraiul sĕŭ.

Capudji-Başi Hendan-Zadé a plecat în urma poruncii primite de la Sultanul în Moldova să-ĭ ducă ordine luĭ Vasilie-Vodă Lupul, ear alţĭ doĭ Capudji se află pe drum, ca să mérgă în Muntenia la Mateiŭ-Vodă Basarab, pe care Sultanul l'a confirmat în scaunul luĭ şi-l îndrumă să fie pe pace. De óre-ce înse confirmarea acésta are să fie considerată numaĭ ca provisorie, până la sosirea unor împregĭurărĭ maĭ priinciόse pentru mazilire, Mateiŭ-Vodă tot maĭ are nevoie să fie mereŭ cu băgare de sémă şi să-şĭ ĭee din vreme mĕsurile de precauţiune. Căcĭ privirile Porţiĭ tot maĭ sunt îndreptate cu acea-şĭ neîncredere atât asupra luĭ Mateiŭ-Vodă, cât asupra Principeluĭ din Ardél, şi dacă ar face amêndoĭ o alianţă de apărare, ar fi cu cale ca şi Impĕratul să-ĭ spriginéscă, deşi Gheorghe Rákóczy tot nu încetéză încă a combate din când în când causa Impĕratuluĭ [1]). Neastêmpĕrul luĭ Lupu-Vodă a fost de altminterĭ vrednic de înfrângerea deplină, pe care a suferit-o.

1640 Lupu-Vodă, Domnul Moldoviĭ, primeşte printr'un ceauş învestirea Sultanuluĭ pentru Muntenia, stégul şi buzduganul, şi în acela-şĭ timp li se comunică locuitorilor Munteniei ordinul Sultanuluĭ în ceea ce priveşte recunóşterea luĭ Lupu-Vodă. Acéstă poruncă ar fi şi fost primită de eĭ cu ascultare necondiţionată, dacă Principele Ardéluluĭ Gheorghe Rákóczy n'ar fi trimis la dênşiĭ pe Gheorghe Kapronczay, unul dintre ceĭ maĭ de frunte aĭ sĕĭ, în fruntea uneĭ cete de 100 călăreţĭ spre a sfătui să-ĭ rĕmâie credincioşĭ luĭ Mateiŭ-Vodă, ceea ce

[1]) Residentul Rudolf Schmidt cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 26 Noemvrie, 1 şi 22 Decemvrie 1639, apoĭ 1 Ianuarie 1640.

a şi rĕuşit. Afară de acésta Mateiŭ-Vodă maĭ avea la dênsul câţĭ-va pribegĭ din Moldova şi 400 de călăreţĭ ungurĭ, ceea ce fără îndoială nu a rĕmas lucru fără de înrîurire în ceea ce priveşte hotărîrea Muntenilor de a-ĭ rĕmâne credincioşĭ Domnuluĭ. Céuşuluĭ turcesc, care, însoţit de 60 călăreţĭ, a adus porunca Sultanuluĭ, i-a poruncit Mateiŭ-Vodă să se depărteze, ceea ce a şi fă-cut după ce i s'a dat maĭ nainte asigurarea, că nu i se va face nicĭ un rĕŭ. In lupta, pe care a avut-o dup'aceea cu Lupu şi la care a luat, precum se ḑice, parte şi Kapronczay cu ceĭ-l'alţĭ Ungurĭ, înse fără de stégurile lor, s'aŭ bătut alăturea cu Lupu 3000 Tă-tarĭ, din care cea maĭ mare parte aŭ perit pe câmpul de bătaie. Rákóczy, Principele Ardéluluĭ, a şi trimis pe Stefan Seredy cu tótă graba la Pórtă, ca să rĕsfrângă acusările luĭ Lupu contra luĭ Mateiŭ, nu are înse de gând să-ĭ dee luĭ Mateiŭ ajutor maĭ nainte de a se fi întors acest sol al luĭ. Vorba e, în sfîrşit, să maĭ pe-trécă în Ardél un fost Voivod exilat [1]).

Lupu, bătut de Mateiŭ-Vodă Basarab, scapă la Brăila, unde face ear pregătirĭ pentru renoirea lupteĭ. Fiiul sĕŭ domneşte la Iaşĭ [2]).

In lăsămêntul confiscat al Caimacamuluĭ Mehemet-Paşa, care din causa conflictuluĭ dintre Lupu şi Mateiŭ Basarab a fost strangulat din porunca Sultanuluĭ şi

---

[1]) Scriórea vice-căpitanuluĭ de Sătmar cătrĕ Impĕratul. Săt-mar, 31 Decemvrie, 1639.

[2]) Comitele Ştefan Bethlen cătrĕ Impĕratul. Ecsed (Ardél), 5 Ianuarie, 1640.

care maĭ nainte a fost Paşă de Buda, s'aŭ găsit afară de 300 caĭ excelenţĭ multe preţióse, bogate comorĭ în galbenĭ şi talerĭ, precum şi ceĭ 10,000 de galbenĭ, pe care i-a dăruit Lupu, încă neatinşĭ [1]).

1640 Gheorghe Rákóczy refusă a-ĭ înapoia luĭ Mateiŭ-Vodă comóra, pe care acesta o dusese în timpul celor din urmă turbărărĭ la adăpost în Ardél [2]).

1640 După spusa Grecilor de acolo (Constantinopol) corabia luĭ Carahodja, pe bordul căreia se afla fostul Patriarch de Veria, nu a putut să-şĭ urmeze drumul spre ţĕrile barbaresce, ci a fost aruncată de vênturĭ contrare şi de marea agitată spre cóstele Peloponesuluĭ, unde fostul Patriarch a găsit ocasiune să scape. Actualul Patriarch din Constantinopol e decĭ îngrijat, că Ciril de Veria se va strĕcura în taină, îĭ va face neplăcerĭ, ba-l va scóte ear din scaunul Patriarchal [3]).

1640 Generalul comandant polonez de la hotarele despre Turcia ale Polonieĭ face la Marele-Vizir reclamaţiunĭ contra Domnuluĭ Moldoviĭ Lupu-Vodă, care s'a purtat faţă cu ambasadorul polonez ce se întorcea prin Moldova acasă pe cât de neprietenos, pe atât de necuviincios: Marele-Vizir şi-a dat silinţa de a-l molcomi pe reclamant prin întîmpinărĭ amicale.

---

[1]) Raportul unuĭ confident către Palatinul. Buda, 11 Ianuarie 1640.

[2]) Raportul luĭ Questenberg către Impĕratul, 28 Iunie 1640.

[3]) Residentul Rudolf Schmidt către Sacra Congregaţiune de propaganda fide. Constant., 10 Iulie 1640.

Un Grec de frunte, care a trecut prin Polonia la Moscva cu o scrisóre a Sultanuluĭ cătrĕ Ţarul Moscoviei în misiune oficială, dar ţinută cu totul în secret, a fost descoperit de Polonezĭ şi prins dimpreună cu neguţătoriĭ ce-l însoţiaŭ. Lupu-Vodă a primit decĭ de la Pórtă însărcinarea de a intra cu Generalul polonez în negoţierĭ pentru punerea în libertate a Greculuĭ amintit orĭ cel puţin a tovarăşilor luĭ de călĕtorie; scopul acesteĭ misiunĭ a şi fost de altminterĭ atins, de óre-ce acest sol al Sultanuluĭ a trimis la Moscva scrisorile luĭ încredinţate, al cărora conţinut se mărginia, precum se ḑice, la anunţarea încetăriĭ din viaţă a Sultanuluĭ Murad şi a urcăriĭ în scaun a frateluĭ Sĕŭ, Sultanul Ibrahim [1]).

Un Perot cu numele Antonio di Via, care cât-va timp în urmă trăise în Muntenia şi-ĭ deduse acolo vagabonduluĭ Antonio Schumitza în numele luĭ Schmidt un salv-conduct falsificat, în care se numia pe sine tot atât de fals paharnic al luĭ Mateiŭ-Vodă, a intrat de curĕnd în serviciile ambasadoruluĭ francez şi a fost trimis de acesta cu scrisorĭ în Polonia. Trecând inse în drumul acesta prin Muntenia, Mateiŭ-Vodă, căruia Schmidt îĭ dĕduse ştire despre acéstă falsificare condamnabilă, l'a prins şi l'a aruncat în temniţă. 1640

De aceea ambasadorul francez e fórte supĕrat pe Mateiŭ-Vodă, îl ameninţă cu mare nenorocire şi nu póte să-l ierte, că se arată maĭ bine dispus faţă cu

[1]) Raportul Residentuluĭ Schmidt cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 28 August 1640.

interesele împĕrăteştĭ decât cu cele franceze. Şi în adevĕr Mateiŭ-Vodă promovéză în tótă sinceritatea serviciul împĕrătesc, încât prin el vor puté odată să se pună la cale multe întreprinderĭ de mare importanţă. După-ce dar încercările luĭ Rákóczy de a mijloci împăcarea luĭ Matheiŭ cu Lupu aŭ rĕmas cu desĕvîrşire infructuóse şi Lupu ear urzeşte la Pórtă uneltirĭ contra duşmanuluĭ sĕŭ, se maĭ uneşte în taină şi ambasadorul francez cu adversariĭ luĭ Mateiŭ [1]).

1640 Fiiul Domnuluĭ Moldoviĭ Lupu móre în capitala Turcieĭ şi trupul luĭ e transportat în Moldova [2]).

1640 Pater Gregorius, Archidiacon la Ierusalim, asiguréză, că Patriarchul din Constantinopol i-a făcut următórele propunerĭ şi i-a oferit următórele concesiunĭ: îndată după plecarea Patriarchuluĭ de Ierusalim, un duşman al catolicilor, el va susţiné în persónă la Marele-Vizir dreptul bine întemeiat al preoţimiĭ catolice asupra sfintelor locurĭ, care li-a fost răpit de Grecĭ numaĭ prin mijlóce de înşelăciune şi cu insinuărĭ urîte, şi va stărui ca eĭ să fie puşĭ ear în posesiune; el doreşte apoĭ să se împace cu biserica catolică, care va puté apoĭ să se bucure în maĭ mare grad de devotamentul şi de supunerea luĭ decât se bucura de aluĭ de Veria orĭ de aluĭ Patelaro; el are afară de acésta de gând să vestéscă prin adrese speciale pe Papa însu-şĭ şi pe Sacra Con-

---

[1]) Residentul Rudolf Schmidt cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 11 Octomvrie 1640.

[2]) Residentul Rudolf Schmidt cătrĕ Mihail d'Asquier, dragoman imp. Const., 20 Noemvrie 1640.

gregaţiune de propaganda fide despre acéstă schimbare a vederilor sale, dacă biserica romană îĭ va da ajutor în nevoile luĭ şi sprigin în strîmtorările luĭ; el are, în sfîrşit, de gând, ca la vre-un loc retras să confirme şi să pecetluiască prin jurămênt aceste promisiunĭ şi concesiunĭ ale luĭ în presenţa residentuluĭ împĕrătesc şi a ambasadoruluĭ Veneţian, atât a celuĭ ordinar, cât şi a celuĭ extraordinar.

Schmidt vrea dar să pună la cale întâlnirea acésta, despre al căreia resultat va raporta fără de amênare [1]).

Se dice că pentru expediţiunea proiectată a se face primăvara viitóre contra Asaculuĭ aŭ primit ordine de a fi gata afară de Paşa de Rumelia şi cel de Silistria, de Hanul tătăresc şi de Capudan-Paşa, şi Domnul din Muntenia şi cel din Moldova cu oştirile lor; acéstă scótere a armateĭ lor din ţară, dorinţele de mazilire, câte odată ascunse, dar continue, ale Porţiĭ şi reciproca jalusie îĭ ţin înse pe ceĭ doĭ Domnĭ în óre-care nelinişte.

Şi Pórta are în adevĕr gândul ascuns de a înlătura după cucerirea cetăţiĭ Asac pe ceĭ doĭ Domnĭ şi anume maĭ ântâiŭ pe Mateiŭ-Vodă [2]).

Antonio Grillo, primul dragoman al Veneţieĭ, care 1641
maĭ nainte a fost agent secret al Principeluĭ Mateiŭ Basarab şi a fost după propria-ĭ mărturisire resplătit de acesta în timp scurt cu 12,000 de talerĭ, a între-

---

[1]) Residentul Rudolf Schmidt cătrĕ Cardinalul Antonio Barbarini. Constantinopol, 19 Ianuarie 1641.

[2]) Residentul Rudolf Schmidt cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 19 Ianuarie şi 12 Maiŭ 1641.

ţinut cu tóte aceste relaţiunĭ şi cu Lupu, duşmanul neîmpăcat al luĭ Mateiŭ-Vodă, sperând a-l puté exploata şi pe acesta. Descoperit de Mateiŭ-Vodă, el a rupt relaţiunile cu acesta şi s'a dat pe faţă în partea luĭ Lupu, a căruia favor a ştiut atât de bine să-l câştige, încât acesta a dat fiiuluĭ luĭ Grillo în căsătorie pe una din ficele sale, dându-ĭ zestre de 50,000 talerĭ (după alţiĭ 100,000). De curênd a sĕvîrşit Patriarchul din Constantinopol în casa luĭ Grillo ceremonia de logodnă, şi tótă lumea e mirată, că Lupu, care se ţine sus şi ţine să aibă pasul înainte de ambasadorul Polonieĭ, ba pretinde onorurĭ regale, e atât de josnic, încât îşĭ alege ginere pe un mititel dragoman veneţian.

Acest Antonio Grillo, care în marea luĭ lipsă de recunoştinţă a resplătit multele binefacerĭ ale luĭ Mateiŭ-Vodă cu prigonirĭ şi cu uneltirĭ duşmănóse, e de altminterĭ totodată şi omul, care'n unire cu Greciĭ a resturnat pe Patriarchul Ciril de Veria; favorit al tuturor baililor veneţienĭ, cu tóte relele serviciĭ făcute contra scaunuluĭ apostolic, şi urît de toţĭ negoţătoriĭ din Veneţia, el ar merita să fie pedepsit cu asprime de Mateiŭ-Vodă, pentru-ca să nu le maĭ jóce în viitor Principilor feste [1]).

1641 Marele-Vizir a căḑut întru cât-va în disgraţia Sultanuluĭ, fiind-că n'a reuşit cucerirea Asaculuĭ, şi când a făcut la Muftiŭ încercarea de a se plânge de acésta, de a-şĭ justifica purtarea şi de a arunca tótă vina nereu-

---

[1]) Residentul Rudolf Schmidt cătrĕ dragomanul împĕrătesc Mihail d'Asquier. Constantinopol, 18 Septemvrie 1641.

şiteĭ asupra Hanuluĭ tătăresc de curênd murit, Muftiul i-a rĕspuns, că „el (Marele Vizir) este numaĭ singur vinovat, fiind-că nu s'a consultat cu nimenĭ, ci a luat tóte disposiţiunile după bunul sĕŭ plac; dacă ar fi mazilit maĭ nainte pe ceĭ doĭ Domnĭ, cel din Muntenia şi cel din Moldova, şi i-ar fi înlocuit cu alţiĭ, şi ar fi atacat apoĭ Asacul dimpreună cu ceĭ doĭ Domnĭ noĭ şi cu contingentele lor, cetatea ar fi cădut fără îndoială în mânile Turcilor". După spusa agentuluĭ muntenesc Mikem (?), care întreţine relaţiunĭ fórte confidenţiale cu Schmidt, Marele Vizir a dis în întîmpinarea sa: „că ceĭ doĭ Domnĭ, care nu aŭ nicĭ o vină şi nu numaĭ i-aŭ plătit Sultanuluĭ punctual şi în deplin tributul anual, ci aŭ maĭ adăugat şi un prisos la el, nu pot să fie mazilițĭ fără de a li se face nedreptate; că, fiind chiar contrarul adevĕrat, lucrul are să fie pus cu multă dibăcie la cale, pentru-ca Mateiŭ-Vodă să nu fie îndârjit ca odinióră Mihaiŭ-Vodă, care i-a dat Porţiĭ atât de mult de lucru".

Şi în adevĕr Mateiŭ-Vodă e firm hotărît, precum dice Mikem, să stee numaĭ cu puterile luĭ, care sunt îndestulătóre pentru apărare, în potriva Turcilor, dacă aceştia ar voi să facă asupra luĭ un atac nedrept, pentru-care Pórta cu anevoiă va puté să adune din Rumelia şi din Dobrogea maĭ mult de 20,000 ómenĭ, ear dacă ar fi, ca Turciĭ să-l atace cu putere covîrşitóre, va cere ajutor de la puterile vecine. E decĭ probabil că Turciĭ vor înainta de o cam-dată spre Asac şi vor lăsa nesupărat pe Domnul Munteniеĭ [1]).

---

[1]) Raportul Residentuluĭ cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 11 эDcemvrie 1641.

1642 Unul dintre ceĭ doĭ solĭ trimişĭ de Lupu la Moscva s'a întors înapoĭ şi-a adus de la marele Duce o scrisóre, al căreia conţinut e echivoc ca o enunciaţiune de oracol; cel-l'alt, care a rĕmas âncă acolo, se va întórce cu rĕspunsul definitiv peste vre-o patru-spre-ḑece ḑile, adecă îndată după-ce va fi sosit la Moscva céuşul turcesc.

Deocamdată se afla în Moscva la Marele-Duce şi comandantul garnisóneĭ de la Asac, care venise în persónă să céră învoirea de a aduna óste şi provisiunĭ de rĕsboiŭ, şi deşi dintru început i se refusase — după tóte aparenţele— cererea acésta, rĕfus, la care el a rĕspuns, că va da el însu-şĭ foc Asaculuĭ şi-l va dărâma, în taină tot i-a dat Marele-Duce voie, ca, întorcându-se spre casă, să adune pe teritoriul moscovit óste în numĕr îndestulător, şi i-a maĭ promis afară de acésta a-ĭ trimite şi provisiunĭ de rĕsboiŭ pe cât va cere trebuinţa [1].

1642 Medicul de casă al Voivoduluĭ Moldoviĭ Lupu, Giovanni Andrea Scogardi, după naştere Danes, dar promovat în Italia, de altminterĭ âncă din Constantinopol cunoscut personal al residentuluĭ Schmidt, care l'a câştigat pentru interesele împĕrăteştĭ promiţându-ĭ recompense de onóre din partea Impĕratuluĭ, raportéză la 11 Fevruarie din Iaşĭ, că doĭ curierĭ sosiţĭ la 9 Fevruarie din capitala Turcieĭ i-aŭ adus Principeluĭ Lupu de la Sultanul şi de la Marele-Vizir ordine în scris, prin care

---

[1]) Dr. Giovanni Andrea Scogardi cătrĕ Residentul Rudolf Schmidt. Iaşĭ, 22 Fevruarie 1642.

e obligat a interveni în numele sĕŭ propriŭ la Marele Duce de Moscva, ca acesta să-ĭ determine pe Cazacĭ a evacua de bună voie cetatea Asac orĭ cel puţin să renunţe a le da vre-un ajutor orĭ vre-o spriginire; despre resultatul interveniriĭ va avé apoĭ să-ĭ raporteze Porţiĭ. Marele-Vizir, asupra căruia apasă mult greutăţile cuceririĭ cetăţiĭ Asac, e cu deosebire interesat să rĕuşéscă intervenirea luĭ Lupu; şi de óre-ce pe de o parte nu maĭ rĕmâne îndoială, că după cucerirea Asaculuĭ Turciĭ aŭ de gând să pornéscă fără de întârḑiere rĕsboiŭ contra Principeluĭ din Ardél şi a celuĭ din Muntenia, ear pe de alta Lupu a fost însărcinat, ca în casul, când Marele Duce de Moscva ar observa, ca anul trecut, o atitudine făţarnică faţă cu Pórta şi, avĕnd tainică înţelegere cu Cazaciĭ, ar căuta să împedece predarea Asaculuĭ, să adune (Lupu) un contingent de 1000 muschetierĭ pentru cucerirea acesteĭ cetăţĭ, se înţelege de sine silinţele zelóse ale luĭ Lupu de a-şĭ face pe cât se póte de bogată în succese şi de fructuósă intervenirea pe lângă Marele Duce de Moscva, de a căruia favor se bucură în tocmaĭ ca de al Sultanuluĭ şi de al Mareluĭ-Vizir. El a trimis decĭ la Moscva agenţĭ specialĭ, a cărora întórcere se aştéptă de curĕnd [1]).

Curierul trimis de Lupu cu rĕspunsul Mareluĭ Duce de Moscva la Constantinopol se întórce cu scrisorĭ de la Marele-Vizir cătrĕ Lupu, cătrĕ Hatmanul polonez şi cătrĕ Marele Duce, ear la Iaşĭ, unde Lupu îĭ dă şi el scri-

---

[1]) Residentul Rudolf Schmidt cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 12 Martie 1642.

sóre cătrĕ marele Duce şi-şĭ urmézā apoĭ maĭ departe drumul peste Polonia spre Moscva.

El este însărcinat a aduce înapoĭ rĕspunsul definitiv al Moscovituluĭ în timp de 50 de ḑile, în curgerea căruĭ timp oştirile turceştĭ aŭ să stee mereŭ gata de a porni spre Crimea. Asacul e însă pus în bună stare de apărare şi prevĕḑut în belşug cu material de rĕsboiŭ, Cazaciĭ sunt plinĭ de avênt rĕsboinic, primesc mereŭ sporirĭ şi întărirĭ din Polonia şi nu înclină de loc spre supunere pacînică, şi, ceea ce face nodul şi maĭ greŭ de deslegat, eĭ aŭ omorît la hotarele despre Moscva ale Tătarilor pe solul turcesc trimis la Moscva [1]).

1642 Armata de uscat destinată pentru asediul Asaculuĭ, comandată de Mehemet-Paşa de la Silistria, are să fie compusă din 20—30 miĭ luptătorĭ luaţĭ din cele 24 sandjacurĭ de Rumelia, din 2000 puşcaşĭ, pe care aŭ să-ĭ trimită Domnul din Muntenia şi cel din Moldova, din oştirea Paşaleĭ de Caffa şi, în sfîrşit, din cetele Hanuluĭ tătăresc, astfel întréga oştire va trece în acéstă expediţiune peste 100,000 de ómenĭ. Se află înse în rêndurile eĭ, dacă trecem cu vederea contingentul de rumelioţĭ destoinicĭ, numaĭ puţinĭ oştenĭ deprinşĭ cu rĕsboiul, apoĭ comandantul eĭ Mehemet-Paşa n'a maĭ luat încă parte la nicĭ un rĕsboĭ, şi astfel rĕsultatul celuĭ actual pare şi el fórte îndoios.

Cu tóte aceste înarmărĭ şi desfăşurărĭ rĕsboinice marele Vizir n'a lipsit a-şĭ da silinţa să determine pe

---

[1]) Dr. Giovanni Andrea Scogardi cătrĕ Residentul Schmidt. Iaşĭ, 14 Aprilie 1642.

marele Duce de Moscva a-ĭ îndupleca orĭ a-ĭ sili pe Cazacĭ să predee Asacul; în vederea acestuĭ scop el nu numaĭ a trimis un ceauş la Moscva, ci a maĭ dat şi Domnuluĭ din Moldova în deosebĭ însărcinarea de a interveni cu tótă stăruinţa la Marele Duce, promiţându-ĭ că-ĭ va da, drept rĕsplată pentru obţinerea înapoieriĭ Asaculuĭ, pe lângă Domnia luĭ de acum şi pe a Munteniei.

Un maĭ bine-venit ofert nu i se putea face luĭ Lupu, care şi altfel are în vîrtutea confeririĭ Sultanuluĭ Murad încă de mult asupra Munteniei pretensiunĭ, a cărora realisare o încercase odată şi nu a zădărnicit-o decât depiina înfrângere, pe care a suferit-o atuncĭ în luptă cu Domnul Munteniei Mateiŭ Basarab. Acésta e adevĕrata causă a duşmănieĭ neîmpăcate dintre aceştĭ doĭ Domnĭ, şi din timpul acela sunt scrise şi cele doue lovиturĭ date de Muntenĭ în cartea, care păstréză în amintirea rĕsbunătóre pe insultătoriĭ înalteĭ Porţĭ.

Nu numaĭ dar în vederea maĭ sus amintitelor sale scopurĭ egoiste şi interese particulare, ci şi spre a-şĭ dovedi credinţa şi supunerea faţă cu Pórta Lupu şi-a dat tótă silinţa şi şi-a desfăşurat tot zelul, ca să rĕuşéscă în misiunea luĭ: el a trimis la Moscva pe ceĭ maĭ credincioşĭ, maĭ îndemânaticĭ şi maĭ bine înzestraţĭ dintre negoţiatoriĭ ce în genere îĭ steteaŭ la disposiţiune; el i-a făcut printr'înşiĭ mareluĭ Duce fel de fel de oferte şi li-a promis între altele móştele a duoĭ sfinţĭ ţinuţĭ de Moscoviţĭ în mare cinste, ear Cazacilor de la Asac li-a oferit pentru deşertarea cetăţiĭ o însĕmnată sumă de banĭ. Şi spre a se asigura cu atât maĭ vîrtos de succes, soliĭ moldovenĭ scăpaŭ

din când în când îngroziţĭ câte-o vorbă despre a tóte pustiitorul potop furtunatic de Turcĭ şi de Tătarĭ, care în casul unuĭ refuz de a preda de bună voie Asacul s'ar revărsa asupra ţĕriĭ moscovite cu atâta furie, în cât n'ar maĭ rĕmâné pétră pe pétră: astfel s'aŭ folosit de persvasiunĭ şi de ameninţărĭ deopotrivă, ca să-l câştige pe marele Duce pentru intenţiunile lor.

In vreme înse ce eĭ năzuiaŭ astfel spre scopurile lor, comandantul de la Asac, care sosise la Moscva, ca să céră ajutor, li-a opus o puternică resistenţă. El a pus în vederea mareluĭ Duce importanţa cea mare a acesteĭ cetăţĭ pentru ţara Moscoviţilor în genere, precum şi avantagele şi uşurările ce din posesiunea eĭ resultă pentru singuraticele teritoriĭ şi pentru singuraticiĭ supuşĭ aĭ eĭ, care în timpul din urmă nu aŭ maĭ fost ţĕlul năvălirilor tătăreştĭ, ceea ce se întâmpla câtă vreme cetatea acésta se afla sub stăpânirea turcéscă; el a descris posiţiunea şi natura împregiurimiĭ ca fiind fórte potrivite şi cu deosebire avantagióse pentru susţinerea acesteĭ cetăţĭ, care tocmaĭ de aceea póte să fie apărată cu puţină garnisónă contra unor armate puternice, precum aŭ dovedit învederat strălucitele resultate ale anuluĭ trecut; el s'a legat să apere Asacul cu succes contra întregeĭ puterĭ otomane, dacă Moscoviţiĭ îĭ vor da neînsemnatul ajutor, pe care-l cere; el şi-a dat silinţa de a-l face pe Marele Duce să se pătrundă de gândul, că o singură dată se'ntêmplă, ca prin rênduirea îndurăriĭ luĭ Dumnedeŭ o cetate de atât de mare importanţă pentru siguranţa statelor luĭ să se afle în stăpânirea Cazacilor şi că nu i se cuvine de loc să-ĭ lipséscă de orĭ-şi-ce ajutor; el l'a conjurat, în sfîrşit,

aducându-ĭ aminte rĕspunderea, pe care o va avé odată în faţa luĭ Dumnedeŭ, să nu lase ca cetatea acésta să cadă spre marea pagubă a creştinătăţiĭ ear în mânile păgânilor.

Asupra acestor stăruinţe contradictoriĭ ale celor doue părţĭ s'aŭ ţinut în faţa Mareluĭ Duce multe şedinţe de consiliŭ, în care deosebirea vederilor a ieşit învederat la ivélă şi astfel n'aŭ lipsit nicĭ pentru predarea, nicĭ pentru apărarea cetăţiĭ susţiitoriĭ. Comandantul Asaculuĭ a protestat contra acesteĭ trăgănărĭ şi nu s'a sfiit a-şĭ da pe faţă supărarea, în care l'a pus atitudinea Mareluĭ Duce, care procedea faţă cu soliĭ moldovenĭ cu atâta consideraţiune şi atât de amical, încât eĭ se legănaŭ în cele maĭ frumóse speranţe în ceea ce priveşte succesul misiuniĭ lor şi în maĭ multe rêndurĭ i-aŭ făcut împărtĕşirĭ epistolare despre acésta şi Principeluĭ lor, care n'a lipsit nicĭ el a aduce prin curier special aceste speranţe la cunoştinţa Porţiĭ. Astfel s'a petrecut în negoţierĭ tótă iarna.

Comandantul Asaculuĭ a părăsit în cele din urmă Moscva, în aparenţă nemulţumit cu Marele Duce, şi soliĭ moldovenĭ aŭ fost şi eĭ concediaţĭ. Pe unul dintre amêndoĭ l'a trimis după acea Vasilie-Vodă Lupu la Pórtă, ca să facă raport verbal şi să dee lămurirĭ asupra hotărîriĭ obţinute de la Marele Duce, şi să predee în acela-şĭ timp Mareluĭ Vizir scrisórea adusă drept rĕspuns de la Marele-Duce, care în resumat cuprindea următórele:

„Marele-Duce de Moscva, puind totdeauna mare preţ pe amicia Inalteĭ Porţĭ şi animat de dorinţa de a păstra amicia acésta şi pe viitor neatinsă, profită cu plă-

cere de orĭ-şi-ce ocasiune de a-ĭ face Porţiĭ serviciĭ în tóte afacerile întemeiate, care intră în cercul luĭ de putere orĭ atârnă, cel puţin, de dênsul ; tocmaĭ de aceea nicĭ în casul discutat nu a dat nicĭ aprobarea, nicĭ participarea luĭ ca Cazaciĭ de la Don să iee prin surprindere cetatea Asac. Dacă dar eĭ sunt ca nişte tâlharĭ, o adunătură de exilaţĭ, resvrătitorĭ, dacă eĭ se ridică în potriva poruncilor luĭ, el este hotărît a-şĭ da de dragul Porţiĭ silinţă să-ĭ determine atât prin protestărĭ energice, cât şi prin ameninţărĭ, precum şi prin tóte cele-l'alte mijlóce posibile a deşerta Asacul. De o cam-dată înse el crede a fi consult, că Turciĭ să facă o scurtă pausă în continuarea luptelor, pentru-ca să-ĭ dee prin acéstă putinţa de a obţiné predarea fără de vĕrsare de sânge a cetăţiĭ; dacă Cazaciĭ vor stărui apoĭ şi atuncĭ în încăpăţinarea lor, tot nu va fi prea târḑiŭ a întrebuinţa puterea armată contra lor şi a-ĭ alunga din cetate; Pórta să fie de altminterĭ asigurată, că Cazaciĭ nu primesc nicĭ cel maĭ mic ajutor din partea Moscoviţilor“.

Acest rĕspuns i-a displăcut Mareluĭ-Vizir, care a prins, din contra, bănuială, că Marele Duce cere de la Turcĭ armistiţiu numaĭ spre a câştiga timp şi spre a le da astfel Cazacilor putinţa de a continua lucrările de fortificare, de a provisiona maĭ bine cetatea şi de a face prin aceste maĭ anevoios atacul Turcilor. Şi ceea ce trebuia să-ĭ dee şi maĭ mare greutate bănuieliĭ odată ivite era ştirea venită şi confirmată din tóte părţile, că mereŭ îĭ vin cetăţiĭ marĭ cete în ajutor, că Cazaciĭ nu numaĭ aŭ reparat pe deplin lucrările de apărare rĕŭ deteriorate în timpul celuĭ din urmă asediŭ de cătrĕ

artileria turcéscă, ci aŭ maĭ ridicat şi alte fortificaţiunĭ aprópe inexpunabile şi, abătând printr'un canal apa Donuluĭ în şanţul cetăţiĭ, aŭ încongiurat fortăréţa cu un brâŭ de apă ce-o ocroteşte; învederat aŭ ieşit înse la ivélă dispoziţiunile garnisóneĭ din Asac (Asow), când a omorît în drumul lor pe céuşiĭ turceştĭ trimişĭ la Moscva.

Boierul moldovean, care a dus maĭ sus amintita scrisóre Mareluĭ-Vizir, a fost trimis de acesta fără de întârḑiere cu rĕspunsul Porţiĭ la Moscva. In rĕspunsul acesta Pórta-şĭ exprimă mulţumirea de propunerile Mareluĭ Duce, numaĭ dacă ele sunt sincere şi vor fi executate conform cu promisiunile date; ea a indicat înse în acela-şĭ timp, că Sultanul, departe de a încuviinţa propusa amânare a ostilităţilor, a dat armatelor sale ordinul de a pleca; Marele-Duce să-şĭ dee dar silinţa de a-ĭ face cât maĭ curênd pe Cazacĭ să cedeze Asacul, căcĭ altfel se vor căi fórte rĕŭ. Afară de acest rĕspuns boierul moldovén a primit şi instrucţiunĭ secrete, precum şi un termin de cincĭ-ḑecĭ de ḑile, în care trebuia să se întórcă cu rĕspunsul definitiv al Mareluĭ-Duce şi, pentru-ca să pótă lua drumul cel maĭ scurt, prin Polonia, i s'a dat şi un însoţitor turc cu o scrisóre cătrĕ Generalisimul Poloniei, prin care acesta era rugat să încuviinţeze la ducere şi întórcere trecerea prin Polonia.

Intre aceste Pórta nu perde timpul: armata de uscat e pusă în mişcare, ear flota înaintéză cu pânzele întinse contra Cazacilor de la Asow (Asac), care se arméză şi se întăresc şi eĭ cu grăbire; după tóte aparenţele dar

cu anevoiă se va maĭ puté înlătura ciocnirea sângerósă a celor doue părţĭ [1]).

1642 Domnul Munteniei, Mateiŭ-Vodă, se plânge prin solĭ specialĭ trimişĭ la Pórtă contra Domnuluĭ Moldoviĭ Vasilie-Vodă Lupul, fiind-că acesta a urmărit prin o cétă de călăreţĭ, spre marea pagubă a ţĕriĭ, pe un boier de frunte, care a fugit din Moldova în Muntenia şi a aruncat în temniţă pe soţia şi pe copiiĭ acestuĭ boier. In urma acesteĭ plângerĭ Marele-Vizir trimite pe o Agauă la Lupu cu ordinul, ca să pună în libertate familia boieruluĭ fugar şi să dee despăgubire pentru stricăciunile făcute pe teritoriul muntén de călărimea ce-a urmărit pe acel boier [2]).

1642 După ştirea dată de confidentul Dr. Giovanni Andrea Scogardi, medicul de casă aluĭ Vasilie Lupu, la 13 Maiŭ, un negoţător sosit de la Moscva la 12 Maiŭ i-a adus Principeluĭ de la Marele-Duce o scrisóre semnată în ajunul Paştilor, în care Marele-Duce se scuză în cestiunea omoruluĭ céuşilor turceştĭ trimişĭ la Moscva, pe care (după spusa luĭ) l'aŭ sĕvîrşit Cazaciĭ polonezĭ fără de ştirea şi învoirea luĭ, şi declară, că tot maĭ aştéptă încă sosirea soluluĭ moldovén trimis cu rĕspunsul Mareluĭ-Vizir. Căpitaniĭ din Asov tot maĭ rógă de

---

[1]) Residentul Rudolf Schmidt cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 18 Maĭ 1642.

[2]) Residentul Rudolf Schmidt cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 19 Maiŭ 1642.

altminterĭ pe Marele-Duce să le dee ajutor, ceea ce acesta refusă [1]).

Inainte cu câte-va ḑile Lupu a încunoştiinţat pe Marele Vizir despre hotărîrea luată de Marele-Duce de Moscva în ceea ce priveşte Asovul, în virtutea căreia Cazaciĭ aŭ să evacueze cetatea acésta şi s'o predee în puterea Turcilor. Ştirea acésta a fost confirmată şi de solul moldovén, care s'a întors de la Moscva la 20 Iunie, sol, căruia i se deduse, precum s'a ḑis, un termin de 50 ḑile spre a se întórce şi care a venit însoţit de un sol moscovit ce s'a presentat la Pórtă cu rĕspunsul Mareluĭ-Duce, care e dat în acela-şĭ înţeles. In faţa acestor ştirĭ atât de plăcute ambiĭ solĭ aŭ avut parte de mulţumirea de a fi căftăniţĭ în public. 1642

Marele-Vizir tot nu are înse deplină încredere în Lupu şi i-a dat atât dragomanuluĭ veneţian Grillo, acum cumnat al luĭ Lupu, cât şi maĭ ales agentuluĭ din Moldova în deosebĭ în ton amenintător să înţelégă, că dacă ştirile date de dênşiĭ în ceea ce priveşte Asovul ar sta în contraḑicere cu acele, pe care le va da Hanul tătăresc prin Agaua luĭ, a căreia sosire se aştéptă în tot césul, eĭ nu vor găsi nicĭ în Moldova, nicĭ în Veneţia ocrotire contra prigoniriĭ luĭ de rĕsbunare [2]).

Redjep-Aga, care se întorcea peste Moldova la Constantinopol, a găsit Asovul deşertat de Tătarĭ, şi-a făcut în giamia de acolo rugăciunea nesupărat de nimenĭ 1642

[1]) Residentul Rudolf Schmidt cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 25 Maiŭ 1642.

[2]) Residentul Rudolf Schmidt cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 21 Iunie 1642.

şi a lăsat acolo, până la sosirea Paşalelor ce se află pe drum, 300 dintre ceĭ 500 Tătarĭ, pe care-ĭ adusese cu dênsul, ca să ocupe cetatea şi să repareze fortificaţiunile.

Astfel se termină mult ventilata întreprindere contra Asovuluĭ, tot atât de mult spre adevĕrata glorie aluĭ Lupu, căruia Turciĭ îĭ datoresc recunoştinţă, ca spre ruşinea neştearsă a Moscoviţilor [1]).

1642 Nereuşind cu pretendenţa sa asupra Munteniei, Lupu, Domnul Moldoviĭ, cere cel puţin, ca confirmarea pe viaţă şi irevocabilă şi inamovibilă să i se dee printr'un hatişerif al Sultanuluĭ pentru Moldova. Rĕmâne să se vadă, dacă cu succes orĭ nu.

Lupu a maĭ reclamat apoĭ la Pórtă contra luĭ Rákóczy, Principele Ardéluluĭ, din causa unuĭ castel fortificat zidit la hotarele Moldoviĭ, care ar fi avênd să le fie de adăpost şi de scăpare tuturor fugarilor şi pribegilor din Moldova; dacă deci Pórta îĭ dă aprobarea, el se declară gata de a cuceri cu arma acest castel şi de a-l dărâma. Agentul ardelenesc, chemat din causa acésta la Marele-Vizir şi tras la rĕspundere, a declarat, că el nu cunóşte starea lucruluĭ, dar va cere de la Rákóczy informaţiunile cuvenite. Lucrul are înse, în genere aparenţa, că Marele-Vizir, nerefusând fără discuţiune aprobarea cerută, vrea numaĭ să se jóce cu Lupu, de óre-ce el, care a fost odată bătut de maĭ slabul Mateiŭ-

[1]) Dr. Scogardi, medicul de casă al luĭ Lupu, cătrĕ residentul împĕrătesc Rudolf Schmidt. Iaşĭ, 4 Iulie 1642.

Vodă (Basarab), e în primejdie de a fi strivit cu desĕvîrşire de puterea maĭ mare a Principeluĭ din Ardél.

Pentru ducerea în ţară a viitoruluĭ sĕŭ ginere, care e un fiiŭ al dragomanuluĭ veneţian Grillo şi pe lângă acésta un cap sĕc şi un nătărăŭ vanitos şi îngâmfat, Lupu a trimis aicĭ câţĭ-va boierĭ şi câte-va trăsurĭ, ear plecarea în Moldova va urma probabil în 8—10 ḑile. Tótă lumea se miră de rĕul gust şi de josnica încuscrire aluĭ Lupu [1]).

Marele-Vizir, fórte neplăcut atins de meritele ce-şĭ arogă Lupu fără de sfială în cestiunea recâştigăriĭ Asovuluĭ şi desconsiderând cheltuielile şi opintirile luĭ în acéstă afacere, vrea cu orĭ-ce preţ să facă să prevaleze părerea, că Cazaciĭ numaĭ şi numaĭ de frica ce i-a cuprins în faţa armatelor otomane, a căreia superioritate o simţiaŭ bine, aŭ fost determinaţĭ să evacueze Asovul. Tocmaĭ de aceea dispar tóte prospectele în ceea ce priveşte rîvnirile luĭ Lupu asupra Munteniei. 1642

Folosindu-se de acéstă împregiurare, residentul Schmidt pune în vederea D-ruluĭ Scogardi şi prin acesta în aluĭ Lupu lipsa de recunoştinţă a Turcilor şi speră, că astfel şi anume cu ajutorul D-ruluĭ Scogardi, care are mare înrîurire asupra stăpânuluĭ sĕŭ, să-l abată pe acest Domn de la supunerea şi de la fidelitatea luĭ faţă cu Pórta, deşi împăcarea luĭ cu Mateiŭ-Vodă e de o cam dată zădărnicită de reciproca lor duşmănie.

D-ruluĭ Scogardi, care cere de la împĕratul drept rĕsplată un lanţ de aur orĭ cel puţin o diplomă nobili-

---

[1]) Residentul Rudolf Schmidt cătrĕ dragomanul împĕrătesc Mihail d'Asquier. Constantinopol, 30 Iulie 1642.

tară, Schmidt propune să i se acorde una din aceste doue semne de graţie, pentru-ca prin speranţa de a obţiné şi pe cea-l'altă să fie menţinută disposiţiunea luĭ de a servi cu credinţă.

Ginerele luĭ Lupu a plecat maĭ deună-ḑi în Moldova cu mare alaiŭ în trăsura cu şase caĭ a Principeluĭ şi încungiurat de diregătoriĭ, pe care i-a trimis acesta. Dacă ar fi putut Lupu în tot casul să-şĭ găséscă un ginere maĭ de frunte, Grillo s'ar puté şi el să-şĭ fi greşit socotéla, căcĭ aceştĭ Principĭ sunt nimicițĭ adeseorĭ în o singură clipă, şi în adevĕr se vĕd umblând pe uliţele Stambuluĭuĭ mulţĭ dintre dênşiĭ, cărora le lipseşte pânea de tóte ḑilele [1].

1642 Lupu îşĭ pune acum tótă nădejdea în trupele turceştĭ ce se întorc din expediţiunea făcută asupra Asovuluĭ, care vor ataca, crede el, pe vecinul sĕŭ Mateiŭ şi-l vor alunga, apoĭ îl vor ridica pe el în scaunul Munteniеĭ. Deşi înse aprópe în fie-care ḑi îşĭ dă silinţă să îmbărbăteze pentru acéstă întreprindere pe Paşaua ce are comanda, e până acum nesigur, dacă concentrarea trupelor turceştĭ, care după cele din urmă ştirĭ a fost ordonată, se face în vederea unuĭ atac asupra luĭ Mateiŭ-Vodă orĭ contra Poloniеĭ, care a ridicat un castel la Obristenĭ şi a omorît prin Cazaciĭ eĭ pe soliĭ turceştĭ.

(Comunicând scrisórea acésta, Schmidt intervine la Impĕratul să-ĭ confere luĭ Scogardi diplomă nobilitară şi libertăţĭ nobilitare, pentru-ca el să fie cu atât maĭ zelos

---

[1]) Residentul Rudolf Schmidt cătrĕ Mihail d'Asquier. Constantinopol, 8 Septemvrie 1642.

în urmărirea mĕsurilor luate de Lupu şi în raporturile luĭ despre ele [1]).

Schmidt se teme, că cele 20,000 galbenĭ ce urméză să i se dea Mareluĭ-Vizir pentru desĕvîrşirea opereĭ de pace vor urca numaĭ pretensiunile luĭ şi vor face încă maĭ nesuferită îngâmfarea luĭ neruşinată, ceea ce dovedeşte în deajuns procedarea luĭ faţă de Mateiŭ-Vodă, Domnul Munteniei. Acésta adecă, pentru-ca să-şĭ pótă guverna ţara în linişte şi nesupărat de nimenĭ, i-a oferit Mareluĭ-Vizir un dar de 20,000 talerĭ; acesta înse a declarat, că suma acésta e neîndestulătóre şi neacceptabilă şi a cerut 40,000 de talerĭ, pe care Voivodul i-a şi dat. Şi Mateiŭ-Vodă nu se simte cu tóte aceste sigur în posiţiunea luĭ şi e cuprins de aceleaşĭ îngrijirĭ ca maĭ nainte. Dacă i se oferă Mareluĭ-Vizir o sumă de banĭ, urméză să fie primită suma cerută de el, orĭşi-cât de mare ar fi ea, căcĭ altfel duşmănia e maĭ mare şi causa stă maĭ rĕŭ decât maĭ nainte [2]). 1642

După o şedinţă secretă de patru óre a divanuluĭ, care a fost ţinută la Marele-Vizir, s'aŭ trimis încă în acea-şĭ ḑi doue Agale, la Hanul tătăresc şi la Serdarul Mehemet-Paşa, ca, după-ce li se vor fi dat maĭ nainte sabia de onóre şi caftanul ce li s'aŭ acordat, să li se comunice, precum se ḑice, ordinul, prin care Pórta îĭ însărcinéză, ca amêndoĭ în înţelegere orĭ să-l prindă cu 1642

[1]) Dr. Scogardi, medicul luĭ Lupu, cătrĕ residentul Rudolf Schmidt. Iaşĭ, 13 Septemvrie 1642.

[2]) Residentul Schmidt cătrĕ Impĕratul, Constantinopol, 17 Septemvrie 1642.

dibăcie pe Mateiŭ-Vodă orĭ să-l înlăture prin vre-o manevră rĕsboinică; dacă înse acésta nu s'ar puté pune la cale, ci ar fi temerĭ că se va produce un prea mare conflict, eĭ vor avé să se prefacă faţă cu Mateiŭ-Vodă şi să lase deocamdată planul neexecutat [1]).

1642 Un sol al Mareluĭ Duce de Moscva soseşte la Iaşĭ şi-ĭ predă luĭ Lupu drept dar o legătură de peĭ de samur şi câte-va vulpĭ negre. El are misiune în o cestiune secretă, despre care vorbeşte numaĭ cu Principele.

Feciorul Generalisimuluĭ Poloniei îşĭ va serba în curênd cununia, la care Lupu, învitat şi el, are de gând să trimită pe unul dintre ceĭ maĭ de frunte boierĭ aĭ sĕĭ.

1643 Rákóczy, Principele Ardéluluĭ, invită printr'un sol special, care soseşte la 5 Ianuarie la Iaşĭ, pe Lupu la cununia fiiuluĭ sĕŭ, care ia în căsătorie pe o nepótă a luĭ Báthory. Domnul Moldoviĭ trimite ca representant al sĕŭ la acéstă sĕrbare pe un boier cu numele Cantacuzino, fratele Casandreĭ, un om deştept şi cu cultură distinsă şi amic al luĭ Scogardi [2]).

1643 Solul moscovit venit numaĭ cu credenţional, dar fără altfel de hârtie de la Marele-Duce se află încă la Iaşĭ, unde el a avut până acum cu Principele numaĭ doue convorbirĭ, al cărora conţinut e o enigmă.

---

[1]) Residentul Schmidt cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 17 Septemvrie 1642.

[2]) Dr. Scogardi cătrĕ residentul Schmidt. Iaşĭ, 3 şi 4 Decemvrie 1642.

După părerea generală Lupu, spre a obţine evacuarea Asovuluĭ, i-a promis Mareluĭ-Duce maĭ mult decât ceea ce póte să împlinéscă, şi solul moscovit stărue acum după tótă probabilitatea să se împlinéscă cele promise. După tóte semnele Turciĭ îşĭ perd încetul cu încetul creditul în ochiĭ luĭ Lupu, care ar puté de altminterĭ să fie împăcat cu Mateiŭ, dacă acésta s'a puté face cu păstrarea vazeĭ luĭ. Cu Polonia el întreţine, cel puţin în aparenţă, relaţiunĭ bune [1]).

Atât Lupu, cât şi Mateiŭ Basarab primesc de la Pórtă confirmarea în scaun, ceea ce nu se póte atribui decât interveniriĭ Mareluĭ-Vizir Mustafa-Paşa, care li-a împrumutat însu-şĭ celor doue capuchihaiale baniĭ trebuincioşĭ pentru acésta şi anume pentru Sultanul 30,000 talerĭ, pentru Sultana-Validă 5000 talerĭ, şi pentru Kislar-Aga 5000 talerĭ. Nu se ştie încă ce şi-a reservat sie Marele-Vizir în afacerea acésta, după tótă probabilitatea înse nu póte să fie maĭ puţin de 40,000 talerĭ [2]). 1643

Hendan-Zadé, un om dibaciŭ şi cu vadă, a primit dilele aceste o misiune în Muntenia, unde are să-ĭ ducă luĭ Mateiŭ-Vodă ştirea despre confirmarea luĭ în scaun şi are, precum se bănuieşte, să execute şi însărcinărĭ secrete. 1643

---

[1]) Dr. Scogardi cătrĕ residentul Schmidt. Iaşĭ, 7 Ianuarie 1643.

[2]) Dr. Scogardi, medicul luĭ Lupu, cătrĕ residentul Rudolf Schmidt. Iaşĭ, 5 Fevruarie 1643.

După cum se ḑice, în curênd va primi şi Lupu printr'un curier turcesc o asemenea confirmare.

Schmidt îĭ scrie luĭ Scogardi, că dacă Lupu înclină spre o împăcare cu Mateiŭ Basarab şi ar voi să se supună ca acesta arbitriuluĭ Impĕratuluĭ, Impĕratul, în urma interveniriĭ luĭ Schmidt, ar fi gata să priméscă însărcinarea acésta şi împăcarea fără îndoială s'ar puté pune la cale; că prin acéstă supunere la arbitriul celuĭ maĭ mare dintre Principiĭ creştinĭ de pe faţa pămêntuluĭ dignitatea luĭ n'ar fi câtu-şĭ de puţin jignită; că, în sfîrşit, pacea obţinută astfel ar trebui să le fie ambelor părţĭ învrăjbite deopotrivă priinciósă şi folositóre, câtă vreme acum atât ambiĭ principĭ, cât şi supuşiĭ lor sunt despuiaţĭ fără cruţare şi storşĭ fără de milă de cătrĕ Pórtă, care atât de bine ştie să exploateze vrajba dintre dênşiĭ [1].

1643 După datele comptabiluluĭ suprem al Turcieĭ veniturile ordinare ale împĕrăţieĭ otomane se urcă, ce-ĭ drept, numaĭ la 7—8 milióne (probabil talerĭ), dar ele primesc adause bogate şi caracterul unor comorĭ nesecate prin veniturile extraordinare, cum sunt: încărcările cu birurĭ şi cu prestaţiunĭ în naturaliĭ, confiscările şi darurile impuse. Ceea ce întrece însе tóte cele-l'alte isvóre de venit sunt marele numĕr de feude (timare), a cărora posesiune e împreunată cu obligament de a da în cas de rĕsboiŭ la cel maĭ mic semn al Sultanuluĭ contingente de călărime determinate proporţional după mărimea ti-

[1]) Residentul Rudolf Schmidt cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 25 Fevruarie 1643.

mareĭ şi de a le echipa şi întreţiné cu cheltuiala proprie, astfel că Sultanul póte totdeauna să scótă în câmpul de luptă până la 80,000 de călăreţĭ bine echipaţĭ fără-ca să cheltuiască o para. Dar tocmaĭ abusurile ajunse la o întindere ne maĭ suferită în ceea ce priveşte impunerea şi incasarea birurilor, la care executatoriĭ de dare despóie şi storc poporul fără de nicĭ un folos pentru stăpânitorul ţĕriĭ şi numaĭ în profitul pungilor sale propriĭ, tocmaĭ aceste depopuléză ţara prin emigrărĭ necurmate, care sunt fórte dese şi în ţĕrile române şi al cărura mers îĭ duce pe nenorociţiĭ fugarĭ din Moldova în deosebĭ spre Polonia, ear din Muntenia spre Ardél [1]).

In articolul II. al acestuĭ tractat puterile contractante promit luĭ Rákóczy, familieĭ şi avutuluĭ luĭ, precum şi staturilor bine dispuse ale Ungarieĭ deplina protecţiune, apărare şi ocrotire contra orĭ-şi-căruĭ atac din partea duşmanilor declaraţĭ orĭ a adversarilor instigaţĭ în orĭ-şi-ce chip contra lor, între care aŭ să fie înţeleşĭ şi Domnul din Muntenia şi cel din Moldova, în care Rákóczy are tot atât de puţină încredere ca în Turcia. Impĕratul face contra acestuĭ articol obiecţiunea, că unuĭ vasal orĭ unuĭ supus nu i se cuvine de loc să recunóscă spre jignirea suveranuluĭ sĕŭ protecţiunea unuĭ Domn străin, eară luĭ Rákóczy i se cuvine acésta cu atât maĭ puţin, cu cât el s'a declarat în tótă forma vasal al Turcieĭ, şi acum caută cu tóte aceste să-şĭ su- 1643

---

[1]) Rudolf Schmidt, fostul resident împĕrătesc, cătrĕ Impĕratul. Viena, 20 August 1643.

praordoneze atât de numeroşĭ şi de puternicĭ protectorĭ. După o asemenea procedere, dacă ea ar rĕmâne nemustrată, Domnul din Muntenia şi cel din Moldova s'ar pune şi eĭ sub protecţiunea Polonieĭ, sub a Moscveĭ orĭ sub a vre-unuĭ alt stat şi prin acésta ar trage o însĕmnată parte din împĕrăţia otomană sub supremaţie străină.

Impărtĕşirea făcută de residentul împĕrătesc Sultanuluĭ despre acéstă alianţă şi despre urmările eĭ inevitabile, precum şi despre corespondenţa suspectă aluĭ Rákókzy cu Suedia a contribuit mult la căderea mareluĭ Vizir Mustafa-Paşa şi la tristul luĭ sfîrşit. Pórta maĭ află din aceste, cum vrea Rákóczy să prefacă un stat vasal turcesc în proprietate dăinuitóre şi neatîrnată a sa, dându-şĭ silinţă să-l moméscă pe Sultanul cu vorbe dulcĭ [1]).

1644 Pe cât de primejduită era atuncĭ posiţiunea Impĕratuluĭ, se învederéză din adresa luĭ cătrĕ Curtea din Roma, în care afară de subsidiĭ potrivite, cere şi o energică intervenire la cabinetul francez spre a îndemna cu succes să nu încurageze şi să nu spriginéscă pe Rákóczy, care e aliat cu Turciĭ şi ameninţă statele împĕrăteştĭ. Deşi în cestiunea de banĭ nu s'a dat încă din Roma o hotărîre favorabilă, instrucţiunile date la 6 Ianuarie representantuluĭ Papal, Cardinalul Grimaldi, precum şi brevele adresate în cestiunea acésta Regineĭ Franţeĭ,

---

[1]) Tractatul de alianţă între Svedia, Franţa şi soţiĭ lor de luptă de o parte şi Principele Ardéluluĭ Rákóczy de alta. Criticat şi glosificat de guvernul împĕrătesc. Alba Iulia, (16 st. v.) 29 st. n. 1643.

Cardinaluluĭ Mazarin, Duceluĭ de Orleans şi Prinţuluĭ Condé sunt concepute cu desĕvîrşire comform cu spiritul cereriĭ făcute de Impĕratul şi în înţelesul eĭ, declarând încuragiarea şi spriginirea ereticilor şi a necredincioşilor drept lucru pe cât de necreştinesc, pe atât de imprudent şi dându-le seriósă îndrumare să se feréscă cu atât maĭ vîrtos de aceste, cu cât opera de pace e la Münster fórte înaintată. Deasemenea şi meritul, pe care şi l'a câştigat Regele Danemarceĭ Christian IV. făcându-ĭ ambasadoruluĭ împĕrătesc comitele Auersperg împărteşire despre interceptata scrisóre a mareşaluluĭ Torstenson către Regina Svedieĭ, e cu atât maĭ însemnat şi maĭ vrednic de recunoştinţă, cu cât în plicul scrisoriĭ se afla şi copia tractatuluĭ încheiat între Svedia şi Rákóczy [1]).

Actualul patriarch grecesc se ţine ascuns din faţa Porţiĭ ce umblă să-l prindă; ea bănuieşte adecă, că el are marĭ bogăţiĭ în banĭ şi, fiind-că el, un Albanes, a stat în mare graţie la compatriotul sĕŭ, strangulatul Mare-Vizir Mustafa-Paşa, ea are de gând să-l desbrace de dignitatea luĭ patriarchală şi apoĭ să-ĭ răpéscă şi viaţa şi baniĭ [2]). 1644

Rákóczy obţine prin marĭ darurĭ de banĭ şi prin

[1]) Scrisorile cardinaluluĭ Gevelli către Impĕratul. Roma, 13, 20 Fevruarie şi 9 Aprilie. — Ferdinand III, către Ducele Sevelli fratele Cardinaluluĭ. Linz, 16 Decemvrie 1644. — Christian IV. de Danemarca către ambasadorul împĕrătesc. Copenhaga, 25 Fevruarie 1644.

[2]) Residentul împĕrătesc Alexandru de Greiffenklau către Impĕratul. Constantinopol (Pera), 20 Fevruarie 1644.

promiterea unuĭ însĕmnat câştig nu numaĭ aprobarea fostuluĭ Mare-Vizir pentru întreprinderea luĭ contra Impĕratuluĭ, ci totodată şi spriginire activă în ea, şi s'aŭ emis ordine în acest înţeles cătrĕ Paşa de Sofia, cătrĕ cel din Bosnia, cel de Silistra şi cel de Buda, ear Domnul din Moldova şi cel din Muntenia aŭ fost însărcinaţĭ să-ĭ sară fără de voia lor Principeluĭ din Ardél cu câte 1000 de călăreţĭ în ajutor. Residentul împĕrătesc reuseşte, ce-ĭ drept, să obţină revocarea contingentelor de trupe turceştĭ şi a ordinelor către Paşale, dar trimiterea călărimiĭ din Moldova şi din Muntenia n'a putut să fie împedecată, fiind-că pe acésta Marele-Vizir i-a închiriat-o, aşa ḑicând, luĭ Rákóczy pentru suma de 40,000 talerĭ. Mateiŭ-Vodă îl şi vesteşte pe Greiffenklau să se feréscă de uneltirile luĭ Rákóczy [1]).

1644 Câtă vreme până acum precăderea internunţiilor împĕrăteştĭ era formal recunoscută şi bine întemeiată, şi Sultanul sunt acum câţĭ-va anĭ i-a dat la audienţă faţă cu marele ambasador al Englitereĭ pasul ânteiŭ internunţiuluĭ Kinski, deşi acesta se presentase fără pompă deosebită şi numaĭ cu o suită de 12 persóne, şi în urmă Mareluĭ-Vizir condamnat la strangulare i s'a socotit drept un pĕcat vrednic de pedépsă fapta, că pentru 5000 de talerĭ i-a dat cu tóte aceste primul pas ambasadoruluĭ englezesc, acum câştigă şi la Constantinopol teren usul diplomatic introdus la curţile creştine,

---

[1]) Residentul Alexandru de Greiffenklau cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 11 August 1644.

şi deosebirile dintre mariĭ ambasadorĭ şi alţĭ solĭ îşĭ perd încetul cu încetul şi aicĭ importanţa [1]).

La 25 Martie soseşte în capitala Turcieĭ solul Nicolae Chmielczki, trimis la Marele-Vizir de Generalisimul Polonieĭ Konieçpolski cu reclamaţiunĭ contra Tătarilor, îĭ trimite residentuluĭ împĕrătesc o scrisóre din partea numituluĭ Konieçpolski şi îĭ propune o întîlnire secretă, care a şi avut loc la 31 Martie în mânăstirea Sf. Maria din Galata. Cu ocasiunea acesteĭ întâlnirĭ Chmielzki îĭ face în numele şi din însărcinarea generalisimuluĭ polonez împărtĕşire, „cum Rákóczy, cuprins de temerea, ca nu cum-va să sufĕră, ca odinióră Gavriil Bethlen, în faţa Vieneĭ în luptă cu oştirile Polonieĭ o înfrângere deplină şi să fie luat pe gónă şi condus astfel de intenţiunea de a împedeca prin o diversiune pe regatul Polonieĭ de a-ĭ da Impĕratuluĭ ajutor efectiv, a obţinut de la Pórtă un ordin cătrĕ Hanul Tătarilor, ca să năvăléscă fără de întârdiere în Polonia, şi a stăruit cu atâta succes pentru executarea imediată a acestuĭ ordin, încât Tătariĭ aŭ şi năvălit în numĕr mare în Polonia. De aceea generalul Konieçpolski, după dorinţa şi cererea luĭ Greiffenklau, nu numaĭ a rugat âncă maĭ nainte cu stăruinţă pe Vasilie-Vodă Lupu, Domnul Moldoviĭ, să pună în vederea Porţiĭ infidelitatea luĭ Rákóczy şi s'o sfătuiască pe Pórtă să nu aprobe de loc întreprinderile luĭ contra Impĕratuluĭ, ci l'a însărcinat acum şi pe el însu-şĭ (Chmielzki), ca în trecerea luĭ prin 1644

[1]) Residentul Alexandru de Greiffenklau cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 11 August 1644.

Moldova să stărue în deosebĭ şi cu tot dinadinsul pe lângă Lupu. Lupu a şi început intervenirea luĭ contra luĭ Rákóczy. Konieçpolski se pune de altminterĭ pentru promovarea intereselor împĕrăteştĭ cu totul la disposiţiunea Impĕratuluĭ însu-şĭ şi la a residentuluĭ Greiffenklau, ba a făcut şi încercarea de a determina pe Rákóczy printr'un sol special, Pedanski, să renunţe la planurile luĭ ostile.

Cu tóte aceste bune disposiţiunĭ Staturile Poloniei se feresc de un rĕsboiŭ fie cu Turciĭ, fie cu Creştiniĭ, ear acésta parte din oposiţiune faţă cu regele lor doritor de rĕsboiŭ, parte fiind-că n'ar puté să conteze că li se va da infanterie germană, care în casul acesta li-ar fi indispensabilă, apoĭ din causa conflictuluĭ cu oraşul Danţca, precum şi pentru-că aŭ de gând să închee după mórtea regeluĭ o pace eternă cu Svedia şi, în sfîrşit, pentru-că n'aŭ încredere nicĭ în Cazaciĭ de Zaporog, nicĭ în Moscoviţĭ, de óre-ce aceste naţiunĭ iuxta ocasiones rerum et temporum numaĭ pe noroc se radĕmă, numaĭ pe el îl urméză şi uşor uită tractatele încheiate şi învoielile scrise, căcĭ s'a vĕdut, că Moscoviţiĭ acum sunt în duşmănie cu Turciĭ, acum aliaţĭ alăturea cu dênşiĭ şi apoĭ ear se presentă alăturea cu alţiĭ [1]).

1644 Lupu-Vodă se pune în stare de apărare faţă cu Pórta, fiind-că se teme, că după reconsolidarea păciĭ cu Impĕratul trupele turceştĭ comandate spre hotarele Ungarieĭ vor fi trimise să facă fără de veste un atac asupra

[1]) Residentul Alexandru de Greiffenklau cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 12 Aprilie 1644.

Moldovii. De aceea el se înarméză cu mult zel, ia o atitudine hotărîtă, e gata să mérgă la extrem, îşĭ dă înse în acela-şĭ timp silinţa de a-şĭ câştiga în Polonia un radĕm, pe care caută a şi-l asigura în cel maĭ durabil mod prin proiectata căsătorie a fiiceĭ sale cu d-l Konieçpolski. Chemat în maĭ multe rênduri la Pórtă, el îĭ dă în cele din urmă trimisuluĭ turcesc rĕspunsul: „el nu are ce să caute la Pórtă, şi tot atât de puţin i-a făcut vre-o nedreptate, pentru care ar avé să rĕspundă în faţa eĭ. El simte de altminterĭ, care e gândul Porţiĭ, şi dacă e vorba să móră, el preferă să ridice asupra luĭ 50,000 de Turcĭ arma decât un calâŭ mâna. Ceea ce el de altminterĭ vrea să obţie de la Regele şi de la staturile Poloniei nu e atât un ajutor armat, cât maĭ ales o intervenire în scris orĭ vre-un alt-fel de mijlocire la Pórtă în favorul luĭ.

Mateiŭ-Vodă nu se simte nicĭ el, ca Lupu, câtu-şĭ de puţin sigur faţă cu Pórta, şi singur Rákóczy nu e de o cam dată ameninţat de ea, pentru-ca să nu fie împins a încheia cu ceĭ doĭ Principĭ şi cu Impĕratul o alianţă contra Turcilor şi astfel să dee în paguba Porţiĭ rĕsboiuluĭ pregătit contra Impĕratuluĭ o direcţiune diametral opusă. Potrivit cu acest spirit de consideraţiune cruţătóre şi drept recompensă pentru darul de 50,000 talerĭ, pe care i l'a făcut Porţiĭ în public, atât Rákóczy, cât şi fiiul sĕŭ aŭ primit de la Pórtă caftane de onóre [1]).

[1]) Residentul Alexandru de Greiffenklau cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 11 August 1644.

Vasilie-Vodă Lupu obţine la 27 Septemvrie consimţĕmêntul Porţiĭ pentru căsătoria fiiceĭ sale maĭ marĭ cu tînĕrul Jan Radizwil din Litvania [1]).

1644 La începutul luneĭ Septemvrie s'a întêmplat, că în timpul uneĭ şedinţe (tempore consistorii) ţinute în biserica catedrală grecéscă Sf. Gheorghe un grec cu numele Larissa, căpătenie bisericéscă, s'a pus din ură personală în protiva Patriarchuluĭ şi l'a tras în faţa tuturora în judecată la Sultanul, a umplut înse, prin acésta pe publicul asistent compus din Grecĭ de atâta amărîciune, încât numaĭ cu anevoie a scăpat cu viaţă din mânile mulţimiĭ turburate şi Patriarchul numaĭ cu greŭ a putut să-l apere.

El s'a şi plâns apoĭ la Sultanul, care a destituit pe Patriarchul şi a pus succesor al luĭ pe Metropolitul de Adrianopol. In urma acestuĭ decret de destituire şi de numire sinodul electoral grecesc a trebuit să procédă, de voie, de nevoie, la o nouă alegere, şi alegerea a cădut, fireşte, asupra candidatuluĭ designat de Sultanul după-ce sinodul a luat maĭ nainte act despre destituirea pronunţată de Sultanul şi a publicat atât motivele destituiriĭ, cât şi pedépsa de excomunicare, cu care eraŭ pro forma ameninţaţĭ ceĭ ce se vor fi puind în protivă. Cu ocasiunea publicăriĭ acestor hotărîrĭ ale sinoduluĭ poporul grecesc refusă, ce-ĭ drept, lămuri şi făcĕnd gălăgie să priméscă pe noul Patriarch ce i se impunea şi pe care-l declara nevrednic şi vrednic de dispreţ,

---

[1]) Dr. Scogardi cătrĕ Rudolf Schmidt. Constantinopol, 27 Septemvrie 1644.

fiind înse tóte aceste zadarnice, a trebuit în cele din urmă să se liniştéscă şi să se împace cu ceea ce era inevitabil [1]).

Lupu i-a făcut pân'acum prin combaterea luĭ Rákóczy la Pórtă causeĭ împĕrăteştĭ fórte bune serviciĭ, şi de óre-ce pe la începutul veriĭ trecute a maĭ cerut de la resvrătitorul Rákóczy înapoĭ şi corpul sĕŭ auxiliar de 1000 călăreţĭ, residentul împĕrătesc se simte îndemnat a-ĭ împărtĕşì viile sale mulţumirĭ, ceea ce el face parte verbal şi prin o scrisóre directă, parte prin intervenirea generaluluĭ polonez Konieçpolski, un lucru, la care Lupu a rĕspuns, precum se vede din scrisórea alăturată în original, pe cât de politicos, pe atât de binevoitor. Domnul Moldoviĭ îşĭ ofere şi pe viitor serviciile Impĕratuluĭ, e supĕrat pe Rákóczy, doritor de a primi de la Pórtă în loc de Moldova Ardélul şi în relaţiunĭ intime cu numitul general, care l'a pus, ce-ĭ drept, pe resident în legăturĭ amicale cu Lupu, dar procede însu-şĭ cu multă precauţiune în ceea ce priveşte pe Rákóczy. 1644

Mateiŭ-Vodă din Muntenia a intrat de cât-va timp cu Rákóczy în relaţiunĭ amicale, pe care înse amêndoĭ le tăinuesc şi le întreţin numaĭ prin ascuns, pentru-ca Pórta să nu prindă veste despre suspecta lor înţelegere [2]).

---

[1]) Residentul Alexandru Greiffenklau de Volrat cătrĕ Impĕratul. Constantinopol 30 Septemvrie 1644.

[2]) Residentul Alexandru de Greiffenklau cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 4 Decemvrie 1644.

1644 Pregătirile pentru nunta Principeluĭ Radziwil cu fiica maĭ mare aluĭ Lupu, care e fixată pe Ianuarie viitor la Iașĭ, înaintéză, și nunta se va face neapărat; nu tot atât de sigură pare nunta tînĕruluĭ Grillo, de óre-ce Lupu pare a fi tot atât de puțin mulțumit de nunta acésta ca de Dimitrachi, fostul luĭ capuchehaia, pe care de curênd l'a scos din diregătorie. Lupu se oferă prin Dr. Scogardi residentuluĭ Greiffenklau a-ĭ mijloci în taină corespondența cu Impĕratul prin Polonia și s'a împăcat, precum se ḑice, în cele din urmă cu Mateiŭ-Basarab, dușmanul luĭ [1]).

1645 La 5 Fevruarie st. n. se va serba la Iașĭ cu pompă mare căsătoria fiiceĭ luĭ Lupu cu Principele polonez Jan Radziwil, nuntă, la care va fi representată în mare numĕr clasa magnaților din Polonia, precum și nobilimea inferióră și a căreĭ splendóre urméză să fie ridicată și prin presența unuĭ representant al Regeluĭ din Polonia. Și de óre-ce Lupu a promis, precum se ḑice, și pe fiica sa maĭ mică tot unuĭ fruntaș din Polonia, împregĭurarea acésta nu va fi lipsit a produce la Pórtă fel de fel de îngrijirĭ, temerĭ ascunse, jălușiĭ înăbușite și mânie păstrată în taină. Astfel cu tot consimțĕmêntul formal pentru încuscrirea luĭ Lupu cu Radziwil, Marele-Vizir a invitat pe soția Domnuluĭ din Moldova și pe ambele luĭ fiice la Constantinopol — făcându-le darurĭ politicóse; dar precautul Lupu nu intră în cursă, ci refusă cuviincios invitațiunea [2]).

---

[1]) Dr. Scogardi cătrĕ Rudolf Schmidt. Constantinopol, 11 Decemvrie 1644.

[2]) Residentul Alexandru de Greiffenklau cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 5 Ianuarie 1645.

Domnul Munteniei, certat ear cu Rákóczy, se unește 1645
cu Lupu contra luĭ Rákóczy şi însărcinéză pe agenţiĭ seĭ să se pună cu privire la cestiunea acésta în maĭ de aprópe înţelegere cu marele ambasador împĕrătesc Comitele Herman Czernie. Acesta înse, considerând drept lucru primejdios întîlnirea pe faţă cu eĭ, îĭ trimite să se înţelégă cu residentul Greiffenklau, căruia îĭ şi fac apoĭ în casele propriĭ ale luĭ Matheiŭ-Vodă personal împărtĕşire despre importanta lor însărcinare. „Rákóczy a fost, — aşa ḑic eĭ, — totdeauna, ce-ĭ drept, un cap înferbêntat şi un vecin rĕŭ şi neastêmpĕrat, dar maĭ ales pentru popórele şi pentru ţĕrile din vecinĕtatea sa a ajuns a fi nesuferit; de acea dară, ear nu pentru-că ar fi rîvnind la Ardél, care e maĭ prejos de Muntenia, Mateiŭ-Vodă stăruie ca Rákóczy să fie scos din Ardél şi rógă pe Impĕratul să lucreze în vederea acestuĭ resultat, care în actualele împregiurărĭ se póte obţiné maĭ uşor decât alte dăţĭ“.

Rĕspunḑênd la aceste, Greiffenklau le pune în evidenţă încrederea, pe care a avut-o Impĕratul totdeauna în Mateiŭ-Vodă, le reaminteşte serviciul, pe care el i l'a făcut de curênd Domnuluĭ descoperind uneltirile făcute de Rákóczy contra luĭ la Pórtă şi vestindu-l despre ele şi le promite, că va face despre bunele disposiţiunĭ ale luĭ Mateiŭ-Vodă faţă cu Impĕratul împărtĕşire maĭ ântêiŭ mareluĭ ambasador şi apoĭ şi Impĕratuluĭ însu-şĭ atât prin marele ambasador, cât şi prin raport scris, îĭ sfătuieşte apoĭ să fie cu priveghiere, pentru-ca nu cum-va Principele să se lase şi anul acesta, ca anul trecut, a fi silit de Pórtă să-ĭ dee luĭ Rákóczy ajutor armat, recurge, în sfîrşit, la colaborarea zelósă a Prin-

cipeluĭ spre a împedeca expedițiunea luĭ Rákóczy și spre a obținé refusarea orĭ-și-căruĭ ajutor turcesc, ear acésta cu atât maĭ vîrtos, cu cât și interesele private ale luĭ Mateiŭ și ale luĭ Lupu cer asemenea procedere.

Agențiĭ luĭ Mateiŭ-Vodă se declară pe deplin învoițĭ cu tóte aceste declarațiunĭ și pretensiunĭ ale residentuluĭ, pe care le face tot astfel și marele ambasador prin dragomanul luĭ.

Lupu îșĭ urméză și el la Pórtă stăruințele contra luĭ Rákóczy fără de răgaz, ceea ce dovedește și scrisórea adresată de el de curênd Mareluĭ-Vizir, de pe care un confident i-a dat residentuluĭ o copie întocmaĭ ca de pe rĕspunsul Mareluĭ-Vizir. Din rĕspunsul Mareluĭ-Vizir se daŭ pe față doue felurĭ de intențiunĭ ascunse ale Turcilor: Pórta are adecă de gând să slăbéscă în privința militară pe Domnul din Moldova și pe cel din Muntenia prin aceea, că nu unește trupele lor cu ale luĭ Rákóczy, ci le trimite să se unéscă și să coopereze cu cele turceștĭ și cu cele tătăreștĭ, și apoĭ să atace sub vre-un pretext plausibil fără de veste atât pe ambiĭ Voivodĭ isolațĭ, cât și pe Rákóczy, să-ĭ alunge din țĕrile lor și să iee, ca pradă bună, în stăpânirea lor și comitatele din Ungaria superióră; apoĭ eĭ vor să dăruiască Ardélul luĭ Moise Székely, ceea ce e cu desĕvîrșire contra dorințeĭ Impĕratuluĭ [1]).

1645 Corpul de armată ce Turciĭ aŭ de gând să concentreze la hotarele Ungarieĭ are să fie sporit până la

[1]) Residentul Alexandru de Greiffenklau cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 4 Fevruarie 1645.

tăria numerică de 30,000 ómenĭ; nu vor veni înse de astă-dată şi ceĭ 50,000 Tătarĭ comandaţĭ a se uni cu el, fiind-că în faţa actualelor disposiţiunĭ ale Poloniei şi ale Domnuluĭ Moldoviĭ Lupu nu aŭ un sigur teritoriŭ de trecere [1]).

De curênd Patriarchul grecesc din Constantinopol şi-a pus, conform cu ritualul bisericiĭ romane, cu ocasiunea uneĭ înalte serbărĭ în timpul liturgieĭ o corónă. Acéstă inovaţiune i-a oferit duşmanuluĭ sĕŭ, Patriarchuluĭ de Ochrida, ocasiune bine venită de a-l bănui într'o denunţare făcută în scris la Pórtă, că s'a aliat cu Lupu-Vodă din Moldova în taină contra Turcieĭ şi a făcut conjuraţiune, ca în dată-ce armata turcéscă se va fi îmbarcat şi va fi ĭeşit în largul măriĭ, el să năvălésca cu ajutor polonez şi în obştésca bucurie a tutulor Grecilor maĭ ânteiŭ în Grecia, ear apoĭ în Constantinopol şi să se proclame aicĭ Rege; coróna regală destinată pentru acésta e deja gata şi a fost sfinţită şi binecuvêntată de Patriarchul ecumenic la biserică în faţa tuturora. 1645

Pentru-ca nu cum-va Sultanul să nu fie cuprins în urma indignaţiuniĭ produse de aceste de o mânie, care ar fi fost spre peirea Grecilor în deobşte, Marele-Vizir a amênat comunicarea acesteĭ acusaţiunĭ pe timp maĭ priincios, dar a dispus arestarea acusatoruluĭ [2]) şi a cerut să-şĭ dovedéscă acusaţiunea puindu-ĭ în vedere o

---

[1]) Residentul Alexandru de Greiffenklau cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 27 Martie 1645.

[2]) Nu se póte înţelege, dacă acesta e Patriarchul de Ochrida, orĭ vre-un al treilea împins de el înainte.

mare recompensă în casul că o va fi dovedit şi pedépsa cu mórte la casul contrar. Lipsit de orĭ-şi-ce dovadă, acusatorul a declarat, ca să-şĭ scape viaţa, că trece la Islam şi a şi trecut, ceea ce după legea mahomedană îĭ dă deplină iertare orĭ-şi-căruĭ creştin osândit pentru orĭ-şi-care vină afară de trădarea statuluĭ turcesc şi de lesa majestate; în cele din urmă înse el a fost gâtuit şi ca turc şi cadavrul luĭ a fost, după obiceiŭ, expus în piaţa publică în faţa bisericiĭ Sfinteĭ Sofiĭ la vederea tuturora. Astfel s'a sfîrşit acest cas primejdios, din care Patriarchul a scăpat numaĭ cu o cheltuială de vre-o 15,000 talerĭ împĕrăteştĭ [1]).

1645 Principele Lupu îĭ dă Mareluĭ-Vizir prin agentul sĕŭ ştirĭ amĕnunţite despre înfrângerea suferită de Svedienĭ la Tabor, despre succesele Regeluĭ Danemarceĭ în Svedia şi despre fómetea şi despre alte marĭ nevoĭ din tabĕra luĭ Rákóczy; el îşĭ încordéză spre ruina şi amărăciunea ţĕriĭ tóte puterile şi a trimis pentru pornirea negoţierilor de pace patru solĭ la Impĕratul, aceştia înse i-aŭ făcut raport, că dênşiĭ aŭ fost reţinuţĭ ca ostatecĭ şi sunt ameninţaţĭ a-şĭ perde capetele, dacă negoţierile de pace nu vor rĕuşi orĭ dacă Rákóczy va face cea maĭ mică mişcare ostilă. Dacă se adevereşte ştirea despre acéstă trimitere de solĭ, despre care Rákóczy el însu-şĭ nu i-a făcut Porţiĭ nicĭ o amintire, el a născocit acéstă manevră numaĭ spre a le presenta Svedienilor şi

---

[1]) Residentul Alexandru de Greiffenklau cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 29 Aprilie 1645.

Turcilor cu atât maĭ învederat necesitatea de a încheia pace.

Lupu, care pretinde a fi primit ştirile aceste de la Comitele de Homonna, îşĭ dă de altminterĭ mereŭ silinţa de a promova pe cât de sincer, pe atât de zelos interesele împĕrăteştĭ, şi Greiffenklau caută să cultive şi să întreţină în el şi pe viitor aceste disposiţiunĭ bune şi fórte serviabile. Residentul are decĭ de gând să-ĭ facă dar din partea sa un frumos cal nemţesc şi propune, ca Impĕratul să rĕcunóscă prin o diplomă de laudă mijlocirile meritóse şi mult promiţătóre ale luĭ Lupu [1]).

Principeluĭ Vasilie Lupu i s'a încredinţat din partea Sultanuluĭ însărcinarea de a-şĭ da tótă silinţa să înduplece pe Polonezĭ şi pe Moscoviţĭ să păstreze pacea câtă vreme Pórta nu va fi scos la capĕt rĕsboiul cu Veneţia [2]). 1645

Enunciaţiunea făcută de Rákóczy faţă cu solul împĕrătesc Ion Töröş, că Pórta a poruncit Domnuluĭ din Moldova şi celuĭ din Muntenia să iasă în persónă cu oştirile lor în ajutorul armateĭ turceştĭ şi că astfel se teme că va primi şi el un asemenea ordin, se reduce la un pretext de nimic, de óre-ce aceştĭ Voivoḑĭ n'aŭ primit nicĭ o dată asemenea ordin de la Pórtă. Adevĕrul e următorul: Când amêndoĭ Principiĭ, şi maĭ ales Lupu, aŭ început se facă de capul lor pregătirĭ de rĕsboiŭ şi 1645

[1]) Residentul Alexandru de Greiffenklau cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 1 Iunie 1645.

[2]) Residentul Alexandru de Greiffenklau cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 6 Iulie 1645.

Lupu, întrebat de Pórtă, a rĕspuns că o face acésta pentru-ca în actuala stare de rĕsboiŭ să fie la hotare pe din destul pregătit de apărare în faţa Tătarilor, a Cazacilor şi a Moscoviţilor, Pórta l'a însărcinat pe Lupu să-şĭ dee silinţa de a-ĭ înduplеca pe Polonezĭ şi pe Moscoviţĭ să se abţie de la orĭ-şi-ce rĕsboiŭ şi de la orĭ-şi-ce pregătire de rĕsboiŭ contra Turcieĭ câtă vreme ea nu va fi încheiat rĕsboiul eĭ cu Veneţia.

Ţiind sémă că Lupu, care la 8 Noemvrie (1645) i-a trimis residentuluĭ împĕrătesc o scrisóre fórte politicósă, prin înlăturarea cu bună credinţă a nenumĕratelor pedecĭ, amĕnărĭ şi dificultăţĭ făcute de Turcĭ şi de Rákóczy şi prin înduplecarea Porţiĭ de a-l sili pe Rákóczy să închee pace cu Impĕratul, şi a câştigat merite netăgăduite pentru acésta, Residentul i-a făcut dar din partea sa un cal frumos echipat şi un câne de vênătóre englezesc. Mulţumind la 20 Ianuarie pentru aceste în mod fórte plăcut, Principele a oferit Impĕratuluĭ şi pe viitor serviciile sale.

In cursul acesteĭ lunĭ aŭ sosit în capitala Turcieĭ doĭ Moscoviţĭ, care pretind a avé drept de moştenire asupra mareluĭ ducat de Moscva, dar fie-care pe un alt temeiŭ. Unul dintre dênşiĭ, care se numeşte Ivan Cnéz Wladimirski, a înfăţişat Mareluĭ-Vizir ast-fel pretensiunile şi păţăniile sale : Inainte de doĭ anĭ şi cincĭ lunĭ el a trebuit să fugă de la Moscva în Polonia, fiind-că Moscoviţiĭ s'aŭ mâniat rĕŭ pe el, când el a luat în vîrtutea naşteriĭ sale din viţă regală titlul de Cnéz, adecă Principe. El a plecat apoĭ furişându-se în taină cu conivenţa Regeluĭ Polonieĭ şi cu pasaportul luĭ de la Curtea Polonieĭ, unde a stat cât-va timp în calitatea

luĭ de indigen şi sub numele Kiraczinski, fiind-că soliĭ moscoviţĭ trimişĭ în Polonia pentru resolvarea conflictelor de graniţe aŭ cerut categoric extradarea luĭ. Ne fiind suferit de Principele Lupu în Moldova, unde a ajuns refugiându-se, el a trecut în Ardél, după opt ḑile înse el a aflat, că Rákóczy se gândeşte cu tótă seriositatea să-l aresteze şi să-l trimită la Moscva; fugind deci de a patra óră, a ajuns, în sfîrşit, la Paşa de Timişóra, care l'a trimis la Pórtă. Tatăl sěŭ a fost Marele Duce de Moscva, care în rěsboiul purtat contra Poloniei în timpul Regeluĭ Sigismund III, a ajuns dimpreună cu Metropolitul grecesc în robie, unde a murit, în vreme-ce Metropolitul a fost rěscumpěrat şi retrimis în patrie. El cere de la Pórtă adăpost şi ocrotire, pentru ca să-şĭ validiteze de aicĭ cu ajutorul aderenţilor sěĭ din Moscova drepturile şi să şi le afirme, şi-ĭ promite de altminterĭ Porţiĭ drept compensaţiune doue provinciĭ moscovite, Cazanul şi Astrahanul.

Patru ḑile în urma acestuĭ pretendent s'a presentat şi un al doilea, care pretinde a fi nepotul Mareluĭ Duce de Moscva Demetriu, reposat înainte de cinci-ḑecĭ de anĭ şi ḑice că a stat timp de 6 anĭ la Hanul Tătarilor, după a căruia sfat s'a presentat la Portă. El cere tot în vîrtutea dreptuluĭ de moştenire succesiunea în scaunul marilor Ducĭ de Moscva, e pe deplin convins, că armata moscovită îl va proclama cu însufleţire obştéscă Domn şi stăpân îndată-ce se va fi ivit în faţa eĭ şi-ĭ promite Porţiĭ afară de provinciile Cazan şi Astrahan şi un mare tribut anual, precum şi unul proporţional pentru Hanul Tătarilor.

Acest al doilea pretendent, om de vre-o 30 anĭ, a

obținut de la Pórtă cincĭ galere, care aŭ primit ordinul de a-l duce pe teritoriul moscovit. In primul pretendent înse Pórta nu are încredere, fiind-că se teme, că el, ca nobil polonez naturalizat, ajungând o dată stăpân în Moscovia, va face în paguba Turcieĭ causă comună cu Polonia, căreia îĭ este obligat pentru buna primire ce i s'a făcut [1]).

1646 Domnul din Moldova și cel din Muntenia sunt din noŭ liniștițĭ, confirmațĭ în scaun și cu ocasiunea acésta, potrivit cu obiceiul, distinșĭ cu câte un caftan de onóre [2]).

1649 Dușmănia înverșunată a Hanuluĭ Tătăresc contra Domnuluĭ Moldoviĭ Lupu are drept temeiŭ fapta, că anul trecut, când se întorceaŭ cu pradă bogată din Polonia, Tătariĭ aŭ fost în Moldova atacațĭ, despuiațĭ de prada ce duceaŭ cu dênșiĭ și în mare parte omorîțĭ. Pentru acéstă înfrângere vrea Hanul tătăresc să se rĕsbune contra luĭ Lupu [3]).

1649 Ḑilele aceste residentul Munteniei a fost bătut de Marele-Vizir chiar cu bĕțul luĭ cu cârlig, cum sunt cele ce se pórtă aicĭ, fiind-că nu a avut cuvenita purtare de grijă pentru aprovisionarea seraiuluĭ cu carne de óie și

---

[1]) Residentul Alexandru de Greiffenklau cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 29 Iulie 1646.

[2]) Raportul unuĭ nenumit. Constantinopol, 12 Septemvrie 1646.

[3]) Internunțiul Rudolf Schmidt cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 2 Aprilie 1649.

ast-fel a pus orașul și palatul în o strîmtorare momentană [1]).

După-ce-șî mărturisește marea bucurie și deosebita mulțumire, de care l'a umplut scrisórea grațiósă a Impěratuluï, el dorește augustuluï sěŭ protector noroc, bună stare, îndelungațï anï de domnie, sănětate, binecuvêntare de la Dumnedeŭ și biruință asupra tuturor protivnicilor sěï, se rógă apoï să-l iee sub paza și ocrotirea sa și să-l mântuiască în sfîrșit de sub jugul nesuferit al robieï barbare, pentru-ca să fie scăpat prin purtarea de grijă a Impěratuluï de orï-ce frică, nevoie și mâhnire și să trăiască cu ajutorul luï Dumnedeŭ pe viitor în liniște și în pace. 1649

Despre insuportabilitatea miserieï sale de acum, care în lipsa spriginuluï cerut îl aștéptă și pe viitor, Residentul Rudolf Schmidt s'a încredințat cu ocasiunea celeï din urmă presențe la Constantinopol din propria intuițiune, și nu póte să-ï exprime acestuia cu vorbe destul de căldurόse adînca sa mulțumire pentru viua interesare de binele biserícii orientale, de stîrpirea calvinismuluï deja adênc înrădăcinat în sînul eï, pentru promovarea păciï și a buneï înțelegerï între Patriarchiï greceștï, într'un cuvênt, de calda interesare pentru ridicarea creștinismuluï în genere. Raportându-se în ceea ce privește convorbirile, negoțierile și învoielile luï cu residentul Schmidt, la raporturile făcute de acesta și mărturisindu-șï neputința de a rĕsplăti meritele câști-

---

[1]) Internunțiul Schmidt cătrě Impěratul. Constantinopol, 29 August 1649.

gate de acesta pentru binele şi prosperitatea bisericiĭ greceştĭ împlinind datoriile oficiuluĭ sĕŭ şi voinţa milostivă a Impĕratuluĭ, Patriarchul e încredinţat, că Impĕratul va rĕsplăti însuşĭ pe resident, şi se rógă în acela-şĭ timp să-ĭ dee şi pe viitor bisericiĭ greceştĭ adăpostul cerut şi s'o păzéscă şi apere de tóte atacurile şi violentările credincioşilor şi de ale duşmanilor eĭ.

Aflând de altminterĭ de la Schmidt, că s'aŭ presentat la curtea împĕrătéscă óre-care ómenĭ din starea preoţéscă şi de confesiunea orientală, care pretindeaŭ a fi fost trimişĭ şi împuterniciţĭ de Patriarchul pentru acésta, pe când în adevĕr eĭ nu eraŭ decât vagabonḑĭ şi înşelătorĭ, el îĭ dă residentuluĭ lămurirĭ amĕnunţite despre semnele distinctive, după care trimişiĭ şi plenipotenţiariĭ adevĕraţĭ pot să fie recunoscuţĭ şi deosebiţĭ de ceĭ neadevĕraţĭ şi mincinoşĭ. Promiţând, în sfîrşit, că prin evlaviόse rugăciunĭ pornite din inimă cătrĕ Dumneḑeŭ, cel atât puternic va rĕsplăti semnele de graţie ce i s'aŭ dat din partea augustuluĭ sĕŭ protector, el îşĭ repetă fórte stăruitor dorinţa spirituală exprimată maĭ sus şi se recomandă în sfîrşit pe sine dimpreună cu biserica orientală şi pe viitor în milósa purtare de grijă a Impĕratuluĭ [1]).

1649 De óre-ce Partenie, Patriarchul grecesc din Constantinopol, s'a arătat fórte devotat intereselor împĕrăteştĭ şi fórte respectuos faţă cu Schmidt, şi prin asemenea persóne se pot obţine orĭ cel puţin se pot iscodi multe lucrurĭ la Pórtă, ar fi consult ca prin marele ambasa-

---

[1]) Patriarchul grecesc Partenie cătrĕ Impĕratul Ferdinand III, Constantinopol, 27 Iulie 1649.

dor ce va pleca în curênd la Constantinopol să i se trimită din partea Impĕratuluĭ acesteĭ căpeteniĭ bisericeştĭ un dar — deşi nu fórte preţios,— în tot casul un orologiŭ de masă. El se măguleşte, ce-ĭ drept, cu speranţa, că Impĕratul îĭ va da ajutor armat orĭ cel puţin îndestulător sprigin bănesc, pentru-ca să se susţie în posiţiunea luĭ; de óre-ce înse pe de o parte acéstă speranţă în împregĭurările actuale nu se póte de loc realisa, eară el dă pe de altă parte cu mult succes mână de ajutor pentru trimiterea prin Moldova a corespondenţeĭ dintre ambasadă şi Impĕratul, e bine să nu i se iee speranţa acésta, pentru ca la ocasiune priinciósă să se pótă trage folosul dorit din ea [1]).

Agentul Munteniеĭ se află, ce-ĭ drept, încă în temniţă, dar speră să fie pus în curênd în libertate, fiindcă Matheiŭ-Vodă într'o fórte amicală scrisóre cătrĕ Marele-Vizir s'a numit sclav supus al Sultanuluĭ şi a promis ascultare necondiţionată; de óre-ce însе în acela-şĭ timp Mateiŭ-Vodă s'a scusat în ceea ce priveşte ceĭ 47,000 talerĭ ce i s'aŭ cerut cu neputinţa de a plăti, tot nu se póte prevedé sórta ulterióră a agentuluĭ sĕŭ [2]). 1649

Residentul împĕrătesc îĭ trimite de sfintele sĕrbătorĭ Patriarchuluĭ grecesc prin dragomanul Panaioti Nicusio felicitările sale private, ear Patriarchul îĭ rĕspunde fórte 1650

[1]) Raportul internunţiuluĭ împĕrătesc Ión Rudolf Schmidt despre resultatele misiuniĭ sale la Constantinopol. Viena, 11 Octomvrie 1649.

[2]) Residentul Simon Reniger cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 25 Noemvrie 1649.

politicos printr'un Grec de frunte şi printr'un metropolit trimiţându-ĭ şi un dar compus din dulcĭ prăjiturĭ greceştĭ şi doue vase (cantiplora) pline de cel maĭ bun vin. „El ĭĭ este luĭ Reniger, — asta e vorba, pe care o trimite Patriarchul, — părinteşte binevoitor, s'ar bucura mult, dac'ar puté să-l maĭ salute odată pe Rudolf Schmidt în palatul patriarchal şi a avut, ce-ĭ drept, maĭ nainte mulţĭ duşmanĭ, care şi-aŭ dat tótă silinţa să-l rĕstórne, dar a rĕuşit să zădărnicéscă planurile lor şi să câştige în partea sa atât pe Marele-Vizir, cât şi pe fruntaşiĭ cu trecere aĭ Turcilor şi apoĭ a fost ḑilele din urmă distins de Pórtă, drept semn al confirmăriĭ sale în scaunul patriarchal, cu un caftan de onóre". Patriarchul vorbeşte de altminterĭ la locurile hotărîtóre fórte favorabil despre residentul împĕrătesc [1]).

1650 Domnul Moldoviĭ şi Domnul Munteniеĭ sunt chemaţĭ la Pórtă, ca să i se închine Sultanuluĭ orĭ (cum se exprimă Marele-Vizir) să ĭĭ sĕrute picĭórele. Acéstă chemare la Pórtă nu e înse luată în serios, ci numaĭ un pretext fin, născocit şi pus la cale de un Grec cu numele Pacolaki şi întrebuinţat de Marele-Vizir cu intenţiunea de a se îmbogăţi după putinţă în paguba celor chemaţĭ la Pórtă. Când adecă Marele-Vizir a umblat cu gândul de a-l rĕsturna, ba chiar de a-l strangula pe Patriarchul Partenie, Pacolaki, prietenul Patriarchuluĭ şi favoritul Mareluĭ-Vizir, i-a şoptit acestuia prin a treia persónă la ureche, că nu are să-şĭ facă ilusiunea unuĭ

[1]) Residentul Simon Reniger cătrĕ Ión Rudolf Schmidt. Constantinopol, 11 Ianuarie 1650.

mare câştig de la Patriarchul, care abia va fi avênd vre-o 20,000 talerĭ, ci maĭ bine să cheme la Pórtă şi să rĕstórne pe Domnul din Moldova şi pe cel din Muntenia, ceea ce ar puté să aducă, în loc de o sumă atât de mică, un câştig de aprópe 400,000 talerĭ. Acéstă inspiraţiune i-a venit la socotélă Mareluĭ-Vizir, care numaĭ decât a chemat pe agenţiĭ celor douĕ ţĕrĭ şi li-a poruncit să cheme pe Domniĭ lor.

Silinţele ambilor agenţĭ de a obţiné schimbarea acesteĭ hotărîrĭ sunt pe deplin infructuóse deja pentru cuvêntul, că intenţiunea Mareluĭ-Vizir e ca ceĭ doĭ Domnĭ să se rĕscumpere bogat de datoria de a se presenta în persónă, ba el stăruie cu atât maĭ cu din adins asupra disposiţiuniĭ luate, cu cât Hanul tătăresc i-a făcut de curênd Porţiĭ raport în scris, că stă la disposiţiunile eĭ, are 100,000 Tătarĭ, cu care se vor uni la nevoie şi 20,000 Cazacĭ, gata toţĭ în fie-care clipă de luptă, şi aştéptă pentru orĭ-şi-ce întreprindere numaĭ un semn şi o poruncă de la Sultanul; Marele-Vizir le-a arătat acum copia acesteĭ scrisorĭ agenţilor, pentru-ca să-ĭ sperie prin ea şi să împinteneze pe ambiĭ Principĭ la rĕscumpĕrare cu atât maĭ strălucită.

Principiĭ nu vor înse de loc să se supună ordinuluĭ ce li s'a dat. Mateiŭ-Basarab, de la care n'a sosit de altfel rĕspuns, e aprópe hotărît să se susţie, la nevoie, cu arma în stăpânire, se află în cea maĭ bună înţelegere cu Rákóczy şi se maĭ rézĕmă afară de acésta şi pe consîmţĕmêntul poporuluĭ, care (după spusa unuĭ curier din Ardél ce a trecut de curênd prin Muntenia) într'o adunare de 50—60 miĭ de ómenĭ i-a jurat în-

tr'un glas alipire credincióså, aderenţă neclântită şi spriginire statornică până la mórte.

Lupu se încércă, din contra, să-ĭ inspire Porţiĭ temere din causa uneĭ eventuale alianţe cu Polonia şi-ĭ raportéză prin urmare, că a rĕscumpărat cu cheltuiala sa proprie pe generalul polonez Potozki, care a fost ţinut un timp óre-care de Hanul tătăresc în robie şi îl ţine acum la curtea luĭ. Uniĭ vor să tragă din acésta conclusiunea, că Lupu înclină a şi-l alege pe Potozki ginere.

După părerea generală e fórte probabil, că ceĭ doĭ Principĭ se vor împăca cu gândul că nu le rĕmâne de cât să se rĕscumpere cu marĭ sume de banĭ de datoria de a se presenta. Ear Pacolaki, Grecul viclén, mijloceşte la Marele-Vizir atât pentru Patriarchul, cât şi pentru ceĭ doĭ Principĭ, ca să înlătureze cu bine conflictul şi să capete rĕsplata bogată de la toţĭ ceĭ scăpaţĭ [1]).

1650 Patriarchul grecesc Partenie umblă cu gândul de a trimite pe un călugăr cu darurĭ la Impĕratul, sperând că în schimb va primi un dar de câte-va miĭ de talerĭ orĭ vre-un altfel de ajutor îmbelşugat. De óre-ce înse asemenea misiunĭ nu sunt, în genere, bine vĕḑute la curtea împĕrătéscă şi cu atât maĭ puţin póte să fie bine vĕḑută acésta, fiind-că nu e privitóre la uniunea bisericiĭ greceştĭ, atât Reniger, cât şi dragomanul Panaioti aŭ de gând să-şĭ dee prin mijlocirea altor persóne

[1]) Residentul Simon Reniger către Rudolf Schmidt. Constantinopol, 29 Ianuarie, 17 Fevruarie 1650.

şi în mod îndemânatic silinţa de a zădărnicì misiunea acésta. După-cum se ḑice, Partenie a făcut maĭ nainte încercare de a-ĭ face asemenea darurĭ Mareluĭ Duce de Moscva, la care înse n'a făcut nicĭ o trébă, ci a fost primit cu refus ruşinos[1].

In cestiunea chemăriĭ la Pórtă a Domnuluĭ din Moldova şi a celuĭ din Muntenia s'aŭ ivit între maĭ mariĭ Turcieĭ însĕmnate deosebirĭ de vederĭ, căcĭ Marele-Vizir, Agaua Ienicerilor şi tînĕra Validă persistă asupra acesteĭ mĕsurĭ, în vreme-ce muftiul, Bechtes-Aga şi valida bĕtrână o resping. In vreme-ce se lucréză pentru împăcarea acestor deosebirĭ de vederĭ, la 1 Aprilie soseşte la Pórtă de la Hanul tătăresc un defterdar însărcinat a stărui pentru înlăturarea pe cale pacinică a dificultăţilor ivite în ceea ce priveşte pe ceĭ doĭ Voivoḑĭ. 1650

La 14 Martie Pórta primeşte de la Mateiŭ-Vodă următorul rĕspuns în cestiunea chemăriĭ sale la Pórtă: „Mi s'a poruncit să mĕ present în persónă la Pórta otomană, ca să fac acolo jurămĕnt de supunere. Eŭ sunt înse om bĕtrân, obosit de viaţă, anevoios la drum şi de acea sper, că Pórta otomană nu va voi să-mĭ dee la vîrsta mea înaintată o asemenea sarcină. Sultanul Murad mi-a dat Domnia din mila luĭ, şi eŭ m'am arătat vrednic de încrederea luĭ, m'am supus totdeauna poruncilor Porţiĭ şi am împlinit totdeauna întocmaĭ însărcinările obligate. Dacă e vorba să fiŭ înlăturat, să mi să trimită un urmaş; mĕ voĭ supune bucuros şi îĭ voĭ da

[1]) Residentul Simon Reniger cătrĕ Ion Rudolf Schmidt. Constantinopol, 15 Fevruarie 1650.

scaunul, apoĭ mĕ voĭ retrage la o mănăstire, ca să-mĭ petrec restul ḑilelor de bĕtrâneţe în isolare monachală. Dar succesorul meŭ n'are să fie un Principe domnitor [1]), ci urméză să se designeze pentru acésta vre-unul maĭ vrednic dintre bărbaţiĭ de la Constantinopol. Dacă succesiunea s'ar da cu tóte aceste vre-unuĭ Principe domnitor, eŭ declin sĕrbătoreşte şi cu hotărîre orĭ-şi-ce rĕspundere pentru relele urmărĭ ce ar puté să aibă o asemenea mĕsură.

Mateiŭ-Vodă îşĭ dă înse în acela-şĭ timp silinţa de a-l muia şi de a-l îmbuna pe Marele-Vizir prin darurĭ de banĭ; dacă încercarea acésta nu va rĕuşi, Tătariĭ vor fi asmuţaţĭ, aşa se crede, asupra Munteniеĭ [2]).

1650 Năvala dată de Tătarĭ în Moldova tot maĭ ţine, şi în Muntenia de asemenea fug toţĭ, mic şi mare, în păadurĭ şi în munţĭ, în vreme-ce Mateiŭ-Vodă stă încă pe loc cu óstea luĭ, pe care a pus-o să sape şanţurĭ. Ear Rákóczy se scusă la Pórtă cu aceste turburărĭ nesfîrşite pentru-că nu a trimis tributul; căcĭ, ḑice el, ceĭ doĭ Principĭ abia acum aŭ trimis pe al lor şi tot trebue să sufĕră asemenea nenorocirĭ. De óre-ce Hanul tătăresc cere de la Ardél şi de la Muntenia marĭ sume de banĭ, ameninţând că altfel şi le va lua el însu-şĭ din aceste ţĕrĭ, Mateiŭ-Vodă cere prin o scrisóre de la Bechtes-Aga să-ĭ spună ce e de făcut în aceste împregiurărĭ şi primeşte rĕspunsul: „Să se pună la nevoie

[1]) Aicĭ îl are în vedere pe Lupu orĭ pe fiiul luĭ, care de mult aŭ întins mâna rîvnitóre spre Muntenia.

[2]) Residentul Simon Reniger cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 3 Aprilie 1650.

în apărare faţă cu Tătariĭ şi să se bată cu vitejie, căcĭ Sultanul nu numaĭ că nu va privi cu disgraţie acest act de apărare la nevoie, dar îĭ va împlini şi dorinţa în casul, că-şĭ va designa succesorul încă fiind în viaţă, şi-l va confirma pe acesta. Acest respuns dă pe faţă neîncrederea Porţiĭ în Hanul tătăresc, a căruia umilire ea ar vedé-o bucuros [1]).

Lupu, Domnul Moldoviĭ, se plânge ear la Pórtă în scris de grelele miseriĭ, cu care se luptă; abia a scăpat de Tătarĭ, şi aŭ năvălit după dênşiĭ vre o 50—60 miĭ de Cazacĭ în biata Moldovă, pe care aŭ cutreerat-o dând foc şi pârjol, omorînd şi jăfuind, prădând şi despuind, pustiind şi nimicind cu mult maĭ îngrozitor şi maĭ urît decât chiar şi Tătariĭ, aŭ dus mulţĭ ómenĭ în robie, ba aŭ tăiat în bucăţĭ şi aŭ spânzurat până chiar şi femeĭ şi copiĭ, încât ţara e plină de ruine şi de dărâmăturĭ şi adusă la peire. De óre-ce înse în timpul, când o deputaţiune căzăcéscă cere de la Pórtă prietenie şi ocrotire, Cazaciĭ fac năvălirĭ duşmănóse în ţĕrĭ turceştĭ, Pórta mustră pe deputaţiĭ aceştia pentru asemenea procedere stranie şi contradicătóre, dar primeşte de la dênşiĭ rĕspunsul, că eĭ nu ştiŭ nimic despre acésta, speră inse că vor puté după întórcerea lor să le împace tóte. Concediaţĭ apoĭ de Marele-Vizir şi primind drept darurĭ caftane de onóre şi vestminte cu deosebire frumóse, deputaţiĭ Cazacilor plécă. 1650

Fratele Hanuluĭ tătăresc, care a condus prima invasiune în Moldova, se scusă pentru acésta la Pórtă în

[1]) Residentul Simon Reniger cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 27 Septemvrie 1650.

următorul mod: „Tătariĭ comandaţĭ de dênsul, trimişĭ maĭ nainte contra Moscovieĭ şi chemaţĭ apoĭ înapoĭ, nu aŭ voit de loc să se întórcă fără de pradă, ci aŭ hotărît, cuprinşĭ de setea de resbunare, să spele ruşinea, pe care anul trecut a suferit-o o cétă de Tătarĭ în Moldova, unde ea voia să petrécă câte-va ḑile de odihnă, dar a fost surprinsă fără de veste şi măcelărită. Spre a împedeca ruina deplină a ţĕriĭ, el s'a pus din adins în persónă în fruntea expediţiuniĭ de rĕsbunare, dar a fost cu desĕvîrşire peste putinţă să opréscă céta sa pornită odată spre desfrêŭ în avêntul eĭ şi să modereze spiritele înverşunate. Retrăgându-se acum din Moldova, el speră, că Pórta va fi îngăduitóre faţă cu rĕsboiniciĭ neînfrênaţĭ, căcĭ cu tóte cele petrecute ţara acésta tot îĭ rĕmâne credincios supusă Sultanuluĭ". In acela-şĭ fel se scusă la Pórta şi Hanul tătăresc obiectând, că el nu a ştiut nimic despre năvălirea făcută în Moldova şi cu atât maĭ puţin a comandat-o, şi că desfrênata cétă de Tătarĭ a pustiit fără îndoială rĕŭ Moldova fără de voia, ba chiar fără de ştirea luĭ, dar în faţa fapteĭ împlinite cu anevoie îĭ va fi rĕmâind altă alegere decât a fi iertătóre.

Se pare decĭ că atât Cazaciĭ, cât şi Tătariĭ se jócă numaĭ cu Pórta adormind-o pe de o parte cu scrisorĭ şi cu solĭ în visurĭ de pace şi pustiind pe de alta în mod ingrozitor provinciile otomane. Se adevereşte de asemenea pe deplin, că Hanul tătăresc şi-a dat silinţa de a sili prin pustiire pe Principele Munteniei şi pe al Ardéluluĭ să se rĕscumpere prin o sumă mare orĭ póte chiar printr'un tribut stabil. Intre aceste a sosit sunt acum patru-spre-ḑece ḑile tributul Moldoviĭ şi al Mun-

tenieĭ la Pórtă, care a confirmat apoĭ pe ceĭ doĭ principĭ din noŭ în Domnie; tributul luĭ Rákóczy înse tot maĭ e în restanţă [1]).

Din raportul de curênd sosit al luĭ Lupu află Pórta, că el i-a domolit pe Cazacĭ, după-ce eĭ aŭ pustiit Moldova, aŭ depopulat-o şi aŭ ruinat-o, şi i-a făcut să se retragă prin aceea, că a promis fiiuluĭ Hatmanuluĭ mâna ficeĭ sale. 1650

Cea din urmă deputaţiune a Cazacilor a lipsit cu atât maĭ puţin a o îmbuna pe Pórtă şi a o dispune în favorul uneĭ învoielĭ priinciósе pentru ambele părţĭ, cu cât Cazaciĭ recurg la justificarea, că alianţa, pe care o aŭ cu Tătariĭ, îĭ obligă să-ĭ spriginéscă pe aceştia şi astfel nu aŭ în privinţa acésta mână liberă; Turciĭ doresc acum şi eĭ să închee o asemenea alianţă de apărare cu Cazaciĭ.

Agenţiĭ luĭ Mateiŭ-Vodă zac în temniţă şi în lanţurĭ, fiind-că el nu i-a făcut Mareluĭ-Vizir darurĭ de sĕrbătorile mahomedane; el i-a făcut, ce-ĭ drept, şi Mareluĭ-Vizir un frumos dar, când a trimis tributul, dar acesta e şi altfel obicĭnuit şi de sine înţeles, aşa ḑice Turcul, de sĕrbătorĭ se cuvine înse altul, care trebue să consiste din cel puţin 6000 de talerĭ. Chiar prudenţa comună îl face pe Domnul român să nu se strice cu Marele-Vizir, de óre-ce el are în puternicile căpeteniĭ ale Ienicerilor saŭ în Aşac-Agalele din Seraiŭ, pe care le mituieşte maĭ puţin splendid decât pe Safiĭ, aderenţiĭ

---

[1]) Residentul Simon Reniger cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 10 Octomvrie 1650.

luĭ, duşmanĭ înverşunaţĭ, care stărue pentru resturnarea luĭ, deşi de altă parte îĭ vine de minune la indemână desbinarea acută dintre maĭ mariĭ din Seraiŭ şi anume cea dintre Valida tînĕră şi cea bĕtrână, pe care ştie s'o exploateze cu dibăcie [1]).

1650 Corespondenţa luĭ Lupu cu Polonia e prinsă de Principele Rákóczy din Ardél şi trimisă Hanuluĭ tătăresc, care pune la cale, ca urmare, o năvală in Moldova, ceea ce o costă pe ţară peste 20,000 ómenĭ de deosebit sex şi deosebite vîrste ce sunt tîrîţĭ de Tătarĭ in robie. Lupu-Vodă se plânge de acésta cu amărîciune la Pórtă [2]).

1650 Pórta otomană, care până acum a refusat consimţĕmêntul eĭ pentru căsătoria fiiceĭ luĭ Lupu cu fiiul Hatmanuluĭ căzăcesc, începe să se împace încetul cu încetul cu cererea acésta, pentru-ca să nu îndârjéscă prin refusul eĭ îndărătnic pe de o parte pe Cazacĭ, ear pe de alta pe Hanul tătăresc. Prin acésta va devenì suportabilă şi posiţiunea luĭ Lupu, căcĭ vorba era deja să fie înlăturat şi înlocuit; Pórta regretă, în genere, de a nu fi încuviinţat âncă anul trecut căsătoria fiiceĭ luĭ, căcĭ se teme ca nu cum-va Cazaciĭ să întindă cu ajutorul Tătarilor mâna asupra domnieĭ din Moldova [3]).

---

[1]) Residentul Simon Reniger cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 26 Octomvrie 1650.

[2]) Mihail D'Asquier, dragomanul Curţiĭ, cătrĕ Ión Rudolf Schmidt. Buda, 8 Noemvrie 1650.

[3]) Residentul Simon Reniger cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 8 Decemvrie 1650.

Maĭ deună-ḑĭ Lupu era p'aci-p'aci să fie scos din scaun, fiind-că nu îĭ lipsesc între Greciĭ din Constantinopol pizmaşiĭ şi protivniciĭ, care îl sapă după putinţă şi rîvnesc la scaunul luĭ; de o camdată înse din deosebite cause şi consideraţiunĭ şi maĭ ales pentru-ca să nu provóce turburărĭ şi complicaţiunĭ în actuala situaţiune supărătóre, Pórta se fereşte de orĭ-ce noirĭ. După atitudinea până acum nehotărîtă a Porţiĭ, căsătoria fiiceĭ luĭ Lupu cu fiiul luĭ Chmielnizki e întimpinată, în sfîrşit, cu desaprobare hotărîtă, care înse cu anevoiă va puté să aibă vre-o înrîurire asupra atitudiniĭ contrare a Cazacilor; căcĭ Lupu va rĕuşi, póte, să frângă ascuţişul disgraţieĭ turceştĭ prin o înţelegere pusă la cale între Polonia şi Cazacĭ şi se va asigura în scaunul domnesc prin noiĭ sĕĭ aliaţĭ [1]). 1650

Partenie, Patriarchul grecesc din Constantinopol, salută pe marele ambasador la venirea luĭ maĭ ântêiŭ la Adrianopol prin metropolitul sĕŭ, apoĭ la Ponte Piccolo, şi-ĭ dă şi darurĭ [2]). 1651

După cele din urmă ştirĭ din Moldova şi din Muntenia Polonesiĭ aŭ şi avut un fel de bătălie cu Cazaciĭ şi cu Tătariĭ, apoĭ aŭ ocupat câte-va localităţĭ şi aŭ prins pe unul dintre cele maĭ de frunte căpeteniĭ ale Cazacilor. 1651

---

[1]) Residentul Simon Reniger cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 8 Ianuarie 1651.

[2]) Marele ambasador Ión Rudolf Schmidt cătrĕ Impĕratul. Constantinopol 21 Ianuarie 1651.

In urma urgenteĭ cererĭ de ajutor, pe care Chmielnizki a adresat-o ca protejat al Porţiĭ luĭ Bechtes-Aga şi prin el Porţiĭ, atât Hanul tătăresc, cât şi Voivodul din Moldova şi cel din Muntenia aŭ fost îndrumaţĭ de Pórtă să-ĭ dee ajutor, Voivoḑiĭ aceştia nu sunt înse dispuşĭ a se supune acesteĭ îndrumărĭ [1]).

1651 Supunerea luĭ Chmielnizki sub protecţiunea Turcieĭ se adevereşte pe deplin, şi el îĭ promite în capitulaţiunea încheiată in privinţa acésta Porţiĭ supunere necondiţionată, participare la rĕsboiŭ, când i se cere, încetarea pirateriei căzăceştĭ pe Marea Négră şi întreţinerea uneĭ ambasade statornice la Constantinopol, ear Pórta îĭ asigurézá din partea eĭ ocrotire destulă, scutire de orĭ-ce tribut şi recunóşterea titluluĭ de Principe. Un ceauş turcesc şi primeşte ordinile cuvenite de a aduce pe solul designat, ear alţĭ doĭ céuşĭ duc Hanuluĭ Tătăresc şi luĭ Lupu-Vodă ordinul de a-ĭ da Hatmanuluĭ căzăcesc tot ajutorul.

Patriarchul Partenie, care stă în corespondenţă cu Chmielnizki, îĭ face luĭ Schmidt în cel maĭ mare secret împărtĕşire despre scrisorile luĭ şi promite să trimită şi în viitor Curţiĭ împĕrăteştĭ asemenea împărtĕşirĭ confidenţiale despre Hatman, înse numaĭ sub pecetea celeĭ maĭ depline discreţiunĭ. Căsătoria fiiceĭ luĭ Lupu cu fiiul luĭ Chmielnizki îĭ supĕră de altminterĭ pe Turcĭ şi pe Tătarĭ, fiind-că eĭ vĕd în ea sâmburele uneĭ prea intime legăturĭ între Lupu şi Cazacĭ şi astfel o ispită

[1]) Residentul Simon Reniger către Impĕratul. Constantinopol, 5 Aprilie 1651.

iresistibilă pentru câştigarea stăpânirii absolute asupra Moldovii [1]).

La 20 Aprilie Patriarchul Partenie îi face Residen- 1651
tuluï însoţit de şase Metropoliţi o visită, şi-şi afirmă cu ocasiunea acésta din noŭ deplinul sĕŭ devotament faţă cu Impĕratul; exprimându-şi de maï nainte dorinţa, ca să nu fie cu ocasiunea acésta poftit la masă, căcï ar fi atuncï nevoit să facă şi el acela-şi lucru, ear prin acésta ar da pretext spre a-l cărti că risipeşte avutul bisericesc, el primeşte după obiceiul turcesc la Reniger numaï cafea şi şerbet şi se mulţumeşte cu acéstă ospătare frugală. In urma cererii preoţilor catolicï Residentul intervine la Patriarch pentru privilegiile, care li-aŭ fost acordate de Marele-Vizir, şi Patriarchul în vîrtutea intimeï sale dorinţe de a întreţine relaţiunï amicale cu Curtea împĕrătéscă şi din consideraţiune pentru persóna interventoruluï promite cu bucurie a se folosi de autoritatea sa spre a-ï determina pe Grecii din Pera să respecteze libertăţile din noŭ confirmate ale catolicilor şi să nu-ï supere pe aceştia.

Rákóczy îşï dă silinţa de a-ï inspira Porţiï prin scrisorï neliniştitóre temerea, că concentrările de trupe făcute de Impĕratul în sudul Ungarieï pornesc din gândul de a rumpe pacea cu Turcia şi se rógă ca Paşa de Buda şi ceï doï Voivoḑï din Moldova şi din Muntenia să fie trimişï din precauţiune cu trupele lor în Ardél până-ce nu se vor fi lămurit intenţiunile Impĕratuluï. Reni-

[1]) Marele ambasador Ion Rudolf Schmidt cătrĕ Impĕratul. Belgrad, 18 Aprilie 1651.

ger explică înse mĕsura rĕŭ înţelésă ca fiind luată din precauţiune pentru asigurarea hotarelor faţă cu Polonia, cu Cazaciĭ şi cu Tătariĭ şi că astfel ea nu stă câtu-şĭ de puţin în legătură cu o intenţiune de a rumpe pacea [1]).

1651 Patriarchul Partenie a reuşit în maĭ multe rênduri să scape prin fugă de urmăririle Turcilor şi apoĭ să înlăture cu binele primejdia, dar la 20 Maiŭ tot a trebuit să cadă jertvă sorţiĭ sale aspre. In ḑiua acésta s'a întêmplat adecă, că în urma ordinuluĭ primit de la Pórtă sbiriĭ turceştĭ, travestiţĭ în haine greceştĭ şi cu fesurĭ albastre în cap, l'aŭ surprins pe Patriarchul, l'aŭ dus legat pe o corabie şi apoĭ nu de parte de Constantinopol l'aŭ gâtuit şi l'aŭ cufundat în mare cu o pétră legată de gât. Cea maĭ însĕmnată causă a acesteĭ catastrofe a fost duşmănia Patriarchuluĭ asupra celor doĭ Domnĭ, cel din Muntenia şi cel din Moldova, contra cărora el a lucrat în unire cu un óre-care Grec, Pavel Kosonehst, care cu câte-va lunĭ maĭ nainte a fost asasinat în stradă, şi cărora li s'a făcut fórte urgisit prin acéstă oposiţiune, despre care eĭ aŭ fost vestiţĭ ; şi deşi el trimisese în timpul celor din urmă ḑile pe doĭ dintre Metropoliţiĭ sĕĭ cu darurĭ la ambiĭ Principĭ, ca să obléscă drumul pentru o împăcăciune, rĕsbunarea acestor duşmanĭ s'a avêntat maĭ curênd la faptă decât spiritul de împăcĭuire al celor doĭ solĭ de pace. De óre-ce înse afară de agenţiĭ celor doĭ Principĭ aŭ contribuit mult la tristul sfîrşit al luĭ Partenie, par fas et nefas, şi Ioanichie, care s'a urcat în urmă în scaunul patriarchal,

---

[1]) Residentul Simon Reniger cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 22 Aprilie 1651.

precum şi alţĭ rivalĭ îndârjiţĭ, Agaua Ienicerilor şi Chebaia Beiŭ, amiciĭ şi protectoriĭ ucisuluĭ, aŭ aruncat pe toţĭ aceştĭ duşmanĭ în temniţă şi nu i-aŭ pus în libertate decât după-ce s'aŭ rĕscumpărat cu marĭ sume de banĭ; ear cel maĭ inrăit duşman al luĭ Partenie, un Grec, opt ḑile in urmă, chiar la ora, la care a fost omorît Patriarchul, a fost spânzurat in faţa palatuluĭ Patriarchal. Noul Patriarch Ioanichie a trimis residentuluĭ salutările sale şi i-a mulţumit mareluĭ ambasador Rudolf Schmidt pentru bună-voinţa sa şi pentru mijlocirea ce i-a oferit in cestiunea ştiutelor conflicte.

Patriarchul de Ierusalim, pe care toţĭ îl credeaŭ pribegit şi perdut prin lume, a fost la Moscva să céră ajutor de banĭ şi se afla acum, în drumul sĕŭ spre casă, de cât-va timp la Domnul din Moldova şi la cel din Muntenia, care îl tratéză cu multă distincţiune şi aŭ multă purtare de grijă pentru siguranţa luĭ. El tot maĭ stăruie în hotărîrea de a se întórce la Ierusalim, stă înse pe gândurĭ temĕndu-se de iubirea de argint a Turcilor şi de duşmănia luĭ Partenie, Patriarchul de până acum; acesta a fost adecă pus de cei-lalţĭ treĭ Patriarchĭ, cel din Ierusalim, cel din Antiochia şi cel din Alexandria, sub marea anatemă, şi l'a ameninţat pe cel de Ierusalim că-l va denunţa Porţiĭ de a fi adunat de la marele Duce de Moscva şi de la ceĭ doĭ Domnĭ românĭ marĭ sume de banĭ. Acéstă ameninţare îl maĭ face să nu se întórcă acasă [1]).

[1]) Residentul Simon Reniger cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 27 şi 30 Maĭ, apoĭ 17 Iunie 1651.

1651 Nu se póte de o camdată stabilì, dacă în tot casul strania formă de guvernament a Porţiĭ otomane are maĭ mult caracterul uneĭ monarchiĭ, al uneĭ aristocraţiĭ, al uneĭ democraţiĭ orĭ, în sfîrşit, al unuĭ triumvirat, orĭ după timp şi după împregiurărĭ se pronunţă în ea maĭ multe din aceste caractere de o dată.

Mehemet, actualul Sultan, un băiet de ḑece anĭ, stă, ce-ĭ drept, sub stăpânirea Valideĭ bĕtrâne, apoĭ sub a mumeĭ sale (tînĕra Validă) şi sub a câtor-va eunucĭ înrĕiţĭ, dă înse şi acum semne despre un caracter de liniştită şi posomorîtă seriositate, care ameninţă a ajunge în desfăşurarea luĭ la tirania şi la setea de sânge a tatăluĭ sĕŭ. Absolutismul monarchic se dă pe faţă în petrecerile crunte, tiranice şi îngroḑitóre, pentru care se ĭaŭ adese-orĭ pe neaşteptate disposiţiunĭ din Seraiŭ în numele Sultanuluĭ, el înse adese-orĭ e mărginit, ba chiar covîrşit de hotărîrile luate afară de Seraiŭ de cătrĕ Ienicerĭ, a cărora primire neschimbată îĭ este impusă Sultanuluĭ.

Firea aristocratică iese în regimul Porţiĭ la ivélă în influenţa hotărîtóre a tuturor Vizirilor, a Cadileschieruluĭ din Rumelia şi a celuĭ din Anatolia, a celor maĭ bĕtrânĭ Otşac-Agalarĭ saŭ căpeteniĭ de Ienicerĭ, care, luând înţelegere între dênşiĭ fie cu toţĭ împreună, fie în parte, iaŭ hotărîrĭ în numele statuluĭ şi stărue cu tot dinadînsul, ca Sultanul să le confirme câte o dată chiar şi fără de voia luĭ.

Caracteristica democratică se dă pe faţă în hotărîrile luate contra voinţeĭ clar exprimate a Sultanuluĭ, a Mareluĭ-Vizir şi a altor purtătorĭ de putere de cătrĕ multe miĭ de ienicerĭ comunĭ şi înderetnicițĭ, hotărîrĭ, a că-

rora nebăgare în sémă are de regulă drept urmare neapărată o rĕscólă furtunósă şi alte violenţe de tot felul, căcĭ sunt în împĕrăţia otomană peste tot vre-o 40,000, ear în Constantinopol aprópe 10,000 de asemenea Ienicerĭ tot de-a-una gata de rĕscólă, cu care în timpul maĭ noŭ se unesc de obiceiŭ şi Spahiĭ, ca să umplă la asemenea ocasiunĭ prin turburările lor tótă lumea de nelinişte şi de grózā.

Elementele unuĭ triumvirat le găsim în legătura făcută de curĕnd şi întărită cu jurămĕnt între Marele-Vizir Melek Achmet-Paşa, ginerele Sultanuluĭ Murad, Chehaia-Beiul şi Agaua Ienicerilor, care s'aŭ legat solidar să se apere unul pe altul contra duşmanilor sĕĭ şi să se susţină în posiţiunile lor, precum şi să siléscă prin strînsă lucrare împreună pe ceĭ-l'alţĭ purtătorĭ de putere a se supune hotărîrilor luate de dĕnşiĭ, deşi se simt în faţa posibilităţiĭ uneĭ facţiunĭ contrare, care lucréză de o cam dată pe tăcute.

La tóte aceste puterĭ disparate, care se amestecă în fel de fel proporţiunĭ în cârmuirea otomană şi acum se duşmănesc şi intră în luptă, acum ear se împreună şi se spriginesc între ele, dar totdeauna intervin arbitrar şi întĕmplător, se maĭ adaugă şi jalusia vieĭ însetărĭ de stĕpânire a celor doue valide, care-şĭ daŭ mereŭ silinţa de a scóte prin alianţe des schimbate frĕnele puteriĭ una din mânile celeĭ-l'alte, apoĭ şi incapacitatea Mareluĭ-Vizir (care, un blajin om bĕtrân, nimic nu drege şi nimic nu frânge şi căruia Reischita şi câţĭ-va Otşac-Agalarĭ îĭ pun vorbele în gură întocmaĭ ca odinióră Preoţiĭ şi Demoniĭ statuelor de idolĭ), necurmata lucrare spre a-l rĕsturna a viclénuluĭ şi înreituluĭ Céuş-Paşa,

fostul Vizir de Buda şi tot ginere al unuĭ Sultan, spiritul uneltitor al Chichaia-Beiuluĭ, neînsĕmnătatea celor l'alţĭ Vizirĭ conducătorĭ, unirea strînsă dintre Otşac-Agalarĭ şi cele-l'alte căpeteniĭ ale Ienicerilor împotriva orĭ-şi-căreĭ disposiţiunĭ luate de Marele-Vizir peste voia lor; e decĭ uşor de înţeles, cât de primejdios aceştĭ factorĭ atât de straniĭ, care şovăie când încóce, când în colo fără-ca să fie strînşĭ la un loc şi stăpâniţĭ de o puternică voinţă unitară, trebuie să ródă sâmburele de unitate al cârmuiriĭ turceştĭ, cât de mult eĭ trebue să scadă din greutatea puteriĭ otomane, din însĕmnătatea ieĭ şi din desfăşurarea puterilor eĭ în afară. Acest resultat e cu atât maĭ inevitabil, cu cât deficitul resultat în urma rĕsboiuluĭ purtat cu Veneţia pentru Candia în veniturile vămurilor şi în finanţele statuluĭ, sporirea Ienicerilor şi a cheltuielilor de rĕsboiŭ, désa imposibilitate de a plăti soldele trupelor, încărcarea cu biruri prea marĭ, impilarea şi stórcerea sĕracului popor de la ţară, care nu arare-orĭ îşĭ caută scăparea în pribegire şi îşĭ părăseşte ţara şi prelungirea incalculabilă a rĕsboiuluĭ candiot sunt tot lucrurĭ, care înmulţesc şi agravéză complicaţiunile şi nevoile situaţiuniĭ osmanliilor. Tótă speranţa şi-o pune Pórta în progresarea artilerieĭ sale, în desvoltarea techniceĭ de marină şi în perfecţionarea marineĭ sale, tóte aceste conduse de îndemânaticĭ artileriştĭ, corăbierĭ şi inginerĭ trecuţĭ la Islam, care aŭ venit aicĭ din ţĕrile creştineştĭ ale Apusuluĭ şi prin care Pórta îşĭ dă cu nădejde de isbândă silinţa de a termina cu succes expediţionea candiotă şi de a pune la cale cucerirea acesteĭ importante insule şi, în urmă, re-

luarea expedițiunilor eĭ de rĕsboiŭ contra celor-l'alte marĭ state creștineștĭ.

Cât apoĭ pentru relațiunile Turcilor cu țĕrile de la hotare, atât cu ale lor propriĭ, cât și cu cele vecine, Hanul Tătarilor se află în alianță cu Cazaciĭ. Deși înse Pórta privește cu ochĭ bunĭ rĕsboiul pornit contra Poloniei și ast-fel li-a comandat Tătarilor să-ĭ spriginéscă pe Cazacĭ, creșterea puteriĭ Hanuluĭ îĭ inspiră bănuielĭ și-o umple de îngrijire. Hatmanul căzăcesc Chmielnizki recunóște prin o învoială specială supremația și protecțiunea turcéscă, dar fără de a fi dator să plătéscă tribut, și îĭ promite Porțiĭ serviciile sale în rĕsboiŭ în tóte privințele și fără de excepțiune contra orĭ-și-cuĭ, se maĭ obligă apoĭ a curăți marea Négră de cutrierătoriĭ căzăceștĭ și de o ține liberă și primește'n schimb din partea Turcilor asigurarea uneĭ protecțiunĭ și ajutorărĭ îndestulătóre contra Poloniei și recunóșterea titluluĭ de Principe pentru persóna luĭ.

Proiectata căsătorie a ficeĭ luĭ Lupu cu fiiul luĭ Chmielnizki le inspiră Turcilor și Tătarilor temerea, că prin acéstă prea strînsă alianță cu Cazaciĭ Domnul Moldoviĭ va ajunge la gândul de a se proclama cu ajutorul lor stăpân absolut al Moldoviĭ. Pórta îĭ dă luĭ Lupu cu tóte aceste ordinul de a le sări în ințelegere cu Tătariĭ Cazacilor într'ajutor. I-a dat, ce-ĭ drept, după cum se dice, și luĭ Mateiŭ-Vodă, Domnul Munteniei, Pórta un asemenea ordin pentru ajutorarea Cazacilor; dar omul acesta prudent și viclén șovăie și trăgănéză lucrurile, nu are încredere deplină în nimenĭ și stă după împregĭurărĭ și după putințe gata de a se apĕra pe sine însu-șĭ.

Rákóczy a perdut, în sfîrşit, prin purtarea luĭ echivócă încrederea tuturor partidelor şi tot atât de puţin ca Impĕratul se încrede în el şi Pórta, pe care-şĭ dă silinţa s'o dispună contra Impĕratuluĭ şi care cu tóte aceste nu-l cruţă de loc de sporurile de tribut şi de alte supărărĭ [1]).

1651 Deputaţiĭ căzăceştĭ aĭ luĭ Chmielnizki îl acusă pe Lupu-Vodă la Pórtă, că stă în intimă înţelegere cu Polonesiĭ şi le dă acestora provisiunĭ de rĕsboiŭ, lucru, despre care eĭ s'aŭ încredinţat din propria lor intuiţiune. In Moldova tótă lumea s'a refugiat de altminterĭ, precum se ḑice, în pădurĭ şi a lăsat case, curţĭ şi ţara întrégă pustiĭ; ear Mateiŭ-Vodă, Domnul Munteniei, temêndu-se de o năvălire a Tătarilor şi a Cazacilor, îşĭ ţine trupele mereŭ gata de luptă [2]).

1651 Lupu îĭ raportéză Porţiĭ despre înfrângerea suferită de Cazacĭ în luptă cu Polonesiĭ, despre fuga luĭ Chmielnizki, care stă ascuns, despre strîmtorarea Hanuluĭ tătăresc, care e încungĭurat şi, în sfîrşit, despre cererea poporuluĭ căzăcesc de a încheia pacea, pe care Polonia o acordă numaĭ cu condiţiunea că i se vor extrăda conducătoriĭ mişcăriĭ.

Alte ştirĭ sosite din Moldova spun, că Rákóczy a trimis la Chmielnizki un sol cu darurĭ, care a fost înse prins şi omorît de Polonesĭ. Rákóczy cere de altminterĭ

---

[1]) Raportul luĭ Rudolf Schmidt, Baronul de Schwarzenhorn, cătrĕ Impĕratul. Viena 18 Iunie 1651.

[2]) Residentul Simon Reniger cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 22 Iunie 1651.

de la Pórtă voia de a le da Cazacilor ajutor; dacă cu ajutorul lor se va fi urcat, precum se speră, în tronul Poloniei, el va recunósçe, aşa dice el, şi ca Rege suprematia Porţii otomane, tot cum a recunoscut-o până acum ca Voivod al Ardélului. Respunsul prudent al Porţii e înse, ca el nici să nu iasă în persónă la rĕsboiŭ, nici să nu-şi deşerteze ţara de trupe, ci să adune mai bine cu banii luĭ altă óste şi să aştepte până-ce Cazacii nu vor cere ajutor şi până-ce Pórta nu va încuviinţa darea luĭ [1]).

Deputaţii căzăceşti aŭ primit un rĕspuns puţin măgulitor. Marele-Vizir a trimis pe fratele sĕŭ în Moldova şi în Muntenia, ca să confirme în scaun pe ceĭ doĭ Domni [2]). 1651

O straşnică revoluţiune isbucnită la Pórtă, în care a fost scos stégul Profetuluĭ a avut drept urmare rĕsturnarea căpeteniilor de Ienicerĭ (Otşac-Agalari) şi a întregeĭ lor aderenţe, executarea luĭ Bechtes-Aga şi a valideĭ bĕtrâne, exilarea luĭ Şiavuş-Paşa, fostul Mare-Vizir, precum şi a celor-l'alţi conducătorĭ şi trecerea întregeĭ puterĭ, pentru timpul minorităţii Sultanuluĭ, la Marele-Vizir şi la partidul din Seraiŭ. Din Moldova şi din Muntenia soseşte tributul, dar sumele de banĭ desti- 1651

---

[1]) Residentul Simon Reniger cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 27 Iulie 1651.

[2]) Residentul Simon Reniger cătrĕ Baronul Rudolf Schmidt. Constantinopol, 29 August 1651.

nate pentru valida bĕtrână şi pentru Otşac-Agalarĭ Marele-Vizir le sequestréză pentru sine [1]).

1651 Patriarchul grecesc îşĭ părăseşte scaunul din causa necurmatelor exacţiunĭ şi se retrage prin ascuns. In urma acestora Turciĭ închid şi pecetluiesc atât palatul patriarchal, cât şi casele celor maĭ de frunte dintre Grecĭ şi le ţin aşa până-ce aceştia nu vor fi plătit o anumită sumă de banĭ. De óre-ce sistemul de extorsiune al Turcilor e tot atât de neîntemeiat şi de nesuferit pecât de sĕracă şi de încărcată de datoriĭ e biserica patriarchală, Patriarchul stă ascuns şi după ce s'aŭ luat disposiţiunĭ pentru deschiderea palatuluĭ patriarchal [2]).

1651 Frênele guvernuluĭ le ţin în present la Pórtă Marele-Vizir şi céta Eunucilor din Seraiŭ, adecă maĭ mult acésta din urmă, fiind-că Marele-Vizir, un om mlădios, se lasă să fie purtat şi condus după plac, ceea ce nu suferia resturnatul Siavuş-Paşa, un om pe cât de îngâmfat şi de mândru, pe atât de încăpăţînat, şi de aceea a şi fost înlăturat. Prin influenţa acestor Eunucĭ atotputernicĭ şi a Kişlar-Agaleĭ lor, un maur, care se lasă să fie cumpăraţĭ cu câte-va miĭ de talerĭ, Patriarchul grecesc rĕuşeşte să iasă fără de nicĭ o primejdie din ascundişul luĭ, ba chiar să obţie de la Marele-Vizir un caftan de onóre. Tot numaĭ mulţumită venalităţiĭ acestor Eunucĭ pot să aibă agentul Moldoviĭ şi al Munteniеĭ

---

[1]) Residentul Simon Reniger cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 11 Septemvrie 1651.

[2]) Residentul Simon Reniger cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 16 şi 20 Noemvrie 1651.

putinţa de a umbla nesupăraţĭ de nimenĭ prin lume, şi nu maĭ încape nicĭ o îndoială, că şi pe Marele-Vizir numaĭ deplina atîrnare de poruncile Eunucilor îl maĭ ţine în posiţiunea luĭ [1]).

Hasan-Paşa, fostul mare ambasador, însărcinat a se duce cu o misiune la fostul Mare-Vizir Achmet-Paşa la Silistria, precum şi în Muntenia şi în Ardél, le duce Domnilor acestor ţĕrĭ şi numiteĭ Paşale, óre-cum în trecere, caftane de onóre din partea Porţiĭ [2]).

Imbolnăvirea luĭ Mateiŭ-Vodă, Domnul din Muntenia, 1652
face ca pretutindenĭ să fie credută ştirea despre mórtea luĭ, şi de aceea se şi ivesc numaĭ decât numĕroşĭ candidaţĭ pentru scaunul ce se crede vacant, şi îndeosebĭ Lupu-Vodă stăruie prin darurĭ şi prin promisiunĭ să obţie pe lângă transferarea sa în Muntenia şi alegerea fiiuluĭ sĕŭ pentru Moldova. Tóte aceste speranţe şi năsuinţe dispar înse după-ce soseşte ştirea despre reînsănĕtoşarea luĭ Mateiŭ-Vodă [3]).

Ambasadorul Englitereĭ, stăpânit de dorinţa de a face 1652
să străbată calvinismul la Grecĭ, se amestecă în afacerile lor bisericeştĭ şi obţine ridicarea în scaunul patri-

---

[1]) Residentul Simon Reniger cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 11 şi 20 Decemvrie 1651.

[2]) Residentul Simon Reniger cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 11 Ianuarie 1651.

[3]) Residentul Reniger cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 20 Fevruarie 1651.

archal a unuĭ candidat, care-ĭ împărtĕşeşte vederile. Pregătit decĭ şi mituit în vederea acestuĭ scop, Marele-Vizir chémă la sine pe Ioanichie, Patriarchul de până acum, şi-ĭ porunceşte atât să renunţe de bună voie la scaunul patriarchal în favorul succesoruluĭ, pe care i l'a designat, cât şi să stărue ca coreligionariĭ luĭ să-l recunóscă pe acesta şi să-ĭ declare supunere. Ioanichie rĕspunde, că nu are de făcut nicĭ o obiecţiune în ceea ce priveşte renunţarea la scaunul patriarchal, ear acésta cu atât maĭ vîrtos, cu cât doria şi el să se retragă de bună voie şi îĭ este indiferent cine va fi chemat să-l înlocuiască; e înse maĭ presus de puterea luĭ spirituală şi e şi peste marginile putinţelor sale a-ĭ sili pe coreligionariĭ luĭ să rĕcunóscă pe urmaşul luĭ şi să-ĭ declare supunere, şi acésta nicĭ nu se póte cere de la el, nicĭ el nu póte s'o facă. Acest rĕspuns hotărît îĭ aduce la 9 Iunie bietuluĭ Ioanichie pe lângă scóterea din scaun şi aruncarea în temniţă, unde tânjeşte şi acum. Unélta de căpetenie a ambasadoruluĭ englezesc, fostul Metropolit de Rodos, care cu vre-o jumĕtate de an înainte de acésta a trecut la Islam şi a intrat ca Capigi-Başi în serviciul Sultanuluĭ, stăruie acum să priméscă, deşi nu tocmaĭ scaunul patriarchal, posiţiunea de supraveghetor al bisericiĭ greceştĭ şi ofere Porţiĭ pentru acéstă posiţiune suma de 26,000 talerĭ pe an. Cu ajutorul acestuĭ renegat, pe care deasemenea-l sprigineşte în planurile luĭ, numitul ambasador rĕuseşte să determine Pórta a înlătura dreptul libereĭ alegerĭ de patriarch ce i se cuvine bisericiĭ greceştĭ şi a numì în mod direct un Patriarch cu vederĭ calviniste, pe care voieşte să li-l impună Grecilor cu puterea. La 13 Iunie se presentă decĭ

în palatul patriarchal un Capigi-Başi trimis de Marele-Vizir, care invită în mod poruncitor pe ceĭ maĭ de frunte dintre Grecĭ să rĕcunóscă pe nou numitul Patriarh şi să-ĭ declare supunere şi-ĭ sileşte să convóce pe Metropoliţĭ, pentru-ca să-ĭ facă fără de întârḑiere consecraţiunea. Greciĭ aceştia înse, socotind nevrednic pe Patriarchul impus, refusă sub fel de fel de subterfugiĭ a-l recunóşte şi a-l introduce în scaun; ear membriĭ clericalĭ, care aŭ vot în sinodul electoral, pentru-ca să nu fie siliţĭ a se supune şi să-şĭ pérdă astfel dreptul de liberă alegere, se ţin în mare parte ascunşĭ, în vreme-ce puţiniĭ, care nu staŭ ascunşĭ, se scusă sub cuvêntul, că pentru consecrarea unuĭ patriarch se cer 12 Episcopĭ, cară eĭ sunt numaĭ cincĭ la numĕr şi ceĭ-l'alţĭ nu se ştie, unde se află. Pe când dar Greciĭ se vĕd neîndoios ameninţaţĭ în biserica, în patriarchatul şi în dreptul lor electoral şi se pun din tóte puterile lor în potriva stăruitoruluĭ şi mituituluĭ Mare Vizir, care susţine cu tótă seriositatea pe noul numit, renegatul de la Rodos şi actualul Capigi-Başi tot maĭ încaséză veniturile Metropolieĭ părăsite, pe care nu voieşte să i le lase actualuluĭ Metropolit, şi nu maĭ lipseşte pentru deplina înjosire a bisericiĭ greceştĭ decât ridicarea unuĭ turc în scaunul Patriarchal.

In mijlocul acesteĭ nesiguranţe penibile cade, din norocire, schimbarea Mareluĭ Vizir, în urma căreia noul Patriarch îşĭ părăseşte scaunul şi se ascunde, Metropoliţiĭ ascunşĭ ĭes fără de intârḑiere la ivélă şi câştigă nou curagiŭ pentru afirmarea dreptuluĭ lor de alegere şi noue speranţe de a puté ĭeşì biruitorĭ [1]).

[1]) Residentul Simon Reniger cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 12—21 Iunie 1652.

1652 Locuitorii Moldovii sunt fugiţi şi risipiţi prin păduri; Muntenia stă, din contra, după cum spune Mateiŭ-Vodă el însu-şi, înarmată şi gata de a respinge o eventuală năvălire a Tătarilor.

Fostul Patriarch grecesc Atanasie Patelaros s'a întors în timpul din urmă din Moldova aicĭ şi a obţinut prin marĭ promisiunĭ de banĭ ridicarea sa din noŭ în scaunul patriarchal, ba a şi primit confirmarea şi pacĭnica introducere în scaun, cu care ocasiune a fost distins cu noue caftane de onóre; a ĭeşit înse apoĭ la ivélă, că el n'are banĭ, ca să-şĭ împlinéscă marile făgăduinţe. Acéstă descoperire l'a trântit din scaunul patriarchal în temniţă, de unde a găsit în cele din urmă ocasiune de a scăpa în casa renegatuluĭ, care a schimbat posiţiunea unuĭ Metropolit de Rodos cu cea de Capigi-Başi al Sultanuluĭ, şi aicĭ se află şi acum. Intre aceste Greciĭ aŭ rĕuşit să obţie prin rugămintele şi prin opintirile lor reducerea sumeĭ făgăduite de Patelaro în favorul unuĭ alt candidat, a căruia alegere şi confirmare aŭ şi scos-o la capĕt şi pe care-l ajută acum cu puterĭ unite cu atât maĭ vîrtos, cu cât prin acésta doresc să înlăture pe Patelaro, care li-e suspect din causa tainiceĭ luĭ legăturĭ cu scaunul din Roma [1]).

1652 Dragomanul împĕrătesc Panaioti Nicusio s'a căsătorit de curând cu o grecóică din casa Kankuseno (sic) şi a rĕmas acum, în urma cheltuielilor de nuntă, cu punga gólă. El e înse un om fórte folositor şi pentru resident

[1]) Residentul Simon Reniger cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 20 Iulie 1652.

indispensabil; acesta stărue dar să i se dee cu ocasiunea acésta nu numaĭ un rest din léfa luĭ, ci totodată şi o anticipaţiune [1]).

Tineriĭ polonezĭ ajunşĭ în robia Tătarilor, Nicolae Potozki şi Kalinovski, pe care tatăl sĕŭ l'a dat ostatec în mânile Tătarilor pentru suma de 70,000 talerĭ, precum şi tînĕrul Schönberg aŭ scăpat din înaltul turn, în care eraŭ puşĭ de Tătarĭ la închisóre, în următorul chip. Dragomanul Regeluĭ Poloniei, un Armén, care era însărcinat în taină a pune la cale scăparea acésta, a câştigat adecă, înainte de tóte, pentru planul luĭ pe un Turc prin o recompensă de 3000 talerĭ, din care a treia parte urma să fie plătită la locul eliberăriĭ, adoua din cele treĭ părţĭ la Constantinopol, ear a treia în Polonia; eĭ amêndoĭ aŭ îmbătat apoĭ pe paznicii temniţeĭ cu vin până-ce i-aŭ adormit, aŭ desfăcut între aceste lanţurile de fier, aŭ luat de grab pe prisonierĭ călare pe caĭ ţinuţĭ anume la îndĕmână şi i-aŭ dus la mare, unde iĭ aştepta o corabie cu pânzele gata de a fi întinse şi i-aŭ scăpat astfel din cercul de urmărire al Tătarilor, care, prinḑênd de veste, s'aŭ ţinut după eĭ atât pe uscat, cât şi pe mare, dar n'aŭ putut să prindă decât pe servitoriĭ eliberaţilor, care în lipsă de caĭ fugiseră pe jos. 1652

La Constantinopol, unde aŭ sosit cu bine, 'ĭ-a împrumutat agentul luĭ Lupu cu 1000 de talerĭ, ca să-ĭ plătéscă Turculuĭ maĭ sus pomenit a doua rată din ono-

---

[1]) Residentul Simon Reniger către Baronul Rudolf Schmidt. Constantinopol, 31 Iulie 1652.

rarul de eliberare, şi residentul Reniger, care, temêndu-se ca nu cum-va să fie descoperit, nu a putut să le dee în casa luĭ adăpostul, pe care-l ceruseră, i-a maĭ ajutat cu 100 talerĭ, pe care li i-a dat împrumut, ca să trimită fără de întârḑiere un curier în Polonia. Hanul Tătăresc, informat prin mărturisirile servitorilor prinşĭ aĭ fugarilor despre cele petrecute, pune acéstă scăpare rĕuşită în sarcina luĭ Lupu, care a trimis pe adevĕratul eliberator şi a comandat corabia folosită cu ocasiunea acésta; îl acusă dar cu îndârjire la Pórta otomană şi-l amenință, că va da o năvală în Moldova, unde le va pustii tóte şi va tăia întréga poporaţiune până la copiiĭ de şapte anĭ.

In vreme-ce înse în urma poruncilor date de Pórtă fugariĭ sunt urmăriţĭ pe la tóte trecătorile şi pe la tóte strîmtorile, maĭ ales spre Moldova şi spre Muntenia, şi se iaŭ cele maĭ aspre mĕsurĭ pentru prinderea lor, eĭ scapă norocos de la Constantinopol în Asia Mică, de unde trec apoĭ pe o corabie otomană la Veneţia şi apoĭ în patria lor, unde ajung, în sfîrşit, să respire după fuga lor aierul liber al Polonieĭ. Ne ştiind încă, că fugariĭ aŭ reuşit să se întórcă acasă, Pórta se foloseşte pretutindenĭ de temniţă şi de torturĭ spre a le da de urmă, trage din causa acésta la rĕspundere şi pe mulţĭ creştinĭ nevinovaţĭ şi-ĭ ia sub cercetare, ba bănuieşte de complicitate chiar şi pe ambasadorul Franţeĭ, care pare a fi fost denunţat în mărturisirile unuĭ torturat, şi numaĭ cu anevoie se póte desvinovăţi, ear pe ceĭ bănuiţĭ Pórta 'ĭ pune'n libertate numaĭ după-ce se rescumpără cu marĭ sume de banĭ. Agenţiĭ luĭ Lupu, care din porunca Domnuluĭ lor aŭ ajutat pe Polonesiĭ elibe-

raţĭ cu banĭ şi i-aŭ spriginit şi altfel, s'aŭ folosit pentru acésta de un om bun, care li-a dat fugarilor şi adăpost timp de o nópte în casa luĭ; ca să ascundă acum ajutorul, pe care l'aŭ dat, şi ca să se spele curaţĭ atât pe eĭ, cât şi pe Domnul lor, aŭ denunţat în înţelegere cu el mişeleşte pe acest om Porţiĭ. Reniger se bucură decĭ fórte mult de a nu se fi dat astă-dată de gol faţă cu asemenea laşĭ trădătorĭ [1]).

Retrăgându-se de la Cameniţa, Tătariĭ aŭ cutrierat 1652
de curênd o parte din Moldova, al căreia Domn a căutat, întocmaĭ ca locuitoriĭ, scăparea refugiându-se în pădurĭ.

In acela-şĭ timp fratele Hanuluĭ tătăresc a trimis la Mateiŭ-Vodă pe o Agauă cu suita eĭ să-ĭ spună, că „El (Mateiŭ) ştie fórte bine, cum aŭ pustiit Tătariĭ de curênd Polonia ; de aceea să plătéscă numaĭ decât 80,000 talerĭ, orĭ o va păţi şi el cu ţara sa tot astfel". Mateiŭ-Vodă a lăsat pe solĭ se aştepte câte-va ḑile rĕspunsul, ear în vremea acésta a făcut despre acéstă pretensiune raport la Pórtă cu adausul „Ţara nu póte să plătéscă maĭ mult decât un tribut ; dacă trebue să le plătéscă dar Tătarilor un tribut precum cer eĭ, nu maĭ póte să-ĭ plătéscă Porţiĭ otomane nicĭ unul. După-ce la acésta a sosit de la Pórtă fără de întârḑiere rĕspunsul, ca să nu se lase de loc să fie pungăşit de Tătarĭ", el i-a desfăşurat întréga oştire până la hotarele Moldoviĭ

---

[1]) Residentul Simon Reniger cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 3 şi 12 August, 1, 8, 15 şi 17 Septemvrie şi 11 Octomvrie 1652.

în linie de luptă, i-a făcut pe deputaţiĭ Tătarilor să trécă în revistă oştirea acésta şi i-a concediat apoĭ cu rĕspunsul: „Dacă Hanul tătăresc ar fi în acela-şĭ fel ca Sultanul stăpânul acesteĭ ţĕrĭ, i s'ar plăti tributul obicĭnuit, altfel nu i se dă nicĭ o para. Ear dacă s'ar fi gândind să scóţă cu forţa ceea ce pretinde, nu are decât să vie: îl aştéptă aicĭ 50,000 călăreţĭ românĭ sub conducerea Domnuluĭ lor" [1]).

1652 Tributul Moldoviĭ şi al Munteniеĭ a sosit cu câte-va ȡile maĭ nainte la Pórtă. Lupu îĭ mulţumeşte residentuluĭ Reniger atât prin o scrisóre de la 31 Iulie, cât şi verbal prin noul sĕŭ agent pentru deosebita graţie împĕrătéscă şi pentru scutirea de vamă, de care s'a bucurat Stefan Bablai, diregătorul curţiĭ luĭ, pe care-l trimisese la Veneţia pentru cumpărăturĭ, în trecerea luĭ prin statele împĕrăteştĭ; oferind Impĕratuluĭ atât pentru aceste, cât şi pentru alte doveȡĭ de graţie, mulţumirile şi serviciile sale, el îĭ predă residentuluĭ şi o scrisóre către Baronul Rudolf Schmidt, al căruia rĕspuns la adresa luĭ Lupu e alăturat în copie [2]).

1652 Rákóczy, pentru care încuscrirea luĭ Lupu cu Chmielnizki e un spin în ochĭ, îĭ trimite Porţiĭ originalul uneĭ scrisorĭ latineştĭ împodobite cu marea pecete domnéscă aluĭ Lupu către un judecător din Ardél în cestiunea unuĭ supus moldovén: în scrisóre se dă, între

---

[1]) Residentul Simon Reniger către Impĕratul. Constantinopol, 3 August 1652.

[2]) Residentul Simon Reniger către Impĕratul. Constantinopol, 1 Septemvrie 1652.

altele, ştire despre începerea negoţierilor de pace şi despre învoiala de pace ce se va încheia, după-cum se speră, între Polonia şi Cazacĭ, precum şi despre intenţiunea luĭ (Timoteiŭ) Chmielnizki de a veni în persónă la Iaşĭ spre a se înţelege cu Lupu. Principele Ardéluluĭ glorifică scrisórea acésta într'un act special, pe care îl trimite de asemenea Porţiĭ, în mod pe cât de straniŭ, pe atât de rĕutăcios. Scopul urmărit de Lupu prin acéstă căsătorie a fiiceĭ sale e numaĭ, ca prin mijlocirile luĭ de acum să-ĭ împace pe Polonesĭ cu Cazaciĭ şi apoĭ să-ĭ unéscă pe ceĭ doĭ împăcaţĭ în o alianţă îndreptată maĭ ânteiŭ contra Tătarilor, apoĭ contra Turcilor; el a şi obţinut în Polonia indigenatul şi titlul de Principe şi astfel are în pecetea sa o corónă, ear cu timpul se gândeşte să iee cu ajutorul Polonesilor şi al Cazacilor Moldova, Muntenia şi Ardélul ca stăpânitor absolut.

Rákóczy, care cere şi primeşte înapoĭ originalul acesteĭ scrisorĭ aluĭ Lupu, trece de altminterĭ la Pórtă drept un credincios vasal şi informator, fiind-că trimite la Pórtă raporturĭ fórte amĕnunţite despre evenimentele şi stările creştinĕtăţiĭ [1]).

La sfîrşitul luneĭ August a venit fiiul luĭ Chmielnizki cu 8000 de Cazacĭ în Moldova şi şi-a sĕrbat la Iaşĭ căsătoria cu fiica luĭ Lupu, apoĭ s'a întors ear acasă însoţit de soţia sa; el a lăsat înse cea maĭ mare parte din ómeniĭ sĕĭ în Moldova, ca să apere pe domnescul sĕŭ socru, pe care Hanul tătăresc, tot supărat din causa interveniriĭ de care-l bănueşte, pentru elibe- 1652

[1]) Residentul Simon Reniger cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 18 Septemvrie 1652.

rarea celor treĭ solĭ polonesĭ, l'a ameninţat cu pustiirea ţĕriĭ. Intenţiunea de căpetenie, cu care Lupu a făcut încuscrirea acésta, pare dar a fi numaĭ ca prin Cazacĭ să-ĭ ţie de o camdată pe Tătarĭ departe, ear apoĭ să şi-ĭ facă prietenĭ şi astfel să-şĭ întăréscă Domnia şi s'o asigureze contra nestatornicieĭ noroculuĭ [1]).

1652 In urma recomandaţiuniĭ luĭ Reniger, Lupu-Vodă le face o fórte binevoitóre primire celor duoĭ nobilĭ polonezĭ, care veniseră la Constantinopol cu cea din urmă mare ambasadă împĕrătéscă şi s'aŭ întors de curênd acasă prin Moldova, îĭ ţine ca pe óspeţiĭ sĕĭ şi le dă gardă de siguranţă, precum şi trăsură până la hotarele Polonieĭ. Agenţiĭ luĭ din Constantinopol îĭ fac residentuluĭ un dar — tot în semn de recunoştinţă pentru graţiósa primire, de care aŭ fost împărtĕşiţĭ în trecerea lor prin ţĕrile împĕrăteştĭ servitoriĭ de curte, pe care-ĭ trimisese Lupu la Veneţia pentru cumpărăturĭ. Scrisórea adresată de Lupu luĭ Reniger în cestiunea acésta la 15 Septemvrie, precum şi rĕspunsul de la 6 Octomvrie al acestuia se află alăturate în copie la raport [2]).

1652 De óre-ce Lupu îşĭ sprigineşte cu marĭ sume de banĭ competiţiile la scaunul Munteniei, duşmănia îndârjită dintre el şi Mateiŭ-Vodă isbucneşte în flacărĭ viĭ şi iscodirile reciproce urmate în taină, precum şi pregătirile de rĕsboiŭ făcute pe faţă sunt la ordinea ḑileĭ.

---

[1]) Residentul Simon Reniger cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 25 şi 27 Septemvrie 1652.

[2]) Residentul Simon Reniger cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 11 Octomvrie 1652.

Domnul Munteniei îşi ţine oştirea mereŭ gata de rĕsboiŭ şi şi-a maĭ asigurat şi de la Rákóczy trupe de ajutor pentru casul, că Lupu, rădĕmându-se pe sprijinul Tătarilor şi pe al Cazacilor, şi-ar întinde mâna rîvnitóre nu numaĭ asupra Munteniei, ci tot-odată şi asupra Ardéluluĭ. Procederea ambilor Domnĭ învrăjbiţĭ nu e înse totdeauna la fel: pe când, de exemplu, Mateiŭ-Vodă sluteşte şi omóră pe iscódele moldovene prinse pe pămêntul Munteniei, Lupu-Vodă se arată fórte binevoitor faţă cu iscódele muntene, pe care le prinde, şi le lasă nesupărate să se întórcă în ţara lor.

Plângându-se agenţiĭ Munteniei la Marele-Vizir de rîvnirile uneltitóre şi turburătóre ale luĭ Lupu în ceea ce priveşte ţara lor şi întrebând eĭ, de ce Pórta lasă pradă peiriĭ o ţară, care şi-a plătit până acum regulat tributul şi a împlinit şi cele-lalte îndatorirĭ ale eĭ, Marele-Vizir a rĕspuns: Mateiŭ-Vodă pórtă de peste douĕ-ḑecĭ de anĭ cârma ţĕriĭ sale, nu i-a făcut cu tóte aceste Sultanuluĭ nicĭ o singură dată măcar un dar extraordinar; de óre-ce acéstă procedere dă pe faţă o uimitóre lipsă de recunoştinţă, a fost propusă la Pórtă o mĕsură aspră contra luĭ, dar o hotărîre nu s'a luat încă în acéstă privinţă, fiind-că el (Marele-Vizir), ca vechiŭ prieten al luĭ Mateiŭ-Vodă, a ţinut în favorul luĭ cestiunea în suspensiune; de aceea trebue să stărue cu tótă grăbirea, ca Domnul lor să trimită un frumos şi preţios dar [1]).

---

[1]) Residentul Simon Reniger cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 12 Decemvrie 1652.

Tătariĭ şi Cazaciĭ înaintéză, după cele din urmă ştirĭ, spre hotarele Moldoviĭ, de óre-ce Hanul tătăresc, tot supărat încă pentru eliberarea celor treĭ prisonierĭ polonezĭ, cere de la Lupu orĭ extradarea celor scăpaţĭ, orĭ plata sumeĭ de 200,000 talerĭ şi e gata, la nevoie, să stórcă ceea ce cere cu puterea armată. Lupu înse négă a fi luat parte la eliberarea lor, şi drept dovadă despre acésta prinde pe Arménul, care i-a scăpat pe prisonierĭ din temniţa Tătarilor şi-l extrădéză Hanuluĭ tătăresc, pentru-ca din mărturisirile luĭ să se încredinţeze, că el n'a lucrat în înţelegere cu Domnul [1]).

1652 De óre-ce Pórta face tóte opintirile să adune sumele necesare pentru plata soldeĭ Ienicerilor şi spre scopul acesta face pe icĭ pe colo şi împrumuturĭ forsate, Marele-Vizir, care vrea să-şĭ asigureze posiţiunea prin satisfacerea Ienicerilor, cere de la Patriarchul grecesc din Constantinopol plata uneĭ sume de 9,000 talerĭ. Acesta refusă înse suma acésta, părăseşte patriarchia şi se ascunde de urmăririle Porţiĭ. Profitând iute de ocasiunea priinciósă, predecesorul luĭ, fostul Patriarch Ioanichie, iese din ascundişul luĭ de până aci la lumina dileĭ, mituieşte pe Marele-Vizir făgăduindu-ĭ marĭ sume de banĭ, care se urcaŭ, precum se dicea, peste 20,000 de talerĭ, şi obţine astfel numirea şi sĕrbătorésca sa introducere în scaun, precum şi caftanul de onóre. Deşi patriarchul resturnat nu póte deocamdată să iasă fără de primejdie din ascundişul luĭ, se póte presupune cu

[1]) Residentul Simon Reniger cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 12 Decemvrie 1652.

tótă probabilitatea, că după practica introdusă la Grecĭ el îşĭ va da silinţa de a aduna sume încă maĭ marĭ, pentru-ca, oferind maĭ mult, să-l scótă ear din scaunul patriarchal pe Ioanichie. Astfel îşĭ ruinézā Greciĭ biserica şi avutul propriŭ, în vreme-ce Turciĭ, care trec scaunul patriarchal totdeauna celuĭ ce dă maĭ mult, se bucură de asemenea procedere [1]).

In urma uneltirilor îndelungate ale luĭ Lupu contra 1653
Principeluĭ din Ardél, precum şi în virtutea relaţiunilor de bună vecinătate şi a alianţeĭ acestuia cu Mateiŭ-Vodă din Muntenia, o armată comandată de generalul Ión Kemény porneşte din Ardél asupra Domnuluĭ din Moldova, care, neaşteptându-se la acéstă năvălire a uneĭ armate duşmane, fuge din capitala sa în o direcţiune necunoscută şi e urmărit cu stăruinţă, în vreme-ce ţara întrégă i se supune generaluluĭ Kemény [2]).

Pe Marele-Vizir, care e duşmănit fără de curmare 1653
de Eunuciĭ din Seraiŭ, îl umplu de îngrijire şi conflictele ce s'aŭ produs timpul din urmă în Moldova.

Avênd în vedere primejdia, în care se află atât Muntenia, cât şi Ardélul în urma năzuinţelor cotropitóre ale luĭ Lupu, care-şĭ asigurase acum şi ajutorul Cazacilor, Mateiŭ-Vodă închee, după tótă probabilitatea cu consimţĕmêntul Paşaleĭ de Buda şi a celeĭ de Silistria,

---

[1]) Residentul Simon Reniger cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 9 şi 8 Aprilie 1653.

[2]) Gheorghe Rákóczy cătrĕ Comitele Wesselenyi. Alba-Iulia, 18 Aprilie 1653.

o alianţă defensivă şi ofensivă cu Rákóczy contra luĭ Lupu, pe care iaŭ astfel amêndoĭ hotărîrea de a-l ataca. Prinḑênd înse la timp veste despre planul lor şi ţiind sémă şi de nemulţumirea ţĕriĭ sale, Domnul Moldoviĭ scapă de o cam-dată în castelul fortificat Hotin de la hotarele Polonieĭ, de unde iĭ ofere Porţiĭ 20,000 talerĭ, ca să-l ajute şi să-l ridice ear în scaun, ofertă, care ar şi produce efect deplin, dacă ţara n'ar fi atât de pornită contra luĭ. Intre aceste Moldoveniĭ îşĭ aleg locţiitor de Domn pe Stefan, unul dintre ceĭ maĭ de frunte boierĭ, care nu îndrăzneşte âncă la început să iee titlul de Domn, sperând înse a se susţiné cu ajutorul ţĕriĭ şi al celor doĭ Domnĭ vecinĭ în scaun, el se intitulézá în curênd „Princeps terrarum Moldaviae“, confirmă pe agenţiĭ Moldovenĭ de la Pórtă şi, ca să obţie prin marĭ darurĭ de banĭ confirmarea alegeriĭ sale, trimite la Constantinopol câţĭ-va deputaţĭ, care se şi află pe drum. Mateiŭ-Vodă iĭ face de altminterĭ el însu-şĭ Porţiĭ raport despre ĭeşirea sa la rĕsboiŭ contra luĭ Lupu şi adaugă, că a făcut-o acésta numaĭ în vederea bineluĭ obştesc şi în folosul Sultanuluĭ şi că e şi de altminterĭ timpul de a se pune alt Domn în scaunul Moldoviĭ.

Rákóczy face, ce-ĭ drept, în raportul adresat Porţiĭ în cestiunea acésta amintire despre firea periculósă şi din ce în ce maĭ stricăcĭósă aluĭ Lupu, precum şi despre cârmuirea luĭ tiranică şi despuietóre, devenită ne maĭ suferită pentru Moldova, care în cele din urmă s'a rĕsculat pe faţă şi l'a silit să fugă, nu ḑice înse nimic despre colaborarea sa şi despre ajutorul de trupe, pe care i l'a dat luĭ Mateiŭ-Vodă. Eară Pórta, deşi e despre tóte bine informată, îşĭ dă aierul de a-ĭ

fi tóte indiferente, pentru-ca să nu provóce noue complicaţiunĭ.

Cu toţĭ aceştĭ duşmanĭ aĭ luĭ Lupu se însoţeşte şi Siavus-Paşa din Silistria, care a trecut cu tótă puterea sa armată Dunărea şi a pus pază puternică în tóte strîmtorile de munţĭ şi în tóte trecătorile, pentru-ca să împedece orĭ-şi-ce comunicaţiune între Lupu şi Pórtă. S'aŭ şi ivit apoĭ mulţĭ Grecĭ, care ofer marĭ sume de banĭ pentru scaunul Moldoviĭ, Marele-Vizir înse nu vrea să stee de vorbă cu dênşiĭ maĭ nainte de a se fi întors Capigi-Başaua trimisă la faţa loculuĭ. Aceste turburărĭ înse produc, în genere, numaĭ supărare la Pórtă, care se teme, că Lupu ar fi putênd să împace pe Coróna Poloniei cu Cazaciĭ şi să-ĭ determine a se alia contra celor doĭ Principĭ, duşmaniĭ luĭ, ba chiar şi contra Turcieĭ [1]).

Ibrachim-Aga, care a fost trimis de Pórtă în misiune specială la Mateiŭ-Vodă, l'a găsit, după raportul luĭ, pe acesta pe pămêntul Munteniei în tabĕră, în mijlocul oştiriĭ sale de 40,000 ómenĭ, pe deplin gata de luptă. De óre-ce contra tuturor aşteptărilor Lupu era gata să pornéscă asupra luĭ cu Cazaciĭ, Mateiŭ Vodă a credut de cuviinţă să nu-l concedieze pe Ibrachim-Aga, ci l'a aşedat la o posiţiune adăpostită, pentru-ca să vadă cu ochiĭ luĭ propriĭ desfăşurarea evenimentelor şi să-ĭ pótă raporta despre ea Porţiĭ cu deplină siguranţă. In tabĕra luì Mateiŭ-Vodă e şi Stefan, locţiitorul saŭ ocărmui-

---

[1]) Residentul Simon Reniger cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 3 Maĭ 1653.

torul ales de compatrioţiĭ sĕĭ după fuga din Moldova aluĭ Lupu; acesta a fost trimis cu 9000 de ómenĭ la hotare, unde avea să iee posiţiune, dar urma să se retragă ear spre armata principală, dacă vedea că Lupu vine cu puterĭ prea covîrşitóre, ceea ce el a şi făcut. Oştirea luĭ Lupu consista, după-cum se spune, din 30,000 Cazacĭ, 5000 mercenarĭ de deosebită naţionalitate, între care şi Tătarĭ, din 2000 de muschetierĭ germanĭ şi dintr'un parc de artilerie cu 16 tunurĭ. Din aceştia 10,000 dintre ceĭ maĭ bunĭ şi maĭ aleşĭ Cazacĭ steteaŭ sub conducerea personală a tînĕruluĭ (Timoteiu) Chmielnizki, care a detaşat din cele-lalte trupe ale sale 10,000 de ómenĭ şi i-a trimis nainte; aceştia aŭ dat foc, aŭ prădat şi aŭ pustiit ţara în mod îngrozitor şi parte aŭ măcelărit, parte aŭ pus pe fugă avant-garda luĭ Mateiŭ, care numaĭ cu anevoia, deşi destul de în grab, a putut să-adune pe ómeniĭ risipiţĭ, să-ĭ pună în rênd de bătaie şi să-ĭ facă să urmeze lupta, acésta înse numaĭ ameninţând, că altfel îĭ va măcelări el însu-şĭ. Aceste hărţuielĭ s'aŭ făcut la 26 şi 27 Maiŭ.

Aripa dréptă aluĭ Mateiŭ-Vodă o comanda maĭ sus pomenitul locţiitor Stefan, ear cea stêngă spătarul Munteniei ca purtător de sabie al Domnuluĭ sĕŭ; în centru se afla în prima linie o cétă de călăreţĭ, venia apoĭ artileria şi în dosul acesteia luase posiţiune Mateiŭ-Vodă cu restul trupelor sale.

Din trupele transilvane se presentase pe câmpul de luptă numaĭ o cétă de 500 călăreţĭ; ear corpul principal al armateĭ, vre-o 25,000 până la 30,000 ómenĭ, a sosit acolo numaĭ ḑiua următóre, fiind-că după tóte

combinaţiunile năvălirea Cazacilor nu se credea a fi atât de apropiată. Avant-garda luĭ Lupu, care se sporise la 20,000 ómenĭ, a suferit perderĭ cu atât maĭ marĭ, cu cât maĭ mult se apropia în înaintarea eĭ de oştirea inimică, şi de óre-ce tînĕrul Chmielnizki şi Lupu aŭ urmat şi eĭ în curênd cu toiul oştiriĭ, armatele inamice steteaŭ faţă în faţă şi bătălia nu se maĭ putea amâna.

Acésta a fost dată la 27 Maiŭ de ambele părţĭ cu mare îndârjire şi cu tot atâta îndărătnicie şi s'a urmat timp de 7 césurĭ cu îndoiósă nehotărîre şi şovăind mereŭ în o parte şi în alta. Artileria muntenéscă, compusă din 32 tunurĭ, trăgea în Cazacĭ focurĭ atât de bine chitite şi răreşte atât de tare rêndurile lor, în cât eĭ se zăpăcesc rĕŭ de tot. Dar ora hotărâriĭ n'a sunat încă şi armata muntenéscă da şi ea jertvele eĭ. Mateiŭ-Vodă se luptă cu adevĕrat curagiŭ de leŭ şi face minunĭ de vitejie: un glonte de muschetă-l răneşte'n toiul furtunos al lupteĭ la pulpă, calul de bătaie îĭ cade lovit de un glonte al duşmanilor şi stégul domnesc purtat în apropierea luĭ cade sub focul viiŭ al inimiculuĭ ; dar curagiul luĭ rĕmâne neînfrânt, el nu se dă în clipa hotărîtóre la o parte; avêntat şi nebăgându-şĭ rana în sémă, el încalecă răpede pe alt cal, se aruncă din noŭ cu sabia scósă şi cu braţul ridicat în vîrtejul lupteĭ, îmbărbătéză prin vorbă şi prin faptă trupele sale la statornicie şi le împrospătéză puterile promiţându-le victoria şi dându-le nădejde de pradă. Oşteniĭ luĭ se luptă cu toţiĭ cu acea-şĭ vitejie ca dênsul. Miĭ de duşmanĭ zac pe câmpul de luptă, ceĭ-l'alţĭ se risipesc fugind şi reslăţindu-se, 5000 de Cazacĭ cad în mânile învingătorilor, tóte tunurile (16) şi bagagele sunt şi ele per-

dute, ear Lupu şi tînĕrul Chmielnizki sunt urmăriţĭ în gónă sĕlbatică. Peste 25,000 ómenĭ a costat la un loc acéstă ḑi sângerósă, în care Rákóczy era înaintat cu 20,000 pedestrime şi 10,000 călărime până la Braşov.

Cazacilor prinşĭ Mateiŭ-Vodă li-a dat ĭertare, nu înse tot astfel şi Tătarilor, ear Germanilor, care fugiseră în o pădure, li-a lăsat numaĭ alegerea, ca să fie ĭertaţĭ în schimbul intrăriĭ lor în serviciul luĭ orĭ să fie măcelăriţĭ fără de amânare. Eĭ aŭ ales prima alternativă: s'aŭ predat şi aŭ intrat sub stégul luĭ.

Bagagele prădate, deşi se aflaŭ între ele doue care încărcate cu banĭ, învingătorul le-a dat tóte oştenilor sĕĭ, şi, când i s'aŭ adus din trăsura de călĕtorie aluĭ Chmielnizki 1000 de galbenĭ veneţienĭ de tot noĭ, a refuzat a-ĭ primi, ci i-a schimbat cu talerĭ, pe care i-a distribuit între soldaţĭ. Cu acea-şĭ nobleţă s'a purtat, când i s'aŭ adus frumósa blană de samur şi alte haine scumpe ale luĭ Lupu: el le-a preţuit şi a distribuit preţul între soldaţiĭ sĕĭ.

Intre hârtiile prădate s'a găsit şi scrisórea şi ordinul, prin care Marele-Vizir de atuncĭ îl îndruma pe Lupu să năvălésca fără de sfială în Muntenia şi să-l scótă din scaun pe trădătorul Mateiŭ-Vodă; Mateiŭ-Vodă a predat sunt acum câte-va ḑile amêndoue aceste acte importante Muftiuluĭ cu adaosul făcut cu glas tânguitor, că ţara nenorocită a fost atât de rĕŭ prădată şi pustiită, încât abia în vre-o 40 anĭ va puté să se reculégă; ear când Muftiul i-a făcut Mareluĭ-Vizir arĕtare despre acésta, acesta a negat cu hotărîre scrisórea şi ordinul, precum şi orĭ-şi-ce ştiinţă şi participare a sa la cele petrecute.

Pórta a trimis la 4 Maiŭ pe un Capidji-Başa în

Muntenia şi pe altul în Moldova, ca să iee informaţiunĭ exacte şi sigure despre turburările şi despre evenimentele de acolo. Siavus-Paşa stă de o camdată cu oştirea sa gata de luptă, dar nu i-a venit până acum nicĭ uneĭ părţĭ într'ajutor [1]).

Fie în urma necurmatelor asuprirĭ şi despuierĭ, fie în urma nedreptăţirilor suferite în viaţa lor privată, boieriĭ din Moldova încă de maĭ multĭ anĭ sunt cuprinşĭ faţă de Domnul lor Vasilie Lupu de o aversiune şi de o ură, pe care eĭ numaĭ de acea n'aŭ dat-o pe faţă în fapte, fiind-că orĭ li-a lipsit ocasiunea priinciósă pentru acésta, orĭ nu aveaŭ destulă încredere în propriile lor puterĭ. 1653

Eĭ şi-aŭ amânat decĭ mereŭ încercările de eliberare până în timpul sĕptĕmânilor trecute, când, instigaţĭ de Mateiŭ-Vodă şi de Rákóczy, eĭ aŭ urḑit o conjuraţiune în tótă forma şi aŭ hotărît, ca în Dumineca Floriilor să-l omóre la ĭeşirea din biserică pe Lupu orĭ cel puţin să-l prindă şi să-l pună'n temniţă. Câte-va ḑile maĭ nainte de executarea aceste hotărîrĭ înse a prins de veste despre acéstă conjuraţiune un călugăr grec, care i-a făcut în cea maĭ mare grabă Domnuluĭ arĕtare despre primejdia ce-l ameninţă şi i-a dat şi lista maĭ multora dintre conjuraţĭ. Pe treĭ dintre conducătorĭ Lupu i-a pus fără de întârḑiere la închisóre, i-a dovedit vinovaţĭ şi i-a executat îndată. Marele ambasador saŭ Marele Logofĕt al ţĕriĭ înse, cel d'ântêiŭ între boierĭ,

[1]) Residentul Simon Reniger cătrĕ Impĕratul. Raport despre bătălia dată victorios de Mateiŭ-Vodă aprópe de Tîrgovişte contra luĭ Lupu şi contra Cazacilor. Constantinopol, 9 Maiŭ 1653.

care se afla şi el între conjuraţî şi după învoiala făcută de aceştia era designat ca succesor în scaunul domnesc, a luat, după-ce complotul a fost dat de gol, drept pretext o urgentă scrisóre de la soţia sa, care, fiind greŭ bolnavă, îl chema să vie în grabă la dênsa, şi astfel a primit de la Domnul sĕŭ permisiunea de a se duce pe câte-va ḑile la una din moşiile sale de la graniţa Ardélului. Ḑiua următóre Domnul a trimis, ce-ĭ drept, un însĕmnat numĕr de aproḑĭ după el, ca să-l cheme la sine, dară el, simţind primejdia, a scăpat de dênşiĭ prin acea, că a trecut la oştirea transilvană ce se afla la mică depărtare de moşia luĭ. Fapta acésta l'a făcut pe Principe să bănuiască cu destul temeiŭ o neaşteptată năvălire a Ardelenilor şi a Muntenilor şi să ĭee hotărîrea de a-şĭ aduna comorile şi avutul şi de a le trimite dimpreună cu soţia sa şi cu copiĭ sĕĭ în siguranţă la Hotin, o cetate aşeḑată la hotarele despre Polonia a Moldoviĭ, în faţa Cameniţeĭ devenite celebre prin asediul Sultanuluĭ Osman.

Tot acolo s'a dus apoĭ în urmă şi el însoţit de curtea sĕĭ, de mulţĭ boĭerĭ şi de maĭ multe detaşamente ale trupelor sale de lefegiĭ; el însĕ n'a intrat în cetate, ci a tăbărît prin pregĭurul eĭ aşteptând să-ĭ soséscă din tóte părţile trupele de lefegiĭ, pentru ca să pótă ţine cu succes pept cu duşmaniĭ sĕĭ. In acela-şĭ timp a trimis pe una dintre rudele sale la ginere-sĕŭ Chmielnizki (fiiul), ca să céră ajutor de la Cazacĭ; de óre-ce însĕ acest deputat a fost prins la hotarele Moldoviĭ de Părcălabul localităţiĭ, un boĭer, Domnul, primind ştire despre acésta, a trimis în grabă o cétă de călăreţĭ, ca

să-l aducă în faţa sa pe Părcălab, căruia i-a tăiat apoĭ capul ca unuĭ resvrătitor.

Puţine óre în urmă i-a venit apoĭ ştirea, că rivalul luĭ, maĭ sus pomenitul Logofĕt, a ocupat Iaşiĭ, capitala, cu ajutor de trupe din Ardél şi din Muntenia şi s'a pus cu tótă óstea luĭ pe drum spre cetatea Hotinuluĭ, ca s'o asedieze; nu puţin după primirea acesteĭ ştirĭ alarmante Domnul speriat a trecut cu cea maĭ mare grabă dimpreună cu Dómna, soţia sa, cu fiiĭ sĕĭ, cu rudele sale, cu ceĭ maĭ intimĭ amicĭ şi cu servitoriĭ, cu totul vre-o 500 persóne, peste Nistru, acest rîŭ, care face hotar intre Moldova şi Polonia, şi in curênd a vĕdut cu ochiĭ luĭ propriĭ, cum pe cel-lalt ţĕrmure câte-va care de bagagiŭ, care in pripa fugeĭ rĕmăseseră'n urmă, aŭ cădut pradă in mânile avantgardeĭ inimice.

In strîmtorarea acésta Lupu a trecut pe pămêntul Poloniеĭ, unde, trecând prin faţa Cameniţeĭ, el a fost primit sĕrbătoreşte şi cu darurĭ de onóre de cătrĕ Castelanul Potozki, acela-şĭ fiiŭ al fostuluĭ generalisim polonez Potozki, pe care Lupu îl scăpase anul trecut din robia Tătarilor, şi s'a stabilit într'un sat orĭ într'un castel din apropiere. Prima luĭ grijă a fost acum să descrie gineruluĭ sĕŭ, Cazacul, situaţiunea în care ajunsese şi să céră ajutor grabnic de la el, care, tînĕr hotărît, îndrăzneţ şi fórte bine dispus faţă cu socrul sĕŭ, a şi rĕspuns pe cât de grabnic, pe atât de strălucit la chemarea ce i se făcuse cu atâta încredere: fără de a ţine câtu-şĭ de puţin sémă de pedecile ce duşmaniĭ puteaŭ să-ĭ pună în cale şi cerênd numaĭ binecuvêntarea tatăluĭ sĕŭ, el a plecat cu cea maĭ mare grăbire în fruntea uneĭ garde compuse de 6000 Cazacĭ,

după care în urma mĕsurilor luate de dênsul aveaŭ sĕ maĭ urmeze 12,000 de ómenĭ pe altă cale spre Moldova. Nu departe de Iaşĭ a dat peste óstea nouluĭ Domn, a bătut-o, a silit pe cel învins să fugă în Ardél şi a ocupat reşedinţa socruluĭ sĕŭ. Primind ştire despre aceste, Lupu s'a întors cu întréga sa curte la Iaşĭ, unde în curênd după acea s'aŭ unit alte multe miĭ de Cazacĭ sosiţĭ în urmă cu învingătoriĭ, şi aŭ să rĕsbune atacul făcut de Mateiŭ-Vodă asupra luĭ Lupu după-ce se vor maĭ fi sporit şi cu Tătariĭ ce se află pe drum.

Marele-Vizir s'a dat fără de şovăire în partea luĭ Lupu şi a zădărnicit astfel speranţele partiduluĭ adversar, care presupunea, că Pórta îl va declara pe Lupu rebel după trecerea luĭ pe teritoriul Polonieĭ şi va confirma'n Domnie pe Stefan, noul alesul Domn. Avênd speranţa acésta, Stefan a trimis o deputaţiune de 12 boĭerĭ la Constantinopol, ca să se plângă de Lupu şi să céră confirmarea alegeriĭ; tînĕrul Chmielnizki înse a trimis în dată după victoria sa strălucită o cétă de călăreţĭ în urmărirea deputaţiuniĭ de boĭerĭ, care a fost prinsă la Galaţĭ, pusă în lanţurĭ, adusă la Iaşĭ şi pusă la dispoziţiunea luĭ Lupu. Ear Marele Vizir îndată după victoria câştigată de Chmielnizki i a trimis luĭ Lupu prin o Aga şi printr'un om de încredere al Domnieĭ moldovene un Chatişerif, prin care-l confirmă în Domnia Moldoviĭ şi-l împuterniceşte a face contra luĭ Mateiŭ-Vodă şi contra luĭ Rákóczy expediţiunea de rĕsbunare, pe care o plănuise [1]).

[1]) Dr. Scogardi cătrĕ Baronul Rudolf Schmidt. Constantinopol, 1 Iunie 1653.

In vreme-ce Pórta otomană nu prea ştie cuĭ să-ĭ dee dreptate în turburările din Moldova, Marele-Vizir, un om pecât de scurt la vorbă, pe atât de primejdios în fapte, îl favoriséză în mod învederat pe Lupu. Nu numaĭ că Agentul Moldoviĭ a plecat cu grăbire la 23 Maiŭ din însărcinarea luĭ însoţit de patru Turcĭ la Domnul sĕŭ ridicat din noŭ în scaun cu actul de confirmare, dar la 27 Maiŭ s'aŭ trimis Hanuluĭ tătăresc şi frateluĭ sĕŭ caftane de onóre şi adrese de laudă dimpreună cu îndrumarea de a-ĭ da luĭ Lupu cu tótă puterea lor ajutor şi spriginire; ear Domnul din Muntenia şi cel din Ardél aŭ fost ameninţaţĭ cu disgraţia Sultanuluĭ, dacă nu se vor abţiné de la orĭ-şi-ce atac ulterior contra luĭ Lupu şi nu vor trăi pe viitor în bună înţelegere cu el. In faţa acestora Rákóczy i-a dat prin agentul sĕŭ atât Mareluĭ-Vizir, cât şi Porţiĭ în vorbe lămurite şi fără de sfială să înţelégă, că „urmând ea a-şĭ da silinţa de a susţine pe Lupu cu orĭ-ce preţ, va trebui să-şĭ înstrăineze cele treĭ ţĕrĭ interesate; că spre scopul acesta Mateiŭ-Vodă, care âncă de mult ţine 40,000 ómenĭ sub arme, a chemat acum tot pe al treilea bărbat din ţară sub stégurĭ, şi a pus acest contingent de a lungul Dunăriĭ spre a respinge o eventuală năvălire a Turcilor în ţară, eară el a înaintat personal cu armata sa principală spre hotarele Moldoviĭ despre Méḑă-ḑi pe când Rákóczy înaintéză despre Méḑă-nópte; că, într'un cuvênt, ceĭ doĭ Principĭ sunt hotărîţĭ a nu-l maĭ suferi de loc pe Lupu în vecinĕtatea lor“. De óre-ce Domnul Moldoviĭ are aliaţĭ numaĭ Cazacĭ şi Tătarĭ, purtarea acestor ajutătorĭ va scóte în Moldova lucrurĭ straniĭ la ivélă. 1653

La 28 Maiŭ un curier transilvan a predat Porţiĭ reclamaţiunea făcută de Rákóczy în 16 puncte contra luĭ Lupu. Primul din aceste puncte de acusare scóte la ivélă necurmata corespondenţă secretă aluĭ Lupu cu Impĕratul şi cu comandanţiĭ de la hotare, maĭ ales cu mareşalul campestru Comitele de Mansfeld şi cu Comitele Wesselényi din Caşovia; prin acésta el stărue a pune la cale între Impĕratul, Regatul Poloniei, Cazacĭ şi sine o puternică alianţă contra împĕrăţieĭ otomane şi, în casul că Impĕratul vrea să adune spre acest scop o armată puternică, el asiguréză cooperarea Polonieĭ şi a Cazacilor, pentru-ca să iasă apoĭ cu puterĭ unite contra Turcilor la rĕsboiŭ; pentru încheerea acestuĭ tractat de alianţă el ţine un agent special la Regensburg, unde se urméză negoţierile privitóre la acésta, şi a şi ştiut să obţină concentrarea unuĭ însĕmnat corp de trupe germane în Ungaria, maĭ ales pe Tisa: în privinţa acésta el a călcat cu desĕvîrşire în urmele fostuluĭ Domn român Mihaiŭ, care prin înţelegerea luĭ cu generalul Basta şi prin cele-lalte procederĭ ale luĭ i-a arĕtat calea pentru întreprinderile luĭ primejdióse. Tocmaĭ în vederea uneĭ asemenea alianţe ostile faţă cu Turciĭ, — aşa ḑice Rákóczy maĭ departe, — Hanul tătăresc li-a oferit, după instigaţiunile luĭ Lupu, celor doĭ Principĭ (Mateiŭ-Vodă şi Rákóczy) ajutorul sĕŭ înarmat, în vreme-ce o imposantă solie poloneză, din care face parte şi Principele Radziwil ca agent special, se află în cale spre Ardél şi spre Muntenia cu scopul manifest de a împăca pe Lupu cu ceĭ doĭ principĭ; dar solia acésta nu va obţine nicĭ un resultat.

Porţiĭ îĭ sunt fórte supărătóre aceste turburărĭ din

ce în ce maĭ marĭ din Muntenia, fiind-că ea vede în ele primele scânteĭ ale unuĭ incendiŭ, care o va cuprinde pe ea âncă maĭ tare decât pe alţiĭ, ceea ce îĭ inspiră îngrijirĭ cu atât maĭ viĭ, cu cât Hanul tătăresc, îndârjit şi ameninţat de rĕsvrătirile puse la cale de fostul Mare-Vizir Achmet-Paşa, care rîvneşte la Hanatul tătăresc, îşĭ dă prea învederat pe faţă indispoziţiunea faţă cu Pórta [1]).

Prin agentul special Martin Boldvay i s'a făcut de 1653
curênd Viziruluĭ raport amĕnunţit despre lĕpădarea luĭ Lupu de credinţa datorită Sultanuluĭ şi despre feluritele luĭ uneltirĭ, precum şi despre planurile luĭ contra luĭ Rákóczy şi contra luĭ Mateiŭ-Vodă şi s'a arĕtat necesitatea, în care aŭ fost puşĭ aceştĭ doĭ Principĭ de a scóte arma atât ca să se apere eĭ înşi-şĭ, cât şi ca să împedece desfacerea Moldoviĭ de supremaţia Sultanuluĭ. De atuncĭ înse lucrurile aŭ luat o turnură şi maĭ rea; căcĭ, trecând cu vederea, că Lupu a risipit tóte birurile ţĕriĭ în Polonia şi s'a purtat cu supuşiĭ sĕĭ ca lupul cu oile, când şi-a vĕḑut date pe faţă tóte artificiile şi planurile primejdióse şi s'a încredinţat, că ceĭ doĭ Principĭ aŭ hotărît să facă expediţiune în Moldova, el nu s'a simţit îndemnat a căuta mijlóce de apărare şi ajutor de rĕsboiŭ prin o cerere făcută cu inima deschisă de la Sultanul, ci s'a adresat în taină la Polonia, pentru-ca cu ajutorul eĭ să-şĭ răpéscă sie ţĕrile Sultanuluĭ. El a şi reuşit cu acéstă competire prin mitui-

[1]) Residentul Simon Reniger cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 2 Iunie 1653.

rea Polonesilor, pe care i-a împăcat cu Cazaciĭ, atât de bine, încât Polonesiĭ şi Cazaciĭ aŭ trimis prin comun acord în Moldova o óste căzăcéscă, care a prădat sĕrmana acéstă provincie şi aŭ ruinat-o, aŭ decimat poporaţiunea eĭ şi acum se pregăteşte să facă acela-şĭ lucru şi în Muntenia. Spre a preveni nenorocirea acésta şi spre a ocroti o ţară a Sultanuluĭ, Rákóczy e hotărît să-ĭ mérgă Munteniеĭ cu tótă puterea sa armată într'ajutor. De óre-ce însе în timpul acesta soţiĭ de luptă şi tovarăşiĭ de vederĭ aĭ înrĕituluĭ Lupu ar puté să-şĭ iee pretext pentru realisarea vechelor sale planurĭ asupra Ardéluluĭ deşertat de trupe şi asupra altor ţĕrĭ otomane şi să-ĭ creeze Principeluĭ greutăţĭ pe din dos, Rákóczy îl rógă pe Vizir, ca potrivit cu promisiunea dată luĭ Martin Boldvay să înainteze cu armata luĭ spre Ardél, pentru-ca să-ĭ acopĕră expediţiunea din spate şi să-ĭ dee ajutor în casul, când ar fi atacat de vre-un duşman năvălit în ţară [1]).

1653 Causa celeĭ din urmă nenorocirĭ aluĭ Lupu e numaĭ lipsa luĭ de cumpăt; căcĭ dacă după recucerirea Moldoviĭ el s'ar fi mulţumit cu acésta şi ar fi rĕmas de acolea înainte pe pace, chiar şi numaĭ consideraţiunea pentru alianţa luĭ cu mult temuţiĭ Cazacĭ, care aŭ grăbit atât de mult să-ĭ dee ajutorul cerut, ar fi determinat atât pe Turcĭ, cât şi pe Principiĭ Rákóczy şi Mateiŭ-Vodă să nu-l supere maĭ departe. Timoteiŭ Chmielnizki se afla cu Cazaciĭ sĕĭ în drum spre ţara sa; ear Mateiŭ-Vodă a dat trupelor sale trimise în urmărirea duşmanuluĭ,

---

[1]) Principele Gheorghe Rákóczy II. cătrĕ Vizirul de Buda. Castelul Radnoth, 3 Iunie 1653.

câte-va miĭ de ómenĭ, ordinul de a nu atinge afară de teritoriul Munteniei pe nicĭ un Cazac, ci să se mărginéscă numaĭ a-l urmări pe Lupu până la hotarele Poloniei şi a căuta să-l prindă viiŭ orĭ mort.

In faţa acestora Pórta are de gând să-şĭ potrivéscă atitudinea după succese: Dacă póte adecă Lupu să se susţie cu ajutorul Cazacilor în posiţiunea sa şi să rĕspingă atacurile luĭ Mateiŭ-Vodă, îl va rĕcunóşte şi ea; dacă va fi înse alungat din noŭ orĭ dacă va fi părăsit de Cazacĭ, el are în tot casul să se aştepte, că Pórta va ridica un noŭ Domn în scaun orĭ va confirma pe Stefan, care a fost ales de ţară.

Favorisarea de până acum aluĭ Lupu s'a întemeiat maĭ ales pe consideraţiunea, că la nevoie Domnul din Muntenia şi cel din Ardél póte maĭ uşor să fie ţinuţĭ în linişte orĭ pus la respect decât Lupu cu aliaţiĭ sĕĭ căzăceştĭ; tocmaĭ de aceea înse, ne maĭ putêndu-se susţiné Lupu, ar cădé şi Marele-Vizir.

Despre hărţuielile şi despre lupta victoriósă de la 26—28 Maiŭ aŭ sosit de la Mateiŭ-Vodă dărĭ de sémă cătrĕ Sultanul, cătrĕ Marele-Vizir, cătrĕ Muftiu şi cătrĕ maĭ mulţĭ alţiĭ dintre maĭ mariĭ Turcilor cu adaosul, că el speră că Sultanul va fi mulţumit şi se va bucura împreună cu dênsul în urma deplineĭ umilirĭ a unuĭ duşman, care e în acela-şĭ timp trădător al Majestăţiĭ şi era încăpăţinat în plănuirile luĭ. Nemulţumit cu înfrângerea suferită cu câţĭ-va anĭ maĭ nainte în doue rêndurĭ pe pământul Munteniei, Lupu a rîvnit la o a treia înfrângere, de astă-dată sub scutul căzăcesc; cu voia luĭ Dumneḑeŭ a şi avut dar sórta acésta, şi aŭ

fost pedepsiţĭ cum se cuvine atât el, cât şi Cazaciĭ, tovarăşiĭ luĭ.

Cazaciĭ şi aliaţiĭ lor, Tătariĭ, staŭ fórte îngrijaţĭ în faţa Polonesilor ce-ĭ ameninţă; de aceea Hanul tătăresc, chemat în ajutor de Hatmanul Căzăcesc, a pus, precum îĭ raportéză Porţiĭ, întréga putere armată în mişcare, şi tot maĭ fiind în acela-şĭ timp supărat pe Lupu din causa cunoscuteĭ eliberărĭ a Polonesilor robiţĭ, el s'a declarat nemulţumit cu expediţiunea făcută de Timoteiŭ Chmielnizki în Moldova, căcĭ prin ea s'a scăḑut în mod însĕmnat puterea aliaţilor în faţa Poloniei; de aicĭ se vede, că céta de Tătarĭ, care luase parte la expediţiunea făcută în Muntenia, era în soldul Cazacilor şi nu fusese trimisă de Hanul tătăresc.

Lupu a scăpat de robie în nenorocita bătălie, întocmaĭ ca ginere-sĕŭ Timoteiŭ Chmielnizki, numaĭ cu anevoiă şi numaĭ travestit pe deplin, chiar până la cămaşă, şi tot se maĭ bucură de particulara ocrotire a Mareluĭ-Vizir.

Acéstă favorisare n'a putut înse să împedece emiterea unuĭ act de laudă la adresa luĭ Mateiŭ-Vodă, căruia Pórta îĭ exprimă particulara eĭ mulţumire pentru buna luĭ purtare şi pentru apărarea uneĭ provinciĭ otomane, îmbărbătându-l a stărui şi maĭ departe în fidelitatea-ĭ obligată. Pórta, căreia nicĭ prin vis nu i-a trecut, că aceştĭ doĭ Domnĭ sunt în stare să scótă armate atât de marĭ în câmpul de luptă, se teme adecă de putinţa uneĭ împăcărĭ între dênşiĭ, care atuncĭ şi-ar îndrepta armele unite contra Turcieĭ; ea lucréză dar astfel, ca ambiĭ duşmanĭ să se slăbéscă şi să se nimicéscă unul pe altul.

In vederea acestuĭ scop ea urméză o politică fățarnică: tratând ambele partide cu afecțiune, ea le asmuță cu atât maĭ vîrtos pe una contra celeĭ-lalte, pentru-ca să se sfîșie între ele cu îndârjire din ce în ce maĭ mare, să se istovéscă și să se slăbéscă astfel, ca Porțiĭ să-ĭ fie prea ușor și la îndĕmână a le îngenunchia pe amêndoue de odată. Pentru executarea cât se póte de exactă a acesteĭ procederĭ fățarnice ea aștéptă de o camdată raporturile Capidji-Bașalelor trimise în Muntenia și în Moldova pentru cercetarea stăriĭ de lucrurĭ, și a maĭ trimis în urmă și alțĭ Agalarĭ, și anume pe Cadir-Aga în Moldova, ear pe Abasa-Mehemet-Aga în Muntenia, ca să iee în primire tributul, pe care Domniĭ urméză a-l aduna în capitalele lor. Dimpreună cu Lupu se află la Iașĭ și genere-sĕŭ, care într'o scrisóre adresată d-ruluĭ Scogardi la 19 Iunie îșĭ exprimă hotărîrea de a continua rĕsboiul și de a-se rĕsbuna asupra dușmanilor.

Rákóczy ḑice într'un raport adresat Porțiĭ la 13 Iunie, că „e clar ca lumina ḑileĭ, că Marele-Vizir i-a dat luĭ Lupu împuternicire de a năvăli cu ajutor căzăcesc în Muntenia; el rógă deci Pórta să dee ocrotire pentru persóna și pentru provincia sa și în deosebĭ să dee Pașaleĭ de Buda și celeĭ de Silistria îndrumările cuvenite, căcĭ cele treĭ țĕrĭ, Ardélul, Moldova și Muntenia, nu vor suferi cu nicĭ un preț pe Lupu ca Domn și vecin. El (Rákóczy) îĭ este, ce-ĭ drept, în tóte timpurile Porțiĭ servitor credincios și gata de a-șĭ pune'n serviciul eĭ și pentru interesele eĭ viața'n joc; dacă ea ar voi cu tóte aceste să-l rĕspingă, nu i-ar rĕmâné decât să se pună în înțelegere și în legătură cu alțiĭ.

Setea de cucerire a Hatmanuluĭ căzăcesc amenință, înainte de tóte, Moldova, apoĭ Muntenia şi în cele din urmă Ardélul cu perderea independențeĭ sale şi cu contopirea în căzăcism: Dacă Lupu nu va fi înlăturat, Pórta va perde neapărat aceste treĭ țĕrĭ". Scrisórea acésta i-a părut dragomanuluĭ Porțiĭ atât de energică şi de îndrăznéță, încât el n'a cutezat s'o traducă şi s'o transcrie, şi de aceea agentul Ardéluluĭ a făcut el însu-şĭ acest lucru.

In fața acestora s'aŭ presentat ḑilele aceste la Marele-Vizir soliĭ Hatmanuluĭ Căzăcesc Bogdan Chmielnizki cerênd ajutor de Tătarĭ şi de Turcĭ, care să-l facă destoinic de a ține pept cu alianța Poloniеĭ cu Ungaria şi cu Muntenia, care are 'n primul rênd în vedere înfrângerea luĭ Lupu şi a Cazacilor, ear apoĭ supunerea întreguluĭ teritoriŭ turcesc până la Dunăre. Spre a confirma cu atât maĭ vîrtos ceea ce susțin, soliĭ se raḑĕmă pe mărturisile făcute de un prisonier polonez, pe care-l aduc legat în lanțurĭ în fața Porțiĭ şi-l presentă drept nobil şi senator de frunte din Polonia, care înse după cercetărĭ maĭ amĕnunțite se dovedeşte a fi un servitor polonez. Aicĭ e fără îndoială în joc mâna luĭ Lupu, care vrea să asmuțe după putință Pórta asupra luĭ Rákóczy şi asupra luĭ Mateiŭ-Vodă. Solia ofere de altminterĭ supunerea Cazacilor sub suprematia Turcéscă şi serviciile lor în rĕsboiŭ, şi cere în schimb ocrotire contra Poloniеĭ şi contra Tătarilor, se obligă de asemenea a nu face nicĭ un atac asupra Poloniеĭ, nu aŭ primit înse pân'acum nicĭ un rĕspuns [1]).

[1]) Residentul Simon Reniger către Impĕratul. Constantinopol, 8, 16 şi 19 Iunie 1653.

După retragerea trupelor ardeleneştĭ din Ardél, care s'a făcut în urma cereriĭ rĕŭ strîmtoraţilor locuitorĭ şi pentru cruţarea acesteĭ provinciĭ otomane, a intrat în înţelegere cu Polonia o armată căzăcéscă în ajutorul luĭ Lupu, care a pus'o în legătură cu óstea sa de moldovenĭ şi a înaintat cu oştirea astfel combinată spre Muntenia. Mateiŭ-Vodă însă, cu care s'a unit între aceste şi o parte din trupele auxiliare din Ardél, a pus în fruntea avantgardeĭ sale un comandant incapabil, care a trebuit să se retragă cu marĭ perderĭ după prima cĭocnire cu duşmanul. Duşmanul, îmbărbătat de acest prim succes, a înaintat în Muntenia prădând îngrozitor şi, spre a preveni împreunarea ameninţătóre a armateĭ muntene cu corpul auxiliar din Ardél, care se afla pe drum, a grăbit atacul asupra luĭ Mateiŭ-Vodă, care la 27 Maiŭ [1]) a primit lupta hotărîtóre şi a ĭeşit victorios.

De óre-ce Lupu lucrézá cu mult zel pentru împăcarea Polonieĭ cu Cazaciĭ, veciniĭ Moldoviĭ, aceştia, care până acum staŭ pe pace şi aŭ liberă trecere la dus şi la întors, ar puté să dee cu atât maĭ vîrtos năvală asupra teritoriuluĭ otoman, cu cât Impĕratul german e şi el fórte binevoitor faţă cu Domnul Moldoviĭ. 1653

Pentru preîntîmpinarea relelor ce ameninţă şi care ar puté să împedece chiar şi adunarea tributuluĭ datorit

---

[1]) Notă. Pare deci greşit a pune lupta la 17 Maiŭ, precum şi intrarea luĭ Ión Kemény în Iaşĭ pe Lunea de Rusaliĭ, care cade la 1 Iulie, ceea ce Engel face în «Geschichte der Moldau (pag. 270) 17 Maiŭ póte să fie numaĭ după vechiul calendar (noŭ 27) exact.

Porţiĭ, Vizirul e rugat să înlăture prin sfat şi prin faptă putinţa unuĭ eventual atac al Impĕratuluĭ contra Ardéluluĭ şi să ţină pept cu puterea în faţa luĭ, şi Rákóczy doreşte să afle, dacă şi întru cât póte să conteze la nevoie cu siguranţă la spriginul Viziruluĭ [1]).

1653 La 26 Iunie i se transmite Mareluĭ-Vizir o scrisóre latinéscă trimisă de Hatmanul căzăcesc Bogdan Chmielnizki la 12 Iunie din tabĕra de la Bar cu cuprinsul: Rĕspunsul dat deputaţilor căzăceştĭ întorşĭ acum acasă merită mulţumire deplină şi Céuşul Osman, însoţitorul lor, are să fie concediat în curĕnd. Noiĭ deputaţĭ Iacob şi Ión sunt înse însărcinaţĭ a face noue propunerĭ, pe care Pórta să binevoiască a le asculta şi a le aproba. Deşi e pe deplin destoinic de a ţiné pept cu duşmaniĭ, care staŭ gata de luptă, el nu a luat parte la certurile Moldoviĭ cu Muntenia şi cu Ardélul. Fiiul sĕŭ (Timoteiŭ) n'a putut fără îndoială să privéscă cu indiferenţă, cum socrul sĕŭ Vasilie a fost alungat cu mare pagubă din Domnia Moldoviĭ şi i-a dat mână de ajutor spre a-şĭ recâştiga scaunul luat fără de nicĭ un drept; de óre-ce dar Lupu i-a fost Porţiĭ totdeauna credincios şi, ca Domn, capabil şi vrednic de încredere, e în actualele împregiurărĭ primejdióse nu numaĭ folositor, ci chiar necesar la aceste hotare, Hatmanul căzăcesc se rógă dar, ca Lupu să fie confirmat în scaun printr'un Chatişerif subscris de Sultanul cu mâna proprie.

Scrisórea acésta pare a fi fost nu numaĭ inspirată, ci chiar şi dictată de Lupu şi n'a primit âncă nicĭ o

---

[1]) Gheorghe Rákóczy II, cătrĕ Vizirul de Buda. Feldióra (Bârsa), 30 Iunie 1653.

resolvare. De óre-ce pe de o parte Domnul Munteniei şi cel din Ardél, în deosebi acesta printr'un agent special, ear pe de alta cel din Moldova, care dă bani şi daruri bogate, stărue cu tot dinadinsul ca Pórta să intervie şi să împedece ruinarea ulterióră a acestor ţări, li s'aŭ trimis din partea Turcilor luĭ Mateiŭ-Vodă şi luĭ Rákóczy cuvenitele ordine să păstreze pacea şi să nu se maĭ duşmănéscă. Hanul tătăresc a fost îndrumat să contribue din tóte puterile pentru împăcarea Principilor învrăjbiţĭ, ear Hatmanuluĭ Chmielnizki i s'a ordonat să nu maĭ sufĕră amestecul Cazacilor sĕĭ în aceste certurĭ.

In Muntenia a isbucnit în timpul din urmă o rĕscólă militară, căreia la Tîrgovişte, în palatul luĭ Mateiŭ-Vodă, care tot maĭ zace bolnav de rana primită în timpul bătălieĭ în pulpă, i-aŭ căḑut jertvă treĭ boierĭ şi numaĭ al patrulea dintre ceĭ urmăriţĭ a scăpat. Primul dintre aceştĭ boierĭ e armaşul plătitor al oştiriĭ, care nu numaĭ a refusat cu vorbe aspre să-ĭ plătéscă pedestrimiĭ léfa pe treĭ lunĭ, ci luase chiar mĕsurĭ să măcelăréscă fără de milă pe deputaţiunea de 50 ómenĭ, care fusese trimisă la dênsul spre a stărui pentru plătirea lefurilor şi începuse a murmura după ce-ĭ fusese respinsă cererea. Vĕḑênd acésta, restul pedestrimiĭ a fost cuprins de o puternică agitaţiune şi de îndârjire; declarând-o armaşul de resvrătitóre şi de rebelă şi voind s'o îngenunche prin călărimea asmuţată asupra eĭ, ambele părţĭ ale oştiriĭ aŭ făcut causă comună contra luĭ, aŭ dat în palatul domnesc năvală atât asupra luĭ, cât şi asupra altor doĭ boierĭ, care îĭ eraŭ complicĭ, şi i-aŭ tăiat în bucăţĭ micĭ. După acéstă executare întréga

oştire i-a jurat luĭ Mateiŭ-Vodă credinţă contra luĭ Lupu [1]).

1653 Lupu rógă Pórta să dee luĭ Mateiŭ-Vodă ordinul de a executa orĭ de a alunga din ţară pe alesul Domn Stefan, care, după cum se ḑice, ocupă ăncă cu armata sa o posiţiune în Muntenia; la acésta se face din partea Munteniеĭ obiecţiunea, că Stefan nu se maĭ află în Muntenia, ci la hotarele Moldoviĭ orĭ póte chiar rĕtras în Ardél. Sosesc şi acum mereŭ dărĭ de sémă despre gróznica purtare a tiranuluĭ Chmielnizki în timpul expediţiuniĭ făcute primăvara trecută, ca să ridice pe Lupu din noŭ în scaun: nicĭ stare, nicĭ vîrstă, nicĭ secs, nicĭ posiţiune socială, nicĭ nevinovăţia, nicĭ bogăţia nu eraŭ scutire în faţa furieĭ şi seteĭ de pradă a armateĭ căzăceştĭ, care prădaŭ şi despuiaŭ pe ceĭ ce nu-ĭ treceaŭ prin sabie, încât prădaţiĭ îşĭ căutaŭ scăpare fugind goĭ în pădurĭ. Mulţĭ Moldovenĭ aŭ căḑut jertvă seteĭ de rĕsbunare aluĭ Lupu, mulţĭ aŭ rĕuşit să scape la Constantinopol, unde trăiesc ascunşĭ în retragere şi în numele şi în interesul ţĕriĭ lor spriginesc după putinţă pe sub mână pe Rákóczy şi pe Mateiŭ-Vodă în silinţele lor de a rĕsturna pe Lupu.

Céuşul Osman a sosit cu un noŭ deputat căzăcesc din tabĕra Hatmanuluĭ Bogdan Chmielnizki la Pórtă, şi negoţierile asupra propunerilor făcute de Cazacĭ se ur-

---

[1]) Residentul Simon Reniger cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 30 Iunie 1653.

Notă. Acéstă se concordă pe deplin şi cu cele scrise de Dr. Scogardi din Constantinopol la 26 Iunie 1653 Baronuluĭ Rudolf Schmidt.

méză. Cazaciĭ cer să se bucure de deplina protecţiune şi de un puternic sprigin al Turcilor, să li se trimită stég turcesc şi să se dee Hanuluĭ tătăresc ordinul de a nu-ĭ maĭ lua robĭ pe Cazacĭ, ear în schimb îĭ promit Porţiĭ fidelitate deplină şi supunere, ba după terminarea rĕsboiuluĭ chiar un tribut anual de 40,000 talerĭ, dacă vor fi reuşit să iee Podolia. Pórta nu prea se încrede în aceste marĭ promisiunĭ, aprobă, în genere, propunerile Cazacilor, ştiind înse sémă de viua jalusie a Regeluĭ Polonieĭ, nu vrea să le acorde Cazacilor stégul turcesc, ceea ce ar fi de o potrivă cu declararea rĕsboiuluĭ contra Polonieĭ, ci vrea să-şĭ asigureze supunerea lor fără de ostentaţiune: într'un cuvênt, ea în şedinţă secretă ia hotărârea de a pune pe ambiĭ ghiaurĭ în serviciul eĭ şi de a-ĭ trage pe ambiĭ pe sfóră [1]).

Stefan, Domnul ales, aflând că Cazaciĭ s'aŭ rĕtras 1653
din Moldova, a plecat cu ajutor muntenesc şi ardelenesc ear asupra luĭ Lupu, care se afla la Iaşĭ şi s'a refugiat spre hotarele Polonieĭ [2]).

Stefan, Domnul ales, care a năvălit cu ajutor primit 1653
din Muntenia şi din Ardél din noŭ în Moldova, îl bate pe Lupu şi-l alungă, prinde pe fratele luĭ, care e Hatman moldovenesc, se urcă astfel de adoua óră în scaun şi asediază pe soţia luĭ Lupu şi pe copiiĭ luĭ în Sucéva. Informată despre aceste printr'un raport al luĭ

[1]) Residentul Simon Reniger cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 12 Iulie 1653.

[2]) Residentul Simon Reniger cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 26 Iulie 1653.

Mateiŭ-Vodă, Pórta nu maĭ ţine sémă de confirmarea, pe care de curênd i-a dat-o luĭ Lupu parte în urma unuĭ particular favor al Mareluĭ-Vizir, parte din consideraţiune pentru ajutorul căzăcesc, şi-l părăseşte şi ea pe cel părăsit de toţĭ, atât de sórtă, cât şi de aliaţiĭ luĭ, Cazaciĭ. Ea trimite decĭ la 29 Iulie pe Capigilar-Chehaiaşi al Sultanuluĭ în Moldova cu ordine speciale atât cătrĕ Stefan, cât şi cătrĕ ţară în genere, ordine, prin care aprobă alungarea trădătoruluĭ Lupu, care totdeauna a fost infidel faţă cu Pórta, şi alegerea luĭ Stefan, cere să i se trimită tributul şi ca noŭ alesul să se presente în persónă la Pórtă, ca să fie formal confirmat, puindu-ĭ acestuia în perspectivă o concediare onorabilă. Stefan înse cu anevoiă se va supune poruncíĭ de a călĕtori la Constantinopol, unde capul îĭ este în primejdie, ci va căuta să se rĕscumpere cu jertve de banĭ. Marele-Vizir e şi altfel supărat, fiind-că i se impută mereŭ părtinirea luĭ Lupu, ale căruia cârcote el se angagiase a le înlătura cu binele şi ale cărora consequenţe rele îl fac de ruşine, ba ar puté chiar să-l coste capul; căcĭ cele treĭ ţĕrĭ, Moldova, Muntenia şi Ardélul şi maĭ ales Moldova 'n urma năvăliriĭ Cazacilor aŭ fost atât de grózpic pustiite, încât e temere, că nu vor puté să-ĭ plătéscă Porţiĭ tributul. In aceste încăierărĭ rĕsboinice apoĭ Cazaciĭ aŭ perdut cel maĭ bun sâmbure al oştiriĭ lor şi aŭ fost astfel nevoiţĭ să-şĭ potoléscă furia barbară faţă cu Polonia; parte în urma acesteĭ scăderĭ de putere, parte în urma interveniriĭ luĭ Reniger noiĭ lor deputaţĭ nicĭ n'aŭ maĭ fost primiţĭ la Pórtă cu acelea-şĭ onorurĭ ca predecesoriĭ lor, şi cât pentru primirea lor sub ocrotirea Porţiĭ Turciĭ aŭ de gând să aştepte,

ca să vadă atitudinea Poloniei, mai nainte de a lua vre-o hotărîre [1]).

In urma viei învrăjbiri dintre staturile poloneze şi a ataculuĭ făcut de Moscoviţĭ asupra Poloniei, Bogdan Chmielnizki nu se mai teme de a fi atacat din partea acésta şi se gândeşte să năvălescă cu tótă puterea luĭ în Ardél, în Muntenia şi în Moldova, ceea ce în deosebĭ pe acéstă din urmă ţară ar pune-o în neputinţă de a-şĭ plăti tributul; cel puţin astfel ḑice Agaua turcéscă întórsă de la Hatmanul căzăcesc. Rákóczy îĭ raportéză Mareluĭ-Vizir despre sosirea la Curtea sa a unuĭ sol polonez şi a unuia căzăcesc; prin acest din urmă Bogdan Chmielnizki i-a trimis Principeluĭ din Ardél asigurarea despre credinciósa sa prietenie şi despre hotărîrea sa nu numaĭ de a nu face nicĭ o întreprindere ostilă faţă cu Ardélul, ci de a-ĭ da chiar ajutor la vreme de nevoie şi de a păstra cu el cele maĭ bune relaţiunĭ de prietenéscă vecinĕtate; ceea ce a făcut fiiul sĕŭ Timoteiŭ, el a făcut numaĭ din inclinare cătrĕ socru-sĕŭ Lupu. Ear solul Polonieĭ a rugat pe Rákóczy să fie mijlocitor în cérta Polonieĭ cu Cazaciĭ şi să intervie la Pórtă pentru prelungirea păciĭ. Marele Vizir a relevat în rĕspunsul dat agenţilor ardelenĭ în ton mustrător, cât de păgubitóre şi de reprobabilă e stăruinţa luĭ Rákóczy de a împăca pe Polonesĭ cu Cazaciĭ, căcĭ prin acésta se înstrăinéză ear de Pórtă aprópe 200,000 de ómenĭ, care s'aŭ pus de buna lor 1653

[1]) Residentul Simon Reniger cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 3 August 1653.

voie sub supremaţia otomană ; de óre-ce apoĭ Polonia a recurs nu de mult pentru prelungirea păciĭ la mijlocirea Impĕratuluĭ, cu anevoiă se póte crede, că ea să fi rugat în acela-şĭ timp şi pe Rákóczy să intervie ca mijlocitor [1]).

1653 Drept rĕspuns pentru trimiterea tributuluĭ Munteniei Pórta îĭ trimite la 14 August luĭ Mateiŭ-Vodă fermanul de confirmare dimpreună cu sabia şi cu caftanul de onóre. Tributul Moldoviĭ il promite Stefan numaĭ cu condiţiunea, că Pórta îĭ va fi acordat maĭ nainte confirmarea în scaun ; Pórta înse cere, din contra, ca el să plătéscă, înainte de tóte, tributul şi apoĭ să se presente în persónă la Pórtă, ca să céră confirmarea alegeriĭ sale. De óre-ce înse Stefan tot nu are încă încredere în Turcĭ, el îşĭ va da silinţa să înlăture greutatea acésta prin banĭ, dacă Lupu nu va rĕuşi să se întórcă ear cu ajutorul Cazacilor în Moldova.

De o cam dată Pórta nu se pronunţă pentru nicĭ unul din ceĭ doĭ rivalĭ şi are de gând să privéscă lupta cu liniştită indiferenţă câtă vreme Lupu maĭ are nădejde de a primi ajutor de la Cazacĭ, cu tóte că în cele din urmă ordine trimise luĭ Stefan şi locuitorilor din Moldova a aprobat alungarea din ţară a trădătoruluĭ Lupu. Dacă Lupu va perde înse orĭ-şi-ce speranţă de a primi ajutor de la Cazacĭ, Pórta după tóte semnele nu va maĭ refusa a împlini prin confirmarea luĭ Stefan dorinţa Moldoviĭ, aluĭ Rákóczy şi aluĭ Mateiŭ-

[1]) Residentul Simon Reniger cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 10 August 1653.

Vodă. De la Capidjilar-Chehaiasi, care a fost trimis de Sultanul în Moldova şi se află acum la Iaşĭ, a sosit la 25 August un raport către Pórtă, în care el spune, că îndată după sosirea luĭ a chemat la Iaşĭ pe contra-voivodul Stefan, care era ocupat cu asediarea Suceveĭ, şi după-ce prima chemare a fost infructuósă, i-a trimis o adoua invitaţiune; în urma acesteia s'a pus cu o parte din oştirea sa pe drum spre Iaşĭ, a primit înse în drum ştirea, că o óste căzăcéscă a înaintat fără de veste să despresureze Sucéva şi parte a măcelărit oştirea moldovénă, parte a pus-o pe fugă, şi astfel s'a întors ear cu tótă grăbirea înapoĭ. Impregĭurarea înse, că nicĭ agentul Ardéluluĭ, nicĭ al Munteniei nu a primit ştire despre acéstă despresurare a Suceveĭ, ne face să bănuim, că Stefan s'a folosit numaĭ de un pretext, ca să scape de trimisul turcesc, în care nu cutéză să se încrédă.

Temêndu-se, ca nu cum-va Lupu să intre cu o numerósă oştire de Cazacĭ şi de Tătarĭ în Moldova, Rákóczy rógă Pórta sa trimită Hatmanuluĭ căzăcesc ordinul de a cruţa Ardélul, primeşte înse de la Marele-Vizir rĕspunsul ironic: „Rákóczy întreţine, după-cum dice el însu-şĭ, legăturĭ de prietenie cu Cazaciĭ, nu are dar nevoie de ocrotire faţă cu prieteniĭ sĕĭ; Pórta a trimis de altminterĭ tuturor celor interesaţĭ ordine speciale, ca să păstreze pacea, şi cu tóte aceste Ardeleniĭ şi Munteniĭ, nesocotind aceste ordine, aŭ năvălit din noŭ în Moldova. Rákóczy să-şĭ dee numaĭ silinţa de a aduna tributul şi, fiind-că a dat în mod neiertat mâna de ajutor şi pentru nouele complicaţiunĭ din Mol-

dova, e cestiune de dreptate să plătéscă totodată şi tributul restant al Moldoviĭ [1]).

1653 Agentul din Ardél îĭ face Mareluĭ-Vizir împărtĕşire despre următórele ştirĭ sosite de la Rákóczy: Noul Voivod, Stefan, a sosit cu cea maĭ mare parte a oştiriĭ de la Sucéva la Iaşĭ şi a fost aicĭ impodobit cu caftan de onóre de cătrĕ Capigilar-Chehaiasi al Sultanuluĭ; în timpul acesta Lupu şi ginere-sĕŭ aŭ alungat cu câte-va miĭ de Cazacĭ pe Moldoveniĭ şi pe Ardeleniĭ ce asediaŭ Sucéva, aŭ despresurat oraşul acesta şi aŭ pornit spre Iaşĭ, ca să alunge pe Stefan. Bătut înse de Stefan şi pus pe gónă, Timoteiŭ Chmielnizki a fost nevoit să se rĕtragă la Sucéva, să susţină aicĭ dimpreună cu familia luĭ Lupu un lung asediŭ, ba chiar să propună o capitulaţiune, care înse n'a fost primită. De óre-ce cu armata de asediŭ aluĭ Stefan s'a unit şi un corp de armată polonez de 7000 ómenĭ, care face tóte opintirile să prindă pe tînĕrul Chmielnizki, Marele Duce de Moscova a stăruit prin o pompósă solie trimisă în Polonia pentru împăcarea şi încheiarea păciĭ cu Cazaciĭ, care aŭ trimis şi eĭ o solie cu acea-şĭ rugăminte în Polonia; ambele soliĭ aŭ rĕmas înse zadarnice în faţa îndărătniciei Poloniei. O solie poloneză e, în sfîrşit, gata de a porni la Pórtă şi, în urma interveniriĭ luĭ Rákóczy, aştéptă numaĭ salv-conductul turcesc, pentru-ca să plece.

Marele-Vizir refusă înse fără de încungiur acest salv-

---

[1]) Residentul Simon Reniger cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 31 August 1653.

conduct, fiind-că amestecul armat al Poloniei în certurile din Moldova e privit cu ochĭ fórte rĕĭ de Pórtă.

In timpul celeĭ din urmă decade a luneĭ Septemvrie a sosit în capitala Turcieĭ o deputaţiune moldovénă compusă din câţĭ-va dintre ceĭ maĭ de frunte boierĭ şi din câţĭ-va preoţĭ, care în numele ţĕriĭ lor şi din însărcinarea eĭ aŭ făcut Mareluĭ-Vizir, în deplină conformitate cu o petiţiune acoperită de numĕróse subscrierĭ, următórea cerere: „Să aibă Sultanul milă de ţara greŭ încercată, care-l rógă să nu maĭ lase, ca ea să fie atât de gróznic pustiită de Cazacĭ şi să n'o maĭ pună sub ocârmuirea tiranică aluĭ Lupu, care prin réua şi despuietórea luĭ chivernisire a adus ţara la marginea peiriĭ şi-a împins'o spre hotărîrea desnădăjduită de a-şĭ căuta alinarea suferinţelor într'o rĕscólă generală. Nou alesul Domn Stefan e un fiiŭ al ţĕriĭ, odraslă din o viţă de frunte, pe cât de priceput şi de destoinic în cârmuire, pe atât de obşteşte iubit şi în acela-şĭ timp om cu credinţă statornică cătrĕ Sultanul, o asigurare pentru viitor: toţĭ împreună dar, atât în numele lor, cât şi în al ţĕriĭ, se rógă ca numaĭ Stefan, Domnul ales, ear nu altul, să fie confirmat în Domnia Moldoviĭ".

La cererea acésta era alăturată şi o listă despre ofertele de banĭ, pe care Moldoveniĭ credeaŭ de cuviinţă a le face afară de tributul anual pentru spriginirea cereriĭ lor: între aceştia se aflaŭ trecuţĭ Sultanul cu 40,000 talerĭ, Marele-Vizir cu 30,000 talerĭ, Chehaiaua acestuia cu 15,000, apoĭ Valida şi ceĭ-lalţĭ miniştri aĭ Porţiĭ cu sume însĕmnate, încât suma totală trece fără îndoială peste 100,000 talerĭ.

Marele-Vizir a dat acesteĭ deputaţiunĭ rĕspunsul:

„Sultanul nu are nevoie nicĭ de Lupu, nicĭ de Stefan, ci numaĭ de un vasal credincios şi supus pentru Moldova; deşi atât sórta luĭ Lupu, cât şi aluĭ Stefan sunt în mânile luĭ (ale Mareluĭ-Vizir), el îĭ va face Sultanuluĭ raport despre cererea lor şi o va sprigini cu tot dinadinsul: eĭ înse trebue în tot casul să aibă la îndemână sumele promise, şi pentru-ca să-şĭ pótă ajunge cu atât maĭ uşor scopul principal, el e gata să le anticipeze cu împrumut sumele necesare, dacă eĭ nu vor fi găsind vre-un alt isvor de a-şĭ procura la timp baniĭ“.

Acest rĕspuns nu a putut să producă asupra petiţionarilor decât o impresiune îmbucurătóre, şi în adevĕr la 27 Septemvrie Pórta a luat hotărîrea de a-ĭ acorda luĭ Stefan confirmarea în Domnie şi de a pregăti cât maĭ curĕnd obicĭnuitul stég şi cele-lalte insigniĭ ce aŭ să i se trimită ḑilele aceste.

Bogdan Chmielnizki rĕspunde la îndrumarea de a nu interveni în certurile din Moldova şi de a nu se amesteca pe viitor în afacerile interne ale ţĕrilor supuse Sultanuluĭ, că „el nu se amestecă nicĭ altfel de loc în afacerile ţĕrilor turceştĭ, dar in casul acesta soţia şi copiiĭ cumnatuluĭ sĕŭ Lupu sunt asediaţĭ in Sucéva, şi e peste putinţă să-ĭ lase in mânile duşmanilor. El se rógă de altminterĭ cu stăruinţă, ca Lupu să fie ridicat ear în scaun, căcĭ el a fost totdeauna credincĭos faţă cu impĕrăţia otomană şi după tótă probabilitatea în faţa complicaţiunilor ameninţătóre din present e indispensabil pentru interesele turceştĭ“.

Contra Polonesilor ce înaintaŭ cu mare putere Hatmanul căzăcesc a trimis un detaşament de 2000 Ca-

zacĭ şi 1000 Tătarĭ, în luptă cu care Polonesiĭ aŭ suferit o însĕmnată înfrângere [1]).

Fiind nevoită a ţiné sémă de alianţa cu Polonia aluĭ Stefan şi aluĭ Mateiŭ şi acordându-ĭ luĭ Stefan, (precum s'a arĕtat în raportul de la 28 Septemvrie) formala confirmare in scaun, Pórta i-a trimis cu ocasiunea acésta, după obiceiŭ, insigniile Domnieĭ, un stég, un mare mănunchiŭ de pene albe, un surguciŭ, doue caftane de onóre, un cal cu harnaşament bogat şi o bucată de catifea pentru căptuşirea scaunuluĭ domnesc. 1653

Timoteiŭ Chmielnizki móre la Sucéva lovit de un glonte al duşmanilor, şi în urma mareĭ lipse de provisiunĭ alimentare, care a ajuns la o adevĕrată fómete, se prevede cu multă siguranţă o apropiată cădere a oraşuluĭ asediat. De óre-ce in luptele din Moldova Cazaciĭ aŭ perdut mulţĭ din luptătoriĭ, din onórea şi din vaţa lor politică şi se află şi in faţa uneĭ insĕmnate puterĭ armate poloneze, care s'a concentrat la Cameniţa, eĭ nu maĭ vor să iee apărarea luĭ Lupu şi astfel acesta a rĕmas părăsit de toţĭ.

Spre a desminţi pe aderenţiĭ şi pe ocrotitoriĭ de la Pórtă aĭ luĭ Lupu, care susţin, că cea din urmă victorie aluĭ Mateiŭ-Vodă a fost din adins şi peste adevĕr exagerată, Mateiŭ-Vodă trimite Porţiĭ şi pune la dispoziţiunea eĭ 70 de Cazacĭ prinşĭ in luptă şi adaugă, că maĭ are mulţĭ alţiĭ, care sunt ocupaţĭ parte in ocne,

---

[1]) Residentul Simon Reniger cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 12 şi 28 Septemvrie 1653.

parte cu alte lucrărĭ. Trebue decĭ să se rectifice şi ştirea dată maĭ nainte, că Mateiŭ-Vodă n'a prins in acea bătălie nicĭ un Cazac, ci i-a lăsat pe toţĭ liberĭ [1]).

1653 La 24 Octomvrie a sosit de la noul Voivod Stefan inştiinţarea, că oraşul Sucéva, părăsit de garnisóna luĭ de 7000 Cazacĭ, care s'aŭ intors in ţara lor, şi lăsat in sórta luĭ, s'a predat in voia invingătorilor şi nevasta şi copiiĭ luĭ Lupu se află in mânile invingătoruluĭ Stefan. Astfel s'a spart, ca o băşică de săpun, marea splendóre aluĭ Lupu, prefăcând cu o singură lovitură într'un nimic neînsĕmnat tóte bogăţiile luĭ şi fericirea luĭ familiară. Capidjilar-Chihaiaua Sultanuluĭ se află de altminterĭ tot in Moldova.

Marele-Vizir i-a dat acum luĭ Rákóczy intr'o adresă numaĭ titlul „Georgio Rákóczy, Voivodul Ardéluluĭ“, şi acesta a mustrat cu asprime pe agentul sĕŭ pentru-că a primit o asemenea adresă şi l'a însărcinat să reclame din causa acésta la Pórtă. El (Rákóczy) este gata, — aşa scrie,—a-şĭ jertvi pentru onórea şi vaḑa luĭ avutul, ba la nevoie şi capul; el s'a aliat cu Polonia numaĭ pentru durata asediuluĭ Suceviĭ şi numaĭ pentru cucerirea acestuĭ oraş; pentru acésta dar el nu merită să fie bănuit de Pórtă, căreia vrea să-ĭ rĕmâie şi în viitor vasal credincios, cum i-a fost în trecut; cu o diversiune din partea Impĕratuluĭ deasemenea în zadar îl ameninţă Pórta, fiind-că numaĭ de el atîrnă ca prin cedarea celor doue comitate şi prin păsuirea împrumutuluĭ să intre în cea maĭ amicală înţelegere cu Impĕratul. Atât

---

[1]) Residentul Simon Reniger cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 7 Octomvrie 1653.

agentul Ardélului, cât şi dragomanul Sulficar-Aga refusă înse a-ĭ face Mareluĭ-Vizir împărtĕşire despre acest act energic şi până la un grad óre-care insolent [1]).

Stefan, noul Voivod, a rĕspuns la confirmarea 'n scaun, 1653
pe care i-aŭ acordat-o Turciĭ, cu trimiterea tributuluĭ, după-care vor avé să urmeze în curênd şi darurile de banĭ, pe care le-a făgăduit. Dar Domnia luĭ Stefan nu prea dă semne de lungă durată, fiind-că Pórta a fost nevoită a acorda confirmarea acésta numaĭ de frica Polonieĭ, care era aliată atât cu Moldova, cât şi cu Ardélul şi cu Muntenia, şi n'a dat-o din liberul eĭ îndemn; chiar de pe acum dar Pórta, încuragiată de succesele Cazacilor şi de ale Tătarilor faţă cu Polonia, se gândeşte să revóce la prima ocasiune priinciósă concesiunile făcute.

Cu ocasiunea capitulaţiuniĭ Suceveĭ, deşi oraşul s'a predat în voile luĭ, Stefan a dat amnestie tuturor celor ce i s'aŭ supus şi şi-a intărit promisiunea cu jurămênt; cu tóte aceste el a poruncit nu de mult să ridice de la masă şi să decapiteze pe unul dintre sfetniciĭ luĭ Lupu, asupra căruia avea óre-care bănuială [2]).

Tributul Moldoviĭ soseşte la 24 Noemvrie, dar nu 1653
sosesc şi darurile promise pentru confirmarea în scaun. Pórta cere ca soţia şi copiiĭ luĭ Lupu să fie trimişĭ la ea, în vreme-ce Hanul tătăresc îĭ cere pentru sine pentru cuvêntul, că a ajuns să prindă şi pe Lupu, el

[1]) Residentul Simon Reniger cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 27 Octomvrie 1653.

[2]) Residentul Simon Reniger cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 16 Noemvrie 1653.

l'a înşelat adecă pe acesta spunênd, că a primit de la Pórtă ordinul de a-l introduce ear în scaun şi doreşte să iee înţelegere cu dênsul personal; el l'a invitat decĭ pe Domnul l'a dênsul, şi acesta a intrat în cursă cu bună credinţă. Acum mişelul Han tătăresc ofere capul luĭ Lupu pentru o mare sumă de banĭ luĭ Mateiŭ, Vodă, luĭ Rákóczy şi luĭ Stefan. Dacă va fi primită oferta luĭ, bietul om e pierdut; pentru casul, că dênşiĭ ar refusa, Hanul Tătăresc se gândeşte să-ĭ ameninţe cu ridicarea luĭ Lupu în scaun şi cu susţinerea luĭ, ba chiar cu o năvală în ţĕrile lor, ceea ce e cu atât maĭ de credut, cu cât Tătariĭ şi Cazaciĭ aŭ avut, precum se dice, marĭ succese faţă cu Polonia. Moldova şi Muntenia se tem apoĭ mult de Tătarĭ şi de Cazacĭ [1]).

1653 Numaĭ dacă Polonia va ieşi învingătóre faţă cu Cazaciĭ uniţĭ cu Tătariĭ Principele Rákóczy, Mateiŭ-Vodă şi Stefan-Vodă se vor simţi, rădĕmaţĭ pe ocrotirea îndestul de puternică a Poloniei, asiguraţĭ în posiţiunile şi în Domniile lor, ca să pótă privi cu încredere în viitor. Acum înse lucrurile nu staŭ astfel. Armele Poloniei nu obţin succese faţă cu duşmaniĭ, şi Domniĭ românĭ, îngrijaţĭ din causa acésta, se rógă de Pórtă să dee ordine aspre Hanuluĭ tătăresc şi Hatmanuluĭ căzăcesc, ca neapărat să se abţie de la orĭ-şi-ce năvală în cele doue ţĕrĭ şi de la pustiirea lor.

Deşi cererea acésta e de o cam-dată implinită, nu se póte trece cu vederea, că ceĭ treĭ Principĭ sunt tre-

---

[1]) Residentul Simon Reniger cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 2 Noemvrie 1653.

cuţĭ de Pórtă în cartea cea négră parte chiar şi numaĭ pentru-că, împinşĭ de o mândrie inoportună, aŭ stîrnit cu îndrăsnélă turburările din Moldova, parte şi în deosebĭ pentru-că vara trecută, după-ce Lupu fusese ridicat ear în scaun cu ajutorul căzăcesc al ginereluĭ sĕŭ, eĭ aŭ năvălit în Moldova cu óste din Ardél şi din Muntenia bătându-şĭ pe faţă joc de ordinul desluşit al Porţiĭ, care-ĭ îndruma să păstreze pacea şi să se abţie de la orĭ-ce năvălire, şi aŭ alungat pe Lupu de a doua óră din ţară. Confirmarea luĭ Stefan-Vodă trece dar în ochiĭ Porţiĭ numaĭ drept o mĕsură impusă de împregiurărĭ şi ast-fel provisorie, care în o situaţiune priincióśă va fi urmată de înlăturarea şi de înlocuirea luĭ cu vre-un succesor luat dintre supuşiĭ grecĭ aĭ Sultanuluĭ. O asemenea schimbare primejdiósă e cu atât maĭ probabilă, cu cât vĕduva rĕmasă de Timoteiŭ Chmielnizki a dat Cazacilor prin naşterea unuĭ posthum de sex bărbătesc un noŭ îndemn de a sprigini în mod efectiv pe Lupu, bunicul acestuĭ fiiŭ născut după mórtea tatăluĭ sĕŭ; dacă se întêmplă acésta, sórta celor treĭ Principĭ e pusă din noŭ în joc.

La 20 Decemvrie s'a întors Céuşul trimis în Moldova să aducă de acolo pe soţia şi pe copilul luĭ Lupu şi a adus Porţiĭ un raport al luĭ Stefan-Vodă, care ḑice, că „Moldova, speriată de ştirea, că Lupu se înarméză şi adună din noŭ cete de Cazacĭ spre a năvali ear în ţară, pentru-ca să-şĭ scape nevasta şi copilul, fiind nevoit a se apăra, a creḑut a fi maĭ bine şi maĭ raţional să-ĭ ia neobosituluĭ turburător al păciĭ îndemnul de a năvăli în ţară prin acea, că-ĭ înlătură din drum soţia şi copilul prin o executare făcută la

timp oportun, pentru-ca astfel să preintimpine orĭ-şi-ce vărsare de sânge şi noue pustiirĭ ale ţĕriĭ. Se ḑice de altminterĭ, că Rákóczy nu şi-a dat consimţĕmêntul nicĭ pentru acéstă mĕsură cumplită, cum n'o dĕduse nicĭ maĭ nainte pentru tăierea nasuluĭ fiiuluĭ luĭ Lupu, ceea ce Stefan avea de gând să facă; astfel afirmă, cel puţin, agenţiĭ de la Pórtă aĭ Ardéluluĭ. Se póte înse, că acésta nu e decât un paliativ trist, prin care Stefan voieşte să scape de alternativa penibilă de a extrada familia luĭ Lupu fie Sultanuluĭ, fie Hanuluĭ tătăresc, care o pretind amêndoĭ [1]).

1653 Capidjilar Chehaiaua Sultanuluĭ a sosit, în sfîrşit, în adoua jumĕtate a luneĭ Fevruarie din Moldova, unde a trebuit să-şĭ aştepte timp de maĭ multe lunĭ concedierea bine sunătóre, şi a adus cu dênsul şi mult aşteptatele darurĭ ale luĭ Stefan-Vodă pentru Sultanul, pentru miniştriĭ Porţiĭ şi pentru ceĭ cu influenţă dintre maĭ mariĭ turceştĭ. După spusa luĭ Stefan-Vodă s'a stabilit în reşedinţa luĭ din Iaşĭ, e înse mereŭ cuprins şi el ca Rákóczy şi Mateiŭ-Vodă de temerea, că vor năvăli asupra luĭ Cazaciĭ şi Tătariĭ, care par a voi să restabiléscă ear Domnia luĭ Lupu, şi începe ear să se pregătéscă de luptă.

In vreme-ce Lupu se află în temniţa Hanuluĭ tătăresc, ear fiică-sa vĕduvită la Cazacĭ, Pórta confiscă în folosul eĭ marile luĭ comorĭ de banĭ şi averile luĭ nemişcătóre. Astfel a vêndut de curênd, pentru preţul de

---

[1]) Residentul Simon Reniger cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 3, 10, 25 şi 30 Decemvrie 1653.

15,000 talerĭ, actualuluĭ Domn Stefan casa din Constantinopol şi câte-va proprietăţĭ de la ţară ale luĭ Lupu. Tot astfel a procedat şi într'un alt caz: prin denunţarea trădătore a unuĭ Grec renegat şi fost metropolit de Rodos ea a ajuns adecă la cunoştinţa secretuluĭ, că pentru maĭ mare siguranţă Lupu a depus la călugăriĭ greceştĭ din Muntele Atos, nu departe de Heraclea, 100,000 de galbenĭ, pe care Stefan-Vodă a voit să-ĭ ĭee în luna Ianuarie printr'un însărcinat special al sĕŭ; o cétă de Bostangiĭ din Seraiŭ a alergat decĭ cu grăbire în sfîntul Munte, ca să vie acolo înainte de trimisul luĭ Stefan-Vodă, care se afla pe drum, şi a şi reuşit să sequestreze 40,000 de galbeni în aur, pe care i-aŭ şi predat Sultanuluĭ la 12 Fevruarie. Resplata renegatuluĭ a fost suma de 2000 talerĭ şi o blană de samur, şi e maĭ mult decât probabil, că atât bostangiilor trimişĭ la faţa loculuĭ, cât şi călugărilor greceştĭ, care primiseră depositul, li s'a lipit de degete cu ocasiunea acésta prin tainică înţelegere o parte din comóra confiscată.

Agenţiĭ din Moldova şi din Muntenia primesc ştirea şi reclamă la Pórtă, Reniger înse negă, că Pĕtraşcu, care e odraslă din familie domnéscă şi a servit cu Truchsesz la curtea împĕrătéscă, a fost trimis în misiune de Impĕratul la Hatmanul căzăcesc Bogdan Chmielnizki şi se află şi acum la acesta, ca să asmuţe pe Cazacĭ şi să-ĭ pună în mişcare contra Moldoviĭ, Munteniеĭ şi Ardéluluĭ.

Intre aceste soseşte din Moldova pe cale confidenţială ştirea, că soţia luĭ Lupu şi fiiul luĭ se află ăncă în viaţă şi ascunşĭ la loc sigur şi că Turcilor şi Tătarilor

li s'a anunţat mórtea lor numaĭ spre a scăpa de extradarea cerută de aceştia.

După o altă ştire, Marele-Ambasador polonez Nicolae Bieganowski a trecut în Fevruarie cu o suită de 200 persóne prin Moldova şi prin Muntenia, unde s'a pus în înţelegere cu ceĭ doĭ Domnĭ, apoĭ şi-a urmat pe la Silistria drumul spre Constantinopol. Misiunea luĭ e privitóre la maĭ multe adausurĭ şi modificărĭ, pe care guvernul luĭ ar dorì să le vadă introduse în tractatele cu Polonia şi care în deosebĭ în puntele 4, 6, 8 şi 9 ale proiectuluĭ de tractat presentat de marele ambasador sunt privitóre la Moldova. Polonia cere în acest proiect, ca din ḑiua încheieriĭ acestuĭ tractat Tătarilor să nu le fie ĭertat nicĭ să se aşeze în Moldova pe aşa numitele câmpiĭ ale Budjaculuĭ, nicĭ să facă expediţiunĭ de pradă şi năvălirĭ fie din Moldova şi din Budjac în alte ţĕrĭ, fie din aceste în acele (sic), că apoĭ guvernul Polonieĭ are să extradee, dacă i se va fi cerênd acésta, pe tâlhariĭ notoricĭ ce se vor fi refugiând din Moldova, din Muntenia orĭ din Ardél în Polonia; ca Domnul din Muntenia şi cel din Moldova să fie, potrivit cu vechele tractate şi cu usul recunoscut obligaţĭ a avé datoria consideraţiune de vecinĕtate prietenéscă şi de respect faţă cu Coróna Polonieĭ; ca supuşilor şi negoţătorilor din Polonia să li se asigureze atât libera navigaţiune pe Nistru, cât şi deplină libertate de a face negoţ şi de a descărca şi încărca mărfurĭ în portul de la Akerman (portus bialogorodensis).

In prima jumĕtate a luneĭ Martie Defterdarul a chemat la sine pe Patriarchul grecesc Ioanichie şi i-a spus, că e desbrăcat de dignitatea sa şi scos din scaunul

patriarchal, fiind-că s'a presentat un alt competitor, care ofere pentru scaunul patriarchal 25,000 talerĭ; dacă vrea înse să ofere şi el aceia-şĭ sumă, greutatea e numaĭ decât înlăturată, şi în casul acesta póte să rĕmâie în scaunul sĕŭ. De óre-ce Patriarchul a refusat sub cuvênt că nu are banĭ, el a fost numaĭ decât arestat şi scaunul luĭ s'a declarat vacant. Ambasadorul Englitereĭ a şi intervenit înse în favorul unuĭ călugăr grecesc căḑut în disgraţie, care inclină spre calvinism şi care înainte de acésta cu vre-un an a maĭ ocupat timp de treĭ ḑile scaunul patriarchal, înse ear a trebuit să se rĕtragă, fiind-că Greciĭ bănuitorĭ nu voiseră a-l recunóşte; ambasadorul garantéză acum pentru ceĭ 25,000 talerĭ oferiţĭ de dênsul. Candidatul acesta a primit dar fără nicĭ o greutate confirmarea şi caftanul de onóre de la Pórtă, a luat în tótă forma patriarchia în primire, dar nu a putut să adune suma promisă, căcĭ şi de astă-dată Greciĭ aŭ refusat cu îndărătnicie a-l recunóşte orĭ a aduna între dênşiĭ suma maĭ sus arĕtată, de la care atîrnă numirea luĭ. Metropoliţiĭ s'aŭ ascuns cu toţiĭ, ca să nu fie nevoiţĭ a-ĭ da consecraţiunea şi, deşi Céuşiĭ aŭ reuşit să scóţă pe vre-o douĭ orĭ treĭ din aceştĭ dignitarĭ bisericeştĭ cu puterea din ascunḑişurile lor şi să-ĭ siléscă prin ameninţărĭ a promite, că vor recunóşte pe nou numitul Patriarch şi-ĭ vor declara supunerea, dar siluiţiĭ, îndată ce aŭ scăpat de sub puterea céuşilor, aŭ grăbit să se ascundă din noŭ, încât consecraţiunea nouluĭ Patriarch n'a putut de loc să se facă.

La acéstă resistenţă passivă s'a maĭ adăugat apoĭ adunarea uneĭ sume de peste 100,000 talerĭ, pe care

Greciĭ aŭ oferit-o Porţiĭ pentru ridicarea din noŭ în scaun a candidatuluĭ ales de dênşiĭ, care ocupase posiţiunea acésta cu doĭ anĭ maĭ nainte, şi de óre-ce oferta părea destul de adimenitóre, iar protegiatul englez tot nu putea să împlinéscă promisiunile luĭ pecuniare, el a fost rĕsturnat şi trimis la Cipru în exil, ear candidatul Grecilor a primit Patriarchia. Ioanichie, pe cât de mâhnit, pe atât de neîncreḑător, a renunţat la tóte, a refusat fără de şovăire chiar şi bogata diecesă archiepiscopéscă, cu care voia să-l mângâie fericitul sĕŭ succesor, şi a schimbat viaţa publică cu pacĭnica singurĕtate. In faţa nestatornicieĭ Turcilor şi a releĭ lor deprinderĭ nu o să-ĭ surîdă, aşa se pare, nicĭ nouluĭ Patriarch mult timp norocul; căcĭ principiul susţinut de Grecĭ cu îndĕrătnicie de a-şĭ schimba des şi de a-şĭ resturna Patriarchiĭ cu puterea banuluĭ i-a făcut pe Turcĭ să aibă pentru asemenea mănóse schimbărĭ de persóne, care le deschide un comod drum de îmbogăţire, un atât de pronunţat gust, în cât, chiar şi dacă Greciĭ şi-ar schimba gândul, Turciĭ nu s'ar sfiĭ să provóce în mod forţat asemenea schimbărĭ, în care nu se mulţumesc cu maĭ puţin de câte-va miĭ de talerĭ.

Recomandaţiunile căldurόse ale Hatmanuluĭ căzăcesc Bogdan Chmielnizki aŭ potolit ast-fel mânia şi îndârjirea, pe care la început Hanul tătăresc le avea faţă cu Lupu, încât temniţa acestuia s'a prefăcut maĭ ântêiŭ în o pază maĭ blândă, apoĭ a dat loc uneĭ particulare bine-voinţe a Hanuluĭ, ear acésta a crescut în gradul, în care îndemânătăcia luĭ Lupu şi excelenta luĭ destoinicie în vorbirea limbiĭ turceştĭ şi în scrierea eĭ s'aŭ dovedit folositóre şi pentru scopurile particulare ale stă-

pânitoruluĭ tătăresc. Persóna luĭ Lupu, pusă mereŭ ca un fel de amenințare vieţuitóre în fața Domnuluĭ din Moldova, a celuĭ din Muntenia și a celuĭ din Ardél, era adecă un lucru de minune potrivit spre a ţine pe ceĭ treĭ Domnĭ în continuă îngrijare şi în viuă temere, decĭ într'un fel de atîrnare, care promitea a le da Tătarilor şi Cazacilor învinşĭ în certurile din Moldova o bogată satisfacțiune atât în ceea ce priveşte setea lor de rĕsbunare, cât şi ca cestiune de câştig material. Cele din urmă expedițiunĭ făcute de principiĭ aceştia pe pămêntul Moldoviĭ şi al Munteniеĭ n'aveaŭ să le aducă acestora trandafirĭ, aşa amenințaŭ Cazaciĭ şi Tătariĭ aliaţĭ, şi, în parte şi pentru-ca să exploateze rara mină de aur cât se póte de bine, eĭ aŭ refusat cu hotărîre marile sume de banĭ oferite de Mateiŭ-Vodă şi de Stefan-Vodă pentru capul luĭ Lupu. Amenințarea devenia însе şi maĭ primejdiósă prin enunciațiunea significativă a greŭ jignituluĭ Hatman căzăcesc, „că el n'a înmormêntat âncă trupul fiiuluĭ sĕŭ, pentru-ca să aibă mórtea luĭ în amintire mereŭ próspĕtă“; şi tot atât de significativ lucru e, că i-aŭ fost trimişĭ corónеĭ Poloniеĭ atât supuşiĭ moldovenĭ, ceĭ muntenĭ şi ceĭ ardelenĭ, care fuseseră robiţĭ de Tătarĭ, cât şi multe din trofeele luate de la aliaţiĭ Poloniеĭ. De óre-ce apoĭ uneltirile şi instigațiunile necurmate ale luĭ Lupu contra partiduluĭ protivnic şi încercările nesfiite de a produce în Moldova o restaurațiune eraŭ pentru Domnul din Muntenia şi cel din Moldova semne neîndoióse despre apropierea uneĭ puternice furtunĭ, eĭ s'aŭ rugat prin agenţiĭ lor, ca Pórta să oprésсă cu asprime năvălirea tătărésсă, ceea ce Marele-Vizir li-a şi promis atât lor, cât şi luĭ Rá-

kóczy, care îĭ făcuse printr'un agent special un dar de 600 galbenĭ ardeleneştĭ bătuţĭ de curênd cu efigia sa.

După-ce Mateiŭ-Vodă Basarab a murit la 9/19 Aprilie fără de moştenitor, Muntenia a ales Domn pe Constantin Şerban, un om de aprópe cincĭ-ḑecĭ de anĭ, odraslă din familie domnéscă din Muntenia, pe care âncă în primele tinereţe Mateiŭ-Vodă a înlăturat-o, tăindu-ĭ nasul, de la competirea la Domnie şi pe care în starea acésta cĭuntită a suferit-o fără de grijă în ţară. Staturile Munteniei aŭ făcut Porţiĭ arĕtarea obligată despre alegerea făcută de ele şi în curênd după aceea aŭ cerut prin o specială deputaţiune de boierĭ confirmarea actuluĭ şi aŭ şi primit acordarea eĭ, înse numaĭ cu doue condiţiunĭ şi anume, ca moştenirea rĕmasă de la Mateiŭ-Vodă să-ĭ fie predată Porţiĭ şi ca nou alesul Voivod să se presente, după vechiul obiceiŭ, în persónă la Pórtă spre a-şĭ primi confirmarea. Deputaţiunea de boierĭ a reuşit, ce-ĭ drept, să obţie cu mulţĭ banĭ ĭertarea acesteĭ a doua condiţiunĭ şi anume mulţumind pe Sultanul cu 200 pungĭ de galbenĭ (100,000 talerĭ), pe Sultana validă cu 100 de pungĭ (50,000 talerĭ), pe Marele-Vizir cu 150 de pungĭ (150,000 talerĭ), ear pe cei-l'alţĭ miniştriĭ cu sume potrivite; în ceea ce priveşte înse moştenirea rĕmasă de la Mateiŭ-Vodă, retragerea totală a Porţiĭ nu s'a putut obţine, şi eĭ s'aŭ înţeles cu ea, de nevoie, rĕmâind să predee visterieĭ turceştĭ 400 de pungĭ de galbenĭ (a 500 talerĭ, decĭ 200,000 de talerĭ). In acela-şĭ timp eĭ aŭ cerut înse şi aŭ şi obţinut permisiunea de a scóte, la nevoie, dacă li se va refusa şi maĭ departe restituirea, cu puterea o

sumă de maĭ multe miĭ de galbenĭ, pe care Mateiŭ-Vodă a depus-o la Rákóczy, ear acesta i-a împrumutat-o luĭ Stefan-Vodă; căcĭ Stefan susţine cu încăpăţînare, că el a primit acea sumă drept dar de la Mateiŭ-Vodă, a fost înse nevoit să înapoieze fără de întârḑiere 25,000 talerĭ şi să promită restul de 60,000 talerĭ pentru cel maĭ apropiat viitor.

Stefan-Vodă din Moldova i-a făcut în Aprilie Mareluĭ-Vizir prin agentul sĕŭ arĕtare, că din însărcinarea Mareluĭ-Duce de Moscva a venit la el şi la Domnul Munteniеĭ un sol moscovit, ca să invite pe ceĭ doĭ Domnĭ a intra din consideraţiunĭ religionare în alianţă cu Marele Duce şi cu Cazaciĭ, fiind-că Ducele moscovit şi Hatmanul căzăcesc vor să pornéscă contra Poloniеĭ un rĕsboiŭ religionar. Supărat rĕŭ din causa acésta, Marele-Vizir, în loc de orĭ-şi-ce rĕspuns, a dat cu aspre vorbe de ocară pe agentul Moldoveĭ afară dimpreună cu raportul făcut în felul luĭ Lupu.

Intre aceste neastêmpĕratul Lupu tórce cu mână neobosită firele lungĭ ale planurilor luĭ de restauraţiune parte pe faţă, parte în taină, tot maĭ departe şi tot maĭ cu succes. Stefan, Domnul Moldoviĭ, cuprins de temerĭ şi îngrijat în urma uneltirilor făcute de Cazacĭ şi de Tătarĭ în favorul luĭ Lupu, se aştéptă la ceea ce e maĭ rĕŭ pentru el şi pentru ţară, o năvălire făcută de Cazacĭ orĭ de Tătarĭ, şi după-ce el îşĭ duce nevasta şi copilul dimpreună cu avutul maĭ preţios în Ardél la loc sigur, locuitoriĭ Moldoviĭ încep şi eĭ să scape pe ţĕrmurul drept al Dunăriĭ din calea înfricoşatelor órde.

In luna Maiŭ Stefan îĭ raportéză Porţiĭ, că cumnatul luĭ Lupu stă în fruntea maĭ multor miĭ de Cazacĭ gata de atac, primeşte înse de la ea rĕspunsul înveselitor, că „nu are să se témă de nimic". La 25 Aprilie înse, când deputaţiunea căzăcéscă sosită la Pórtă cere ridicarea din noŭ aluĭ Lupu în scaunul Moldoviĭ şi oprirea Tătarilor de a-ĭ da Poloniei ajutor contra Cazacilor, primeşte şi ea rĕspuns favorabil şi concediare cu onorurĭ. In acéstă atitudine în aparenţă contradicătóre nu e, dacă privim lucrurile maĭ de aprópe, nicĭ o contradicere: după mărturisirea făcută în confidenţă de cătrĕ unul din miniştriĭ turceştĭ adecă Pórta vrea să se folosécă de Lupu ca de un şoim; vrea maĭ nainte să afle prin vicleşug de la el, câţĭ banĭ a luat Stefan-Vodă de la dênsul şi să céră apoĭ de la acesta întréga sumă sustrasă, de câte-orĭ va voi apoĭ să stórcă banĭ de la Domnul din Moldova, de la cel din Muntenia şi de la cel din Ardél, ea va ameninţa cu tot dinadinsul cu ridicarea'n scaun aluĭ Lupu şi nu se va lăsa să fie îmblânḑită decât prin mare câştig de banĭ, ceea ce se vede destul de lămurit şi din procederea eĭ faţă cu Moise Székely, pe care îl trata cu particulară afecţiune de câte-orĭ voia să stórcă prin intimidare darurĭ de banĭ de la Rákóczy.

După acest plan e o cestiune capitală, ca Pórta să puie mâna pe Lupu, şi încă în Aprilie agentul tătăresc e trimis în misiune la Hanul Tătarilor, căruia îĭ duce din partea Turcilor sabie şi caftan de onóre, în acela-şĭ timp înse şi ordinul de a-l extrada pe Lupu Porţiĭ — aşa cu binele şi cu tótă precauţiunea. Succesul acesteĭ misiunĭ nu părea de tot sigur şi a suferit o amênare

maĭ ales pentru-că Hanul intervenise cu multă stăruință la Pórtă în favorul luĭ Lupu și aștepta resultatul interveniriĭ sale. La 5 Iunie a sosit adecă la Constantinopol Zișnedjir-Bași al Hanuluĭ însoțit de alțĭ 16 Tătarĭ și a adus cincĭ deosebite scrisorĭ de recomandațiune la adresa guvernuluĭ otoman de la ceĭ maĭ de frunte dintre Tătarĭ în favorul luĭ Lupu. Acéstă intervenire pentru Lupu s'a făcut sub auspiciĭ nu tocmaĭ nepriinciósе, căcĭ trecând cu vederea părtinirea Hanuluĭ tătăresc și a atot-puterniculuĭ sĕŭ Mare-Vizir, precum și a poporuluĭ tătăresc îndeobște și în deosebĭ și slăbicĭunea, pe care Marele-Vizir al Turcieĭ tot o maĭ avea pentru cel recomandat, era strîmtorată și grea și posițiunea adversarilor sĕĭ princiarĭ față cu Pórta. Muntenia nu maĭ are, ce-ĭ drept, acum după mórtea luĭ Mateiŭ-Vodă, să se maĭ témă de o cam-dată de nicĭ o încercare, dar față cu Stefan-Vodă și față cu Rákóczy Pórta tot e cuprinsă de o mânie de o cam-dată âncă ascunsă, maĭ ânteiŭ pentru-că cu ocasiunea luăriĭ Suceveĭ aŭ luat toțĭ baniĭ și tótă averea luĭ Lupu pentru dênșiĭ, apoĭ pentru-că, în genere, s'aŭ încumĕtat a porni rĕsboiŭ în o țară a Sultanuluĭ, a alunga din ea pe un vasal al Sultanuluĭ, a asedia orașe și a le cuceri; maĭ nainte de a păși înse pe față, Pórta aștéptă să i se aducă tributul Moldoviĭ. Solia tătăréscă n'a primit âncă un resultat hotărîtor, și sórta luĭ Lupu se precipită între aceste spre împlinirea eĭ.

La 20 Iunie séra aŭ intrat, venind despre Marea-Négră, în Bosfor două corăbiĭ. Intr'una dintre ele se aflaŭ agentul și Hasnadarul Hanuluĭ tătăresc cu o sută de copiĭ creștinĭ, 50 de băiețĭ și 50 de fete, pe care

Hanul îĭ face dar Sultanuluĭ; în cea-laltă se afla Lupu el însu-şĭ. Ḑiua următóre Marele-Vizir l'a chemat la sine, ce-ĭ drept, numaĭ pe jos, dar l'a primit cu bunăvoinţă şi l'a adăpostit în palatul sĕŭ; la 22 l'a luat cu dênsul la Scutari, ca să-l presente Sultanuluĭ, şi pe drum, până la canal, l'a lăsat să călăréscă în urma sa. Sultanul nu i-a acordat înse decât o fórte scurtă audienţă şi s'a rĕstit aspru şi mânios la el întrebându-l, cum a îndrăznit să încépă rĕsboiŭ şi să sguduie ţĕrile otomane, apoĭ i-a ordonat peste puţin să se retragă. Eunuciĭ l'aŭ luat apoĭ în locuinţele lor, aŭ stat timp de maĭ multe césurĭ fórte prieteneşte de vorbă cu el, dar l'aŭ şi ispitit fórte stăruitor în ceea ce priveşte suma şi mărimea comorilor şi a averilor, pe care le-a lăsat şi le-a perdut la Suceva şi n'aŭ lipsit a nota exact informaţiunile primite de la el. După-ce a fost apoĭ astfel ispitit, s'a întors după amé̦ḑă-ḑi ear cu Marele-Vizir la locuinţa acestuia; abia a sosit înse aicĭ şi a fost surprins de un chatişerif, care-l osândeşte să fie închis în temniţa celor şapte turnurĭ, în care âncă în séra aceleĭ ḑile a şi fost închis de Céuş-Başi. Inchisórea luĭ a fost maĭ blândă la început, de óre-ce buniĭ sĕĭ prietenĭ n'aŭ fost opriţĭ de a-l visita; când înse visitele s'aŭ îngrămădit şi visitatoriĭ s'aŭ sporit afară din cale, s'a retras permisiunea de a-l visita şi Lupu a fost mărginit numaĭ la comunicaţiunea cu servitorul sĕŭ. In vreme-ce Eunuciĭ din Seraiŭ îl combat ca pe un om intrigant, turburător de pace şi nevrednic de încredere, care a ţinut odată cu Polonia şi apoĭ tot atât de nesfiit cu Cazaciĭ, şi stăruie contra ridicăriĭ luĭ în scaunul Moldoviĭ, Pórta, aflând că e falsă ştirea despre

încetarea din viaţă a soţieĭ luĭ Lupu şi a fiiuluĭ sĕŭ, i-a trimis la 25 Iunie luĭ Stefan-Vodă ordin sever să-ĭ trimiţă fără de întârḑiere şi nevătămaţĭ la Constantinopol şi să se feréscă de orĭ-şi-ce informaţiunĭ false în ceea ce îĭ priveşte; Stefan-Vodă a rĕspuns înse, că el nu ştie nimic despre familia luĭ Lupu, i-a perdut urma şi nu ştie ce s'a făcut ea. Tot atât de zadarnică a rĕmas şi cererea făcută de Lupu luĭ Bogdan Chmielnizki, care trăia în bune relaţiunĭ cu Stefan-Vodă şi la a căruia mijlocire pe lângă Domnul Moldoviĭ recursese pentru extradarea familieĭ sale. Hanul tătăresc a primit de la Pórtă pentru extradarea luĭ Lupu prin Hasnadarul întors acasă o sabie preţiósă şi caftan de onóre.

Deşi Lupu a perdut de altminterĭ în timpul veriĭ, prin mórtea Hanuluĭ tătăresc, un sprigin puternic, alianţa întreită a prigonitorilor sĕĭ a perdut şi ea de când cu mórtea luĭ Mateiŭ-Vodă mult din soliditatea şi din influenţa eĭ, şi nu fără mare părere de rĕŭ se plângeaŭ agenţiĭ ardelenĭ, că Constantin Şerban, abătându-se de la politica predecesoruluĭ sĕŭ, înclină maĭ puţin spre Rákóczy decât spre Cazacĭ, cu care întreţine relaţiunĭ amicale, că el a trimis mereŭ banĭ, caĭ frumoşĭ şi alte lucrurĭ trebuinciόse Voivoduluĭ Pĕtraşcu, emisarul secret trimis de Impĕratul la Cazacĭ, deşi ştie fórte bine, că acest Pĕtraşcu vrea să cuceréscă în înţelegere cu Impĕratul Ardélul cu ajutorul primit de la Cazacĭ şi de aceea să gândeşte în tótă seriositatea să iee în căsătorie pe fiica luĭ Lupu, vĕduva rĕmasă de Timoteiŭ Chmielnizki.

Singurătatea aspreĭ temniţe a fost cu atât maĭ puţin în stare să mărginéscă intrigile şi năsu-

ințele luĭ Lupu, cu cât speranțele luĭ de restaurațiune eraŭ alimentate de întinsele luĭ legăturĭ și de favórea Mareluĭ-Vizir. Exprimându-șĭ fără de sfială aceste speranțe, el i-a scris Hatmanuluĭ Căzăcesc Chmielnizki cerênd să-l recomande prin ambasadorul sĕŭ la Pórtă. El s'a încercat să frângă prin negoțierĭ dușmănia luĭ Rákóczy și aluĭ Constantin Șerban și să slăbéscă bănuielile lor, puind pe agențiĭ lor să lucreze în favorul luĭ; înse după ura îndelungată și după jalusia înrădĕcinată eĭ nu cutezaŭ să se încrédă într'un vicléu întemnițat, asupra căruia atîrna sabia luĭ Damocle. Astfel bănuitorul Șerban a rĕspuns la aceste propunerĭ de împăcare: „Lupu să nu se mângâie cu speranțe, căcĭ țara acésta nicĭ într'un cas nu-l va primi și nu-l va recunóște. El să fie decĭ pregătit, că Muntenia i se va opune până la extrem cu baniĭ și cu puterea, prin negoțierĭ și cu armele". Cu nu maĭ puțină hotărîre s'aŭ pronunțat Rákóczy și Stefan-Vodă la Pórtă prin protestărĭ nesfiite contra luĭ Lupu, declarând, că ridicarea în scaun aluĭ nu s'ar puté realisa de cât după-ce vor fi murit întregile generațiunĭ din ambele țĕrĭ; în deosebĭ Stefan-Vodă a declarat în scrisorile adresate protectorilor sĕĭ Turcĭ: „Lupu nu va maĭ puté nicĭ odată să recâștige Domnia Moldoviĭ decât dacă ar cădé maĭ nainte la pămênt trupul luĭ Lupu, al luĭ Rákóczy și ale tuturor supușilor lor; el nu se teme de loc nicĭ să priméscă lupta cu Hanul Tátarilor, acest aliat al fostuluĭ Domn, cacĭ a adunat 10,000 de ómenĭ, parte trupe propriĭ, parte și anume ceĭ maĭ mulțĭ trupe germane și are 10,000 de mercenarĭ ungureștĭ și n'a încetat âncă să adune mercenarĭ, și el e nu numaĭ hotărît, ci

totodată şi în stare să rĕspingă cu acéstă putere atacul luĭ Lupu“.

Ceĭ treĭ Principĭ aliaţĭ aŭ sprigiuit acéstă protestare cu darurĭ bogate şi cu strălucite promisiunĭ de banĭ pentru capul luĭ Lupŭ; trimiţênd în acela-şĭ timp tributul anual la Pórtă, Constantin-Vodă a trimis şi suma cuvenită pentru moştenirea rĕmasă de la Mateiŭ-Vodă, a înăbuşit temerile produse de Lupu cu rĕutate la Pórtă, şi eĭ aŭ câştigat astfel în partea lor, afară de Marele-Vizir, pe ceĭ maĭ mulţĭ dintre miniştriĭ Porţiĭ, care şi-aŭ dat apoĭ silinţa de a face să prevaleze în divan părerea, ca să nu fie prin numirea din noŭ aluĭ Lupu din noŭ turburate ţĕrile abia pacificate şi să nu se stîrnéscă noue rĕsbóie.

In faţa acestor oferte de banĭ Lupu a făcut şi el oferte nu maĭ puţin însĕmnate, în schimbul cărora Turciĭ l'aŭ mângâiat cu vorbe dulcĭ şi cu frumóse asigurărĭ, că va fi pus în curênd în libertate şi va fi apoĭ ridicat ear în scaunul domnesc, şi astfel îl ţineaŭ în o stare de plăcută amăgire; pe când îl ascultaŭ înse pe el cu bună-voinţă, Turciĭ primiaŭ şi insinuările, precum şi ofertele agenţilor alianţeĭ întreite, care era nevoită să urce în mod licitativ sumele promise în gradul, în care Turciĭ 'şĭ manifestaŭ faţă cu Lupu afecţiunile bine calculate. In cele din urmă ceĭ treĭ Principĭ aŭ ajuns cu Marele-Vizir la învoială asupra sumeĭ, şi capul luĭ Lupu era să cadă inevitabil prin vîndare şi cumpĕrare prin baniĭ luĭ propriĭ, care ajunseseră în mâinile luĭ Rákóczy şi'n ale luĭ Stefan, când neîncrederea reciprocă a oprit catastrofa: Turciĭ pretindeaŭ baniĭ înainte de executarea luĭ Lupu, ear Principilor bănuitorĭ nu le

venia să-ĭ dee decât după-ce fapta va fi fost împlinită. Din causa aceluia-şĭ fel de neîncredere s'a zădărnicit înse şi învoiala luĭ Lupu cu Marele-Vizir, care îĭ deduse asigurarea, că pentru câte-va miĭ de talerĭ îl va elibera din temniţa celor şapte turnurĭ: înainte de eliberare nicĭ un ban, ḑicea unul; fără de banĭ nu-ĭ eliberare, respundea cel-l'alt. Şi astfel Lupu a rĕmas şi maĭ departe în temniţă şi trebuia în casul, că Marele-Vizir, singurul luĭ raḑĕm, cade, să se aştepte la cel maĭ rĕŭ lucru [1]).

1655 Cu ocasiunea unuĭ foc isbucnit ḑilele din urmă în Pera s'a aprins între altele şi casa agentuluĭ din Moldova, şi acesta, avĕnd în mânile luĭ o sumă de 20,000 de talerĭ, pe care urma să-ĭ întrebuinţeze la nevoie în serviciul Domnuluĭ sĕŭ şi în interesul luĭ, a socotit în strîmtorarea luĭ momentană, că cel maĭ bun mod de a-ĭ asigura e să-ĭ arunce într'un puţ. Ómeniĭ luĭ Lupu aŭ denunţat înse Turcilor ascunderea acésta, şi Defterdarul a poruncit numaĭ decât să se scótă din puţ baniĭ ascunşĭ şi i-a luat în stĕpânirea luĭ.

Lupu îĭ ofere acuma Porţiĭ în tótă forma garanţie de 30,000 talerĭ pentru eliberarea sa din temniţă şi pentru încuviinţarea petreceriĭ sale la Constantinopol, şi promite afară de acésta să-ĭ pună Porţiĭ la îndemână mijlócele şi căile spre a-şĭ înmulţi veniturile şi avantagiile din Moldova [2]).

[1]) Residentul Simon Reniger către Impĕratul. Constantinopol, 1655.

[2]) Residentul Simon Reniger către Impĕratul. Constantinopol, 10 Ianuarie 1655.

Lupu trimite din temniţa celor şapte Turnurĭ nou 1655
numituluĭ Mare-Vizir Ipsir-Paşa tocmaĭ la Nicomedia un dar de câte-va miĭ de talerĭ, pentru care e resplătit cu o bună speranţă. Domnul din Moldova, cel din Muntenia şi cel din Ardél salută şi eĭ pe noul purtător de putere cu darurĭ potrivite, licitéză înse în acela-şĭ timp şi pe capul luĭ Lupu. Pentru spriginirea acestuĭ plan se presentă la Pórtă aprópe 40 de Moldovenĭ, care descriŭ réua luĭ chivernisire şi se plâng de volnicia luĭ tiranică. De óre-ce ambele partide îşĭ daŭ silinţa de a-şĭ sprigini plângerile şi de a-şĭ asigura succesul cu marĭ sume de banĭ, Turciĭ întreţin deopotrivă speranţa în ambele părţĭ, pentru-ca să le facă pe ambele dispuse de a aduce jertve [1]).

Primind ştirea, că Cazaciĭ fac pregătirĭ pentru o ex- 1655
pediţiune maritimă, Pórta a poruncit Domnuluĭ din Muntenia şi celuĭ din Moldova să clădéscă fie-care câte o sută de şeicĭ (luntri micĭ) pentru respingerea uneĭ eventuale năvălirĭ căzăceştĭ despre Marea Négră, şi acea-şĭ poruncă obligă şi pe cele-lalte oraşe şi ţĕrĭ aşeḑate de a lungul Dunăriĭ să clădéscă în numĕr proporţional şeicĭ contra Cazacilor. De la Domnul Moldoviĭ nu a sosit încă rĕspunsul privitor la acésta; Domnul Munteniei le rĕspunde înse agenţilor sĕĭ, că îĭ este peste putinţă să împlinéscă în timp atât de scurt porunca Porţiĭ, înse agenţiĭ luĭ nu îndrăznesc să aducă la cunoştinţa Porţiĭ acest rĕspuns negativ, ear acésta cu atât

[1]) Residentul Simon Reniger cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 6 Martie 1655.

maĭ vîrtos, cu cât Turciĭ sunt şi altfel supăraţĭ din causa turburărilor din Muntenia.

Biserica grecéscă din Constantinopol ear îşĭ perde capul, se turbură şi e lipsită maĭ multe ḑile de păstor. Patriarchul Paisie, care înainte de acésta cu un an a scos pe predecesorul sĕŭ Ioanichie cu un dar de 25,000 talerĭ din scaunul patriarchal, rĕnunţă şi el, o nouă jertvă a nesaţuluĭ turcesc, la înalta sa dignitate. Căcĭ Turciĭ, făcând printr'un raţionament sofistic din o simplă dăruire de banĭ un cas de precedenţă în favorul lor, cer acum de la Patriarchul Paisie o sumă anuală pentru anuala sa confirmare în scaun şi afară de acésta şi un dar deosebit nouluĭ Mare-Vizir Ipsir-Paşa pentru confirmarea din noŭ în dignitatea patriarchală, făcută de el acum ântêia óră; dacă el ar fi refusând acésta, — aşa i se dă să înţelégă, — e numaĭ în paguba luĭ, căcĭ competitoriĭ sĕĭ, Ioanichie şi Ciril, se oferă a primi patriarchia cu aceste condiţiunĭ. Astfel se cértă călugăriĭ greceştĭ şi licitéză între dênşiĭ pentru dignitatea de Patriarch şi lucréză prin acésta tot atât de mult în favorul Turcilor, care trag tot câştigul din acéstă rivalitate, ca în paguba coreligionarilor sĕĭ propriĭ, care, ameninţaţĭ cu afurisania, sunt în cele din urmă nevoiţĭ să scótă din pungile lor sumele de mituire.

In acéstă concurenţă licitativă a celor treĭ foştĭ Patriarchĭ Ioanichie reuşeşte, ce-ĭ drept, să câştige victoria cumpărăturiĭ asupra luĭ Paisie şi să se afirme timp de câte-va sĕptĕmânĭ în scaunul patriarchal; el înse găseşte un puternic adversar în Ciril, care promite sume îndoit maĭ marĭ decât Ioanichie, dar pune în acela-şĭ timp şi condiţiunea, ca rivalul acesta, fiind actual Pa-

triarch, să fie pentru maĭ mare siguranţă strangulat dimpreună cu ceĭ maĭ de frunte dintre Metropoliţĭ, care îĭ sunt aderenţĭ. Invoiţĭ cu suma oferită şi primind condiţiunea pusă, Turciĭ surprind în adoua jumĕtate a luneĭ Aprilie fără de veste pe jertvele designate, le aruncă fără de cruţare şi fără de a le maĭ asculta în doue caice şi le scot din Bosfor în marea largă, pentru-ca în insula Principilor să ducă la îndeplinire executarea lor. Din norocire cerul a fost maĭ milos decât ómeniĭ, căcĭ din causa puterniculuĭ vênt contrar caicele n'aŭ putut să vîsléscă până la maĭ sus amintitul loc de perdare, ci aŭ trebuit să întrerumpă drumul. Acest câştig de timp a dat obştieĭ greceştĭ putinţa de a se aduna şi de a face un atât de stăruitor şi de călduros apel la iubirea de dreptate a Mareluĭ-Vizir şi la îndurarea luĭ, încât el, revocând sentenţa de mórte, a poruncit să aducă înapoĭ pe Ioanichie şi pe Metropoliţiĭ ce aderaŭ la el, dar a lăsat să-ĭ arunce de o cam-dată în temniţă, ale căreĭ porţĭ după tóte semnele numaĭ cu cheie de aur vor puté să fie deschise [1]).

O fórte primejdiósă rĕscólă a oştiriĭ, pentru înăbu- 1655
şirea căreia nu e îndestulătóre puterea luĭ Constantin Şerban, aduce stările Munteniei atât în lăuntru, cât şi în afară în mare turburare, produce la Pórtă viuă îngrijire şi-ĭ dă Principeluĭ Rákóczy din Ardél ocasiune bine venită de a-şĭ asigura prin intervenirea luĭ înarmată înrîurire covîrşitóre în Muntenia.

---

[1]) Residentul Simon Reniger cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 30 Martie şi 24 Aprilie 1655.

Ear îndemnul pentru rĕscóla oştiriĭ l'aŭ dat ceĭ maĭ de frunte dintre boĭerĭ prin acea, că i-aŭ dat luĭ Constantin-Vodă cu tótă stăruinţa sfatul de a concedia o parte din cetele sale de lefegiĭ, care, fiind prea numĕroşĭ, storceaŭ mĕduva ţĕriĭ şi ameninţaŭ să o sece pe deplin, şi în deosebĭ pe toţĭ Seimeniĭ. Seimeniĭ aceştia, aprópe o miĭe la numĕr, fel de fel de ném de ómenĭ ce-şĭ i-aŭ mereŭ inima'n dinţĭ, partea cea maĭ mare adunătură de Turcĭ şi de Creştinĭ, maĭ ales de Bulgarĭ, deprinşĭ a trăi din tâlhărie şi comandaţĭ de un Turc, care făcuse din când în când ca căpetenie de tâlharĭ marĭ stricăciunĭ prin Turcia, aŭ fost luaţĭ încă înainte cu câţĭ-va anĭ de Mateiŭ-Vodă cu sold mare în serviciŭ pentru apărarea ţĕriĭ şi, intraţĭ în Muntenia, s'aŭ distins la tóte ocasiunile, când era vorba, ca bravĭ luptătorĭ. Urmând sfatul boĭerilor sĕĭ, Constantin-Vodă Şerban a şi luat în adevĕr hotărîrea de a disolva şi de a trimite a casă corpul Seimenilor întreg, ear cele-l'alte părţĭ ale oştiriĭ în mare parte şi se gândia numaĭ să găséscă un expedient practic spre a scóte acest lucru fără de primejdie şi fără de ostentaţiune la capĕt. Luând în cele din urmă drept pretext, că vrea să se susţie în cĭuda Porţiĭ cu puterea în Domnie, a chemat pe o ḑi hotărîtă întréga sa oştire să se adune la Bucureştĭ, unde în urma acesteĭ chemărĭ aŭ şi venit maĭ multe miĭ de ómenĭ, ceĭ maĭ mulţĭ oştenĭ cu înfăţişare frumósă şi îmbĕtrâniţĭ sub arme, dintre Seimenĭ înse numaĭ vre-o 200 de ómenĭ. Domnul a făcut începutul cu concediarea acestora, ceea ce a avut urmărĭ rele. Căcĭ ḑiua următóre, când aŭ sosit şi ceĭ-l'aţĭ Seimenĭ, peste 700 de ómenĭ, care eraŭ gata să se presente la

adunarea, pentru care fuseseră chemaţĭ, aflând eĭ despre concediarea camaradilor lor şi despre sórta ce-ĭ aştéptă şi pe dênşiĭ, s'aŭ alăturat în masse la cea-l'altă oştire şi şi-aŭ dat silinţa s'o împingă cu cuvêntărĭ resvrătitóre spre rĕscólă. „Iubiţilor fraţĭ, — aşa le vorbiaŭ, — noĭ am trăit mulţĭ anĭ împreună, am luptat alăturĭ şi am apărat ţara, ear acum suntem cu tóte aceste concediaţĭ. Băgaţĭ înse de sémă! Faţă cu voĭ nu se vor purta altfel, şi în curênd după noĭ veţĭ veni voĭ înşi-vĕ la rênd“!

Aceste vorbe aŭ aprins flacările rĕscóleĭ, care era îndreptată maĭ ales contra boĭerilor ce stăruiseră pentru concediare şi s'aŭ refugiat parte la ţară, parte în palatul domnesc. Cedând puteriĭ, Domnul a fost nevoit să-ĭ dee pe aceştia în mânile lefegiilor resvrătiţĭ şi să privéscă, cum eĭ aŭ fost sub ochiĭ luĭ maltrataţĭ, cĭuntiţĭ şi tăiaţĭ în bucăţĭ. Apoĭ lefegiiĭ, pe cât de însetaţĭ de rĕsbunare, pe atât de doritorĭ de pradă, aŭ năvălit în casele boierilor, aŭ prădat avutul lor, aŭ jăfuit pe soţiile lor şi le-aŭ tîrît prin noroiul uliţelor şi, înfuriaţĭ cum eraŭ, n'aŭ cruţat nicĭ moşiile, nicĭ pe supuşiĭ celor prigoniţĭ: într'un cuvênt, eĭ aŭ pustiit şi aŭ prădat maĭ îngrozitor decât Turciĭ şi Tătariĭ.

Rákóczy a hotărît să se foloséscă pe cât se póte de bine de aceste turburărĭ, pentru-ca, după gândul luĭ, să-şĭ asigureze alipirea şi ascultarea necondiţionată a Domnuluĭ din Muntenia cum reuşise a-şĭ asigura pe a celuĭ din Moldova, pentru-ca să se pótă răděma cu siguranţă pe ajutorul armat al ambilor Domnĭ la punerea în executare a celor-l'alte planurĭ întinse ale sale. Pentru acésta îĭ veniaŭ la îndemână, afară de puter-

nica rĕscólă militară, pe care Domnul Munteniei nu putea s'o înăbuşe cu restul puterii sale armate, şi alte multe împregiurări, care puneaŭ în primejdie posiţiunea luĭ Constantin-Vodă Şerban.

După intenţiunea clar exprimată de Mateiŭ-Vodă în testamentul sĕŭ succesiunea în Domnie i se cuvenia generaluluĭ sĕŭ Dicul, care înse a trebuit să se retragă din faţa maĭ norocosuluĭ Constantin-Vodă Şerban, când boierii aŭ purces la alegere, şi a trebuit să renunţe la orí-şi-ce nădejde de a maĭ fi candidat cu succes, dupăce din porunca luĭ Constantin-Vodă i se tăiase nasul. Dicul avea înse în Ardél afară de o fată măritată şi un fecior, şi Rákóczy se gândia să-l ridice prin lefegiiĭ rĕsculaţĭ pe acesta'n scaun, dacă Constantin-Vodă Şerban va fi fost scos irevocabil din Domnie.

Relaţiunile dintre Rákóczy şi Constantin-Vodă deveniseră şi altfel cam încordate. Acesta pretindea adecă cu tot din adinsul suma de 80,000 galbenĭ, pe care Mateiŭ-Vodă i-o împrumutase luĭ Rákóczy, ear când Rákóczy s'a încumĕtat a-l invita în rĕspunsul sĕŭ să vie în Ardél, ca să cheltuiască, precum ḑicea el, suma pretinsă împreună, Constantin-Vodă i-a trimis fără de sfială rĕspunsul „dacă e, în genere, vorba să méargă în Ardél, se va duce ca tatăl-sĕŭ Şerban-Vodă cu mulţĭ anĭ maĭ nainte (adecă cu arma'n mână)". Strîmtorat şi ameninţat, Rákóczy a cedat şi i-a trimis luĭ Constantin-Vodă baniĭ ceruţĭ, dar era de atuncĭ supărat, ear la supărarea acésta se maĭ adăuga şi bănuiala, că Domnul Munteniei e învoit cu planul Impĕratuluĭ de a-l ajuta pe Pĕtraşcu, odrasla din viţă de voivoḑĭ, să cucerésca cu ajutorul Cazacilor Ardélul.

Pizmuitoriĭ şi rivaliĭ de la Constantinopol aĭ luĭ Constantin-Vodă profitaŭ apoĭ cu tot din adinsul de strîmtorările luĭ şi aŭ pus în vederea Porţiĭ pe de o parte lipsa luĭ de destoinicie în ale cârmuiriĭ şi naşterea luĭ dintr'un Domn declarat rebel (Radu-Vodă Şerban), care a trecut ca un trădător la Impĕratul german, ear pe de alta tainica înţelegere şi înrudirea luĭ cu Pĕtraşcu, odrasla domnéscă, care acum, după-ce a trăit timp maĭ îndelungat la Curtea împĕrătéscă, conspiră cu Cazaciĭ contra Ardéluluĭ şi contra Porţiĭ; Pórta se arăta deci dispusă a-l înlătura pe Constantin-Vodă Şerban şi stetea pe gândurĭ numaĭ în ceea ce priveşte alegerea succesoruluĭ. O odraslă din familie domnéscă din Muntenia, care e vechiŭ prieten bun al luĭ Rudolf Schmidt şi înclină spre Impĕratul, avea, ce-ĭ drept, speranţe întemeiate, ca să fie numit Domn al Munteniei; îndată s'aŭ pus înse la mijloc numĕroşiĭ competitorĭ grecĭ, care aŭ oferit fie-care multe miĭ de talerĭ insinuând în acela-şĭ timp, că el e născut în Polonia şi partisan al Poloniei, ceea ce a fost maĭ mult decât destul spre a-l discredita cu desĕvîrşire la Marele Vizir.

Nu avem deci să ne mirăm, dacă în faţa acestor dificultăţĭ şi neajunsurĭ ivite în posiţiunea luĭ Constantin Vodă Rákóczy îl săpa şi el pe sub mână la Pórtă şi în acela-şĭ timp sgândăria în taină focul rĕscóleĭ militare astfel, ca el să-ĭ dee un pretext de intervenire şi să-ĭ acopĕră ambiţiunea.

Mulţĭ dintre ceĭ maĭ de frunte boierĭ aĭ Munteniei, parte nevoiţĭ a fugi în urma rĕscóleĭ militare din ţară, parte adimeniţĭ cu binele de Rákóczy, s'aŭ stabilit de o

cam dată în Ardél şi aŭ subscris, după stăruinţa luĭ Rákóczy, bucuros o petiţiune, prin care-l invită să intervie cu arma pentru pacificarea patrieĭ lor. Pe temeiul acesteĭ petiţiunĭ Rákóczy s'a pus numaĭ decât în înţelegere cu Siavus-Paşa din Silistria, pe care ştiuse a-l câştiga prin mituire pentru interesele sale, precum şi cu Domnul Moldoviĭ şi aŭ chibzuit împreună, cum are să intre el în Muntenia, ca să pedepséscă, aşa pretindea el, pe lefegiiĭ rĕsvrătiţĭ şi să-ĭ umiléscă şi apoĭ să restabiléscă ordinea şi liniştea în ţară. Prin mijlocirea luĭ Siavus-Paşa a şi obţinut în adevĕr de la Pórtă permisiunea pentru acésta, şi, deşi acéstă permisiune a fost revocată în doue rêndurĭ şi Pórta a interdis intervenirea înarmată, Rákóczy nu s'a lăsat să fie abătut de la planul luĭ şi a trecut el însu-şĭ în persónă cu tótă puterea luĭ armată hotarele Munteniеĭ, unde s'a unit cu Stefan-Vodă, care unéltă lipsită de voinţă în mânile luĭ Rákóczy, intrase şi el la un semn primit de la acesta cu câte-va miĭ de ómenĭ. Intre aceste boieriĭ Muntenĭ ce se aflaŭ în tabĕra Principeluĭ din Ardél aŭ ştiut parte prin ameninţărĭ, parte prin asigurărĭ adimenitóre atât de bine să-l prelucreze pe Constantin-Vodă şi să-l câştige pentru interesele luĭ Rákóczy, în cât el s'a dat cu totul în partea acestuia şi atât în rĕspunsul, pe care i l'a dat luĭ de a dreptul, cât şi în raportul, pe care l'a făcut Porţiĭ în cestiunea acésta, s'a declarat pe deplin învoit cu intervenirea înarmată, cu care Turciĭ aŭ însărcinat pe lângă Rákóczy şi pe Siavus-Paşa, ba s'a maĭ obligat afară de acésta să se şi desfacă de lefegiiĭ sĕĭ, pentru-ca să-ĭ dee cu atât maĭ sigur perdăriĭ, şi să părăséscă în clipa hotărîtóre

tabera cu o însĕmnată parte din trupele sale maĭ vrednice de încredere.

In timpul acestor negoţierĭ secrete şi al înarmărilor făcute pe faţă trupele Munteneştĭ şi sâmburele poporuluĭ de la ţară, aflând că duşmanul se apropie, se adunaŭ în cete marĭ şi-l întrebaŭ pe Domn, dacă va ţiné orĭ nu cu dênşiĭ, declarând că sunt gata, dacă ţine cu dênşiĭ, să-l apere până la extrem contra tuturor duşmanilor sĕĭ, să móră şi să trăiască cu dênsul. Constantin-Vodă a primit cu bunăvoinţă declaraţiunea acésta şi s'a pronunţat în favorul lor, şi astfel ambele părţĭ şi-aŭ jurat credinţă nestrămutată şi spriginire statornică. In acela-şĭ timp trupele de lefegiĭ, care fuseseră rĕsvrătite, i-aŭ declarat Agaleĭ turceştĭ trimise la Bucureştĭ pentru luarea în primire a tributuluĭ, căruia i-aŭ făcut o fórte bună primire, statornica lor credinţă şi supunerea lor faţă cu Pórta, căreia vor stărui totdeauna să i se trimiţă regulat tributul şi să i se satisfacă în mod obligat tóte cererile; evenimentele petrecute în timpul din urmă, care în nedreptatea lor nu pot să fie justificate, fac acum parte din trecut, şi drept despăgubire eĭ promit nu numaĭ a le acorda boierilor pribegiţĭ libertatea de a se întórce nesupăraţĭ în ţară, ci tot odată şi de a le restitui după putinţă avutul luat de la dênşiĭ; ear dacă boieriĭ pribegiţĭ, refusând satisfacţiunea acésta, ar urma cu încăpăţinare să rĕmâie în Ardél şi să uneltéscă contra Munteniеĭ, ele (trupele), 16—20 miĭ de ómenĭ, sunt hotărîte a-ĭ aduce pe ceĭ încăpăţinaţĭ chiar din Ardél şi a ţine pept cu Principiĭ, care ocrotesc asemenea înrĕiţĭ turburătorĭ de pace. Tonul umilit şi cu tóte aceste hotărît al acesteĭ

manifestaţiunĭ a determinat Pórta să interḑică numaĭ decât luĭ Siavus-Paşa şi luĭ Rákóczy orĭ-şi-ce atac şi orĭ-şi-ce ostilitate faţă cu Muntenia şi, în genere, să-ĭ îndrumeze a rĕmâne pe pace; acéstă atitudine şovăitóre a Turcieĭ se explică prin iubirea de pace, de care ea este cuprinsă din timp în timp şi maĭ mult âncă prin deosebirea de vederĭ ivită între Muftiŭ şi Marele-Vizir, care stăruia pentru intervenirea armată şi pentru mazilirea luĭ Constantin-Vodă, pe când cel-lalt a votat în divan, de astă-dată cu succes, pentru resolvarea cu binele a conflictuluĭ.

Amărîciunea ambelor partide, întinsele lor pregătirĭ de luptă şi punerea în executare a planurilor luĭ Rákóczy eraŭ înse prea înaintate, pentru-ca intrarea în ţară aluĭ Rákóczy şi astfel cĭocnirea oştirilor ce se aflaŭ faţă'n faţă să se maĭ fi putut împedeca printr'un simplu ordin al Porţiĭ. Oştirea muntenéscă, compusă în partea cea maĭ mare a eĭ de veteranĭ şi de mercenarĭ vitejĭ, a socotit că e în avantagiul eĭ să nu aştepte şi a luat hotărîrea de a-l surprinde pe duşman printr'un atac neaşteptat şi i-a şi ieşit acestuia în cale. Constantin-Vodă înse, care în vîrtutea planuluĭ croit în taină cu Rákóczy trebuia să se desfacă cu o însĕmnată parte din trupele sale şi să trécă în tabĕra luĭ Rákóczy, a înaintat spre scopul acesta până în bătaia puşteĭ duşmanilor, a sevîrşit trădarea âncă în preséra lupteĭ hotărîtóre şi a părăsit peste nópte cu câte-va miĭ de ómenĭ tabĕra credincioşilor sĕĭ, lăsând-o în sórta eĭ. Rĕmăşiţele trupelor părăsite înse, nefiind descuragiate de acéstă trădare şi gata, din contra, de a se apăra cu hotărîre, nu s'aŭ dat câtu-şĭ de puţin îndĕrĕt, ci

aŭ proclamat Domn pe un boier bine dispus faţă cu ele şi aŭ dat la 26 Iunie st. n. (16 st. v.) bătălia hotărîtóre. Acésta s'a terminat cu victoria deplină aluĭ Rákóczy, pe care el a câştigat-o prin o manevră rĕuşită. El a ştiut adecă să înşele pe vitezele, dar pripitele trupe române printr'un atac prefăcut, care încetul cu încetul a degenerat în retragere formală, să le ademenéscă a se avênta la o gónă înverşunată şi să le tragă prin acésta spre o posiţiune, unde ceĭ 3000 de muschetierĭ germanĭ aĭ luĭ steteaŭ cu câte-va tunurĭ într'un şanţ la pândă. Aceştia aŭ pornit apoĭ de odată un foc atât de bine îndreptat şi de excelent întreţinut, încât gonitoriĭ înverşunaţĭ, fiind surprinşĭ, s'aŭ zăpăcit numaĭ decât; în acest moment critic a dat călărimea unguréscă năvală, a început să taie orbiş şi a hotărît victoria luĭ Rákóczy.

Intre aceste Constantin-Vodă a pornit cu 3000 de ómenĭ spre Silistria şi s'a oprit pe ţĕrmul stâng al Dunăriĭ în faţa acesteĭ cetăţĭ. Invitat de Siavus-Paşa să-l visiteze la Silistria, el a refusat şi l'a primit pe acesta pe câmp deschis, în cortul sĕŭ, a luat timp îndelungat înţelegere cu el, a primit din mânile luĭ caftanul, pe care i-l trimisese Pórta dimpreună cu alte darurĭ şi s'a întors însoţit de Chihaua, care îĭ fusese trimis, şi de 300 Turcĭ călăreţĭ la învingătorul Rákóczy.

Ceĭ treĭ Principĭ aŭ serbat victoria cu ospeţiĭ pompóse, şi-aŭ renoit apoĭ şi şi-aŭ întărit cu jurămênt alianţa credinciósă. Supremaţia luĭ Rákóczy asupra luĭ Stefan-Vodă şi asupra luĭ Constantin-Vodă, care ajunseseră a fi atîrnătorĭ de dênsul, era înse învederată şi

se dă pe faţă chiar şi numai din instrucţiunile date de aceştia agenţilor săi din Constantinopol, cărora li se ordonă să céră în tóte afacerile lor sfatul ambasadorului din Ardél şi să nu facă, nicĭ să nu negoţieze nimic fără de ştirea luĭ. Despre victoria câştigată, despre înfrênarea lefegiilor turburaţĭ şi despre pacificarea Munteniei Rákóczy face raport la Pórtă, asigurând-o în acela-şĭ timp despre credinţa sa faţă cu Sultanul, în interesul căruia a întreprins acéstă expediţiune, şi despre cea maĭ deplină cruţare a ţĕriĭ pacificate, care n'a suferit nicĭ măcar paguba de preţul unuĭ paiŭ, şi necerênd de altminterĭ nicĭ schimbare de Domnĭ, nicĭ vre-o altă concesiune de la Pórtă, care le hotăreşte tóte, ḑicea el, după buna eĭ chibzuire şi după libera eĭ determinare. Turciĭ îşĭ disimuléză mânia faţă cu Rákóczy, care în ciuda opririĭ făcute în doue rêndurĭ a năvălit în Muntenia, ba Marele-Vizir, ferindu-se de complicaţiunĭ ulteriόre, chiar aprobă în tótă forma procederea Principeluĭ din Ardél. Ştirile sosite adeveresc pustiirile făcute în Muntenia de trupele ungureştĭ şi de cele sĕcueştĭ ale luĭ Rákóczy, care aŭ prădat neomenos ţara, le-aŭ jăfuit tóte, aŭ dus numĕroşiĭ stupĭ cu dênşiĭ în ţara lor, ba aŭ călcat lanurile din câmp mişeleşte în copitele cailor sĕĭ, încât în urma fómeteĭ şi strîmtorăriĭ produse de aceste multe miĭ de ómenĭ aŭ pribegit parte pe ţĕrmul drept al Dunăriĭ în Turcia, parte în Moldova, lăsând în voia sorţiĭ avutul lor ruinat.

Isvórele de bogăţie ale Munteniei sunt cu tóte aceste atât de felurite, încât Domnul, spre nu mica sa mirare, a reuşit să trimiţă Porţiĭ tributul de odată cu cel din Moldova. Puterea de apărare a ţĕriĭ a scăḑut

înse fórte mult parte în urma nimicirii oştirilor resvrătite ale eĭ, parte prin perderea celor maĭ bune şi maĭ frumóse 40 de tunurĭ, pe care Rákóczy le-a dus în Ardél, pentru-ca să scadă puterea de resistenţă aluĭ Constantin-Vodă şi să-l ţie pe Domnul slăbit cu atât maĭ sigur în atîrnare. Pentru consolidarea supremaţieĭ sale şi pentru apărarea Domnuluĭ muntén contra lefegiilor înfrênaţĭ, dar âncă nu convertiţĭ, Rákóczy a lăsat ca garnisónă în Muntenia o parte din trupele sale ungureştĭ, şi anume 2000 de ómenĭ. Cu scopul de a surprinde şi de a măcelări atât acéstă óste, cât şi pe Constantin-Vodă s'a urḑit prin luna August în mijlocul lefegiilor învinşĭ o conjuraţiune, pentru a căreia punere în executare s'aŭ şi adunat vre-o 2000 de lefegiĭ, care nu aşteptaŭ de cât sosirea celor-lalte câte-va miĭ de soţĭ de principiĭ aĭ lor. Constantin-Vodă înse, vestit la timp despre complot, a surprins fără de veste pe conjuraţĭ şi a trecut pe ceĭ maĭ mulţĭ dintre dênşiĭ prin sabie. Meritele câştigate de oştirea din Ardél la înfrênarea acestor lefegiĭ primejdioşĭ aŭ maĭ sporit şi ele vaḑa luĭ Rákóczy şi înrîurirea luĭ covîrşitóre asupra luĭ Constantin-Vodă, şi astfel Constantin-Vodă a trimis pe unul dintre boieriĭ de frunte să-ĭ ducă Principeluĭ din Ardél un frumos dar şi un dar de 20,000 talerĭ în banĭ gata, — dar, care sémĕnă a tribut. Ingâmfaţiĭ agenţĭ ardelenĭ de la Pórtă trataŭ pe Stefan-Vodă şi pe Constantin-Vodă ca pe nişte supuşĭ aĭ luĭ Rákóczy şi-ĭ revindicaŭ acestuia titlul de „Rege“.

Ceĭ treĭ Principĭ se temeaŭ cu tóte aceste mereŭ de o năvală a Cazacilor în ţĕrile lor, un lucru, cu care Hatmanul Chmielnitzki amenința în deosebĭ Moldova, de

ale căreia hotare se apropiase nu de mult cu mare oştire spre Cameniţa, de unde-l vestise pe Stefan-Vodă prin o iscódă moldovenéscă prinsă de el, că în curênd va da năvală asupra luĭ; Stefan-Vodă a rugat, ce-ĭ drept, Pórta să interḑică năvălirea, cu care ameninţaŭ Cazaciĭ, dar Marele-Vizir, protector al luĭ Lupu, înclină maĭ mult spre Chmielnizki, de care are nevoie faţă cu Polonia, şi-l mângâie şi pe Lupu cu speranţe. Pe lângă aceste prospecte posomorîte Stefan-Vodă maĭ e greŭ ameninţat şi de Tătarĭ, şi în Martie trecut Hanul tătăresc l'a vestit, că nu va cruţa Moldova decât în schimbul unuĭ tribut. Reniger a exprimat în o scrisóre specială mulţumirile sale Domnuluĭ Moldoviĭ, care îĭ expediază corespondenţa cu împĕratul prin Moldova maĭ departe; de óre-ce înse în vîrtutea unuĭ ordin special al Impĕratuluĭ, după tótă probabilitatea motivat prin suspectele legăturĭ cu Rákóczy, nu îĭ maĭ este ĭertat să încredinţeze depeşile Domnuluĭ Moldoviĭ spre a le trimite maĭ departe, Reniger promite că va urma în privinţa acésta întocmaĭ.

In luna Octomvrie a sosit aicĭ ştirea despre mórtea prin ciumă aluĭ Pĕtraşcu, odrasla din viţă domnéscă din Muntenia, care a trăit maĭ nainte la Curtea împĕrătéscă, ear în urmă la Cazacĭ, unde stĕtuse cât-va în misiune politică. Trupul luĭ a fost transportat prin Moldova în Muntenia, unde zace alăturĭ cu străbuniĭ luĭ. Duşmaniĭ luĭ, în deosebĭ Ardeleniĭ, se bucură mult de acésta.

La 24 Maiŭ internunţiul Polonieĭ a predat Mareluĭ-Vizir în audienţă sĕrbătoréscă pe lângă obicĭnuitele cre-

dențîonale regale și câte-va alte adrese cu conținut politic și anume de la Cancelarul și de la doĭ generalĭ aĭ corónei. Cea maĭ importantă din aceste adrese e fără îndoială a Cancelaruluĭ, care ḑice în adevĕr următórele:

Marele Duce de Moscva a devenit prin câte-va victoriĭ micĭ atât de îngâmfat și de presumpțios, încât a declarat în auḑul tuturora, că vrea să scape pe toțĭ Greciĭ de sub jugul turcesc și să reînființeze împĕrăția bizantină; în vederea acestuĭ scop a și trimis în Turcia mulțĭ preoțĭ și călugărĭ greceștĭ ca misionarĭ, ca să rĕsvrătéscă pe Grecĭ și să stîrnéscă o rĕscólă generală, care va trebui să isbucnéscă în momentul, când oștirile moscovite se vor apropia de hotarele Turcieĭ, ceea ce e cu atât maĭ ușor și maĭ probabil, cu cât Cazaciĭ le vor lăsa Moscoviților deschis drumul spre Nistru. Iar urmările acestuĭ lucru ar fi fórte întinse. Hatmanuluĭ Chmielnizki și solilor luĭ Pórta nu póte în mod resonabil să le dee creḑare, nicĭ încredere, căcĭ el este un om fățarnic, de rea credință, vicléu, care s'a lepădat o dată de suveranul sĕŭ legitim și de atuncĭ și-a călcat numaĭ prea adese-orĭ jurămintele și care în acela-șĭ timp, când a cerut prin soliĭ sĕĭ trimișĭ la Constantinopol protecțiunea turcéscă, a jurat prin alțĭ solĭ supunere și credință Mareluĭ Duce de Moscva. Ceea ce ambasadorul Polonieĭ a adus cu un an maĭ nainte la cunoștința Porțiĭ, a ĭeșit acum deplin la ivélă și cere seriósă luare în considerațiune și mĕsurĭ luate la timp din partea Porțiĭ; contra unor plănuirĭ atât de primejdióse nu este alt mijloc maĭ bun și maĭ eficace decât ca Pórta să-ĭ dee Polonieĭ, care a adunat de alt-

minterĭ şi ea o armată puternică şi gata de luptă, un sprigin efectiv contra duşmanuluĭ comun prin trupe auxiliare luate de la Tătarĭ, de la Ardelenĭ, de la Moldovenĭ şi de la Muntenĭ.

Pe la începutul luneĭ Iunie, când Polonia cerea astfel ajutor de la Turcĭ, a sosit la Pórtă şi un sol cu scrisóre de la Hatmanul Chmielnizki şi s'a rugat, ca Pórta să-ĭ opréscă pe Tătarĭ a le da ajutor Polonesilor şi să-ĭ îndrumeze a-ĭ sprigini pe Cazacĭ. El a fost primit de Marele-Vizir în audienţă secretă, a avut parte de onorurĭ maĭ marĭ decât internunţiul polonez, şi i s'a dat, după cererea luĭ, voïe să visiteze pe Lupu în temniţa celor şapte turnurĭ. El a intervenit afară de acésta, aşa ocasional, şi pentru-ca Lupu să fie ridicat ear în scaunul Moldoviĭ orĭ cel puţin să fie eliberat din temniţă şi să aibă voie de a petrece liber în casele sale din Constantinopol. Lupul a şi primit la sfîrşitul luneĭ Decemvrie de la Pórtă resoluţiunea (buiurdi), că „póte să fie liniştit şi să se aştepte, ca dorinţele să-ĭ fie împlinite, căcĭ vorba e să fie, dacă va da zălog şi chezăşie, eliberat din temniţă şi ridicat din noŭ în Domnie“. Acéstă resoluţiune blândă şi încuragiatóre nu e înse decât o apucătură calculată de Turcĭ în vederea îndoituluĭ efect, ca pe de o parte să smulgă de la Lupu însĕmnate sume de banĭ, ear pe de alta să siléscă pe ceĭ treĭ Principĭ, duşmaniĭ luĭ cuprinşĭ de temerea uneĭ apropiate victoriĭ aluĭ, a oferi sume cu atât maĭ marĭ şi de a lucra cu atât maĭ vîrtos contra luĭ [1]).

[1]) Residentul Simon Reniger cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 17 şi 18 Martie, 24 Aprilie, 24 Maiŭ, 3, 14 şi 20 Iunie, 2, 8, 19, 22 şi 29 Iulie, 16 August, 8 Septemvrie, 21 Octomvrie, 21 Noemvrie, 27 Decemvrie 1655.

Amenințătórea năvălire a Tătarilor și a Cazacilor în 1656
Ardél e cu desěvîrșire numaĭ opera uneltitoruluĭ Lupu, care e legat prin înrudire de Chmielnizki și prin afecțiunĭ personale de Hanul tătăresc și care cu ajutorul amêndurora și cu al Grecilor din Constantinopol vrea să se rěsbune asupra celor treĭ Principĭ aliațĭ și să se ridice ear în scaunul domnesc, pe care l'a perdut. In năsuința acésta îl sprigineşte pe sub mână și Pórta, care priveşte cu îngrijare la strînsa legătură dintre ceĭ treĭ Principĭ aliațĭ și nu le este acestora câtu-șĭ de puțin binevoitóre. Ea-șĭ reaminteşte destul de viiŭ rușinea, pe care a pățit-o odinióră în împregiurărĭ analóge pe urma uneĭ asemenea alianțe, când tatăl luĭ Rákóczy a combătut pe protegiatul eĭ Stefan Bethlen și când Mateiŭ-Vodă Basarab s'a pus în potriva fiiuluĭ luĭ Lupu, care era patronat de dênsa; Sultanul Murat a fost atuncĭ nevoit să se împace cu cele petrecute și să priméscă fără de nicĭ o schimbare ceea ce aŭ voit Rákóczy și Mateiŭ-Vodă. De óre-ce înse acum Constantin-Vodă și Stefan-Vodă nu aŭ, ca pe timpul acela, în dosul lor pe Polonia, ci numaĭ pe Rákóczy, e fără îndoială în interesul Porțiĭ și în intențiunea eĭ să rumpă legăturile dintre Rákóczy și ceĭ doĭ Domnĭ fie chiar și cu forța, și scopul acesta speră a-l ajunge prin asmuțarea Cazacilor asupra lor.

In fața acestora Schmidt îĭ recomandă Impěratuluĭ întărirea garnisónelor și a pazeĭ de la hotare, precum și facerea uneĭ serióse representațiunĭ la Pórtă pe basa articoluluĭ III. din tractatul de la Șitva-Toroc, care interdice asemenea năvălirĭ tătăreștĭ [1]).

[1]) Opiniunea Baronuluĭ Rudolf Schmidt de Schwarzenhorn în

1656 Raporturile din Moldova confirmă resolvarea făcută, prin mijlocirea Impĕratuluĭ a conflictuluĭ ivit între Coróna Polonieĭ şi Marele Duce de Moscva; de aceea se pregăteşte şi Internunţiul de la Pórtă al Polonieĭ să plece a casă.

Hanul tătăresc urmézǎ a stărui ca Rákóczy să-ĭ plătéscă tribut în tótă forma, ameninţându-l în cas contrar cu o năvălire. Principele Ardéluluĭ, respingând cu hotărîre acéstă pretensiune, îĭ face Porţiĭ arĕtare şi adaugă, că doreşte să păstreze credinţa statornică faţă cu guvernul otoman, dar e hotărît să ţie piept cu Tătariĭ; dacă înse Pórta îĭ va refusa spriginul şi ocrotirea, el va şti să le caute aceste aiurea.

Ameninţarea de desfacere, care e cuprinsă în aceste, îĭ umple pe Turcĭ de îngrijare, şi Hanul tătăresc numaĭ cu greŭ póte să obţină permisiunea, de care are nevoie spre a face năvălirea [1]).

Pórta otomană, mereŭ nemulţumită cu Principele din Ardél, cu Domnul din Muntenia şi cu cel din Moldova îĭ ameninţă cu năvălirea Tătărilor şi a Turcilor de pe la hotare, şi în timpul din urmă ea are un special motiv de nemulţumire faţă cu Constantin-Vodă şi Stefan-Vodă, care sunt denunţaţĭ, că întreţin dimpreună cu Patriarchul grecesc din Constantinopol legăturĭ secrete cu Marele Duce de Moscva contra împĕrăţieĭ otomane. Prima jertvă a mânieĭ Turceştĭ a căḑut acusatul Pa-

---

cestiunea importantelor puncte cuprinse în raporturile de la 20, 24 şi 29 Aprilie ale luĭ Reniger. Viena 1656.

[1]) Residentul Simon Reniger cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 19 şi 22 Iunie 1656.

triarch, care la 31 Martie a fost spânzurat în mijlocul orașuluĭ, și mânia Turcilor s'a dat cu atâta violență pe față, încât nu aŭ voit de loc să permită cuvenita înmormêntare a executatuluĭ, pentru care Greciĭ i-aŭ oferit Mareluĭ-Vizir un dar însĕmnat și o sumă de banĭ, ci aŭ aruncat ḑiua următóre cadavrul în mare [1].

Neînvoită de loc cu rîvnirea luĭ Rákóczy la tronul Poloniei și desaprobând gândurile luĭ rĕsboinice și alianțele luĭ, Pórta dispune, ca trupele turceștĭ de la hotare să fie gata de luptă și ca Hanul tătăresc să se pregătéscă pentru o năvălire în Ardél. Ear Hanul Tătăresc invită pe Domnul din Moldova și pe cel din Muntenia să-l însoțéscă în expedițiunea luĭ contra luĭ Rákóczy, căcĭ altfel nu-ĭ va aștepta nicĭ un bine. Gândul Porțiĭ e fără îndoială să înlocuiască cu alțiĭ pe ceĭ doĭ Domnĭ, dacă expedițiunea contra luĭ Rákóczy a Tătarilor va rĕuși, și să taie aripile Principeluĭ din Ardél prin înlăturarea sateliților luĭ [2]. 1657

Solul din Ardél a fost primit la 27 Maiŭ în Arsenal de cătrĕ Marele-Vizir în audiență și i-a expus acestuia în amĕnunte, că Rákóczy nu fără temeiŭ îndestulător și spre binele Porțiĭ a pornit rĕsboiŭ contra Poloniei și s'a aliat cu Svedia, aliatul Sultanuluĭ; căcĭ dacă Principele sĕŭ ar fi apucat alt drum, Marele Duce de Moscva 1657

[1]) Residentul Simon Reniger cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 22 Aprilie 1657.

[2]) Residentul Simon Reniger cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 7 Maiŭ 1657.

ar fi desĕvîrşit de mult subjugarea Poloniei şi ar fi început acum rĕsboiŭ contra Porţiĭ; ceĭ patru Patriarchĭ greceştĭ i-o şoptesc acéstа Mareluĭ Duce mereŭ la ureche, şi cel din Antiochia, care a fost nu de mult în persónă la Moscva, s'a rugat cu multă stăruinţă, ca Marele Duce să se milostivéscă a-ĭ scăpa pe sĕrmaniĭ creştinĭ de sub jugul nesuferit al Turcilor şi să dee ajutor pentru reînfiinţarea împĕrăţieĭ greceştĭ. Primejdia acéstа merită cu atât maĭ vîrtos a fi luată în consideraţiune, cu cât Moldova, Muntenia, Bosnia, Albania, Tracia şi Macedonia sunt aprópe exclusiv orĭ cel puţin covîrşitor, ear cele-l'alte provinciĭ turceştĭ în mare parte locuite de Grecĭ, care s'ar rĕscula cu toţiĭ în masse la primul sĕmn al apropieriĭ oştirilor moscovite. Se póte considera ca un noroc, că în urma încetăriĭ din viaţă a Impĕratuluĭ Roman, care fusese aliat cu Marele Duce de Moscva, nu ameninţă nicĭ o primejdie din partea Germanieĭ, care, turburată prin acest cas de mórte în ceea ce priveşte alegerea succesoruluĭ şi sfîşiată de certurĭ de partid, se află în ajunul unuĭ sângeros rĕsboiŭ civil.

Aceste vorbe n'aŭ lipsit a produce óre-care efect asupra Mareluĭ-Vizir. Ambasadorul extraordinar al Svedieĭ, Claudiu Sohalam, a presentat la 29 Maiŭ Sultanuluĭ din partea Regeluĭ sĕŭ Carol Gustav o scrisóre de la 23 Septemvrie 1656, în care acesta îĭ trage luarea aminte asupra primejdieĭ ce ameninţă Turcia din partea moscoviţilor şi asupra alianţeĭ, pe care Germania catolică a încheiat-o cu Marele Duce contra Sultanuluĭ, ca unuĭ duşman comun, şi stăruie să i se dee Hanuluĭ tătăresc ordinul de a se uni cu Svedia contra Duceluĭ moscovit; pentru pregătirea uneĭ strînse alianţe între Svedia şi

Pórtă el recomandă ca mijlocitor pe Rákóczy ca supus al Sultanuluĭ şi vecin al Svedieĭ. In acea-şĭ ḑi a primit şi solul din Ardél audienţă la Sultanul şi i-a presentat acestuia oferta luĭ Rákóczy de a da anual 40,000 talerĭ şi anume de a plăti acéstă sumă pe treĭ anĭ înainte, dacă va fi spriginit orĭ, cel puţin, nu va fi împedecat să se urce în tronul Polonieĭ.

Regeluĭ Svedieĭ i s'a dat cu tóte aceste rĕspunsul, ca să închee cât maĭ curênd pace cu Polonia, acest vechiŭ prieten al Porţiĭ, ear luĭ Rákóczy i s'a spus să se întórcă în Ardél şi să rĕmâie pe pace, căcĭ altfel se póte aştepta la o năvălire a Tătarilor şi a Turcilor; Hatmanuluĭ căzăcesc şi Hanuluĭ tătăresc li s'a dat ordinul să trăiască în înţelegere prietenéscă, să-şĭ păstreze mereŭ supunerea credinciósă faţă cu Pórta şi să fie sigurĭ despre ocrotirea Turcieĭ[1]).

De óre-ce Rákóczy, puindu-se cu îndărătnicie în potriva ordinuluĭ Porţiĭ de a se întórce acasă şi de a curma ostilităţile, stăruie cu încăpăţinare în întreprinderile sale rĕsboinice, ba a adimenit şi pe Domnul din Muntenia şi pe cel din Moldova să se unéscă cu dênsul în întreprinderea luĭ reprobabilă şi să se amestece în luptele luĭ din Polonia, amărîcĭunea Porţiĭ contra luĭ şi contra celor doĭ Domnĭ a crescut astfel, încât vechea dorinţă de a mazili pe aceştĭ vasalĭ supărătorĭ a devenit o hotărîre definitiv luată. Acéstă hotărîre a maĭ fost apoĭ promovată şi întărită şi prin deplina înfrân- 1657

[1]) Residentul Simon Reniger cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 12 Iunie 1657.

gere, pe care Rákóczy a suferit-o în luptă cu Tătariĭ şi care a produs în divan o atât de viuă bucurie, încât Marele-Vizir a îmbrăcat numaĭ decât cu caftane de onóre pe aducătoriĭ acesteĭ ştirĭ, — apoĭ prin stăruinţele puse la Pórtă în acest sens de Reniger, care fusese însărcinat de Impĕratul să obţie rechemarea din Polonia aluĭ Rákóczy, şi, în sfîrşit, prin intervenirea nouluĭ ambasador al Polonieĭ în audienţa avută la 14 August la Sultanul, căruia i-a expus cu tótă stăruinţa cererea Polonieĭ, ca ceĭ treĭ Principĭ să fie pedepsiţĭ şi înlăturaţĭ.

Âncă pe la începutul luneĭ Iulie locuitoriĭ din Moldova şi din Muntenia, speriaţĭ de succesele Tătarilor în ţara vecină şi de atitudinea Porţiĭ, s'aŭ refugiat în pădurĭ şi în munţĭ, ear Paşa de Silistria, trecând Dunărea cu câte-va sute de călăreţĭ, a înaintat în Moldova, pentru-ca să iee înţelegere cu Hanul tătăresc în ceea ce priveşte cele maĭ apropiate operaţiunĭ. Stefan-Vodă şi Constantin-Vodă aŭ început apoĭ şi eĭ să fie pregătiţĭ pentru cel maĭ mare rĕŭ şi să-l osândéscă mâhniţĭ pe Rákóczy; ear Lupu prindea în temniţa celor şapte turnurĭ în acela-şĭ grad nădejde şi-şĭ inteţia din noŭ competirile. Constantin-Vodă Şerban s'a şi obligat prin o învoială specială să spriginéscă cu banĭ şi cu alte darurĭ ridicarea în scaun aluĭ Lupu, ear acesta a promis în schimb, că nu va întinde mâna spre Muntenia şi nu va întreprinde nimic contra persóneĭ luĭ Constantin-Vodă; Stefan-Vodă a cerut printr'un amic intim de la Reniger şi prin acesta de la Impĕratul să i se acorde în probabilul cas de nevoie asil în ţĕrile împĕrăteştĭ, ear Reniger i-a promis, că va presenta Curţiĭ cererea

luĭ, înse fără-ca să ascundă îndoielile ce avea în ceea ce priveşte acordarea cereriĭ [1]).

Primind ştirea, că în curênd va sosi la curtea din Adrianopol ambasadorul Englitereĭ, residentul împĕrătesc îl bănuieşte, că el grăbeşte în interesul aceleia-şĭ Svediĭ, care, turburând pretutindenea pacea şi pescuind in turbure, a pus la cale alianţa cu Cazaciĭ aluĭ Rákóczy, a Munteniei şi a Moldoviĭ şi a împins pe aceştĭ vasalĭ aĭ Sultanuluĭ fără de ştirea şi împuternicirea suveranuluĭ lor la rĕsboiŭ contra Polonieĭ. Ambasadoriĭ Svedieĭ, ajutătoriĭ luĭ Rákóczy, aŭ decĭ să fie concediaţĭ fără de intârḑiere, şi atât de învederat se dă pe faţă mânia Porţiĭ contra luĭ Rákóczy, încât, precum se exprimă Reis-Effendi, întocmaĭ precum apa ploată o dată de sus nu maĭ plouă înapoĭ, tot atât de puţin maĭ e cu putinţă ca Rákóczy să afle ĭertare. 1657

Solul din Ardél, care a adus tributul, a fost dat cu indignaţiune afară chiar la prima audienţă, îndată-ce a început să vorbéscă despre Rákóczy, şi chiar primirea tributuluĭ a fost refusată de Pórtă, fiind-că Rákóczy il trimisese pretextând că, fiind anul trecut âncă în scaun, achită o veche datorie; Pórta îşĭ dă înse sémă, că adevĕrata intenţiune aluĭ Rákóczy e, ca prin acéstă pretinsă achitare a uneĭ veche datoriĭ şi prin negoţierĭ garnisite cu banĭ să se împace ear cu dênsa şi să se insinue din noŭ în graţia eĭ; tocmaĭ de aceea înse ea vrea cu atât maĭ puţin să ştie şi să audă de dênsul şi

[1]) Residentul Simon Reniger cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 31 Iulie, 15 August, 24 Octomvrie 1657.

tótă activitatea eĭ e îndreptată spre rĕsturnarea neapărată aluĭ şi a fiiuluĭ sĕŭ. Acésta o simt dureros atât soliĭ Ardéluluĭ, care sunt aruncaţĭ fără de întârḑiere în temniţă, cât şi staturile transilvane, care, anunţând că aŭ ales Principe pe Francisc Rhédey şi cerênd de la Pórtă confirmarea acestuia, sunt bănuiţĭ a se fi folosit numaĭ de o apucătură, ca să-l susţie pe Rákóczy sub un nume străin în fruntea ţĕriĭ şi să orbéscă astfel pe guvernul otoman. Rákóczy se rógă, ce-ĭ drept, prin mijlocirea Domnuluĭ din Moldova, ca Pórta să-l ierte şi să-l susţie în Domnie, căcĭ altfel se va pune sub puternica apărare şi ocrotire a Impĕratuluĭ, care atât de adese-orĭ i-a fost oferită; Pórta rĕspunde inse la aceste, acum într'un timp scurt de a treia óră, cu ordinul dat staturilor din Ardél, ca să-l alunge pe Rákóczy cu orĭ-ce preţ din ţară şi să nu-ĭ lase nicĭ măcar timp de a se uita împregiurul sĕŭ.

Patriarchul grecesc din Ierusalim şi-a comandat la Constantinopol o corónă, cum sunt cele purtate de Patriachĭ la ocasiunĭ sĕrbătoreştĭ în loc de mitră. Caimacamul turcesc din Ierusalim a fost înse făcut să crédă, că coróna acésta ar fi fost pregătită de Patriarch pentru Marele Duce de Moscova; astfel acusatul a fost aruncat dimpreună cu câţĭ-va călugărĭ în temniţă, ear coróna a fost trimisă la Pórtă, ba presentată chiar şi Sultanuluĭ. Asupra acestuĭ lucru s'a ţinut o şedinţă de divan, în care s'a constatat, că purtarea uneĭ asemenea coróne în biserica grecéscă e vechiŭ obiceiŭ inofensiv; Patriarchul invinovăţit a fost cu tóte aceste chemat să se presente la Pórtă. [1])

[1]) Residentul Simon Reniger cătrĕ Impĕratul. Adrianopol, 6 Ianuarie 1658.

Constantin-Vodă Şerban se scusă printr'un boier trimis 1658
la Pórtă, că nu póte de astă dată să se presente, cum i s'a poruncit, în persónă, ca să sĕrute măna Sultanului; a sosit tocmaĭ timpul potrivit pentru adunarea tributuluĭ; îndată-ce-l va fi adunat, se va presenta el insu-şĭ şi i-l va aduce în persónă Porţiĭ. Indignat din causa acésta, Marele Vizir aruncă pe trimisul Munteniei in temniţă şi hotăreşte numaĭ decât mazilirea ambilor Domnĭ Constantin-Vodă şi Stefan-Vodă, şi pe când in ceea ce priveşte Domnia Moldoviĭ, pe care dintru început voia să i-o dee luĭ Lupu, stă încă pe gândurĭ, dă Domnia Munteniei fără de întârḑiere unuĭ Grec, numit Gioan-Beiŭ, aĭ căruia străbunĭ aŭ fost, aşa se pretinde, Voivoḑĭ în Moldova şi în Muntenia, şi care a şi fost distins, ca Domn designat, cu caftan de onóre şi cu alte onorurĭ.[1])

Gioan-Beiŭ, un grec distins şi îndĕmânatec, care a stat 1658
la casa luĭ Kinan-Paşa şi a întreţinut cu câţĭ-va an maĭ nainte legăturĭ de strînsă prietenie cu Residentul Rudolf Schmidt, ba a visitat mereŭ şi pe Reniger, a fost admis la 26 Ianuarie să sĕrute ca noŭ Domn al Munteniei mâna Sultanuluĭ. Cu ocasiunea acésta el i-a presentat Sultanuluĭ cusuturĭ in fir, mătăsurĭ şi petre scumpe drept darurĭ în valóre de vre-o 30,000 de talerĭ şi a primit în schimb onorurile căftăniriĭ de o potrivă cu un Beylerbeiŭ, un înalt mănunchiŭ de pene (surguciu ?), treĭ stégurĭ călare şi treĭ pedestru, şi a plecat apoĭ la 31 Ianuarie să-şĭ ocupe scaunul. In ḑiua urmată după in-

[1]) Residentul Simon Reniger către Impĕratul. Constantinopol, 12 Ianuarie 1658.

vestitura luĭ aŭ şi sosit la Pórtă petiţiunile staturilor din Muntenia, care se rógă ca „Sultanul să nu-le maĭ certe cu un domn sĕrac, căcĭ eĭ sunt şi astfel ţară destul de sĕracă, şi ceea ce noŭ numitul va fi luat pe credit de la Ovreĭ şi va fi cheltuit la Pórtă, îşĭ va da silinţa să adune cu prisos şi cu camete incincite din sĕraca Muntenie; şi în genere, ele nu pot să rĕcunóscă pe noŭ numitul şi să-l priméscă Domn al lor.“ Aceste cererĭ şi protestărĭ aŭ produs însĕ tocmaĭ efectul contrar, că Gioan-Beiŭ a fost cu atât maĭ vîrtos zorit să plece, şi el a şi plecat cu tótă viscolirea violentă ce se stîrnise. Suita luĭ era alcătuită pe jumĕtate din Turcĭ şi pe altă jumĕtate din Creştinĭ şi tot astfel şi garda luĭ de 300 de ómenĭ era jumĕtate Turcĭ şi jumĕtate Creştinĭ. Instalaţiunea şi darurile făcute îl vor fi costat vre-o 200,000 de talerĭ, de óre-ce el n'a avut nimic şi a fost nevoit să se împrumute de la Evreĭ cu camete marĭ. In dată după-ce numirea luĭ a fost hotărîtă, Capidjilar Chihaiasi al Sultanuluĭ a fost trimis în Muntenia, ca să iee cârmuirea provisorie a Munteniei, ceea ce l'a nevoit pe Constantin-Vodă să-şĭ părăséscă ţara şi să se refugieze în Ardél. Gioan-Beiŭ a cerut şi a şi obţinut inainte de plecarea sa o întêlnire nocturnă cu Reniger, cu care a stat jumĕtate de cés şi care l'a felicitat de ridicarea luĭ în scaun.

Stefan-Vodă din Moldova, care şi vestise Pórta, că va sosi în curênd la Constantinopol, ca să sĕrute mâna Sultanuluĭ, s'a resgândit şi a trimis vorbă, că 'n faţa actualeĭ situaţiunĭ îĭ este peste putinţă să se presinte la Pórtă. Acéstă nesupunere a determinat in mod definitiv căderea luĭ, pe care Pórta n'a publicat-o încă, dar a

hotărît-o cu atât maĭ vîrtos, cu cât Stefan-Vodă n'a stat maĭ puţin decât Constantin-Vodă în legătură cu Rákóczy şi era tot atât de mult ca acesta hotărît de a se susţine chiar şi cu puterea în Domnie.

Fostul Voivod Lupu, care stă de cincĭ anĭ acum în temniţa celor şapte turnurĭ, a început să prindă în urma nouelor complicaţiunĭ ear curagiŭ şi nădejde şi pune în viuă mişcare bogatele luĭ mijlóce de banĭ şi pe numĕroşiĭ sĕĭ aderenţĭ, ca în constelaţiunea actuală luĭ atât de favorabilă să redobândéscă ear Domnia Moldoviĭ; deşi înse Marele Vizir inclină întru cât-va spre el, ceĭ-lalţĭ miniştri aĭ Porţiĭ se rostesc contra ridicăriĭ luĭ în scaun, fiind-că el a trăit în timpul Domnieĭ luĭ in harţă necurmată când cu Cazaciĭ, când cu alţĭ vecinĭ şi astfel turbura mereŭ liniştea mult dorită. Se pare decĭ că-l aştéptă şi pe el robia pe viaţă, cum e aluĭ Moise Székely. [1])

Marele-Vizir cere, ca imperialiĭ să nu spriginéscă pe Rákóczy şi să nu permită recrutările de trupe începute de muma luĭ prin oraşele din Ungaria, rĕnunţă înse, după cum cer imperialiĭ, la ocuparea imediată a cetăţiĭ Ineu (Ianova) şi a altor locurĭ fortificate. Formal confirmatul nou Principe Francisc Rhédey îĭ dă Porţiĭ ştire despre noua rĕscólă aluĭ Rákóczy şi despre intrarea luĭ cu mâna înarmată în Ardél cu scopul, ca să ocupe ţara cu puterea. Rákoczy e declarat acum rebel pe faţă şi pentru alungarea luĭ se adună o oştire compusă din Turcĭ şi din 1658

[1]) Residentul Simon Reniger cătrĕ Impĕratul şi cătrĕ Baronul Rudolf Schmidt de Schwartzenhorn. Constantinopol, 13 Fevruarie 1658.

Tătarĭ. I-se trimite îndeosebĭ Hanuluĭ tătăresc ordinul să pornéscă în persónă cu întréga sa oştire asupra luĭ Rákóczy. In Muntenia şi în Moldova se află şi altfel, ca să alunge pe Domniĭ mazilițĭ şi să pună 'n scaun pe noŭ numitul Gioan-Beiŭ, 20,000 de Tătarĭ, care pustiesc sĕrmanele țĕrĭ cu foc şi sabie, cu jaf şi cu pârjol şi le duc la marginea peiriĭ[1]).

1658 Constantin-Vodă Şerban, strîmtorat de Hanul tătăresc şi de Paşa de Silistria, se retrage după sfatul câtor-va Tătarĭ imprieteniţĭ cu el spre ţinuturile muntóse şi spre munţĭ. Hanul tătăresc îşĭ urméză înse cu stăruinţă intrigile şi uneltirile rĕutăciόse şi încheie cu Cazaciĭ pace cu condiţiunea, ca Turciĭ şi Tătariĭ să nu facă nicĭ un rĕŭ luĭ Rákóczy şi ambilor sĕĭ aliaţĭ Constantin-Vodă şi Stefan-Vodă[2]).

1658 Constantin-Vodă, Domnul mazilit, se afla în fruntea uneĭ oştirĭ de 32,000 de ómenĭ, nesocotind şi trupele auxiliare din Ardél; dar négra trădare a perdut, după tóte aparenţele, causa luĭ astfel plină de speranţe, căcĭ oştirea luĭ muntenéscă s'a unit cu cea tătăréscă chiar la prima cĭocnire. Astfel staŭ acum peste 100,000 de ómenĭ gata de a năvăli în Ardél. [3]).

---

[1]) Residentul Simon Reniger cătrĕ Impĕratul. Adrianopol, 28 Fevruarie 1658.

[2]) Principele Ardéluluĭ Gheorghe Rákóczy cătrĕ archiepiscopul de Strigoniŭ. Alba-Iulia, 12 Martie 1658.

[3]) Adám Károly cătrĕ Archiepiscopul de Strigoniŭ. Carolinum 17 Martie 1658.

Cu ocasiunea uneĭ audienţe avute la Marele Vizir, Reniger négă că Impĕratul ar fi sprijinit câtu-şĭ de puţin pe Rákóczy să năvălĕscă în Ardél, cere în interesul Impĕratuluĭ, ca Ardélul să fie cruţat, şi stăruе, ca Ineul şi alte cetăţĭ să nu fie ocupate de Turcĭ. Marele Vizir îĭ rĕspunde între altele, că „el a chemat pe Voivodul din Moldova şi pe cel din Muntenia la Pórtă şi li-a promis cu jurămênt, că nu li se va face nicĭ un rĕŭ; el i-ar fi şi primit în adevĕr cu tóte onorurile, dacă s'ar fi supus, şi-i-ar fi concediat graţios şi în bună pace; de óre-ce însĕ eĭ s'aŭ arĕtat nesupuşĭ şi nu s'aŭ presentat în persónă, s'aŭ precipitat înşi-şĭ spre peirea lor, precum dovedesc cele din urmă evenimente.

Şi 'ĭ s'aŭ tăiat acum (după expresia Turcilor) fără îndoială luĭ Rákóczy pe deplin ambele aripĭ, Domnul din Moldova şi cel din Muntenia.

Constantin-Vodă Şerban, a căruia armată proprie se urcă la 25,000, ear cu corpul auxiliar de 7000 de ómenĭ al Ardelenilor cu totul la 32,000 de ómenĭ, s'a pus cu bărbăţie în apărare contra nou numituluĭ sĕŭ succesor Gioan-Beiŭ şi s'a luptat cu statornicie spre a nu-l lăsa să intre'n ţară şi se ocupe scaunul domnesc. Norocul rĕsboiuluĭ s'a pronunţat însе contra luĭ: el a fost înfrânt de puterile unite ale Turcilor şi ale Tătarilor în o luptă sângerósă, care a culcat peste 8000 de morţĭ pe câmpul de bătaie şi în urma căreia ceĭ maĭ mulţĭ dintre boieriĭ Munteniеĭ şi din ceĭ-l'alţĭ notabilĭ aĭ eĭ aŭ căḑut robĭ în mânile duşmanilor. Constantin-Vodă abia a rĕuşit să scape maĭ ântêiŭ în o mânăstire grecéscă şi apoĭ, cu perderea avutuluĭ sĕŭ,

în Ardél, şi prin acéstă Gioan-Beiŭ a ajuns în stăpânirea deplină a Munteniei.

La 13 Martie s'a făcut şi pentru Moldova de mult aşteptata schimbare de Domnĭ. In ḑiua acésta s'a rostit în tótă forma mazilirea luĭ Stefan-Vodă şi Gheorghe Ghica, unul dintre agenţiĭ Moldoviĭ, om trecut de şaseḑecĭ de anĭ, a fost declarat fără de voie şi pe neaşteptate Domn al Moldoviĭ. Admis la 18 Martie să sĕrute mâna Sultanuluĭ, el a primit stégul obicĭnuit şi se pregăteşte acum să plece cât maĭ curênd. In dată după acéstă numire Pórta a trimis pe Céuş-Başi cu 250 ómenĭ în Moldova, pentru-ca pe de o parte să prinḑă, dacă se póte, pe Stefan-Vodă, ear pe de alta să ĭee până la sosirea luĭ Ghica conducerea provisorie a guvernuluĭ, fiind ajutat in aceste de câte-va miĭ de Turcĭ şi de Tătarĭ. Astfel e perdută pentru Rákóczy cu desevêrşire speranţa de a maĭ primi ajutor din Moldova şi din Muntenia [1]).

1658 Prin arestarea soluluĭ turcesc, prin vorbe de ocară la adresa Sultanuluĭ, precum şi prin scrisorĭ pline de lăudărósă presumpţiune către Marele-Vizir şi cătrĕ Paşa de Silistria Rákóczy a iritat şi a îndârjit Pórta astfel, încât rĕsolvarea pacĭnică a conflictuluĭ şi ferirea Ardéluluĭ de strivitórea năvălire a Turcilor atîrna numaĭ de doue condiţiunĭ: dacă se va alege un noŭ Principe în locul luĭ Rákóczy, care a fost rĕsturnat, şi dacă el va fi extrădat în mânile Turcilor orĭ dacă Rákóczy şi ceĭ

[1]) Residentul Simon Reniger cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 28 Fevruarie 1658.

doĭ aliaţĭ aĭ luĭ, Constantin-Vodă şi Stefan-Vodă, vor fugi prin ascuns din Ardél. Respingerea acestor condiţiunĭ e de o potrivă cu declararea rĕsboiuluĭ pentru Rákóczy şi cu pustiirea Ardéluluĭ în acela-şĭ fel cum a fost Muntenia; primirea lor va să dică cruţare şi pace, încât, ca să întrebuinţăm expresiunile Mareluĭ-Vizir, nu i-ar maĭ curge nimenuia prin violenţă nicĭ măcar o picătură de sânge din nas. Marele-Vizir Mehemet-Paşa cere extrădarea celor treĭ Voivodĭ în vîrtutea dispositiunilor lămurite şi âncă în vigóre ale capitulaţiuniĭ incheiate de Sultanul Suleiman cu Ardeleniĭ, în vîrtutea cărora boieriĭ din Moldova şi din Muntenia, care se refugiază în Ardél, aŭ să fie extradaţĭ Porţiĭ; eară Rákóczy, în cĭuda dispositiunilor cuprinse în capitulaţiunĭ nu numaĭ a întreţinut legăturĭ intime cu Principiĭ străinĭ, cum sunt Svedia şi Cazaciĭ, ci a purtat fără de învoirea Sultanuluĭ rĕsboiŭ cu ţĕrĭ străine. Drept fapte vrednice de pedépsă ale luĭ Rákóczy Marele-Vizir declară *a*) rĕsboiul purtat de el contra Poloniеĭ fără de împuternicirea Porţiĭ; *b*) egoista punere in atîrnare de voinţa sa a celor doĭ Domnĭ românĭ în interesul sĕŭ şi contra intereselor Porţiĭ; *c*) încuragiarea şi spriginirea rĕscóleĭ inarmate aluĭ Constantin-Vodă, care a costat-o pe Muntenia atât de mult.

Şi acéstă sĕrmană ţară a şi trebuit în adevĕr să se căiască amarnic de acéstă rĕscólă. Tóte aŭ fost pustiite, date pradă foculuĭ, călcate şi jăfuite fără de milă; multe miĭ din locuitoriĭ eĭ de orĭ-şi-ce vîrstă şi de orĭ-şi-ce secs, neexceptând nicĭ chiar copiiĭ de la sîn, aŭ fost loviţĭ de sabia rĕsbunătóre a invingătoruluĭ; peste 10,000 de nenorociţĭ aŭ trebuit să părăséscă ca sclavĭ

pămêntul patrieĭ lor şi aŭ fost duşĭ în pieţele de sclavĭ ale Stambuluĭ, unde aŭ fost vênduţĭ cu grămada pe preţurĭ de batjocură.

Exemplul înspăimêntător al provincieĭ surorĭ a înrîurit potolitor asupra Moldoviĭ, şi ea a pornit de astă-dată pe o cale maĭ sigură. Ea a lăsat pe Domnul mazilit să se refugieze cu casniciĭ sĕĭ, cu ceĭ maĭ de frunte dintre aderenţiĭ şi dintre diregătoriĭ sĕĭ, precum şi cu partea cea maĭ bună din averea sa mobiliară liber şi nesupărat în Ardél, a primit bucuros pe succesorul luĭ, Gheorghe Ghica, i-a făcut o primire onorabilă şi i-a mulţumit din tótă inima luĭ Dumneḑeŭ, că nu i s'a trimis Domn Lupu cel urgisit [1]).

1658 Pórta persistă, ca Rákóczy şi ceĭ doĭ Voivoḑĭ să fie extradaţĭ în timp de 20 ḑile dimpreună cu boĭeriĭ lor, ca să se cedeze Ineul, Lugojul şi câte-va alte cetăţĭ şi să se îndoiască tributul de până acum. De óre-ce cererile eĭ nu sunt ascultate fără de întârḑiere, ea însărcinéză la 24 Maiŭ pe Gheorghe-Vodă Ghica să se unéscă cu tótă óstea sa cu Hanul tătăresc şi să-ĭ arĕte acestuia cel maĭ bun drum prin Moldova spre Ardél.

Noul Voivod al Munteniei, Gioan-Beiŭ, are în ţara luĭ reputaţiunea de om incapabil, nu ştie să câştige iubirea şi stima eĭ, întreţine prin scrisorĭ şi prin solĭ relaţiunĭ secrete cu Rákóczy şi astfel nu va avé decât o Domnie de scurtă durată [2]).

---

[1]) Residentul Simon Reniger cătrĕ Impĕratul. Andrianopol, 8, 22 Aprilie 1658.

[2]) Residentul Simon Reniger cătrĕ Impĕratul. Andrianopol, 10 şi 28 Maiŭ 1658.

Cele treĭ naţiunĭ ale Ardélului rógă într'o adresă pe Marele-Vizir în numele luĭ Dumnedeŭ şi aluĭ Mahomet să depărteze de la patria lor urgiile rĕsboiuluĭ, să-l ĭerte pe Rákóczy şi să-l lase în scaun, căcĭ ele garantéză pentru purtarea luĭ credinciósă în viitor şi despre propria lor alipire cătrĕ Pórtă. La acéstă părtinire declarată pe faţă a rebeluluĭ Rákóczy Pórta rĕspunde prin ameninţarea, că va ocupa în curênd milităreşte ţara, şi Capidji-Başi al Sultanuluĭ îĭ duce Paşaleĭ de Buda sabie şi caftan, dar totodată şi ordinul, ca să pornéscă fără de întârdiere dimpreună cu Hanul tătăresc asupra Ardéluluĭ, căcĭ altfel, — aşa dice sancţiunea Sultanuluĭ, — va fi jupuit, umplut cu paie şi spânzurat spre înspăimêntarea tuturora în faţa porţiĭ cetăţiĭ de Buda [1]). 1658

Invitat de imperialĭ să le cedeze Turcilor cetatea Ineuluĭ, Rákóczy declarase încă maĭ nainte, că este gata să cedeze acéstă cetate uneĭ garnisóne împĕrăteştĭ maĭ bucuros decât uneia turceştĭ, dar nu a primit încă rĕspuns. 1658

De óre-ce Turciĭ aŭ început acum asediul cetăţiĭ, el rógă pe Impĕratul să trimită grabnic trupe auxiliare pentru ridicarea asediuluĭ, arătând primejdiile ce ar ameninţa altfel Ungaria şi promiţând, că va fi viaţa luĭ tótă recunoscător pentru ajutorul ce i se va încuviinţa [2]).

Nr. 5. Favorabilul ofert secret, pe care actualul Domn 1658

---

[1]) Residentul Simon Reniger cătrĕ Impĕratul. Adrianopol, 24 Iunie 1658.

[2]) Pricipele Gheorghe Rákóczy cătrĕ Impĕratul. Szovat (în Ardél), 1 Septemvrie 1658.

al Munteniei (Gioan-Beiŭ, numit în urmă Mihnea) l'a făcut sunt câte-va lunĭ Impĕratuluĭ şi pe care a promis să-l lămurĕscă maĭ de aprópe printr'un preot, pe care-l va trimite, merită consideraţiune cu atât maĭ vîrtos, cu cât Mihnea-Vodă s'a arĕtat şi maĭ nainte cu deosebire înclinat spre Impĕratul, a întreţinut legăturĭ intime cu Reniger şi ar puté, dac'ar fi sprigiuit după cuviinţă de Germanĭ, să-ĭ facă Impĕratuluĭ şi împĕrăţieĭ serviciĭ preţióse. El cunóşte fórte bine pe acest Principe personal şi are deplină încredere în el; e cu tóte aceste de părerea, ca în casul, când agenţiĭ luĭ din Constantinopol i-ar face residentuluĭ Reniger vre-o ameninţare despre ofertul făcut Impĕratuluĭ, residentul să ĭee despre acésta notiţă, pentru-ca să facă raport, dar să nu între cu dênşiĭ în nicĭ un fel de negoţierĭ asupra acesteĭ materiĭ; acéstă precauţiune nu e motivată prin neîncredere faţă cu Domnul, ci prin bănuiala istoricesce cu prisos întemeiată, că agenţiĭ (Chihaialele) celor doue ţĕrĭ şi-aŭ rĕsturnat adese-orĭ Domniĭ, ca să se urce eĭ înşi-şĭ în scaun, şi în adevĕr nu o dată s'aŭ şi ridicat pe umeriĭ celor rĕsturnaţĭ în scaunul vacant. Cel din urmă exemplu de felul acesta a fost procedarea luĭ Lupu faţă cu Domnul şi stĕpânul sĕŭ Moise (Movilă [1]).

1658 Tătariĭ, Cazaciĭ, Moldoveniĭ şi Munteniĭ aŭ pustiit în timpul acesta în mod îngrozitor Ardélul: Casă şi curte, ţarină şi fêneţe, sat şi oraş, tóte aŭ fost date pradă

---

[1]) Opiniunea Baronuluĭ Rudolf Schmidt de Schwarzenhorn în cestiunea actualeĭ ambasade la Pórtă. Viena (August orĭ Septemvrie) 1658.

focului; ceĭ maĭ mulţĭ locuitorĭ, neexceptând copiiĭ frageḑĭ, aŭ căḑut tăiaţĭ de sabie; peste 60,000 de ómenĭ a dus Tătarul învingătorul în vecĭnică robie. Capitala Alba-Iulia a fost şi ea pustiită de foc, şi Hanul tătăresc, fiind şi el martor ocular al incendiuluĭ, n'a voit să se misce din loc până-ce n'a vĕḑut prefăcut întregul oraş în ruine şi cenuşă. Sĕlbaticiĭ Tătarĭ aŭ spart chiar şi criptele şi mormintele Principilor, aŭ scos cadavrele din ele şi aŭ scotocit pretutindenĭ după comorĭ. Rákóczy cu óstea sa nu s'a ivit înse nicĭ o dată şi nicăirĭ.

Condiţíunile, pe care staturile transilvane aŭ trebuit să le priméscă şi noul Principe (Barcsai) a fost nevoit să le confirme prin jurămênt, sunt: *a*) renunţarea la Ineu şi la împregĭurimile luĭ, *b*) cedarea cătrĕ Turcĭ a Lugojuluĭ, a Caransebeşuluĭ şi a altor câte-va castele şi sate, care se ţin de ele, *c*) despăgubire de rĕsboiŭ în suma de 500,000 de talerĭ, *d*) sporirea tributuluĭ anual de la 15,000 la 30,000 de talerĭ, *e*) extradarea în mânile Turcilor aluĭ Rákóczy, aluĭ Constantin-Vodă şi aluĭ Stefan-Vodă, fie viĭ, fie morţĭ [1]).

Hanul tătăresc, Turciĭ de la graniţe, Domnul din Muntenia şi cel din Moldova aŭ primit de la Pórtă ordinul de a sprigini la nevoie pe noul Principe din Ardél; în urma acestuĭ ordin Moldova şi Muntenia i-aŭ şi trimis 1500 de ómenĭ în ajutor [2]). 1658

---

[1]) Residentul Simon Reniger cătrĕ Impĕratul. Adrianopol, 21 Octomvrie 1658.

[2]) Residentul Simon Reniger cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 24 Decemvrie 1658.

1659 Fiind înştiinţat prin raporturile primite de la Achaţiu Barcsay despre înarmările şi despre plănuirile ostile ale luĭ Rákóczy, Marele-Vizir interdice ascultarea mijlocirilor Impěratuluĭ în favorul luĭ Rákóczy şi orĭ-şi-ce luare în consideraţiune alor, declară că Pórta e cu desěvîrşire hotărîtă a înlătura cu orĭ-ce preţ pe acest vasal trădător, invită pe guvernul împěrătesc să pună în furcĭ orĭ să decapiteze pe Rákóczy, dacă nu-ĭ rěmâne alt mijloc de a scăpa de acest şarpe nutrit la sîn, şi declară, în sfîrşit, că repulsiunea Porţiĭ faţă cu dênsul e atât de vie şi de neînvinsă, că el n'ar puté, pe de o parte, să maĭ câştige Ardélul nicĭ dacă, murind toţĭ creştiniĭ, el ar fi singurul creştin în viaţă, şi că, pe de altă parte, dacă Turciĭ din lume ar muri toţĭ până la unul singur, acest singur Turc ar urma rěsboiul contra luĭ Rákóczy pe viaţă şi pe mórte [1]).

1659 Mihnea-Vodă, Domnul Munteniеĭ, merge din ce în ce maĭ rěŭ, şi e par'că mintea i-ar fi mereŭ turburată. El a ajuns acum să se pretindă archiduce, s'a încoronat şi s'a uns în catedrala capitaleĭ sale în public, a trimis câţĭ-va delegaţĭ la Pórtă, ca să obţie recunóşterea printr'-un Chatişerif al Sultanuluĭ a titluluĭ de archiduce şi să determine pe guvernul otoman a maĭ adăuga la Domnia luĭ de acum şi Ardélul, Moldova şi cetatea Silistrieĭ.

De aceea Pórta îl socoteşte smintit şi ieşit din minţĭ,

---

[1]) Residentul Simon Reniger cătrě Impěratul. Constantinopol, 21 Fevruarie şi 16 Martie 1659.

umblă cu gândul de a-l mazili şi îĭ dă astfel luĭ Lupu noue speranţe [1]).

Tributul Moldoviĭ, în sumă de 20,000 de talerĭ, a sosit timpul din urmă la Pórtă; al Munteniei, în sumă de 130,000 de talerĭ, va urma în doue-treĭ ḑile, de o dată cu al Ardéluluĭ, care s'a urcat de la 30,000 la 70,000 de talerĭ. Dacă maĭ adăugăm la aceste şi neapăratele darurĭ în banĭ şi în alte obiecte pentru Sultan, pentru Validă, pentru Marele-Vizir şi pentru ceĭ-l'alţĭ miniştriĭ aĭ Porţiĭ, precum şi multe alte marĭ cheltuielĭ inevitabile ce se fac cu ocasiunea presentăriĭ tributuluĭ, dacă ţinem îndeosebĭ sémă şi de exageratele despuierĭ şi de prestaţiunile în naturaliĭ, cum sunt vitele, grâul, lemnăria şi alte producte, care li se impun mereŭ Muntenilor şi Moldovenilor, abia ne putem stăpâni mirarea în ceea ce priveşte bogatele isvóre de avuţie şi productivitatea acestor ţĕrĭ, care chiar şi în curênd după atâte miseriĭ şi după atât de grósnice pustiirĭ tătăreştĭ pot să pórte asemenea sarcinĭ [2]). 1659

Tributul anual al Ardéluluĭ, 70,000 de talerĭ, a sosit, ce-ĭ drept, întreg, dar din despăgubirea de rĕsboiŭ de 500,000 talerĭ s'a achitat numaĭ un acont de 5000 de talerĭ; de aceea Sultanul şi Marele-Vizir ameninţă cu o nouă năvălire în Ardél. Mihnea-Vodă sgândăreşte cu tot dinadinsul acéstă supărare contra luĭ Barcsay 1659

---

[1]) Residentul Simon Reniger cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 21 Aprilie 1659.

[2]) Residentul Simon Reniger cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 16 Iunie 1659.

şi le şopteşte mereŭ celor de la Pórtă în ureche, că Barcsay a adunat de mult suma de despăgubire şi o are la îndemână, nu vrea înse să o predee şi îşĭ dă cu dinadins aierul de a se lupta cu atât de marĭ greutăţĭ, fiind-că speră să obţie cu timpul o însĕmnată reducere a sumeĭ cerute.

Prin asemenea insinuărĭ, prin darurĭ de banĭ şi prin alte darurĭ îşĭ dă Mihnea-Vodă din Muntenia silinţa de a-şĭ recâştiga graţia Porţiĭ, care'n urma releĭ luĭ chivernisirĭ şi a atitudiniĭ luĭ suspecte 'l vede cu ochĭ rĕĭ, şi, ca să-şĭ ajungă cu atât maĭ sigur scopul, el nu numaĭ dispune să se zidéscă o giamie în Muntenia, dar scóte pretutindenĭ vorba, că în curĕnd va trece la Islam [1]).

1659 Rákóczy năvăleşte în Ardél şi stîrneşte prin acésta o furtună contra sa, căcĭ Paşa de Buda şi alţĭ comandanţĭ turceştĭ de la hotare primesc ordinul de a porni asupra luĭ. In acela-şĭ timp ridică şi Mihnea-Vodă în Muntenia stégul rĕscóleĭ, se declară partisan al luĭ Rákóczy şi, înaintând de la Ineu (?) spre Silistria, îl atacă şi îl bate pe comandantul acesteĭ cetăţĭ. Indârjit din causa acésta, Marele-Vizir trimite contra luĭ Mihnea-Vodă pe Gheorghe-Vodă Ghica din Moldova, pe Paşa din Rumelia dimpreună cu mulţĭ sandjacĭ din Grecia şi un corp de 12,000 de Tătarĭ. Rĕsturnarea luĭ Mihnea-Vodă, care era şi altfel apropiată, devine în urma acesteĭ rĕscóle o necesitate; chiar maĭ nainte Pórta era gata de

[1]) Residentul Simon Reniger cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 26 Iunie 1659.

a lua hotărîrea, ca din causa incapacităţiĭ şi a releĭ luĭ chivernisirĭ, precum şi a decapităriĭ şi despuieriĭ maĭ multor boierĭ să-l cheme pe Mihnea-Vodă la Constantinopol şi să-l decapiteze ca pe un făcător de rele. El e, în genere, un om uşuratic, nevrednic de încredere şi lipsit de banĭ, care, întocmaĭ ca Rákóczy, îşĭ ameninţă poporul şi ţara cu un incendiŭ ce cu anevoiă se va potoli [1].

Ceĭ treĭ foştĭ Principĭ, Rákóczy, Constantin-Vodă şi Stefan-Vodă, întêlnindu-se cu Mihnea-Vodă la Braşov, în Ardél, aŭ luat înţelegere în ceea ce priveşte rĕscóla înarmată, aŭ ales pe Rákóczy căpetenie a partiduluĭ şi pe Stefan-Vodă conducător al oştirilor, aŭ dat apoĭ Moldova luĭ Constantin-Vodă, avênd să rĕmâie în Muntenia tot Mihnea-Vodă. Mulţumit cu acest resultat, Mihnea-Vodă i-a dăruit luĭ Rákóczy o blană de samur şi un cal cu scule bogate, ear acesta i-a dat în schimb o sabie şi un cal de bătălie, maĭ puindu-ĭ la disposiţiune şi un ajutor de 500 ómenĭ ca trupă auxiliară. 1659

De óre-ce Rákóczy şi Stefan-Vodă adună în Polonia sub ochiĭ guvernuluĭ neîmpedecat de nimenĭ trupe, de óre-ce un ambasador polonez s'a pus în înţelegere cu resvrătitul Mihnea-Vodă şi întreţine legăturĭ secrete cu el, Pórta e fórte supărată din causa acestĕ procederĭ i se plânge de lipsa de recunoştinţă a Polonieĭ.

Pentru introducerea în scaunul Munteniei a Domnuluĭ Moldoviĭ Gheorghe Ghica e trimis în ţară Capidji-

---

[1]) Residentul Simon Reniger către Impĕratul. Adrianopol, 20 Octomvrie 1659.

lar-Chihaiasi, care primeşte înse ordinul de a lăsa sub ocârmuirea luĭ Ghica şi Moldova până-ce Pórta nu va fi luat cuvenitele disposiţiunĭ spre a trimite acolo un Domn capabil[1]).

1659 Ambiĭ Voivodĭ noĭ, cel din Muntenia şi cel din Moldova (Gheorghe Ghica şi Stefan, fiiul luĭ Lupu), se bucură de pace, dar ţĕrile şi supuşiĭ lor aŭ suferit ear îngrozitor, ca de obiceiŭ, când năvălesc Tătariĭ şi Turciĭ. Mihnea-Vodă, bătut de Tătarĭ şi asediat într'o mânăstire, scapă şi fuge în Ardél. De óre-ce capitala Tîrgovişte, fiind aşedată în apropierea graniţelor despre Ardél, lesneşte primejdiósa comunicaţiune cu Ardélul, Pórta ordonă, ca oraşul acesta să fie dărâmat dimpreună cu mânăstirile de din apropierea luĭ, ear reşedinţa Domnuluĭ să fie mutată la Bucureştiĭ maĭ apropiaţĭ de ţĕrmuriĭ turceştĭ aĭ Dunăriĭ.

Agentul Hanuluĭ tătăresc aduce la cunoştinţa Mareluĭ Vizir, că în puternica óste cu care Rákóczy a trimis în Moldova pe fostul Voivod Constantin, sunt şi 4000 soldaţĭ din Ungaria superióră, care, după-cum spun eĭ, i-aŭ fost trimişĭ de Palatinul Ungarieĭ luĭ Rákóczy în ajutor, şi el îşĭ dovedeşte spusa printr'un întreg pachet de scrisorĭ captate, care le eraŭ adresate acestor soldaţĭ din Ungaria superióră de soţiile şi de rudele lor de

---

[1]) Residentul Simon Reniger cătrĕ Impĕratul. Adrianopol, 1 Noemvrie 1659.

Notă. Pe acesta-l presentă Engel în «Geschichte der Moldau» ca Domn (pag. 2?4).

acasă. Reniger négă cu tóte aceste hotărît şi statornic, că acéstă afirmare e conformă cu adevĕrul [1]).

Cea din urmă rĕscólă aluĭ Rákóczy a adus o nespusă miserie asupra Moldoviĭ şi asupra Munteniеĭ. Peste 50,000 de locuitorĭ din Muntenia şi peste 10,000 din Moldova aŭ fost tîrîţĭ de Tătarĭ în robie, şi Muntenia e atât de pustiită şi de depopulată, încât abia se maĭ pot vedé prin ea vite şi ómenĭ [2]). 1660

Hanul tătăresc şi Sultanul Gaşi-Giraĭ aŭ câştigat o victorie pe cât de strălucită, pe atât de sângerósă asupra Mareluĭ Duce de Moscva, care a intrat în conflict cu Regele Poloniеĭ şi cu Tătariĭ, aliaţiĭ luĭ. Invingătoriĭ aŭ întors apoĭ armele contra celor doĭ rĕsculaţĭ, foştĭ Principĭ aĭ Munteniеĭ, Constantin-Vodă şi Mihnea-Vodă, care-şĭ puseseră taberele la doue locurĭ deosebite şi adunaseră oştire însemnată pentru executarea planurilor sale rĕsvrătitóre. Hanul tătăresc el însu-şĭ şi Gasi-Giraĭ, rădĕmându-se pe ajutorul luĭ Dumneḑeŭ şi pe al Profetuluĭ, aŭ atacat cu oştirile lor tabĕra trădătorilor, aŭ zăpăcit oştirea lor, aŭ bătut-o cu desĕvîrşire, aŭ trecut prin sabie cea maĭ mare parte din ea, aŭ dus resturile eĭ în robie şi eraŭ p'aci-p'aci să prindă şi pe Constantin-Vodă el însu-şĭ, care a scăpat numaĭ cu mare greutate fugind însoţit de abia vre-o 8—10 per- 1660

---

[1]) Residentul Simon Reniger cătrĕ Impĕratul. Adrianopol, 21 Decemvrie 1659.

[2]) Residentul Simon Reniger cătrĕ Impĕratul. Adrianopol, 16 Ianuarie 1660.

sóne. Astfel li s'a dat trădătorilor pedépsa cuvenită. Aliaţi cu Regele Poloniei, Tătarii rógă acum pe Impĕratul să-ĭ dee Poloniei, dacă ea va fi cerĕnd, ajutor contra rĕsculaţilor Cazacĭ de la Osia [1]).

1660 (E cu puţine deosebirĭ identică cu cea scrisă tot atuncĭ de fratele sĕŭ Gasi-Giraĭ Sultan) [2]).

1660 Rákóczy, căpetenia rĕsculaţilor foştĭ Principĭ, a trimis pe unul dintre aceştia (anume pe Constantin-Vodă) cu câte-va miĭ de ómenĭ să atace Moldova, ear pe cel-lalt (Mihnea) tot cu câte-va miĭ de ómenĭ în Muntenia contra luĭ Gheorghe-Vodă Ghica, care înse s'a retras şi aştéptă pe Paşa de Silistria, precum şi alte ajutóre de la Turcĭ.

Un curier secret, care ducea scrisorĭ de la Rákóczy către maĭ mulţĭ vizirĭ turceştĭ, şi un călugăr grecesc, care-ĭ ducea luĭ Rákóczy scrisorĭ de la Cazacĭ, dar a fost descoperit şi prins de Domnul Moldoviĭ, aŭ fost aduşĭ la Adrianopol, unde aŭ fost decapitaţĭ în faţa seraiuluĭ împĕrătesc. La primul s'a găsit, cusută'n haina luĭ, scrisórea luĭ Rákóczy către agentul Ardéluluĭ, pe care dragomanul Panaioti Nicusio a trebuit s'o citéscă

[1]) Gasi-Giraĭ-Sultan, fratele Hanuluĭ tătăresc Sultanuluĭ Calga către Impĕratul Leopold I. (Predată Impĕratuluĭ de solul tătăresc Meidan-Gasi în audienţa de la 10 Maiŭ). Ak.-Sarai, Aprilie 1660.

[2]) Murat-Girai Sultan, al doilea frate al Hanuluĭ tătăresc Calga-Sultan către Impĕratul Leopold I. (Presentată de solul sĕŭ Rustem-Beiŭ Impĕratuluĭ în audienţa de la 10 Maiŭ). Hadji-Seraĭ, 1660.

şi s'o traducă în faţa Sultanuluĭ, a Mareluĭ-Vizir şi a Reis-Kitabuluĭ. Conţinutul eĭ era următorul: Agentul să dee aducătoruluĭ scrisorĭ, mână de ajutor şi să releve la locurile cuvenite, că Rákóczy n'a păcătuit nicĭ o dată contra Porţiĭ. Expediţiunea, pe care a făcut-o în Muntenia şi în Moldova, i-a fost încuviinţată de Siavus-Paşa şi de Ipsir-Paşa, ceea ce póte dovedi prin scrisorile lor, care se află încă'n mânile luĭ. Contra Poloniel de asemenea n'ar fi pornit resboiul orĭ ar fi curmat, cel puţin, fără de întârdiere ostilităţile, dacă ar fi primit la timp înştiinţare despre desaprobarea Porţiĭ orĭ despre scrisórea Mareluĭ-Vizir, care abia nu de mult i s'a predat. Admiţând înse, că a greşit ce-va, se rógă cu umilinţă de bună ĭertare, promite să fie totdeauna sluga credinciósă a Viziruluĭ, să plătéscă tributul punctual şi să se pună totdeauna, când va fi nevoĭe, bucuros şi cu întréga sa putere la disposiţiunea Porţiĭ (exceptând numaĭ pe Impĕratul). Barcsay e nedestoinic, incapabil de a guverna şi nu e în stare să plătéscă tributul, de aceea doreşte el însu-şĭ să-ĭ cedeze Domnia, numaĭ dacă Rákóczy va puté să obţie maĭ nainte învoirea Porţiĭ pentru acésta. Mijlocirea zelósă îĭ este (luĭ Rákóczy) de altminterĭ asigurată prin aceea, că el are în Ardél casă şi curte, soţie şi copiĭ[1]).

Marele-Vizir cere extradarea tinĕruluĭ Rakóczy (fiul luĭ Gheorghe Rákóczy III) şi aluĭ Ión Kemény, care a fost şi el unul dintre conducătoriĭ turburărilor din Ardél înăbuşite, ear acum a scăpat pe teritoriul împĕrătesc 1660

[1]) Residentul Simon Reniger către Impĕratul. Adrianopol, 15 Maiŭ 1660.

în Ungaria superióră; Marele-Vizir se plânge, în genere, cu tot dinadinsul de spriginul şi de ocrotirea, pe care o găsesc la imperialĭ toţĭ ceĭ rĕsvrătiţĭ contra Porţiĭ, până chiar şi maziliţiĭ Domnĭ din Moldova şi din Muntenia. Residentul rĕspunde la aceste, că Impĕratuluĭ, ca cap al Creştinĕtăţiĭ, îĭ este peste putinţă să extradee în mânile duşmanuluĭ contra poruncilor religiuniĭ creştineştĭ pe nişte refugiaţĭ, care, ca tînĕrul Rákóczy şi ca Ion Kemény, aŭ căutat adăpost pe teritoriul împĕrătesc, ear acésta cu atât maĭ vîrtos, cu cât tînĕrul Rákóczy nu e vinovat de pĕcatele tatăluĭ sĕŭ şi astfel nicĭ că póte să fie pedepsit pentru ele, ear Kemény, ca servitor şi ofiţer al luĭ Rákóczy, era dator să execute poruncile stĕpânuluĭ sĕŭ şi are, după-ce s'a rĕscumpărat în tótă regula din robia tătarilor, dreptul de a cere să fie lăsat pe picior liber. Pórta a devenit, în genere, presumpţiósă în urma succeselor din Ardél [1]).

1660 Constantin-Vodă Şerban, trimis de Rákóczy cu vre-o 2000 orĭ 3000 de ómenĭ să atace Muntenia, dar bătut acolo de Turcĭ, se refugiază în Ardél şi astfel Turciĭ şi Tătariĭ năvălesc din noŭ asupra acesteĭ ţĕrĭ. Barcsay ĭese şi el din Sibiiŭ la rĕsboiŭ şi-ĭ închide luĭ Rákóczy trecătorile ce daŭ în Muntenia [2]).

1660 Gheorghe-Vodă Ghica a trimis la 9 August Porţiĭ o scrisóre primită de el din Ardél, care coprinde ştirea,

---

[1]) Residentul Simon Reniger cătrĕ Impĕratul. Adrianopol, 10 Iulie 1660.

[2]) Residentul Simon Reniger cătrĕ Impĕratul. Adrianopol, 13 Iunie 1660.

că tinĕrul Rákóczy (fiiul) umblă cu gândul de a intra cu óste în Muntenia, ca să-l scótă din scaun. Reniger a negat-o înse acésta în tótă forma, căcĭ Impĕratul nu va acorda în nicĭ un cas fiiuluĭ ajutorul, pe care i l'a refusat tatăluĭ sĕŭ. Ştirea despre asemenea întreprindere ar fi de altminterĭ şi contra ordinuluĭ dat de Impĕratul, ca trupele rĕsleţe ale luĭ Rákóczy să curme tóte cutrierările şi orĭ-ce ostilitate [1]).

Marele-Vizir Kiupriuli, atot puternic la Sultanul, singurul stăpânitor la Pórtă, omul hotărîrilor îndrăzneţe şi favorisat aprópe totdeauna de sórtă, împreunând în persóna sa întreitul rol de Sultan, de Mare-Vizir şi de Muftiŭ, ia hotărîrea de a întemeia în mod statornic autoritatea Porţiĭ în cele treĭ principate de curênd pacificate şi supuse în Muntenia, Moldova şi Ardél, şi de a asigura pentru tóte eventualităţile înlănţuirea lor cu deplină supunere cătrĕ împĕrăţia otomană prin aceea, că le preface în paşalîcurĭ turceştĭ. Cu Muntenia are să se facă începutul, şi în prima decadă a luneĭ Septemvrie Paşa de Silistria şi surprinde în adevĕr pe neaşteptate cu o cétă de 300 de călăreţĭ pe bĕtrânul Voivod Gheorghe Ghica în reşedinţa luĭ, îl pune'n fiare şi-l trimite la Adrianopol, unde subaşiĭ îl aruncă'n temniţă, apoĭ pe la începutul luĭ Octomvrie e dus tot în fiare la Constantinopol, unde e ţinut în închisóre. El nu are nicĭ o vină: Turciĭ cer cu tóte aceste de la el să se rĕscumpere cu 200,000 de talerĭ şi îĭ promit în schimb 1660

---

[1]) Residentul Simon Reniger cătrĕ Impĕratul. Adrianopol, 13 August 1660.

nu numaĭ să-l elibereze din temniţă, ci tot odată să şi numéscă pe fiiul sĕŭ în Muntenia, de óre-ce Marele-Vizir a părăsit acum, pentru deosebite cuvinte, gândul de a preface cele treĭ ţĕrĭ în paşalîcurĭ şi vrea să le lase, ca până acum, sub Voivodĭ [1]).

1660 Gheorghe Ghica, fostul Voivod pus la închisóre, isbutind să împrumute cu camete marĭ suma de 200,000 talerĭ ce i se cere pentru-ca să fie pus în libertate şi pentru-ca fiiul sĕŭ Grigorie să-ĭ fie numit succesor, depune suma acésta în banĭ gata la Pórtă şi obţine punerea sa în libertate, are înse să confirme şi să asigureze prin garanţĭ promisiunea dată de el, că nu va dosi din Constantinopol. Fiiul sĕŭ, Grigorie Ghica, numit Domn al Munteniеĭ, a şi plecat la 24 Noemvrie în ţară.

Fostul Voivod Lupu s'a rĕscumpărat, în sfîrşit, în timpul celor din urmă ḑile, după-ce a stat timp de aprópe şapte anĭ în temniţă, cu suma de 50,000 talerĭ; el n'a obţinut, ce-ĭ drept, libertate deplină, dar póte să stee liber în propria sa casă, pe care nu are voie s'o părăséscă. El a trebuit deasemenea să dee pentru nedosirea sa garanţĭ pe ceĭ maĭ de frunte dintre Grecĭ, care aŭ fost şi eĭ formal obligaţĭ să dee garanţĭ deosebiţĭ, fie-care pentru persóna sa, că nu vor părăsi în nicĭ un cas oraşul fără Buĭurdi (decisiune dată de Pórtă în scris [2]).

---

[1]) Residentul Simon Reniger cătrĕ Impĕratul, 7 Octomvrie Adrianopol 14 şi 24 Septemvrie 1660.

[2]) Residentul Simon Reniger cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 29 Noemvrie 1660.

Principele Achaţiu Barcsay a cerut de curênd ajutor de la Grigorie Ghica, noul Voivod al Munteniei, de óre-ce tiněrul fiiŭ al luĭ Rákóczy şi Ion Kemény aŭ năvălit cu trupe germane în Ardél. Acéstă ştire neliniştitóre, precum şi altele de felul acesta aŭ umplut pe miniştriĭ Porţiĭ de viuă emoţiune şi de indignaţiune faţă cu atitudinea Impěratuluĭ, pe care-l învinovăţesc de a le fi dat duşmanilor declaraţĭ aĭ Porţiĭ spriginirea şi încuragiarea. 1660

De óre-ce Pórta e tot atât de puţin mulţumită şi de procederile luĭ Barcsay, Lupu îşĭ dă silinţa să obţie scaunul Ardéluluĭ şi primeşte consimţĕmêntul câtor-va dintre miniştriĭ Porţiĭ, care sunt protectoriĭ sĕĭ speciaĭ. In numirea acésta, dacă el ar reuşi—în genere—s'o obţie, ar fi pus germenele şi sâmburele pentru noue certurĭ şi turburărĭ, fiind-că Ardeleniĭ nu l'ar primi cu nicĭ un preţ, şi tocmaĭ de aceea Reniger stăruie pe lângă câţĭ-va dintre miniştriĭ Porţiĭ în tótă confidenţa contra acesteĭ mĕsurĭ [1]).

Judele orăşenesc din Braşov vesteşte pe Grigorie-Vodă Ghica din Muntenia, că Ión Kemény n'a venit în Ardél nicĭ cu intenţiunĭ ostile, nicĭ cu trupe auxiliare germane, şi se bucură de altminterĭ de o vadă cu mult maĭ mare decât Barcsay la Ardelenĭ, care ar dori mult, ca el să fie succesorul luĭ Barcsay în scaunul domnesc [2]). 1660

---

[1]) Residentul Simon Reniger cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 20 şi 30 Decemvrie 1660.

[2]) Residentul Simon Reniger cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 7 Frevruarie 1661.

1660 Constantin-Vodă, fostul Domn al Munteniei, a năvălit nu de mult cu 4000 de Cazacĭ în Moldova, a alungat pe fiiul luĭ Lupu (numit Stefan) din reşedinţa luĭ de la Iaşĭ şi a rĕspândit pretutindenĭ o grózā atât de mare, încât aprópe întréga poporaţiune s'a refugiat în munţĭ şi în pădurĭ. Paşa de Silistria şi Hanul tătăresc aŭ primit, ce-ĭ drept, ordinul de a-l alunga pe năvălitorul Constantin din scaun şi de a susţiné pe Domnul legitim; se pare înse, că Moldoveniĭ şi Tătariĭ fac şi eĭ prin ascuns causă comună cu Constantin, fiind-că Stefan-Vodă (fiiul luĭ Lupu) li s'a făcut urgisit supuşilor sĕĭ prin réua luĭ cârmuire, ear Tătarilor prin executarea unuĭ Tătar ajuns prisonier [1]).

1660 Constantin-Vodă Şerban, fostul Domn al Munteniei, execută, încărcat de pradă bogată, retragerea sa din Moldova, şi armata tătăréscă îl ridică apoĭ pe Stefan-Vodă (fiiul luĭ Lupu) ear în scaun, şi duce din ţară drept rĕsplată, o mulţime de ómenĭ şi de vite cu sine. Acum a intrat, deşi prea târḑiŭ, şi Paşa de Silistria în Moldova şi a desĕvîrşit pustiirea ţĕriĭ [2]).

1660 Marele-Vizir a cerut de la ambasadorul polonez de curênd sosit extradarea luĭ Constantin-Vodă Şerban, fostul Voivod al Munteniei, care după cea din urmă nerĕuşită năvălire în Moldova a găsit scăpare şi adăpost la Cameniţa, pe teritoriul Poloniei. De óre-ce înse la

---

[1]) Residentul Simon Reniger cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 18 Fevruarie 1661.

[2]) Residentul Simon Reniger cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 20 Martie 1661.

Turcĭ presumpţiunea şi dispreţul faţă cu alţiĭ a crescut în acea-şĭ proporţiune, în care Polonesiĭ se arată supuşĭ şi devotaţĭ, de óre-ce soliile, care vin din Polonia câte o dată, de doue-orĭ pe an cu mânile góle nu maĭ produc nicĭ un efect asupra Turcilor şi de óre-ce e învederată intenţiunea Porţiĭ de a decapita pe Constantin-Vodă, refusul soluluĭ polonez în cestiunea acésta a avut un efect atât de rĕŭ, încât Marele-Vizir era gata să arunce pe Polonesul îndĕrătnic în temniţa celor şapte turnurĭ. S'a luat înse în cele din urmă înţelegere cu Hanul tătăresc să închee pe cale pacĭnică cu Regele Poloniei o învoială în ceea ce priveşte modalităţile extradăriĭ şi să iee în primire pe Voivodul reclamat. Ambasadorul Poloniei a fost astfel nevoit să se supună pretensiunilor Porţiĭ şi, vĕḑênd disposiţiunile maĭ marilor de la Pórtă, nicĭ n'a îndrăsnit să facă, conform cu instrucţiunile ce primise, măcar cea maĭ mică amintire despre graţiarea luĭ Ión Kemény.

Ión Kemény susţine o causă desperată. I-a scris în timpul din urmă Domnuluĭ din Muntenia Grigorie Ghica rugându-l să intervie la Pórtă pentru confirmarea alegeriĭ luĭ şi pentru reducerea tributuluĭ şi promiţând că va fi cu credinciósă alipire şi supus faţă cu Sultanul, că va plăti tributul punctual şi se va retrage fără de opunere, când va fi nevoie ; el adaugă cu tóte aceste într'un post-script, că el nu e femee şi nu se va lăsa, prin urmare, să fie alungat, maĭ ales când se bucură dimpreună cu aderenţa luĭ de ocrotirea împĕrătéscă. La aceste se maĭ adaugă, că-l ţine pe Achaţiu Barcsay în temniţă şi a spânzurat pe fratele acestuia şi că Ardeleniĭ şi în deosebĭ Saşiĭ nu vor să-ĭ jure credinţă de

cât cu condiţiunea că va fi obţinut maĭ nainte confirmarea Porţiĭ. Pórta ia acum lucrurile în serios şi a dat ordine, ca Ali-Paşa, Tătariĭ, Voivodul din Moldova şi cel din Muntenia să atace Ardélul, dacă acesta nu va alege alt Principe, ci va stărui pe lângă Kemény.

Rĕŭ-voitoriĭ aduc la cunoştinţa Mareluĭ-Vizir şi a altor miniştri de la Pórtă şi dovedesc prin acte scrise, că Impĕratul a presentat maĭ multor Puterĭ creştine prin solĭ specialĭ planul uneĭ marĭ alianţe şi al unuĭ rĕsboiŭ comun contra osmanlîilor, şi li-a împărtăşit şi o listă despre baniĭ şi despre puterile armate, care s'ar cere în vederea acestuĭ scop. Voivodul Munteniei Grigorie Ghica, primind din Ardél o semenea listă, a trimis-o nu de mult Mareluĭ-Vizir. Setea de luptă a Turcilor se înteţeşte prin acésta în mod învederat [1]).

1661 Voivodul din Moldova şi cel din Muntenia n'aŭ plecat în persónă în Ardél, ci şi-aŭ trimis numaĭ trupele [2]).

1661 Alin. 4. Pe Domnul din Muntenia şi pe cel din Moldova nu se póte pune acum de loc temeiŭ în ceea ce priveşte spriginirea luĭ Kemény, de óre-ce aripile le sunt, precum se ştie, atât de scurt tăiate, încât eĭ nu pot să sbóre în direcţiunea ce le convine. De aceea eĭ proced numaĭ cu multă precauţiune, întreţin în mare secret corespondenţă cu Ión Kemény şi atât luĭ, cât şi

---

[1]) Residentul Simon Reniger cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 5 şi 7 Maiŭ, 17 şi 22 Iunie 1661.

[2]) Residentul Simon Reniger cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 19 Iulie 1661.

imperialilor le comunică cu mare părere de rĕŭ ordinile primite de la Pórtă, ca să năvălécsă în Ardél.

Alin. 11. Ión Kemény e prietenos, deştept, plin de spirit, priceput, prudent, activ, dar slab de ânger, nehotărît, duios, sgârcit şi lipsit de îndrăznélă. Iĭ lipseşte hotărîrea şi îndrăznéla luĭ Rákóczy, precum îĭ lipsia acestuia priceperea şi precauţiunea. Din contopirea amêndurora ar resulta un Domnitor excelent [1].

In timpul celor din urmă ḑile aŭ sosit aicĭ maĭ mulţĭ boierĭ din Moldova şi unul din aceştia, Eustratie Dabija, a fost numit Domn al Moldoviĭ şi a fost astfel distins atât de Sultanul, cât şi de Marele-Vizir cu caftan de onóre. El e înse obligat, ca maĭ nainte de a pleca în ţară să depună în banĭ gata marile darurĭ, pe care le-a promis pentru înalţiĭ dignitarĭ turceştĭ şi care se urcă la cel puţin 200,000 de talerĭ [2]. 1661

Nou numitul Voivod al Moldoviĭ [3]) a plecat ḑilele aceste în ţară [4]. 1661

Spahiĭ sunt de treĭ felurĭ: cu Siamet, cu Timar şi cu soldă. Un venit fonciar anual de 5000 aspri orĭ 1662

[1]) Raportul luĭ Francisc Henrich Vischer de Rampelsdorf cătrĕ consiliul de rĕsboiŭ despre complicaţiunile din Ardél. Tabĕra de la Zikofalù (Ardél) 4 Octomvrie 1661.

[2]) Residentul Simon Reniger cătrĕ Impĕratul. Adrianopol, 29 Noemvrie 1661.

[3]) Adecă Eustratie Dabija (Veḑĭ Engel «Geschichte der Moldau» pag. 274).

[4]) Residentul Simon Reniger cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 14 Decemvrie 1661.

maĭ puţin, dat ca feud de óste, se numeşte Timar şi obligă, dacă atinge 5000 aspri, pe cel ce-l are să ducă doĭ ómenĭ la rĕsboiŭ, şi anume ca proprietarul feuduluĭ să se presente el însu-şĭ dimpreună cu un servitor bine înarmat. Un asemenea venit fonciar de 5000 aspri orĭ maĭ mult se numeşte Siamet şi obligă, dacă se urcă la 10,000 aspri, a trimite la rĕsboiŭ patru ómenĭ (socotind şi proprietarul), şi pentru fie-care 5000 aspri încă câte doĭ [1]).

1662 In urma cereriĭ luĭ Apaffy Pórta îĭ trimite Voivoduluĭ Grigorie Ghica ordinul de a-l ajuta la nevoie, de óre-ce Ardélul e ameninţat de trupele germane ce se apropie de el [2]).

1662 Domnul din Muntenia şi cel din Moldova aŭ primit de la Pórtă ordinul de a sta gata cu oştirile lor ce se urcă la vre-o 20,000 de ómenĭ şi de a grăbi la nevoie în ajutorul luĭ Apaffy [3]).

1662 In Muntenia şi în Moldova staŭ acum câte-va miĭ de Tătarĭ adunaţĭ în tabĕră, ca să fie gata de a intra fără de întârdiere în ţĕrile împĕrăteştĭ, dacă va fi nevoie de acésta; eĭ aŭ primit înse şi ordinul de a se întórce în ţara lor, dacă ar fi ca pacea să se închee

---

[1]) Residentul Simon Reniger cătrĕ Impĕratul. Adrianopol, 2 Ianuarie 1662.

[2]) Residentul Simon Reniger cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 15 Maiŭ 1662.

[3]) Residentul Simon Reniger cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 4 Septemvrie 1662.

chiar acum. Pentru provisionarea oştirii turceşti se dă ordinul, ca să trimită la Belgrad (Alba Graeca) Muntenia 18,000, ear Moldova 15,000 de oi şi amêndoue ţĕrile câte-va sute de cai [1]).

Pentru asediŭ aŭ venit cu Turcii 15—20,000 de Tătari, 5—6000 de Cazaci, ear Moldoveni şi Munteni vre-o 12,000 de ómeni [2]). 1663

Drept cele mai de căpetenie reclamaţiuni ale Impĕratului contra Porţii şi motive principale ale rĕsboiului pornit contra Turcilor figuréză: ocuparea de către Turci a cetăţii limitrofe Oradea în anul 1660, deplina subjugare, de care sunt ameninţate Ardélul, Muntenia şi Moldova şi inevitabila despărţire a acestor ţĕri de trunchiul creştinĕtăţii şi, în sfîrşit, primejdia, în care se află întréga Ungarie în urma pornirilor de cucerire ale Porţii [3]). 1663

(Identică cu invitaţiunea făcută la 21 şi 27 Noemvrie Englitereï şi Franţei [4]). 1663

---

[1]) Residentul Simon Reniger cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 14 Fevruarie 1663.

[2]) Scrisórea dragomanului Panaioti Nicusio cătrĕ Simon Reniger. Tabĕra de la Ujvár, 28 August 1663.

[3]) Instrucţiunile date de Impĕratul Leopold I. Comitelui Petru Stroppi, ambasadorul împĕrătesc în Franţa, şi Comitele Leopold Willh. Konisek, ambasadorul împĕrătesc în Englitera, ca să stăruie pentru participarea la rĕsboiul pornit de curênd contra Turcilor. Viena, 21 şi 27 Noemvrie 1663.

[4]) Instrucţiunile date de Leopold I. Comitelui Windischgrätz, ambasadorul din Svedia, ca să invite pe Regele Svediei a lua parte la noul rĕsboiŭ contra Turciei. Viena 27 Noemvrie 1663.

1664 După înfrângerea suferită Domnul Moldoviĭ Eustratie Dabija şi Domnul Munteniеĭ Grigorie Ghica încep a se retrage cu oştirile lor spre casă, dar sunt chemaţĭ înapoĭ în tabĕră [1]).

1664 Marele-Vizir chémă ear în tabĕra sa pe Domnul din Moldova şi pe cel din Muntenia, care după bătălia de la Levencz plecaseră a casă. Dabija, urmând invitaţiuniĭ, a fost graţiat şi concediat şi a primit numaĭ decât permisiunea de a se întórce a casă, după-ce şi-a renoit în tótă forma promisiunea de a plăti tributul regulat şi de a se presenta din treĭ în treĭ anĭ în persónă la Pórtă. Grigorie-Vodă Ghica înse, neavênd încredere în Turcĭ, nu s'a supus porunciĭ Mareluĭ-Vizir şi astfel a fost pedepsit numaĭ decât cu mazilirea, şi Mazele-Vizir li-a dat de astă-dată Muntenilor voĭe să designeze din mijlocul lor candidatul pentru Domnie şi să-l propună Porţiĭ. Boĭeriĭ munteni, profitând de acest favor, propun Mareluĭ-Vizir drept succesor designat al luĭ Grigorie-Vodă Ghica pe unul dintr'aĭ lor, care a şi fost trimis numaĭ decât la Adrianopol, ca să i se dee Domnia Munteniеĭ după-ce va fi fost primit maĭ nainte de Sultanul în audienţă [2]).

1665 Pe când candidatul ales de boieriĭ din Muntenia pentru Domnie se ducea, după cum îĭ ordonase Marele-Vizir, la Adrianopol, ca să fie confirmat, Sultanul a dat

[1]) Residentul Simon Reniger cătrĕ Impĕratul. Tabĕra turcéscă de la Strigoniu, 4 Septemvrie 1664.

[2]) Residentul Simon Reniger cătrĕ Impĕratul. Belgrad, 14 Decemvrie 1664.

Domnia Munteniei unui Grec născut în Constantinopol, numit Dimitrie Stridia [1]), al căruia tată a fost cu mulţi ani mai nainte şi el Domn al acelei ţări, dar şi-a perdut viaţa în o rĕscólă. Acéstă disposiţiune luată de Sultanul l'a umplut de mare mânie pe Marele-Vizir, care se simţia jignit prin ea în dorinţa lui de a fi singur stĕpân.

Mazilitul Domn Grigorie Ghica a fugit prin Moldova în Polonia, ear soţia sa s'a dus în Ardél, unde a fost chemată prin adimeniri îndĕmânatice. Bĕtrânul tată al lui Grigorie Ghica, fostul Voivod al Moldovii şi al Munteniei Gheorghe Ghica, îndată-ce a sosit ştirea despre fuga fiiului sĕŭ, a fost dus în urma unui ordin urgent al Porţii de la Constantinopol la Adrianopol şi ar fi căḑut fără îndoială jertvă mâniei furtunatice a Turcilor, dacă Marele-Vizir n'ar fi intervenit de la Belgrad în favorul lui şi n'ar fi obţinut astfel punerea în libertate şi trimiterea lui a casă.

Impĕratul însărcinéză pe Reniger să spriginéscă pe fostul Domn Grigorie Ghica şi să-i facă bune servicii pe lângă Turci, ceea ce şi de altminteri se concordă pe deplin cu vechia prietenie dintre Reniger şi recomandatul fost Domn; împlinirea acestei însărcinări a fost înse deocamdată peste putinţă parte pentru-că în timpul acesta nici unul dintre scaunele domneşti din ţĕrile române n'a fost vacant, parte pentru-că era cu atât mai puţin oportun a stîrni neîncrederea şi jalusia Marelui-Vizir, cu cât şi altfel se credea pretutindenea, că Ghica

[1]) Mai exact pare numele *Radu*, care a fost fiiul lui Leon Stefan (Engel «Geschichte der Wl.» p. 313).

a găsit adăpost pe teritoriul împĕrătesc, şi Marele-Vizir scăpase vorbele că „o să vadă acum, dacă Impĕratul se ţine de vorba luĭ împĕrătéscă şi nu face nimic contra capitulaţiunilor“ [1]).

1665 Apaffy a primit de la Marele-Vizir însărcinarea de a trimite la Belgrad pe soţia refugiată în Ardél a fostuluĭ Voivod Grigorie Ghica, a intervenit înse prin o solie în favorul eĭ şi a trimis Mareluĭ-Vizir un memoriŭ-petiţiune, prin care ea, arĕtând că de curĕnd a născut, se rógă să i se ierte călĕtoria acésta şi să i se dee voie de a sta în Ardél.

Grigorie Ghica s'a dus dintru început la Cazacĭ, unde s'a temut înse, ca nu cum-va Tătariĭ să céră extradarea luĭ, şi de aceea s'a refugiat pentru maĭ mare siguranţă în Polonia. In Moldova a fost prins unul dintre ómeniĭ luĭ, care fusese însărcinat să ducă scrisori şi nişte banĭ aĭ Domnuluĭ sĕŭ. Intre aceste scrisorĭ se afla şi o scrisóre din Maiŭ 1664 a Impĕratuluĭ către fostul Voivod şi doue scrisorĭ ale Generaluluĭ Comite de Rothall, care tóte aŭ fost trimise la Belgrad; dragomanul Panaioti Nicusio a potrivit înse cu îndĕmânătăcie lucrurile astfel, că nu le-a presentat Mareluĭ-Vizir.

Din Muntenia sosesc între aceste cu dróia plângerile locuitorilor contra releĭ cârmuirĭ şi contra despuierilor insuportabile ale nouluĭ Voivod (Radu) şi se pune în perspectivă o emigrare în masse, dacă nu se vor lua mĕsurĭ pentru înlăturarea rĕuluĭ. Impregiurarea acésta

[1]) Residentul Simon Reniger către Impĕratul. Belgrad, 2 Ianuarie 1665.

va fi contribuit şi ea la producerea indisposiţiunii, în urma căreia soţia lui Radu, care plecase, ca Dómnă, cu mare pompă spre Muntenia, trecând prin Adrianopol, unde acéstă călětorie îngâmfat pompósă a produs o rea impresiune în Seraiul Sultanului, a primit de la Pórtă ordinul de a se întórce fără de întârdiere a casă la Constantinopol [1]).

Pe când se sporesc mereŭ plângerile venite din Muntenia contra releĭ cârmuirĭ aluĭ Radu şi contra sistemuluĭ luĭ de asuprire, se prinde tot maĭ mult de veste, că fostul Voivod Grigorie Ghica se află acum la Viena. De óre-ce plécă şi un ambasador turcesc la Curtea împĕrătéscă, e o cestiune de prudenţă, ca în timpul acesta fostul Voivod să se stabiléscă afară de Viena, unde-va prin împregiurime, pentru-ca nu cum-va ambasadorul împĕrătesc să fie tras pentru acésta la rĕspundere de către Pórtă [2]). 1665

Intrată cu Hanul tătăresc din causa Tátarilor de Nogai în conflict, Pórta a mazilit nu de mult pe Domnul Moldoviĭ, care întreţinuse cu Tătariĭ corespondenţă în paguba Turcilor, şi a numit în locul luĭ pe Grecul [3]), ce nu reuşise câte-va lunĭ maĭ nainte cu competirile 1666

[1]) Residentul Simon Reniger cătrĕ Impĕratul. Belgrad, 30 Ianuarie, 12 Fevruarie, 3 Martie 1665.

[2]) Residentul Simon Reniger cătrĕ Impĕratul. Belgrad, 30 Aprilie şi 12 Maiŭ 1665.

[3]) Pare a fi vorba de Ilie, fiiul fostuluĭ Voivod Alexandru Iliaş, Engel «Geschichte d. M.», pag. 275.

luĭ pentru acéstă Domnie. Nu se ştie âncă, unde se va fi retrăgând Domnul mazilit Dabija [1]).

1666 Solul moscovit a fost concediat de Caimacam la 5 Noemvrie şi a primit şi rĕspunsul Sultanuluĭ către Marele Duce de Moscva, în care se spune, că Pórta otomană stă deschisă pentru orĭ-şi-cine, care caută pace şi astfel va primi şi pe marele ambasador moscovit ce urmézá să fie trimis la ea pentru renoirea păciĭ. Acest sol moscovit s'a presentat înse la audienţa de concediare într'o stare de beţie atât de complectă, încât nu era în stare să vorbéscă, şi astfel s'a credut de cuviinţă a nu-l maĭ împărtĕşi de onórea căftăniriĭ, deşi caftanul de onóre era deja pregătit.

Neliniştit mereŭ de temerea uneĭ apropiate maziliri, noul Voivod al Moldoviĭ (probabil Ilie) a făcut încercarea de a trage prin mituire în partea sa pe Culoglu, influentul favorit al Sultanuluĭ. El i-a oferit dar prin agentul Moldoviĭ acestuia un onorar de 5000 de talerĭ pe lună, dacă el îĭ va da ocrotire şi îĭ va permite să se adreseze în cas de strîmtorare şi în afacerile maĭ importante direct la el personal, de óre-ce, precum dice el, atât Caimacamul, cât şi Marele-Vizir sunt prea de tot însetaţĭ de banĭ şi de aceea fórte dificilĭ. Culoglu i-a făcut Sultanuluĭ arĕtare despre acésta, şi după-ce Sultanul a tras la rĕspundere pe Caimacam, ear acesta a rĕspuns, că tóte sunt numaĭ invenţiunĭ şi instigaţiunĭ ale agentuluĭ intrigant, Sultanul, plin de indignaţiune, a

[1]) Residentul Ión Baptist Cassanova cătrĕ Impĕratul. Adrianopol, 25 Maiŭ 1666.

dat ordinul, ca agentul să fie alungat după o bătaie bună de la Pórtă. Caimacamul, care se feria de o prea mare duşmănie aluĭ Culoglu, s'a mărginit dintru început a dispune numaĭ alungarea celor doĭ agenţĭ, ĭertându-le pedépsa corporală ce li se dictase; de óre-ce agenţiĭ, deşi primiseră ordinul de a se depărta, aŭ continuat a rĕmâne, Caimacamul i-a luat maĭ de scurt şi a dispus ca unul dintre dênşiĭ să fie arestat şi bătut în vreme-ce cel-lalt fugise la timp. El a maĭ trimis apoĭ o Agaută la Domnul Moldoviĭ cu însărcinarea, ca să scótă din diregătorie pe agenţiĭ alungaţĭ ca ne maĭ fiind vrednicĭ de a ocupa vre-o funcţiune şi să se ferĕscă dealtminterĭ de asemenea încercărĭ de mituire şi de apucăturĭ, care fórte uşor ar puté, producând efectul contrar celuĭ intenţionat, să-l coste capul. Supuindu-se fără de opunere ordinuluĭ, Voivodul a trimis la Pórtă alţĭ doĭ agenţĭ în locul celor alungaţĭ [1]).

Rĕspinşĭ de Moscoviţĭ, Tătariĭ de Nogaĭ s'aŭ aşeḑat 1665
cu totul aprópe de hotarele Moldoviĭ pe un teritoriŭ, pe care l'aŭ luat în stĕpânire în vîrtutea unuĭ vechiŭ drept de proprietate, la care pretind a nu fi renunţat nicĭ odată. De óre-ce aŭ sosit mereŭ la Pórtă plângerĭ făcute de Moldovenĭ atât pentru acéstă colonisare, cât şi din causa neapăratelor rele urmărĭ ale eĭ, cum sunt neîncetatele incursiunĭ de prădare, pustiirile şi alte jignirĭ suferite de Moldovenĭ de la Tătarĭ în teritoriul şi în avutul lor, Paşa de Silistria a primit ordinul de a

---

[1]) Residentul Ión Baptist Casanova cătrĕ Impĕratul. Adrianopol, 15 şi 21 Noemvrie şi 12 Decemvrie 1666.

constata dimpreună cu Capidji-Başi adevĕrata stare a lucrurilor şi de a se încredinţa, dacă plângerile sunt orĭ nu întemeiate. In dată-ce aŭ primit înse ştirea, că în curênd vor sosi aceştĭ comisarĭ de investigaţiune, Tătariĭ nogaicĭ, temêndu-se ca nu cum-va să fie surprinşĭ fără de veste cum fuseseră maĭ nainte de Hanul tătăresc, s'aŭ adunat în cete, şi-aŭ luat armele şi s'aŭ rĕtras. Pórta e cuprinsă acum de temerea, ca nu cum-va Tătariĭ nogaicĭ astfel alungaţĭ, fiind lipsiţĭ de ţară şi ajunşĭ la desperaţiune, să se unéscă cu Calmuciĭ şi să devie primejdioşĭ pentru Pórtă. Acéstă consideraţiune a ajuns să fie în divan atât de hotărîtóre, încât, în cĭuda reclamaţiunilor făcute de Moldovenĭ, li s'a dat Tătarilor nogaicĭ în tótă forma voĭe de a se aşeḑa, cum aŭ cerut eĭ, pe teritoriul de la hotarele Moldoviĭ şi astfel s'aŭ stabilit nişte raporturĭ de vecinĕtate, care vor perpetua pe viitor frecările şi certurile dintre ambele părţĭ.

La 7 Septemvrie a sosit, în sfîrşit, la Pórtă şi Mirza Muradin, căpetenia Tătarilor nogaicĭ şi a negat cu desĕvîrşire, că Tătariĭ ar fi sĕvîrşit răpirile de ómenĭ şi de vite şi alte încălcărĭ ale teritoriuluĭ moldovén, de care Domnul Moldoviĭ i-a învinovăţit în maĭ multe reclamaţiunĭ făcute la Pórtă. Horda luĭ s'a aşeḑat, — aşa ḑice el,—pe teritoriul pus în discuţiune, nu numaĭ în vîrtutea unuĭ vechiŭ drept de proprietate, ci totodată şi în urma uneĭ permisiunĭ primite în tótă forma de la Pórtă, şi el e de altminterĭ gata de a-ĭ da totdeauna ascultare guvernuluĭ otoman [1]).

---

[1]) Residentul Ión Baptist Casanova cătrĕ Impĕratul. Adrianopol, 15 Aprilie 1666.

După-ce expune în amĕnunte reclamaţiunile Poloniei contra Tătarilor şi contra nejustificateĭ lor năvălirĭ în regat şi dă asigurărĭ despre nesĕcata iubire de pace şi amicie a Poloniei faţă cu Pórta, regele acreditézâ pe marele sĕŭ ambasador Hieronim Radziewski, care e însărcinat să renoiască tractatele de pace şi de alianţă dintre Polonia şi Turcĭ, să facă reclamaţiunĭ serióse contra Hanuluĭ tătăresc şi contra Domnuluĭ Moldoviĭ, care li-a dat Tătarilor retragerea liberă din Polonia şi li-a permis supuşilor sĕĭ să iee parte la rĕsboiul pornit contra Polonieĭ şi să pretindă cu stăruinţă repatriarea Polonesilor tîrîţĭ de Tătarĭ în robie şi interdicerea orĭ-şi-căreĭ ostilităţĭ pornite de la Tătarĭ în viitor [1]).

Unul dintre agenţiĭ moldovenĭ alungaţĭ anul trecut de la Pórtă în cel maĭ ostentativ mod şi apoĭ destituiţĭ, neînspăimêntat de acéstă pedépsă aspră, s'a presentat ear la Adrianopol, unde-şĭ are Sultanul de cât-va timp reşedinţa, şi a făcut încercarea de a obţine Domnia Munteniei prin ajutorul luĭ Culoglu, favoritul Sultanuluĭ. Aflând despre acésta, Caimacamul a dispus, ca el să fie prins şi arestat în locuinţa unuĭ Céuş. Arestatul a scăpat înse prin ascuns din acéstă închisóre şi a fugit, pentru maĭ mare siguranţă, în locuinţa favorituluĭ; acésta nu l'a scăpat înse, căcĭ Caimacamul s'a îndârjit acum şi maĭ rĕŭ, a trimis pe Céuş-Başi să-l prindă chiar în locul de asil ce credea a-şĭ fi găsit, l'a pedepsit cu robia pe galere şi la dus la Constantinopol, ca să-şĭ iee pedépsa. 1667

[1]) Scrisórea Regeluĭ Ión Cazimir cătrĕ Sultanul Mehemet. Varşovia, 1 Fevruarie 1667.

Internunţiuluĭ polonez Gheorghe Podlewski, Ensifer terrae Novogradiensis, care a sosit la 27 Martie şi la 2 Aprilie a făcut în faţa Sultanuluĭ reclamaţiunĭ contra cutrierăriĭ Tătarilor prin Polonia, i s'a dat rĕspunsul, că năvălirea Tătarilor în Polonia s'a făcut contra voinţeĭ Porţiĭ şi Hanul tătăresc a fost mustrat cu asprime pentru acésta. Din acésta ĭese din destul la ivélă, că în actualele împregiurărĭ şi îndeosebĭ maĭ nainte de a fi terminat rĕsboiul din Candia Pórta se fereşte de a intra în conflict cu Polonia [1]).

1667 Anunţata călĕtorie a mareluĭ ambasador polonez Hieronim Radziewski s'a făcut numaĭ fórte pe'ncet. Sosit încă la 7 Maiŭ cu o suită de 360 persóne, el a ajuns abia pe la mijlocul luneĭ Iunie la Adrianopol, a fost primit la 27 Iunie de Sultanul sub un cort de la Demotica în audienţă sĕrbătoréscă, în care el a presentat scrisórea Regeluĭ sĕŭ şi a fost apoĭ distins prin 42 caftane pentru sine şi pentru însoţitoriĭ sĕĭ şi cu o masă de ospeţie. Fiind înse că nicĭ el, nicĭ însoţitoriĭ luĭ admişĭ în faţa Sultanuluĭ nu s'aŭ închinat cu ocasiunea acesteĭ audienţe atât de adênc, cum cere ceremonialul, Sultanul a fost cuprins după terminarea presentaţiuniĭ de o mânie atât de violentă, încât a condamnat pe Capidjilar-Başi la spânzurătóre şi numaĭ după rugămintele favorituluĭ sĕŭ (Culoglu) şi ale Caimacamuluĭ a redus pedépsa cu mórte la închisóre.

De óre-ce năvălirea Tătarilor şi a Cazacilor în Polonia, care trăieşte în pace şi în amicie cu Pórta, chiar

---

[1]) Residentul Ión Baptist Cassanova cătrĕ Impĕratul. Adrianopol, 15 Aprilie 1667.

după mărturisirea Porţiĭ e o mare nedreptate, pe care Turciĭ nu vor de loc să o apere, Marele Ambasador cere pe lângă restituirea supuşilor polonezĭ, care aŭ fost tîrîţĭ în robie şi vênduţĭ ca sclavĭ în Turcia, şi pedepsirea celor maĭ de căpetenie dintre iniţiatoriĭ rĕuluĭ, care sunt, aşa ḑice el, Hanul tătăresc şi Domnul Moldoviĭ [1]).

Un călugăr grecesc, care s'a certat cu Patriarchul din Constantinopol, a câştigat în partea sa prin marĭ promisiunĭ de banĭ pe Caĭmacamul, un om forte însetat de banĭ şi doritor de a aduna comorĭ şi a cumpărat scaunul patriarchal, în care s'a urcat în vreme-ce Patriarchul de până acum a trebuit să se ducă în exil la Tenedos. Deşi procederea acésta a indispus forte mult pe obştia religionară grecéscă, nu i-a rĕmas decât să se împace cu cele petrecute, să recunoscă în totă forma pe nou numitul Patriarch şi să adune din propriile eĭ mijlóce peste 100,000 de talerĭ, ca să plătéscă parte sumele de mituire, parte alte cheltuielĭ făcute cu ocasiunea numiriĭ şi a instalaţiuniĭ [2]). 1667

La 3 Octomvrie a sosit din Moldova un curier, care a adus un raport al Domnuluĭ, în care se spune, că generalul polonez a înaintat cu o puternică oştire până la apropiere de doue césurĭ de hotarele Moldoviĭ, că armata moscovită a luat, împărţită în cincĭ corpurĭ, po- 1667

---

[1]) Residentul Ión Baptist Cassanova cătrĕ Impĕratul. Adrianopol, 15 Iulie 1667.

[2]) Residentul Ión Baptist Cassanova cătrĕ împĕratul. Adrianopol, 1 Octomvrie 1667.

siţiune la hotarele tătăreştĭ şi că cetele tătăreştĭ s'aŭ concentrat şi ele pe teritoriul căzăcesc. Ştirile despre aceste marĭ turburărĭ l'aŭ umplut pe Caimacam de óre-care îngrijire[1]).

1667 Domnul Munteniceĭ şi Domnul Moldoviĭ aŭ obţinut, plătind sumele ce li s'aŭ cerut, confirmarea din noŭ în Domniile lor. Cel din Muntenia[2]), pe care grija pentru adunarea sumeĭ ce avea să plătéscă îl reţinuse âncă pe teritoriul turcesc, călĕtorind spre Adrianopol, s'a presentat cu mare pompă Sultanuluĭ ce se întorcea tocmaĭ de la o vênătóre şi a fost de acesta lăudat pentru ascultarea luĭ, distins cu caftan de onóre şi îndemnat a stărui în calea bunelor purtărĭ, pe care a pornit. Prin atât de desele schimbărĭ de Domnĭ şi prin tot atât de desele despuierĭ pecuniare, care sunt împreunate cu ele, cele doue principate sunt împinse spre o inevitabilă peire[3]).

1667 Voivodul Munteniеĭ (probabil Radu), pe care residentul Casanova l'a salutat îndată după sosirea luĭ, înse — pentru evitarea bănuielilor ce vor fi putând să aibă Turciĭ — prin o atreia persónă, s'a dus în timpul, cât a lipsit Sultanul, la Constantinopol, ear după întórcerea luĭ, găsind la Adrianopol cĭuma âncă în toiul eĭ, a ru-

---

[1]) Residentul Ión Baptist Cassanova cătrĕ Impĕratul. Adrianopol, 14 Octomvrie 1667.

[2]) Probabil Radu.

[3]) Residentul Ión Baptist Cassanova cătrĕ Impĕratul. Adrianopol, 6 Noemvrie 1667.

gat pe residentul să ĭĭ cedeze una din locuințele luĭ, care se afla într'un sat învecinat, ceea ce Casanova a și făcut. In urma acestora el l'a visitat, însoțit de întrégа sa curte, pe resident, i-a dăruit acestuia o blană de samur și a primit puțin în urmă visita acestuia și darurĭ tot atât de prețióse. Asigurând pe resident despre bunele luĭ disposițiunĭ față cu Impĕratul, Domnul a promis, că va da tótă ocrotirea negoțătorilor ce-ĭ vor fi fost recomandațĭ, ca unor supușĭ aĭ Impĕratuluĭ, și a făcut și alte oferte, în privința cărora și-a reservat a intra cu residentul în discuțiunĭ maĭ amĕnunțite [1]).

Domnul Munteniei (probabil Radu) a avut la 25 Decemvrie audiență de concediare la Sultanul, ear la 26 Decemvrie (1667) la Caimacam, apoĭ a plecat în ḑiua de 28 a aceleia-șĭ lunĭ în Muntenia [2]). 1668

De óre-ce Hiacinth Macrypodari, Episcopul Cenaduluĭ, abate de Tirnavia și consilier împĕrătesc, voiește să facă cu știrea și cu aprobarea Impĕratuluĭ o călĕtorie de hagiŭ la Constantinopol și de aci pe mare la Ierusalim, se cere pentru el o gardă sigură, precum și alte lesnirĭ de călĕtorie la dus și întors [3]). 1668

Ambasadorul moscovit, care în cĭuda obicĭnuitu- 1668

[1]) Residentul Ión Baptist Casanova cătrĕ Impĕratul. Adrianopol, 23 Decemvrie 1667.

[2]) Residentul Ión Baptist Casanova cătrĕ Impĕratul. Adrianopol, 15 Ianuarie 1668.

[3]) Principele Gonzaga cătrĕ Vizirul de Buda. Viena, 8 Fevruarie 1668.

luĭ ceremonial osman, s'a purtat îndărătnic şi bădărăneşte, a păţit-o cam rĕŭ. Astfel el a refusat să arĕte Caimacamuluĭ conţinutul pretensiunilor moscovite, pe care acesta doria, ca ministru şi secretar de stat, să-l cunóscă, şi nu a voit să iee cu dênsul la audienţă pe dragomanul recomandat de Pórtă, nicĭ să trimită în Seraiŭ obicĭnuitele darurĭ, nicĭ să salute pe alţĭ vizirĭ afară de Caimacam, nicĭ să intre pe jos şi fără de arme în curtea Sultanuluĭ. Tóte aceste abaterĭ de la ceremonialul Curţiĭ i-aŭ adus pe cap o mulţime de mustrărĭ şi de îndrumărĭ la ordine, pe care a fost nevoit să le suporte. Când el nu s'a închinat destul de adênc în faţa Sultanuluĭ, el a fost împins cu putere cu capul în pămênt, ear când i-a spus prin dragomanul sĕŭ Sultanuluĭ Mehemet, că prea puternicul sĕŭ împĕrat şi stĕpân, Ţarul, îĭ trimite salutărĭ prieteneştĭ, Sultanul n'a putut să-şĭ stăpânéscă mânia, ci i-a poruncit Caimacamuluĭ să bată cu mâna luĭ proprie atât pe ambasador, cât şi pe secretarul, precum şi pe dragomanul luĭ şi să-ĭ dee afară, şi Caimacamul a şi împlinit fără de cruţare porunca acésta. Nu mult maĭ bine i-a mers în audienţa de concediŭ, pe care la 19 Aprilie a avut-o la Sultanul, acestuĭ ambasador, care, după obiceiul ţĕriĭ sale, are nişte maniere bădărăneştĭ: şi de astă-dată a fost dat cu capul în pămênt, fiind-că nu se închinase destul de adênc.

Titlul de „Mare Impĕrat de Moscva“, pe care îl ceruse prin o atreia persónă pentru stĕpânul sĕŭ, l'a obţinut atât de puţin, încât Caimacamul, indignat de acéstă pretenţie îngâmfată, i-a trântit ambasadoruluĭ chiar prin persóna mijlocitóre predicatul „porc“ în cap.

El a obținut cu tóte aceste pentru Patriarchul din Antiochia și pentru cel din Alexandria, care cu ocasiunea unor certurĭ ivite la Moscva se duseseră fără de permisiunea Turcilor acolo și pentru care intervenise acum Marele Duce, atât amnestie, cât și permisiunea de a se întórce și de a-șĭ ocupa scaunele (?) ; i s'a încuviințat de asemenea schimbul generaluluĭ Șeremetiev pentru 2000 de prisonierĭ turcĭ. S'aŭ făcut, în sfîrșit, reciproce asigurărĭ de pace; reclamând Moscoviţiĭ din causa ocrotiriĭ Cazacilor ce se desfăcuseră de Marele Duce, ocrotire incompatibilă cu actualele raporturĭ pacĭnice dintre Moscva și Pórtă, eĭ aŭ primit rĕspunsul, că Pórta e deschisă pentru orĭ-și-cine, care caută ajutor și adăpost; amenințarea făcută de ambasador, că 80,000 de luptătorĭ moscovițĭ vor porni asupra Cazacilor, ca să-ĭ nimicéscă, n'a produs nicĭ un efect asupra Caimacamuluĭ, care a primit-o cu indiferență și cu dispreț [1].

O órdă de Tătarĭ nogaicĭ, vre-o 2000 de ómenĭ, s'a așeḑat pe teritoriul moldovenesc, unde a făcut prin prădările eĭ marĭ stricăciunĭ. In urma reclamațiunilor făcute de Domnul Moldoviĭ din causa acésta Pórta trimite pe Pașa de Silistria să alunge pe năvălitorĭ. 1668

Căpetenia Cazacilor intrațĭ sub ascultarea Porțiĭ a rugat de curĕnd Pórta să-ĭ trimită un Metropolit grecesc, ear nu romano-catolic, care urméză să-șĭ aibă reședința la Choos [2].

---

[1]) Residentul Ión Baptist Casanova cătrĕ Impĕratul. Adrianopol, 27 și 31 Ianuarie, 8 Fevruarie, 12 și 29 Aprilie 1668.

[2]) Residentul Ión Baptist Casanova cătrĕ Impĕratul. Adrianopol, 27 Fevruarie 1668.

Sunt acum câte-va ḑile, primind tributul Munteniei şi al Moldovii, Sultanul a cerut un noŭ spor şi anume pentru Moldova de 70,000, ear pentru Muntenia de 40,000 de taleri. Când însе ambele ţĕri s'aŭ plâns de acésta şi aŭ dovedit prin lista datoriilor sale imposibilitatea de a purta noua sarcină, s'a redus absurda pretensiune a Sultanuluĭ astfel, că Moldova va avé să plătéscă numaĭ 40,000, ear Muntenia numaĭ 25,000 de taleri. Acéstă procedere e de o potrivă cu ruinarea celor doue ţĕri [1]).

1668 In urma ordinuluĭ primit de la Caimacam Domnul Moldoviĭ trimite în Polonia o iscódă, care dă ştirĭ despre vrajba ivită în Polonia şi despre numerósele uneltiri făcute cu ocasiunea alegeriĭ Regeluĭ [2]).

1668 Art. 6. — Trupele auxiliare turceştĭ, moldoveneştĭ şi munteneştĭ ce în cas de nevoie se vor trimite să nu facă nicĭ o stricăcĭune în ţara Cazacilor câtă vreme aceştia trăiesc în pace cu Pórta şi cu ceĭ doĭ Principĭ. Toţĭ Cazaciĭ însе, atât ceĭ ce atîrnă de Patriarchul din Constantinopol, cât şi ceĭ din oraşul Kywethalica, aŭ să stee sub ascultarea propriilor sĕĭ Metropoliţĭ [3]).

---

[1]) Residentul Ión Baptist Casanova cătrĕ Impĕratul. Adrianopol, 11 şi 12 Aprilie 1668.

[2]) Residentul Ión Baptist Casanova cătrĕ Impĕratul. Adrianopol, 12 Iunie 1668.

[3]) Capitulaţiunea Cazacilor de sub Hatmanul Petru Dorojenco cu Pórta, în 16 articole şi ratificată de Céuşul Osman. 10 August 1668.

Cere un salv-conduct pentru archiepiscopul de Marcianopoli, Petru Parcevicĭ, care călĕtoreşte în Moldova cu scopul de a propovedui pretutindenĭ cultul dumnedeiesc şi pacea între ómenĭ (eius institutum esse, ut cultus divinus et pacificus hominum status ubique promoveatur [1]). 1668

De la Domnul Moldoviĭ, al căruia succesor a şi fost căftănit, a sosit raportul, că un internunţiŭ moscovit, care călĕtoreşte la Pórtă, a sosit în Moldova cu o suită de 20 de persóne şi are de gând să-şĭ urmeze cât maĭ curênd călĕtoria [2]). 1668

Ambasadoruluĭ moscovit i se predă cu ocasiunea concedieriĭ luĭ o scrisóre a Sultanuluĭ către Marele-Duce, în care se spune, că deşi Hanul tătăresc a primit ordinul de a păstra relaţiunile de bună vecinĕtate cu Moscoviţiĭ, Pórta se aştepta cu tot dreptul, ca şi Marele Duce să păstreze acea-şĭ atitudine şi anume să trimită în fie-care an solĭ cu darurĭ la Hanul tătăresc, ca locţiitor al Sultanuluĭ pentru acele ţinuturĭ, căcĭ tóte ostilităţile Hanuluĭ tătăresc se explică prin dorinţa luĭ de a nu lăsa să se pérdă acest vechiŭ obiceiŭ de a primi darurĭ. Acest internunţiŭ a intervenit şi pentru amnestiarea Patriarchuluĭ de Alexandria, care s'a dus la Moscva fără de permisiunea Porţiĭ. Fiind întrebat de 1668

[1]) Principele Gonzaga către Vizirul de Buda Mahmud-Paşa, Viena, 2 Octomvrie 1668.

[2]) Residentul Ión Baptist Casanova către Impĕratul. Turnovo (Tesalia), 1 Decemvrie 1668.

Caimacam, el a spus, că Marele Duce de Moscva a refusat coróna regală oferită de Polonesĭ fiiuluĭ sĕŭ, find-că i s'a pus condiţiunea, ca să trécă la catolicism, o condiţiune, pe care Moscoviţiĭ n'o vor primi nicĭ odată. Acest rĕspuns i-a plăcut Caicamamuluĭ atât de mult, încât el i-a dat internunţiuluĭ la plecare cheltuielĭ de drum [1]).

1669 Inceputurile şi mersul seriosuluĭ conflict isbucnit între poporul şi Domnul Munteniei aŭ, după-cum Casanova a aflat de la Agentul Munteniei, următórele cause:

Greciĭ, pe care Domnul (Radu) i-a adus âncă când cu numirea sa în ţară şi i-a făcut părtaşĭ la norocul sĕŭ, aŭ sĕvîrşit nedreptăţĭ atât de învederate şi atât de grave abusurĭ de tot felul, încât ţara şi altfel indispusă faţă cu veneticiĭ s'a cuprins în urma acestora cu atât maĭ vîrtos de amărîcĭune şi s'a plâns sunt acum câte-va lunĭ prin ceĭ maĭ de frunte dintre boĭeriĭ eĭ la Domnul şi s'a rugat să depărteze de la dênsul pe aceştĭ Grecĭ pĕcătoşĭ, care sug mĕduva ţĕriĭ. Domnul a respins înse cererile stăruitóre ale ţĕriĭ, şi poporaţiunea a fost cuprinsă de o agitaţiune din ce în ce maĭ primejdiósă. Când a sosit apoĭ timpul, ca să se trimită tributul la Pórtă şi să se facă repartiţiunea impositului împreunat cu acésta, ţara nu a voit să plătéscă decât după-ce Domnul va fi demisionat pe Greciĭ urgisiţĭ. Primind ştire despre acésta, Domnul s'a îndârjit atât de rĕŭ, încât a ameninţat plin de mânie, că va

[1]) Residentul Ión Baptist Casanova cătrĕ Impĕratul. Turnova (Tesalia), 31 Decemvrie 1668.

face între ceĭ îndĕrĕtnicĭ o vărsare de sânge, încât sângele va ajunge până la genunchĭ. Munteniĭ aŭ fost cuprinşĭ de spaimă şi de grózá în faţa acesteĭ ameninţărĭ, care, dat fiind caracterul Grecilor, de care era încungĭurată Curtea, nu maĭ lăsa nicĭ o îndoială asupra celor ce aveaŭ să urmeze, şi, presimţind apropierea furtuneĭ, s'a rĕtras fie-care în casa sa. Şi în adevĕr âncă nóptea acea Domnul s'a sfătuit cu compliciĭ sĕĭ şi a luat hotărîrea, ca prin garda sa compusă numaĭ din străinĭ să înlăture diminéţa viitóre din cale pe ceĭ maĭ de frunte dintre boierĭ. Unul dintre pămêntenĭ a aflat înse printr'o norocósă întêmplare despre planul urḑit în taină şi i-a vestit âncă pe la mieḑul nopţiĭ pe fruntaşiĭ boierilor, care s'aŭ sfătuit apoĭ între dênşiĭ şi s'aŭ înţeles asupra mĕsurilor impuse de stîmtorările momentuluĭ.

In diminéţa ḑileĭ fatale eĭ s'a presentat cu tótă primejdia înteţitóre, ca de obiceiŭ, dar în numĕr maĭ mare decât alte dăţĭ şi înarmaţĭ, la Domnul. Primiţĭ de acesta cu noue ameninţărĭ, eĭ şi-aŭ dat de o cam-dată silinţa să-l domoléscă prin vorbe în aparenţă frumóse şi-aŭ făgăduit, că-şĭ vor da după putinţă silinţa să înăbuşe neliniştea şi agitaţiunea, de care era cuprinsă ţara. Când voiaŭ înse să iasă din Curtea domnéscă, una din aripile porţiĭ era închisă, garda luase armele şi astfel viaţa le era în adevĕr în primejdie: eĭ aŭ dat decĭ semnul convenit aderenţilor lor înarmaţĭ, care steteaŭ gata afară de curte şi aşteptaŭ, ear acum aŭ năvălit fără de întârḑiere în curtea domnéscă, aŭ încungĭurat garda, aŭ desarmat-o şi aŭ ameninţat-o, că o vor măcelări îndată ce-ar face cea maĭ mică mişcare. Căpe-

teniile astfel scăpate ale boierimiĭ s'aŭ retras apoĭ în o mânăstire, aŭ dat alarmă prin clopote, aŭ adunat poporul, i-aŭ înfăţişat în vorbe viĭ mărimea primejdieĭ, în care eĭ aŭ ajuns numaĭ dându-şĭ silinţa să apere poporul şi avutul luĭ şi aŭ obţinut de la ceĭ adunaţĭ promisiunea, că sunt cu toţiĭ gata de a trăi orĭ muri împreună. Vĕḑênd seriositatea situaţiuniĭ, Domnul a devenit maĭ îngăduitor, a rugat prin o scrisóre pe Metropolitul să intervie şi el pentru resolvarea prin bună învoială a conflictuluĭ, s'a dus el însu-şĭ la boierĭ în mânăstire şi li-a promis, că va concedia pe Greciĭ urgisiţĭ, îşĭ va disolva garda şi va asculta în viitor sfaturile, pe care i le vor da boieriĭ, dacă aceştia vor curma şi eĭ plângerile lor contra Domnuluĭ şi ambele părţĭ vor fi pecetluit învoiala lor prin jurămênt făcut pe evangelie. Când înse Domnul a refusat cu statornicie să dee numaĭ decât făgăduinţa, că va ţiné în diregătoriile lor de până acum pe toţĭ boieriĭ rĕsculaţĭ, aceştia aŭ prins bănuială, că vorba nu e, ca să se curme, ci numaĭ ca să se amâne pe un timp maĭ priincios ura şi setea de rĕsbunare, de care Domnul era cuprins faţă cu dênşiĭ. Treĭ-ḑecĭ dintre boieriĭ maĭ cu vaḑă aŭ plecat dar fără de întârḑiere la Larissa şi s'aŭ plâns la Pórtă nu numaĭ contra sfetnicilor Domnuluĭ, Greciĭ ce despuiaŭ ţara şi fuseseră şi altfel alungaţĭ în urma rĕscóleĭ, ci totodată şi contra Domnuluĭ însu-şĭ, care ameninţă viaţa boierilor, siluia femeĭ şi fete şi făcea şi tot felul de alte nedreptăţĭ. Eĭ aŭ maĭ declarat apoĭ, că nu se vor maĭ întórce în ţară câtă vreme va domni Radu, acest om fals şi de rea credinţă, şi aŭ făcut afirmarea cam exagerată, că el a îngră-

mădit vre-o 800,000 de talerĭ în banĭ gata şi în scule preţióse, pentru-ca ast-fel pe de o parte să stîrnéscă setea de câştig a Turcilor, ear pe de alta să-l lipséscă cu desĕvîrşire pe Domn de mijlócele, de care avea nevoie spre a recâştiga Domnia. Eĭ s'aŭ rugat, în sfîrşit, ca să li se pună Domn unul luat din mijlocul lor, de óre-ce Grecii din Constantinopol nu numaĭ sunt eĭ însi-şĭ de tot săracĭ, ci aduc totodată cu dênşiĭ o dróie de flămânḑĭ, care lucréză apoĭ împreună, pentru-ca în mod neomenos (per fas et nefas), prin jaf, prin despuiere şi prin tot felul de exacţiunĭ, să se îmbogăţéscă şi duc biata ţară la marginea peiriĭ. Caimacamul a trimis pe Capidji-Başi Halil-Aga numaĭ decât la faţa loculuĭ, ca să se încredinţeze despre adevĕrata stare a lucruluĭ, şi reclamanţiĭ sunt nevoiţĭ să rĕmâie la Larissa până la întórcerea luĭ. Intre aceste garda domnéscă a fost concediată şi paza Curţiĭ domneştĭ a fost încredinţată oştenilor muntenĭ; acusatoriĭ maĭ sunt apoĭ în avantagiŭ şi prin aceea, că Marele-Vizir nu e binevoitor faţă cu Domnul, pe care nu el, ci alţĭ puternicĭ îl ridicaseră în scaun.

Radu-Vodă a fost rĕsturnat prin aceste silinţe concentrate pe la începutul luneĭ Martie, ear succesorul luĭ, care a fost luat din mijlocul boĭerilor pămêntenĭ, acusatoriĭ luĭ, a plecat la 28 Martie în ţară. Greciĭ din Constantinopol, dintre care câţĭ-va competiseră şi eĭ cu banĭ şi cu făgăduinţe strălucite pentru scaunul Munteniei, eraŭ atât de greŭ atinşĭ de acéstă numire a unuĭ pămêntén, încât chiar şi după-ce se luase odată hotărîrea aŭ urmat a-şĭ da silinţa să-ĭ pună nouluĭ Domn fel de fel de pedecĭ în drum. Astfel eĭ aŭ deter-

minat pe Caimacamul să pună în sarcina boierilor munteni tóte cheltuielile împreunate cu numirea, care se urcaŭ la o sumă enormă, ear pe de altă parte le şoptiaŭ la ureche Turcilor ce împrumutaŭ la asemenea ocasiunĭ banĭ cu camete marĭ, că împrumutătoriĭ sunt străinĭ, în care nu pot să aibă încredere fără de marĭ pagube. Inse decum să fi obţinut prin acésta revocarea numiriĭ nouluĭ Domn, eĭ aŭ stîrnit în Muntenia o atât de vie amărîcĭune, încât aceştia aŭ refusat cu tótă hotărîrea de a maĭ încredinţa unuĭ Grec posiţiunea de agent al ţěriĭ lor la Pórtă orĭ vre-o diregătorie în ţara lor. Domnul mazilit a fost chemat la Pórtă, ca să fie tras la rěspundere, şi Caimacamul a oprit la Tîrnova pe cincĭ dintre ceĭ maĭ de frunte boierĭ, ca să dee dovadă despre despuirile sevîrşite de fostul Domn în timpul cârmuiriĭ sale şi despre birurile nedrepte, pe care le-a luat; căcĭ prin réua chivernisire a Domnuluĭ mazilit şi prin setea luĭ de îmbogăţire Muntenia ajunsese să fie însărcinată cu marĭ datoriĭ, şi astfel boieriĭ cereaŭ cu tot dreptul, ca ţara să fie despăgubită din averea luĭ, ca să-şĭ plătéscă datoriile. Maĭ probabil e înse, că Caimacamul va pune suma de despăgubire în punga sa proprie.

Fostul Domn (Radu) a sosit la Pórtă în adoua jumětate a luneĭ Maiŭ, şi norocul a şi părăsit numaĭ decât pe ceĭ cincĭ deputaţĭ aĭ boierimiĭ muntene, care pretindeaŭ de la el despăgubire. Caimacamul şi directorul cancelarieĭ luĭ li-a dat adecă rěspunsul, că „Munteniĭ lăudaseră mereŭ maĭ nainte eĭ însu-şĭ la Pórtă buna chivernisire a Domnuluĭ şi cu tóte aceste s'aŭ resvrătit de odată în potriva luĭ; ear acéstă contradicere înve-

derată dă loc la presupunerea, că eĭ îl acusă fără temeiŭ". Chiar şi numaĭ din acest rĕspuns se dă pe faţă părtinirea cumpărată a Caimacamuluĭ pentru fostul Domn, care a ĭeşit înse cu atât maĭ învederat la ivélă, cu cât el a obţinut pentru acusat de la Sultanul un decret de ocrotire, în virtutea căruia el e declarat de justificat şi ferit pe viitor de orĭ-şi-ce rĕspundere. Boĭeriĭ înse nu s'aŭ lăsat să fie descuragiaţĭ prin acésta, ci şi-aŭ dat şi de aicĭ înainte tótă silinţa să obţie de la fostul Domn restituirea celor luate pe nedrept.

Solul moscovit Emanuil Ivanovicĭ, care a sosit la 24 Maiŭ cu o suită de 12 persóne aicĭ, după tóte semnele un neguţător de peĭ de samur, care a obţinut de la Marele Duce de Moscva un credenţional de sol, pentru-ca să trécă vămurile moscovite, cele poloneze, cele moldoveneştĭ şi cele turceştĭ şi a şi obţinut în aceste ţĕrĭ scutire de vamă, a fost primit la 27 ale aceleia-şĭ lunĭ de Caimacam în audienţă, a vorbit înse despre lucrurĭ atât de neînsemnate, încât Caimacamul părea înclinat a-l lua maĭ mult drept iscódă moscovită decât drept un adevĕrat ambasador. Purtarea luĭ nu era nicĭ ea câtu-şĭ de puţin îndemânatică: când adecă el după obicĭnuita căftănire îĭ sărutase Caimacamuluĭ mâna şi voia apoĭ să se retragă, călcâiele luĭ s'aŭ încurcat în pólele lungĭ ale caftanuluĭ, încât el spre marea înveselire a celor de faţă a căḑut pe spate în tótă lungimea luĭ. Turciĭ superstiţioşĭ aŭ considerat lucrul acesta drept o bună prevestire: Dumneḑeŭ el însu-şĭ trânteşte adecă 1670

la pămênt pe duşmaniĭ Islamilor fără-ca aceştia să-şĭ fi ridicat măcar mâna [1]).

1670 In urma neîncetatelor plângerĭ ale Moldovenilor contra Tătarilor nogaicĭ ce se aşeḑaseră cu câţĭ-va anĭ maĭ nainte la hotarele Moldoviĭ şi de la care trebuiaŭ să sufĕră mereŭ pagube marĭ, Pórta s'a simţit acum îndemnată a muta pe aceştĭ vecinĭ stricăcĭoşĭ pe un alt teritoriŭ, înse numaĭ cu condiţiunea, că Moldova va lua în viitor asupra eĭ tributul de 10,000 talerĭ, pe care-l plătiaŭ aceştĭ Tătarĭ, şi-l va plăti regulat. Acéstă disposiţiune a întîmpinat în Moldova o oposiţiune îndĕrĕtnică, despre al căreia desfăşurare nu a transpirat de atuncĭ nimic în publicitate, care se pare înse a fi fost resolvată prin bună învoială, căcĭ încă la 19 August Pórta a trimis Paşaleĭ de Silistria, precum şi Domnuluĭ din Moldova şi celuĭ din Muntenia ordine, ca să alunge pe Tătariĭ nogaicĭ cu puterea de la locurile, unde sunt aḑĭ aşeḑaţĭ. Se pare înse, că în gândul Porţiĭ era maĭ mult să afle adevĕratele intenţiunĭ ale trupelor de Polonezĭ şi de Cazacĭ, care tăbărîseră la Camenıţa, decât să-ĭ vadă în adevĕr alungaţĭ pe Tătarĭ, căcĭ mĕsurile luate în vederea acesteĭ intenţiunĭ s'aŭ dovedit în curênd insuficiente. Astfel Domnul din Moldova şi cel din Muntenia, care eraŭ gata de a porni asupra Tătarilor nogaicĭ, s'aŭ simţit nevoiţĭ să se retragă cu câte-va mile şi să aştepte până-ce nu se vor fi unit cu Hanul

[1]) Residentul Ión Baptist Casanova cătrĕ Impĕratul. Adrianopol, 30 Maiŭ 1670.

tătăresc, fără de ajutorul căruia nu se simţiseră destoinicĭ a o scóte la capĕt cu Tătariĭ nogaicĭ [1]).

(Sub data acésta, ca adese-orĭ maĭ nainte, Georgios Cleronomos ca dragoman împĕrătesc în maĭ multe acte [2]). 1671

Regele Poloniei a luat dispoziţiunea, ca Cameniţa să fie inspectată dimpreună cu cele-lalte fortăreţe de la hotare şi ca Domnul Moldoviĭ, care dimpreună cu cel din Muntenia şi cu Paşa din Silistria porniseră asupra Tătarilor nogaicĭ, să fie întrebat prin o scrisóre, ce aŭ de gând el şi soţiĭ luĭ de arme. Rĕspunsul a fost, că nu se intenţionéză prin acésta nimic contra Poloniei [3]). 1671

Ardélul, nefiind tratat cu maĭ multă cruţare decât Moldova şi Muntenia, nu numaĭ trebue să plătéscă un tribut anual de 80,000 talerĭ, ci maĭ are să satisfacă afară de acésta şi poftele nesăţióse ale miniştrilor de la Pórtă şi nu póte cu tóte aceste să rĕuşéscă în afacerile sale particulare [4]). 1671

Fostul Domn al Munteniei, care a stat mult timp în Viena (adecă Grigorie Ghica), a sosit ḑilele aceste la 1671

[1]) Residentul Ión Baptist Casanova cătrĕ Impĕratul. Adrianopol, 13 şi 14 August, 18 Octomvrie 1670.

[2]) Tatar Bazardjic, 16 Septemvrie 1671.

[3]) Residentul Ión Baptist Casanova către Impĕratul. Adrianopol, 7 Iannarie 1671.

[4]) Raportul cancelistuluĭ de la consiliul imperial de rĕsboiŭ Hans Georg Hausch despre misiunea sa la Pórta otomană. Viena, 14 Octomvrie 1671.

Adrianopol şi a obţinut amnestiarea sa, înse cu condiţiunea, ca să nu rĕmâie la Curtea Sultanuluĭ, ci la Constantinopol; deasemenea Marele-Vizir nu i-a acordat audienţă. El e cu tóte aceste considerat ca designat a fi ridicat din noŭ în scaunul Munteniei; până acum el nu s'a pronunţat nefavorabil asupra Curţiĭ din Viena.

(Opiniunea consiliuluĭ aulic de rĕsboiŭ asupra acestuĭ punct din raportul present al luĭ Casanova sună: că avênd în vedere că Grigorie Ghica după tótă probabilitatea va fi ridicat din noŭ în scaun şi că în casul acesta el va face bune serviciĭ, e bine să i se dee şi maĭ departe pensiunea ce i-a acordat Impĕratul, pentruca astfel să fie ţinut în bune disposiţiunĭ [1]).

1672 Un boier de frunte din Moldova, al căruia frate se află în serviciile Poloniei, a ridicat cu vre-o 2—3000 de ómenĭ stégul rĕscóleĭ contra Domnuluĭ sĕŭ, şi Pórta otomană a trimis fără de întârḑiere pe Ali-Paşa, ca să-ĭ bată pe aceştĭ rĕsvrătitorĭ şi să potoléscă rĕscóla. La 24 Ianuarie a sosit de altminterĭ din Moldova dimpreună cu tributul şi ştirea, că Pórta a făcut prin Domnul din Moldova încercărĭ de a se învoi cu Polonia, înse în zadar [2]).

1672 Domnul Moldoviĭ, care plecase la Adrianopol, ca să-şĭ primésca confirmarea din noŭ în Domnie, a primit ordinul de a se întórce ear în provincia sa, înse supuşiĭ

[1]) Residentul Ion Baptist Casanova către Impĕratul. Adrianopol, 24 Decemvrie 1671.

[2]) Residentul Ion Baptist Casanova cătrĕ Impĕratul. Adrianopol, 24 Ianuarie 1672.

sĕĭ rĕsculaţĭ nu-l lasă să intre. Domnul Munteniei (după Engel el se numia Anton) a venit şi el la Adrianopol tot mânat de dorinţa de a fi confirmat din noŭ în scaun, înse cu puţine şanse de rĕuşită, fiind-că i s'a ivit în Grigorie Ghica un rival primejdios [1]).

De óre-ce Munteniĭ din noŭ învrăjbiţĭ între dênşiĭ s'aŭ plâns contra Domnuluĭ lor şi contra celor maĭ de căpetenie dintre ajutătoriĭ şi compliciĭ luĭ acusându-ĭ de abusurĭ volnice şi de ocârmuire tiranică, Pórta, care în faţa gravelor complicaţiunĭ cu Oolonia e fórte interesată, ca să se menţie ordinea în cele doue ţĕrĭ de la Dunăre, s'a simţit îndemnată a procede cu asprime contra deputaţiuniĭ de boierĭ ce venise cu plângerĭ la ea şi a pus în temniţă înăsprită cu un tratament greŭ pe patru dintre deputaţĭ, care nu putuseră să scape la timp din mânile Spătaruluĭ (Generaluluĭ) muntén. Intre aceste dragomanul Porţiĭ Panaioti Nicusio a reuşit prin silinţele şi prin uneltirile sale să ridice din noŭ în scaun pe graţiatul fost Domn Grigoraşcu Ghica, care călĕtorise din Viena prin Veneţia la Pórtă; nou numitul a fost decĭ chemat de la Constantinopol şi a primit ordinul de a fi pregătit să se ducă în curênd spre a-şĭ lua în primire Domnia. După cum se ḑice, el va duce cu sine în ţară şi pe boieriĭ muntenĭ, care fuseseră arestaţĭ, pentru-ca să ĭĭ tragă la rĕspundere pentru despuierile, de care sunt învinovăţiţĭ. 1672

In Moldova flacăra rĕscóleĭ tot maĭ pâlpăie şi cetele

[1]) Residentul Ión Baptist Casanova către Impĕratul. Adrianopol, 3 Fevruarie 1672.

rĕsculaţilor staŭ în masse marĭ pe câmpul de luptă, în vreme-ce nevestele şi copiiĭ, avutul mişcător şi vitele aŭ fost trecute pentru siguranţă în Polonia. Acésta împedecă intrarea în ţară a Domnuluĭ (Duca), şi neputĕnd să străbată fără de ajutor străin până la reşedinţa sa, el stă deocamdată inactiv la Dunăre [1]).

1672 Rĕscola din Moldova a fost potolită. Rĕsculaţiĭ s'aŭ refugiat în Polonia, ear din noŭ confirmatul Domn (Duca) a intrat în reşedinţa sa la Iaşĭ.

La 2 Aprilie a plecat noul Domn al Munteniei Grigoraşcu Ghica în provincia sa şi a învrednicit de o visită de adio numaĭ pe ambasada veneţiană, ear nu şi pe residentul împĕrătesc. Ce-ĭ drept, pe cât a transpirat în publicitate, el n'a vorbit până acum nimic rĕŭ despre curtea împĕrătéscă, ba i-a ḑis şi dragomanuluĭ împĕrătesc, c'a avut în persónă ocasiunea de a-ĭ cunóşte pe Nemţĭ, c'a avut şi maĭ nainte simpatiĭ pentru dênşiĭ şi că va puté de aicĭ înainte să-şĭ îndoiască simpatiile aceste în urma binefacerilor, de care s'a bucurat din partea lor; de óre-ce înse, decând a fost ridicat din noŭ în scaun, el a arĕtat faţă cu Impĕratul o răcélă şi o indiferenţă, care e aprópe de o potrivă cu lipsa de recunoştinţă, Casanova e de părere, că în viitor fie intrarea în ţĕrile împĕrăteştĭ, fie ĭeşirea din ele nu are să li se maĭ încuviinţeze ómenilor ce nu sunt vrednicĭ de încredere [2]).

---

[1]) Residentul Ión Baptist Casanova cătrĕ Impĕratul. Adrianopol, 9 şi 26 Fevruarie 1672.

[2]) Residentul Ion Baptist Casanova cătrĕ Impĕratul. Adrianopol, 5 Aprilie 1672.

Domnul din Muntenia şi cel din Moldova aŭ primit de la Pórtă ordinul de a aduna provisiunĭ pentru armata turcéscă, de a le ţiné gata şi de a forma cu trupele lor dimpreună cu Tătariĭ avant-garda posiţiuniĭ otomane.

Rĕsculaţiĭ moldovenĭ, vre-o 6000 la numĕr, fiind învinşĭ, aŭ trecut pe teritoriul Polonieĭ [1]).

Se împlinesce porunca Impĕratuluĭ, în vîrtutea căreia residentul e însărcinat a se asigura după putinţă despre supunerea credinciósă a Domnuluĭ din Muntenia Grigoraşcu Ghica [2]). 1672

Moldova cea istovită şi cu desĕvîrşire sleită nu maĭ e în stare să dee provisiunile pentru armata turcéscă, Domnul Munteniei Grigoraşcu Ghica a trimis înse de curênd 2000 de care încărcate cu grâŭ în cartierul general al Turcilor. 1672

Sultanul, care a tăbărît cu armata sa principală între Prut şi Nistru, depărtare de treĭ césurĭ de la Iaşĭ, a visitat nu de mult reşedinţa Moldoviĭ numaĭ cu intenţiunea de a primi darurĭ de la Domnul ţĕriĭ (Duca [3]).

---

[1]) Raportul curieruluĭ împĕrătesc Gavriil Lenuris despre călĕtoria sa la Pórta otomană din Adrianopol şi înapoĭ. Viena, 4 Maiŭ 1672.

[2]) Residentul Ión Baptist Casanova cătrĕ Impĕratul. Adrianopol, 4 Iunie 1672.

[3]) Residentul Ión Cristofor Khindsperg cătrĕ Impĕratul. Tomarova, 29 Iulie 1672.

1672 Domnul Moldoviĭ (Duca), care n'a adunat provisiunile ce i se comandaseră şi s'a făcut vinovat şi de alte negligenţe în ceea ce priveşte interesele turceştĭ, a fost lovit cu tótă asprimea de disgraţia Sultanuluĭ, de care nu a putut să-l scutéscă nicĭ scusa, că din causa retrageriĭ la adăposturĭ a supuşilor sĕĭ nu a putut să execute după cuviinţă poruncile ce i se dĕduseră. El a fost mazilit, pus în lanţurĭ şi şi-a scăpat viaţa numaĭ mulţumită eficacităţiĭ auruluĭ dăruit cu mână largă Sultanuluĭ, Mareluĭ-Vizir şi celor-l'alţĭ dignitarĭ aĭ Porţiĭ. Prin succesele armelor otomane şi în deosebĭ prin grabnica cucerire a cetăţiĭ Cameniţa s'a urcat afară din cale îngâmfarea Turcilor, şi Marele-Vizir a şi început să umble cu gândul de a preface Moldova în paşalîc curat turcesc [1]).

1672 La expediţiunea ce s'a hotărît a fi pornită sub conducerea luĭ Capudan-Paşa asupra Lemberguluĭ a primit ordin de a lua parte, pe lângă Agaua Ienicerilor, Hanul tătăresc, Hatmanul căzăcesc Dorojenco şi Domnul Munteniеĭ Grigoraşcu Ghica.

Lipsa de recunoştinţă aluĭ Ghica faţă cu Curtea din Viena se dă de altminterĭ din ce în ce maĭ nesfiit pe faţă: el întreţine pe sub mână cu rebeliĭ maghiarĭ o primejdiósă corespondenţă, despre care îĭ face Porţiĭ fără de întârdiere împărtĕşirĭ, dacă astfel cer interesele eĭ, precum s'a adeverit nu de mult printr'un exemplu excla-

---

[1]) Residentul Ión Baptist Casanova cătrĕ Impĕratul. Tomarova (sat în Moldova, 3 césurĭ de la Galaţĭ), 23 August şi 8 Septemvrie 1672.

tant; el a trimis apoĭ pe fiiul căpeteniei maghiare Balázs la Pórtă sub pretextul, că vrea să învețe limba turcéscă [1]).

La 15 Septemvrie a adus un curier turcesc la Bucureștĭ ordinul, prin care exportul și vîndarea grâuluĭ se opresc în Muntenia, și în acela-șĭ timp un céuș sosit acolo a adunat prin rechisițiune 100 de zidarĭ pentru executarea reparaturilor la Camenița și la alte fortărețe importante din punctul de vedere militar [2]). 1672

Voind să-ĭ propună Porțiĭ mijlocirea Impĕratuluĭ în conflictul eĭ cu Polonia, residentul Khindsperg a plecat la Iașĭ, unde a aflat, că Pórta e dispusă a primi mijlocirea acésta și că Sultanul s'a întors în acela-șĭ timp la Adrianopol, și de aceea a credut de cuviință să-șĭ céră audiența în acest din urmă oraș. 1672

Idea prefaceriĭ în pașalîc a Moldoviĭ a fost de astădată părăsită, și, pentru-ca să evite o rĕscólă, Sultanul li-a lăsat boierilor din Moldova libertatea de a-șĭ alege un noŭ Domn. Alegerea a cădut asupra unuia maĭ slab dintre dênșiĭ, un boĭer cu numele Petriceicu, maĭ ales pentru-că el i-a făcut Sultanuluĭ serviciĭ credinciόse în campania din anul acesta. Deasemenea Pórta are intențiunea de a provedé bine fortificata cetate a Cameniței

[1]) Residentul Ión Baptist Casanova cătrĕ Impĕratul. Tomarova, 14 Septemvrie 1672.

[2]) Raportul curieruluĭ împĕrătesc Rudolf Dané despre călĕtoria făcută dimpreună cu noul resident împĕrătesc Kindsperg la Tomarova, un sat pe țĕrmul Dunăriĭ, în Moldova. Viena, 4 Octomvrie 1672.

cu provisiunĭ de hrană şi de rĕsboiŭ, pentru-ca să pótă resista fără primejdie unuĭ asediŭ făcut în tótă regula, pentru-ca să împedece cutrierările Cazacilor şi ale Tătarilor, care sunt atât de stricăcióse pentru cele treĭ principate. Acéstă intenţiune însĕ şi tendenţa de a ţine pe Tătarĭ cu maĭ multă uşurătate în supunere şi în ascultare faţă cu Pórta nu aŭ lipsit a produce o viuă nemulţumire în órda prădalnică [1]).

1672 Khindsperg a sosit în călĕtoria luĭ spre Adrianopol, unde se află curtea Sultanuluĭ, la Bucureştĭ, unde el în lipsa Voivoduluĭ Grigoraşcu Ghica a cerut şi a primit de la Dómna un paşaport pentru întórcerea la Viena a curieruluĭ împĕrătesc.

Voivodul, care în cea din urmă campanie îĭ făcuse Porţiĭ cu un contingent de 6000 ómenĭ serviciĭ însĕmnate şi se făcuse şi altfel plăcut Porţiĭ, era aşteptat să se întórcă în curênd în reşedinţa sa. De óre-ce între aceste Ardeleniĭ aŭ rugat pe Ghica-Vodă prin o scrisóre, care a ajuns în mânile Dómneĭ, să dee mână de ajutor pentru rĕsturnarea luĭ Apaffy şi a soţieĭ luĭ, care ameninţaŭ să aprindă în ţară făclia rĕsboiuluĭ prin réua lor cârmuire şi prin favorisarea rebelilor, Dómna a dat rĕspunsul verbal, că Domnul e absent, dar nu s'ar amesteca de loc în asemenea vrăjbĭ nicĭ dac'ar fi acasă.

Cel maĭ mare dintre fecĭoriĭ căpetenieĭ de rebelĭ Emeric Balázs a făcut încercărĭ de împăcare la resi-

---

[1]) Residentul Ión Cristofor Khindsperg cătrĕ Impĕratul. Iaşĭ, 8 Noemvrie 1672.

dentul Khindsperg cerênd restituirea bunurilor părinteştĭ, care fuseseră confiscate; el se bucură de altminterĭ la Bucureştĭ dimpreună cu guvernorul sĕŭ de întreţinere gratuită, în vreme-ce tatăl sĕŭ a găsit pe moşiile din Ardél ale soţieĭ sale adăpost şi ocrotire contra soldaţilor imperialĭ ce-l urmăresc[1].

Taĭnica înţelegere aluĭ Sobieski cu Marele-Vizir, conspirarea şi felul de a comunica al luĭ cu acesta, care eraŭ şi maĭ nainte indicate şi bănuite, ĭes acum, după cercetare maĭ amĕnunţită, din maĭ multe semne cu siguranţă indiscutabilă la ivélă. Astfel el, înainte de tóte, a ţinut fără de nicĭ un motiv hotărîtor şi fără vre-un scop strategic lămurit armata poloneză timp de cincĭ sĕptĕmânĭ întregĭ în neactivitate calculată între Lemberg şi Nistru numaĭ pentru-ca, consumându-şĭ provisiunile, care ĭĭ eraŭ îndestulătóre pentru acest timp, să fie împedecată a înainta şi anume a exploata victoria, pe care a şi câştigat-o în urmă, şi a urmări pe duşmanul învins, ba să fie, din contra, nevoită a se retrage, ear Turcilor să li se dee în acela-şĭ timp putinţa de a se întări cu noue trupe şi de a scăpa în cel maĭ rĕŭ cas prin o potrivită retragere de maĭ marĭ nenorocirĭ. Astfel după victoria de la Hotin el a pus în libertate fără de nicĭ o rĕscumpărare 22 de Turcĭ prinşĭ şi i-a trimis la Paşa de Cameniţa. 1673

Tot astfel, fiind vorba de propunerea Mareluĭ-Vizir de a-l sprigini să se ridice în scaun, el a cerut într'o

[1]) Residentul Ión Cristofor Khindsperg cătrĕ Impĕratul. Bucureştĭ, 29 Noemvrie 1672.

scrisóre adresată Voivoduluĭ Grigorașcu Ghica lămurirĭ deslușite asupra intențiunilor Mareluĭ-Vizir și asupra moduluĭ, în care vrea să-ĭ dee spriginul promis, și a scăpat observațiunea, că un eventual sprigin dat de un corp de armată turcéscă, în loc de a-l duce la scop, i-ar fi fórte păgubitor și ar provoca neapărat o rĕscólă generală a întregeĭ națiunĭ poloneze contra persóneĭ luĭ; cel maĭ cu minte lucru îĭ părea decĭ anticipațiunea uneĭ sume în banĭ gata, pe care i-o oferise Pórta la început, anticipațiune, prin care el avea putința de a câștiga pentru interesele sale armata poloneză și pe mulțĭ alțĭ nemulțumițĭ. De óre-ce Ghica a fost acum mazilit și a și plecat, a luat noul Domn al Moldoviĭ Dumitrașcu (Cantacuzino) conducerea negoțierilor începute cu Sobieski și i-a rĕspuns în urma însărcinăriĭ primite de la Marele-Vizir, că Pórta consimte să-ĭ dee anticipațiunea dorită, dacă el va preda Sultanuluĭ drept garanție pentru împlinirea angagĭamentelor sale pe fratele sĕŭ orĭ pe vre-o alta din rudele sale maĭ apropiate ca zălog și ostatec. In casul, că el va primi acéstă condițiune, Marele-Vizir are de gând să-ĭ asigureze tributul anual al Munteniei în suma de 100,000 talerĭ, ear în casul contrar e mulțumit cu resultatele unor negoțierĭ, care a împedecat campania de iarnă în Polonia și ar puté să producă noue complicațiunĭ între Polonesĭ.

Sobieski lucréză apoĭ, tocmaĭ în vederea acestuĭ scop, pe sub ascuns în înțelegere cu ajutătoriĭ luĭ inițiațĭ, Palatinul de Rusia Iablonowski și stegarul coróneĭ Sieniawski, pe care l'a lăsat la Moldoveniĭ rĕsculațĭ, în Iașĭ,

sub pretextul de a le da ajutor, în adevěr înse numaĭ pentru-ca să lucreze în favorul luĭ.

Sobieski întreţine, în sfîrşit, legăturĭ ascunse şi fórte intime cu Dorojenco, care nu întreprinde nimic fără de ştirea şi învoirea luĭ şi în urma însărcinăriĭ primite de la el prinde cele maĭ multe din scrisorile instigatóre trimise de Polonesĭ la Moscva şi le comunică Porţiĭ. Neliniştit înse întru cât-va de instigaţiunile poloneze şi de pregătirile de rěsboiŭ ale moscoviţilor, acesta nu prea speră un viitor liniştit şi face cuvenitele pregătirĭ de apărare [1]).

Dând ascultare binevoitóre înteţitóreĭ cererĭ de aju- 1673
tor aluĭ Dorojenco, care se teme de o năvală a Polonesilor aliaţĭ cu Moscoviţiĭ şi cu Nemţiĭ, Pórta însărcinéză pe Hanul tătăresc, precum şi pe Domnul din Muntenia şi pe cel din Moldova, care sunt puşĭ sub conducerea luĭ, să-ĭ dee la nevoie ajutor şi ocrotire grabnică [2]).

Pórta e ţinută despre continua vrajbă şi despre hăr- 1673
ţuielile dintre maĭ mariĭ Polonieĭ mereŭ în curent prin Voivodul Moldoviĭ (Stefan Petriceĭcu), care i-a comunicat nu de mult copia tractatuluĭ de conjuraţiune contra regeluĭ, al căruia autor e comandantul suprem polonez Sobieski [3]).

Marele-Vizir refusă extradarea cătrě Impěratul a că- 1673

---

[1]) Residentul Ión Cristofor de Khindsperg. Adachioi (Bulgaria, la Dunăre), 19 Ianuarie 1673.

[2]) Residentul Ión Cristofor Khindsperg cătrě Impěratul. Adrianopol, 26 Ianuarie 1673.

[3]) Residentul Ión Cristofor Khindsperg cătrě Impěratul. Adrianopol, 13 Aprilie 1673.

peteniilor rebelilor maghiarĭ, fiind-că şi Nemţiĭ (aşa ḑice el) aŭ dat fără de voĭa Porţiĭ în ţĕrile lor adăpost şi refugiŭ luĭ Rákóczy, precum şi Voivoduluĭ Moldoviĭ (Gheorghe Stefan) şi Voivoduluĭ Munteniеĭ (Mihnea), apoĭ pentru-că e contra principiilor şi contra obiceĭurilor osmane a prigoni orĭ a alunga pe ceĭ ce s'aŭ refugiat norocos pe teritoriul otoman, şi pentru-că, în sfîrşit, Pórta crede a fi corespuns pe din destul datoriilor de bună vecinĕtate prin acea, că cu tóte cererile numĕróse ale rebelilor maghiarĭ, ea nu numaĭ că nu i-a spriginit pe aceştia, ci, precum tótă lumea ştie, i-a alungat în maĭ multe rĕndurĭ din ţĕrile stăpânite de dênsa. De óre-ce sunt de altminterĭ atât în Candia, cât şi în Polonia Germanĭ, care aŭ luptat contra Turcilor, eară Pórta a cerut cu tóte aceste extradarea lor, e greŭ de explicat, de ce adecă din causa câtor-va maghiarĭ rĕŭ intenţionaţĭ, care tot vor fi alungaţĭ la ocasiune bine-venită, Nemţiĭ se plâng contra Porţiĭ cu atâta amărîcĭune, şi el, — aşa închee, — abia maĭ póte să alunge de la sine gândul, că pacea existentă a ajuns să le fie Nemţilor o adevĕrată sarcină.

Intre aceste Domnul Moldoviĭ (Stefan Petriceicu) urméză a-ĭ da Porţiĭ ştirĭ importante despre cele ce se petrec în Polonia şi despre relaţiunile din acéstă ţară. Astfel a făcut nu de mult raport despre învoiala încheiată între Rege şi staturile nemulţumite, care se ḑice a fi fost pusă la cale prin mijlocirea Regineĭ. El a raportat apoĭ despre înclinarea Regeluĭ de a-ĭ da Porţiĭ numaĭ decât la sfîrşitul anuluĭ tributul anual de 22 miĭ de galbenĭ, precum şi despre hotărîrea oraşuluĭ Lemberg de a plăti restanţa de 75,000 talerĭ, pentru-ca

granițele Poloniei să pótă fi deschise din noŭ pentru reînceperea relațiunilor comerciale cu Moldova. Neîncredĕtorul Mare Vizir înse nu a dat credĕmênt acestei știri despre resolvarea prin bună învoială a conflictului, care, dacă e adevĕrată, e de cea mai mare importanță, a poruncit deci Domnului să trimită la Varșovia ómeni de încredere spre a se încredința despre adevĕrata stare a lucrurilor și despre intențiunile Poloniei.

Incurênd după acea a sosit din Moldova o deputațiune trimisă de boieri la Pórtă și s'a plâns contra comandantului turcesc din cetatea Camenița, care, nemulțumit cu tributul anual al Moldovii, pe care el însu-și l'a dus mai nainte la Pórtă, ear acum l'a întrebuințat pentru plata lefurilor garnisónei turcești de acolo, a luat de la țară cea mai rentabilă vamă, adecă cea de la Hotin pe Nistru, și afară de acésta jignește și apasă pe supușii moldoveni cu neîncetate beilicuri și cu tot felul de cărăușii într'atâta, încât aceștia și-aŭ părăsit desnădăjduiți casele și aŭ fugit în țĕrile vecine sub stĕpâniri străine; în asemenea împregiurări înse și fiind moșiile părăsite de supuși, le este proprietarilor peste putință să adune după cuviință tributul anual. Pórta nu a luat încă decisiune în ceea ce privește plângerea acésta.

Raporturile dintre Apaffi și Grigorașcu Ghica aŭ devenit fórte neamicale. După raportul Căpitanului de la Brașov cătrĕ dragomanul Porții Panaioti Nicusio, căpetenia rebelilor maghiari Petroczi, care trecea prin Ardél în călĕtoria lui spre Adrianopol, a fost arestat din porunca lui Apaffi din causa unor scrisori privitóre la Grigorașcu, cel mai mare dușman al Principelui din Ardél. Ear Grigorașcu îl urmărește pe Apaffi în fel de fel de

chipurĭ şi cu tótă mânia unuĭ suflet plin de amărîcĭune, încât el s'a unit pentru satisfacerea ureĭ luĭ cu rebeliĭ din Ardél, care aŭ ştiut să-l tragă în partea lor şi, asigurându-ĭ o recompensă de 100,000 talerĭ, a făcut cu eĭ causă comună contra duşmanuluĭ comun (Apaffi) şi a luat, în deosebĭ, asupra sa sarcina de a-l discredita la Pórtă. Panaioti înse, care înclină spre Imperialĭ, l'a sfătuit în tótă seriositatea să se lase de asemenea lucrurĭ, să-şĭ caute, din contra, de afacerile sale şi să-şĭ asigure în mod dăinuitor sórta, ear să nu alerge după utopiĭ deşerte, care ar puté să-ĭ turbure liniştea suportabilă, de care se bucură, şi să i-o strice în mod ireparabil.[1])

1673 Alianţa Poloniei cu Marele Ducat de Moscova s'a făcut, societatea de arme cu Svedia a fost acceptată şi confirmată, deşi nu fără jertfe de banĭ. Oştirea poloneză, care e gata de luptă, va porni cam prin August şi va începe campania. Nenorocirea Moldoviĭ şi extrema eĭ istovire sunt pecât de indescriptibile, pe atât de nesuferite, şi de órece întréga provisiune de grâŭ a anuluĭ trecut a fost dusă în magasiile din Cameniţa, ear recolta din anul acesta a fost fórte slabă, principatul acesta nu are nicĭ măcar măngâierea proverbuluĭ „saepe premente Deo fert Deus alter opem", ci, părăsită de tóte puterile sorţiĭ şi privind cu desnădăjduire în viitor, îşĭ aştéptă mântuirea de peire şi-şĭ găseşte puterea indelungeĭ răbdărĭ numaĭ în credinţa în minunile atotputerniciеĭ dumneḑeieştĭ. [2])

---

[1]) Residentul Ión Cristofor Khindsperg cătrĕ Impĕratul. Adrianopol, 13 Aprilie 1673.

[2]) Domnul Moldoviĭ Stefan Petriceicu cătrĕ Pórta. Hotin, 28 unie 1673.

La 20 Iunie Domnul Moldoviĭ (Stefan Petriceicu) a trimis Porțiĭ schița șanțuluĭ, pe care l-a făcut pe teritoriul polonez pentru apărarea poduluĭ noŭ ce s'a clădit pe rîul Nistru, trimițând totodată și știrea despre mórtea generaluluĭ polonez Sobieski. Marele Vizir a primit știrea acésta cu întristare, de óre-ce el (expresiunea luĭ) a perdut în Sobieski un bun prieten, căruia are să-ĭ mulțuméscă cucerirea Camenițeĭ și a întregeĭ Podoliĭ.[1])

Cancelarul Poloniеĭ vestеște prin o scrisóre pe Princi- 1673
pele Grigorașcu Ghica, că în curênd va fi trimis la Pórtă un ambasador polonez în persóna Palatinuluĭ Rusieĭ Ión Iablonowski, ca să închee pacea și s'o ratifice, îl rógă să stăruie după putință, ca Turciĭ să sisteze pregătirile de rĕsboiŭ contra Polonieĭ, căcĭ republica e gata să cedeze întréga Podolie în proprietatea Porțiĭ otomane și să întreție cu dênsa în viitor relațiunĭ de bună vecinĕtate, dacă Pórta va renunța la tributul anual, a căruia plată ar fi peste putință, și nu va maĭ stărui asupra luĭ. Insărcinatul luĭ Ghica, care în urma însărcinăriĭ Mareluĭ Vizir fusese trimis în Polonia și primise de la Cancelarul acea scrisóre către Ghica, a maĭ făcut afară de acésta la Pórtă raport verbal despre stările actuale din Polonia și în deosebĭ despre vrajba ivită din causa capitațiuniĭ proiectate și a decisiuniĭ negative primite de de la Impĕratul, care atât din considerațiune pentru raporturile eĭ pacînice cu Pórta, cât și în urma purtăriĭ de grijă pentru potolirea turburărilor din Ungaria re-

---

[1]) Residentul Ión Cristofor Khindsperg cătrĕ Impĕratul. Adrianopol, 1 Iulie 1673.

fusă a-ĭ da Poloniei orĭ-şi-ce ajutor înarmat direct. Tot acest emisar a vorbit despre concentrarea a 15,000 de Polonezĭ aprópe de Lemberg, unde a fost chemat şi Hatmanul Căzăcesc Hanenco cu 5000 de ómenĭ, pentru-ca să pótă da cu puterĭ unite pept cu năvala Turcilor; el a desminţit apoĭ şi ştirea despre mórtea generaluluĭ Sobieski, care, din contra, a plecat la Danţca spre a-şĭ spori óstea.[1])

1673 Apaffy s'a folosit de tóte apucăturile intrigeĭ, ca să determine Pórta a lua parte la acţiunea nemulţumiţilor maghiarĭ contra Impĕratuluĭ şi a stăruit în patru rêndurĭ, ca Pórta să cuceréscă partea împĕrătéscă din Ungaria şi să ocrotéscă pe Maghiariĭ îndărĕtniciţĭ. Spre a-ĭ îmbărbăta pe Turcĭ, el a afirmat, că Impĕratul a suferit de curênd o înfrângere decisivă în lupta cu Francesiĭ, că cincĭ dintre Principiĭ electorĭ aŭ trecut de la partidul german la cel francez, că 10,000 de luptătorĭ din Ungaria şi din Ardél îĭ staŭ Porţiĭ în tótă clipa la disposiţiune, dar aŭ de gând să se unéscă ear cu Impĕratul contra Porţiĭ, dacă Turciĭ îĭ vor părăsi. De óre-ce înse Pórta, la care Panaioti lucréză cu tótă energia contra luĭ, nu numaĭ i-a dat poruncă aspră să nu se amestece în agitaţiunile şi în hărţuelile Maghiarilor contra Impĕratuluĭ, cu care Turcia doreşte să trăiască şi maĭ departe în pace, ci totodată l'a şi ameninţat în tótă seriositatea, că-l va sili cu putere armată să rĕmâie pe pace, el a ameninţat, că se va desface de Pórtă şi va

---

[1]) Residentul Ión Cristofor Khindsperg. Adrianopol, 2 şi 4 August 1673.

încetа a maĭ plăti tributul, o ameninţare, despre care agentul ardelén, temêndu-şĭ capul, nu i-a făcut împărtĕşire Mareluĭ Vizir, ci numaĭ Chehaialeĭ acestuia. Pórta înse, amênând pedepsirea vasaluluĭ îndărĕtnic până după încheerea învoeliĭ, la care spera să ajungă cu Polonia, nu l'a învrednicit să-ĭ dèe nicĭ un rĕspuns nicĭ la acéstă scrisóre ameninţătóre, nicĭ la cele ce aŭ maĭ urmat, ci a hotărît rĕsturnarea luĭ cu atât maĭ vîrtos, cu cât el nu s'a sfiit a ţese chiar şi în Polonia intrigĭ contra Turcilor.

Domnul Moldoviĭ (Stefan Petriceicu) adecă, căruia Pórta i-a dat însărcinarea de a-ĭ îndupleca pe cale confidenţială şi privată pe Polonesĭ să trimită o solie la guvernul turcesc, a şi încercat în adevĕr să împlinéscă însărcinarea acésta, a primit înse din partea Polonilor rĕspunsul, că eĭ aŭ primit de la Apaffy, din contra, informaţiunea, că Pórta repudiază orĭ-şi-ce negoţiare orĭ încheere de pace, ba aŭ citit-o acéstă chiar din scrisórea adresată luĭ de Marele Vizir, şi de aceea eĭ sunt atât de puţin dispuşĭ a trimite banĭ orĭ solie la Pórtă. De óre-ce dar Apaffi a presentat cu rea voinţă guvernuluĭ polonez scrisórea, prin care Marele Vizir l'a oprit de a lua parte la încercările de rĕsturnare ale rebelilor maghiarĭ, restălmăcind-o cu dibăcie ca dovadă despre veracitatea afirmaţiuniĭ sale, că Pórta nu vrea să ştie nimic despre pace şi despre negoţierĭ de pace, ura Turcilor contra luĭ a devenit neîmpăcată şi nu aştéptă decât césul priincĭos pentru rĕsplătire.

Voind să zădărnicéscă uneltirile luĭ Apaffy, Marele Vizir i-a poruncit din noŭ Domnuluĭ din Moldova să se foloséscă de tótă dibăcia şi de tótă viclenia luĭ spre a-ĭ

îndupleca pe Polonezĭ să trimită un ambasador şi să ratifice pacea şi să le promită pe sub mână decisiva sa intervenire personală la Pórtă, pentru-ca să li se reducă tributul. In acela-şĭ timp Pórta a trimis în Polonia o Agaună însoţită de 40 de persóne, ca să céră trimiterea ambasadoruluĭ polonez, şi să anunţe, că în caz de refus va urma inevitabil declaraţiunea de rĕsboiŭ a Turcieĭ, fiind totodată autorisat a le da Polonesilor speranţa, că tributul va fi redus [1]).

1673 La 2 Octomvrie a murit dragomanul Porţiĭ Panaioti Nicusio la vîrsta de 51 anĭ atât de grabnic şi de pe neaşteptate, precum se ḑice, în urma unuĭ atac de apoplexie, încât Curtea turcéscă, atinsă de acésta, bănuieşte pe tînĕrul medic Alexandru Mavrocordat, că l'a înlăturat prin otravă din cale-ĭ, pentru-ca să-ĭ pótă fi succesor în posiţiunea atât de influentă. Acest Mavrocordat, care a făcut în Italia timp de 15 anĭ studiĭ, a fost chemat sunt câte-va lunĭ în urma recomandaţiuniĭ luĭ Panaioti la curtea din Adrianopol a Sultanuluĭ şi candidéză acum ca rival al luĭ Ianachi pentru posiţiunea de dragoman al Porţiĭ, şi atât rudele MareluĭVizir, cât şi impresiunea favorabilă, pe care a făcut-o el personal asupra acestuia, îl fac să spere, că va reuşi [2]).

---

[1]) Dragomanul Ianachi cătrĕ residentul împĕrătesc Khindsperg. Tabĕra de la Isaccea, 9 Octomvrie 1673.

[2]) Residentul Ión Cristofor Khindsperg. Adrianopol, 21 Octomvrie 1673.

Principele Grigoraşcu Ghica a vestit pe Sultanul printr'- 1673
un curier grabnic, că Regele Poloniei a sosit cu doue corpuri de armată la Gliniani, depărtare de patru óre din sus de Lemberg, unde s'a împreunat cu el şi Generalul de Litvania cu o atreia armată; pedestrimea a şi plecat spre Halicz, ear Regele e gata să pornéscă după ea în fruntea celor-l'alte părţi din armată şi a nobilimii poloneze, pentru-ca să-i atace pe Turci la Hotin lângă Nistru şi să năvăléscă în Moldova, şi de aceea avant-garda poloneză a şi trecut Nistrul nu departe de Potoc şi s'a fortificat cu şanţuri. Surprins şi zăpăcit de ştirea acésta, Sultanul şi-a aşeḑat cartierul de iarnă, pe care dintru început hotărîse a-l pune la Silistria, mai departe la Baban, l'a comandat pe Marele-Vizir la Isaccea, unde se clădeşte podul peste Dunăre, ear pe Agaua Ienicerilor la Ismail, pe cel-l'alt ţĕrmure. S'a luat afară de acésta hotărîrea de a trimite înainte pe Caplan-Paşa cu 3000—4000 de ómeni, ca să acopĕră Hotinul şi de a însărcina pe Ghica să rĕspândéscă ştirea, că acéstă Paşaua are sub comanda sa 20,000 ómeni şi că aştéptă întăriri însĕmnate prin apropiata lui împreunare cu Dorojenco şi cu oştirea lui de Cazaci, pentru-ca să dee apoi cu succes pept cu Polonesii.

In acela-şi timp i s'a dat înse Principelui Ghica în cel mai mare secret însărcinarea confidenţială de a se folosi de tóte mijlócele posibile, ca să câştige pe Generalul Sobieski pentru interesele turceşti şi să-i promită atât mari sume de bani, cât şi mai ales spriginul Porţii pentru ridicarea lui în scaunul regal al Poloniei, dacă

va concedia armata poloneză și va stîrni ear vrajba de maĭ nainte între Regele Poloniei și nobilime.

Aceste apucăturĭ turceștĭ n'aŭ însе să fie luate în serios, ci aŭ să fie considerate maĭ mult ca un mijloc pre a câștiga timp, de óre-ce armata și altfel mică a osmanliilor, fiind și maĭ mult slăbită prin împărțirea eĭ la șase deosebite puncte de acțiune, care tóte sunt prea slab ocupate și astfel nu se pot susținé, nu póte de o cam-dată să înainteze nicĭ spre vre-un atac, nicĭ în mod defensiv [1]).

1673 Impĕratul se îndoiește, că mórtea subită aluĭ Panaioti, care maĭ ales în împregĭurările actuale e fórte regretabilă, are, precum afirma Kindsperg, să fie atribuită uneĭ tainice otrăvirĭ prin Alexandru Mavrocordat și anume în vederea unor scopurĭ egoiste, căcĭ e peste putință, ca Marele-Vizir să maĭ aibă în altul încrederea, pe care a avut-o în Panaioti, și după tótă probabilitatea nu va acorda altuia vaza și cercul de înrĭurire aluĭ, ceea ce va fi înțelegând fără îndoială și Mavrocordat. Residentul e decĭ însărcinat să-șĭ dee silința de a afla adevĕrul și să-ĭ raporteze Impĕratuluĭ despre resultatele cercetărilor sale [2]).

1673 Domnul Moldoviĭ (Stefan Petriceĭcu), amărît deja în urma numĕróselor și nesuferitelor despuierĭ făcute de Turcĭ în țara luĭ și personal adânc jignit maĭ ales din

[1]) Residentul Ión Cristofor Khindsperg. Adrianopol, 15 Noemvrie 1673.

[2]) Rescriptul Impĕratuluĭ Leopold I. cătrĕ residentul Ión Cristofor Khindsperg. Viena, 16 Noemvrie 1673.

causa îngâmfăriĭ Paşalelor ce treceaŭ cu oştirile lor prin ţară şi-l ameninţaŭ fără de sfială cu bătaie îu dată-ce nu le făcea numaĭ decât voile, a trecut la începutul luneĭ Noemvrie dimpreună cu toţĭ boieriĭ moldovenĭ în tabĕra poloneză, unde şi-a oferit serviciile contra Turcilor. Maĭ nainte înse de a fi făcut trecerea acésta el li-a poruncit din precauţiune supuşilor sĕĭ moldovenĭ să se refugieze cu întréga lor avere mişcătóre în pădurĭ şi să lase casele şi satele lor deşerte, pentru-ca astfel Turciĭ să fie lipsiţĭ de provisiunĭ şi de nutreţ, ear armata poloneză să le aibă aceste. El li-a arătat apoĭ Polonesilor atât de bine calea spre a-ĭ ocolì şi spre a-ĭ găsì pe Turcĭ, încât succesul a întrecut tóte aşteptările.

La 10 Noemvrie adecă oştirea poloneză i-a atacat cu tótă inima pe Turcĭ la Hotin şi a câştigat o strălucită victorie în luptă cu dênşiĭ. Paşaua de Bosnia cu 8000 dintre ceĭ maĭ bunĭ luptătorĭ aĭ sĕĭ, precum şi Sagardji-Paşa (al treilea în rang după Agaua Ienicerilor) aŭ acoperit cu doue-ḑecĭ de companiĭ de Ienicerĭ câmpul de luptă cu trupurile lor mórte. Pedestrimea şi călărimea din Rumelia, comandate de Saidogli-Paşa din Sofia, cumnatul Mareluĭ-Vizir, aŭ fost deasemenea pe deplin nimicite, ear comandantul lor însu-şĭ e rănit de mórte. Spahiiĭ (saŭ călărimea regulată), 4000 de ómenĭ, aŭ fost risipiţĭ în bătălie şi parte aŭ căḑut sub săbiile învingătoruluĭ, parte aŭ ajuns în robia luĭ. Grigoraşcu Ghica, aĭ căruia 5000 de Românĭ n'aŭ voit să se lupte contra Polonesilor, a căḑut şi el dimpreună cu óstea sa în mânile inimiculuĭ. Cu totul aŭ căḑut în ḑiua acésta sub loviturile Polonesilor peste 20,000 de Turcĭ, care

aŭ suferit o înfrângere atât de deplină, încât comandantul suprem Husein-Paşa din Silistria (ruda şi favoritul Sultanuluĭ, cunoscut maĭ de aprópe maĭ ales prin bătălia perdută de el în anul 1664 la Levencz, unde a jucat şi Ghica un rol nenorocit) abia a scăpat cu numaĭ 130 ómenĭ peste Nistru şi, stricând în urma sa podul, a găsit scăpare la Cameniţa după-ce a trebuit, se înţelege, să lase pradă duşmanilor parcul de artilerie, bagagele, corturile, precum şi tóte provisiunile de hrană şi de nutreţ.

După acéstă victorie principală Polonesiĭ aŭ cucerit Hotinul şi Suanza din faţă, în care doue fortăreţe aŭ lăsat garnisónă germană, apoĭ aŭ închis atât de bine vadul Nistruluĭ, încât s'a înlăturat putinţa uneĭ despresurărĭ orĭ vre-uneĭ alte ajutorărĭ făcute de Turcĭ prin Moldova. Eĭ aŭ ocupat apoĭ marele oraş Sucéva, reşedinţa de odinióră a Domnilor moldovenĭ, precum şi têrgul Némţuluĭ, şi astfel jumĕtate din Moldova a trecut în mânile lor. Neliniştit de aceste progrese ale inimiculuĭ, Caplan-Paşa, care se afla tăbărît în câmp deschis în dosul uneĭ fortificaţiunĭ de care cu 4000 de ómenĭ la Ţuţora, cale de treĭ ḑile de la Hotin, a trimis curierĭ peste curierĭ la Sultanul şi la Marele-Vizir, cerênd cu stăruinţă ajutor, căcĭ altfel e ameninţat şi el ca ceĭ-l'alţĭ de peire inevitabilă.

In urma acesteĭ cererĭ de ajutor Marele-Vizir se hotărîse să plece cu mica sa óste la Ţuţora, ca să sprginéscă trupa ameninţată şi Sultanul îĭ şi conferise Caftanul de onóre, sabia şi surguciul şi-ĭ încredinţase stégul profetuluĭ, când a sosit ştirea, că armata poloneză a ocupat tóte trecătorile spre Moldova şi înaintéză

în masse atât de marĭ, încât Marele-Vizir cu armata sa şi cu a Sultanuluĭ, care scădușe la 3000 de ómenĭ, nu putea să aibă nicĭ o nădejde de isbândă contra eĭ. Marele-Vizir şi-a schimbat dar gândul, şi s'a luat hotărîrea de a i se trimite luĭ Caplan-Paşa o întărire de 1000 călăreţĭ asiaţĭ, Sultanul în urma rĕscóleĭ Ienicerilor de la Isaccea să se retragă la Pervadi, ear Marele-Vizir să-şĭ pună tabĕra la Baban, pentru-ca să-ĭ se deschidă luĭ Caplan-Paşa, dacă nu s'ar fi putând susţiné în Moldova, o sigură linie de retragere peste Isaccea spre ţĕrmul drept al Dunăriĭ. Intre aceste poporul de la ţară avea să apere linia Dunăriĭ şi să oprésca atât pe Polonesĭ, cât şi pe Moldovenĭ de a trece rîul, căcĭ armata turcéscă era cu desĕvîrşire demoralisată, descuragiată, zăpăcită şi paralisată.

La 27 Noemvrie Domnul Munteniei Grigoraşcu Ghica, care fusese prisonier, s'a presentat spre marea mirare a Porţiĭ şi spre mulţumirea eĭ la Marele-Vizir şi i-a spus acestuia, că în curênd după-ce a fost prins el s'a recomandat ca prieten în taină al Polonieĭ şi astfel s'a oferit a pune cu óre-care ajutor primit de la Polonesĭ o puternică lovitură contra Turcilor la cale, că astfel a cerut şi primit de la Sobieski, corespondentul sĕŭ intim, o mică cétă spre acest scop, a trecut Prutul cu céta acésta, dar în acea-şĭ ḑi a fugit pe la mieḑul nopţiĭ dimpreună cu vre-o sută dintre ómeniĭ şi servitoriĭ sĕĭ, că Polonesiĭ, prinḑênd prea târḑiŭ de veste, l'aŭ urmărit, ce-ĭ drept, dar n'aŭ putut să-l ajungă. Turciĭ şi maĭ ales Marele-Vizir l'aŭ lăudat mult pentru fidelitatea şi pentru supunerea luĭ, şi deocamdată i s'a asignat Isaccea ca loc de şedere. După mărturisirile

uneĭ iscóde poloneze, care a fost prinsă, nobilimea polonéză e fórte nemulţumită de Sobieski pentru-că acesta l'a lăsat pe Ghica să fugă, căcĭ eĭ aveaŭ de gând să-l pedepséscă pe acesta cu mórtea, pe care o merita şi de care acum scăpase.

Tainicele legăturĭ de prietenie dintre Sobieski şi Ghica sunt apoĭ şi ele maĭ presus de tótă îndoiala şi sunt dovedite în mod indiscutabil prin raporturile secrete ale luĭ Sobieski cătrĕ Domnul muntén, care le-a presentat apoĭ în original Porţiĭ. Astfel anul trecut el a dat la timp luĭ Ghica şi prin acesta Porţiĭ ştire despre turburările din Polonia, de care guvernul otoman s'a folosit atât de bine, încât, trecând Dunărea, a putut să scótă la capĕt cucerirea Cameniţeĭ şi a Podolieĭ, căcĭ altfel, numaĭ de dragul luĭ Dorojenco, nu s'ar fi lăsat să fie înduplecat a face o expediţiune atât de primejdiósă şi de depărtată. Alte scrisorĭ ale luĭ Sobieski cătrĕ Ghica, care tóte aŭ fost predate Porţiĭ, daŭ ştire despre resolvarea conflictelor din Polonia, despre înarmările şi despre pornirea în persónă a Regeluĭ la rĕsboiŭ, despre înaintarea armateĭ poloneze spre Nistru, tóte aceste în deamĕnunt şi cu atâta exactitate, încât Pórta, dacă ar fi avut putinţa de a se pregăti şi de a-şĭ lua mĕsurile de apărare, ar fi putut pe basa acestor informaţiunĭ atât de vrednice de încredere să opună o puternică resistenţă ataculuĭ polonez, ba chiar să-l zădărnicéscă pe deplin. Pe lângă aceste propunerea făcută de Ghica luĭ Sobieski, că Turciĭ îl vor ajuta să câştige corónа regală, dacă va retrage armata poloneză şi va stîrni ea turburărĭ a casă, este şi ea dovadă destul de învederată despre intimitatea ce există între

aceştĭ doĭ bărbaţĭ, şi acéstă intimă legătură şi-a primit, în sfîrşit, ultima confirmare prin complicitatea luĭ Sobieski în ceea ce priveşte neiertata punere în libertate aluĭ Ghica şi fuga luĭ în Turcia [1]).

Câţĭ-va călăreţĭ turceştĭ, care aŭ scăpat viĭ din marea înfrângere de la Nistru şi s'aŭ refugiat prin Ucraina la Isaccea, s'aŭ adresat la Marele-Vizir cu plângerĭ exagerate contra Principeluĭ Grigoraşcu Ghica, asupra căruia aruncă cu atâta mânie vina pentru perderea bătălieĭ, încât cer extradarea neîntârḑiată aluĭ, pentru-ca chiar în faţa Mareluĭ-Vizir să-l sfâşie în bucăţĭ. Deşi aceste şi alte plângerĭ n'aŭ putut, ce-ĭ drept, să-l împingă pe Marele-Vizir a maltrata în mod efectiv pe Domnul învinovăţit, ele aŭ avut drept urmare neîntârḑiata mazilire aluĭ Ghica şi trimiterea luĭ la Constantinopol, unde soţia şi copiiĭ luĭ se aflaŭ ca ostatecĭ şi unde va avé să aştepte până la alte poruncĭ. Drept urmaş al luĭ în Muntenia a fost numit Duca, care a şi plecat cu grăbire la postul sĕŭ, pentru-ca să pună la timp capĕt rĕscóleĭ ce se pornise în ţară. Acéstă numire e fórte surprinḑĕtóre, de óre-ce acela-şĭ Duca a fost cu un an maĭ nainte depărtat în mod fórte ruşinos din scaunul Moldoviĭ, ba a suferit până chiar şi torturĭ. Moldova părăsită de Domnul eĭ (Stefan Petriceicu) a primit şi ea un noŭ Domn în persóna fostuluĭ agent moldovenesc Dumitraşcu (Cantacuzino). 1674

In vreme-ce Polonesiĭ aŭ ocupat Hotinul şi alte posi-

---

[1]) Residentul Ión Cristofor Khindsperg cătrĕ Impĕratul. Adachioĭ (sat la Dunăre, 6 ore de la Baban), 8 Decemvrie 1673.

ţiunĭ de la hotare, precum şi câte-va trecătorĭ şi aŭ pus la disposiţiunea fugaruluĭ Stefan Petriceicu un corp auxiliar de 10,000 de ómenĭ, ca să se susţie cu tótă hotărîrea în capitala Iaşĭ, ear restul armateĭ l'aŭ retras în lăuntrul Poloniei pentru asigurarea apropiateĭ alegerĭ de Rege, Caplan-Paşa a plecat peste nópte din tabĕra de la Ţuţora, unde nu se maĭ credea sigur de a nu fi surprins fără de veste, a dispus să fie aruncate în Prut cele 300 care de grâŭ, care îl împedecaŭ în mişcare şi prea eraŭ expuse în casul unuĭ atac făcut de inimic, şi a sosit la 15 Decemvrie, trecând Dunărea, la Isaccea, de unde apoĭ Marele-Vizir, care-l aşteptase tăbĕrît în corturĭ, s'a retras să-şi iee cartierul de earnă la Baban.

Drept mĕsură de precauţiune Turciĭ aŭ desfăcut podul de pe Dunăre simţindu-se după o atât de grea înfrângere fericiţĭ, că, mórtea subită a Regeluĭ Poloniei a oprit ca printr'un fel de minune armele poloneze în victoriósa lor înaintare, şi sperând, că învrăjbirile ce aveaŭ neapărat să se producă în timpul interregnuluĭ între partidele din Polonia le vor lăsa cuvenitul răgaz atât spre a se reculege, cât şi spre a se pregăti pentru o nouă campanie, ceea ce doriaŭ cu atât maĭ vîrtos, cu cât Cameniţa şi Podolia, precum şi Moldova şi Muntenia, grânarul lor, eraŭ considerate ca perdute, ba prevĕḑuseră şi nenorocirĭ cu mult maĭ marĭ pentru împĕrăţia otomană.

Invitat cu stăruinţă de Pórtă, Hanul tătăresc a luat în cele din urmă hotărîrea de a trece cu óstea sa Niprul pe la Ozu şi de a-ĭ alunga, întorcându-se spre Nistru, pe Polonezĭ din Hotin şi din Iaşĭ, pentru-ca să

restabiléscă apoĭ acum întrerupta comunicaţiune cu Cameniţa. In legătură cu mişcarea acésta stă şi plecarea luĭ Husein-Paşa din Cameniţa şi înaintarea luĭ peste Ucraina spre Moldova, pentru care Marele-Vizir i-a dat o întărire de 1000 ómenĭ, precum şi însărcinarea, în virtutea căreia era obligat a lua dimpreună cu Hanul tătăresc pe Polonesĭ şi pe rebeliĭ din Moldova la gónă şi de a-ĭ duce pe toţĭ fără deosebire în robie. Pórta să mângâie cu speranţa, că alegerea Regeluĭ Polonieĭ se va trăgăna orĭ că ea va cădé asupra persóneĭ luĭ Sobieski, care pune apoĭ în perspectivă ratificarea păciĭ favorabile pentru Pórtă, ceea ce s'ar potrivi de minune cu planurile eĭ de mărire teritorială [1]).

De óre-ce Grigoraşcu Ghica întreţine fără îndoială corespondenţă primejdiósă nu numaĭ cu Polonia, ci totodată şi cu Ungaria, şi face Porţiĭ fără de întârdiere împărtĕşire despre cele ce află, residentul e însărcinat şi pe viitor a fi cu luare aminte în cestiunea acésta şi a-ĭ face Curţiĭ împĕrăteştĭ raport despre cele ce va fi aflat [2]). 1674

Husein-Paşa, nenorocitul comandant în bătălia de la Hotin, isbit de disgraţia deplină a Sultanuluĭ şi a Porţiĭ, a fost la 27 Ianuarie scos din posiţiunea luĭ şi chemat să dee socotélă, n'a fost înse primit nicĭ de Marele-Vizir, nicĭ de Sultanul în persónă, ci osândit să i se 1674

[1]) Residentul Ión Cristofor Khindsperg cătrĕ Impĕratul. Adachioĭ (în Bulgaria la Dunăre) 3 Ianuarie 1674.

[2]) Impĕratul Leopold I. cătrĕ residentul Ión Cristofor de Khindsperg. Viena, 21 Fevruarie 1674.

confisce averile şi să fie surghiunit pe viaţă în Dardanele.

Intre aceste aŭ intrat în Moldova 7000 de Tătarĭ dimpreună cu 1000 de Turcĭ comandaţĭ de Chĭor-Paşa, apoĭ în urma uneĭ hotărîrĭ luate în comun un detaşament de 1500 Tătărĭ, 500 Turcĭ şi 500 Moldovenĭ a pornit înainte spre Iaşĭ, ca să facă recunóşterĭ asupra posiţiunilor ocupate de trupele poloneze.

Nu departe de Iaşĭ detaşamentul de recunóştere a dat peste o cétă de 400 călăreţĭ polonezĭ, care ĭeşise şi ea să facă recunóşterĭ şi care, fugind spre Iaşĭ din faţa puteriĭ învederat covîrşitóre, a perdut 24 ómenĭ ca prisonierĭ şi prin exagerata afirmaţiune, că se apropie o armată de 70,000 de Turcĭ şi de Tătarĭ a înspăimêntat atât de mult pe garnisóna de acolo, care consista numaĭ din călărime, încât ea a hotărît şi a şi executat fără de întârḑiere retragerea eĭ spre Sucéva şi spre Hotin, unde se afla pedestrimea poloneză. Imediat după aceea a intrat apoĭ óstea tătăréscă în Iaşĭ, a prădat în tótă tigna capitala acésta, a dus multe femeĭ şi mulţĭ copiiĭ în robie şi a pustiit în paguba Turcilor întréga Moldovă cu atâta lipsă de cruţare, încât sĕrmana ţară, părăsită cu desĕvîrşire de locuitoriĭ eĭ şi despuiată pe deplin de vite, e în prada celeĭ maĭ marĭ miseriĭ.

In timpul acestor evenimente cetatea Cameniţa, care era asediată de Polonesĭ, suferia atât de mult în lipsă de provisiunĭ, încât garnisóna eĭ era nevoită să-şĭ mănânce caiĭ; Marele-Vizir a ordonat deci să i se trimiţă cetăţiĭ strîmtorate 200 de care de proviant şi solda pe şase lunĭ. Când înse acest transport de provisiunĭ a sosit la Iaşĭ şi aştepta să fie escortat în drumul sĕŭ

spre Cameniţa de un detaşament compus din Turcĭ şi din Tătarĭ, garnisóna poloneză-germană din cetatea Némţuluĭ a făcut o ĭeşire violentă contra Turcilor şi contra Moldovenilor, ca să împedece transportul, a omorît aprópe 500 de ómenĭ, pe când ea a perdut abia 70, şi a obţinut prin acésta oprirea transportuluĭ la Iaşĭ, ear acésta cu atât maĭ vîrtos, cu cât şi cele-l'alte drumurĭ ce duc spre Cameniţa şi în deosebĭ Hotinul de lângă Nistru se aflaŭ şi ele în stăpânirea Polonesilor. Tóte aceste nu l'aŭ împedecat pe Marele-Vizir să trimită şi el Sultanuluĭ drept trofee capete de Polonezĭ şi de Moldovenĭ, care i se trimiseseră la Baban pentru mascarea înfrângeriĭ. In cele din urmă Turciĭ s'aŭ îmbărbătat să trimită la Cameniţa printr'un corp de 3000 de călăreţĭ, parte Turcĭ, parte Tătarĭ, solda pe jumĕtate de an, precum şi provisiunea de făină, din care fie-care călăreţ a luat asupra sa un sac.

Sórta garnisónelor germane-poloneze din Moldova, care în tot timpul acesta n'aŭ primit de la Sobieski nicĭ întărirĭ, nicĭ provisiunĭ, nicĭ muniţiunĭ, şi astfel nicĭ că se maĭ pot susţine timp maĭ îndelungat, e fórte vrednică de compătimire, precum iese la ivélă din o scrisóre adresată de locotenentul-colonel Teodor Franck, comandantul polonez al Suceveĭ, către Sobieski, care e datată de la 25 Fevruarie şi a fost captată de Principele Dumitraşcu Cantacuzino şi trimisă Mareluĭ-Vizir. După acéstă scrisóre garnisóna de la Némţu a rĕsbit, ce-ĭ drept, cu o perdere de 70 morţĭ şi 30 greŭ răniţĭ până la Sucéva şi a tăiat 500 dintre duşmanĭ; garnisóna concentrată înse în acest oraş se vede redusă la nevoia de a-şĭ mânca caiĭ, singura hrană ce i-a rĕ-

mas după-ce a mâncat cânii, pe care-ĭ avuse la dênsa. De óre-ce duşmaniĭ aŭ înfundat tóte puţurile de la pólele casteluluĭ şi bat afară de acésta tóte drumurile cu un necurmat foc de puştĭ, lipsa de apă şi de lemne e în cetatea asediată atât de mare, încât acoperişul casteluluĭ a fost întrebuinţat ca combustibil şi garnisóna a fost nevoită în maĭ multe rênduri a face ĭeşirĭ, care aŭ fost împreunate cu marĭ perderĭ din ambele părţĭ şi aŭ fost zadarnice maĭ ales pentru-că avantposturile oştiriĭ moldovene, cutrierând pentru recunóşterĭ împregĭurimile cetăţiĭ, aŭ ştiut totdeauna să prindă la timp veste despre pregătirile făcute pentru ieşire.

Armata de asediŭ de la Sucéva consistă din şapte companiĭ de Turcĭ comandate de Chĭor-Paşa, din 12 companiĭ ale Domnuluĭ Moldoviĭ şi de 2000 de ómenĭ adunaţĭ ca contingent al supuşilor şi al poporuluĭ din Moldova.

Turciĭ nu pot înse să-ĭ inspire garnisóneĭ acea-şĭ frică ca Moldoveniĭ desnădăjduiţĭ, şi dacă în timp de 14 ḑile cetatea nu va fi provĕḑută cu ómenĭ, cu proviant şi cu muniţiunĭ, ea va trebui, — după-cum declară Franck fără de sfială, — să se predee în mânile duşmanuluĭ în urma nevoilor grele.

Intre aceste a sosit în tabĕra Mareluĭ-Vizir un curier al luĭ Petru Dorojenco, Hatmanul Cazacilor de Zaporov, care cere cu stăruinţă ajutor grabnic. Din scrisórea adresată de Hatman Chehaialeĭ Mareluĭ-Vizir, datată din Czeherin la 29 Ianuarie 1674, precum şi din spusele curieruluĭ ĭese la ivélă, că Moscoviţiĭ aŭ cucerit deja şase dintre oraşele căzăceştĭ, între care Cercas, Caniow şi Corsin sunt cele maĭ însĕmnate, aŭ asediat Czehe-

rinul, reşedinţa luĭ, şi afară de acésta s'a pus în mişcare spre Crimea o deosebită armată de 50,000 Calmucĭ şi Cazacĭ, ca să-ĭ atace pe Tătarĭ. Ingrijat dar, ca nu cum-va supuşiĭ sěĭ să se rěscóle şi să se unéscă cu Moscoviţiĭ, Dorojenco se rógă să i se trimită Tătariĭ tăbărîţĭ în Moldova ca cel maĭ grabnic ajutor armat şi astfel să li se trimită ordine în acest înţeles atât lor, cât şi Sultanuluĭ Kalga. Primejdia acésta a fost confirmată şi prin scrisórea trimisă din Barişovca la 16 Ianuarie 1674 de cătrě Dumitraşcu, căpitanul moscovit de la Bereiaslav, Domnuluĭ Moldoviĭ, în care se spune deslușit, că la 31 Decemvrie (st. v.) 1673 óstea de 70,000 ómenĭ a Moscoviţilor a plecat sub comanda Generaluluĭ Chowanski, cu care s'aŭ unit şi căpeteniile Ioan Somulewicz şi Gheorghe Romadanowski.

Primind ştirea acésta, Marele-Vizir i-a trimis luĭ Dorojenco, ce-ĭ drept, deocamdată numaĭ 500 dintre Tătariĭ din Moldova în ajutor, dar a ordonat să se facă în întréga împěrăţie cele maĭ întinse şi maĭ zelóse pregătirĭ de rěsboiŭ, care sunt dovadă învederată despre temerile ce-ĭ inspiră intervenţiunea moscovită şi îndoitul rěsboiŭ ce se produce prin ea.

Tot se maĭ menţine de altminterĭ credinţa generală, că medicul Alexandru Mavrocordat a curmat din adins viaţa luĭ Panaioti Nicusio şi anume nu în urma vreuneĭ însărcinărĭ din partea Turcilor, ci numaĭ din egoism şi ca să moştenéscă importanta luĭ posiţiune; el a şi obţinut în adevěr posiţiunea acésta prin intervenirea uneĭ rude a Mareluĭ-Vizir, pe care o tratase cu succes în hidropică. Perderea luĭ Panaioti e de altminterĭ, în genere, maĭ regretabilă pentru Turcĭ, pe care

iĭ sfătuia să nu rumpă la timp nepotrivit relaţiunile cu Impĕratul, decât pentru Impĕratul el însu-şĭ, ale căruia interese numaĭ cu gândurĭ ascunse şi nu odată cu rea credinţă îşĭ dedea silinţa să le susţie, astfel că Marele-Vizir, care acum e lipsit cu desĕvîrşire de orientare, a perdut prin mórtea luĭ maĭ mult decât Impĕratul pe jumĕtate servit şi pe jumĕtate trădat.

Marele-Vizir a cerut nu de mult de la Apaffy extradarea boierilor maĭ de frunte, care s'aŭ refugiat în Ardél cu tributul anual deplin adunat al Munteniei, căcĭ altfel atât Principele Ardéluluĭ, cât şi aceştĭ fugarĭ vor fi consideraţĭ ca duşmanĭ aĭ Porţiĭ şi vor fi urmăriţĭ cu cele maĭ aspre mijlóce de execuţiune. Ea li-a făcut în acela-şĭ timp rebelilor maghiarĭ împărtĕşire verbală, că eĭ n'aŭ să conteze la ajutorul Porţiĭ câtă vreme ea se află în rĕsboiŭ cu Polonia şi cu Moscoviţiĭ, vor puté înse maĭ târdiŭ, după-ce va fi resolvat aceste conflicte şi va fi concentrat oştirile eĭ propriĭ în Ungaria superióră.

Făcând Pórta luĭ Sobieski ofertul de a-ĭ trimite dorita anticipaţiune de banĭ, dacă va trimite pe vre-una din rudele sale drept ostatec, el a rĕspuns, că „nu póte să trimită ca ostatec pe vre-una dintre rudele sale din Polonia în Turcia, fiind-că prin acésta s'ar da neapărat de gol apucătura şi tainica luĭ înţelegere; el a rugat înse pe Regele Franţeĭ să dee ambasadoruluĭ francez, care se afla orĭ va fi trimis la Pórtă, împuternicirea de a da garanţie suficientă pentru suma ce i se va da; ţine de altminterĭ, ca să i se dee, maĭ nainte de a fi primit baniĭ, lămurirĭ precise asupra con-

dițiunilor și asupra reservelor, cu care Pórta e dispusă a-ĭ da acest ajutor de banĭ“.

Rĕspungênd înse la aceste, Marele-Vizir a făcut obiecțiunea, că „negoțierile aceste, care se urméză în taină numaĭ cu el, n'aŭ să fie aduse de loc la cunoștința Francezilor; apoĭ Porțiĭ nu îĭ pare câtu-șĭ de puțin acceptabilă garanția dată de Francezĭ, care sunt o națiune de tot schimbăciósă ce nu se ține de vorbă nicĭ în afacerile eĭ și cu atât maĭ puțin ar puté să se ție în interesul străin al luĭ Sobieski; el e decĭ invitat a propune vre-o altă garanție și a evita orĭ-și-ce participare a ambasadoruluĭ francez în afacerĭ, asupra cărora are atât de mult să se păstreze secretul; pe când înse Pórta e gata să satisfacă pe deplin cererea luĭ în ceea ce privește ajutorul de banĭ, ea ține cu tot dreptul să fie de maĭ nainte dumirită asupra moduluĭ, în care i se va face restituirea, și anume, dacă după reușirea luĭ Sobieski restituirea se va face din propriiĭ luĭ banĭ orĭ din alțiĭ, dacă după urcarea luĭ în scaun ea se va face prin o repartițiune generală orĭ pe altă cale. Cât, în sfîrșit, pentru serviciul, pe care Pórta i-l cere drept compensațiune, el nu e nicĭ imposibil, nicĭ greŭ și se mărginește numaĭ la formala cedare pe cale pacĭnică a întregeĭ Podoliĭ, care a fost și altfel cucerită cu arma și se află sub stăpânirea Osmanliilor; dacă e mulțumit cu acésta, s'o spuie fără de amânare, pentru-ca sumele de banĭ ce i s'aŭ promis să fie puse la locul cuvenit la disposițiunea luĭ, ca să se pótă folosi la timp de ele [1]).

[1]) Residentul Ión Cristof de Khindsperg cătrĕ Impĕratul. Adachioĭ, la Dunăre, 22 Martie 1674.

1674 Ceĭ treĭ miĭ de călăreţĭ trimişĭ la Cameniţa cu baniĭ şi cu saciĭ de făină nu numaĭ aŭ scos-o acésta norocos la capĕt, dar s'aŭ şi întors la Iaşĭ fără-ca să întimpine vre-o resistenţă din partea Polonesilor şi aŭ escortat de aicĭ cu cel maĭ bun succes până la Cameniţa cele două sute de care de provisiunĭ ce rĕmăseseră aicĭ. De óre-ce ceĭ opt-sute de boĭ întrebuinţaţĭ la acest transport aŭ rĕmas în cetate şi aŭ maĭ fost aduse tot acolo alte 300 care de provisiunĭ din Mohilew, importanta cetate e atât de cu prisos aprovisionată, încât póte să se despăgubéscă pe din destul pentru fómetea, pe care a suferit-o, şi aştéptă fără de grijă un asediŭ de câte-va lunĭ.

Dacă ne gândim înse, că Polonesiĭ aveaŭ fără îndoială putinţa de a împedeca aprovisionarea uneĭ garnisóne ajunse la ultima strîmtorare, care în scurt timp ar fi trebuit neapărat să predee cetatea şi dimpreună cu ea tótă Podolia fără de luptă în stăpânirea Polonesilor, şi că încercarea acésta tot nu s'a făcut, dacă ne gândim, că cele treĭ cetăţĭ moldoveneştĭ căḑute după bătălia de la Hotin în stăpânirea Polonesilor, în care se află maĭ ales garnisóna germană, sunt în lipsă de provisiunĭ şi de muniţiunĭ ajunse la nevoia de a li se preda Turcilor, i se dă observatoruluĭ nepreocupat învederat pe faţă atitudinea trădătóre manifestată prin aceste negligenţe ale luĭ Sobieski faţă cu Polonia şi faţă cu creştinĕtatea, şi îngâmfarea Turcilor a început ear să créscă vĕḑĕnd cu ochiĭ. Tocmaĭ rĕḑĕmĕndu-se pe acéstă înţelegere cu Sobieski a recâştigat Marele-Vizir pe de o parte aprópe întréga Moldovă, ear pe de alta libera comunicaţiune cu Cameniţa şi, ne maĭ temĕndu-se

de o năvălire a Polonezilor, a luat disposițiunĭ să se clădéscă o nouă punte de luntri la Isaccea, în locul celeĭ de maĭ nainte, ear acésta cu intențiunea de a maĭ trimite 6000 de Turcĭ la corpul de Tătarĭ tăbĕrît în Moldova și de a ocupa prin óstea astfel sporită tóte trecătorile Nistruluĭ din fața Moscoviților [1]).

Turciĭ nu și-aŭ adunat reserve de provisiunĭ și în 1674
cartierul general al osmanliilor a și început să se simtă o atât de mare lipsă de unele soiurĭ de alimente, cum e de exemplu carnea de vită și cea de berbec, încât comandanțiĭ Turceștĭ, fiind Moldova pe deplin ruinată și Muntenia fórte sleită, înclină spre planul de a muta câmpul de rĕsboiŭ peste Muntenia și peste Ardél în Polonia cea mănósă, unde susținerea pe socotéla dușmanuluĭ a armateĭ ar fi întru cât-va asigurată.

Domnul Moldoviĭ, Dumitrașcu (Cantacuzino), a vestit la 20 Aprilie pe Marele-Vizir, că el a primit prin o rudă a sa trimisă ca iscódă în Polonia știrea vrednică de tótă încrederea, că în urma negoțierilor secrete puse la cale de Sobieski republica Polonieĭ a luat hotărîrea de a trimite la Pórtă un internunțiŭ de încredere, care va avé să aducă înapoĭ și pe Agaua turcéscă trimisă anul trecut la Varșovia în cestiunea negoțierilor de pace.

La 21 Aprilie Marele-Vizir a primit raport secret despre o luptă, pe care doue-spre-ḑece escadróne de călărime poloneză trimise pentru întărirea garnisóneĭ din

---

[1]) Residentul Ión Cristof de Khindsperg cătrĕ Impĕratul. Adachioĭ, 2 Aprilie 1674.

Sucéva aŭ avut-o în drumul lor cu Sultanul Ghiraĭ, căpetenia tătăréscă, pornită spre a prăda câte-va sate din Polonia, cu un succes atât de norocos, încât cea maĭ mare parte a cetelor de Tătarĭ a fost nimicită. Spre a nu descuragia armata turcéscă, Marele-Vizir păstréză asupra acesteĭ ştirĭ triste cel maĭ mare secret şi publică numaĭ ştirile favorabile ce sosesc.

De óre-ce Pórta a făcut de altminterĭ în tóte rĕsbóiele eĭ cu puterile creştine spre paguba eĭ experienţa, că trupele moldovalache aŭ fost în momentul decisiv necredinciόse şi i-aŭ făcut duşmanuluĭ lesnirĭ, ea a luat hotărîrea bine chibzuită de a se folosi de ele numaĭ pentru escortarea transporturilor de provisiunĭ [1]).

1674 Internunţiul polonez Siekerzinski, Colonel în armata poloneză şi unéltă confidentă a planurilor luĭ Sobieski, a sosit la ḑece Maiŭ în Baban la Marele-Vizir, a fost ţinut sub aspră priveghiere, ca să nu vie în atingere cu persóne străine şi la 13 Maiŭ primul ministru turcesc l'a primit în audienţă.

El i-a presentat acestuia o scrisóre aluĭ Sobieski, în care se spune, că numaĭ mórtea subită a Regeluĭ Polonieĭ a făcut să se amâne concediarea ambasadoruluĭ turcesc, republica înse doreşte şi acum, ca maĭ nainte, să încheе pace cu Pórta; verbal a adăugat internunţiul numaĭ că Polonesiĭ aştepta cu atât maĭ grabnic rĕspunsul, cu cât el ar sosi la cel maĭ potrivit timp maĭ nainte de disolvarea dieteĭ întrunite. Rĕspunsul pre-

---

[1]) Residentul Ión Cristof de Khindsperg cătrĕ Impĕratul. Adachioĭ, 6 Maiŭ 1674.

sumpţios al Mareluĭ-Vizir a fost: „Noĭ suntem deja gata de rĕsboiŭ; dacă înse veţĭ cere printr'un mare ambasador pace de la Sultanul, îmĭ voĭ da şi eŭ silinţa, şi póte-că Sultanul va asculta cererea vóstră".

La întrebarea Mareluĭ-Vizir, dacă maĭ are ce-va de spus, internunţiul a rĕspuns afirmativ, înse cu adaosul, că acésta nu póte s'o spună în public.

Când apoĭ Marele-Vizir a cerut să i se facă împărtăşire despre însărcinările secrete date în scris, internunţiul i-a predat în original instrucţiunile secrete primite de la Sobieski (a cărora copie exactă Khindsperg o trimite Impĕratuluĭ alăturată la acest raport). Sobieski se declară în ele dispus a maĭ prelungi, la nevoie, termenul de cincĭ sĕptĕmânĭ stabilit pentru alegerea Regeluĭ, ear mărimea sumeĭ ce urméză a i se împrumuta o lasă la libera apreciarea Mareluĭ-Vizir.

Intre aceste Sobieski a rĕtras din adins întréga armată poloneză din Podolia, pentru-ca aprovisionarea cetăţiĭ Cameniţa, care e apărată de o garnisónă de 6000 Ienicerĭ, să se pótă face fără de împedecare şi în tótă comoditatea; în acela-şĭ timp şi-a dat, în urma stăruinţelor Mareluĭ-Vizir, tótă silinţa de a determina prin fel de fel de dificultăţĭ şi de neajunsurĭ pe Moscoviţĭ să renunţe la gândul de a-ĭ da Polonieĭ spriginire orĭ ajutor înarmat, ceea-ce a şi avut resultatul, că Moscoviţiĭ şi-aŭ rĕtras trupele auxiliare dincolo de Nipru. Intr'un cuvênt, trădarea luĭ Sobieski faţă cu Polonia şi faţă cu Creştinĕtatea e maĭ presus de tótă îndoiala [1]).

---

[1]) Residentul Ión Cristof de Khindsperg cătrĕ Impĕratul. Adachioĭ, 26 Maiŭ 1674.

1674 La 2 Iunie internunţiul polonez Siekierzinski a fost primit în şedinţă publică a Divanuluĭ în audienţă de adio şi a fost concediat în auḑul tuturora în următoriĭ termenĭ: „Aĭ venit, ca să cerĭ pace, şi stăruĭ în acela-şĭ timp să vi se cedeze Cameniţa. Acésta e o cerere fără de rost, pe care în timp de patru sute de anĭ, cât am cucerit şi stăpânit nenumĕrate regate şi principate, n'am împlinit-o şi nu am putut să o împlinim nimĕnuĭ. De aceea am socotit a fi lucru cu desĕvêrşire zadarnic şi neiertat să-ĭ fac Sultanuluĭ arĕtare despre cererea vóstră nesocotită".

Internunţiul a dat la acésta cu sfială rĕspunsul, că Polonesiĭ aştéptă acéstă graţie numaĭ din mila Porţiĭ, căcĭ Mareluĭ-Vizir îĭ este în deajuns cunoscută starea de plâns, în care se află regatul Polonieĭ.

Marele Vizir a replicat: „Graţie şi milă sunt la locul lor numaĭ când vorba e de cererĭ drepte, nu pot înse să fie sperate, când pretensiunile sunt nesocotite. Cât pentru pacea cerută, Polonia să-ĭ trimită Sultanuluĭ un mare ambasador pentru încheerea eĭ şi să renunţe la retrocedarea Cameniţeĭ; atuncĭ va interveni şi el (Marele-Vizir) la Sultanul pentru încheerea păciĭ şi-şĭ va da silinţa să găséscă pentru regatul Polonieĭ vre-o altă compensaţiune. De o cam-dată Pórta a înarmat şi s'a făcut gata de luptă, pentru-ca să pótă începe în curênd rĕsboiul contra Poloniei".

Drept încheere Marele-Vizir i-a dat un rĕspuns scurt şi ţinut în formele politeţeĭ convenţionale la adresa luĭ Sobieski, i-a dat înse prin Chehaĭaua sa să înţelégă, că tóte împărtĕşirile, pe care fostul Domn al Munteniei Grigoraşcu Ghica şi actualul Domn al Moldoviĭ Dumi-

trașcu Cantacuzino i le-aŭ făcut din când în când luĭ Sobieski prin scrisorile lor, aŭ fost făcute cu știrea și cu aprobarea Mareluĭ-Vizir și din însărcinarea luĭ, că Pórta i-a promis, ce-ĭ drept, luĭ Sobieski în schimbul unor serviciĭ un mare împrumut de banĭ spre a câștiga Coróna, înse în urma întârḑieriĭ luĭ cu trimiterea ostatecilor și prin negoțierile luĭ circumstanțiale, răpitóre de timp și zadarnice ea a fost împinsă a înarma și a concentra cu marĭ cheltuielĭ o armată puternică, că Turciĭ aŭ părăsit acum gândul de a-ĭ da împrumutul promis, ceea-ce ar puté să împingă armata otomană la rĕscólă, dacă s'ar afla, dar Pórta e gata și acum, ca maĭ nainte, a-ĭ acorda Poloniei o pace favorabilă, dacă condițiunile eĭ vor fi acceptabile, și a-l ajuta cu alte mijlóce și pe alte căĭ pe Sobieski să câștige coróna regală, dacă el îșĭ va da silința de a maĭ amâna alegerea de rege, că cedarea de bună voie a cetățiĭ Camenița e în contraḑicere atât cu Coranul și cu tradițiunile vechĭ ale împĕrăției otomane, cât și cu vaḑa Sultanuluĭ victorios și nu ar puté să fie justificată prin vre-un alt cas analog din istoria osmanliilor; conveniţĭ înse odată asupra acestuĭ punct, tóte cele-l'alte stipulațiunĭ cuprinse în instrucțiunile secrete vor fi primite și aprobate.

Concediat astfel și încărcat cu darurĭ bogate, internunțiul a plecat la 5 Iunie din Baba prin Moldova acasă în Polonia.

Pe când dar Sobieski a rĕtras trupele poloneze tăbĕrîte împregĭurul Camenițeĭ, ba a lăsat în cea maĭ mare strîmtorare și garnisóna germană din Hotin, Turciĭ aŭ trimis la Camenița provisiunĭ de făină încărcată pe 500

cămile şi aŭ însărcinat în acela-şĭ timp pe Domnul din Moldova şi pe cel din Muntenia să trimită şi eĭ câte-va sute de care de provisiunĭ în acea-şĭ cetate, pentru-ca să aibă destulă hrană Hanul tătăresc ce urméză să se ducă acolo şi el în persónă. Acest transport de provisiunĭ a fost escortat de Caplan-Paşa cu 3000 de ómenĭ până la Ţuţora, de unde îl vor primi apoĭ Tătariĭ şi-l vor escorta în cetate.

Puţin în urmă garnisónele germane-poloneze ale celor treĭ locurĭ fortificate din Moldova, Sucéva, Némţu şi Ştudeniţa (se vede că e Hotinul), aŭ fost silite de extrema nevoie să le deşerteze şi aŭ rĕsbit prin mijlocul trupelor inimice cu o perdere de 30 morţĭ şi aprópe tot atâţĭ răniţĭ. Pe prisonierĭ, între care aŭ fost unul din Curlanda, treĭ Svedienĭ, cincĭ din Danţca, ear ceĭ-l'alţĭ Prusienĭ şi Polonesĭ, Domnul Moldoviĭ Dumitraşcu (Cantacuzino) i-a trimis la 13 Iunie la Baba Mareluĭ-Vizir, care era, ce-ĭ drept, dispus a-ĭ lăsa în viaţă, dar a fost nevoit printr'un ordin al Sultanuluĭ a-ĭ executa fără de amânare.

Pórta e ţinută de altminterĭ de Domnul Moldoviĭ Dumitraşcu mereŭ în curent despre cele maĭ importante din evenimentele ce se petrec în Polonia, şi un efect cu deosebire înveselitor a făcut asupra Turcilor cam îngrijaţĭ şi puşĭ pe gândurĭ ştirea dată de el despre urcarea în scaun aluĭ Sobieski, în urma căreia Sultanul a plecat de la Isaccea şi se gândeşte să iee mĕsurĭ pentru trecerea neîntârḑiată a Dunăriĭ [1]).

[1]) Residentul Ión Cristofor Khindsperg cătrĕ Impĕratul. Adachioĭ, 3 Iulie 1674.

Sultanul a plecat la 5 Iulie în Moldova spre Iaşĭ, a trimis pe Ibrahim-Paşa cu jumĕtate din óstea turcéscă şi cu tóte cetele de Tătarĭ în Ucraina contra Moscoviţilor şi a luat hotărîrea de a se stabili dimpreună cu Marele-Vizir la Soroca nu departe de rîul Nistru, unde se ating hotarele Moldoviĭ cu ale Ucraineĭ, ca să aştepte aci mult doritul sol de pace al Polonieĭ şi să urmăréscă din depărtare mersul rĕsboiuluĭ pornit contra Moscoviţilor [1]). 1674

Sosind la 25 Septemvrie la Iaşĭ, Khindsperg a avut parte de o escelentă primire din partea Domnuluĭ Moldoviĭ Dumitraşcu Cantacuzino, care i-a trimis spre întîmpinare pe ceĭ maĭ de frunte dintre boierĭ şi l'a primit în tóte privinţele fórte politicos. 1674

Cu câte-va ḑile maĭ nainte trecuse prin Iaşĭ Internunţiul polonez Ión Karaboski mergând la Sultanul, care trecuse cu întréga sa óste de la Soroca Nistrul şi năvălise în Ucraina. Călĕtoria luĭ de la Varşovia ţinuse timp de două lunĭ întregĭ, şi însărcinarea luĭ era să anunţe urcarea în scaun aluĭ Sobieski şi înclinarea Polonieĭ spre pace, dacă Pórta e dispusă a retroceda Podolia cucerită dimpreună cu Cameniţa. Sultanul a rĕspins fără de rĕsgândire condiţiunea acésta despreţuind o pace astfel cumpărată, şi de aceea i s'a făcut neplăcutuluĭ internunţiŭ polonez o primire puţin onorabilă.

Soldaţiĭ germanĭ din cele patru cetăţĭ moldovene căḑute aŭ intrat de curênd în serviciul Domnuluĭ din Moldova. In acela-şĭ timp înse Tătariĭ aŭ dat, în ciuda

---

[1]) Residentul Ión Cristofor de Khindsperg cătrĕ Impĕratul. Galaţĭ, în Moldova, 8 Iulie şi 6 August 1674.

poruncilor desluşite ale Porţiĭ, năvală în câte-va marĭ sate moldoveneştĭ, depărtate numaĭ la vre-o doue césurĭ de Iaşĭ, le-aŭ prădat cu desĕvîrşire, aŭ luat 2000 capete de vite şi aŭ tîrît cu dênşiĭ în robie 4000 de suflete. Miseria acesteĭ marĭ şi frumóse ţĕrĭ e în adevĕr îngrozitóre, şi cea din urmă pustiire, făcută maĭ ântêiŭ de Polonesĭ şi repetată apoĭ de Tătarĭ, a fost atât de neomeneşte rea şi atât de necruţător nimicitóre, încât doue treimĭ din poporaţiune parte s'aŭ risipit, parte s'aŭ prăpădit în alte chipurĭ.

De o cam-dată Pórta se mulţumeşte cu negoţierile de pace atât de lente şi de răpitóre de timp ale luĭ Sobieski, fiind-că speră, că prin acéstă amânare el va rĕuşi a-ĭ câştiga pe Magnaţiĭ împotrivitorĭ pentru pace. Ancă de la începutul campanieĭ a luat de altminterĭ în tainică înţelegere cu Marele-Vizir asupra sa sarcina de a pune la cale negoţierile de pace şi de a le duce înainte, de a împedeca de o camdată atacurile Turcilor contra Polonieĭ şi de a-l determina prin fel de fel de cuvinte pe Sultanul să plece de la armată şi să se întórcă la Isaccea şi la Adrianopol, ceea ce în adevĕr s'a şi întêmplat — sunt câte-va ḑile.

In cursul acestor evenimente a murit la Constantinopol fostul Domn al Munteniei Grigoraşcu Ghica tocmaĭ când îĭ rîdea speranţa de a fi ridicat ear în scaunul Munteniei [1]).

1675 După doue raporturĭ adresate de Domnul Moldoviĭ

---

[1]) Residentul Ión Cristofor de Khindsperg cătrĕ Impĕratul. Iaşĭ, 29 Septemvrie 1674.

Porţiĭ, la 24 Decemvrie 1674 şi la 10 Ianuarie 1675, şi comunicate în extract, Sobieski, asigurând partea superióră a Podolieĭ prin generalul Landskoronski, care a luat posiţiune la Cameniţa, ear partea inferióră prin câţĭ-va coloneĭ, care aŭ rĕmas la Bar şi la Mohilew, a intrat cu toiul armateĭ în Ucraina, unde a pus garnisóne în câte-va cetăţĭ, şi a înaintat până la Nipru, treĭ mile de la Zeherin, unde şi-a pus cartierul la orăşelul Sola. Acolo s'a pus, precum se ḑice, la cale între el şi Moscoviţĭ o învoială, în virtutea căreia aceştia îĭ cedéză dincóce de Nipru Kievul şi Kaniovul, ear în schimb li se recunóşte stăpânirea a tótă ţara şi a întreguluĭ popor de dincolo de Nipru. De óre-ce Polonesiĭ aŭ bătut cetele de Tătarĭ ale Sultanuluĭ Hadri Ghiraĭ şi le-aŭ făcut o perdere de 1000 de morţĭ, strîmtoratul Dorojenco a fost cuprins la Zeherin de mare spaimă şi a trimis la Sobieski doĭ solĭ cu propunerĭ de intrare la învoială, ceea ce face ca Turciĭ să nu prea pună mult temeiŭ pe credinţa luĭ. Se aştéptă de altminterĭ sosirea în persónă a Hanuluĭ tătăresc în fruntea oştiriĭ sale, ca să dee năvală în Ucraina. După-ce a dislocat cele maĭ multe din trupele sale poloneze dincóce şi dincolo de Bug, Regele Polonieĭ a aşeḑat restul pedestrimiĭ şi al călărimiĭ la Mohilew şi a lăsat numaĭ pe Generalul Korezki cu lefegiĭ germanĭ în Ucraina, unde e de altminterĭ lipsă de provisiunĭ. In cetatea fortificată Raskow, care a fost cucerită şi ea de Polonesĭ, li s'a asignat loc de şedere pribegiţilor foştĭ Domnĭ din Moldova şi din Muntenia, Constantin (probabil Basarab, care a domnit în Muntenia de la 1654 până la 1658, — veḑĭ Engel p. 298) şi Petru (probabil Petriceicu, fost

Domn din Moldova). Sobieski le asigurézǎ liberilor Cazacĭ moscoviţĭ de peste Nistru, dacǎ vor sǎ intre în serviciul Poloniei, drepturile nobililor polonezĭ intraţĭ în serviciŭ, ear supuşilor cǎzǎceştĭ eliberarea de sub jugul de servitute. Atitudinea luĭ Dorojenco e âncǎ nelǎmuritǎ; cǎpetenia Cazacilor de peste Nipru, Popovicĭ, se pregǎteşte sǎ nǎvǎléscǎ'n Moldova.

Dupǎ ştirĭ sosite maĭ târḑiŭ Tǎtariĭ din Crimea aŭ nǎvǎlit în Moldova şi atât în virtutea numěruluĭ lor covîrşitor, cât şi cu ajutorul primit de la Turcĭ aŭ respins o ĭeşire a garnisóneĭ poloneze-germane din cetatea Rascow de lângǎ Nistru, aŭ mǎcelǎrit pe cea mai mare parte din ceĭ ĭeşiţĭ şi aŭ fǎcut prisonierĭ pe doĭ cǎpitanĭ de frunte. O altǎ ceatǎ de Tǎtarĭ şi anume cea maĭ puternicǎ a pornit sub comanda Sultanuluĭ Nuradin, fecĭorul Hanuluĭ tǎtǎresc, spre Brazlav, ca sǎ facǎ prisonier pe Sobieski el însú-şĭ, care a stîrnit în Tǎtarĭ setea de luptǎ şi de pradǎ prin lipsa luĭ de trupe şi prin neîncrederea ce li-a inspirat-o Moscoviţilor, care, recunoscând din scrisorile luĭ interceptate necredinţa luĭ, i-aŭ refusat orĭ-şi-ce ajutor înarmat.

Impregĭurarea, cǎ Sobieski cu tóte progresele fǎcute de armatele luĭ n'a urmǎrit şi n'a nimicit un singur turc, ci, din contra, a rětras cea maĭ mare parte din óstea luĭ pentru ĭernare în Polonia, e un semn cǎ el doreşte sǎ întreţie bune relaţiunĭ cu Pórta [1]).

1675 Dupǎ cele din urmǎ rapórte date de Domnul Mol-

---

[1]) Residentul Ión Cristofor de Khindsperg cǎtrě Impěratul. Adrianopol, 7 Fevruarie 1675.

dovii (Dumitraşcu Cantacuzino) pe basa informaţiunilor primite din isvóre proprii Moscoviţii i-aŭ promis luĭ Sobieski un însĕmnat corp auxiliar de infanterie, dacă e dispus să-l întrebuinţeze ca garnisóne în cetăţile din Ucraina cucerite de el, i-aŭ refusat înse de o cam-dată călărimea, pe care o ceruse. Indispus atât din causa acesteĭ oferte lipsite de bună-voinţă, cât şi în urma puteriĭ din ce în ce maĭ covîrşitóre a Tătarilor ce se apropiaŭ, regele a plecat sub pretextul încoronăriĭ din cartierul sĕŭ de iarnă de la Brazlav la Lemberg şi la Varşovia, lăsând cetăţile ocupate pe Nistru în urma lipseĭ de provisiunĭ suficiente în prada unuĭ viitor fórte nesigur. Nainte de plecarea sa el a rugat pe Hanul tătăresc şi pe Dorojenco prin scrisorĭ stăruitóre să mijlocéscă pacea între Polonia şi Pórtă; de óre-ce înse el nu s'a rostit de loc în ceea ce priveşte condiţiunile păciĭ, Marele-Vizir presupune, că cedarea Podolieĭ e pentru Sobieski şi acum, ca maĭ nainte, inacceptabilă şi că gândul luĭ e numaĭ să amâne înaintarea în Polonia a armatelor turceştĭ, până-ce nu va fi ajuns să se aşeḑe maĭ bine în scaun şi să pótă ĭeşi cu maĭ multă putere la rĕsboiŭ. Pórta doreşte cu tóte aceste şi tot maĭ speră să-ĭ sosécă un sol polonez cu plenipotenţă de a încheia pacea [1]).

Alexandru Mavrocordat, căruia Marele-Vizir i-a încuviinţat cererea de a fi admis să facă serviciĭ de dragoman, a tradus în audienţă propunerea acestuia şi 1675

[1]) Residentul Ión Cristofor de Khindsperg cătrĕ Impĕratul. Adrianopol, 26 Martie 1675.

rěspunsul residentuluĭ Khindsperg atât de inexact şi de neajutorat, încât a ĭeşit în mod eclatant la ivélă lipsa luĭ de cunoştinţe în ceea ce priveşte limba turcéscă şi raporturile de la hotarele Ungarieĭ, care eraŭ obiectul discuţiuniĭ, şi astfel, fiind compromis în ochiĭ tuturora, are prea de tot puţine şanse de a maĭ fi aplicat în asemenea funcţiunĭ oficiale [1]).

1675 Contecusino (Cantacuzino), trimis să ĭee informaţiunĭ, s'a întors în Muntenia însoţit de un ambasador polonez, şi Domnul a întrebat pe Marele-Vizir, dacă are să trimită pe acest internunţiŭ la Pórtă, a primit înse rěspunsul să-l trimită la comandantul suprem Ibrahim-Paşa, dacă nu are plenipotenţă formală şi specială.

După raportul făcut de Apaffy la Pórtă Sobieski propune următórele patru condiţiunĭ de pace: *a*) Cedarea cătrě Turcĭ a uneĭ jumětăţĭ din Podolia şi a cetăţiĭ Cameniţa, înse ca acest teritoriŭ să fie adăugat la Moldova şi cetatea să fie ocupată pe jumětate de Moldovenĭ şi pe jumětate de Turcĭ; *b*) retrocedarea cătrě Polonia a celeĭ-l'alte jumětăţĭ din Podolia; *c)* lăsarea întregeĭ Ucraine în stěpânirea luĭ Dorojenco; *d*) restituirea sfîntuluĭ mormênt şi a celor-l'alte locurĭ sfinte cleruluĭ catolic. Aceste informaţiunĭ nu sunt înse, după un raport ulterior al luĭ Ibrahim-Paşa, pe deplin exacte, căcĭ ambasadorul Polonieĭ a propus, ce-ĭ drept, cedarea uneĭ jumětăţĭ din Podolia, dar nu şi cele-l'alte condiţiunĭ. Tocmaĭ de aceea Ibrahim-Paşa l'a lăsat pe am-

---

[1]) Residentul Ión Cristofor de Khindsperg cătrě Impěratul. Adrianopol, 17 Iunie 1675.

basador să plece acasă și a trimis cu el o Agauă ca gardă de siguranță pentru solul de pace ce urméză să trimită Polonia cu plenipotență formală și precis specificată.

Alexandru Mavrocordat, dușmanul îndârjit și rivalul primejdios al dragomanuluĭ împĕrătesc Ianachi Porphyrita, l'a lipsit pe acesta într'atâta de orĭ-şi-ce vadă, încredere și influență la Pórtă, încât nimic nu se maĭ póte obţiné orĭ scóte la cale prin el. De óre-ce afară de acésta Ianachi i-a făcut cu învederată uneltire și necredință residentuluĭ Khindsperg rușinea, că i s'a refusat audiența în maĭ multe rândurĭ cerută la Sultanul, și a mărturisit fără de sfială și în contradicere cu datoriile oficiuluĭ sĕŭ hotărîrea luĭ fermă de a nu interveni contra propriuluĭ sĕŭ Patriarch și contra cleruluĭ sĕŭ în cestiunea sfintelor locurĭ în favorul preoțimiĭ catolice, Khindsperg propune destituirea necondiționată a acestuĭ dragoman, care nicĭ în alte afacerĭ nu e vrednic de încredere și a devenit deocamdată și incapabil. Residentul crede a puté să găséscă înlocuitor în Alexandru Mavrocordat, care subminéză în mod sistematic tóte afacerile tratate de Ianachi și care i s'a oferit luĭ Khindsperg cu vorbe deslușite să pórte în schimbul uneĭ remunerațiunĭ anuale de grijă pentru interesele împĕrăteștĭ; pe Ianachi, — a adăugat Mavrocordat, — care a cădut în dispreț la Curte și e cu desĕvîrșire lipsit de trecere, nu se póte pune nicĭ un temeiŭ, și el este în present tot atât de incapabil de a stîrni orĭ de a împedeca un rĕsboiŭ cu Turciĭ, pe cât de incapabil e să ducă la resolvare favorabilă dificila cestiune a granițelor, căcĭ în acela-șĭ timp a fost lovit și de o bólă tru-

péscă din ce în ce maĭ grea, şi de înstrăinarea amicilor sěĭ [1]).

1676 Dispoşiţiunea pentru destituirea necredincĭosuluĭ Dragoman Ianachi Porphyrita, deşi nu de mult el fusese recompensat prin sporirea lefiĭ, a fost luată astfel, că residentul a avut să-ĭ arěte singuratecele puncte, în care e acusat de infidelitate şi de alte fapte condamnabile, să-ĭ céră o rěspundere precisată în scris şi să o trimită acésta în original Impěratuluĭ. (El a fost înse în urmă graţiat şi confirmat din noŭ în posiţiunea luĭ). In ceea ce priveşte oferta luĭ Mavrocordat Impěratul păstréză o tăcere eloquentă [2]).

1677 Impěratul îĭ permite residentuluĭ să dee luĭ Mavrocordat, dacă acesta îĭ va fi făcut vre-un bun serviciŭ, în numele sěŭ, drept recompensă vre-un dar [3]).

1678 După-ce Khindsperg a presentat în copie cele treĭ patente saŭ manifeste ale luĭ Wesseleny şi ale complicilor sěĭ francezĭ mareluĭ dragoman Alexandru Mavrocordat, care întrece pe reposatul Panaioti Nicusio în ceea ce priveşte vada, înrîurirea şi încrederea şi conduce aprópe după bunul sěŭ plac afacerile privitóre la puterile creştine, şi a făcut viĭ reclamaţiunĭ din causa

---

[1]) Residentul Ión Cristofor de Khindsperg cătrě Impěratul. Pe Bosfor, 22 Maĭ, 27 Iunie, 12 Iulie, 21 Octomvrie 1676.

[2]) Impěratul Leopold I. cătrě residentul de la Constantinopol Khindsperg. Viena, 18 Noemvrie 1676.

[3]) Impěratul Leopold I. cătrě residentul de la Constantinopol Ión Cristofor de Khindsperg. Viena, 9 Aprilie 1677.

atitudinii îndoelnice a Porții, Mavrocordat a rĕspuns la $^{17}/_{27}$ Noemvrie 1677 în scris, că năvălirea în Ungaria superióră a Insurgenților maghiarĭ și a trupelor auxiliare străine s'a făcut fără de știrea și învoirea Porții și că îndeosebĭ Apaffy a călcat pe față ordinul ce i s'a dat de a nu se amesteca în turburările din Ungaria.

Prin o altă adresă de la 21 Noemvrie și 1 Decemvrie 1677 Mavrocordat arată, că deocamdată, până când nu i se va fi acordat residentuluĭ a treia audiență, el i-a făcut, după cum acesta a dorit, Mareluĭ-Vizir despre tóte cele petrecute în nordul Ungarieĭ un raport amĕnunțit, care nu a lipsit a-l face pe acesta să se mire de nesupunerea luĭ Apaffy; Marele dragoman a promis totodată a-ĭ obține luĭ Khindsperg în curĕnd o audiență la Sultanul.

Mavrocordat i-a dat residentuluĭ în o convorbire secretă sfatul, ca pe bine dispusul Mare-Vizir și pe Chehaiaua luĭ, cărora Khindsperg le pusese nu de mult pentru stîrpirea rĕsculaților maghiarĭ și pentru nimicirea lor în perspectivă o însĕmnată recompensă, să-i câștige pe deplin pentru interesele Impĕratuluĭ obțiind și predând Mareluĭ-Vizir un dar de 12,000 de galbenĭ, ear Chehaialeĭ unul de 2000. Căcĭ la Turcĭ, — a observat el, — e luată oferta făcută din propriul îndemn drept o promisiune, promisiunea drept obligament, ear fapta grabnic împlinită drept dar îndoit ; apoĭ în fața actualelor dispozițiunĭ pacĭnice ale Mareluĭ-Vizir se póte obține cu suma simplă ceea ce în urmă, după începerea campanieĭ, nu se va puté cu una îndoită. Acela-șĭ sfat e repetat și în scrisórea de la $^{1}/_{11}$ Ianuarie 1678 a mareluĭ dragoman și e aprópe identic cu însărcinarea

dată de Impĕratul residentuluĭ, ca să-ĭ promită Mareluĭ-Vizir un dar de 30,000 talerĭ pentru înăbuşirea rĕscóleĭ din Ungaria superióră.

In urma dispoziţiuniĭ luate de Marele-Vizir residentul a primit, conform cu cererea sa, cu chirie drept locuinţă casele reposatuluĭ Domn din Muntenia Grigoraşcu Ghica, care se află în Fanar, pe ţĕrmul Măriĭ; Reniger şi Casanova aŭ şeḑut şi eĭ tot acolo [1].

1678 Avênd în vedere marea trecere aluĭ Mavrocordat la Pórtă, trebue să se facă tot ceea ce e cu putinţă spre a ţine pe acest influent mare dragoman în bune disposiţiunĭ [2].

1678 Ambasadorul polonez Gninski, care a încheiat în sfîrşit pacea şi s'a învoit cu cedarea cetăţilor Bar şi Miedzibor, a propus la 10 Martie Mareluĭ-Vizir în schimb din partea Polonieĭ 28 de condiţiunĭ de maĭ puţină importanţă, care urméză să fie trecute în tractatul de pace, şi a predat luĭ Reis-Effendi actul, în care ele sunt formulate.

Articolul 6 din aceste cere, ca Domnul Moldoviĭ să predee biserica catolică din Iaşĭ Iesuiţilor, articolul 7-lea, că atât Domnul din Moldova şi cel din Ardél, cât şi Paşalele din Silistria şi din provinciile învecinate să pună în viitor stavilă năvălirilor făcute în Polonia şi

[1]) Residentul Ión Cristofor de Khindsperg cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 22 Ianuarie 1678.

[2]) Rescriptul Impĕratuluĭ Leopold I. cătrĕ residentul Khindsperg. Viena, 18 Martie 1678.

altor păgubirĭ ale supuşilor polonesĭ şi ale avutuluĭ lor, articolul al nouelea, ca în acele ţinuturĭ să nu se maĭ pună altă Paşă afară de cea de la Cameniţa, articolul 27-lea ca Domnul Moldoviĭ să pună prin o judecată dréptă capĕt conflictuluĭ ivit între nobilul de Balaban şi moldovénul Ursachi.

De óre-ce tractatul de pace încheiat între Pórtă şi Polonia a fost subscris la Constantinopol âncă la 6 Martie 1678 de cătrĕ acela-şĭ Palatin de Culm Jan Gninski, ca ambasador, şi de cătrĕ Starostele de Chelm Mihail Rzwuski, e cam problematică acceptarea posterióră a acestor pretensiuni [1]).

Lucrând în tainică înţelegere cu Pórta, Regele Ión 1678
Sobieski a trecut intréga Podolie în mânile Turcilor, pentru-ca eĭ prin despuierĭ şi prin asuprirĭ să ruineze în avutul lor şi să sĕrăcéseă pe adversariĭ luĭ, ceĭ maĭ de frunte şi maĭ bogaţĭ senatorĭ, care aŭ acolo moşiĭ. El doreşte şi cere afară de acésta o puternică năvală tătăréscă în interiorul Poloniei numaĭ şi numaĭ pentru umilirea şi inăbuşirea celor-l'alţĭ adversarĭ internĭ aĭ luĭ. Drept asemenea adversarĭ sunt socotiţĭ: Krizki, subcamerariul de Caliş, Palatinul Kaliski, Starostele de Mezericĭ în Polonia mică, — Pisarski, Lubowiezki, Penkoslavski, Remiano Kielzewski, Palatinul Chalminski, ambasador la Pórtă, Pissad Kalminski, Konachoski din Litvania, Generalul Paz, Cancelarul Paz, şi, în sfîrşit, Vicecancelarul Principe de Radziwil, cumnat şi în acela-şĭ

---

1) Residentul Ión Cristofor de Khindsperg cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 28 Martie 1678.

timp duşman de mórte al luĭ Sobieski, care lucréză toţĭ împreună pentru rĕsturnarea luĭ [1]).

1678 De óre-ce Chmielnizki într'o adresă trimisă la 15 Iunie 1678 din tabĕra turcéscă de la Bender Regeluĭ se subscrie „Maïestati Vestrae *amicus* Georgius Gedeon Vititius Hmilinski, Princeps minoris Rusiae et Ucrainiae, et Dux Exercitus Zaporoviensis", Regele e adênc indignat din causa că el 'şĭ arogă titlul de Principe al Rusieĭ micĭ şi maĭ ales din causa expresiuniĭ „Amicus", care presupune egalitatea de rang; el însărcinéză dar pe ambasadorul sĕŭ să reclame la Pórtă şi să protesteze în deosebĭ în ceea ce priveşte expresiunea acésta, pe care nicĭ chiar Domniĭ din Moldova şi din Muntenia n'aŭ voie să se foloséscă în relaţiunile lor cu Regiĭ Polonieĭ [2]).

1678 Eĭ aŭ dat dragomanuluĭ împĕrătesc Marc Antoniu Mamuca della Torre, care a fost trimis la Silistria, unde se afla Sultanul, îndrumarea de a cultiva necurmat relaţiunile cu marele dragoman Mavrocordat, care e bine dispus în ceea ce priveşte interesele Impĕratuluĭ, şi de a-ĭ spune, că el (Mamuca) nu are în virtutea instrucţiunilor sale voie de a întreprinde nicĭ un pas fără de ştirea, fără de sfatul şi fără de spriginul luĭ [3]).

---

[1]) Residentul Ión Cristofor de Khindsperg cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 7 Maiŭ 1678.

[2]) Regele Ión Sobieski cătrĕ ambasadorul sĕŭ de la Pórta otomană. Iaworow, 13 Iulie 1678.

[3]) Internunţiul Petru Francisc Hoffmann şi residentul Ión Cristofor de Khindsperg cătrĕ Impĕratul. Adrianopol, 15 Septemvrie 1678.

După cererea residentuluĭ şi după ce a obţinut maĭ naintea permisiunea Mareluĭ Vizir marele dragoman al Porţiĭ Alexandru Mavrocordat i-a făcut luĭ Hoffmann la 28 Noemvrie o visită şi i-a promis a sprigini cu tótă influenţa sa cererea de a i se acorda audienţă publică atât la Sultanul, cât şi la Marele Vizir şi o audienţă privată la acesta, precum şi de a i se spori tainul prea de tot mic. Cu ocasiunea acésta Hoffmann i-a făcut un dar de 360 galbenĭ în piese, pe care după un scurt refus s'a hotărît a-l primi şi s'a pus la disposiţiune ca fiind gata de a servi pe Impĕratul în orĭ-şi-care afacere şi orĭ-şi-când. Mavrocordat a şi obţinut pe ḑiua de 7 Decemvrie audienţa publică la Marele Vizir, care a făcut atât luĭ Hoffmann, cât şi luĭ Khindsperg o primire amicală, ear în ceea ce priveşte cele-l'alte dorinţe li-a dat bune speranţe [1]). 1679

Antonie-Vodă (Rosetti), scos anul trecut din Domnia Moldoviĭ, a fost silit de Marele Vizir prin bicĭuire şi prin schingiuirĭ (flagellato et martirisato) să spună locul, unde şi-a ascuns baniĭ, şi astfel nevoit a da 300 de pungĭ; el tângeşte cu tóte aceste în temniţă fără de sfîrşit. 1679

Nu de mult un sol special a comunicat Domnuluĭ Munteniеĭ (Şerban Cantacuzino) cererea luĭ Apaffy să nu permită trecerea la Pórtă a nicĭ unuĭ Ardelén afară de ceĭ prevĕḑuţĭ cu permisiune specială.

Numaĭ în timpul celor din urmă cincĭ lunĭ de ḑile

[1]) Internunţiul Petru Francisc Hoffmann către Impĕratul. Adrianopol, 16 Septemvrie 1678.

Marele-Vizir a stors de la Domnul din Moldova şi de la cel din Muntenia 700 de pungĭ, ceea ce nu-l împedecă de a maĭ continua faţă cu dênşiĭ acest sistem de despuiere. In adevĕr aceste două ţĕrĭ par a fi ajuns prin alchimie în posesiunea secretuluĭ de a face banĭ, încât afară de însĕmnatele contribuirĭ naturale de caĭ, berbecĭ, unt, sare, córă, miere şi altele pot să satisfacă setea de avere a Turcilor şi prin atât de marĭ sume de banĭ [1]).

1679 Hoffmann a făcut la Marele Vizir în numele Impĕratuluĭ şi pe baza tractatuluĭ de la Şitvatorok reclamaţiunĭ contra luĭ Apaffi, fiind-că el a silit aşa ḑicând, pe insurgenţiĭ maghiarĭ, care inclinaŭ a intra la învoială, să stăruie în resvrătirea lor şi de aceea a arestat pe Tököli, căpetenia insurgenţilor şi a înlocuit cu alţiĭ pe ofiţeriĭ luĭ. Apoĭ cumnatul luĭ Apaffy, Teleki (adecă Tökeli-sic), s'a ridicat din noŭ în fruntea rĕsculaţilor şi a rĕspândit pretutindenĭ vorba, că Apaffy se va pune el însu-şĭ în frunte şi va întrebuinţa pentru sporirea trupelor sale de lefegiĭ tributul anual al Ardéluluĭ, pe care Pórta i l'a asignat spre scopul acesta, că Paşa de Buda, precum şi Domnul din Moldova şi cel din Muntenia aŭ şi primit ordinul de a-ĭ veni cu 40,000 ómenĭ în ajutor şi că insurgenţiĭ n'aŭ voie de a se împăca cu Impĕratul fără de aprobarea prealabilă a Porţiĭ.

Asigurându-l cu tot din adinsul despre iubirea de pace a guvernuluĭ otoman şi despre procederile eĭ fă-

---

[1]) Raportul unuĭ informator secret. V. O. (probabil Constantinopol), 10 Maiŭ şi 18 Iunie 1679.

ţişe, eară nu făţarnice, Marele-Vizir a negat fără de reservă atât participarea Porţiĭ la cele ce se petrec, cât şi cele afirmate de Apaffy şi de Tököli, a declarat că ştirile sunt lipsite de temeiŭ şi respândite cu rea voinţă, a negat în deosebĭ, că s'ar fi dat Paşaleĭ de Buda şi Domnilor din ţĕrile române ordinul de a sprigini pe rĕsculaţĭ şi că tributul ar fi fost asignat pentru înarmările făcute de Apaffy, şi a promis, că se va trimite fără de întârḑiere o agauă la faţa loculuĭ, ca să cerceteze adevĕrata stare a lucrurilor şi să facă raport amĕnunţit [1]).

Aşteptând în Seraiul de la Adrianopol să fie primit 1679
de Sultanul, Internunţiul a zărit în divan pe noul Domn al Munteniei (Şerban Cantacuzino), care aştepta şi el în societatea mareluĭ dragoman Alexandru Mavrocordat, l'a salutat politicos şi l'a felicitat prin dragomanul internunţiaturiĭ Marc Antonio Mamuca della Torre pentru ridicarea luĭ în scaun, şi Domnul a rĕspuns cu învederată mulţumire la salut şi felicitare. Deşi Şerban n'a avut voie de a aştepta în divan şi n'a fost distins prin o ospeţie publică, el a avut la audienţă pasul înainte de internunţiŭ, a rĕmas înse la Sultanul numaĭ câte-va minute, ca să-şĭ exprime devotamentul. Hoffmann a rĕmas la Sultanul pentru o conversaţiune maĭ lungă, ba chiar a putut să presente pe câţĭ-va dintre însoţitoriĭ sĕĭ, care aŭ presentat şi eĭ Sultanuluĭ omagiile lor [2]).

---

[1]) Internunţiul Petru Francisc Hoffmann cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 7 Iunie 1679.

[2]) Internunţiul Petru Francisc Hoffman cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 25 August 1679.

1680 Şerban Cantacuzino, care a fost numit cu un an înainte de acésta Domn al Munteniei, a trebuit să plătéscă pentru acéstă numire Sultanuluĭ, Mareluĭ Vizir, Valideĭ şi altor marĭ dignitarĭ în timp de un an 1300 de pungĭ. E de observat, că o pungă conţine 500 leĭ (lioni), ear $2^1/_4$ leĭ fac un galbĕn [1]).

1680 Avênd în vedere greutăţile, cu care se pórtă rĕsboiul în provinciile de la sud ale Rusieĭ, unde marea putere a Ţaruluĭ, cât şi imposibilitatea de a aduna provisiunĭ şi muniţiunĭ din ţinuturile sleite ale Moldoviĭ şi ale Ucraineĭ, precum şi greutatea de a transporta aceste obiecte de prima necesitate spre stepele Rusieĭ de la méḑă-ḑi pun marĭ pedecĭ înaintăriĭ, Marele Vizir, îngrijat de bunul sĕŭ nume, doreşte din tótă inima pacea cu Rusia. El a dat dar la 4 Fevruarie în tótă taĭna pe de o parte Hanuluĭ tătăresc, ca vecin al Ţaruluĭ, ear pe de alta în maĭ multe rêndurĭ luĭ Duca-Vodă, Domnul din Moldova, ca coreligionar al Mareluĭ Duce, însărcinarea de a se oferi Curţiĭ din Moscva ca mijlocitorĭ, înse astfel, ca să nu ştie unul despre altul, de a-l determina a trimite un plenipotenţiar la Pórtă şi de a-ĭ promite intervenirea în favorul luĭ; lucrurile aŭ înse să fie presentate astfel caşi-când Moscoviţiĭ ar fi dorind pacea din propriul lor îndemn şi caşi-când Marele Vizir, care îĭ promite de altminterĭ ambasadoruluĭ moscovit o bună primire şi deplină reuşită, n'ar şti nimic despre acéstă mijlocire.

---

[1]) Raportul dragomanuluĭ împĕrătesc Marc Antonio Mamuca della Torre despre evenimentele din Turcia. Constantinopol, 28 Ianuarie 1680.

Hanul Tătăresc şi Domnul Moldoviĭ aŭ trimis cu gândul acesta, fie-care pentru sine, în maĭ multe rêndurĭ soliĭ la Marele Duce de Moscva, la început fără de efect. In cele din urmă Hanul tătăresc a isbutit să obţie trimiterea la Pórtă a uneĭ soliĭ moscovite, care a fost îndrumată a se pune de o cam-dată în înţelegere cu Hanul. Cu nu maĭ puţină stăruinţă a continuat Duca-Vodă lucrarea de mijlocire, a trimis în treĭ rêndurĭ solie la Moscva, a intimidat pe Marele Duce prin amĕnunte exagerate despre înarmările Turcilor, spuind că sunt gata 500,000 de soldaţĭ turceştĭ să plece cu 300 de tunurĭ şi vor fi sporiţĭ cu tóte oştirile din Asia, şi a făcut astfel, că s'a trimis la Pórtă un sol moscovit cu propunerĭ de pace, deci că mijlocirea luĭ a fost acceptată.

Locuitoriĭ Munteniei aŭ făcut la Pórtă reclamaţiunĭ energice contra unuĭ Grec, care a însoţit pe Duca ca Domn al Munteniei şi a fost pus în o funcţiune de stat, şi l'aŭ acusat a fi stors pe nedrept banĭ, şi Marele Vizir l'a şi osândit în adevĕr să restitue baniĭ, din care o parte, 60 de pungĭ (30,000 leĭ), aŭ fost sechestraţĭ fără de întârdiere.

Primul dragoman al Porţiĭ, Alexandru Mavrocordat, dorind să-şĭ ştie asigurate capitalurile disponibile în mânĭ sigure, a oferit naţionalilor germanĭ din Constantinopol din propriul sĕŭ îndemn un împrumut de câte-va miĭ de talerĭ cu obicĭnuita camĕtă de 20%, înse cu condiţiunea, că Kuniz va aproba şi va confirma maĭ nainte acest împrumut. Deşi comunitatea naţională germană nu are de loc trebuinţă de un asemenea împrumut, residentul Kuniz, dorind să-ĭ facă oferentuluĭ o

mare plăcere şi să câştige bunavoinţa luĭ, s'a simţit îndemnat a primi pentru suma de 1000 talerĭ garanţia pe timp de un an; el cere de altminterĭ de la Impĕratul autorisaţiunea de a maĭ garanta şi pentru un alt împrumut de 3000—10,000 talerĭ, şi e de părere, că cametele marĭ ce se plătesc pentru împrumut se compenséză îndoit pe alte căĭ [1]).

1681 Marele dragoman al Porţiĭ Alexandru Mavrocordat s'a rugat să i se cumpere câte-va cărţĭ din Viena şi anume operele complecte ale luĭ Aldobrandino, scrierile istorice ale conteluĭ Gualdo Priorato, câte-va din scrierile istoriografice maĭ noue în latineşte orĭ în italieneşte şi, în sfîrşit, cele din urmă scrierĭ medicinale şi a şi depus pentru ele în mânile residentuluĭ suma de 100 de galbenĭ. Consiliul aulic de rĕsboiŭ s'a pronunţat înse în raportul adresat (la 25 Fevruarie 1681) Impĕratuluĭ contra împliniriĭ acesteĭ cererĭ şi a făcut propunerea, ca să nu se dee nicĭ un rĕspuns în ceea ce priveşte cererea luĭ Mavrocordat, căcĭ sunt tot felul de consideraţiunĭ, pentru care aceste scrierĭ istorice nu e bine să ajungă în mânile Turcilor şi în deosebĭ istoria luĭ Gualdi asupra celuĭ din urmă rĕsboiŭ turcesc póte să-ĭ dee Porţiĭ multe indicaţiunĭ şi îndrumărĭ folositóre şi tocmaĭ în vederea acestora pare a fi îndreptată intenţiunea.

---

[1]) Ambasadorul împĕrătesc Gheorghie Cristof de Kuniz către Impĕratul, şi secretarul internunţial Ión Gheorghie Puecher cătrĕ consiliul imperial de rĕsboiŭ. Constantinopol, 11 Martie, 19 Aprilie şi 16 Septemvrie 1680.

Titlul, pe care Turciĭ îl daŭ acum de obiceiŭ Principeluĭ din Ardél e „*Hakim*“, fiind-că titulatura „*Kral*“ saŭ Rege de maĭ nainte a devenit în curgerea timpurilor de tot nepotrivită şi jignitóre pentru interesele Impĕratuluĭ, ear titlul „*Beiŭ*“, care li se cuvine Domnilor din Moldova şi din Muntenia, nu a fost întrebuinţat şi faţă cu Principele din Ardél, a căruia posiţiune se deosebeşte în mod esenţial de a acestora maĭ ales prin aceea, că el nu póte, ca aceştia, să fie ridicat în scaun şi resturnat după bunul plac al Porţiĭ, deci are în tot casul o posiţiune maĭ asigurată.

Domnul din Moldova şi cel din Muntenia aŭ primit ordinul de a se alătura cu 5000 de ómenĭ la Paşa de Oradea-Mare şi de a se ţiné în timpul campanieĭ ce se începe de îndrumările primite de la acesta în ceea ce priveşte aprovisionările, direcţiunea mişcărilor şi c. l. La începutul luĭ Iulie s'aŭ şi unit atât aceştia, cât şi câte-va miĭ de Tătarĭ cu Paşa de Oradea-Mare.

Duca-Vodă, Domnul Moldoviĭ din noŭ confirmat în scaun, a avut la 28 Iulie parte de onórea de a fi primit în audienţă publică de Marele Vizir, care l'a pus totodată Hatman al Cazacilor în locul luĭ Inzko Chmilniski. De la acest pămênt al Cazacilor Pórta nu cere în adevĕr tribut, ci l'a însărcinat pe Duca-Vodă numaĭ cu purtarea de grijă pentru repopularea ţĕriĭ rĕmase pustie, pentru-ca în viitor să-ĭ fie cu putinţă a aduna fără de greutate din ea orĭ-şi-când câte-va miĭ de Cazacĭ destoinicĭ de luptă.

Se vorbeşte pretutindenĭ şi a mers şi la urechile celor de la Pórtă ştirea, că Mavrocordat a primit în maĭ multe rêndurĭ darurĭ de la Apaffy, cu totul peste

20,000 de galbenĭ. Spre a o masca acésta și spre a înlătura reclamațiunile reciproce, marele dragoman îșĭ dă silința de a determina Pórta să abată pe Comițiĭ Csáky și Pasko de la planul lor și să-ĭ trimită în Ardél la Apaffy, ceea ce acestuia i-ar veni la socotélă. O nouă dovadă despre tainica înțelegere dintre Apaffy și Mavrocordat a fost atitudinea celor din urmă deputațĭ ardelenĭ Ladislau Székely, Gheorghe Garoffy și Stefan Miko, care cu ocasiunea predăriĭ tributuluĭ anual aŭ spriginit cererea, ca Pórta să recunóscă și să confirme pe fiiul luĭ Apaffy în dignitatea de Principe, dând Mareluĭ Vizir un dar de 12,000 galbenĭ, ear luĭ Mavrocordat unul de 2000.

Unul dintre aceștĭ deputațĭ, Garoffy, trăiește în dușmănie neîmpăcată cu Csáki și de aceea s'a retras pe ascuns în Moldova [1]).

1682 Domnul din Moldova, cel din Muntenia și cel din Ardél, precum și multe pașale din Turcia europénă aŭ primit ordinul de a sta gata cu oștirile lor, pentru-ca să pótă pleca fără de întârdiere după primul semn ce li se va da la locul de destinațiune [2]).

1682 In urma stăruințelor puse de Mavrocordat în maĭ multe rênduri prin residentul, Impĕratul dă rĕspunsul, că a luat disposițiunea, ca cărțile dorite de Mavrocordat

---

[1]) Residentul Gheorghie Cristof de Kuniz către Impĕratul, în parte și către consiliul aulic de rĕsboiŭ. Adrianopol, 5 și 6 Fevruarie, Constantinopol 12 și 31 Iulie, 27 Septemvrie, 26 Noemvrie 1681.

[2]) Residentul Gheorghie Cristof de Kuniz către Impĕratul. Constantinopol, 26 Fevruarie 1682.

să fie trimise la Constantinopol, ear cheltuielile împreunate cu acésta să fie acoperite din cassa statuluĭ; el ordonă de altminterĭ în acela-şĭ timp să i se restitue reclamantuluĭ şi ceĭ 100 de galbenĭ depuşĭ în mânile residentuluĭ, pentru-ca omul acesta, care póte să fie tot atât de folositor ca păgubitor, să fie ţinut prin acésta cu atât maĭ vîrtos în dispoşiţiunĭ binevoitóre[1]).

Spre a-şĭ asigura bună-voinţa luĭ Mavrocordat şi pe 1682
viitor, Caprara i-a dăruit nu de mult ceĭ 100 de galbenĭ, pe care i-a trimis printr'un om de încredere într'un plic pecetluit. Tot astfel ar puté, după-cum crede internunţiul, să fie câştigaţĭ şi câţĭ-va dintre favoriţiĭ Mareluĭ Vizir, acesta însu-şĭ înse nu în mod sigur. Acesta doreşte adecă şi vrea cu tot din adinsul să aţîţe focul rĕsboiuluĭ, fiind-că, urgisit cum le este tuturora, e ameninţat fără de rĕsboiŭ de neapărată cădere, pe când în rĕsboiŭ póte să ĭee o atitudine dictatorială şi să găséscă destule ocasiunĭ spre a nimici pe adversariĭ sĕĭ. Tocmaĭ de aceea faţă cu el orĭ-şi-cine se află în primejdia de a-şĭ cheltui baniĭ şi de a nu scóte cu tóte aceste nimic la capĕt.

Aşa a păţit-o nu de mult Apaffi, care i-a oferit 60,000 de talerĭ, pentru-ca să fie scutit de a ĭeşi de astă-dată la rĕsboiŭ şi pentru-ca fiiul sĕŭ să fie designat ca succesor. Marele Vizir a primit bucuros aceştĭ banĭ, nu l'a scutit înse pe Principele Ardéluluĭ de obligamentul militar, ci din contră i l'a impus cu tótă

[1]) Rescriptul Impĕratuluĭ Leopold I. cătrĕ residentul Kuniz. Linz, 15 Martie 1682.

rigórea, şi tot atât de puţin a încuviinţat succesiunea tînĕruluĭ Apaffy.

Ear numaĭ cu promisiunĭ, care nu sunt însoţite de fapte, Turcul înse în genere nu se mulţumeşte, căcĭ el vrea să prindă promisiunea în mână, ear nu numaĭ s'o aibă în vorbe [1]).

1682 In vreme-ce Pasco se află âncă la Pórtă, Comitele Csáky petrece la Domnul Munteniei (Şerban Cantacuzino), prin care Marele Vizir l'a vestit, ca în casul uneĭ schimbărĭ de Domnĭ în Ardél va avé cu deosebire în vedere persóna luĭ [2]).

1683 Doue Agale aŭ fost trimise în Moldova şi în Muntenia, ca să adune un anumit numĕr de caĭ, pe care după vechiul obiceiŭ Domniĭ acestor ţĕrĭ sunt datorĭ a-ĭ da cu ocasiunea vre-uneĭ călĕtoriĭ ce face Sultanul [3]).

1684 Domnul Munteniei (Şerban Cantacuzino) a plătit tributul anual, a dat multe darurĭ şi a obţinut confirmarea din noŭ în Domnie [4]).

1688 In cursul luneĭ Ianuarie aŭ sosit la Pórtă reclama-

---

[1]) Internunţiul Albert Caprara cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 22 şi 25 Iunie 1682.

[2]) Residentul Gheorghe Cristof de Kuniz cătrĕ consiliul aulic de rĕsboiŭ. Constantinopol, 11 August 1682.

[3]) Residentul Gheorghe Cristof de Kuniz cătrĕ consiliul aulic de rĕsboiŭ. Adrianopol, 20 Fevruarie 1683.

[4]) Dragomanul împĕrătesc Gheorghe Cleronomos cătrĕ consiliul aulic de rĕsboiŭ. Constantinopol, 1 Ianuarie 1684.

ţiunile Domnuluĭ Munteniеĭ contra Tătarilor, care aŭ început să intre cu puterea'n ţară, ca să ĭerneze aicĭ, neţiind sémă de protestările Domnuluĭ. Pórta a luat fără de întârḑiere mĕsurile dorite, şi Sultanul li-a poruncit Tătarilor să se întórcă fără de amânare acasă [1]).

De óre-ce e de temut, că trimiterea comisarilor de pace aĭ Polonieĭ la congresul din Viena va suferi în urma turburărilor din dietă şi a interveniriĭ partiduluĭ din oposiţiune o amânare maĭ lungă, Principele Lubomirski rógă pe Impĕratul să cuprindă şi pe Polonia în tractatul de pace, dacă acesta se va fi încheiând maĭ nainte de sosirea consilierilor polonezĭ, înse cu condiţiunea, ca Polonia să priméscă înapoĭ cetatea Cameniţa dimpreună cu teritoriul ce se ţine de ea, să priméscă garanţiĭ suficiente, că în viitor Tătariĭ nu vor maĭ năvăli pe teritoriul eĭ, ca Turciĭ să-ĭ plătéscă regatuluĭ polon o sumă potrivită drept despăgubire de rĕsboiŭ şi ca Pórta să cedeze Moldova până la Iaşĭ, decĭ cât a fost maĭ nainte sub stăpânirea Polonieĭ [2]). 1689

Cele maĭ înalte cercurĭ guvernamentale din Polonia doresc şi stăruie, ca Impĕratul tot să céră în tractatul de pace retrocedarea către Polonia a Cameniţeĭ şi a Moldoviĭ, şi dacă Regele nu va lua parte la negoţierile de pace cu Turciĭ orĭ cel puţin, va amâna trimiterea,

[1]) Dragomanul împĕrătesc Gheorghe Cleronomos către consiliul aulic de rĕsboiŭ. Constantinopol, 6 Martie 1688.

[2]) Principele Lubomirski, mareşalul Polonieĭ, către Impĕratul Leopold I. Varşovia, 2 Fevruarie 1689.

deşi acum hotărîtă, a comisarilor la congresul de pace din Viena [1]).

1689 Condiţiunea 5. — Transilvania, Muntenia şi Moldova, care în vechime eraŭ provinciĭ ce se ţineaŭ de regatul Ungarieĭ şi care parte s'aŭ supus armelor Impĕratuluĭ din propriul lor îndemn, parte sunt considerate ca fiind recucerite şi reîncorporate în regatul ungar, sunt câştigate de Majestatea Sa Cesaree şi regie cu cel maĭ deplin drept de proprietate şi nu aŭ să maĭ fie supărate pentru nicĭ un fel de rĕmăşiţe de tribut orĭ cu pretensiunĭ formate sub orĭ-şi-ce alt pretext, ci se vor anula pe deplin şi se vor cassa tóte aceste, precum şi tóte cele întemeiate pe tractatele de maĭ nainte.

Condiţiunea 10. — Moldavia quoque etc. (veḑĭ maĭ sus sub 1689, 12 Martie).

(Ambasadoruluĭ turcesc i s'a făcut la 12 Martie 1689 comunicare dată în scris despre conţinutul condiţiunilor, în acésta se află înse numaĭ condiţiunea Nr. 10, ear nu şi cea de sub Nr. 5. [2]).

---

[1]) Ambasadorul împĕrătesc Hans Cristof Baron Zierowski cătrĕ Impĕratul. Varşovia, 12 Fevruarie 1689.

[2]) Proiect pentru rĕspunsul Impĕratuluĭ la propunerile de la 15 Fevruarie 1689 ale ambasadorilor turceştĭ, propus de Comi-

Articolul 10 din aceste sună: „Pămêntul Moldoviĭ va fi deşertat pe deplin de Tătarĭ, care aŭ să se retragă la locuinţele lor de maĭ nainte dincolo de Nistru şi din ţinutul Bugĭaculuĭ, şi ţinutul luat de la Tătarĭ, pe care eĭ n'aŭ să-l maĭ ocupe în viitor, are să fie restituit în deplin Moldovenilor".

(In originalul latin sună acest pasagiŭ astfel:

10. Conditio. Moldaviae territorium quoque à Tataris, in pristinas suas sedes ultrà Boristhenem et Budziac translatis, omninò evacuabitur, fietque Moldavis per Tartaros erepti territorii, deinceps non eripiendi, plenaria restitutio [1]).

El trimite doue scrisorĭ ale luĭ Gaspar Sándor, ajutătorul luĭ Tököli, către Archiepiscopul de Strigoniu Gheorghe Szécheny şi cătrĕ Palatinul Principele Paul Eszterházy, amêndoue de la 28 Decemvrie 1688. De la acela-şĭ sunt şi cu acea-şĭ dată şi alte doue scrisorĭ, una cătrĕ Principesa Elena Zriny, ear alta cătrĕ soţia sa Elisabeta Tököli de la Késmárk. 1689

Archiepiscopuluĭ şi Palatinuluĭ li se plânge Gaşpar Sándor de ostănelile şi de nevoile sale, recomandă în ocrotirea lor pe soţia sa şi pe copiiĭ sĕĭ şi rógă pe amêndoĭ să-ĭ încuviinţeze o întêlnire de jumĕtate de

---

tele Kinsky şi aprobat în conferenţa de la 11 Martie a consilierilor împĕrăteştĭ. Viena, 3 Martie 1689.

[1]) Rĕspunsul Impĕratuluĭ, în numele sĕŭ şi al aliaţilor sĕĭ, la propunerile de pace ale comisarilor de pace aĭ Turcieĭ, comunicat acestora oficial în întâlnirea de la Comitele Kinski. Viena, 12 Martie 1689.

cés, ca să le facă propunerĭ importante. Principeseĭ Elena Zriny îĭ dă de ştire, că Tököli, care se află voĭnic şi sănĕtos la Vidin, l'a trimis ca sol în Muntenia. Pe soţia sa o invită să se adreseze la Archiepiscopul şi la Palatinul cu rugămintea de a i se încuviinţa, ca să trimită scrisorile eĭ pentru dênsul fie prin Ardél la Voivodul Munteniei, care i le va preda, fie prin comandantul cetăţiĭ de Belgrad Comitele Guido Stahremberg orĭ prin generalul sêrbesc Novac [1]).

1689 Domnul Munteniei adună o puternică armată de 20,000 de ómenĭ, ceea ce îĭ dă Impĕratuluĭ putinţa de a cuceri Muntenia [2]).

1689 Impĕratul dă aprobarea cerută pentru rĕspunsul ce i s'a propus a-ĭ da soluluĭ din Muntenia şi pentru trimiterea luĭ Mateiŭ Cleronomos în Muntenia spre a-ĭ duce Domnuluĭ (Constantin Brancovénu) rĕspunsul Impĕratuluĭ [3]).

1689 Pe când ambasadorul Veneţieĭ a cerut şi a şi obţinut de la guvernul sĕŭ aprobare pentru rumperea negoţierilor de pace şi pentru concediarea comisarilor de pace

---

[1]) Mareşalul locotenent Comitele Friedrich Veterani cătrĕ consiliul aulic de rĕsboiŭ. Sibiiŭ, 24 Martie 1689.

[2]) Dragomanul împĕrătesc Gheorghe Cleronomos cătrĕ consiliul aulic de rĕsboiŭ. Constantinopol, 16 Aprilie 1689.

[3]) Impĕratul Leopold I. cătrĕ guvernatorul Austrieĭ de Jos Comitele Ión Quinter Jörger şi cătrĕ consiliul aulic de rĕsboiŭ şi directorul de cancelarie Baronul Cristof de Dorsch. Augsburg, 10 Octomvrie 1689.

aĭ Turcieĭ, Alexandrŭ Mavrocordat a făcut prin dragomanul veneţian Tarsia încercarea de a îndupleca pe ambasadorul Veneţieĭ să intre într'un fel óre-care la învoială în ceea ce priveşte pretensiunile acesteĭ republice în genere şi anume cât pentru Malvasia şi să scótă astfel Veneţia din tovărăşia de arme cu Impĕratul. Ambasadorul s'a simţit înse jignit de acéstă presupunere, a protestat cât pentru viitor contra unor asemenea ispitirĭ şi a încheiat declarând cu hotărîre, că republica nu se va desface de loc de aliaţiĭ eĭ şi cu atât maĭ puţin se va lăsa să fie adimenită a încheia o pace separată, care ar fi în mare grad contra intereselor Veneţieĭ şi contra dignităţiĭ eĭ.

La plecare ambasadoriĭ turceştĭ aŭ luat în primire respunsul pecetluit al Impĕratuluĭ cătrĕ Sultanul şi cătrĕ Marele Vizir stând, drept semn de omagiŭ, în picĭóre, apoĭ li s'a făcut împărtĕşire, că misiunea lor nu póte să aibă decât resultatul, pe care l'aŭ obţinut şi că astfel din partea Impĕratuluĭ nu se maĭ pune nicĭ o pedecă plecăriĭ lor. In mod confidenţial înse Mavrocordat a încredinţat pe dragomanul Curţiĭ Lachewicz despre adânca s'a părere de rĕŭ, că atât de obositórele negoţierĭ aŭ fost zadarnice, şi şi-a exprimat speranţa, că acasă va puté să fie pentru interesele împĕrăteştĭ maĭ folositorĭ decât aiurea, dar nu a lipsit a spune, că Sultanuluĭ îĭ este pe lângă tótă bună-voinţa peste putinţă să cumpere pacea cedând ţĕrĭ [1]).

---

[1]) Raportul Comiteluĭ Jón Quintin Jörger şi al Baronulu Cristof Dorsch cătrĕ Impĕratul. Viena, 13 Decemvrie 1689.

1690 Episcopul Don Giuseppe Camillo, născut la Chio, de unde se trage şi Mavrocordat, şi-a făcut înainte de 25 de anĭ cu acesta studiile la Roma, unde aŭ fost primiţĭ amêndoĭ în seminarul Grecilor (seminario dei Greci) şi aŭ stat peste treĭ anĭ împreună ca bunĭ fiĭ aĭ bisericiĭ romane (tutti due boni uniti con la chiesa romana). De la Roma Mavrocordat s'a dus în patria sa, la Chio, apoĭ la Constantinopol, unde i s'a dat posiţiunea de dragoman al Porţiĭ.

Primind ştirea despre sosirea Cardinaluluĭ Kollonicz, Mavrocordat i-a trimis prin dragomanul Curţiĭ Lachovicz complimente respectuóse şi a cerut de la el voie de a se întêlni cu Episcopul Don Camillo, vechiul sĕŭ prieten din tinereţe.

Cu permisiunea Comiteluĭ Jörger şi aluĭ Taun (probabil Daun) Episcopul s'a presentat la 11 Ianuarie în locuinţa luĭ Mavrocordat, unde ambiĭ s'aŭ recunoscut numaĭ decât şi aŭ stat timp de treĭ césurĭ de vorbă.

Mavrocordat a ḑis, în genere vorbind, că el a însoţit pe tovarăşiĭ şi pe con-comisariĭ sĕĭ turcĭ numaĭ avênd speranţa, că va puté să se întórcă a casă cu crénga de măslin a păciĭ; acéstă speranţă s'a zădărnicit înse din causa pretensiunilor exagerate ale puterilor creştine, care, în contraḑicere cu principiul totdeauna usitat, că fie-care dintre beligeranţĭ are să păstreze la încheerea păciĭ ceea ce a luat de la duşman în timpul rĕsboiuluĭ, nu s'aŭ mulţumit cu concesiunile făcute de Turcĭ şi după tóte semnele nu sunt nicĭ între dênşiĭ în clar, căcĭ pretind acum tot teritoriul până în Marea Négră, acum ear tot până în Marea Adriatică şi nu aŭ propus nicĭ odată un mod de învoială pe deplin precis.

Observând Episcopul, că ambasadoriĭ turceştĭ ar tre-

bui să-ĭ facă Impĕratuluĭ eĭ înşi-şĭ în persónă împărtĕşire despre ultima lor hotărîre, dacă nu pot s'o facă acésta prin vre-o persónă vrednică de tótă încrederea, Mavrocordat a rĕspuns, că ultima hotărîre a Turcilor e să le acorde puterilor creştine ceea ce eĭ aŭ cucerit şi continuă a avé în stăpânirea lor; e înse în contradicere cu disposiţiunile Coranuluĭ să cedeze oraşe, cetăţĭ orĭ teritoriĭ, care nu aŭ fost cucerite de inimicĭ.

Objecţiunea, că cu anevoiă s'ar puté închipui o pace, prin care ţara deschisă ar cădé sub stăpânirea Creştinilor, ear cetăţile învecinate, care o dominéză, ca de exemplu Kanizsa, orĭ care aŭ să fie considerate ca posiţiunĭ perdute în mijlocul unuĭ teritoriŭ creştinesc, să fie lăsate Turcilor, Mavrocordat a înlăturat-o prin observaţiunea, că pentru acésta s'ar puté găsi expedient şi numaĭ din causa cetăţiĭ Kanizsa n'ar fi nevoie să se zădărnicéscă negoţierile de pace. Orĭ-şi-cât de mâhnit ar fi, a ḑis el, că nu a putut să-ĭ aducă Porţiĭ pacea, ea nu póte să-ĭ facă nicĭ o imputare, căcĭ el s'a ţinut întru tóte de instrucţiunile primite de la ea. El a rugat, în sfîrşit, pe Episcopul, amicul sĕŭ din tinereţe, să-ĭ maĭ dee întêlnire, ear faţă cu dragomanul Lachewicz a exprimat dorinţa de a se întêlni la vre-un loc potrivit cu Cardinalul Kollonich, care tocmaĭ se întorsese de la Roma, şi Lachewicz i-a propus, ca cel maĭ potrivit loc spre scopul acesta biserica Augustinilor, tot atât de apropiată de locuinţa ambasadorilor ca de grădina episcopéscă, un loc, unde maĭ uşor s'ar puté pune la cale o asemenea întêlnire fără ostentaţiune. Mavrocordat s'a declarat mulţumit cu acésta [1]).

[1]) Cardinalul Leopold de Kollonicz cătrĕ Wardenberg. Viena, 12 Ianuarie 1690.

1690 La 13 Ianuarie Cardinalul Kollonicz a trimis din noŭ pe Episcopul Don Giuseppe Camillo şi pe dragomanul Lachewicz la Mavrocordat, care înse, pretextând că vrea să se spovedéscă, a depărtat pe Lachewicz şi a stat peste doue césurĭ în convorbire secretă cu Episcopul. De óre-ce înse după ritul bisericiĭ greceştĭ spovedania e prescrisă numaĭ de patru orĭ pe an, şi anume în cele patru posturĭ marĭ, în care categorie nu cade timpul de acum, şi afară de acésta Mavrocordat a şi împlinit la Crăciun acéstă datorie prin capelauul sĕŭ, spovedania se presentă cu atât maĭ vîrtos ca simplu pretext, cu cât, după informaţiunile primite şi cu tóte afirmările contrare ale Episcopuluĭ, Mavrocordat nu e nimic maĭ puţin decât un bun catolic [1]).

1690 După-cum raportéză Consiliul aulic de rĕsboiŭ, Alexandru Mavrocordat a cumpărat de la librariĭ din Viena o comóră de opere alese cu conţinut politic, militar, istoric şi de altă natură, ca să le ĭee cu dênsul cu ocasiunca apropiateĭ sale plecărĭ.

De óre-ce înse prin o asemenea procedere se aduc la cunoştinţa duşmanuluĭ principiile arteĭ de a guverna şi a purta rĕsbóie în statele creştine şi astfel se daŭ tot atâte arme în mânile duşmanuluĭ, ceea ce póte să aducă primejdiĭ şi pagube pentru creştinĕtate, s'a luat de o camdată pentru întîmpinarea acesteĭ primejdiĭ disposiţiunea, ca cărţile cumpărate să fie cercetate şi alese de comisarĭ competenţĭ, eară operele problematice să fie date la o parte şi oprite aicĭ. S'a cerut decĭ de la li-

---

[1]) Raportul Comiteluĭ Ión Iörger şi aluĭ Cristof Dorsch cătrĕ Impĕratul. Viena, 14 Ianuarie 1690.

brarĭ lista cărţilor cumpărate de Mavrocordat şi s'a trimis censoruluĭ Pater Menegatti, ca să alégă dintre ele pe cele excepţionate, dându-se permisiunea, ca operele considerate ca inofensive să-ĭ fie predate cumpărătoruluĭ [1]).

Atât mĕsura de precauţiune luată în ceea ce priveşte cărţile cumpărate de Mavrocordat, cât şi predarea cătrĕ cumpărător a celor neexcepţionate e aprobată de Impĕratul, 1690

Pentru viitor posesoriĭ de cărţĭ şi librariĭ din Viena aŭ să fie îndrumaţĭ, ca „cu ocasiunea presenţeĭ la Viena a unor asemenea ambasade orĭ soliĭ barbare cărţile ce aceste vor fi cumpărând orĭ vor fi cerĕnd nu numaĭ să fie notate cu atenţiune, dar nicĭ să nu fie predate fără de ştirea superiorilor, ci totdeauna să facă întrebare şi să céră îndrumărĭ".

(Prin raportul de la 18 Fevruarie 1690 Iörger şi Dorsch adeveresc primirea şi executarea decisiuniĭ împĕrăteştĭ de la 1 Fevruarie 1690).

Ancă în anul 1689 Curtea împĕrătéscă a fost pusă pe gândurĭ de natura exagerată a condiţiunilor de pace ale Polonieĭ, care în Viena sunt considerate ca fiind pe cât de injuste, pe atât de inexecutabile, şi Impĕratul a prins nu fără temeiŭ bănuială, că Polonia pune din adins asemenea pretensiunĭ exagerate înainte, pentru-ca prin acésta să găséscă ocasiune şi pretext de a se desface de alianţă şi de a încheia în mod maĭ puţin sur-

[1]) Raportul Comiteluĭ Iörger şi al luĭ Cristof de Dorsch cătrĕ Impĕratul. Viena, 22 Ianuarie 1690.

prindător pace separată cu Pórta, o procedere, asupra căreia Impĕratul a făcut prin ambasadorul sĕŭ Zierowski reclamaţiunĭ, ce-ĭ drept, indirecte, dar energice la curtea regală din Polonia şi a adăugat, că guvernul împĕrătesc ar fi putut, dac'ar fi voit, şi el să închee âncă de mult şi cu maĭ mult drept o pace separată pentru sine. Şi cu tóte aceste, — a adăugat Impĕratul, — la Viena s'a ales alt drum şi s'a păzit credinţa cătrĕ aliaţĭ; nu numaĭ s'aŭ trimis, potrivit cu promisiunea făcută maĭ nainte Episcopuluĭ de Przemysl, tunurile de tot felul şi de tótă mărimea, care fuseseră luate de la Turcĭ, la graniţele Polonieĭ, dar cabinetul împĕrătesc a ajuns să ĭee în cele din urmă hotărîrea de a nu-ĭ face Corónei Poloneze nicĭ un fel de pedecă orĭ greutate în ceea ce priveşte Moldova, dacă va fi cu putinţă cucerirea şi păstrarea eĭ în stăpânire, ci, din contra, de a-ĭ acorda luarea şi păstrarea acesteĭ provinciĭ. Pentru ca nu cum-va, fiind oferite direct de Curtea împĕrătéscă, aceste concesiunĭ să fie pentru Polonia un îndemn de a întinde cu atât maĭ vîrtos córda, Curtea din Viena a cerut mijlocirea papală şi a lăsat Papeĭ iniţiativa în ceea ce priveşte o învoială acceptabilă, vorba e adecă să scape de ghiarele Polonieĭ Muntenia, care s'a supus Impĕratuluĭ şi la care acesta nu voieşte de loc să renunţe. Intocmaĭ dar precum nunţiul papal a ştiut până acum să împedece, spre deplina mulţumire a Impĕratuluĭ, intenţionata intrare în Muntenia a oştirilor poloneze, ambasadorul împĕrătesc Zierowski avea să-şĭ dee silinţa, ca acéstă Provincie să rĕmâie ferită de o asemenea năvălire şi neatinsă nicĭ de aicĭ

înainte, până-ce nu se va fi resolvat pe deplin cestiunea [1]).

De aicĭ înainte cele doue ţĕrĭ române aŭ fost, când pe faţă, când pe ascunsele, mărul de cértă între casa de Austria şi Polonia, şi prin întregul lung şir al negoţierilor ce s'aŭ urmat între cele doue state se strĕcóră firul roşu al neîncrederiĭ reciproce, al făţărniciei şi al uneltiriĭ prin ascuns, fiind-că nicĭ una din ambele părţĭ nu voia să-ĭ lase ceĭ-l'alte ceea ce doria a-şĭ însuşi ea însa-şĭ. 1690

Deşi Impĕratul, precum s'a amintit maĭ sus, îĭ promisese Poloniei Moldova, rĕspunsul împĕrătesc dat la 23 August 1690 ultimatuluĭ presentat la 3 şi 4 Maiŭ de ambasadoriĭ turceştĭ glăsuia cu totul altfel [2]). Propunerea împĕrătéscă nu face nicĭ pe departe amintire despre drepturile Poloniei, şi articolul 4, prin care se face încercarea de a regula raporturile cătrĕ părţile beligerante ale celor doue principate, ia în consideraţiune numaĭ posiţiunea lor faţă cu Pórta şi faţă cu Casa de Austria. In vîrtutea luĭ Impĕratul şi Sultanul urméză să aibă deopotrivă protecţiunea asupra celor doue ţĕrĭ şi în acela-şĭ grad şi în acela-şĭ mod aŭ s'o exercite. (Ad. 4-um Valachia et Moldavia sub utriusque Imperii protectione ita maneant, ut quemadmodum una pars iisdem fruitur, deinceps, ita et alteri frui liceat).

---

[1]) Scrisórea Impĕratuluĭ cătrĕ Baronul Zierowski d d. Viena 9 Iunie 1689.

[2]) Responsio Caesarea ad declarationem Ablegatorum Portae ottomanicae, mense Iunio 1690. Concertata et 23 Augusti a Caesare ratificata.

Polonia a desfăşurat intenţiunile eĭ asupra ambelor principate orĭ, deocamdată, cel puţin asupra uneia din ele din ce în ce maĭ pe faţă şi maĭ impetuos, ba ea a făcut în tótă forma atîrnătóre participarea eĭ la rĕsboiŭ contra Turcilor de la acordarea stĕpânirii asupra acestor ţĕrĭ. In conferenţa deputaţiuniĭ imperiale de pace, care s'a ţinut la 30 Iunie 1690 la comitele Starhemberg, deputatul polonez Prosky a predat în formă de instrucţiunĭ luate în scris propunerile şi pretensiunile Regeluĭ sĕŭ, traducerea scrisoriĭ Hanuluĭ tătăresc la adresa acestuia, o dare de sémă despre împărtĕşirile verbale făcute de solul tătăresc la Curtea Regeluĭ şi, în sfîrşit, doue rescripte regale cătrĕ (Proski) el însu-şĭ [1]). Aceste enunciaţiunĭ daŭ pe faţă hotărîrea firmă aluĭ Sobieski de a cuceri ear Cameniţa şi, spre a ajunge cu atât maĭ sigur scopul acesta, şi Moldova (orĭ precum de obiceiŭ o numesc Polonesiĭ „Valachiam“ orĭ „Valachiam citeriorem“) şi a ataca Basarabia până la gurile Dunăriĭ, ceea ce nu numaĭ ar împedeca pe Turcĭ de a trimite provisiunĭ în acea cetate, ci ar asigura totodată şi comunicaţiunea dintre oştirile poloneze şi cele împĕrăteştĭ, când s'ar întêmpla să fie nevoie de ea.

Pentru acéstă începere a ostilităţilor contra împĕrăţieĭ otomane Regele pune însĕ *treĭ* condiţiunĭ, între care *prima* şi cea maĭ importantă e, ca să se recunóscă în scris şi fără de încungĭur legitimitatea pre-

[1]) Raportul deputaţiuniĭ întrunite la 30 Iunie 1690 la Comitele Starhemberg în conferenţă spre a discuta atât cu deputatul polonez Proski, cât şi asupra propunerilor făcute de el. Presenţĭ Comitele Starhemberg, Kinky, Jörger, Stratman, Caraffa. (Instrucţiunile primite de Proski sunt reproduse din vorbă'n vorbă).

tensiunilor Poloniei în ceea ce priveşte Moldova şi drepturile ei de proprietate asupra acestei ţĕri. In cestiunea acésta el porneşte din afirmarea, că supremaţia Poloniei asupra ambelor principate române e dovedită pentru cele din urmă 200 de ani prin documente vechi luate din archive şi din alte isvóre istorice, recunoscută prin supunerea sĕrbătoréscă şi prin jurămintele de vasalitate ale Domnilor şi ale Magnaţilor din aceste ţĕri şi astfel aceste ţĕri rupte cu puterea de la trupul Poloniei aŭ să-i fie restituite conform cu dreptatea. De óre-ce Impĕratul până acum a recunoscut în mai multe rĕnduri drepturile Poloniei numai în ceea ce priveşte Moldova, Polonia declară, că e dispusă, ce-i drept, a lăsa de o camdată cestiunea încă neresolvată în ceea ce priveşte drepturile ei asupra Munteniei, stărue înse cu atât mai vîrtos, ca Impĕratul să dee o declaraţiune în scris în ceea ce priveşte Moldova, cu cât Generalul Heissler, luând în vîrtutea unei declaraţiuni numai verbale a Impĕratului titlul de guvernator al Munteniei, a pus în ochii poporaţiunii din acele ţĕri la îndoială legitimitatea supremaţiei poloneze şi a presentat-o ca fiind o cestiune discutabilă. Printr'o asemenea declaraţiune dată în scris armata poloneză ar câştiga apoi, aşa se ḑice în actul presentat, şi simpatiile Moldovenilor, şi operaţiunile ei spre Basarabia ar fi spriginite de Moldoveni, ear prin acésta s'ar asigura neapărat cucerirea Cameniţei.

Drept *adoua* condiţiune e pusă în actul de stat polonez încuviinţarea de a puté să se cumpere în învecinatul Ardél cu preţuri echitabile provisiunile şi nutreţul, de care armata regală poloneză va avé trebuinţă

pentru înaintarea eĭ în Moldova şi în Basarabia, precum şi pentru conservarea posiţiunilor fortificate de acolo, dacă n'ar fi putând să şi le procure din ţĕrile ocupate. Se cere încuviinţarea acésta anume fiind-că imperialiĭ spre marea mâhnire a Polonieĭ, nu de mult aŭ refusat a da provisiunĭ pentru garnisóna poloneză din Câmpulung (Campelongum).

Drept *a treia* condiţiune Regele cere să i se detaşeze un corp auxiliar de infanterie germană pentru un atac asupra Turcilor şi anume pentru cucerirea importantelor cetăţĭ Bolgrad şi Chilia, dela posesiunea cărora pare a fi atîrnătóre nu numaĭ stĕpânirea Dunăriĭ şi siguranţa teritoriilor cucerite de armele Impĕrăteştĭ, ci totodată şi despărţirea de corpul principal al armateĭ turceştĭ a Tătarilor, care sunt cel maĭ puternic braţ al eĭ.

Numaĭ în schimbul acestor concesiunĭ promite Polonia participarea eĭ activă la rĕsboiul purtat contra Turcilor, conlucrarea eĭ încordată pentru impunerea uneĭ păcĭ onorabile şi folositóre, precum şi intrarea eĭ în o alianţă defensivă pentru păstrarea celor câştigate odată; în casul contrar se pune în perspectivă urgia fatală a sórteĭ nemilóse şi provocate de nedreptatea ce i s'a făcut până acum Polonieĭ, pe altarul acestuĭ rĕsboiŭ sfînt, care a jertfit 100 de milióne [1]) din visteria statuluĭ şi tot atât din averile private, trecând cu vederea cheltuielile provinciilor, precum atât de mulţĭ dintre ceĭ maĭ nobilĭ fiĭ aĭ sĕĭ şi a obţinut atât de marĭ avantagiĭ pentru coaliaţiĭ eĭ, ear pentru sine însă-şĭ înse nicĭ unul.

---

[1]) Centum milliones; probabil florinĭ polonesĭ.

Ambasadorul polonez [1]) a scos în acela-şĭ timp întru spriginirea acestor pretensiunĭ la ivélă meritele regeluĭ sĕŭ, care a resistat cu statornicie în faţa adimenitórelor oferte verbale ale soluluĭ Tătăresc şi în deosebĭ asigurăriĭ, că i se va ceda Polonieĭ pe lângă Cameniţa şi întrégа *Moldovă* şi i se vor acorda şi alte avantagiĭ. Intocmaĭ înse precum el a refusat pacea separată ce i s'a oferit cu un preţ acceptabil, Sobieski aştéptă o procedere tot atât de conformă cu alianţa încheiată şi de la Impĕratul şi de la ceĭ-l'alţĭ coaliaţĭ, pentru-ca, potrivit cu disposiţiunile tractatuluĭ de alianţă, să se închee numaĭ o pace colectivă priinciósă pentru toţĭ soţiĭ de arme şi stabilită cu învoirea tuturora. Cu tótă încrederea ce-o are în fidelitatea de aliat a Impĕratuluĭ, pe de o parte spre a avé şi maĭ puternică garanţie şi siguranţă despre ea, pe de alta spre a zădărnici uneltirile viclene ale duşmanuluĭ, ambasadorul cere din însărcinarea guvernuluĭ sĕŭ o asigurare obligatorie dată în scris din partea Impĕratuluĭ în acest sens, şi Regele socoteşte a fi pe cât de just, pe atât de echitabil, ca să i se asigureze prin pacea colectivă ce se va încheia tóte avantagiile şi achisiţiunile, pe care duşmanul i le ofere acum de bună voie.

Solul tătăresc s'a declarat de altminterĭ a fi gata, — aşa ḑicea Prosky, — să aducă în timp de opt ḑile şi să presente plenipotenţa, prin care Sultanul a însărcinat pe Hanul tătăresc să negoţieze şi să închee pacea

---

[1]) Propositiune făcută în scris a ambasadoruluĭ polonez Prosky în ceea ce priveşte pacea separată propusă Polonieĭ de Hanul tătăresc în numele Porţiĭ şi condiţiunile eĭ, predată de ambasador el însu-şĭ în conferenţa ţinută cu el la 30 Iunie 1696.

separată şi pe care n o avé atuncĭ la îndemână; de aceea a şi fost luată împregĭurarea acésta drept un pretext bine-venit pentru amênarea rĕspunsuluĭ. Numaĭ o pace, prin care Ardélul, cele doue principate române [1]) şi Basarabia ar trece în mod statornic în stĕpânirea aliaţilor, merită numele de pace cuvenită; orĭ-şi-care alta nu póte să curăţe cangrena din trupul statuluĭ ungar, nicĭ din al celuĭ polonez. Spriginirea reciprocă a aliaţilor pentru impunerea şi recunóşterea pretensiunilor sale la încheerea păciĭ comune, vestirea la timp a Regeluĭ despre înclinările ce vor fi manifestând Turciĭ în tótă seriositatea pentru pace, participarea Mareluĭ Duce de Moscva la opera de împăcare, tóte aceste le-a cerut ambasadorul în acea-şĭ şedinţă în vîrtutea instrucţiunilor primite ulterior [2]), pe care le-a presentat comisarilor de pace.

Óre-care viclenie poloneză iese înse în tot casul la ivélă din aceste împărtăşirĭ făcute de ambasador. Pe când adecă Regele în scrisórea adresată la 23 Iunie luĭ Proski şi presentată şi ea de acesta în conferenţă, mărturiseşte cu adâncă părere de rĕŭ cele doue înfrângerĭ grele, pe care la 15 şi la 16 Iunie oştirile sale le-aŭ suferit la Nipru şi în Volhinia în luptă cu Tătariĭ doritorĭ de a impune pacea separată, încât el se vede acum nevoit a ieşi însu-şĭ la rĕsboiŭ, pentru-ca să împedece

[1]) «Utramque Valachiam» e expresiunea actuluĭ.

[2]) La punctul 3 el a citit: Finitâ expeditione allatae sunt litterae Sa. Caes. Mottis per extraordinarium cursorem, quibus annexae erant conditiones Pacis, à Turcicis Legatis Comorromÿ commorantibus oblatae. In quibus . . . (Vedĭ Protocolul conferenţeĭ de la 30 Iunie 1690).

cu tótă energia pustiirea atât de probabilă a Rusieĭ şi a Volhinieĭ, aprovisionarea şi înarmarea Camenițeĭ, precum şi năvălirea, de care e amenințată Ungaria; de aceea stărue cu atât maĭ vîrtos să i să trimită grabnic un detaşament de câte-va miĭ de pedestrime germană, şi cu tóte aceste în ceea ce priveşte pretensiunile luĭ asupra Munteniei, pe care le lasă numaĭ în suspensiune, dar nu le părăseşte, îşĭ lasă deschisă o portiță prin declarațiunea, „că, fiind absențĭ comisariĭ însărcinațĭ de dietă a discuta condițiunile de pace, el se va pronunța definitiv maĭ târḑiŭ, şi anume îndată-ce Turciĭ îşĭ vor fi dat pe față voința de a încheĭa pace“. El stărue, ca Turciĭ să cedeze Muntenia fără-ca să determine cuĭ; el afirmă, că solul tătăresc i-a oferit Moldova (Valachiam citeriorem) în numele Hanuluĭ pecând Hanul nu face în scrisórea sa nicĭ o amintire despre vre-o asemenea concesiune, ceea ce de altminterĭ s'ar fi făcut; el renunță tot atât de puțin la pretensiunile sale, pe cât de puțin recunóşte pe ale Impĕratuluĭ; el voĭeşte decĭ deocamdată să cuceréscă cu ajutorul Impĕratuluĭ Moldova şi Basarabia şi aştéptă pe tăcute, ca viitorul să aducă şi Muntenia sub stĕpânirea Poloniei.

Greutatea de a admite interesele Polonieĭ, care eraŭ diametral opuse cu ale sale, apăsa cu atât maĭ vîrtos asupra Impĕratuluĭ, cu cât pe de o parte el era interesat să împedece pacea separată cu Polonia, care prin stîrnirea îngâmfăriĭ turceştĭ amenința să pună în primejdie pacea atât de mult dorită de casa împĕrătéscă, ear pe de alta trebuia să ție mult a salva onórea şi vaḑa sa proprie în fața lumiĭ, ear acest scop cu anevoiă se putea ajunge fără de sacrificiĭ aduse Polonieĭ.

Aceste consideraţiunĭ şi silinţa de a duce în faţa rĕsboiuluĭ cu Franţa la capĕt pe cel cu Turciĭ sunt cheia parţialeĭ îngăduinţe faţă cu Sobieski, care înse chiar şi în mărginile eĭ strîmte era în mare parte ilusorie.

Ancă în anul 1689 Impĕratul luase în consideraţiune cererile făcute prin mijlocirea soluluĭ polonez Losch în ceea ce priveşte recunóşterea pretensiunilor asupra Moldoviĭ şi încuviinţarea aprovisionăriĭ din Ardél, precum şi acordarea ajutoruluĭ înarmat şi parte a consimţit, parte a avisat la mijlocirea nunciuluĭ papal; acum el s'a rostit în rĕspunsul dat luĭ Proski asupra acestor cestiunĭ în aparenţă âncă maĭ desluşit, înse fără ca să fi adus prin acésta adevĕratul nod al discuţiunilor fie măcar şi numaĭ cât e negru sub unghie maĭ aprópe de deslegare. Intocmaĭ precum Regele se baricadase in dosul dieteĭ poloneze, Impĕratul s'a retras şi el în dosul dieteĭ ungare; adunările celor doue state aveaŭ să spună ceea ce suveranilor lor nu le venia să mărturiséscă fără de încungĭur; în faţa strimtorăriĭ momentane urma să se iee mĕsurĭ provisoriĭ, dar viitoruluĭ nu trebuia să i se impună nicĭ o jertvă dăinuitóre.

In sensul acesta aŭ negoţiat Leopold şi Sigismund unul cu altul, şi tot în acest sens a fost dată şi actuala decisiune a Impĕratuluĭ [1]).

Anunţata expediţiune polonesă în Moldova şi în Basarabia e aprobată pe deplin de Curtea din Viena şi însoţită de sincere urărĭ de rĕuşită, şi cu acea-şĭ bună-voinţă se încuviinţéză ceruta aprovisionare cu alimente

[1]) Responsio ad Ablegatum Polonicum Samuelem Proski ad ejus propositiones in negotio turcico. Viennae, 4-a Julii 1690.

şi cu nutreţ din Ardél şi se promit tóte ajutorările şi tóte lesnirile posibile pentru armatele poloneze intrate în aceste operaţiunĭ [1]). In ceea ce priveşte înse aceste ajutorărĭ spiritul bănuitor iese la ivélă din îndrumarea dată comandanţilor împĕrăteştĭ şi diregătorilor de la comisariatul general, că „pe sub mână să fie cu mare băgare de sémă, pentru-ca nu cum-va Polonesiĭ să urḑéscă în Ardél sub pretextul acesta şi să pună în executare alte planurĭ primejdióse [2]). Cererea privitóre la detaşarea unuĭ corp auxiliar de infanterie germană e resolvată în mod negativ parte din causa începeriĭ rĕsboiuluĭ cu Franţa, care cere scóterea în câmp a uneĭ îndoite puterĭ militare şi îngreunéză chiar şi trimiterea reservelor necesare, parte din causa necesităţiĭ de a susţiné şi de a apăra cuceririle o dată făcute; Impĕratul pune înse armatelor poloneze în sigură perspectivă tóte ajutorările şi lesnirile posibile pentru casul, că ele se vor fi apropiat în înaintarea lor de armatele împĕrăteştĭ.

Cât pentru recunóşterea pretensiunilor asupra Moldoviĭ Impĕratul a rĕspuns reamintind rĕspunsul dat deja

---

[1]) Decretul adresat de Impĕratul din Viena la 9 Iulie 1690 consiliuluĭ aulic de rĕsboiŭ, pentru-ca acesta să emită şi să trimită cuvenitele ordine generalilor împĕrăteştĭ din Ardél şi de la hotarele luĭ, pentru-ca eĭ să dee tótă ajutorarea şi tóte lesnirile posibile oştiriĭ poloneze pornite în Moldova şi spre Basarabia.

[2]) Decretul adresat de Impĕratul din Viena la 3 Iulie 1690 consiliuluĭ aulic de rĕsboiŭ. Incunoştiinţare, că Majestatea Sa împĕrătéscă a încuviinţat prea graţios, ca pentru armata poloneză pornită spre Valachia şi spre Basarabia să se cumpere în Ardél cu banĭ gata şi cu preţurĭ echitabile, înse fără pagubă pentru ţară şi pentru oştirea împĕrătéscă de acolo.

ambasadoruluĭ Losch, şi reservându-şĭ a intra maĭ târḑiŭ în discutarea maĭ în amĕnunte a cestiuniĭ de drept, că „Provincia acéstа din vechime şi chiar după mărturisirile Moldovenilor a fost totdeauna recunoscută ca făcând parte din regatul ungar şi de aceea Impĕratul, ca Rege al Ungarieĭ, nu are de loc dreptul de a dispune de ea fără de ştirea staturilor ungare şi fără de a le fi consultat pe aceste. De óre-ce înse Regele şi staturile Polonieĭ se mulţumesc cu acordarea Moldoviĭ şi aŭ declarat în scris, că renunţă în privinţa acésta la orĭ-şi-ce altă reservă orĭ pretensiune, Impĕratul promite din partea sa, că în proxima dietă a Ungarieĭ va pune învoiala acésta în discuţiune şi o va duce prin greutatea vaḑeĭ sale regale la o resolvare favorabilă pentru Polonia, şi chiar de pe acum a dat generalilor sĕĭ ordinul, ca să spriginéscă cu tótă puterea expediţiunea făcută de Polonia în Moldova şi s'o ducă în tóte chipurile posibile la victorie. Cât pentru condiţiunile de pace presentate de solul tătăresc, cele cuprinse în scrisórea Hanuluĭ tătăresc sunt întru tóte identice cu cele cuprinse în ultimatul ambasadorilor turceştĭ şi considerate ca fiind inacceptabile; ear cele-l'alte concesiunĭ solul tătăresc nu li-a predat în scris, ba n'a presentat nicĭ plenipotenţa turcéscă pentru negoţierile de pace, o împregĭurare, care, reamintindu-ne resultatul nenorocit al negoţierilor urmate de Chechrin, ne face să presupunem şi de astă-dată, nu fără temeiŭ, o uneltire mascată a Turcilor, pentru-ca prin asemenea apucăturĭ înşelătóre să ajungă la spargerea alianţeĭ sfinte.

De altmінterĭ cabinetul împĕrătesc cu tóte jertvele nespuse, pe care le-a adus în actualul eĭ rĕsboiŭ cu

Turcia şi cu Franţa, care nu sunt de loc maĭ prejos de cele aduse de Polonia, şi cu tótă viua eĭ dorinţă de a pune cel puţin într'o parte capĕt stăriĭ de rĕsboiŭ, a resistat cu statornicie în faţa ispitirilor pentru încheerea uneĭ păcĭ separate şi, credinciósă stipulaţiunilor tractatuluĭ de alianţă întărit cu jurămĕnt, a înştiinţat pe aliaţiĭ eĭ conştiincioşĭ despre tóte negoţierile eĭ cu ambasadoriĭ turceştĭ, tot astfel şi în viitor va năsui să închee cu Pórta numaĭ o pace comună stabilită cu învoirea şi cu buna participare a aliaţilor eĭ, ear în acésta îşĭ va pune în joc tótă influenţa, ca la încheerea păciĭ colective să i se acorde şi asigureze Regeluĭ Polonieĭ tóte concesiunile oferite acum din partea Tătarilor, ceea ce e fără îndoială maĭ conform cu interesele Polonieĭ decât o pace separată. Spre a-şĭ dovedi cu atât maĭ vîrtos bunele disposiţiunĭ faţă cu Polonia Impĕratul consimte, în sfîrşit, ca Moscoviţiĭ să fie la timpul cuvenit invitaţĭ a lua şi eĭ parte la negoţierile de pace, dar acésta numaĭ din consideraţiunĭ de prietenie, ear nu în vîrtutea vre-unuĭ obligament întemeiat pe tractat, ceea ce nu există, şi fără-ca prin acésta să sufĕră vre-o amânare negoţierile ce se vor fi începĕnd.

Nu pare a fi lucru nepotrivit să se facă amintire tot aicĭ şi despre cele-l'alte consideraţiunĭ şi argumente, prin care deputaţiunea instituită de împĕratul pentru stabilirea păciĭ a spriginit pretensiunile Impĕratuluĭ în propunerea făcută pentru acéstă decisiune aprobată de Leopold I. [1]).

---

[1]) Veḑĭ maĭ sus citatul raport despre conferenţa ţinută la Starhemberg la 30 Iunie 1690 în cestiunea propunerilor făcute de Prosky, pag. 11½, 17, 23.

De óre-ce de o cam-dată vorba era maĭ puţin de resolvarea amânată pe un timp maĭ potrivit a cestiuniĭ juridice, cuĭ i se cuvine de drept Moldova şi Muntenia, decât de scóterea lor prin puterea armată a vre-unuia dintre aliaţĭ de sub supremaţia turcéscă, Impĕratul n'a renunţat pe de o parte pentru sine orĭ pentru coróna Ungarieĭ la nimic din drepturile sale, ear pe de alta n'a nesocotit datoriile de aliat faţă cu Polonia prin aceea, că a primit sub ocrotirea sa pe Moldoveniĭ refugiaţĭ de buna lor voie orĭ că nu numaĭ a aprobat expediţiunea făcută de Sobieski cu treĭ anĭ maĭ nainte în Moldova şi jurămêntul de supunere impus acesteĭ ţĕrĭ faţă cu Polonia după cucerirea capitaleĭ Iaşĭ, ci i-a făcut totodată Polonieĭ şi urărĭ de noue succese norocóse pentru armele eĭ. Nu póte-că ar fi stat Curtea din Viena fie măcar şi numaĭ pe o clipă la îndoială în ceea ce priveşte drepturile Ungarieĭ asupra Moldoviĭ, ci numaĭ fiind condusă de părerea, că abia după încheerea rĕsboiuluĭ cu Turciĭ va puté să se pună pe cale prietenéscă în discuţiune cestiunea, cuĭ i se cuvine în vîrtutea stipulaţiunilor tractatuluĭ de alianţă una orĭ alta dintre provinciĭ, el a lăsat la bunul plac al Regeluĭ ca discutarea cestiuniĭ şi resolvarea eĭ prin bună învoială orĭ să fie amânată până după-ce se va fi încheiat pacea cu Turciĭ, orĭ să se facă chiar atuncĭ prin mijlocirea Papeĭ, pentru care al doilea cas Impĕratul a declarat a fi gata să-şĭ dee în vederea resolvăriĭ tótă spriginirea întocmaĭ ca pentru primul. Archivele şi operele istorice stabilesc drepturile de supremaţie ale Ungarieĭ asupra celor doue ţĕrĭ române atât de neîndoios, încât în dieta ungară tot se maĭ reservéză de drept scaun şi vot

pentru Domnul Moldoviĭ şi pentru al Munteniei, precum s'a vĕḑut lămurit în cea din urmă dietă de la Pojon, în care aŭ fost designate precis şi nominal chiar scaunele celor doĭ Principĭ. Ear dacă vre-unul dintre Voivoḑiĭ acestor ţĕrĭ s'a pus din propriul luĭ îndemn sub ocrotirea Poloniei, acésta s'a întêmplat contra voinţeĭ Regeluĭ Ungarieĭ şi tocmaĭ de aceea împregĭurarea acésta nu póte să ştirbéscă drepturile coróneĭ ungare, pe cât de puţin i se cuvine în urma jurămêntuluĭ de încoronare Impĕratuluĭ a ceda pentru totdeauna orĭ a lăsa în vre-un alt chip în părăsire un atât de însemnat membru din trupul Ungarieĭ fără de ştirea staturilor şi fără de învoirea lor. Cât pentru cererea făcută de Generalul Heissler consiliuluĭ aulic de rĕsboiŭ, ca să i se dee voie de a face cu cavaleria în împregiurărĭ priincĭóse fără de veste o năvălire în Muntenia şi eventual şi în Moldova, pentru-ca, dacă se póte, să puie mâna pe Domnul Munteniei, care se afla din întêmplare în o localitate neapărată, deputaţiunea de pace nu numaĭ că nu face nicĭ o obiecţiune, ci crede chiar, că expediţiunea acésta e chiar neapărată şi politiceşte impusă atât spre a pedepsi pe Principele, în deosebĭ pe Constantin Brâncovanu, care a dat la o parte orĭ-şi-ce respect faţă cu curtea împĕrătéscă, cât şi spre a ridica vaḑa Impĕratuluĭ în ambele ţĕrĭ stîrnind cu energie frica bine-făcătóre în inimile poporaţiuniĭ din ele. Ear coróna Polonieĭ nicĭ nu póte lua drept o jignire acéstă mĕsură, — aşa ḑice deputaţiunea, — nicĭ nu va face reclamaţiunĭ contra eĭ, fiind-că ea a avut până acum asupra Principatelor tot atât de puţine drepturĭ cât de puţine i s'aŭ acordat acum, când a obţinut în ceea ce priveşte pretensiunile

eĭ numaĭ o decisiune suspensivă. Talentul şi îndĕmânătăcia luĭ Heissler promit de altminterĭ o reuşită sigură şi un succes priincios pentru intreprinderea intenţionată.

Dacă ţinerea în suspensiune a cestiuniĭ era din partea Impĕratuluĭ un refus exprimat în floricele, hotărîrea de a lua avisul dieteĭ ungare cuprindea în ea deplina siguranţă a perderiĭ causeĭ pentru Polonia. Pentru-ca să maĭ îndulcéscă hapul amar, Leopold I. a însărcinat pe ambasadorul sĕŭ Siemunski să dee decisiuniĭ austriace o interpretare pe cât se póte de favorabilă pentru interesele Polonieĭ, „că adecă trimiterea causeĭ la proxima dietă ungară s'a făcut numaĭ în vederea uneĭ maĭ depline asigurărĭ şi a uneĭ maĭ firme garantărĭ a viitoruluĭ, şi se înţelege fără de greutate, că altfel nu numaĭ Impĕratul ar trebui să-şĭ calce jurămêntul, dar totodată şi Maghiariĭ, greŭ jigniţĭ prin nesocotirea şi neconsultarea lor cuprinsă în procederea unilaterală a Regeluĭ lor, ar fi împinşĭ prin acésta în viitor să protesteze şi să-şĭ refuse învoirea şi astfel s'ar sĕvîrşi un act nul şi anulabil, încât toţĭ Regiĭ ce vor maĭ urma în Ungaria ar continua ca să fie în drept de a validita drepturile ţĕriĭ lor asupra Principatelor. Impregĭurarea, ca Impĕratul are drept de moştenire asupra Ungarieĭ, îl deslégă de altminterĭ tot atât de puţin de jurămêntul dat ca de indatoririle luate prin el, şi astfel reserva Impĕratuluĭ să presentă ca fiind raţional bine intenţionată chiar pentru binele Regeluĭ şi a republiceĭ Polonieĭ în deosebĭ. Ţiind, în sfîrşit, la alianţa cu Polonia, cabinetul împĕrătesc nu vrea nicĭ să urmăréscă,

nicĭ să închee o pace separată fără de ea şi se aştéptă la acela-şĭ lucru şi din partea Poloniei [1]).

Cu ocasiunea acesteĭ ambasade Samuil Proski a ridicat, între altele, pretensiunĭ şi asupra uneĭ anumite sume de banĭ, pe care Duca-Vodă, rĕposatul Domn al Moldoviĭ, a promis-o Regeluĭ Polonieĭ nu atât ca preţ de rĕscumpĕrare cât din recunoştinţă, o sumă, care a fost întrebuinţată în folosul armateĭ împĕrăteştĭ [2]). Decisiunea luată în cestiunea acésta a pus în perspectivă cercetarea cât maĭ curênd a stăriĭ adevĕrate a lucruluĭ şi o resolvare atîrnătóre de acésta [3]).

Gândurile ascunse ale Impĕratuluĭ, cu tot învelişul lor inofensiv, tot n'aŭ putut să rĕmâie nepĕtrunse de ochiul bănuitor al Polonieĭ, căcĭ ambasadorul împĕrătesc Gheorghe de Siemunski a avut la Varşovia o fórte grea posiţiune faţă cu curtea regală enervată de decisiunea austriacă. Sobieski a însărcinat cu examinarea maĭ în amĕnunte a rĕspunsuluĭ împĕrătesc (pe care Proski l'a trimis numaĭ în copie păstrând originalul la sine) pe o secţiune a Senatuluĭ, care a invitat pe Siemunski la o conferenţă şi a cerut de la el lămurirĭ asupra câtor-va pasagiĭ nedeslușite din decisiunea împĕrătéscă, în lipsă de instrucţiunĭ suficiente înse a pri-

[1]) Comunicaţiune făcută de Impĕratul luĭ Siemunski, ce a propus ambasadorul polones Proski Curţiĭ împĕrăteştĭ în cestiunea păciĭ şi ce i s'a rĕspuns. Viena, 10 Iulie 1690.

[2]) «ratione cuiusdam pecuniae Ser-mo Regi à defuncto Palatino Moldaviae Ducka, non tam lytri, quam gratitudine ergo promissae, et prout refertur, in militiam Caesaream erogatae.

[3]) Respunsul dat de cancelaria aulică ambasadoruluĭ polonez Proski la punctele presentate de el. Viena, 13 Iulie 1690.

mit de la el numaĭ rĕspunsurĭ generale şi neîndestulătóre. Când apoĭ Regele voia cu stăruinţă impetuósă să pună prin Cardinalul Rudzeiowski cestiunea la Viena şi la Roma din noŭ în discuţiune, representantul împĕrătesc şi-a dat silinţa să împedece cu ajutorul nunţiuluĭ papal şi al ambasadoruluĭ veneţian acest ultimat vehement şi s'a adresat în cestiunea acésta personal atât la Regele, cât şi la Regina, dându-ĭ pentru acésta cu succes ajutor şi Prinţul Iacob precum şi imperialistul Episcop de Posnania. Proski a primit în urma acestora îndrumarea de a nu rumpe sigiliile depeşelor ce i s'aŭ trimis dimpreună cu cele destinate pentru Cardinalul Radzeiowski până-ce Siemunski nu va fi fost ascultat din noŭ şi nu va fi primit în urma înţelegeriĭ luate cu el ordin special pentru deschiderea pliculuĭ [1]). In nouele conferenţe de la 24 şi 25 Iulie, care aŭ fost cerute de Siemunski şi în care Polonesiĭ şi-aŭ întemeiat pretensiunile asupra Moldoviĭ atât pe drepturile străbune, cât şi pe stăpânirea de curênd câştigată şi pe declaraţiunea de supunere a acesteĭ ţĕrĭ, ambasadorul împĕrătesc a rĕsbit tot atât de puţin cu lămuririle şi propunerile lu verbale ca cu cele făcute în scris, căcĭ aceste nu eraŭ în adevĕr decât parafrasărĭ şi justificărĭ ale decisiuniĭ date de Curtea din Viena. Negoţierile oficiale făcute în conferenţe aŭ fost decĭ curmate şi s'aŭ urmat altele pe cale privată prin Episcopul de Posnania şi prin Regina,

---

[1]) Scrisórea luĭ Siemunski cătrĕ Maj. S. Imp. în cestiunea decisiuniĭ date de Curtea imp. ambasadoruluĭ polonez Proski, cum a fost ea primită la curtea polonă şi ce fel de însărcinărĭ a primit Cardinalul Rudzieowski. Varşovia, 21 Iulie 1690.

a căreia intervenire o ceruse ambasadorul el însu-şĭ. Provocat de aceştĭ doĭ şi angagĭat a ţiné séma de interesul Regeluĭ, ca să se pună în faţa celor ce bănuiaŭ intenţiunile luĭ patriotice o concesiune câtu-şĭ de puţin acceptabilă, Siemunski a emis o adoua şi de astă-dată de tot scurtă declaraţiune făcută în scris, care afirmă din noŭ, că Impĕratul voieşte în tótă seriositatea să cedeze Polonieĭ Moldova şi că cererea avisuluĭ dieteĭ ungare se derivă numaĭ din intenţiunea de a obţiné pentru acéstă cedare maĭ multă siguranţă şi o fiinţă maĭ durabilă, el înse reaminteşte în acela-şĭ timp şi cunoscuta condiţiune a renunţăriĭ Polonieĭ la orĭ-şi-ce alte reserve şi pretensiunĭ. Pe basa acesteĭ declaraţiunĭ dar Proski a fost însărcinat, ca Impĕratul să aprobe cedarea Moldoviĭ cel puţin cu condiţiunea, ca ea să fie considerată ca după putinţă valabilă în mod provisoriŭ până la definitiva aprobare de cătrĕ dieta ungară [1]), o cerere, care pare a fi fost încuviinţată de Impĕratul cu reserva arĕtată.

Esitarea Polonieĭ de a lua în tótă seriositatea parte la congresul de pace din Viena şi temerea motivată prin acésta, ca nu cum-va Polonia să închee o pace separată cu Turcia, aŭ îndemnat pe Impĕratul să tri-

---

[1]) Raportul luĭ Siemunski cătrĕ Maj. S. Imp. în cestiunea cedăriĭ cătrĕ coróna Polonieĭ a Moldoviĭ. Varşovia, 28 Iulie 1690. Dimpreună cu (A şi B) cele doue declaraţiunĭ date de el în scris, în care se ḑice: «ut ad interim (cessio Moldaviae), donec omnia valide apud Status Hungariae procurarentur, valeat quantum valere potest».

mită luĭ Siemunski instrucţiunile de la 17 Ianuarie 1691 [1]).

In aceste i se fac împărtĕşirĭ despre întórcerea ambasadorilor de pace aĭ Turcieĭ de la Comorn la Potendorf, despre propunerea de bune oficiĭ făcută la Pórtă de Englitera şi de Olanda spre a obţiné pentru plenipotenţiariĭ turceştĭ puterĭ maĭ întinse şi despre acceptarea acestor bune oficiĭ din partea Impĕratuluĭ şi se relevă, că pentru lesnirea uneĭ păcĭ favorabile e de dorit, ca şi aliaţiĭ să accepte aceste bune serviciĭ făcându-le totodată ambasadorilor, celuĭ englez şi celuĭ olandez, cunoscute condiţiunile sale de pace. De óre-ce înse deocamdată nu era vorba să se ĭee la cunoştinţă noue condiţiunĭ de pace propuse de Turcĭ, ci numaĭ să se dee rĕspuns la cele o dată făcute, Siemunski are să-ĭ pună Regeluĭ Sobieski în vedere, „că, fiind acum împregĭurările atât de schimbate, Polonia nu are să stăruie asupra pretensiunilor expuse în primul eĭ rĕspuns cătrĕ Turcĭ, ci trebuie să le modifice potrivit cu starea de lucrurĭ acum schimbate şi cu cele din urmă propunerĭ de pace ale Turcilor, că în faţa costisitoruluĭ îndoit rĕsboiŭ, în care se află strîmtorat Impĕratul şi a dorinţeĭ de pace motivate prin acésta, Regele are să-şĭ croiască condiţiunile astfel, ca să netezéscă şi să uşureze drumul negoţierilor de pace, eară nu să-l îngreueze orĭ să-l curme pe deplin, că avĕnd în vedere prefacerile petrecute în timpul din urmă în stările de

[1]) Instrucţiunĭ date luĭ Siemunski, ce are să spună Regeluĭ Polonieĭ şi ce are să pună la cale în cestiunea negoţierilor cu Turciĭ. Viena, 17 Ianuarie 1691.

lucrurĭ şi norocul, pe care l'a avut duşmanul în rĕsboiŭ, e puţină probabilitate, că Turciĭ vor face acum din liberul lor indemn concesiunile, care n'aŭ putut să fie stoarse de la dênşiĭ pe când se aflaŭ în o posiţiune cu mult maĭ grea, că Polonia a luat afară de acésta în alianţa eĭ încheiată cu Moscoviţiĭ angagĭamentul de a se mulţumi cu restituirea Cameniţeĭ şi a teritoriuluĭ ce se ţine de ea, intru cât el se maĭ afla sub stăpânirea turcéscă, şi de a încheia cu condiţiunea acésta pace cu Pórta, şi astfel şi pentru motivul acesta nu are dreptul de a trece la condiţiunĭ maĭ aspre. Regele înse, — a adăugat el drept consolaţiune, — nu trebue să-şĭ pérdă curagiul, ci are, din contra, să se pregătéscă cu tótă rîvna pentru apropiata campanie şi să-şĭ dee, întocmaĭ ca casa imperială, tótă silinţa de a recuceri cele perdute în campania trecută, pentru-ca astfel să se aplice în favorul eĭ principiul *uti possidetis*, pe care ambasadoriĭ turceştĭ îl invócă cu atâta îndărătnicie drept basă a negoţierilor. Incepută înse de timpuriŭ şi condusă cu bun simţ practic, viitórea campanie va trebui neapărat să trécă întréga Moldovă în mânile Polonieĭ şi să-ĭ asigureze stĕpânirea eĭ, care se obţine cu mult maĭ uşor prin arme decât prin tractate încheiate cu Turciĭ, ear acésta cu atât maĭ vîrtos, cu cât Impĕratul a hotărît, conform cu dorinţa exprimată de Polonia, să trimită pe consilierul cameral Kurzen drept sol special la Moscva, ca să pună la cale o diversiune a Moscoviţilor contra Tătarilor, pentru-ca aceştia, avênd a casă la eĭ destul de lucru, să fie nevoiţĭ a se gândi maĭ mult la apărarea propriilor sale vetre decât la spriginirea altora. In felul acesta va puté să

se închee şi să se consolideze sub scutul rĕsboiuluĭ o pace acceptabilă. De altminterĭ, pentru obţinerea armonieĭ în operaţiunile viitóreĭ campaniĭ Impĕratul va trimite un delegat special la curtea regală, stărue înse să se trimită cât maĭ curênd la congresul de pace din Viena un representant al Polonieĭ, fie acesta chiar şi cu plenipotenţă mărginită după plac, şi urmând ca la încheiarea definitivă a negoţierilor să fie înlocuit cu un ambasador înzestrat cu plenipotenţă deplină. Curtea din Viena nu a dat, în sfîrşit, ambasadoruluĭ englezesc şi celuĭ olandez nicĭ o plenipotenţă de a negoţia în numele Impĕratuluĭ, deşi acésta n'ar fi contra tractatuluĭ de alianţă, care exclude numaĭ pacea separată, ci numaĭ însărcinarea de a obţiné pentru comisariĭ de pace aĭ Turcieĭ noue instrucţiunĭ; ea crede înse, că este bine să fie comunicate acestor doĭ ambasadorĭ condiţiunile de pace ale fie-căruia din aliaţĭ, pentru-ca eĭ să-şĭ pótă da silinţa de a obţiné la Pórtă formularea potrivit cu aceste condiţiunĭ a instrucţiunilor. Polonia e decĭ invitată să consimtă şi ea cu acéstă procedere şi să facă ambasadoruluĭ olandez şi celuĭ englez cunoscute condiţiunile sale de pace, care n'aŭ să fie considerate ca cele din urmă şi invariabil stabilite.

Regele s'a învoit numaĭ în parte cu aceste propunerĭ, care i-aŭ fost comunicate de ambasadorul Siemunski atât verbal, cât şi în scris, ba în esenţă nu a ţinut de loc sémă de ele. Cavalerul de Malta Samuil Proski a fost însărcinat prin o plenipotenţă regală emisă la 24 Ianuarie 1691 în Zolkiew să mérgă la Viena, ca să asculte propunerile şi condiţiunile Turcilor şi să comunice pe ale Polonieĭ, fără înse ca să i se acorde drep-

tul de a face încheerea definitivă, care era reservată pentru o mare ambasadă ce urma să se trimită în urmă. Prin acésta s'a împlinit dorinţa Austrieĭ, care ţinea să obţie deocamdată numaĭ o aderare formală la congres, pentru-ca să se pótă relua firul negoţierilor de cât-va timp întrerupte. Deasemenea s'a învoit Sobieski, care a obţinut cu multă greutate şi consimţĕmêntul Senatuluĭ întrunit la Lemberg, ca pentru lesnirea opereĭ de pacificare să li se comunice condiţiunile de pace ale Polonieĭ celor doĭ ambasadorĭ, al Olandeĭ şi al Englitereĭ, care oferiseră bunele lor serviciĭ la Pórtă.

Nicĭ dibăcia diplomatică a Impĕratuluĭ înse, nicĭ silinţele zelóse ale ambasadoruluĭ sĕŭ n'aŭ putut să determine o fórte importantă îndulcire în aceste condiţiunĭ şi anume în ceea ce priveşte ţĕrile de la Dunăre [1]).

Condiţiunile Poloniei, pe care referendul Córoneĭ Stanislau Szczuka le-a trimis la 13 Fevruarie 1691 din Zolkiew luĭ Siemunski, ear plenipotenţiarul Samuil Proski le-a comunicat la 14 Fevruarie din Regensburg cancelaruluĭ Kinski, aŭ consistat de astă-dată din şase puncte şi dintr'un scurt adaos: 1. Cedarea provinciilor Podolia şi Ucraina dimpreună cu cetatea Cameniţa; 2. Renunţarea la Moldova şi la Muntenia; 3. Impedecarea năvălirilor de pradă ale Tătarilor din Crimea şi despăgubirĭ date de Pórtă în casul contrar; 4. Despăgubire echitabilă pentru pagubele rĕsboiuluĭ şi pentru pustiirile Poloniei; 5. Refusarea orĭ-şi-căreĭ spriginirĭ orĭ ocrotirĭ

---

[1]) *a)* Siemunski cătrĕ Maj. S. Imp. arată ce fel de informaţiunĭ a dat Regeluĭ Poloniei etc. Varşovia, 29 Ianuarie 1691. *b)* Raportul luĭ Siemunski cătrĕ Impĕratul. Varşovia, 19 Fevruarie 1691.

pentru rĕsvrătitoriĭ căzăceştĭ fără de excepţiune; 6. Deşertarea şi dărâmarea tuturor cetăţilor turceştĭ de pe Nipru; ca adaos, în sfîrşit, încuviinţarea concesiunilor cerute de Ţarul Moscovieĭ.

Făcând comparaţiune cu condiţiunile de pace formulate în anul 1689, Polonia a renunţat fără îndoială la cele de natură curat religiósă şi în privinţa politică la stîrpirea Tătarilor orĭ, cel puţin, la alungarea lor; ea însе nu s'a lăsat să fie abătută de la rîvnirile eĭ de mărire prin câştigarea unor ţĕrĭ indiscutabil turceştĭ orĭ căḑute prin norocul rĕsboiuluĭ în mânile Turcilor. Ear în privinţa acésta ochiĭ eĭ aŭ căḑut, înainte de tóte, asupra Podolieĭ şi Ucraineĭ, a căror stăpânire iĭ părea indispensabilă atât din punctul de vedere al siguranţeĭ şi al apărăriĭ hotarelor, cât şi din al onóreĭ politice, ear în al doilea rĕnd asupra celor doue principate atât de bogat înzestrate de natură, despre care în al doilea punct al condiţiunilor se vorbeşte în următoriĭ terminĭ: „Moldova şi Muntenia, care amĕndoue aŭ fost odinióră provinciĭ tributare Regeluĭ Polonieĭ şi dintre care cea d'ântêiŭ e ocupată în present în mare parte de Regele Sobieski“, să fie cedate atât în dreptul, cât şi în posesiunea Coróneĭ poloneze dimpreună cu teritoriile lăsate ca locurĭ de aşeḑare pentru Tătariĭ din Bugĭac şi pentru ceĭ de Ackerman, în cât rîul Dunăriĭ să formeze pe viitor hotarul [1]).

---

[1]) Conditiones ad Tractatum Pacis cum fulgida Porta othomanica ex parte Ser-mi Regis et Reipublicæ Poloniæ Constantinopolim designandæ.

Conditio 2-da. Moldavia (quæ jam magna ex parte Saæ. Regiæ Majtis Poloniæ occupata) et Valachia, quæ utræ-

Invederata contradicere, în care se aflâ condiţiunea acésta cu reserva fâcutâ de Curtea din Viena când cu acordarea Moldoviĭ pentru Polonia, câ adecâ prin acésta drepturile Impĕratuluĭ şi ale Coróneĭ ungare asupra Munteniеĭ sâ nu fie câtu-şĭ de puţin ştirbite orĭ puse în discuţiune, şi pretensiunile cu tólâ aparenta reducere atât de utopic exagerate ale Poloniеĭ nu puteaŭ sâ nu indispunâ pe guvernul împĕrâtesc, care, strîmtorat între doue rĕsbóie, simţia o atât de viie trebuinţâ de pace şi punea în acela-şĭ timp un atât de marc preţ pe posesiunea celor doue principate de la Dunâre.

Deşi se menţinea speranţa, câ Polonia nu va privi declaraţiunea datâ acum drept cel din urmâ cuvênt al eĭ, ci o va maĭ îndulci în cursul negoţierilor, indispoşiţiunea Curţiĭ din Viena s'a dat în maĭ multe rênduri fie fârâ de încungĭur, fie maĭ indirect pe faţâ.

Ocasiune pentru manifestarea aceste indisposiţiunĭ i s'a dat Impĕratuluĭ puţin timp în urmâ prin doue cererĭ, pe care ambasadorul Proski a fost însârcinat a le face la Viena. Sobieski, care promisese a trimite în Ardél un detaşament de 6000 de ómenĭ pentru apârarea ţĕriĭ cucerite de Impĕratul, cerea ca comanda supremâ atât asupra acesteĭ trupe auxiliare, cât şi asupra corpuluĭ de armatâ împĕrâtéscâ sâ fie încredinţatâ fiiuluĭ sĕŭ, Prinţuluĭ Iacob, şi ca sâ se facâ înţelegerea

---

que olim Provinciæ Serenissimorum Regum Poloniæ tributariæ erant, iuri et possessioni Sæ· Regiæ Majtis Poloniæ relinquantur, una cum omnibus istis ditionibus quas Budziacenses et Bialogrodenses Tartari incolunt, it uta limes sit fluvius Danubiu s.

cuvenită pentru căsătoria Regeluĭ roman Iosif I., fiiul Impĕratuluĭ, cu o princesă poloneză [1]). Rĕspunsul luĭ Leopold I. a fost: „Dacă Principele Iacob se va presenta în persónă cu corpul auxiliar până cel târḑiŭ la sfîrşitul luneĭ Iunie în Ardél şi armata poloneză va urma în curĕnd dup'acea şi-şĭ va incepe operaţiunile până la sfîrşitul luneĭ Iulie, din partea Impĕratuluĭ nu se va pune nicĭ o greutate, ca Prinţul să priméscă onorurile şi aperenţele exterióre ale comandeĭ supreme in Ardél; dacă inse nevoile impregĭurărilor vor necesita intrarea armateĭ principale impĕrăteştĭ în Ardél pentru apărarea ţĕriĭ, Impĕratul nu ar puté în nicĭ un cas consimţi, ca să se iee de la Marchionul de Baden comanda unitară a întregeĭ armate impĕrăteştĭ. Cât pentru căsătoria propusă, luarea eĭ in consideraţiune e in tot casul prematură şi prea de tot atîrnătóre de la viitórele inclinărĭ ale Prinţuluĭ imperial, încă minor (de abia 13 anĭ) şi de la libera luĭ alegere, pentru-ca să se pótă hotărî de pe acum ce-va positiv şi să se anticipeze viitorul. Ambasadorul impĕrătesc inse, Comitele Thun, numaĭ în numele sĕŭ şi ca din propriul sĕŭ indemn, fără-ca să aibă voie de a se referi la vre-o imputernicire orĭ la vre-o însărcinare primită de la Impĕratul, avea să ĭ indice la ocasiune bine-venită Regineĭ, că aversiunea Impĕratuluĭ contra uneĭ asemenea incuscrirĭ purcede de la inrîurirea covîrşitóre şi suspectă, pe care o are la curtea poloneză partidul francez, şi in

[1]) Nu póte să fie decât fiica luĭ Sobieski Teresia Kunigunda, care în anul 1695 s'a măritat după electorul de Bavaria Maximilian Emanuil.

deosebĭ cumnatul Regeluĭ Bethune, şi anume pentru-că atât în Viena, cât şi în întrégа împĕrăţie ce ţine fórte mult la [o pecât se póte de deplină asigurare a succesiunii şi astfel la sporirea prin progenitură a Caseĭ imperiale, că căsătoriile francese cu casa regală din Spania sunt pretutindenĭ rĕŭ reputate, şi în deosebĭ vina pentru lipsa de copiĭ a celeĭ din urmă Regine din Spania e aruncată asupra Coróneĭ franceze, că tocmaĭ de aceea presenţa la Curtea din Polonia aluĭ Bethune şi intimitatea soţieĭ luĭ sunt lucrurĭ de minune potrivite, pentru-ca pe de o parte curtea franceză să profite de ele ca de nişte mijlóce sigure pentru realisarea intenţiunilor eĭ rele, ear pe de alta să-ĭ inspire Impĕratuluĭ o întemeiată bănuială contra ăstor complicĭ francezĭ, şi astfel să-l pună pe gândurĭ în ceea ce priveşte căsătoria proiectată; că, în sfîrşit, nicĭ o dată Impĕratul nu va mărturisí fără de încungĭur acéstă adevĕrată causă a repulsiunii sale, dar tot atât de sigur e, că el nu se va învoi cu acest proiect de căsătorie câtă vreme Marchisul de Bethune şi soţia luĭ se află la curtea luĭ Sobieski. Ear expulsarea luĭ Bethune se impune cu atât maĭ vîrtos şi are să fie cerută de la Rege cu atât maĭ stăruitor, cu cât el, precum se vede lămurit din scrisórea, pe care la 3 Maiŭ i-a adresat-o Croissy din Versailles şi care a fost captată, făureşte uneltirĭ primejdióse contra alianţeĭ dintre Polonia şi Austria, îşĭ dă silinţa să surpe înţelegerea şi prietenia dintre cele doue curţĭ şi cu ajutorul celor-l'alţĭ emisarĭ francesĭ a câştigat pentru planurile Franţeĭ pe mulţĭ generalĭ, senatorĭ şi miniştri din Polonia şi pe Cardinalul Radzeiowski. Dacă Regele vrea să pună capĕt

rĕuluĭ şi să asigureze legăturile de unire, care sunt ameninţate, el lucrézā numaĭ în spiritul şi după litera angagĭamentelor luate de el în maĭ multe rêndurĭ în mod sĕrbătoresc; dacă el n'o voĭeşte acésta, împărtĕşirile ce i se fac iĭ sunt cel puţin o dovadă, că cercurile din Viena sunt bine informate despre cele ce se petrec la curtea din Varşovia şi despre uneltele şi causele turburăriĭ bunelor relaţiunĭ dintre cele doue curţĭ. Pentru desvĕlirea uneltirilor franţuzeştĭ Comitele Thun avea să arĕte în mod confidenţial maĭ sus amintita scrisóre aluĭ Croissy şi nunciuluĭ Papal de acolo, precum şi altor persóne bine intenţionate, ear spre a combate influenţa Franţeĭ, care-şĭ dedea silinţa să împedece orĭ-şi-ce ajutor înarmat polonez, el trebuia să pretindă cu tótă hotărîrea, ca Regele să iasă în persónă la rĕsboiŭ şi să scótă armata principală a Poloniei cât maĭ curênd în câmp, înainte de tóte înse să trimită în Ardél corpul auxiliar de 6000 de ómenĭ, pe care l'a promis [1]).

Asupra stărilor de atuncĭ şi asupra influenţelor de la curtea regală a Polonieĭ şi despre resorturile secrete, prin care se puneaŭ tóte în lucrare, aŭ aruncat mărturisirile făcute la curtea din Viena de cătrĕ un înalt dignitar polonez o viuă lumină, care rĕmăsese ascunsă pentru orĭ-şi-ce ochiŭ de profan [2]). După aceste măr-

---

[1]) Rescriptul împĕrătesc cătrĕ Comitele Thun în ceea ce priveşte propunerile ambasadoruluĭ polonez pentru însărcinarea Prinţuluĭ Iacob cu comanda oştirilor din Ardél şi pentru o viitóre căsătorie a Maj. Sale Regeluĭ Roman cu o princesă regală poloneză şi o scrisóre intrigantă din Franţa. Viena, 5 Iunie 1691.

[2]) Protocollum secreti Colloquii inter Suam Excellentiam (Comitem à Kinski) et N.—7-ma Iulii 1691 habiti de moderno statu; compilatum 18-a eiusdem mensis et Anni.

turisirĭ verbale, straniĭ atât prin cunoştinţa de lucrurĭ şi de persóne, cât şi prin sinceritatea celuĭ ce le-a făcut şi puse de cancelarul Boemieĭ comitele Kinski pe hârtie, armata poloneză de atuncĭ era neîndestulătóre spre a împedeca năvălirile Tătarilor în Rusia. Generalissimul Polonieĭ n'a fost în stare să adune decât abia vre-o mie de călăreţĭ sub stégurile sale; contingentul de Litvania, deşi ce-va maĭ mare, fiind despărţit prin marĭ depărtărĭ de armata poloneză, nu putea să soséscă de cât târḑiŭ pe câmpul de luptă, şi dorita împreunare a Litvanilor cu Poloneziĭ a devenit, dacă nu imposibilă, cel puţin fórte anevoiósă în urma tăbĕrîriĭ Tătarilor între Tarnopol şi domeniile regale ale Polonieĭ.

Domeniile regale aŭ fost pustiite de Tătarĭ şi prefăcute'n cenuşă în urma stăruinţelor Franţeĭ şi a instigaţiunilor partiduluĭ eĭ cu scopul, că prin pagubele covîrşitóre şi prin lipsa nădejdeĭ de isbândă pentru armele poloneze să înduplece pe Rege şi pe republică a încheia pace separată cu Pórta. Ear pârghia de căpetenie a Franţeĭ la curtea regală e însă-şĭ Regina Maria Casimira Luisa, odraslă a familieĭ Bethune, care nu se póte învoi cu expulsarea rudelor şi partisanilor eĭ de la curte fără ca să-şĭ renege originea naţională, şi de aceea a ştiut totdeauna să împedece acéstă mĕsură, cu tóte că în actele de căsătorie ale Regeluĭ ea a fost stipulată ca condiţiune clar exprimată. Relaţiunile neĭertate dintre Regina şi Principele de Curlanda i-aŭ fost, ce-ĭ drept, descoperite luĭ Sobieski cu doveḑĭ lămurite, dar acésta l'a umplut în aşa grad de temerea, ca nu cum-va să se atenteze prin ascuns la viaţa luĭ, încât el se face că nu ştie nimic în privinţa acésta, şi

nu numaĭ l'a pus ear pe ibovnic în diregătoria şi în dignitatea luĭ de maĭ nainte, dar l'a suferit în faţa tuturora chiar la curte. Ear Regina a avut doue cuvinte de a nu atenta la viaţa soţuluĭ eĭ regal: unul e fiind-că ea nu e în stare să afle locul, unde Sobieski şi-a pus în siguranţă comorile, maĭ ales acum, după-ce singurul cunoscător al secretuluĭ, Marele Tesaurar regal, a murit, spre mirarea tuturora, în mod subit; ear al doilea e, fiind-că ea, vĕdênd nesiguranţa aderenţilor eĭ in tóte întreprinderile lor, consideră rĕscóla pe faţă drept un lucru riscat şi astfel preferă presentul sigur faţă cu viitorul îndoios. Acésta înse n'a împedecat-o a promite Mareşaluluĭ Iablonowski, care rîvneşte atât la mâna eĭ, cât şi la coróna regală, atât una, cât şi alta şi de a-ĭ ţine vie speranţele şi de a le cultiva prin vorbe amăgitóre şi prin fel de fel de momelĭ. Ear ambiţiunea luĭ Iablonowski şi partidul luĭ puternic aŭ fost aliaţĭ bine-veniţĭ pentru Franţa, care li-a dăruit comorile eĭ şi astfel şi-a păstrat înrîurirea asupra Polonieĭ. Pórta a făcut şi ea încercarea de a exploata în interesul eĭ rîvnirile la tron a ambiţioşilor din Polonia: cu preţul uneĭ favorabile păcĭ fie separate, fie colective, ia a oferit luĭ Sobieski spriginul întregeĭ sale armate pentru asigurarea succesiuniĭ fiiuluĭ sĕŭ Prinţul Iacob, ear când Regele a respins propunerea, Pórta a oferit în taină cu acea-şĭ condiţiune spriginul eĭ înarmat luĭ Iablonowski, ca să-l ajute a se urca în tron; Mareşalul Polonieĭ a primit propunerea şi lucréză acum întru rĕsturnarea luĭ Sobieski tot cum odinióră lucra acesta în acea-şĭ posiţiune spre rĕsturnarea predecesoruluĭ sĕŭ regal. E lucru de sine înţeles, că cabinetul împĕrătesc

a împărteşit de spriginul şi de simpatiile luĭ pe acela dintre partidele din Polonia, care, inaccesibil pentru înrîurirea Franţeĭ, stăruia pentru o politică de moderaţiune, pentru păstrarea credinţeĭ de alianţă şi pentru încheerea uneĭ păcĭ colective.

Un pămênt astfel rĕscolit nu era câtu-şĭ de puţin apt spre a face să încolţéscă planta încrederiĭ ce îmbrăţişéză ca o ĭederă sufletul. Astfel cu tóte stăruinţele neîntrerupte ale Impĕratuluĭ, care, istovit de grelele jertve de banĭ şi de ómenĭ ale celor doue rĕsbóie marĭ, doria încheerea celuĭ turcesc, ca să pótă urma cu atât maĭ uşor pe cel cu Francesiĭ, a maĭ fost amânată mult timp trimiterea unuĭ plenipotenţiar polones în tabĕra din sudul Ungarieĭ a victoriósei armate împĕrăteştĭ, unde Marchionul de Baden spera să priméscă propunerĭ de pace de la Turciĭ înfrânţĭ. Sobieski a fost pus în curênd în cunoştinţă despre dorinţa stăruitóre a Curţiĭ din Viena — prin o nouă solicitare adresată de Impĕratul ambasadoruluĭ Proski [1]). Când apoĭ Polonia, deşi târḑiŭ, a cedat acestor stăruinţe şi a trimis ca plenipotenţiar pe Stanislau Malachowski, Impĕratul a rĕsplătit în mod învederat neîncrederea Regeluĭ tot cu neîncredere. Intréga corespondenţă a ambasadoruluĭ cu Regele sĕŭ şi cu guvernul polonez în genere a fost sustrasă în mod sistematic de cătrĕ oficiile poştale împĕrăteştĭ din Ungaria, unde el se afla,

[1]) Decret adresat ambasadoruluĭ polonez Samuil Proski, ca să solicite la Regele sĕŭ trimiterea neîntârḑiată a unuĭ ministru plenipotenţiar polonez la armata împĕrătéscă din Ungaria pentru negoţierile de pace ce se vor fi pornind acolo. Scris şi trimis la 27 August 1691.

potrivit cu misiunea luĭ, în apropierea cartieruluĭ general imperial, şi în ciuda protestărilor luĭ nu i s'a restituit. Malachowski a blamat cu durerósă amărîciune în faţa comisaruluĭ de pace împĕrătesc Baronul Kanon acéstă procedere nenobilă şi contrară dreptuluĭ ginţilor şi legăturilor de alianţă, care, oprind lămuririle şi raporturile necesare destinate pentru Rege, pune în joc succesul negocierilor de pace ale Paloniei în genere şi ameninţă prin acésta pe Regele şi pe republica Poloniei cu pagubă şi cu ruşine mare. „Eŭ nu am venit aicĭ ca iscódă şi ca emisar secret, — scria el, — ci ca ambasador şi plenipotenţiar al puterniculuĭ Rege polonez, ale unuĭ Principe legat prin tractat de alianţă şi prin multe alte legăturĭ; nu cu intenţiunĭ duşmănóse am intrat în tabĕra aliatuluĭ, ci în vîrtutea celeĭ maĭ amicale şi maĭ sincere voinţe a stĕpânuluĭ meŭ şi condus de propriile mele simpatiĭ naturale. Ce rost maĭ are petrecerea mea aicĭ, dacă îmĭ sunt închise tóte drumurile, când voiesc să fac suveranuluĭ meŭ dare de sémă despre resultatele misiuniĭ mele? ce rost maĭ are, dacă nu pot să primesc instrucţiunile Regeluĭ într'o cestiune atât de importantă şi dacă atât dreptul solieĭ, cât âncă maĭ asprul drept al aliatuluĭ e astfel luat în bătaie de joc!? [1]).

Baronul Kanon şi-a dat silinţa să vindece prin rĕspunsul sĕŭ rana grea a greŭ jignituluĭ ambasador. El a reprobat fără de reservă procederea neiertată, despre

---

[1]) Copia scrisoriĭ adresate de ambasadorul polonez din Ungaria cătrĕ Baronul Kanon spre a se plânge pentru-că i se înterceptéză scrisorile, 15 Decemvrie 1691.

care i s'a făcut arĕtare, a negat înse, că fie Impĕratul, fie Marchionul de Baden are vre-o ştiinţă despre ea orĭ vre-un amestec la comiterea eĭ, şi a rugat pe reclamant să fie cu deosebită băgare de sémă în ceea ce priveşte localitatea, în care s'a sĕvîrşit fapta rea şi la autorul acesteia, căcĭ e cu mult maĭ probabil, că adevĕrata causă a acesteĭ rele făptuirĭ e fie rĕutatea vre-unuĭ om privat, fie prea marea curiositate, fie lipsa de atenţiune a celor ce aŭ luat în primire scrisorile, ca să le expedieze; el îĭ promite, în sfîrşit, a-ĭ da tot spriginul, pe care-l va cere pentru înlăturarea acestuĭ neajuns [1]).

Dorinţa de pace a Impĕratuluĭ, inflexibilitatea Porţiĭ şi îndărătnicia, cu care Polonia rîvnia la achisiţiunĭ teritoriale, aŭ redus înse în mod însĕmnat pretensiunile austriacilor în ceea ce priveşte Moldova şi Muntenia. Deputaţiunea însărcinată cu stabilirea păciĭ a invocat principiul, că Impĕratul îşĭ reservă, ce-ĭ drept, bine întemeiatele pretensiunĭ asupra acestor ţĕrĭ, ca vechĭ provinciĭ laterale ale regatuluĭ ungar, dar n'a avut înainte de acest rĕsboiŭ nicĭ o dată supremaţia efectivă asupra lor [2]). Ţiind sémă de acéstă părere şi de consequenţele împreunate cu ea, Impĕratul a renunţat la

---

[1]) Copie de réponse à l'Ambassadeur de Pologne, par le Baron Canon. Leutschau, 17 Decemvrie 1691.

[2]) «Die Vrsach aber, warumb dises votum zu auszlaszung be-«melter worth *„sub protectione utriusque Imperij“* eingerathene «ist, das Euer kays. Mays auf dise Länder alsz ein altes apper-«tinens des königreichs Hungarn zwar allezeit eine fundiert-«prætension, niemahls aber vor diesem krieg die wirkhliche pro-«tection gehabt haben».

protecţiunea, pe care în punctul 4. al condiţiunilor de pace ceruse maĭ nainte s'o aibă alăturea de Pórtă asupra celor doue Principate şi s'a declarat deocamdată mulţumit cu redactarea propusă de Turcĭ a articoluluĭ, în vîrtutea căreia aceste ţĕrĭ aveaŭ să rĕmâie în starea, în care se aflaseră înainte de rĕsboiŭ (status quo ante bellum).

Trimis dar la Constantinopol în cestiunea mijlocirilor de pace, ambasadorul englezesc a primit o informaţiune în acest sens, prin care acéstă concesiune se motivéză nu prin lipsa de drepturĭ bine întemeiate a Impĕratuluĭ asupra celor doue ţĕrĭ, ci pe de-o parte prin necesitatea de a nu împedeca opera de pace încurcând-o prin noue puncte de discuţiune şi făcând-o neresolvabilă, ear pe de alta prin dorinţa de a nu prejudeca prin acésta cererile vre-unuia dintre aliaţĭ [1]. Ear dorinţa de pace a găsit la consilieriĭ sĕĭ o atât de viuă spriginire, încât eĭ aŭ făcut propunerea, ca pentru obţinerea uneĭ păcĭ onorabile şi avantagióse să fie traşĭ în sfera intereselor austriace ceĭ doĭ plenipotenţiarĭ turceştĭ, orĭ cel puţin Mavrocordat, care are atât

---

[1]) Raportul conferenţeĭ ţinute la 17 Martie 1691 în afacerile turceştĭ.

«Ad quartum articulum Caesarei responsi de tractu Valachiae et Moldaviae nihil habetur in Caesareo responso, non equidem propterea, quod ad praedictum tractum insfundatum desit, sed quod nec novis tricis pacis negotium involvere, nec foederatorum cuipiam in eo praejudicare visum fuerit».

Instrucţiunĭ pentru ambasadorul englez plecat la Pórtă în afacerea păciĭ, dictate de Comitele Kinski şi aprobate de Maj. Sa. Impĕratul. 28 Martie 1692.

de mare trecere la Marele Vizir, promiţându-i-se 100,000 de florinĭ, dacă el crede, că se póte lipsi de colegul sĕŭ Sulficar Effendi; ear probabilitatea reuşiriĭ uneĭ asemenea adimenirĭ părea a resulta din propunerea făcută ăncă maĭ nainte de Mavrocordat, ca el să plece la Pórtă spre a obţiné confirmarea tractatuluĭ de pace ce se va fi încheiat, şi de aceea i s'a făcut Impĕratuluĭ propunerea să priméscă acum oferta luĭ Mavrocordat [1]. El a obţinut în acela-şĭ timp, după cererea sa, de la Impĕratul Leopold I. prin Cardinalul Kollonicz permisiunea de a se aşeḑa pe teritoriul împĕrătesc în vre-o localitate alésă după placul luĭ, şi cu ocasiunea acésta Cardinalul nu s'a putut stăpâni să nu exprime şi dorinţa şi speranţa, împărtĕşite amêndoue şi de Mavrocordat, că prin conlucrarea acestuia să va surpa statul osmanliilor, se va face unirea bisericiĭ de la Rĕsărit cu cea de la Apus şi Kollonicz va puté să celebreze în biserica sfinteĭ Sofiĭ serviciul de mulţumire cătrĕ Dumneḑeŭ [2]. Impĕratul înse n'a luat ăncă nicĭ o hotărîre

---

[1]) Raport despre conferenţa ţinută la Comitele de Starhemberg la 24 Ianuarie 1691 în afacerile turceştĭ.

[2]) Conceptul scrisoriĭ Cardinaluluĭ Kollonitsch către Maurocordat în cestiunea păciĭ ddt. Viena 17./20. Martie 1690. «Come già Sua Maestà gli ha promessa di poter venir habitar «ò in Friuli, ò altre parti e provincie regni di Sua Maestà con «ogni libertà desiderata, conforme domandò e io assecurai a nome «della Maestà Cesarea Vostra Sigia. Illma, e spero che Dio ci «farà veder secondo l'augurio e desiderio di Va. Sigia. Illma., «che io possa cantar il te Deum laudamus nella Chiesa di S. «Sophia, unir la chiesa greca con latina, e il sancto sepolchro «honorar insieme, come discorressimo, che non più anni servi «sotto titolo di devotione una gabela di Turchi a roina di Chri- «stiani tanto latini che greci».

asupra propunerii ce i s'a făcut, fiind-că părea consult a sonda deocamdată mai cu din adins pe plenipotenţiarii turceşti. Gândul de a face o încercare spre a conrupe pe Mavrocordat işi găseşte de altminteri explicarea naturală în favórea din ce în ce mai mare, de care el se bucura şi în trecerea lui covîrşitóre la Pórtă, care afară de léfa lui i-a mai acordat şi veniturile insulelor greceşti Milo, Andro şi Micone [1]). De aceea guvernul împĕrătesc a fost de tot cruţător în ceea ce priveşte formele externe ale dreptului ginţilor, când doi servitori fugiţi ai lui Mavrocordat aŭ reclamat, fiind-că refusase ale plăti simbriile [2]).

Acéstă cruţare era înse numai aparentă, fiind-că guvernul primise prin Zámory, sub-comandantul de la Comorn, de mai nainte înştiinţare despre planul ambilor servitori de a fugi şi despre hotărîrea lor de a căuta adăpost la Iesuiţi şi deduse încuviinţarea cerută pentru acésta. Servitorii fugiţi de la Comorn la Pottendorf aŭ fost, ce-i drept, prinşi la Bruck, dar Mavrocordat a primit la petiţiunea adresată în afacerea acésta de la Comitele Kinski rĕspunsul, că ascundĕtórea fugarilor e necunoscută, şi cererii i se va da urmare, dacă petiţionarul va spune unde se află fugarii [3]). In cursul

---

[1]) Supplica di Marc' Antonio all' Imperatore con le interrogationi che si possono far al Maurocordato. ddo. 1691.

[2]) Supplica die Giorgio Valacco et Alessandro da Morea all' Imperatore contro Maurocordato, ddo. 1691. Se dice între altele: Maurocordato viue più da Turco che da Cristiano.

[3]) Respunsul dat de comitele Kinski lui Alexandru Mavrocordat, al doilea plenipotenţiar al Turciei pentru încheerea păcii. 18 Martie 1690. Literae Domini Zámory vice-comandantis Comaromi.

negoţierilor apoĭ, când Curtea din Viena n'a găsit la ambasadoriĭ turceştĭ flexibilitatea şi bunăvoinţa, la care se aştepta, ea a procedat cu asprime faţă cu dênşiĭ şi li-a făcut în deosebĭ o mustrare formală pentru-că într'un rênd îndrăzniseră a refusa în mod insolent rĕspunsul ce li se dĕduse din partea Impĕratuluĭ prin secretarul aulic Werdenburg la propunerile făcute de dênşiĭ la Comorn. Rescriptul emis de Leopold I. din Viena la 2 Marte 1691 în cestiunea acésta e următorul:

„Instrucţiunĭ şi ordin pentru Stefan Andreiŭ de Werdenburg, secretarul nostru intim la Consiliul aulic şi referendarul ţĕrilor austriace, despre cele ce are să pună la cale faţă cu ambasadoriĭ turceştĭ din Pottendorf.

„El ştie, cum ambasadoriĭ Turceştĭ aŭ primit, ce-ĭ drept, la început rĕspunsul, pe care nu de mult l'a dat în numele nostru la cele din urmă propunerĭ făcute de dênşiĭ la Comorn în cestiunea păciĭ, în urmă înse ear l'aŭ înapoiat cu óre-care observaţiunĭ făcute în terminĭ insolenţĭ. De óre-ce noĭ nu credem de cuviinţă a tolera de la numiţiĭ ambasadorĭ asemenea insolenţe şi insulte, precum nicĭ nu le putem tolera, am hotărît prea graţios a-ĭ mustra pentru ele; el va avé decĭ să mérgă cât maĭ curênd ear la Pottendorf şi să le spună ambasadorilor, că din protocolul presentat noue asupra negoţierilor ce-a avut de curênd cu dênşiĭ noĭ am aflat că n'aŭ primit rĕspunsul ce li s'a comunicat, ci ear l'aŭ înapoiat. Fiind acésta contra respectuluĭ ce ni se

---

4 Octomvrie 1690. Specificarea erogaţiunilor şi a cheltuielilor făcute cu ceĭ treĭ Grecĭ fugiţĭ aĭ luĭ Mavrocordat,

cuvine şi ni se datoreşte, căcĭ orĭ-şi-care ministru ce se află la o curte străină e dator a primi ceea ce i se predă şi îĭ rĕmâne liber a da apoĭ la cele primite rĕspunsul sĕŭ după-cum el crede a fi maĭ potrivit cu coniven̦ţa principaluluĭ sĕŭ, precum aŭ fost chiar şi tóte hârtiile lor de până acum primite fără de şovăire; noĭ suntem decĭ cu tot dreptul adênc nemulţumiţĭ din causa acesteĭ înapoierĭ şi am avé cuvinte destule de a ne arĕta resentimentul cuvenit faţă cu insulta ce ni s'a adus şi cu lipsa de respect, ceea ce Pórta neapărat ar fi făcut faţă de miniştri noştri de acolo în asemenea casurĭ; voim înse de astă-dată să ţinem sémă de caracterul lor şi n'o facem acésta, dar iĭ admoniem şi le punem în vedere, ca să se abţie în viitor de la asemenea fapte şi să observe faţă cu noĭ respectul ce ni se cuvine ca Impĕrat Roman, ear acésta cu atât maĭ vîrtos, cu cât în casul contrar am fi nevoiţĭ să-l impunem prin alte mijlóce".

Vĕd̦ênd că arta diplomatică rĕmâne zadarnică, generaliĭ Impĕrăteştĭ s'aŭ pregătit âncă pe la începutul anuluĭ 1691 pentru campania inevitabilă. Vrednic de amintire pare a fi în deosebĭ planul de acţiune, pe care l'a făcut Generalul Heissler pe când se afla prisonier la Tököly şi l'a trimis guvernuluĭ sĕŭ spre aprobare [1]).

După articolul VI. din acest plan sarcina de a purta rĕsboiul în Moldova avea s'o priméscă Polonia ea singură, pentru-ca astfel pe de o parte Tătariĭ să fie ţinuţĭ în frêŭ, ear pe de alta Ardélul să fie asigurat

[1]) Propunerea Generaluluĭ Heissler, prisonier la Tököly, în ceea ce priveşte viitórea campanie. Ianuarie 1691. Deasemenea şi despre preţul cerut de Tököly pentru Generalul Heissler.

contra vre-unuĭ atac făcut despre Moldova. In vederea acestuĭ scop Polonia pe lângă mânăstirile din Moldova ocupate de trupe poloneze avea să maĭ ocupe şi pe cele-l'alte şi să le fortifice, ba să priméscă prin cedare întréga Moldovă, fiind-că nicĭ o-dată Impĕratul nu va puté să ajungă în stăpânirea liniştită şi neturburată a acesteĭ ţĕrĭ laterale şi fiind-că prin acésta li s'ar da Grecilor o mică lovitură în ceea ce priveşte gândul lor de a reînfiinţa monarchia bizantină.

Circumspectul Marchion Ludovic de Baden, invitat de Curtea din Viena a-şĭ da părerea, şi-a dat în genere consimţĕmêntul pentru punctele propuse de Heissler, înse şi-a exprimat în deosebĭ în ceea ce priveşte propunerea de maĭ sus îndoiala, că Polonia va puté să cuteze o operaţiune contra Tătarilor fără de ajutor german şi că astfel guvernul împĕrătesc, rĕḑĕmêndu-se pe un teren atât de şubred, şi-ar face multe speranţe deşerte, în vreme-ce în timpul rĕsboiuluĭ ar trage numaĭ puţin folos din atitudinea reservată a Poloniei [1]).

---

[1]) Scrisórea Principeluĭ Ludovic de Baden cătrĕ Cancelarul Comitele Kinski dimpreună cu observaţiunile luĭ asupra propunerilor luĭ Heissler pentru viitórea campanie. 16 Fevruarie 1691, Se ḑice între altele:

«Les proiects son bel et bon, et lon en fait baucoup a peu de «fray, mais cest de la fumée sen qlon aye de qouy les soutenir «a main forte; ayensy ie serois d'Auis qlon ce rompis pas les«prit a Batir des chateaux en Espagnie, mais q'on ne songea «plustost qu a faire vne nombreuse et Bonne armée bien pour«ueue de touttes les Choses neseseres, surqouy lon pourait auec «plus de solidite fonder des desseins celon la conueniance de S. «M. S. et du bien vniuercelle de toutte l'allemagnie; mais ie «vous aduoiie que la longe connoisence que l'ay de nos manieres

Nu maĭ puţin interesante sunt destăinuirile făcute de Heissler în punctul VIII. al proiectuluĭ sĕŭ în ceea ce priveşte Ardélul şi Muntenia, care amêndoue ţĕrĭ sunt teatrul unor uneltirĭ complicate.

In Ardél se luptă treĭ partide spre a-şĭ ridica fie-care favoritul în scaunul domnesc; uniĭ vor pe âncă minorul Apaffy, alţiĭ pe Tököly, care în ţara lor nu e indigen, ear al treilea partid nu vrea pe nicĭ unul dintre aceştĭ doĭ, ci ţine să vadă în scaunul domnesc pe un magnat indigen de vîrstă maĭ matură. Eară Pórta, neînclinând hotărît spre nicĭ unul dintre pretendenţĭ şi preocupată numaĭ de gândul de a restabili în ţară starea de maĭ nainte şi de a-ĭ alunga pe imperialĭ din locurile fortificate, a luat hotărîrea de a ţiné sémă de dorinţele ardelenilor şi de cererile lor în ceea ce priveşte confirmarea Principeluĭ şi de a se feri de orĭ-şi-ce intervenire şi de orĭ-şi-ce siluire. Fiind aceste împregĭurările şi cădĕnd Tököly în disgraţie la Pórtă şi la Domnul Munteniei, speranţele luĭ Apaffi şi ale aderenţilor sĕĭ aŭ crescut cu atât maĭ vîrtos, cu cât afară de Tököly nu-ĭ stă luĭ Apaffi nicĭ un alt rival cu destule şanse de isbândă în cale [1]). Consilierul transilvan

«d'Agir me fait parfoy apprehander qu' il ne se trouuent de gens «qui aymeront peutestres mieux ce flatter sur lestast de nos «affaires que de multiplier ou prolonger les conference par quel«que doutte salutaire, car quoy qlon men puisse dire, ie tremble «incessament qun iour nous nous trouuions auec vne fort grosse «armée a viene et sur la gasette, et on tres petit et asse mau«uais nombre de trouppes en campagnie»...

[1]) Raportul comiteluĭ Luigi Ferdinando Marsigli cătrĕ Impĕratul. Viena, 10 Iulie 1691.

Ladislau Székely, care se căsătorise cu o Română şi avea moşiĭ în Muntenia, a cerut dimpreună cu alţĭ Ardelenĭ sprigiпul Domnuluĭ Munteniеĭ, Brâncovanu, în afacerile ţĕriĭ lor şi aŭ rĕuşit pe deplin a-l câştiga pentru planul lor.

Domnul a stăruit decĭ cu mult zel la Pórtă pentru confirmarea luĭ Apaffi şi a pus în joc 200 pungĭ (100,000 de talerĭ), pe care, spre o maĭ deplină siguranţă pentru păstrarea secretuluĭ, s'a oferit a-ĭ anticipa de la sine; drept compensaţiune ardeleniĭ s'aŭ angagiat a-ĭ ceda Făgăraşul, dacă Apaffi va fi fost confirmat, şi s'a luat în acela-şĭ timp hotărîrea de a-ĭ alunga la ocasiune bine-venită pe imperialĭ din ţară. Bogăţia în banĭ aluĭ Brâncovanu, stăruinţele neîncetate ale luĭ şi ale luĭ Constantin Cantacuzino, cel maĭ de frunte dintre sfetniciĭ sĕĭ, de a ţine pe guvernul împĕrătesc departe de hotarele Munteniеĭ, precum şi venalitatea Turcilor, în genere, tóte eraŭ în favorul planuluĭ croit de Ardelenĭ, care era diametral opus intereselor austriace. Nu dar fără drept şi-a dat Generalul Heissler silinţa să-ĭ inspire guvernuluĭ sĕŭ o bine întemeiată neîncredere faţă cu Domnul Munteniеĭ şi faţă cu Ardeleniĭ şi a stăruit, prin urmare, să se sporéscă garnisónele castelelor Făgăraş şi Gurghiu şi să fie urmărite de aprópe tóte mişcările adversarilor secreţĭ şi tóte mĕsurile luate de dênşiĭ. Cu nu maĭ puţină hotărîre s'a pronunţat şi Marchionul Ludovic de Baden contra Ardelenilor şi contra locuitorilor din Muntenia[1]), de la care totdeauna se

[1]) Observaţiunile Marchisuluĭ Ludovic de Baden asupra planuluĭ făcut de Generalul Heissler în ceea ce priveşte proxima campanie. 16 Fevruarie 1691.

aştepta la înşelăcĭunĭ şi pe care ĭĭ socotia capabilĭ de o atitudine cu mult maĭ duşmănósă, şi de aceea stăruia, ca imperialiĭ să se radĕme numaĭ pe propria lor putere armată, ear nicĭ decum pe spriginul unor amicĭ îndoielnicĭ.

Pentru dispoşiţiunea amicală aluĭ Brâncovanu faţă cu Apaffi şi pentru zelósa luĭ intervenire în favorul acestuia a contribuit de altminterĭ mult şi duşmănia luĭ cu Tököli.

Acesta a prădat adecă atât de rĕŭ Muntenia cu oştirile luĭ nedisciplinate, încât Domnul Munteniеĭ a făcut în maĭ multe rêndurĭ reclamaţiunĭ stăruitóre la Marele Vizir şi a obţinut în cele din urmă un ordin, prin care Tököli e invitat să părăséscă pămêntul Munteniеĭ şi orĭ să se întórcă ear în Ardél, orĭ să se ducă în persónă la Constantinopol. Afară de acésta Tököli, în ambiţiunea luĭ nesăţiósă, pe care ambasadorul frances o cultiva şi-o încuragia cu din adins, s'a încumĕtat a cere de la Pórtă pe lângă Ardél şi Moldova şi Muntenia — atât prin adrese directe, cât şi prin mijlocirea Franţeĭ. In loc înse de a obţiné luarea în consideraţiune a pretensiunilor luĭ exagerate, el a cădut la Pórtă din ce în ce maĭ mult în discredit şi în disgraţie prin procederile luĭ echivoce, îndrăsneţe, încăpăţinate şi volnice şi în deosebĭ prin refusarea extradăriĭ luĭ Heissler, precum şi prin alte meşteşugirĭ date de gol; ear la aceste se maĭ adăuga şi consideraţiunea, că maĭ ales el, ca cea maĭ de căpetenie causă a rĕsboiuluĭ pornit contra Impĕratuluĭ, purta vina pentru tóte calamităţile şi pentru tóte strîmtorările ce urmaseră pentru Turcia din acest rĕs-

boiŭ [1]). Era decĭ lucru fórte firesc, că Brâncovanu a lăsat pe rĕŭ maltrataţiĭ locuitorĭ aĭ Munteniei să-şĭ rĕsbune asupra amestecăturiĭ de Turcĭ, Românĭ, Ţiganĭ, Ungurĭ, Nemţĭ şi de Haiducĭ, care alcătuia óstea luĭ Tököli şi că a fost şi omorît pe icĭ pe colo câte unul. Influenţa Franţeĭ la Pórtă a ocrotit înse la timp pe căpetenia maghiară contra orĭ-şi-căreĭ jignirĭ orĭ nedreptăţirĭ. Astfel s'a întêmplat, că un agent la Pórtă al luĭ Tököli, anume Bertodi, pe care asociaţiunea francesă l'a trimis să predee o sumă de 7000 talerĭ stăpânuluĭ sĕŭ ce atuncĭ se afla în Muntenia, a fost omorît pe pămêntul Munteniei şi jăfuit de tot ceea ce avea la dênsul. Intervenind la Pórtă, ambasadorul francez a obţinut un ordin, prin care Brâncovanu a fost obligat a restitui luĭ Tököli maĭ sus aretata sumă jăfuită [2]).

Acest Domn al Munteniei, Brâncovanu, om prudent, precaut şi viclén, căruia nu i-a lipsit la timpurĭ potrivite nicĭ energia cuvenită, avea în faţa insistenţelor Curţiĭ din Viena o grea posiţiune, care cu anevoia se împăca cu datoriile luĭ de vasal al Porţiĭ. Ura luĭ contra luĭ Tököli, precum şi viua luĭ dorinţă de a scăpa, dacă se póte, de vasalitatea turcéscă, l'aŭ făcut accesibil pentru propunerile, pe care generalul Veterani şi Comiţiĭ Erbs şi Marsigli i le-aŭ făcut maĭ mult orĭ maĭ puţin indirect în interesul Impĕratuluĭ şi în vîrtutea cărora el a trimis la Viena chiar o solie specială. De

[1]) Raporturile secrete ale luĭ Georgios Cleronomos. Constantinopol, 18 Decemvrie 1690, 10 Fevruarie 1691, apoĭ aluĭ Ión Porphyrita. Constantinopol, 1691.

[2]) Raportul Comiteluĭ Luigi Ferd. Marsigli cătrĕ Impĕratul. Viena, 10 Iulie 1691.

óre-ce privirile Curţiĭ imperiale eraŭ îndreptate maĭ ales asupra conservăriĭ Ardéluluĭ, „acéstă lopată de cârmă a vasuluĭ de rěsboiŭ ce era pus în mişcare [1]), vorba era, ca prin o diversiune a Moldovenilor şi Muntenilor Tătariĭ să fie abătuţĭ de la intenţiunea lor de a năvăli în Ardél şi ca în acela-şĭ timp să se facă la Lipova înarmărĭ pentru luarea Timişóriĭ şi pentru observarea de aprópe a comunicaţiuniĭ cu Dunărea pe la Orşova. Avênd în vedere scopul acesta, atât Veterani, cât şi Marsigli aŭ stăruit, ca Impěratul să concedieze graţios pe soliĭ Munteniеĭ, care fuseseră opriţĭ la Viena, ba Veterani, spre a obţine acest resultat, a trimis la Viena chiar un stăruitor special, pe Comitele Erbs, care căḑuse dimpreună cu generalul Heissler în mânile duşmanuluĭ, înse în urma interveniriĭ luĭ Veterani fusese pus de Brâncovanu în libertate şi trimis cu o scrisóre fórte politicósă la Sibiiŭ, unde se afla numitul general împěrătesc [2]). Nu că se punea póte în tótă seriositatea temeiŭ pe neînçetatele protestărĭ şi asigurărĭ de credinciósă alipire ale luĭ Brâncovanu, căcĭ el trimisese în cursul veriĭ un detaşament de 1000 de ómenĭ la Dunăre, ca să le dee Turcilor ajutor contra Nemţilor, din care detaşament căḑuseră prisonierĭ câţĭ-va soldaţĭ şi

---

[1]) Scrisórea luĭ Veterani cătrě Cancelarul Kinski. Sibiŭ, 8 Decemvrie 1691. In ea se ḑice: «è di necessità di preuedere e provedere al necessario per il sostenimento della Transiluania, come sempre hò detto, imone di tutta la Machina, et i mezi son questi: per uia de Vallachi e Moldavi suiar li Tartari dal tentar l'ingresso in questo Regno», etc.

[2]) Scrisórea luĭ Veterani cătrě Comitele Kinski. 8 Decemvrie 1691, aluĭ Brâncovanu cătrě Veterani. Bucureştĭ 22 Noemvrie 1691.

un căpitan [1]), şi cu tótă prefăcătoria ieşia din întréga luĭ atitudine la ivélă atâta viclenie, încât Veterani îl numia pe el şi pe sfetnicii luĭ Vulpĭ, de care era nevoit să se foloséscă; vorba era înse, ca prin o concediare graţiósă, la care ţineaŭ, şi prin grabnica plecare a solilor el şi compatrioţiĭ luĭ să fie ţinuţĭ în bune dispoziţiunĭ, care iĭ fac totdeauna gata de a aduce serviciĭ. Nu se putea apoĭ trece cu vederea la Viena nicĭ recunoştinţa şi recomandaţiunea, pe care Veterani i le datora Principeluĭ Brâncovanu pentru serviciile, pe care în cursul ierniĭ trecute le făcuse causeĭ împĕrăteştĭ prin corespondenţa sa, precum şi în alte chipurĭ. Veterani a primit dar însărcinarea de a-l vesti pe Domnul Munteniеĭ despre hotărîrea Impĕratuluĭ de a trimite pe soliĭ muntenĭ înspre sfîrşitul campanieĭ a casă. Deputaţiunea instituită de Impĕratul pentru negoţierile de pace a motivat acéstă decisiune, între altele, şi prin acea, că soliĭ aceştia şi altfel nu sunt de nicĭ un folos la Viena, pot înse să facă mult rĕŭ prin corespondenţele lor primejdióse şi în acela-şĭ timp, rĕmâind timp maĭ îndelungat, sunt prin cheltuielile de întreţinere o sarcină pentru cassa statuluĭ, câtă vreme o concediare nu va lipsi a le inspira curagiŭ şi consolaţiune, ca să suporte greutăţile, de care se plâng [2]).

După tóte semnele înse Principele Brâncovanu cerşia favorul Austrieĭ tot atât de stăruitor, pe cât de stăruitor îşĭ dedea şi acésta silinţa de a-l trage'n partea

[1]) Raportul Coloneluluĭ Bollandt cătrĕ cancelarul Comitele Kinski, Kosa la Dunăre, 4 Iunie 1691,

[2]) Raport despre conferenţa ţinută la 21 August 1691 la Comitele Kinski în afacerile turceştĭ şi munteneştĭ.

eĭ; cel maĭ de căpetenie dintre sfetniciĭ Domnuluĭ, Stolnicul Constantin Cantacuzino, nu era apoĭ nicĭ el maĭ prejos în ceea ce priveşte disposiţiunile prevenitóre faţă cu Impĕratul, căcĭ el purta de grijă pentru corespondenţa dintre ambasadorul olandez Coliers, mijlocitorul păciĭ, şi guvernul împĕrătesc, vestia Curtea din Viena despre evenimentele maĭ importante şi despre intenţiunile Porţiĭ şi la tóte ocasiunile potrivite, cum a fost, de exemplu, trecerea luĭ Marsigli prin Bucureştĭ, îşĭ exprima devotamentul şi credinciósa alipire faţă cu curtea împĕrătéscă [1]).

Domnul Moldoviĭ, Constantin Cantimir, întreţinea şi el relaţiunĭ amicale cu casa împĕrătéscă, a dat ştirĭ despre apropiata trecere aluĭ Gaspar Sándor, pe care Tököli îl trimisese în Franţa, ca să aducă o sumă de banĭ, şi s'a declarat şi pentru viitor gata da a promova interesele împĕrăteştĭ [2]). Spre a nu indispune pe Domnul Moldoviĭ şi pentru-că „la pescuire se pune în risic rîma, ba câte o dată chiar şi undiţa“, generalul Veterani a stăruit, ca guvernul împĕrătesc să plătéscă fără de întârḑiere din casa statuluĭ preţul de cumpĕrătóre de 1000 de talerĭ împĕrăteştĭ, cu care generalul Heissler i-a rĕmas dator vistierniculuĭ moldovean Iordachi pentru caĭ cumpăraţĭ, rĕmâind ca la timpul cuvenit generalul Heissler să fie ţinut a da socotélă [3]).

---

[1]) Scrisórea luĭ Constantin Cantacuzino, Bucureştĭ, 16 şi 19 Iunie 1691 şi raportul Comiteluĭ Marsigli din tabĕra de la Oradea-Mare, 5 Octomvrie 1691.

[2]) Scrisórea Domnuluĭ din Moldova cătrĕ Generalul Veterani. Iaşĭ 21 Iunie 1691.

[3]) Raportul luĭ Veterani cătrĕ Impĕratul. Sibiiŭ, 3 Iunie, 1691.

Principele Brâncovanu nu numaĭ i-a făcut Comiteluĭ Marsigli în trecerea luĭ prin ţară o primire maĭ strălucită decât cea ordonată de Pórtă şi a dat o masă strălucită, la care a închinat pe şoptite (sotta voce) în sănĕtatea Impĕratuluĭ, dar i-a făcut comiteluĭ Marsigli în o conferenţă de şése césurĭ importante împărtĕşirĭ şi propunerĭ, pe care Marsigli a promis a le sprigini cu tot din adinsul şi a le duce la îndeplinire, dacă Principele le va face direct Impĕratuluĭ prin o adresă scrisă şi apoĭ şi printr'un sol trimis la Viena. Pentru-ca să câştige ear bună-voinţa şi graţia Impĕratuluĭ, Brâncovanu a pus în evidenţă meritele, pe care le-a câştigat faţă cu casa de Austria decând cu ĭeşirea luĭ Tököli din Ardél şi maĭ ales prin atitudinea luĭ faţă cu Turciĭ şi faţă cu Tătariĭ în timpul celeĭ din urmă campaniĭ: drept dovadă despre acésta el s'a referit la corespondenţa luĭ Tököli cu ambasadorul frances şi cu alte persóne, care a fost găsită la Bertodi, solul luĭ Tököli, omorît din porunca Principeluĭ, şi pe care a presentat-o comiteluĭ Marsigli. Afară de altele se aflaŭ în ea şi actele, prin care se dedeaŭ uneltirile Ardelenilor în mod neîndoios pe faţă. El a făgăduit cu tótă hotărîrea, că nicĭ o dată nu va da voie nicĭ luĭ Tököli, nicĭ Tătarilor să trécă prin Muntenia în Ardél, nicĭ să ĭerneze în acéstă ţară, cu tóte că, fiind-dată nefavorabila posiţiunea geografică a ţĕriĭ sale aşeḑate între Nemţĭ, Turcĭ şi Tătarĭ, o asemenea hotărîre nu se póte susţiné fără de marĭ jertve, ceea ce dovedeşte în deajuns şi starea de plâns, în care se afla Muntenia în urma gróznicelor pustiirĭ ale luĭ Tököli.

Făcând comitele observaţiunea, că e maĭ bine să le

dăm celor marĭ de bună voie ceea ce eĭ doresc decât să aşteptăm ca eĭ să şi-o ĭee înşi-şĭ, Principele a rĕspuns, că el e hotărît să se declare tributar al Impĕratuluĭ, şi Stolnicul Constantin Cantacuzino a exprimat şi el dorinţa şi intenţiunea acésta într'o convorbire avută'n urmă, adăugând, că vorba e, ca Muntenia să trimită din gândul acesta doĭ representanţĭ la congresul de pace din Viena. Marsigli s'a mărginit în rĕspunsul luĭ a-ĭ da sfatul, ca maĭ nainte s'o vestéscă pe Pórtă despre intenţiunea acésta şi să céră cu tot din adinsul aprobarea eĭ prin Ianachi Porphyrita, agentul muntean la Constantinopol, care era totodată şi dragoman al Porţiĭ (?), şi în acela-şĭ timp să vestéscă prin ambasadoriĭ aflaţĭ la Viena şi pe Impĕratul despre acéstă intenţiune şi despre mĕsura ce vor să ĭee. După-ce vor fi primit aprobarea şi vor fi făcut înştiinţarea acésta, va contribui şi el din tóte puterile pentru obţinerea resultatuluĭ dorit [1]).

Consimţind cu acéstă propunere aluĭ Marsigli, Domnul Munteniеĭ a promis, că va pune la Pórtă în discuţiune cestiunea, asupra căreia aŭ luat înţelegere, şi a vestit pe Comitele Marsigli, care între aceste plecase la Sibiiŭ, că aştéptă de aḑĭ pe mâne să soséscă la Bucureştĭ Ianachi Porphyrita, pe care l'a chemat în cestiunea acésta la Bucureştĭ, „deşi nu s'a putut descoperi unde se afla el atuncĭ“.

In urmă i-a scris, că Ianachi, pe care scrisórea de

---

[1]) Raportul Comîteluĭ Marsigli cătrĕ Maj. S. Imp. despre cele făcute de el în Turcia în cestiunea păciĭ. Tabĕra de la Oradea-Mare, 5 Octomvrie 1691.

invitaţiune a Principeluĭ nu l'a maĭ găsit la Belgrad, ci la Niş, şi-a continuat din causa nesiguranţeĭ drumurilor călĕtoria spre Adrianopol şi a lăsat Bucureştiĭ în dosul sĕŭ [1]. Fie că aceste motive de amênare eraŭ adevĕrate orĭ numaĭ luate de Brâncovanu drept pretext spre a-şĭ acoperi gândurile ascunse, fie că vina făţărnicieĭ cădea asupra amêndurora, numaĭ asupra luĭ Brâncovanu orĭ asupra luĭ Ianachi, al căruia caracter orĭ a căruia puritate de intenţiunĭ în maĭ multe rêndurĭ fuseseră nu fără temeiŭ contestate [2], e lucru indiscutabil, că Principele a stăruit şi dup'aceea, ca maĭ nainte, cu statornicie şi cu tot din adinsul, ca ţara sa să ĭee parte la negoţierile de pace ce se urmaŭ şi să i se îmbunătăţéscă şi asigureze posiţiunea prin tractatul de pace ce urma să se închee.

Acésta resultă în deosebĭ din noua visită, pe care i-a făcut-o Marsigli Principeluĭ în Noemvrie 1691 la Bucureştĭ, când acesta l'a primit tot atât de prieteneşte ca maĭ nainte, l'a găzduit în mod splendid, i-a dat tot felul de lămurirĭ asupra stărilor din Turcia şi l'a ru-

---

[1]) Scrisórea Principeluĭ Brâncovanu cătrĕ Comitele Marsigli. 30 Septemvrie şi 8 Octomvrie 1691.

[2]) Astfel Marco Antonio rógă ca acusator pe Impĕratul să-ĭ pună luĭ Mavrocordat ca martor al vinovăţieĭ întrebarea: «Se Janacchi seruiva per Agente al Prencipe Dimitrasco (Cantacuzeno), et il Prencipe provandolo falso e traditore, lo scacciò e lo divulgò à tutti nella Corte, manifestando li suoi infami passi, latrocinij e tradimenti».

Atitudinea trădătóre aluĭ Ianachi Porphyrita, faţă cu Impĕratul, în a căruia disgraţie căḑuse odată, ĭese de altminterĭ din tóte raporturile ambasadorilor în de ajuns la ivélă.

gat în acela-şĭ timp, ca să stăruie la Pórtă pentru Muntenia în sensul maĭ sus arĕtat.

Marsigli se radĕmă în cestiunea acésta pe lămuririle verbale, pe care i le dĕduse Comitele Erbs, care fusese scăpat din robia turcéscă de Brâncovanu şi se bucura de încrederea acestuia [1]); el laudă zelul Principeluĭ faţă cu Austria, un zel, care s'a dat pe faţă în tóte chipurile, înse maĭ ales prin aceea, că el a luat sub ocrotirea luĭ pe prisonieriĭ din armata împĕrătéscă, a făcut fel de fel de împărtĕşirĭ despre inimic [2]), a promis luĭ Veterani transporturĭ de caĭ şi de grâŭ pentru Ardél şi, în genere, s'a legat a fi avant-garda Ardéluluĭ. Zelul acesta se va reci înse încetul cu încetul, dacă nu va fi întreţinut prin vre-un semn de graţie împĕrătéscă, — aşa ḑice Marsigli, — şi Impĕratul va perde ceea ce mult puţin are prin conlucrarea luĭ Brâncovanu. In acela-şĭ sens favorabil s'a rostit Principele şi direct faţă cu

---

[1]) Raportul comiteluĭ Marsigli cătrĕ cancelarul Kinski. Bucureştĭ, 20 Noemvrie 1691.

[2]) Astfel la 30 Septemvrie 1691 îĭ scrie din Obileştĭ comiteluĭ Marsigli între altele:

«Regia Majestas Polona cum Exercitu in Moldavia reperitur, «contra quem duo Sultani cum numerosissimis Hordis obviam ad «Ceczoram usque itidem in Moldaviam venerunt».

La 8 Octomvrie 1691 el îĭ scrie aceluia-şĭ din Bucureştĭ: «Serenissimus Poloniarum Rex est in Moldavia cum Exercitu «(prout fertur) Cotnari; sed quid operaturus, adhuc ignoratur. «Contra quem Tartari cum suis Sultanis ad fluvium Prut con- «gregantur. Insuper etiam unus Serdarius Giordzi Mehmet-Pascha «est iam constitutus ad Baba, ut collecto ex illis Ditionibus Ne- «firan, sit contra Polonos».

Impĕratul într'o scrisóre, cu a căreia predare a însărcinat pe Marsigli orĭ pe solul muntén din Viena [1]).

Posiţiunea şi altfel grea a Domnuluĭ din Muntenia a devenit înse prin exigenţele amicilor şi prin ale duşmanilor din ce în ce maĭ grea şi maĭ plină de primejdiĭ. In vreme-ce încheerea păciĭ cu Pórta era în interesul şi după dorinţa Impĕratuluĭ şi aluĭ Brâncovanu, Ianachi Porphyrita, dragomanul ambasadeĭ împĕrăteştĭ şi în acela-şĭ timp şi agent al Munteniei la Pórtă, fiind câştigat prin influenţa francesă, lucra cu tot zelul contra stăruinţelor de împăcare ale luĭ Marsigli şi ale puterilor mijlocitóre şi, fără-ca să menageze câtu-şĭ de puţin pe ceĭ doĭ stăpânĭ aĭ sĕĭ, dintre care cel român îĭ dĕdea pe lângă léfa anuală şi un adaos de peste 12 pungĭ (6000 talerĭ împĕrăteştĭ), el zădărnicia fără de sfială şi cu deplină lipsă de scrupule tóte silinţele lor îndreptate spre pace, şi tocmaĭ prin acésta a tras la Pórtă asupra Principeluĭ bănuiala, se înţelege întemeiată, că are cu duşmaniĭ Turcieĭ înţelegere pornită din gând de trădare. Astfel în doue rêndurĭ el a oprit cu rĕutate pachetele de scrisorĭ trimise de Veterani luĭ Brâncovanu spre a le trimite maĭ departe ambasadoruluĭ împĕrătesc şi le-a dat în mânile chehaialeĭ Mareluĭ Vizir, care înse a fost destul de delicat, ca să predee nedeschise acele scrisorĭ ambasadoruluĭ, căruia i se cuveniaŭ de drept; astfel s'a încumĕtat a intercepta scrisorĭ trimise de Veterani ambasadoruluĭ împĕrătesc, a le

---

[1]) Scrisórea Comiteluĭ Marsigli cătrĕ Cancelarul Kinski. Oradea-Mare, 7 Octomvrie 1691 şi a Principeluĭ Brâncovanu cătrĕ Marsigli. Bucureştĭ, 15 Septemvrie 1691.

rumpe sigilele, a le opri sĕptĕmânĭ de ḑile la dênsul şi a le trimite adresatuluĭ sub pecetea sa; astfel el opria la dênsŭl ḑiarul tipărit la Viena, pe care Principele Brâncovanu i-l trimitea din prietenie regulat ambasadoruluĭ împĕrătesc, şi îl ţinea spre a le face maĭ marilor de la Pórtă după pofta luĭ împărtĕşirĭ despre cele cuprinse în el, şi abia după acea il preda celuĭ în drept de a-l primi.

Pericolele create de un asemenea representant uneltitor şi lipsit de scrupule al intereselor munteneştĭ maĭ eraŭ sporite şi prin conlucrarea numĕroşilor duşmanĭ, pe care influenţa francesă şi silinţele luĭ Tököli i-aŭ adus pe capul luĭ Brâncovanu. Intre acestia se afla în prima linie Reïs-Effendi, un om de stat din şcóla luĭ Kiupriuli, pĕtrunḑĕtor, politiceşte experimentat şi îndemânatic, dar câştigat pentru interesele luĭ Tököli de cătrĕ ambasadorul francez Chasteau-neuf printr'un dar de 15,000 de galbenĭ, pe care iĭ anticipaseră preoţiĭ catolicĭ de la locurile sfinte; acesta era prin înrîurirea luĭ covîrşitóre cel maĭ primejdios şi maĭ îndârjit duşman; a urmat apoĭ Domnul Moldoviĭ Constantin Cantimir, un duşman neîmpăcat al luĭ Sobiesky şi aluĭ Brâncovanu, şi amic intim şi favorisator al luĭ Chasteau-neuf şi aluĭ Tököli, protegiat al luĭ Reïs-Effendi şi al partiduluĭ franţuzesc de la Pórtă, prin al căruia ajutor năzuia să rĕstórne pe Domnul Munteniеĭ. Acesta ar fi şi căḑut neapărat în faţa puteriĭ covîrşitóre a duşmanilor sĕĭ, dacă nu l'ar fi spriginit în scaunul luĭ şovăitor pe de o parte marea iubire a supuşilor sĕĭ, ear pe de alta apropierea armateĭ împĕrăteştĭ şi venalitatea puternicilor turceştĭ, de care a ştiut să se foloséscă în tótă

întinderea eĭ. Acéstă posiţiune îndoielnică înse, în care era nevoit să întreţină relaţiunĭ de prietenéscă înţelegere cu generaliĭ împĕrăteştĭ şi în acela-şĭ timp să-şĭ arate şi faţă cu Pórta supunerea, i-a inspirat şi pentru viitor gândul de a ţiné totdeauna cu cel maĭ tare, decĭ cu învingătorul, şi de a se pleca numaĭ în faţa aceluia, pe a căruia putere se póte răḑema cu destulă încredere.

O dovadă despre atitudinea precaut prudentă aluĭ Brâncovanu e raportul [1]) consilieruluĭ împĕrătesc Quarient, un înalt dignitar austriac, care, trimis de ambasadorul englezesc Paget în cestiunea negoţierilor de pace cu misiune secretă la Colier, ambasadorul olandez de la Constantinopol, a primit de la guvernul sĕŭ între altele şi însărcinarea, ca cu ocasiunea treceriĭ sale prin Muntenia „să caute a se dumiri, care sunt disposiţiunile Principeluĭ Brâncovanu, ce fel de trecere are la Pórtă şi dacă şi întru cât se póte pune încredere în el [2]).

Acest emisar secret âncă la intrarea luĭ în Muntenia l'a pus pe Brâncovanu în cunoştinţă despre adevĕratul caracter al misiuniĭ sale, dar a cerut pentru păstrarea formelor permisiunea de a trece prin ţară şi o audienţă, ca să presente scrisórea de acreditare, pe care o primise de la ambasadorul olandez; Principele a trimis la hotarele ţĕriĭ să-l salute'n numele sĕŭ şi să-ĭ dee

---

[1]) Raport amĕnunţit al acestuĭ emisar secret Quarient despre resultatele misiuniĭ sale şi despre starea împĕrăţieĭ otomane. Viena, 15 Maiŭ 1692.

[2]) Puncte ce i s'aŭ dat atât verbal, cât şi şifrat luĭ Quarient, care a fost trimis de ambasadorul englezesc Paget în Turcia la ambasadorul Olandez Colier. Viena, 6 Decemvrie 1691.

sfatul binevoitor, ca să nu-şĭ facă intrarea în Bucureştĭ prin pórta drumuluĭ ce duce spre Turcia, ci prin cea din direcţiunea Bugĭaculuĭ [1]) şi să se dee, dacă va fi

[1]) Vorba turcéscă *Bugĭac* va să ḑică unghiŭ şi, după-cum afirmă Marsigli, însemnéză colţul format de Nistru şi de linia Dunăriĭ. Pórta a cedat acéstă bucată de ţară Tătarilor de Crimea cu gândul ascuns, ca să aibă totdeauna la îndĕmână o cétă de multe miĭ de sbirĭ pentru înfrênarea provinciilor tributare, Moldova, Muntenia şi Ardélul. Avênd înse în vedere mobilitatea acesteĭ poporaţiunĭ, al căreia întreg avut consistă numaĭ în turme de vite, şi de firea deşértă a acestuĭ colţ de ţară, care numaĭ pe o mică întindere e pe icĭ pe colo cultivată şi care nu are afară de cetăţile ocupate de Turcĭ nicĭ un punct de razĕm pentru operaţiunĭ, Marsigli crede, că o expediţiune într'acolo e pentru armatele împĕrăteştĭ imposibilă. El propune înse atât pentru asigurarea teritoriuluĭ împĕrătesc faţă cu Polonia, cât şi pentru acoperirea Ardéluluĭ faţă cu Turciĭ expedientul, ca să se cedeze Polonieĭ partea muntósă a Moldoviĭ, care e mărginită de rîurile Ţeremuş, Bistriţa şi Siretiu, ear restul Moldoviĭ de la Bistriţa şi Siretiu până în Dunăre să-l céră Curtea din Viena şi să-l şi ia fără de amânare în Posesiune. Aripa dréptă a Polonieĭ ar găsi astfel un raḑĕm în Carpaţiĭ Transilvanĭ, la stênga în armata poloneză ce operéză spre Cameniţa şi e concentrată la Sniatin, frontul s'ar răḑema pe rîul Siretiu, ear dosul pe massa neîntreruptă a ţĕrilor din regatul polones. Lipsind un drum practicabil între Moldova şi Ardél, acéstă posiţiune a armateĭ poloneze nu are în ea nimic primejdios pentru Ardél, decĭ pentru interesele împĕrăteştĭ, câtă-vreme armatelor împĕrăteştĭ le rĕmâne şi în viitor, cum li-a fost în trecut, deschis drumul spre partea poloneză a Moldoviĭ prin trecătorile rîurilor Trotuş şi Oituz, ba maĭ aŭ şi avantagiul, că prin o simplă ocupare a celor doue puncte strategiceşte importante, Focşaniĭ şi Galaţiĭ, pot să dispună după plac de arteriile principale ale Munteniеĭ fără-ca să fie nevoite a atinge măcar teritoriul Munteniеĭ. Noua posiţiune atât de atacabilă din Ardél ar sili dar chiar şi numaĭ ea pe Polonia să trăiască în bună înţelegere cu casa împĕrătéscă, dacă

întrebat, drept negoţător olandez. Acéstă precauţiune a şi fost urmată cu exactitate, apoĭ cel sosit a fost boieresşte găzduit din porunca Principeluĭ, şi ḑiua următóre negoţătorul olandez a fost primit în audienţă. Cu ocasiunea acésta Brâncovanu a dat din noŭ asigurărĭ despre devotamentul sĕŭ şi despre alipirea sa faţă cu Impĕratul, s'a oferit din propriul luĭ îndemn să dee tótă spriginirea posibilă generaluluĭ Veterani, căruia îĭ trimisese şi maĭ nainte 1500 cubule de grâŭ, şi a promis în tótă seriositatea să plătéscă, deşi numaĭ în parte, suma ce i se ceruse din partea imperialilor, adecă 50,000 talerĭ împĕrăteştĭ. Plata sumeĭ întregĭ Principele a declarat a nu fi de loc în stare s'o facă, fiind-că resturnatul Mare Vizir s'a'ncercat a stórce de la el 200 de pungĭ (100,000 talerĭ), fără ca să maĭ ţie sémă de tóte cele-l'alte cheltuielĭ grele, şi fiind-că desele schimbărĭ de miniştri ce se fac la Pórtă îl nevoiesc să împartă tot atât de des darurĭ pentru noiĭ stăpânitorĭ,

---

i-ar lipsi alte cuvinte pentru acésta. Dorinţa de a păstra cucerirea acésta, care atât de uşor póte să-ĭ fie pusă din Ardél în primejdie, ar trebui s'o facă pe Polonia să doréscă şi stĕpânirea Austrieĭ asupra acesteĭ ţĕrĭ, şi tot atât de bine i-ar veni şi cabinetuluĭ împĕrătesc la socotélă să aibă în partea de Nord a Moldoviĭ un zid de apărare polonez pentru asigurarea Ardéluluĭ contra năvălirilor tătăreştĭ. Spre a face înse acéstă achisiţiune poloneză inatacabilă şi spre a împedeca înaintarea Turcilor despre Dunăre spre Cameniţa, ar fi de neapărată nevoie, că partea şéţă a Moldoviĭ să fie cu desevîrşire pustiită şi ca acésta să se facă cât maĭ curênd. Acesta e în cele esenţiale conţinutul memorabileĭ scrisorĭ adresate de Comitele Marsigli din Caşovia, la 17 Fevruarie 1691, Cancelaruluĭ Kinski.

ceea ce nicĭ o dată nu se póte face cu sume micĭ. El s'a plâns cu amărîciune de numĕrósele, dar, — precum ḑicea el, — cu totul neîntemeiatele şi nemeritatele suspicionărĭ şi calomnierĭ, cu care rĕŭ-voitoriĭ şi duşmaniĭ îl prigonesc neîncetat la curtea împĕrătéscă dându-şĭ silinţa să-l lipséscă de tótă încrederea şi de tótă vaḑa. El nu doreşte cu tóte aceste şi nu urmăreşte decât prosperitatea şi predomnirea din ce în ce maĭ mare a creştinĕtăţiĭ, precum şi progresele victorióse ale armatelor împĕrăteştĭ, pentru succesul cărora va contribui şi în viitor tot ceea ce-ĭ stă prin putinţă. După-ce a maĭ dat, în sfîrşit, pentru Veterani sfatul bine-voitor să facă tot ceea ce-ĭ stă prin putinţă, ca să păstreze aşa numita peşteră aluĭ Veterani, a căreia cucerire a produs mare consternaţiune între Turcĭ, el a concediat fórte graţios pe emisarul împĕrătesc şi i-a dat până la Sibiiŭ un însoţitor sigur în persóna unuĭ căpitan muntén.

Pecând aceste se petreceaŭ în Muntenia, austriaciĭ aŭ încercat şi cu binele, şi cu intimidările, şi cu bunăvoinţa, şi cu asprimea să induplece pe representanţiĭ Porţiĭ, pe care i-aŭ purtat ca pe nişte prisonierĭ de la Viena la Pottendorf, de aicĭ la Comorn şi de la Comorn ear la Pottendorf: influenţa franceză a rĕmas covîrşitóre în sfatul Sultanuluĭ şi, rĕmâind negoţierile de pace de la Viena fără de resultat, aŭ fost concediaţĭ în cele din urmă ambasadoriĭ turceştĭ Sulficar-Effendi şi Mavrocordat, care stăruise maĭ nainte în maĭ multe rêndurĭ să fie concediat, dar totdeauna în zadar; dar cabinetul împĕrătesc, care declina de la sine vina pentru nereuşirea încercărilor de înţelegere şi o arunca asupra

Porții și asupra însărcinaților eĭ [1]), găsia acum o nouă zare de speranță în mijlocirea anglo-olandeză, în vîrtutea căreia lucraŭ la Pórtă cu mult zel, deși nu cu succesul dorit, din partea Englitereĭ ambasadoriĭ Houssey și Harbord, ear din partea Olandeĭ Colier, Heemskerk și Hopp. Și aicĭ înse antagonismul frances zădărnicia atât năsuințele mijlocitorilor, cât și înclinarea spre pace a Impĕratuluĭ strimtorat între doue focurĭ și a aliaților sĕĭ. In urma stăruințelor Franțeĭ și cu ajutorul eĭ Pórta a încercat din noŭ să închee o pace separată cu Polonia și s'o scótă prin acésta din alianța eĭ cu Austria și cu Veneția. In înțelesul acesta a scris ambasadorul francez de la Pórtă luĭ Desneval, representantul guvernuluĭ sĕŭ în Polonia, cerĕnd cu tótă stăruința conlucrarea luĭ în vederea acestuĭ scop [2]); el l'a vestit în acela-șĭ timp, că Pórta a și trimis Domnuluĭ din Moldova ordinile cuvenite pentru sigura expediare peste teritoriul Moldoviĭ a corespondențeĭ dintre ceĭ doĭ ambasadorĭ spre Polonia și din Polonia și că astfel corespondența póte să trécă fără de grijă prin mânile Principeluĭ Constantin Cantimir.

Pentru pornirea negoțierilor de pace cu Polonia a fost designat Hanul tătăresc Saffa Ghiraĭ, amicul personal al luĭ Sobieski, și acesta în vara anuluĭ 1692 a

---

[1]) Copia Responsoriorum Comitis Khinsky ad Ablegatos Turcicos Pottendorffy commorantes exaratarum Viennæ 16-ta Aprilis 1692, quibus inter alia dimissio eorundem in 21-mam modo dicti Mensis determinata ipsis intimatur.

[2]) Copie d'une lettre chriffrée de l'Ambassadeur de France qui est à Constantinople Mr. Chateaneuf, écrite à Mr. Desneval, Ambassadeur de la même Couronne à la Cour de Pologne, et datée à Andrianople le 8-me May 1692.

făcut prin solul sĕŭ Derviş Gazi Murza regeluĭ Poloniei, care se afla la Iavorov, în numele şi din însărcinarea Porţiĭ propunerĭ pentru o pace separată, pe care le-a spriginit şi prin o fórte amicală scrisóre adresată de el Regeluĭ. Aceste propunerĭ consistaŭ în deplina cedare cătrĕ Polonia a cetăţiĭ Cameniţa, în renunţarea Porţiĭ la Ucraina şi la Podolia, precum şi la pretensiunile împreunate cu aceste provinciĭ, în angagĭamentul de a pune la disposiţiunea guvernuluĭ Polones o sută de miĭ de Tătarĭ orĭ-când va avé nevoie de eĭ şi, în sfîrşit, în promisiunea de a nu îndrepta armele Tătarilor contra Polonieĭ nicĭ o dată, până chiar nicĭ în casul unuĭ rĕsboiŭ al Polonieĭ cu Turcia [1]). Spre a da acestor propunerĭ de pace un maĭ mare efect, o órdă tătăréscă de 40,000 de ómenĭ a pornit spre Volhinia, unde a fost apoĭ urmată de o altă órdă, Hanul tătăresc a pornit şi el la rĕsboiŭ şi şi-a concentrat cetele în Bugĭac, pentru apărarea căruia aŭ luat posiţiune la Ţuţora 6000 de Turcĭ, care, aşteptând întăririĭ însĕmnate şi sporiţĭ cu contingentul Domnuluĭ din Moldova, eraŭ gata să pornéscă spre Soroca cu 30 de tunurĭ. In faţa acesteĭ situaţiunĭ grele, care devenia şi maĭ grea în urma întârḑieriĭ subsidiilor de banĭ, şi în faţa mareluĭ preţ, pe care-l avea Bugĭacul în ochiĭ Turcilor, cărora, după spusa luĭ Sobieski, „li-ar fi maĭ uşor să pérdă o sută de cetăţĭ orĭ câte-va regate“, Regele încă în Maiŭ 1692 s'a vĕḑut din noŭ nevoit a cere atât de la Curtea din Viena, cât şi de la Ţarul moscovit óre-care ajutor de trupe.

[1]) Copia literarum â Saffa Giéreio Sultano et Hano Crimensi ad Sacram Regiam Majestatem Poloniae.

Cu tóte strîmtorările aceste orĭ póte chiar în urma lor, căcĭ alianţa părea a-ĭ pune Poloniei condiţiunĭ maĭ avantagióse decât pacea separată în perspectivă, Sobieski a credut de cuviinţă a face curţiĭ imperiale în tótă sinceritatea împărtăşire despre incercarea făcută de Turcĭ şi de Tătarĭ spre a încheia pacea, pentru a căreia asigurare solul Hanuluĭ tătăresc a presentat plenipotenţe suficiente atât de la Hanul, cât şi de la cele maĭ de frunte dintre căpeteniile Tătarilor; în acela-şĭ timp Sobieski şi-a dat pe faţă hotărîrea de a încheia cu Turcia, după-cum se făcuse invoiala, numaĭ o pace colectivă; el se aştéptă decĭ şi din partea Impĕratuluĭ la acea-şĭ sinceritate in ceea ce priveşte instrucţiunile date mijlocitoruluĭ englezesc ce urma să plece la Pórtă şi a exprimat speranţa, că in pacea colectivă ce se va incheia se va ţine după cuviinţă sémă de interesele Poloniei şi acesta va primi compensaţiune deplină pentru respingerea păciĭ separate [1]).

Nu înse in acela-şĭ fel a rĕsplătit Impĕratul pe Regele Poloniei, şi acesta s'a vĕdu inşelat in aşteptările sale tocmaĭ unde s'a intemeiat maĭ mult pe Impĕratul.

In vreme-ce Curtea din Viena, inlăturând pentru astă-dată pretensiunile eĭ asupra Moldoviĭ şi asupra Munteniei, s'a declarat la formularea condiţiunilor eĭ de pace mulţumită, ca negoţierile de pace să se reîncépă pe basa principiuluĭ posesiuniĭ câştigate in timpul rĕs-

---

[1]) *d)* Copia literarum Serenissimi Regis Poloniæ ad Ablegatum suum extraordinarium, Equitem Prosky, ddo. Javoroviæ 28-va Maji et 2-da Julii 1692. Copia literarum Ablegati Extraordinarii Regis Poloniæ, D-ni Prosky, ad Comitem Kinsky, ddo. Viennæ 18-va Julii 1692.

boiuluĭ, decĭ ca să câştige Ungaria de sud şi Ardélul, Polonia pretindea, intre altele, pe lângă provinciile Podolia şi Ucraina şi pe lângă cetatea Cameniţa dimpreună cu tot parcul de artilerie ce se afla in ea, ca să trécă sub stăpânirea Polonieĭ intrégа Moldovă şi intréga Muntenie precum şi ţinutul Bugĭaculuĭ şi al Ackermannuluĭ [1]). Ceea ce pare a-l fi determinat pe Regele să stăruie pe lângă alianţa antiturcă e maĭ ales, că Hanul n'a ḑis nimic despre cedarea Moldoviĭ şi a Munteniеĭ, ţĕrile frumóse, asupra cărora Regele in ambiţiunea şi in setea luĭ de cucerire in maĭ multe rĕndurĭ işĭ intinsese cu rîvnire mâna.

La Viena nu putea, fireşte, să găséscă aprobare acéstă rîvnire constantă a Polonieĭ la nişte ţĕrĭ [2]), pe care casa imperială nicĭ odată nu le perdea din vedere şi asupra cărora avea pretensiunĭ, pe care numaĭ le amâna de o camdată, dar la care nu renunţa, şi astfel ea opunea o resistenţă, pe care se hotărîse a o face,

[1]) Copia Conditionum ad Tractatum pacis cum fulgida Porta ottomannica ex parte Serenissimi Regis et Reipublicæ Poloniæ Constantinopolim consignandarum, exhibita die 13-a octobris 1692. Se ḑice în ele: 2. «Moldavia (quæ jam magna ex «parte armis Sacræ Regiæ Maiestatis Polonicæ occupata) et Va- «lachia, quæ utræque olim Provinciæ Serenissimorum Regum Po- «loniæ tributariæ erant, juri et possessioni Sacræ Regiæ Matis «Polonicæ relinquantur, una cum omnibus istis ditionibus, quas «Budziacenses et Bialogrodenses Tartari incolunt, ita ut limes sit «fluvius Dunubius».

[2]) Interesantă pare în cestiunea acésta opiniunea dată la 6 August de renumitul apărător al Vieneĭ Comitele Rüdiger de Starhemberg, care îĭ scrie, între altele, Impĕratuluĭ.

«Cât pentru Ardél, ţara acésta n'are în nicĭ într'un cas să fie cedată, ear acésta atât pentru folósele şi veniturile, pe care Maj. V. le aveţĭ din ea, şi cu timpul, după-ce se va fi organisat

ce-ĭ drept, la Pórtă, dar a o ascunde in faţa Poloniei insa-şĭ. La 31 Maiŭ 1692 dar, când Impĕratul Leopold I. a dat cuvenitele informaţiunĭ privitóre la mijlocirea ambasadoruluĭ englezesc Harbord, care se pregătia să plece in Turcia, şi i-a expus condiţiunile de pace ale sale, pe ale Polonieĭ şi pe ale Veneţieĭ, el a caracterisat pretensiunile Polonieĭ ca fiind atât de exagerate, de largĭ şi de neprecise, incât cu anevoiă vor fi putĕnd să fie luate in consideraţiune de Pórtă; el trăieşte decĭ in speranţa, că Regele şi Republica Polonieĭ, pĕtrunşĭ de spiritul echităţiĭ, se vor mulţumi in cele din urmă să câştige cetatea Cameniţa cu teritoriul eĭ, pe care i le acordă Turcia, şi vor renunţa cu atât maĭ vîrtos la orĭ-şi-ce alte pretensiunĭ, cu cât nu se póte nega, că s'ar crea un rĕŭ precedent, dacă la incheerea păciĭ s'ar

---

bine, vor puté să fie încă maĭ marĭ, cât şi pentru-că regatul Ungarieĭ nicĭ o dată nu va puté să fie în linişte, dacă nu rĕmâne şi Ardélul sub stăpânirea Maj. V., căcĭ totdeauna aicĭ s'aŭ urḑit turburările şi revoltele, ci va fi, din contra, de nevoie să se asigureze hotarele Ardéluluĭ spre Moldova şi Muntenia, să se fortifice, şi în tractat trebue să se stipuleze anume, că fie-care parte are voie de a-şĭ fortifica şi apăra hotarele după buna sa chibzuinţă, şi dacă se va face lucrul acesta, hotarele Maj. V. vor fi pretutindenĭ bine apărate şi Maj. V. veţĭ puté în casul unuĭ noŭ rĕsboiŭ să străbateţĭ după plac pe teritoriul inimiculuĭ. Polonesiĭ se vor mulţumi cu restituirea Cameniţeĭ, şi pot uşor să renunţe la ceea ce aŭ în Moldova, căcĭ sunt posiţiunĭ rele şi de puţină importanţă, dacă păstréză Cameniţa; nicĭ n'ar fi lucru echitabil, ca Maj. V. să vĕ lăsaţĭ a fi împedecată în încheerea uneĭ păcĭ onorabile, în vreme-ce Polonosiĭ aŭ atâte avantage, cu tóte că aŭ contribuit atât de puţin la rĕsboiŭ, ear Maj. V. pe lângă acest rĕsboiŭ cu Turciĭ maĭ sunteţĭ însărcinată şi cu atât de costisitorul rĕsboiŭ cu Franţa, la care Polonesiĭ nu vor să ĭee parte».

face vre-o abatere de la principiul o dată adoptat, că numaĭ in vîrtutea uneĭ efective cucerirĭ cu arma şi a stăpâniriĭ militare i se póte contesta Turcieĭ stăpânirea căştigată prin tractate asupra vre-unuĭ teritoriŭ[1]).

---

[1]) Informatio pro Legato Anglico, Domino Harbord, in negotio pacis cum Turcis, die 31-ma Maij 1692 eidem per D-um. a Werdenberg exhibita.

Pasagiul respectiv e: «Quod igitur Serenissimi Regis et «Reipublicæ Poloniæ conditiones spectat, quæ, uti communi-«catæ sunt, ita sub *H* annexæ exhibentur, quæ licet magis «*vagæ et amplæ*, quam quas a Turcis obtinendas sperare liceat, «esse videantur, quia tamen ipsimet Turcæ suis etiam primis ac «postea repetitis propositionibus eidem Serenmo. Regi et Reipu-«blicæ Poloniæ Camenecum cum suo territorio ac pristinis limi-«tibus restituere sub litera *I* obtulerunt, *ab aequanimitate Se-«renmi. Regis et Reipublicæ Poloniæ sperare licet, hoc ob-«tento acquieturos, cum uel maxime extra possessionem eo-«rum, quæ armis occupata fuerunt, per tractatus cum Turcis «initos cessorum, nullum dari possit exemplum.* Quod uero «Illustrissimi Dominii Veneti conditiones ab eodem Cæsareæ Matti «cum conditione, ut non secus ac propriæ pertractentur, commu-«nicatas, et hîc sub *K* annexas concernit, *etsi et illae satis vagæ «sint, et multa etiam non possessa continere uideantur,* in «quibus a Turcis obtinendis maxima forte suberit difficultas, cum «etiam ab eodem Dominio Veneto sub fundamento *uti possidetis*, «pacem propter Regnum Moreæ ab eodem Dominio armis occu-«patum concludere maxima parhibeatur esse ex parte Turcarum «renitentia; quia tamen ex ratione fidei publicæ et obligationis «per foedus sacrum contractæ Sua Cæs. Mttas, non differentem a «propriis habere potest Venetarum conditionum considerationem, «ideo earundem conditionum Venetarum tractatio et perfectio «Excell-mo D-no Legato Angliæ enixè commendatur, cem . . . «maximè prædictæ conditiones Venetæ hoc expresso pacto Suæ «Cæsæ. Matti. communicatæ fuerint, ut non secùs ac propriæ «commendatæ habeantur et perficiantur».

Condiţiunile Veneţieĭ eraŭ şi ele, precum ḑice Impĕratul, lipsite de precisiune şi de temeiŭ câştigat prin posesiune înarmată; el înse le-a sprijinit şi le-a recomandat ca pe ale sale, căcĭ o clausulă a tractatuluĭ de alianţă încheiat cu Veneţia îĭ impunea anume obligaţiunea acésta, deşi reĭeşia din tonul recomandăriĭ, că ea se făcea numaĭ cu jumĕtate de gură şi numaĭ pentru păstrarea formeĭ, pe care Impĕratul se obligase a o observa; alusiunea făcută la obligamentul stipulat prin tractat indica de altminterĭ şi ea, că fără de acest obligament special de sigur nicĭ nu s'ar fi făcut recomandaţiunea.

Cât de puţin conform cu legăturile de alianţă şi cât de nesinceră era procedarea luĭ Leopold I. cu ocasiunea acésta faţă cu Polonia şi faţă cu Veneţia, acésta iese la ivélă şi din comunicarea ce li s'a făcut acestora despre informaţiunile date luĭ Harbord: ambasadoriĭ ambelor state aŭ primit, ce-ĭ drept, fie-care câte o copie de pe aceste instrucţiunĭ, în acésta lipseaŭ cu desĕvîrşire pasagele desavantagióse pentru ceĭ doĭ aliaţĭ [1]). Guvernul împĕrătesc a luat afară de acésta disposiţiunea, ca obiecţiunile făcute de el în scris contra intenţiunilor Polonieĭ asupra celor douĕ principate să fie sprijinite şi prin împărtĕşirĭ verbale făcute mijlocitoruluĭ englez Harbord şi, pe lângă fapta actualeĭ posesiunĭ, care era contra Polonieĭ, a maĭ invocat şi împregĭurarea, că Polonia, care în trac-

[1]) Informatio pro Legato Anglico D-no Harbord in negotio pacis cum Turcis, ddo. 31-â Maÿ 1692, wie solche denen Kayserl· Alliirten, nemblich dem König in Pohln von Venedigischen Republic communicirt worden.

tatul de alianţă încheiat cu Ţarul Moscovieĭ a luat obligamentul de a se mulţumi cu recâştigarea Cameniţeĭ, nu póte să pretindă în mod echitabil nicĭ în vîrtutea alianţeĭ încheiate cu Impĕratul maĭ mult decât atât, findcă alianţa încheiată între Impĕratul şi Polonia, care e anterióră, şi-a primit interpretarea şi mărginirea prin alianţa încheiată 'n urmă între Polonia şi Moscoviţĭ; după-ce se vor fi stabilit însĕ o dată în mod definitiv condiţiunile caseĭ imperiale în înţelegere cu Pórta, Impĕratul va şti să înduplece şi pe Polonia să ţie sémă de echitate şi s'o facă să priméscă o resolvare maĭ potrivită cu scopul [1]).

Şi pe când Leopold I. sacrifica în mod pe cât de egoist, pe atât de viclenesc pretensiunile aliaţilor sĕĭ intereselor sale particulare, Cancelarul Kinski nu s'a sfiit în rĕspunsul dat ambasadoruluĭ polonez Proski a invoca

---

[1]) Memoria eorum, quæ Domino Legato Anglico Harbord oretenus dici possent. Viennæ in Mense Junio 1692.

Pasagiul privitor la Polonia este: «Verùm etiam Seren-mus Po-«loniæ Rex vix in aliqua â Turcis occupatorum possessione, sind «qua Pacis cum Turcis conclusæ vix aliquod per tractatus cesso-«rum aut quæsitorum locorum exemplum dari poterit, reperitur, «quin imò Seren-mus Rex et Respublica Poloniae vigore contracti «foederis cum Czaris Moscouiticis hic sub K extractivè appositi «declârarunt, restituione Camenici se contentos fore, non prœsumitur, «eundem Seren-mum Poloniæ Regem et Rempublicam ultrà qui «vigore foederis Sacri â Sac. Cæes. Matte. præetensuros, quam illud «ipsum cui se acquieturos per foedus Polono-Moscouiticu mex post-«facto obligârunt, nec desinet Sua Maiestas Cæsarea, *suis condi-«tionibus priùs cum Turcis accommodatis,* ad hanc æquitatem «Seren-mum Poloniæ Regem et Rempublicam idoneis ac efficaci-«bus officijs acceptandam persuadere».

instrucţiunile date luĭ Harbord, pe care i le comunică în copie, drept o nouă şi lămurită dovadă despre purtarea de grijă şi despre sinceritatea, cu care Impĕratul, cu tóte greutăţile îndoituluĭ rĕsboiŭ, susţine interesele aliaţilor sĕĭ, aşteptând, se înţelege, ca şi aliaţiĭ luĭ să aibă o atitudine tot atât de credinciósă faţă cu dênsul [1]. De óre-ce însĕ în faţa neîncrederiĭ produse de Franţa şi cultivate de ea la Curtea din Polonia Impĕratul Leopold I. a credut de cuviinţă să-şĭ afirme disposiţiunile conforme cu legăturile de alianţă, în vîrtutea cărora el pune interesele Poloniеĭ de o potrivă cu ale sale [2]),

[1]) Rĕspunsul Excelenţeĭ Sale Domnuluĭ Comite Kinsky cătrĕ ambasadorul Poloniеĭ d-l Proski la adresa luĭ de la 19 Iulie 1692, în cestiunea păciĭ. Viena, 13 Iulie 1692. Pasagiul citat sună:

«Caeterum quâ *animi sollicitudine et candore* Sacra Cæs. et Regia Mstas. Serenissimorum suorum fœderatorum commoda et satisfactionem, propriis suis non obstantibus duplicis belli gravissimi periculis et dispendiis parificaverit, testantur omnia cum Turcis directè vel indirectè preacta, et Seren-mo Regi vi pactorum fœderis fideliter communicata, *quibus in præsentiarum et ea annectuntur, quæ nuper ad eundem finem D-no Legato Angliæ Harbord credita fuerunt, ex quibus veluti Seren-mus Poloniæ Rex et Respublica luculentem et recentem præmisæ asseverationis probam desumere poterunt.* Sacra Cæs. et Regia Mastas sibi parem ac firmam legum sacri fœderis observationem, et particularum tractatuum eliminationem pacemque extrà congressum omnibus communem non concludendam approvintit.»

[2]) Rescript împĕrătesc cătrĕ Siemunsky. Comunicarea uneĭ scrisorĭ interceptate a ambasadoruluĭ frances de la Pórtă, privitóre, la dispunerea Poloniеĭ pentru încheerea uneĭ păcĭ separate şi ce are să negoţieze în Polonia în cestiunea acéstă. Viena, 25 August 1692.

acéstă declaraţiune primită cu recunoştinţă de Polonesiĭ doritorĭ de pace nu a lipsit a produce un efect domolitor în ceea-ce priveşte deliberările senatuluĭ polones, care a şi hotărît astfel, în sensul alianţeĭ, a stărui pentru pacea colectivă şi a participa, prin urmare, la congresul de pace ce urma să se deschidă ; se pare în acelaşĭ timp, că Polonesiĭ şi-aŭ maĭ redus pretensiunile exagerate şi s'aŭ împăcat în taină cu gândul de a se mulţumi în casul extrem să recâştige Cameniţa şi să păstreze pe basa principiuluĭ actualeĭ posesiunĭ cetăţile cucerite în Moldova, Sucéva, Neamţul şi Soroca [1]. Acéstă hotărîre era de altminterĭ şi cea maĭ prudentă şi maĭ priinciósă pentru Polonia, căcĭ puterea acésta atât de puţin a ştiut să le impună Turcilor, încât chiar şi restituirea Cameniţeĭ, pe care i-o oferiseră, nu părea a fi motivată de rĕspectul ce le inspira puterea armată a Polonieĭ, ci numaĭ de dorinţa de a scăpa vistieria statuluĭ de gréua sarcină, ce resulta pentru ea din întreţinerea acesteĭ cetăţĭ ; tot acéstă lipsă de respect e causa, pentru care Pórta nu era de loc dispusă a ceda Polonieĭ Moldova fie chiar şi numaĭ întru cât se afla în actuala eĭ posesiune. Dar, după-cum Heamskerk îĭ raportéză Impĕratuluĭ, propunerile de pace făcute de el în numele ambelor puterĭ mijlocitóre în cartierul general turcesc de lângă Belgrad nu aŭ găsit nicĭ un rĕsunet [2].

---

[1]) Raporturile luĭ Siemunsky cătrĕ Impĕratul, Varşovia 6 Noemvrie şi 18 Decemvrie 1692, în ceea-ce priveşte atitudinea Polonieĭ în cestiunea păciĭ şi ultimatul eĭ, care va fi presentat de plenipotenţiarul polonez la congresul de pace.

[2]) Raportul ambasadoruluĭ Olandez Heemskerk. Tabăra turcéscă de la Belgrad, 23 Octomvrie 1692.

Intre aceste Domnul Moldoveĭ Constantin Cantimir s'a dat pe faţă ca om nimic maĭ puţin decât scrupulos şi de bună credinţă în relaţiunile sale cu străinĕtatea: în timpul, când mijlocia corespondenţa ambasadoruluĭ frances spre Polonia şi înapoĭ, el întreţinea şi cu Veterani relaţiunĭ de prietenéscă înţelegere, pe temeiul cărora Impĕratul a stăruit cu tot dinadinsul, ca Generalul sĕŭ să intercepteze scrisorile Francesuluĭ [1]. Prieten intim al luĭ Tököli, el ura din tótă inima pe Sobieski şi Polonia, ceea ce se explica din destul prin planurile Polonieĭ şi prin atacurile eĭ asupra Moldoviĭ; duşman de mórte al luĭ Brâncoveanu, el şi-a păstrat faţă cu Pórta credinţa în mijlocul furtuneĭ de rĕsboiŭ, prin care până la mórtea sa a rĕsbit şovăind norocos, fără-ca să fi fost vre-o dată sguduit de vîrtejul politic ce ameninţase în maĭ multe rênduri a-l rĕsturna.

In ciuda aceluiaşĭ sistem de mlădiere, care era impus de situaţiune, Principele Brâncoveanu era p'aci, p'aci să cadă prin influenţa luĭ Tököli, care voĭa să-ĭ câştige amiculuĭ sĕŭ Duca Domnia Munteniei, şi el a păstrat scaunul numaĭ mulţumită îndemânătăcieĭ viclénuluĭ sĕŭ agent Ianachi Porphyrita, care se afla şi în serviciile Impĕratuluĭ, şi, ştiind a se face indispensabil pentru ambasadorul francez pe acel timp atât de influent, a isbutit să-l abată pe acesta de la planurile croite de Tököly. Primejdia acésta a trebuit să scadă mult din ze-

---

[1]) Scrisórea Impĕratuluĭ cătrĕ Comitele Veterani, ca să-şĭ dee silinţa de a intercepta corespondenţa dintre ambasadorul frances din Polonia şi cel de la Pórtă. Viena, 25 August 1692.

lul Domnuluĭ român pentru interesele împĕrăteştĭ [1]). Nu puţin va fi contribuit de altminterĭ la înlăturarea acestei primejdiĭ şi repulsiunea şi neîncrederea Porţiĭ faţă cu Greciĭ în genere şi faţă cu Principiĭ grecĭ în deosebĭ, căcĭ ea primia mereŭ dovedĭ noue despre grandiósa şi fórte primejdiósa conjuraţiune, pe care Şerban Cantacuzino, reposatul Domn al Munteniei, o pusese în înţelegere cu curtea ruséscă la cale pentru restaurarea împĕrăţieĭ greceştĭ, în fruntea căreia spera să se ridice el însuşĭ şi pentru care îşĭ câstigase ca aderenţĭ şi aliaţĭ pe Sêrbĭ, Cazacĭ, Grecĭ, Moldovenĭ şi Muntenĭ [2]). La esecutarea acestuĭ plan Şerban nu considera Curtea din Viena şi puternica eĭ armată ca aliat egal îndreptăţit, ci, în mod egoist, numaĭ ca unéltă, de care se folosia pentru surparea împĕrăţieĭ otomane, care avea să-i rĕmâie luĭ ca dinast bizantin şi Ţaruluĭ ca aliat de aceea-şĭ lege; şi era prea durerósă constatarea, că numaĭ de aceea promova el în aparenţă interesele imperiale, pentru ca să nu se ivéscă în cabinetul împĕrătesc şi faţă cu succesorul în domnia aluĭ Şerban neîncrederea, care prin purtarea echivocă aluĭ Brâncoveanu nu putea decât să fie cu atât maĭ vîrtos întărită [3]).

---

[2]) Raportul Comiteluĭ Marsigli cătrĕ Impĕratul. Constantinopol Aprilie 1692. «Il Moldavo è Cantemiro, villano di Bugiak, intimo del Francese che per suo mezzo ha per la Polonia lettere di Francia, e pure suiscerato del Tekeli, nemico alla Polonia, fedele alla Porta.»

[3]) Raportul Comiteluĭ Marsigli. Constantinopol, 5 Ianuarie 1692.

[4]) Raportul Comiteluĭ Marsigli. Constantinopol, April. No. 1 şi 4: «Da un prete greco mi è stato communicato il concerto del fù «Serbano, Vaiuoda di Valachia, col Czar di Moscouia per introdurlo

Brâncoveanu urma, ce-ĭ drept, a-şĭ da pe faţă dispoziţiunile amicale faţă cu Casa împĕrătéscă, şi fiind-că se ḑicea, că 3000 de Tătarĭ s'aŭ pus în frunte cu un Sultan în mişcare spre Bucureştĭ, el a promis în urma înţelegereĭ luate cu comitele Marsigli să le dee generalilor împĕrăteştĭ ştirĭ sigure despre tóte intenţiunile inimiculuĭ şi despre mişcările luĭ, pentru-ca în deosebĭ armata lui Veterani să nu fie ţinută prin ştirĭ falşe în continuă emoţiune; el şi-a exprimat de altmінterĭ simpatiile sale către împĕratul şi faţă cu soliĭ sĕĭ trimişĭ la Viena; dar nu se putea să nu-şĭ dee clar sémă despre ceea-ce atât de bine a ḑis Marsigli vorbind despre posiţiunea Austrieĭ faţă cu puterile mijlocitóre: „Dumneḑeŭ să feréscă pe orĭ-şi-care principe de nevoia de a se încredinţa în mânile altora" [1]).

Franţa zădărnicia însĕ neobosită şi fără de răgaz silinţele puse în tótă seriositatea de puterile beligerante şi de cele mijlocitóre spre a încheia pacea, şi pe terenul diplomaţieĭ subminătóre succesele eĭ eraŭ tot atât de marĭ ca în luptele sângeróse de la Rin. Ambasadorul frances de la Pórtă, Castegneres de Chasteauneuf, in-

«all' Imperio greco *seruendosi del mezzo delle di lei armi per* «*facilitarlo*, et il tanto zelo si mostraua à lei era per questo, et «non commodo la communicarò, giacchè *la viltà Moscouitica* le«uasi ni sollecita gelosia. Era capo il Serbano, Prencipe di Valachia, per «rimettere l'Imperio greco nelle mani di greco Jmperatore, seruen«dosi dell' armi di Cesare, à quale si mostraua zelo e diuotione «per facilitare tal dissegno. Ratiani, Cosaki, Greci, Valachi, Mol«daui ne erano a parte.»

[1]) Srisórea luĭ Marsigli cătrĕ Comitele Kinski. Bucureştĭ, 20 şi 22 Iunie 1692: «E Dio guardi mai ad un Prencipe d'essere obligato a mettersi nell'altrui mani!»

trase în tainică înţelegere cu generalisimul Poloniei Iablonowski şi cu confidentul acestuia, Zamoisky, care eraŭ apoĭ şi eĭ în înţelegere neştiută de nimenĭ cu Tököli şi cu aderenţiĭ luĭ[1]. Influenţa covîrşitóre a Franţeĭ a căḑut din noŭ în cumpăna decisiunilor Porţiĭ contra uneĭ păcĭ colective în genere şi contra uneĭ păcĭ separate cu Impĕratul şi cu Imperiul în deosebĭ, şi încă o dată s'aŭ zădărnicit negoţierile de pace, deşi Lordul Paget, mijlocitorul englez, reducând condiţiunile puse de aliaţĭ la posesiunea actuală şi la cedarea Cameniţeĭ orĭ la dărâmarea eĭ, s'a încercat să determine pe noul mare Vizir Biucliu Mustafa să reîncépă negoţierile întrerupte[2]. Acéstă însemnată reducere cuprindea pentru Polonia în deosebĭ renunţarea la Moldova, Muntenia, Ucrania şi Podolia, pe care până acum ţinea să le câştige, precum şi la pretensiunile privitóre la ţinutul Bugĭaculuĭ, şi, de óre-ce nu se găseşte nicăirĭ o împuternicire dată de Polonia în cestiunea acésta, reducerea a fost făcută de Lordul Paget, precum se vede din propria sa iniţiativă după însărcinările secrete, ce primise din Viena; de óre-

---

[1]) Lettre de Mr. l'Ambassadeur Castagneres de Chateauneuf à Mr. l'Abbé de Polignac, Ambassadeur extraord-re de France en Pologne, ou en son absence à Mr. de Balure. Adrianopol. 1 Juin 1693. Lettre de Mr. Chateauneuf a Mr. le Grand-General de Pologne Iablonowski. Adrianopol, 27 Juin. Lettre de Mr. Stepney, secretaire de l'ambasade anglaise, au Comte Kinsky. Dresde $^{15}/_{25}$ Decembre 1693. Lettre de Mr. Feriol à Mr. de Croissy. Camp de Belgrade, 17 Février et 15 Octobre 1693.

[2]) Proposition de Mylord Paget, presentée au Grd. Seigneur le dernier de Fevrier, et au Grd. Visir le 8 Mars 1693. — Lettre de Mylord Paget du 28. May (7. Juin) 1693.

ce înse noua propunere n'a fost luată în discuţiune, e de puţină importanţă, că Poarta n'a rĕspuns la propunerea ast-fel modificată printr'un „nu" hotărît, ci prin expedientul cruţător, că maĭ nainte de a lua în o cestiune atât de importantă hotărîrĭ definitive, Pórta are să céră şi părerea Hanuluĭ tătăresc, unul dintre ceĭ maĭ de căpetenie stîlpĭ de razĕm aĭ împĕrăţieĭ otomane, şi că în casul, când ar fi să se iee o decisiune favorabilă, va vesti despre resultat pre reprezentanţiĭ puterile mijlocitóre, care plecaseră la Constantinopol, unde-şĭ avea obicĭnuita reşedinţă ca ambasadorĭ [1]). De asemenea în casul că Pórta admitea continuarea negoţierilor, unul dintre ambasadoriĭ mijlocitorĭ urma să ducă împĕratuluĭ propunerile Turcilor şi să-şĭ dee silinţa de a stabili pe basa uneĭ plenipotenţe primite de la Pórtă mult dorita înţelegere. „Acest ambasador însĕ avea (după expresiunea Caimacamuluĭ) să stee ca o lumînare albă, care nu se înclină în nicĭ o parte, nemişcat şi drept în mijloc şi să pună ast-fel temeliile uneĭ păcĭ dăinuitóre."

---

[1]) Lettre de Mr. Chateaunef à Mr. d'Esneval, Ambassadeur de France à Varsavie, ddo. Adrianople, 27 Juin 1693. «Il s' est tenu «un Conseil depuis peu de jours entre tous les Grands de l'Em- «pire Ottoman dans lequel on assure qu'il a été resollu, que «pour toute réponse on leur diroit à tous trois de s'en aller à «Constantinople, lieu de la residence ordinaire des Ambassadeurs «qui viennent à la Porte, et le pretexte que l'on prendra pour «en user ainsy sera que le Grand Visir ne seauroit prendre une «dernière resolution dans une affaire de cette importance, sans en «avoir auparavant conferè avec le Tartar Han qui est un des «appuis de cet Empire, et que, lorsque le premier Ministre aura «conferè avec le Tartar Han, si l'on juge à propos de leur faire «scavoir quelque chose de ce qui aura été resolu dans cette con-

Curtea franceză a maĭ apucat şi-o altă cale spre a face peste putinţă pacea colectivă şi spre a isola pe Impĕratul: Polonia şi Veneţia trebuiaŭ să fie înduplecate, ba la nevoie chiar silite a încheia pace separată cu Pórta. Condusă de intenţiunea acésta, ea a încercat tóte mijlócele şi nu şi-a făcut nicĭ un scrupul. De óre-ce Polonia, rădĕmându-se pe consînţĕmêntul Impĕratuluĭ şi pe norocul armatelor aliate, tot nu voia să permită nicĭ o reducere în pretensiunile eĭ, se îndrepta maĭ mult asupra eĭ decât asupra Porţiĭ puternica înrîurire a Franţeĭ, care nicĭ nu putea să rĕmâie fără de efect în faţa istoviriĭ materiale şi morale a Poloniei ce avea o atât de înteţitóre trebuinţă de pace. Tököly a primit din partea Franţeĭ îndrumarea de a se folosi de legăturile sale cu Polonia în vederea acestuĭ scop [1]). In acela-şĭ spirit înrîuria Chateauneuf asupra Porţiĭ, pe care el la început îşĭ dedea silinţa s'o înduplece a aduce prin cedarea cătrĕ Polonia a Moldoviĭ

«ference, on leur donnera avis a Constantinople.» — Lettre de «Mr. de Chateauneuf au Roi son Maitre, ddo. Adrianople 3. Juin «1693. — Literæ Ablegatorum Haemskerk et colyer ad Imperato«rem dd. 12-oma May 1693. Adrianopoli. «Si vero conclusio sub«secuntura non forestalis, ut Pasi firmari et praestabiliri possit «quod eo casu (Turcæ) ex Dominis Legatis alterum exposcerent, «qui supra dieta illorum responsa ad Vestram majestatem Cæsaream «transferat, et plenipotentiâ ex parte Ottomanica communitus, «minis diuturna discrimina, meliori que fiere possit modo, con«ciliet». Hæc autem ipsissima Caryma— Ille (scil. Legatus) in me«dio instar candelæ albæ moralitur, qui nec hac, nec illæ ver«gens fundamenta stabilis Pacis et Fœderis immutabilis iaciat.»

[1]) Lettres de Mr. Ferriol à Mr. de Croissy, ddò. 17 et 27 Fevrier 1693.

o jertvă de dragul păciĭ, ear în urmă, când acésta n'a rĕuşit, a obţinut cel puţin succesul, că Pórta a însărcinat pe Hanul tătăresc Selim Ghirai să trimită în Polonia un sol cu propunerĭ de pace. Marele Vizir i-a făcut cu ocasiunea acésta Francesuluĭ stăruitor observaţiunea, că de óre-ce Hanul tătăresc ar trebui să se simţă jignit şi mărginit în drepturile luĭ, dacă i s'ar da soluluĭ tătăresc o plenipotenţă directă din partea Porţiĭ, el a fost îndrumat, ca în plenipotenţa ce va da soluluĭ sĕŭ să releve anume, că a fost însărcinat de Pórtă [1]). Cu acela-şĭ zel, cu care Chateauneuf şi Feriol lucraŭ la Pórtă, stăruiaŭ Desneval, Polignac şi Baluze la curtea Polonieĭ, ca să pună la cale pacea separată,

---

[1]) Lettre du Mr. Castagnères de Chateauneuf au Roy son Maistre ddo. 8 fevrier 1693. «Je me suis servi de toutes les raisons, qui «pouvoient leur faire comprendre les grands avantages que cet «Empire tireroit de cette Paix particulière, *afin de les êngager «à ceder la Moldavie aux Polonais.* Ils se sont assemblez chez «le Grand-Vizir, qui m'a enfin rendu reponse: que *la Porte ne «vouloit rien changer aux conditions qu' elle m' avoit prié «d'envoyer en Pologne* et dont j'ay rendu compte à V. M-té «par ma lettre du 5 Mars envoyée par la voye de Venize; qu' il «estoit toujours prest de conclure cette Paix à ces conditions-là; «et que, pour ne laisser aucun pretexte d'opposition aux Polo-«nois qui ne seroient pas bien intentionnez, Sa Hautesse envoye-«roit incessamment ses ordres au Han des Tartares, afin qu' il «eust a y envoyer un autre Ministre Tartare de sa part avec les «pouvoirs necessaires, pour conclure cette Paix aux conditions «marquéez. Le Grand Vizir m' a dit aussy, que la Porte n' avoit «pas pû envoyer directement les pouvoirs au dit Tartare sans «faire injure au Tartare-Han, mais que ce Prince avoit ordre de «faire mention dans les pouvoirs qu' il les donne en vertu des «ordres qu' il a de Sa Hautesse».

pentru care Sobieski şi influenta luĭ sóţă regală s'aŭ declarat în cele din urmă gata de a stărui [1]).

Intre aceste în Moldova a reposat Constantin-Vodă Cantemir. Prietenia intimă, pe care o avuse cu Chateauneuf, nu l'a împedecat a sta în acela-şĭ timp în tainică înţelegere cu Veterani, şi dându-se pe faţă acéstă atitudine plină de duplicitate, care nu putea decât să turbure corespondenţa prin Moldova a Franţeĭ şi aluĭ Tököly cu Polonia, el a perdut în Polonia tótă încrederea [2]). Pórta a numit în locul luĭ pe fiiul de 25 anĭ al luĭ Duca-Vodă, care murise fiind prisonier în Polonia; deşi întru început chiar şi ambasarul Frances stăruise pentru rivalul luĭ, darurile bogate şi stăruin-

---

[1]) Lettre du Roy de France à Son Ambassadeur à la Porte Ottomanne Mr. de Chateauneuf ddo, 31. May 1693. «J' ecris ce-«pendant au Sieur Abbê de Polignac, Mon Ambassadeur en Po-«logne, de ne pas perdre un moment de temps, aussy tôt qu' il «aura veu le Roy de Pologne et la Reyne, à les presser, *suivant «leur engagement*, de conclure la Paix avec les Turcs, et comme «Je luy recommendé d'employer tous ses soins, *pour porter cette «Cour a quelque relachement des conditions*, vous deuez aussy «faire toutes Vos diligences de Vôtre costé pour disposer le «Grand-Visir à faciliter cet accomodement».

[2]) Lettre de Mr. Ferriol à Mr. Croissy, datée à Podzarowitza le 17 feurier 1693. «Les deux lettres de Fontaine bleau du 2 et «9 Octobre, que Vous m'avez fait l'honneur de m'ecrire et qui «ont passé par la Pologne, ne m'ont esté rendues que le treizo «de ce Mois: la cause de ce retardement uient peut-estre *de «l'intelligence secrète que le grand-General de Pologne a de-«couuert entre le Prince de Moldaue et Veterani.* Il n'a pas «voulu risquer les lettres de Mr. Desneual à la Porte, et les «siennes propres au Comte Tököly, qu' il n'ait des occasions seu-«res pour les faire passer».

ţele luĭ Brâncovanu, presumptivul luĭ socru, aŭ asigurat tînĕruluĭ Duca victoria, şi, recunoscând-o acésta, Chateauneuf s'a întors şi el bine-voitor spre noua stea ivită pe orisontul politic, pentru-ca să se foloséscă de ea spre scopurile sale. In urma înrîuririi franceze a dat Pórta tînĕruluĭ Principe ordinul, ca să-şĭ dee sub conducerea Hanuluĭ tătăresc tótă silinţa şi tótă ostenéla de a determina pe Regele Polonieĭ să închee pace separată [1]). Pentru asigurarea succesuluĭ ambasadoriĭ francezĭ aŭ socotit a fi de nevoie să suspecteze şi să submineze la Pórtă pe Mavrocordat şi pe Sulficar-Effendi, pe care îĭ bănuiaŭ a fi doritorĭ de pace, şi fără îndoială ambiĭ aceştĭ bărbaţĭ duşmăniţĭ par a fi perdut mult din trecerea lor la locurile hotărîtóre [2]).

---

[1]) Litteræ Ablegatorum Heemskerck et Colyer ad Cæs-am Mattem ddo. 31 Maij 1693. «Principi Moldauiæ, initio hebdomadis «futuræ Jassum petenti, principatum occupandi animo, mandatum «est, ut Tartarorum Hanni sub auspicio, ardentissimè in id in«cumbat, ut Polonorum Regem ab Pacem peculiarem statumi«nandam persuadeat. Gallorum Legatus deseruit partem opposi«tam, quam non ita pridem fovebat, novumque hunc Principem «sibi devincire enititur». — Lettera del Sr. Secretarlo Coke all Sr. Conte Veterani, ddo. Adrianopoli $^{1}/_{11}$ Aprile 1693. «Il figli«uolo di Duka Beg, Principe di Moldavia che morse prigione in «Polonia, giovane di 25 Anni, è fatto Principe di Moldovia in «luogo del defonto Cantemir, il quale fù gran amico del' Am«bassiadore di Francia. Questo nuovo Principe s'ammogliarà con «la figlia del Prencipe di Valachia». — Lettre de Mr. l'Ambassadeur de France, Mr. de Chateauneuf, au Roy son Maitre, ddo. Adrianople le 3-e de Juin 1693. «Le Bey de Moldavia est encore «en cette ville, il a de la peine a trouver l'argent qu' il doit «donner pour l'employ qu' il a eu».

[2]) Lettre de Mr. Chateaneuf au Roy de France, ddo. 24 octobre 1692.

La aceste se maĭ adăuga, că instigaţiunile franceze şi atitudinea echivocă a cabinetuluĭ din Viena produseseră în Polonia asupra intenţiunilor ascunse ale Impěratuluĭ bănuielĭ, care, ivindu-se încetul cu încetul, iĭ făceaŭ pe Polonesĭ să recunóscă, că eĭ servesc numaĭ ca unelte pentru promovarea intereselor austriace, ear după trecerea furtuneĭ vor fi daţĭ ca un balast la o parte. Eĭ s'aŭ hotărît deci să facă un pas energic: eĭ aŭ declarat, că nu vor maĭ lua parte la sfînta alianţă şi aŭ deschis drumul pentru pacea separată, dacă pretensiunile lor categorice şi precis formulate nu vor fi încuviinţate la Viena. E învederat, că la licitaţiunea intenţionată prin acésta între Impěratul şi Sultanul asupra bunelor disposiţiunĭ ale Polonieĭ câştigul urma să fie al celuĭ ce dă maĭ mult, şi fiind-că nu se ştia âncă cu siguranţă, care va fi acesta, Polonesiĭ s'aŭ adresat la aliat maĭ nainte de a se fi întors spre duşman. Prosky a presentat la 8 Maiŭ 1693 în conferenţa din Viena ultimatul formulat în tótă seriositatea de Polonia, de la a căruia primire orĭ respingere avea să atîrne, dacă Polonia maĭ rĕmâne orĭ nu în alianţa celor treĭ [1]). In acest act diplomatic Regele scóte la ivélă activitatea plină de merite, gata de jertve şi ge-

[1]) Puncta Polonica, nomine Regis per Senatores et officiales Regni Do. Ablegato Samueli Proski transmissa, ut illa Sacrae Caesareae Mtti quantocyus repraesentet et efficacissimum responsum obtinere adnitatur. Varsoviae die XIV. mensis Aprilis, Anno Domini 1693. In conferentia Viennensi exhibita die 8-va Maij 1693.

Se ḑice in act deslușit: «ut ulterior Sacri foederis progredi possit».

nerósă, pe care a desfăşurat-o în interesul Impăratului şi'n al împărăţiei, reaminteşte părăginirea, în care aŭ fost lăsate prin acésta interesele statului polones, se plânge de lipsa de cruţare, cu care aŭ fost întîmpinate des repetatele sale cereri şi, puind expunerea ţĕrii sale, precum şi însĕmnatele şi din ce în ce mai grelele sarcini de rĕsboiŭ ale ei în faţa infructuosităţii de până acum a alianţei pentru Polonia, el declară, că, ţiind sémă de indisposiţiunile produse în ţara sa din causa acésta, el numai cu următórele condiţiuni mai póte să facă parte din quadrupla alianţă:

1. Atât din causa isbucnirii rĕsboiului cu Franţa, cât şi pentru-că rĕsboiul cu Pórta s'a prefăcut din ofensiv în defensiv, revisuirea tractatului de alianţă e cu desĕvîrşire inevitabilă şi negoţierile privitóre la acésta trebue să se încépă fără de amânare.

2. De óre-ce acordarea către Polonia a ḑeciuielii italieneşti, care urméză să fie considerată ca una din basele principale ale tractatului de alianţă, n'a trecut nici o dată din stadiul acordării în al ducerii la îndeplinire, în faţa istovirii financiare a regatului e de neapărată nevoie, ca neajunsul acesta să fie înlăturat fie prin transmiterea amintitelor venituri de ḑeciuială, fie în alt mod.

3. Insĕmnata cesiune de teritorii, pe care Polonia a făcut-o Rusiei numai pentru-ca să se pótă continua legăturile de alianţă, urméză să fie pe deplin compensată prin alte sporiri ori avantagii potrivite.

4. Avênd în vedere principiul stabilit prin tractatul de alianţă, că fie care dintre aliaţi are să recâştige teritoriile perdute, şi ţiind sémă de obiecţiunile făcute

cu tóte aceste în ceea ce priveşte drepturile Poloniei asupra Moldoviĭ şi Munteniei (utraque Valachia), prin care aceste provinciĭ încorporate secole de a rêndul în regat aŭ devenit îndoióse şi şovăitóre în rĕcunóşterea stĕpâniriĭ legitime şi sunt încuragiate în resistenţa lor faţă cu silinţele Poloniei de a le lua în posesiune, cabinetul împĕrătesc e dator, potrivit cu promisiunile, pe care în maĭ multe rênduri le-a făcut ambasadorilor regalĭ, nu numaĭ să nu împedece, ci chiar să spriginéscă pe armatele poloneze acum insuficiente la recucerirea acestor ţĕrĭ.

5. Scepusul, o veche parte integrantă a regatuluĭ polones, recunoscut ca atare de Impĕratul Rudolf II. şi de Regele Maximilian prin tractate solemne, acum înse discutat de Impĕratul şi reclamat pentru Ungaria, să fie acordat şi predat coróneĭ poloneze atât de drept, cât şi de fapt.

6. Adese-orĭ promisul ajutor de trupe împĕrăteştĭ, în aşteptarea căruia Sobieski a pornit rĕsboiŭ asupra Moldoviĭ şi asupra Munteniei, care înse nu a sosit la convenitul loc de întâlnire, să fie, în sfîrşit, acordat întocmaĭ ca transportul de provisiunĭ din Ardél, pentru-ca óstea astfel unită să pótă scóte pe Tătariĭ din Bugiac, să taie comunicaţiunea Tătarilor din Crimea şi a Hanuluĭ tătăresc cu Pórta şi să apere pe viitor Ardél de năvălirile lor.

Regele se plângea afară de acésta cu amărîciune de întréga atitudine a guvernuluĭ împĕrătesc faţă cu Polonia. Buna luĭ voinţă plină de iubire, efectivă şi totdeauna ajutătóre a fost rĕsplătită cu o injustă nesocotire a pretensiunilor luĭ, cu neîncredere din ce în ce

maĭ mare; ambasadorul luĭ, cu tóte cererile stăruitóre făcute în maĭ multe rênduri, n'a putut să priméscă în tabĕra împĕrătéscă împărtĕşire despre negoţierile urmate la Pórtă de ambasadorul englez şi de cel olandez, în cât era p'aci-p'aci să priméscă maĭ curênd ştire despre încheerea decât despre începerea negoţierilor de pace; ba, după tóte semnele şi după tóte vorbele scăpate, Curtea din Viena are de gând să acorde Poloniei numaĭ recâştigarea Cameniţeĭ şi a Ucraineĭ, decĭ să-ĭ ofere amiculuĭ şi aliatuluĭ maĭ puţin decât i-a oferit duşmanul, ale căruia propunerĭ regele le-a refusat în mod categoric.

De altminterĭ Regele Ludovic XIV, care în slăbirea Caseĭ de Austria nu vedea numaĭ o cestiune de putere politică [1]), ci totodată şi o luptă purtată de Protestantism prin ascuns cu arme germane contra catolicismuluĭ, a întins mrejile acţiuniĭ sale îndreptate spre pacea separată şi asupra Veneţieĭ. Eĭ şi-a dat silinţa să o facă pe republică neîncredĕtóre faţă cu influinţa din ce în ce maĭ mare şi maĭ covîrşitóre, decĭ fórte primejdiósă a Impĕratuluĭ asupra Italieĭ; el a dispus să li se

---

[1]) So z. B. schrieb er an seinen Gesandten Castagnères aus dem Lager von Gemblours am 9. Juni 1693 unter Anderm: «Je m' «asseure que Vous scaurez faire un bon usage de toutes ces ve«ritez, et qu' elles produiront auprés du Grd. Seigneur et de ses «Ministres tout le bon effect qu' on en doit attendre dans la «conjoncture presente, pour empecher que les nouveaux efforts «que les puissances de la Religion protestante font de tous co«stez, sous le pretexte de soustenir la maison d'Autriche et «d'affoiblir ma Couronne, mais en effect pour opprimer nostre «Religion et faire triompher l'heresie, ne puissent reussir». Diese Depesche wurde auch von Colbert gegengezeichnet.

restituie proprietarilor vasele negoţătorilor veneţienĭ, care eraŭ încărcate cu mărfurĭ de ale inimiculuĭ şi astfel fuseseră captate de corăbiile de rĕsboiŭ ale Franţeĭ, ear pentru acéstă uşurare adusă comerciuluĭ republiceĭ în folosul propriilor sĕĭ inimicĭ şi în paguba propriilor sĕĭ supuşĭ el cerea de la Veneţia să fie prevenitóre în alte cestiunĭ [1]), dar tóte aceste aŭ rĕmas zadarnice parte pentru-că Veneţieniĭ cereaŭ prea mult, parte maĭ ales, pentru-că Pórta, în ochiĭ căreia Veneţia işĭ perduse tótă vaţa militară după-ce fusese nevoită a ridica asediul Caneeĭ, nu maĭ voia să-ĭ facă nicĭ o concesiune; Franţa a stăruit dar de aicĭ înainte, ca Pórta să opréscă cu desĕvîrşire comerciul veneţian în Levant, dacă el se face sub pavilion englez orĭ olandez, ear nu sub cel francez. Interesele comerciale ale statuluĭ din lagune astfel puse sub protecţiunea franceză trebuiaŭ, aşa se credea la Paris, să deschidă maĭ mult decât orĭ-şi-ce alta inimile pentru dorinţa de a încheia o pace separată.

Principele Brâncovanu, a căruia tainică inţelegere cu Curtea din Viena şi cu ambasadorul olandez Heemskerck a fost trădată de un preot român renegat, nu a scăpat nicĭ el de prigonirĭ, căcĭ Chateauneuf l'a acusat in maĭ multe rĕndurĭ la maĭ mariĭ de la Pórtă de a fi mijlocit corespondenţa ostilă dintre Viena şi teritoriul otoman şi a stăruit, ca el să fie mazilit. Numaĭ mulţumită mareĭ sale trecerĭ la Pórtă, indemânătăcieĭ sale şi activităţiĭ capu-chehaialeĭ sale Ianachi Porphyrita a putut să scape şi să se mĕnţie, ba el a urmat să mij-

[1]) Lettre de Roy de France à Mr. de la Haye, ambassadeur en Italie, ddo. Camp de Gembours, 3 Juin 1693.

locéscă corespondența cu Viena tot ca maĭ nainte, numaĭ cu maĭ multă precauțiune. Vicleanul Ianachi, care pentru atitudinea sa echivocă și pentru duplicitatea sa fusese depărtat din serviciile Impĕratuluĭ, s'a folosit de influența ce englezii aveaŭ la Viena, pentru-ca, dând asigurări despre credința sa neclântită față cu Impĕratul și față cu imperiul, să-șĭ recâștige posițiunea și leafa perdută, înse fără de succes [1]). Pentru potolirea

---

[1]) Lettre de Mr. Stepney, Secrétaire anglais, à Son Excellence le Compte Kinski, ddo. Dresde $^{1}/_{15}$ Janvier 1694. «La voye de la «Walachie et de la Transylvanie est la plus prompte et la plus «asscurée, tant qu' elle pourra durer. Le Prince de Walachie «souffre qu' on s'en serve, mais avec beaucoup de crainte et de «precaution. L'Ambassadeur de France a fait plusieurs fois des «plaintes contre luy à cet égard, et depuis peu un Prétre Re«negat, Walache de nation, a accusé ce Prince d'avoir tenu cor«respondence et fait passer des lettres à Vienne. Le credit qu' il «a à la Porte, l' a soutenu jusqu' à present, mais si cela durera «longtemps c' est ce que je ne puis pas promettre. Il connoit «l'Ambassadeur d'Hollande, avec qui il entretient commerce; mais «ceux de nostre Nation n' ont jamais menagé sa connoissance, et «quoyque j'envoye souvent des lettres par son canal, le passage «n' est pourtant pas fort asseuré pour moy, et je ne suis pas «toujours averti assez à temps, quand une occasion de s' en ser«vir se presente. Les parquets que j'ay envoyéz, ont été recom«mendez au Sig-r. Janachi Porphyrita, Capikiah ou premier Agent «de ce Prince. Cet Agent a été le Correspondent de S. M. J., «jusqu' à ce que Mess-rs Marsigli et Duval par de faux et de «malicieux caracteres qu' ils donnérent de luy, firent soupçonner «Vos Ministres comme s' il n' étoit pas fidele à l'Empereur, ce «qui fut cause qu' on luy ota sa pension ; par ou il me semble «que le service de S. M. J. a beaucoup souffert, puisqu' elle ne «scauroit avoir un homme plus fidele et qui puisse mieux mena«ger ses affaires ou donner de plus justes informations de l'Estat

încrederiĭ în sine a Turcilor victorioşĭ, precum şi pentru fortificarea credinţeĭ şovăitóre a Domnuluĭ din Moldova Veterani a trebuit în urma unuĭ ordin primit de la Impĕratul să rĕspândéscă în mod potrivit ştirea despre nereuşirea asediuluĭ făcut de Francesĭ la Reinfels pe Rin nu numaĭ la Pórtă şi printre ceĭ maĭ apropiaţĭ aĭ luĭ Tököli, ci totodată şi la Iaşĭ şi la Bucureştĭ [1]).

Neîncrederea Poloniеĭ era tot atât de mare faţă cu ambasadoriĭ mijlocitorĭ aĭ puterilor maritime ca şi faţă cu Curtea din Viena. De aceea, cu tóte stăruinţele Impĕratuluĭ, Sobieski a refusat să le dee plenipotenţă pentru negoţierile de pace, ba până chiar şi să le comunice numaĭ în mod confidenţial cele din urmă condiţiunĭ de pace ale Poloniеĭ. Cabinetul din Viena întemeiase cererea acésta pe de o parte prin legitima aşteptare, ca Regele să fie sincer, după-ce Impĕratul îşĭ dovedise sinceritatea prin comunicarea ultimatuluĭ sĕŭ, ear pe de alta prin dorinţa, că fie chiar şi pentru casul, că Porţiĭ i-ar păré condiţiunile Poloniеĭ exagerate şi inacceptibile, să li se dee ambasadorilor mijlocitorĭ cu ştirea Regeluĭ tot ceea ce póte să-ĭ ajute a pune pacea la cale [2]). De óre-ce intenţiunea învederată aluĭ Leo-

---

«des choses dans ce pays icy. Je souhaitte passionement pour le «bien de sa dite Majesté Imp-le qu' on luy continue sa pension, «et que par toutes sortes de moyens on l' encourage à conti«nuer ses services; et j'ose promettre qu' il en usera fidelement, «quoy qu' on en dise au contraire, à la Cour Imperiale».

[1]) Rescriptul Impĕratuluĭ cătrĕ Veterani, ddo. Viena, 29 Ianuarie 1693.—Raportul luĭ Veterani cătrĕ Impĕratul. Sibiiŭ, 16 Fevruarie 1693.

[2]) Scrisórea Comiteluĭ Kinski cătrĕ ambasadorul polonez Proski. Ianuarie 1693.

pold I. era să siléscă pe Polonia a încheia pace chiar şi fără-ca să i se acorde Moldova şi Muntenia, el a dat plenipotenţă orĭ cel puţin instrucţiunĭ confidenţiale unor ómenĭ, care eraŭ înţeleşĭ cu cabinetul împĕrătesc, ca să înlăture setea de achisiţiunĭ teritoriale a Poloniei, precum puţin în urmă s'a vĕḑut în deajuns din noŭ susamintita procedere neautorisată, dar şi zadarnică a Lorduluĭ Paget; neîncrederea Poloniei faţă cu mijlocitoriĭ era deci legitimă şi dovedia, că Polonesiĭ işĭ daŭ sémă atât despre împregĭurărĭ, cât şi despre adevĕratele intenţiunĭ ale aliatuluĭ împĕrătesc.

La aceste se maĭ adaugă şi împregĭurarea, că Pórta, voind să siléscă pe Polonia a incheia pace separată, a făcut, după sfatul Franţeĭ, cu 50.000 Tătarĭ, o expediţiune de prădare în regatul Poloniei. Polonesiĭ, neaşteptându-se într'un timp atât de puţin înaintat la o năvălire şi astfel cu desĕvîrşire nepregătiţĭ, n'aŭ putut să opună cu cele doue miĭ de ómenĭ adunaţĭ în pripă destulă resistenţă, şi astfel órdele pustiitóre aŭ dus cu ele afară de o mare pradă şi 40,000 ómenĭ în robie [1]).

Acésta era starea lucrurilor în primăvara anuluĭ 1694, când Sobieski, cedând presiunilor făcute atât de din lăuntru, cât şi de din afară, a trimis în persóna luĭ Provuski, Palatinul de Chelm, un ambasador la Hanul tătăresc ce se afla tocmaĭ atuncĭ la Adrianopol, spre a-l ruga să mijlocéscă o pace separată. Provuski a sosit acolo la $^{12}/_{22}$ Ianuarie 1694 şi a plecat cu

---

[1]) Scrisórea ambasadoruluĭ polonez Proski cătrĕ Cancelarul Kinski. Viena, 28 Martie 1693.

rěspunsul la $^{4}/_{10}$ Fevruarie. Acest ambasador a fost primit de Hanul în cincĭ rêndurĭ cu tótă onórea în audienţă, dar nu a putut de loc rěsbi cu propunerea sa, ca condiţiunea de căpetenie a păciĭ particulare să fie cedarea Cameniţeĭ şi a părţiĭ cucerite din Moldova, cu tóte că Polonia se măgulise cu speranţa, că de dragul uneĭ asemenea păcĭ i se vor acorda tóte; căcĭ Pórta vedea în acéstă cerere de pace un simptom de slăbiciune şi spera să scape uşor: ea a persistat decĭ în cererea eĭ ca Polonia să restitue Ucraina şi partea ocupată din Moldova.

La acéstă contrarietate diametrală a pretensiunilor se maĭ adăuga şi pedeca, că negoţiatorul avea credenţional numaĭ pentru Hanul tătăresc, ear nu şi pentru Pórtă şi astfel nu putea să intre în atingere directă cu Pórta şi era nevoit să se foloséscă numaĭ de intervenirea tătăréscă [1]). Vĕḑênd decĭ, că Turciĭ nu acordă nimic peste ceea ce în zadar oferiseră maĭ nainte, negoţiatorul a resistat cu atât maĭ vîrtos stăruinţelor Turcieĭ de a încheia pacea cu un preţ atât de mic, cu cât Pórta a primit în urmă şi ea basa păciĭ colective şi astfel ambele părţĭ aŭ procedat la stabilirea loculuĭ de întrunire pentru congres. Zagrabia orĭ Eperjes, care eraŭ propuse de Polonesĭ, nu iĭ conveniaŭ Hanuluĭ ce

---

[1]) Jurnalul Lorduluĭ Paget, presentat Comiteluĭ Kinski la Viena la 10 Maiŭ 1694.

19. Mai 1694. — Lettre de Colyer, Ambassadeur des Provinces unies à la Cour ottomanne, à Mr. Hamel Bruijnincx, Ministre et Secrétaire du Roy de la Grande Bretagne et des Etats-Generaux des Provinces unies, à la Cour Imperiale de Vienne. ddo. Adrianople, le 20. Mars 1694.

vorbia în numele Porţiĭ, fiind-că era âncă prea prόspĕt în memorie tratamentul aspru, de care avuseră ceĭ din urmă plenipotenţiarĭ turceştĭ parte la Curtea din Viena; ear Polonesul a rĕspins propunerea făcută pe basa usuluĭ vechiŭ, ca aliaţiĭ să-şĭ trimită plenipotenţiariĭ la Pόrtă, căcĭ atât cu natura împregĭurărilor, cât şi cu dignitatea alianţeĭ sfinte era cu mult maĭ potrivit ca unul să-şĭ trimită plenipotenţiariĭ la ceĭ patru decât ca ceĭ patru să trimită pe aĭ sĕĭ la unul singur. Pόrta s'a hotărît în cele din urmă pentru Iaşĭ, o localitate întru cât-va neutrală, şi nefiind primită nicĭ acéstа, pentru oraşul polonez Sniatyn saŭ Stry, dacă numaĭ consimţĕmêntul aliaţilor va fi dat destul de curênd înainte de începutul operaţiunilor militare. Măgulit prin acéstă distincţiune binevoitόre faţă cu Polonia şi sperând a ajunge în curênd la o pace colectivă, Sobieski s'a declarat învoit cu acéstă localitate, a invitat dar cu tόtă stăruinţa pe Impĕratul şi pe Veneţia să-şĭ trimiţă plenipotenţiariĭ la congresul de pace ce urma să se întrunéscă pe teritoriu creştinesc [1]).

Veneţia, deşi asigurând că e gata de rĕsboiŭ, a declarat a fi gata să dee fără de încungiur urmare ace-

[1]) Litteræ Serenissimi Poloniæ Regis ad Sacram Cæsaream Mattem, ddo. Zolchieuiæ, 20-mâ Aprilis 1694. — Litteræ Poloniæ Regis ad Ducem Venetiarum Silvestrum Valerium ddo.—Mai 1694. Ablegatus noster Generosus Prowuski — — retulit se effecisse operâ Hani Crimensis apud fulgidam Portam, quòd pro tractanda finiendaque, utinam, Pace generali — — — tandem proposuerit locum Jassijs in ciuitate capitali Moldauiæ uel si is non placuerit, prout de facto reiectus est, in gratiam Nostram regiam accepturam se polliceatur Snijatinum uel Stryium, ciuitates nostras conterminas Transiluaniæ et Vngariæ. — — —

steĭ invitaţiunĭ [1]). Nu tot astfel înse şi Impĕratul, care ştia fórte bine, că mijlocirea Hanuluĭ tătăresc, pornind din inspiraţiunile Franţeĭ, urmăreşte spargerea alianţeĭ şi pacea separată cu Polonia. Ancă maĭ nainte (Iulie 1693), când Regele Polonieĭ a trimis la Viena înştiinţare despre sosirea la curtea sa a uneĭ a doua soliĭ tătăreştĭ cu propunerĭ de pace şi de mijlocire şi, reflectând la infructuositatea mijlociriĭ anglo-olandeze, a invitat atât pe curtea împĕrătéscă, cât şi pe statul din lagune să-şĭ arete condiţiunile de pace [2]), Impĕratul Leopold I. a făcut grave reserve contra mijlocitoruluĭ şi contra mijlociriĭ.

„E lucru cu desĕvîrşire nepotrivit şi contrar tuturor usurilor internaţionale de a alege drept mijlocitorĭ aĭ păciĭ pe Tătarĭ, soţiĭ de luptă aĭ inimiculuĭ, care-l întrec cu mult pe acesta în ceea ce priveşte duşmănia faţă cu Impĕratul, cu alianţa şi cu creştinĕtatea şi pustieşte cu o furie neomenósă atât ţĕrile polonese, cât şi cele împĕrăteştĭ; urzită de francesĭ, aceştĭ neobosiţĭ învrăjbitorĭ şi propagatorĭ aĭ neîncrederiĭ, acéstă mijlocire nu va puté nicĭ o dată să se bucure de aprobarea lumiĭ creştine şi póte să servéscă numaĭ spre a lua la cunoştinţă condiţiunile inimiculuĭ, dar în vîrtutea stipulaţiunilor tractatuluĭ de alianţă nu pot să aibă drept urmare negoţierĭ de pace unilaterale; astfel a procedat până acum şi Impĕratul, şi acea-şĭ procedere se aştéptă

---

[1]) Lettere della Republica Veneta al Ré di Polonia. ddo. Venezia — — Maggio 1694.

[2]) Litteræ Regis Poloniæ ad Cæsaream Maiestatem super mediatione pacis per Tartaros offerta. ddo. Varsaviæ die X-ma Mensis Julij 1693.

şi de la Polonia, fără înse ca prin acésta să i se impună ce-va, ear acésta cu atât maĭ vîrtos, cu cât nu e în nicĭ un cas lucru maĭ consult a pune încredere în Tătarĭ decât a pune încredere în Turcĭ. In cĭuda artificiilor franţuzeştĭ o campanie purtată cu energie şi astfel după tótă probabilitatea cu succes e, ce-ĭ drept, cel maĭ sigur şi maĭ scurt drum spre pace ; dacă înse intervenirea Hanuluĭ tătăresc nu are în vedere însu-şĭ tractatul de pace, ci, ca maĭ nainte mijlocirea la Pórtă a puterilor maritime, maĭ mult punerea la cale a unuĭ congres pentru negoţierea luĭ, guvernul împĕrătesc lasă la înţelépta chibzuire a Regeluĭ să facă de ea cuvenita întrebuinţare, şi reaminteşte de altminterĭ condiţiunile de pace âncă maĭ nainte comunicate ale Austrieĭ, reservându-şĭ să dee asupra lor lămurirĭ maĭ amĕnunţite la congresul ce se va întruni prin comună înţelegere, la care va trimite plenipotenţiarĭ prevĕḑuţĭ cu cuvenitele instrucţiunĭ [1]).

Că rĕspunsul acesta avea în vedere numaĭ împedecarea păciĭ separate cu Polonia şi a mijlociriĭ tătăreştĭ propuse cu acéstă intenţiune, acésta reiese şi din împregĭurarea, că în cĭuda stăruinţelor zĕlóse ale Regeluĭ Polonieĭ şi ale ambasadoruluĭ sĕŭ, împĕratul a trăgănat mult timp trimiterea rĕspunsuluĭ, deşi el era hotărît şi făcut. Conferenţa consilierilor sĕĭ intimĭ iĭ dĕduse adecă sfatul să maĭ câştige timp, pentru-ca să zădărnicéscă, dacă se póte, trimiterea solieĭ la Hanul tătăresc, pe

---

[1]) Responsoria Cæsaris ad Regem Poloniæ ad eius litteras de 10-â Julij 1693 in negotio pacis turcicae. Eberstorfy, 9-â Septembris 1693.

care Sobieski o hotărîse şi o amânase numaĭ în aşteptarea rĕspunsuluĭ ce urma să-ĭ dee Impĕratul. Ear acéstă amânare calculată a fost mascată cu pretextul în aparenţă cuviincĭos, ca Curtea din Viena a credut de cuviinţă să se pună maĭ nainte în înţelegere cu Veneţia ca al doilea aliat, dar va da rĕspunsul eĭ în ceea ce priveşte propunerea Regeluĭ Polonieĭ îndată-ce va fi primit replica Veneţieĭ [1]). Intre aceste înse actul, prin care Veneţia îşĭ declara aderarea, a sosit pe cale directă în mânile luĭ Sobieski, şi nu fără temeiŭ şi-a exprimat dênsul prin Proski mirarea, [2]) că din Veneţia maĭ depărtată a putut sosi în Polonia rĕspunsul maĭ curênd decât din Viena maĭ apropiată. Când a predat, în sfîrşit, rĕspunsul sĕŭ luĭ Proski, Impĕratul Leopold, spre a-ĭ da maĭ mult efect, a relevat prin ambasadorul sĕŭ din Varşovia Siemunski din noŭ vechea momélă făcând observaţiunea, că Polonia nicĭ prin tractatul de pace nu va puté să spere a câştiga Moldova, dacă nu o va fi luat cu puterea armelor in deplina eĭ stăpânire, căcĭ întréga mijlocire tătăréscă e o urdélă pornită din ura Franţeĭ contra Impĕratuluĭ şi o apucătură viclénă calculată în vederea unor scopurĭ egoiste [3]).

---

[1]) Relatio der, in Turcicis bey Hrn. Graffen Kinszky den 1-ten September 1493 gehaltenen Conferenz. Præsentibus DD. Kinsky, Jörger, Stratman, Stahrnberg, Werdenburg. Das eigenhändige kaiserliche Placet lautet: «Ich thue dieses guetachten völlig «approbieren, waisz aber nicht anderst, alsz das der vom König «in Pohln zu dem Tartar Han deputirte ablegatus schon ausz Pohln «abgereiset. Leopoldt m/p»,

[2]) Lettera di Fra Samuele Proski, Ablegato di Polonia, al S-r. Conte Kinsky. ddo. Vienna, 5 settembre 1693.

[3]) Kaiserlicher Erlasz an Siemunsky in Betreff der tatarischen

Tot atât de în silă, ca pe acésta primă (de la 1693) a luat Impĕratul şi pe a doua (de la 20 Aprilie 1694) invitaţiune poloneză la cunoştinţă şi a făcut diferite reserve contra eĭ.

„Ambasadorul polonez nu a conferit la Adrianopol cu Turciĭ eĭ înşi-şĭ, ci numaĭ cu Hanul tătăresc, cu care înse alianţa nicĭ nu are rĕsboiŭ, nicĭ nu póte să negocieze asupra păciĭ, ear acésta cu atât maĭ vîrtos, cu cât nicĭ nu e maĭ presus de tótă îndoiala, că Sultanul o cunóşte şi a confirmat hotărîrea divanuluĭ anunţată de Hanul tătăresc; fiind apoĭ resturnat Marele Vizir, precum şi Hanul tătăresc, e cu desĕvîrşire neresolvată întrebarea, dacă succesoriĭ lor vor consimţi orĭ nu cu concesiunile şi cu propunerile de pace făcute de dênşiĭ. Deocamdată dar e de neapărată nevoie, ca Pórta ea însa-şĭ să facă o declaraţiune solemnă în ceea ce priveşte deschiderea negoţierilor de pace cu alianţa, învoiala privitóre la locul de întrunire şi terminul pentru începerea şi sfîrşitul întruniriĭ: dacă va fi sosit pentru acésta şi consimţĕmêntul Veneţieĭ şi vor fi consimţit Turciĭ, ca puterile maritime să-şĭ păstreze rolul de mijlocitóre şi să ĭee parte la desbaterĭ, vor pleca şi plenipotenţiariĭ împĕrăteştĭ la Stry, care localitate e maĭ însĕmnată şi maĭ la îndĕmână decât oraşul Sniatyn, numaĭ înse pentru-ca să pună la cale o pace colectivă, căcĭ o pace separată are să fie considerată pe cât de neîndestulătóre, pe atât de nepotrivită“ [1]).

Friedenswörschläge und Vermittlung. ddo. Eberstorff, 11. September 1693.

[1]) Litteræ Cæsareæ ad Poloniæ Regem, ad eius litteras de 20 Aprilis 1694, ddo. Laxemburgi 15-â Maji 1694.

Curtea din Viena nu voia deci nici în nou propusul congres de pace să se lipséscă de mijlocitorul olandez şi de cel englez, care eraŭ înţeleşĭ cu ea în ceea ce priveşte zădărnicirea tendenţelor de cotropire teritorială ale Poloniei, şi, sperând să pótă rĕsbi şi în acest congres cu intenţiunile eĭ, ea se temea atât de desfacerea de alianţă, cu care o amenința Polonia, cât şi de mijlocirea Hanuluĭ tătăresc, care era favorabilă pentru Polonia; dacă primia deci congresul de pace propus de Polonia, o făcea acésta cu gândul de a-l exploata fără de cruţare pentru scopurile sale. Deşi numaĭ târḑiŭ şi numaĭ în urma inspiraţiunilor primite de la Franţa a ajuns să-şĭ dee sémă despre planul luĭ Leopold I., Sobieski, care nu voia să servéscă drept pedestal pentru mărirea Impĕratuluĭ şi simţia că din causa intenţiunilor Caseĭ împĕrăteştĭ asupra Ardéluluĭ vecinĕtatea Poloniei în Moldova ar puté să fie neplăcută, a refusat şi el cu acea-şĭ statornicie mijlocirea puterilor maritime şi, găsind pentru sine maĭ multe avantage în propunerile făcute de Turcĭ şi de Tătarĭ, şi-a dat silinţa să se desfacă pe nesimţite din sfînta alianţă. De aceea se tîrguia cu ambele părţĭ asupra celuĭ maĭ mare preţ; de aceea apucătura de a se presenta pretutindenĭ ca zelos susţiitor al alianţeĭ, în vreme-ce sóţa sa regală stăruia cu acela-şĭ zel în faţa tuturora pentru pacea separată; de aceea obligamentul luat faţă cu Franţa de a înainta după cuviinţă spre pacea separată şi de aceea intenţiunea, care e basa tuturor împărtĕşirilor făcute de el Curţiĭ împĕrăteştĭ, ca din rĕspunsurile Impĕratuluĭ să-şĭ pótă scóte pretexte spre a se lepăda de

aliaţĭ [1]). Chiar şi maĭ sus expusul ultimat polonez (de la 14 Aprilie 1693) sĕmĕna maĭ mult a apucătură, care prin mărimea pretensiunilor era calculată cu dibăcie spre a obţiné un rĕspuns refusător, decĭ în mod consequent spre a justifica rumperea alianţeĭ prin o pace separată încheiată de Polonia, ca expedient impus de strîmtorările momentuluĭ, prin care atitudinea ulterióră se face atîrnătóre de la preţul ce se oferă pentru rĕmânerea în alianţă. Şovăirea fără de credinţă a Polonieĭ ĭese înse deplin la ivélă maĭ ales în anunţarea congresuluĭ de pace la Stry, care prea în curĕnd s'a dovedit a fi numaĭ un fel de lucru atîrnat în vênt şi rădĕmat pe afirmaţiunĭ falşe.

Ambasadorul polonez, care, după-cum Sobieski afirma hotărît în adresa luĭ de invitaţiune, a obţinut învoirea Porţiĭ pentru întrunirea congresuluĭ, era o rudă apropiată a generalissimuluĭ Iablonovski, amicul declarat şi unélta Franţeĭ, şi a primit de la acesta o scrisóre de recomandaţiune cătrĕ ambasadorul Chateauneuf, care l'a şi luat în deplina sa stăpânire, s'a folosit de el după buna sa chibzuinţă pentru scopurile Franţeĭ şi l'a ţinut cu atâta consequenţă departe de orĭ-şi-ce comunicare cu ambasadoriĭ puterilor maritime, încât, din precauţiune, Heemskerck a fost pus sub o pază cu mult maĭ aspră

[1]) Raportul ambasadoruluĭ Siemunski cătrĕ Impĕratul, ddo. Zolkiew, 20 Octomvrie 1693. Se arată în el, că a fost rugat de fórte influenta familie Sapieha, la care aderă multe dintre căpeteniile nobilimiĭ, d. e. Generalissimul Principele Lubomirski, Voivodul de Siradia Piniazek, Cardinalul Radzieiowski, să-ĭ procure actele şi doveḑile, prin care se póte arĕta purtarea nelealá aluĭ Sobieski faţă cu aliaţiĭ în cestiunea păciĭ.

decât maĭ nainte. Trebuia să pară lucru straniŭ, că un ambasador ce pretindea a stărui pentru pacea colectivă se feria cu îngrijire de colegiĭ ce năsuiseră anĭ de a rêndul cu tot zelul spre acela-şĭ scop şi era accesibil numaĭ pentru adversariĭ declaraţĭ aĭ acesteĭ păcĭ; cu atât maĭ stranie trebuia decĭ să pară deplina tăcere a Porţiĭ faţă cu aceştĭ ambasadorĭ mijlocitorĭ, dacă era adevĕrat, că ea a promis să ĭee parte la congres, căcĭ ea nu putea să aştepte de la aceştia decât promovarea negoţierilor. Afară de acésta nu se luase înţelegere nicĭ în ceea ce priveşte basa negoţierilor, şi de aceea, ţiind sémă de resistenţa, pe care Turciĭ urmaŭ a o pune faţă cu basa actualeĭ posesiunĭ (uti possidetis), nu se putea înţelege, din care punct de înţelegere comună vor fi începute negoţierile, pe care linie de conduită comună vor fi duse maĭ departe şi după care criteriŭ vor fi judecate în casurile de îndoială. Era, în sfîrşit, lucru suspect, că într'o afacere de importanţă atât de mare ambasadorul luĭ Sobieski n'a adus a casă vre-o decisiune dată în scris fie de Hanul tătăresc el însu-şĭ, fie de Marele Vizir, ci numaĭ asigurărĭ verbale, care nu eraŭ dovedite prin nimic, ci încredinţate numaĭ buneĭ sale credinţe. Resturnarea Mareluĭ Vizir, care a urmat în curênd dup'acea, şi ordinul, ca Hanul tătăresc Selim Ghirai să se întórcă, făceaŭ, din contra, fórte legitimă presupunerea, că pe de o parte mijlocitorul polones, nereuşind cu încercarea sa de a pune la cale o pace separată, a mascat lipsa de succes a misiuniĭ sale inventând învoirea Porţiĭ pentru întrunirea unuĭ congres, ear pe de alta Regele însu-şĭ a încercat a se folosi în tocmaĭ ca Franţa de acéstă invenţiune spre scopurile

sale egoiste, Regele pentru-ca să previe la timp marea năvălire tătărască, de care iĭ era ameninţată ţara, ear Franţa, pentru-ca să amâne şi să zădărnicéscă prin acésta încheerea păciĭ comune, care în Polonia era maĭ supusă influenţelor eĭ decât în Turcia şi să o jertvéscă păciĭ separate cu Polonia, spre care năsuia [1]). Prevĕ-ḑênd apoĭ că Curtea din Viena va refusa consîmţĕmên-tul eĭ pentru congresul de la Stry, Sobieski spera să găséscă, în sfîrşit, în acest refus un motiv în aparenţă legitim spre a se desface de sf. alianţă, şi a scăpa ast-fel in mod onorabil de rĕsboiul sĕŭ cu Turciĭ. Resul-tatul nu a fost înse de loc după aşteptările luĭ: căcĭ Impĕratul, deşi în mod condiţionat, a aprobat deschi-derea congresuluĭ de la Stry, şi în vreme-ce Regele se afla în Lemberg, Tătariĭ n'aŭ cruţat nicĭ în ajunul în-ceperiĭ negoţierilor Podolia şi provinciile învecinate.

Ancă în timpul ĭerniĭ trecute (1693—1694) Tătariĭ nogaicĭ făcuseră din Moldova şi din Budjac (unde-ĭ aşeḑase Hanul, ca să-ĭ aibă la îndemână contra năvă-liriĭ Moscoviţilor în Crimea) o expediţiune de pustiire în Ardél şi luaseră de acolo o pradă însĕmnată şi 5000—6000 de robĭ. Domnul Moldoviĭ s'a plâns apoĭ la Pórtă contra noilor coloniştĭ tătarĭ, care nu numaĭ se făcuseră cu de la sine putere stăpânĭ pe o însĕm-nată parte din Moldova, dar istoviaŭ şi despuiaŭ şi restul ţĕriĭ, încât adunarea tributuluĭ anual pentru Pórtă devenise imposibilă şi biata ţară era ajunsă la

[1]) Lettre de Lord Paget au Conte Kinsky, Grand Chancelier, ddo. Constantinople $^{12}/_{22}$ Juin 1694. — Lettre de Mr. Colyer au Grand-Chancelier Kinski, ddo. Constantinople, 24 Juin 1694. — Raportul luĭ Siemunski cătrĕ Impĕratul. Varşovia, 3 Iunie 1694.

marginea peiriĭ. In urma acestora a fost trimis în Moldova un Capidji-Başi cu însărcinarea de a-ĭ alunga pe usurpatorĭ de pe teritoriul ocupat fără de nicĭ un drept, şi Hanul tătăresc a promis şi el înainte de a fi plecat din Adrianopol, că va lua mĕsurĭ pentru mutarea lor în altă parte. In urma acestor miseriĭ interne a ost împedecată, fórte fireşte, şi aprovisionarea Cameniţeĭ, care cădea maĭ ales în sarcina Domnuluĭ din Moldova şi'n a celuĭ din Muntenia, şi de aceea nu părea fără de succes o surprindere făcută de inimic. Pe lângă acésta Principele Brâncovanu a fost îndrumat să adune 500 de caĭ pentru un însĕmnat transport de făină la Belgrad [1]).

Moşiile familiare aŭ sosit fórte mult în urma celeĭ din urmă năvălirĭ făcute de o órdă de 40,000 de Tătarĭ, şi intenţiunea învederată era, ca prin o lovitură dată vistieriei regale să se facă inevitabilă pacea separată. Numaĭ cu o nespusă ostănélă a fost cu putinţă a-l opri pe duşmanul pornit drept spre Zolczow şi a-l ţiné 'n loc până-ce nestatornicia luĭ şi lipsa de hrană nu l'aŭ făcut să se retragă.

Intre aceste apucătura nereuşită a Regeluĭ Polonieĭ în ceea ce priveşte congresul de la Stry s'a dat din ce în ce maĭ învederat de gol. Dragomanul Boinowski, pe care încă în vara anuluĭ 1694 l'a trimis la Hanul tătăresc cu declaraţiunile de aderare date de Austria şi de Veneţia, s'a întors abia în Ianuarie 1695 cu rĕs-

---

[1]) Journal de Mylord Paget, presenté à Vienne le 19 May 1694. Avisi di Constantinopoli de 21 Aprile sin 15 Maggio 1694. Nova Polonica, dd. Leopoli, 15 Junii 1694.

punsul Hanuluĭ la Curtea regală din Varşovia. Rĕspunsul acesta era, „că Hanul a făcut, ce-ĭ drept, enunciaţiunea ce i se atribue în ceea ce priveşte congresul de pace de la Stry, dar numaĭ în numele sĕŭ, ear nu şi în al Porţiĭ: eară Pórta nu se simte âncă îndemnată a încheia o pace colectivă cu duşmaniĭ eĭ aliaţĭ". Astfel s'a sfîrşit noul congres chiar maĭ nainte de a se fi început, ceea ce e o dovadă invederată, că întréga afacere era numaĭ o născocire a intrigilor diplomatice franţuzeştĭ, eară Sobiesky el însu-şĭ era, dacă nu complice conştient, o unéltă inconştientă a politiceĭ străine [1]).

Slăbiciunea din ce în ce maĭ mare a Regeluĭ Poloniеĭ şi mórtea luĭ, lupta de partide, care se 'ncepuse âncă în viaţa Regeluĭ şi apoĭ s'a încins la alegerea de Rege cu tótă violenţa, zăpăcéla şi desorientarea ce s'a produs în situaţiunea Poloniеĭ, destrămarea şi desorganisarea puteriĭ publice, lipsa unuĭ punct central, care, cum fusese figura rĕsboinică aluĭ Sobieski, ar fi putut să se impună prin mărimea sa personală şi să mâne

---

[1]) Rapórtele ambasadoruluĭ Siemunsky cătrĕ Impĕratul. ddo. Varşovia, 4 Noemvrie 1694, 13, 20 şi 27 Ianuarie 1695. Merită amintire ceea ce cancelarul Kinsky îĭ scrie (la 3 Noemvrie 1696), în urmă zelosuluĭ mijlocitor Lord Paget despre posiţiunea Rusieĭ faţă cu Turcia.

«Si jamais les Moscovites percent jusqu' au dedans du Budziack, «le Grand Sultan s'appercevera de la qualité des puces, qu' il «aura permis de s' y nicher; car tout ce qu' est et du pays et «de Religion Grecque se joindra infailiblement à eux pour en chasser «les Turcs, à eux beaucoup inferieurs en nombre. Les Messieurs «des Moscovites s' en apperçoivent et cherchent soigneusement de «conclurr' avec l'Empereur et les Venetiens un' alliance qu' est «sur le point de sa conclusion pour trois ans. . .»

pe vasaliĭ învrăjbiţĭ spre un scop comun: tóte aceste împregĭurărĭ nu puteaŭ decât să paraliseze şi să împedece pe Polonia în purtarea rĕsboiuluĭ contra Porţiĭ şi trebuiaŭ, prin urmare, să o depărteze din ce în ce maĭ mult de la obţinerea Moldoviĭ şi a cetăţiĭ Cameniţa, care atîrna de la succesele armelor. Şi e fără îndoială de mult veştejită flórea uneĭ ţĕrĭ, aĭ căreia ceĭ maĭ nobilĭ fiĭ cer ajutor de la duşmaniĭ patrieĭ pentru scopurĭ egoiste, cum a făcut, d. ex. Prinţul Iacov, cel maĭ mare dintre fecĭoriĭ luĭ Sobieski, care, spre a-şĭ pune coróna regală pe cap, a îndemnat pe Tătarĭ să năvăléscă în regat [1]), orĭ aĭ căreia cele maĭ de frunte căpeteniĭ nu s'aŭ sfiit a se vinde pe sine şi a-şĭ da voturile pentru banĭ uneĭ puterĭ străine, cum aŭ făcut atuncĭ maĭ mariĭ Polonieĭ, care pentru marĭ sume de

---

[1]) Lettre du Lord Pagett à Mr. le Compte Kinsky, Chancelier suprême de Bohème, ddo. 28 Novembre (8 decembre) 1696, Constantinople. «Je joins icy un mot d'avertissement dans la langue «qu' il m' a été donné: «Un de' i figliuoli del Han publica qui', «che sia invitato dal figliuolo del defonto Ré di Polonia, per en«trar quel paëse, e che siano entrati, mettendo a ferro e fuoco «molta Gente e villagy, e sono ritornati con gran numero di «schiavi.» — Lettre de Mr. l'Abbé Polignac au Roy son Maître, ddo. Varsovie, 30 Octobre 1696. «On a fait quelques Prisonniers «à qui on a demandé, pourquoy ils estoient uenus si uiste, leur «coûtume estant d'attendre la gelée pour faire ses courses. Ils «ont répondu, qu' un grand Seigneur de Pologne qui auoit deux «Residents aupréz de leur Sultan, les avoit fait uenir auant la «lune de Nouembre, pour l'ayder à se faire Roy. Votre Majesté «uoit bien, que ce ne peut estre un autre que le Prince Jac«ques». . . Lettre de l'Abbé Polignac au Roy son Maître, ddo. 6. Novembre 1696.

banĭ aŭ dat în mânile ambasadoruluĭ francez Abbé Melchior de Polignac coróna lor regală pentru Prinţul Louis Bourbon-Conti, pretendentul spriginit de Franţa [1]). Deşi gróznica înfrângere de la Zenta şi căderea Azovuluĭ a redus mult speranţele Turcilor de a ĭeşi învingătorĭ şi maĭ ales succesele armelor moscovite trebuiaŭ să deştepte noue speranţe de scăpare în întréga poporaţiune greco-slavonă de sub stăpânirea semiluneĭ (care păstra âncă în viĭe memorie rĕscóla pusă la cale în anul 1652 de Patriarchul Partenie, originar din Ianina, care a plătit încercarea cu viaţa sa), încât ea, fanatică şi covîrşitóre prin numĕr, ar fi putut, precum dice un raportator, să-ĭ alunge chiar şi numaĭ cu cĭomagul în mână pe Turcĭ în Asia [2]): nicĭ Porţiĭ nu iĭ era înse necunoscut pe de o parte dorul de pace al sfinteĭ alianţe, ear pe de alta neputinţa Poloniei de a purta rĕsboiul maĭ departe, şi în deosebĭ în Polonia scădiuse dimpreună cu putinţa de a cuceri şi setea de a cuceri în ceea ce priveşte Moldova. Ear prin acésta era înlăturată o însĕmnată pedecă, care se opusese până acum păciĭ,

---

[1]) Lettres de l'Abbé Polignac au Roy son Maître, ddo. Varsovie, 14 Juillet; 9, 16, 23, 30 Octobre; 23, 30 Novembre; 3, 7, 11 Decembre 1696; 20, 25 Janvier; 8, 15 Feurier 1697. — Engagement de Mr. le Cardinal Primat, de Mr. l'Evèque de Plozk, du Palatin de Vilna, des Grands Thresoriers de Pologne et de Lithuanie, et du Stolnik de la Couronne. ddo. Varsovie, 24 Octobre 1696.—Traité secret fait auec Mrs. les Senateurs, Nonces et Principaux de la Prouince de Prusse, comprenant les trois Palatinats de Marienbourg, de Culme et de Pomeranie confederez pour l'election du Roy futur. Varsovie, 8 Octobre 1696.

[2]) Avisi di Constantinopli, ai 14 Settembre 1696.

şi astfel partidele înduşmănite aŭ ajuns în curênd să se întêlnéscă în drumul ce duce la pace.

Curuţiĭ luĭ Tököli, rěspinşĭ din Ungaria, s'aŭ refugiat în Moldova, aicĭ înse aŭ fost prinşĭ de poporaţiune şi nimiciţĭ în mare parte. Numaĭ o rĕmăşiţă a acesteĭ oştirĭ, vre-o 700 de ómenĭ, a scăpat de peire prin aceea, că Antioch-Vodă Cantimir, voind s'o scape de furia poporuluĭ, a trecut-o în Turcia, unde ómeniĭ aŭ intrat în óstea turcéscă. Cantimir a obţinut prin acésta un îndoit câştig: a curăţit ţara de o plagă primejdiósă şi şi-a câştigat şi faţă cu Pórta un merit ducându-ĭ un însĕmnat contingent de luptătorĭ [1]).

Când dar sub presiunea nevoiĭ, care e maĭ puternică decât voinţa omenéscă, şi în urma stăruinţelor puse de puterile maritime, aĭ cărora ambasadorĭ neobosiţĭ, Paget şi Colyer, işĭ urmaŭ fără de răgaz lucrarea de mijlocire, Sultanul a declarat, în sfîrşit, a fi gata să încépă negoţierile de pace pe basa stăriĭ de actuală posesiune (uti possidetis, ita possideatis), deşi cu óre-care escepţiunĭ, şi Impĕratul a şi luat disposiţiunĭ spre a-şĭ trimite plenipotenţiariĭ la congresul convenit, s'aŭ ivit chiar în sinul quadrupleĭ alianţe doĭ puternicĭ adversarĭ aĭ ideiĭ de pace, rĕsboinica Rusie şi Polonia istovită de rĕsboiŭ, şi cabinetul din Viena a fost nevoit să ĭee apărarea păciĭ faţă cu propriĭ eĭ aliaţĭ. In vreme-ce înse Regele August II. respingea numaĭ basa negoţierilor, care iĭ punea prea puţine achisiţiunĭ în perspectivă, rĕsboinicul Ţar Petru s'a rostit atât în persónă la Viena [2]),

---

[1]) Avisi di Vienna, ddo. 7 di Decembre 1697.

[2]) Raportul Comiteluĭ Kinsky cătrĕ Impĕratul despre resultatele convorbiriĭ sale cu Ţarul Petru. Viena, 5 Iulie 1698.

cât și prin ambasadorul sĕŭ Procopie Bogdanovicz Wosnitzin fără de șovăire și cu tótă hotărîrea pentru continuarea rĕsboiuluĭ contra Turcilor. In memorabila sa convorbire (la 5 Iulie) cu Comitele Kinski Țarul a ḑis: „Echiparea floteĭ luĭ a costat multe milióne, care tóte ar trebui să fie perdute, dacă s'ar primi propunerile Turcilor; în așteptarea nesigură a viitoruluĭ rĕsboiŭ pentru succesiune la tronul Spanieĭ nu are să lipséscă nicĭ prin precipitare, nicĭ prin negligență pe actualul rĕsboiŭ cu Turciĭ de succesele luĭ; țĕrile ereditare ale împĕratuluĭ sunt apoĭ chiar prin posițiunea lor geografică asigurate față cu orĭ-și-ce desfășurare a puteriĭ militare turceștĭ; fără îndoială tocmaĭ în timpul așteptatuluĭ rĕsboiŭ pentru succesiunea la tronul Spanieĭ Pórta va căuta să se reculégă și să se rĕsbune asupra Impĕratuluĭ pentru perderile de țĕrĭ suferite până acum, ear Curtea din Viena va întimpina atuncĭ marĭ greutățĭ în ceea ce privește obținerea cooperăriĭ aliaților: resultatul uneĭ asemenea stărĭ de lucrurí ar trebui decĭ să fie pentru Impĕratul perderea către Turcia a tuturor cuceririlor făcute până acum, ear acésta cu atât maĭ vîrtos, cu cât hotarele împĕrăteștĭ din Ungaria nu sunt ăncă nicĭ regulate, nicĭ fortificate".

La obiecțiunile temeinice ale luĭ Kinski, între care era și acea, că Impĕratul ăncă de 15 anĭ, decĭ mult timp maĭ nainte de a fi intrat Maj. Sa Țarul în alianță, a jertvit cu statornicie multe milióne în acest rĕsboiŭ, Țarul a dorit să i să spună ăncă o dată, „care anume dintre aliațĭ stăruie cu atâta hotărîre pentru pace". Kinsky a rĕspuns, că „el a spus, că împĕrăția romană, Spania, Anglia, Olanda, chiar întréga

creştinătate". Trecând cu vederea împĕrăţia romană şi Spania, Ţarul a rĕspuns: „Cât despre credinţa şi statornicia Englitereĭ şi a Olandeĭ, Impĕratul a primit în timpul celuĭ din urmă rĕsboiŭ cu Franţa dovedĭ îndestulătóre prin propriile sale experienţe, căci a fost părăsit de aceste puterĭ şi împins a încheia o pace pripită; nu se póte pune, în genere, nicĭ un temeiŭ pe aceştĭ ómenĭ, care aŭ în vedere numaĭ promovarea intereselor sale comerciale şi daŭ la o parte tóte cele-l'alte consideraţiunĭ şi anume susţinerea intereselor legitime ale aliaţilor sĕĭ".

El se vede dar nevoit a ruga pe Impĕratul să amâne negoţierile de pace până ce el (Ţarul) şi Regele Polonieĭ nu-şĭ vor fi îndeplinit şi eĭ cuceririle, ca să se pótă mulţumi cu „uti possidetis".

E invederat, că intenţiunea de altminterĭ destul de clar mărturisită a moscovituluĭ era să se foloséscă de armele Impĕratuluĭ şi de ale celor-l'alţĭ aliaţĭ, ca să-ĭ dee de lucru Porţiĭ, decĭ ca să-şĭ satisfacă setea de cotropirĭ teritoriale, că spiritul indrăzneţ al luĭ Petru găsise prin cucerirea Asovuluĭ un noŭ nutremênt.

In vederea acestuĭ scop Petru s'a identificat în aparenţă cu interesele Polonieĭ, deşi ştia prea bine, cât de slab şi de istovit e statul acesta pentru-ca să maĭ pótă face rĕsbóie de cucerire. Când inse Leopold I., care avea privirea îndreptată maĭ ales asupra Spanieĭ, nu s'a lăsat să fie abătut nicĭ prin Rusia, nicĭ prin obiecţiunile şi prin silinţele Polonieĭ de la gândul păciĭ, Ţarul a cerut cel puţin cedarea cetăţiĭ Cherciŭ, care era, precum ḑicea el, atât de neapărată pentru asigu-

rarea sa şi a Impĕratuluĭ faţă cu atacurile ce vor fi putênd face Turciĭ orĭ Tătariĭ; ear dacă ar fi ca Pórta să refuse condiţiunea acésta, Impĕratul să continue dimpreună cu ceĭ-l'alţĭ aliaţĭ alianţa şi rĕsboiul ofensiv âncă timp de un an orĭ doĭ anĭ (până la 1701), căcĭ se póte spera, că până atuncĭ să i se pótă impune duşmanuluĭ comun cu arma'n mână o pace cu mult maĭ favorabilă, care după trecerea acestuĭ termin ar fi comună pentru toţĭ, decĭ s'ar încheia şi cu participarea Ţaruluĭ [1]).

Respundênd la aceste, Impĕratul a declarat, că e gata să continue legătura de alianţă încheiată cu Rusia la 8 Fevruarie 1697 [2]), dar că e firm hotărît a pune printr'un congres capĕt îndelungatuluĭ şi costisitoruluĭ rĕsboiŭ cu Turciĭ chiar şi în casul, că nu i s'ar ceda Ţaruluĭ cetatea Cherciŭ, căcĭ e şi altminterĭ contra legiĭ şi contra usurilor turceştĭ, ca să cedeze de bună voie pe calea negoţierilor o cetate, care nicĭ n'a fost cucerită de inimic; dacă înse oştirile moscovite vor fi cucerit cetatea acésta până la începerea congresuluĭ, pretensiunea Ţaruluĭ va fi spriginită în congres şi din partea Impĕratuluĭ din tóte puterile; avênd înse în vedere nesiguranţa în ceea ce priveşte sórta congresuluĭ şi resultatele luĭ, Curtea din Viena nu póte de loc să-şĭ

---

[1]) Propunerea moscoviţilor în cestiunea păciĭ cu Turciĭ. ddo. 7 Iulie 1698.

[2]) Foedus Caesaris cum Tzaro Moscoviae, conclusum Viennae die 8-â Februarii (29 Ianuari styli veteris), 1697 per Caesareos Plenipotentiarios Com. Kinsky, Rudigerum Stahremberg, Zeyl, per Venetum Oratorem Carolum Ruzini et per Moscoviticum Ablegatum Cosmam Nichiticz Nephimonoff.

dee consimţĕmêntul pentru prelungirea alianţeĭ ofensive pe âncă un an orĭ doĭ anĭ, dar până la încheerea păciĭ va căuta să se ţie de condiţiunile stipulate în tractatul de alianţă [1]).

Nemulţumit cu acest rĕspuns, ambasadorul rusesc Bogdanowicz Wosnitzin a făcut în conferenţa ministerială ţinută la 9 August în Viena obiecţiunĭ serióse, dar neîntemeiate contra admisibilităţiĭ negoţierilor de pace şi a scos la ivélă întinsele pregătirĭ de rĕboiŭ, pe care Ţarul le-a făcut cu tótă energia atât pe uscat, cât şi pe mare, care nu-l ĭartă să se mulţuméscă cu o compensaţiune neîndestulătóre şi incompatibilă cu onórea şi cu interesele luĭ [2]). Răḑĕmându-se apoĭ pe singuratecele stipulaţiunĭ ale tractatuluĭ de alianţă încheiat cu Impĕratul (Art. 2, 3 şi 7), el şi-a dat silinţa să dovedéscă, că aliaţiĭ sunt datorĭ să obţie şi pentru stĕpânitorul Rusieĭ condiţiunile de pace cuvenite orĭ conform comuneĭ înţelegerĭ echitabile; că aliatul, care porneşte pe calea păciĭ, nu póte nicĭ să încépă negoţierile cu duşmanul comun fără de ştirea celor-l'alţĭ aliaţĭ nicĭ să închee pacea fără de participarea şi fără de satisfacerea lor; că Ţarul a cerut şi a şi obţinut în tractatul încheiat cu Impĕratul deplina validitare şi confirmare a tractatuluĭ ce încheiase maĭ nainte cu Polonia, ear acesta stabileşte, că nicĭ unul dintre aliaţĭ nu este liber a începe negoţierĭ cu duşmanul în mod unilateral,

---

[1]) Resolutio Caesarea ad propositionem legati moscici die 8 Julij traditam.

[2]) Propositiones Legati Moscovitici ddo. Vennae $^1/_{11}$ Augusti 1698. (Probabil s'a dresat acest act doue ḑile în urmă pentru fixarea celor petrecute în conferenţa ţinută la 9 August).

fără de consimţĕmêntul şi fără de participarea celuĭ-l'alt; că, prin urmare, şi în casul acesta stipulaţiunea acésta e hotărîtóre şi fie-care aliat e obligat, ca înainte de începerea negoţierilor de pace nu numaĭ să aducă la cunoştinţa coaliaţilor sĕĭ cele din urmă pretensiunĭ, pe care vrea să le realiseze prin pace, ci totodată să şi obţie consimţĕmêntul lor.

In faţa acestuĭ fel de a vedé al Moscoviţilor replica dată din partea Impĕratuluĭ s'a provocat la stăruinţele puterilor străine şi a imperiuluĭ german el însu-şĭ, la cererile stăruitóre ale greŭ strîmtoratelor ţĕrĭ, la exigenţele dreptuluĭ natural şi ale dreptuluĭ ginţilor ca tot atâte cuvinte pentru pace şi pentru trimiterea plenipotenţiarilor la congres. Indărătnicia unuia orĭ altuia dintre aliaţĭ, prin care ar fi păgubiţĭ ceĭ-l'alţĭ, e decĭ cu atât maĭ puţin admisibilă şi acceptabilă, cu cât o amânare n'ar puté decât să înrĕutăţéscă starea de lucrurĭ, şi Impĕratul refusă de maĭ nainte a primi rĕspunderea pentru acésta.

Idea ambasadoruluĭ, ca condiţiunile de pace ale singuratecilor aliaţĭ să fie supuse uneĭ discuţiunĭ comune şi aprobăriĭ aliaţilor şi numaĭ apoĭ să pótă fi presentate inimiculuĭ, este stranie, aprópe imposibilă: stranie, fiind-că ar fi o presumpţiune, ca un aliat să-ĭ prescrie celuĭ-l'alt singurele condiţiunĭ de pace acceptabile, imposibilă, fiind-că inimicul nu e nicĭ pe departe ajuns în starea, ca să i se pótă dicta pacea. Pretensiunile făcute faţă cu Pórta sunt decĭ supuse uneĭ acomodărĭ şi cumpĕnirĭ, câte o dată şi uneĭ îndulcirĭ după buna chibzuire a singuraticilor aliaţĭ, precum şi după natura timpuluĭ şi a împregĭurărilor. Orĭ-şi-cât de mult s'ar

bucura de altminterĭ Curtea din Viena de pregătirile întinse ale Ţaruluĭ, care nu vor puté să rĕmâie fără de influenţă în ceea ce priveşte mărimea concesiunilor făcute de Turcĭ, ţiind sémă de natura schimbăciósă a lucrurilor omeneştĭ, maĭ ales când e vorba de afacerĭ politice orĭ militare, şi avênd în vedere nesiguranţa împregĭurărilor atîrnătóre de capriciile noroculuĭ, trebue să prevaleze părerea, că chiar şi după legile natureĭ presentul sigur trebue să apese'n cumpănă maĭ greŭ decât viitorul nesigur şi de aceea presentul merită preferinţă [1]).

In faţa acesteĭ atitudinĭ hotărîte a Impĕratuluĭ Rusia, ca să scape de isolare, s'a vĕḑut nevoită a primi necondiţionat basa actualeĭ posesiunĭ (fundamentum Uti possidetis sine limitatiane) şi astfel a face cuvenitele pregătirĭ spre a negoţia cu Pórta în congresul de la Carlovĕţ şi a renunţa la pretensiunile eĭ de până acum în ceea ce priveşte cetatea Cherciŭ, despre care plenipotenţionariĭ turceştĭ voiaŭ să audă tot atât de puţin ca despre cedarea Constantinopoluluĭ; dar plenipotenţiarul Bogdanovicz a declarat, că tot atât de puţin voieşte şi el să audă despre vre-o cedare, dărîmare orĭ despre vre-un schimb în favorul Porţiĭ. Cel din urmă straniŭ expedient al sĕŭ, ca să obţie cedarea cetăţiĭ Cherciŭ pe calea unuĭ tractat special cu Hanul tătăresc, faţă cu care Ţarul nu primise prin tractat basa actualeĭ posesiunĭ, a fost zădărnicit de împotrivirea îndărătnică a Turcilor. Pórta, respundeaŭ Turciĭ, are ea singură su-

---

[1]) Resolutio Caesarea pro legato Moscovitico. Viennae 14 Augusti 1698.

premaţia şi stăpânirea suverană (dominium directum et proprietatem) asupra Tatarieĭ, şi întocmaĭ precum Tătariĭ sunt numaĭ supuşĭ aĭ Porţiĭ, Hanul tătăresc e şi el numaĭ un cârmuitor instituit de ea, care póte să-l şi depună orĭ-şi când; póte dar Hanul să iee prin tractate obliga mente valabile faţă cu vre-o a treia putere, numaĭ înse în ceea ce priveşte desele cutrierărĭ de pradă şi de jaf orĭ alte raporturĭ de vecinĕtate, nu înse şi când e vorba de cedare de teritoriĭ orĭ de alte dreptury de suveranitate [1]). Plenipotenţiariĭ turceştĭ voiaŭ să priméscă faţă cu Rusia principiul actualeĭ posesiunĭ numaĭ cu excepţiunea, ca Ţarul să deşerteze şi să predee Turcilor cetăţile şi insulele Kazikerman, Tanan, Singhereĭ şi Aslan, pe care le-a cucerit şi le ţineaŭ ocupate şi care pentru deschiderea şi asigurarea drumuluĭ de comunicaţiune dintre Crimea şi Budjac trebuiaŭ neapărat să rĕmâie sub stăpânirea otomană. Din partea Moscoviţilor s'a dat rĕspunsul, că o asemenea concesiune e imposibilă şi trece peste plenipotenţa ambasadoruluĭ; Ţarul nu stă de altminterĭ pe gândurĭ şi e în cel maĭ rĕŭ cas gata de a purta şi singur şi fără de aliaţĭ rĕsboiul contra Porţiĭ. Dar tonul acesta îngâmfat a fost domolit şi el în curênd, când ambasadorul Bogdanowicz, vĕdênd pe Polonia intrată pe calea păciĭ, a fost cuprins de îngrijirea, ca Rusia în adevĕr va rĕmâné isolată, şi după indisposiţiunea dată cu atâta ostentaţiune pe faţă contra păciĭ el a devenit de o dată un zĕlos susţiitor al păciĭ. Toţĭ ambasadoriĭ, atât aĭ

---

[1]) Al nouelea raport al plenipotenţiarilor împĕrăteştĭ cătrĕ Impĕratul din tabĕra de la Carlovĕţ, ddo 22 Noemvrie 1698.

aliaţilor, cât şi aĭ mijlocitorilor, aŭ primit reclamaţiunĭ stăruitóre, în care ambasadorul surprins îşĭ exprimă mirarea asupra enunciaţiuniĭ făcute de plenipotenţiariĭ turceştĭ, că pace se va încheia şi fără de Rusia; de óre-ce înse el nu póte în virtutea instrucţiunilor sale să cedeze cetăţĭ, rógă pe representanţiĭ aliaţilor să resiste cu tótă hotărîrea faţă cu pretensiunea Turcilor şi să sprigineścă condiţiunea Rusieĭ; ear dac'ar fi ca acésta să rĕmâie fără de efect, să nu-şĭ închee nicĭ eĭ negoţierile până-când el nu va fi primit poruncile Ţaruluĭ în ceea ce priveşte atitudinea luĭ; ear dacă dênşiĭ iĭ acordă acéstă amênare, se declară şi el obligat a nu procede la încheerea păciĭ fără de consimţĕmêntul comun [1]).

Plenipotenţiariĭ Impĕratuluĭ, precum şi aĭ celor-l'alţĭ aliaţĭ aŭ dat, ce-ĭ drept, coaliatuluĭ lor tótă spriginirea, dar acésta a rĕmas zadarnică faţă cu încăpăţînarea Turcilor şi în lipsa de plenipotenţă suficientă a ambasadoruluĭ moscovit. Bogdanowicz a propus decĭ un armistiţiŭ de doĭ anĭ între Ţar şi Sultan, pentru-ca în timpul acesta să se resolve conflictul pe cale pacînică; propunerea, fiind spriginită şi de toţĭ ceĭ-l'alţĭ ambasadorĭ, a fost acceptată şi a avut drept urmare cunoscutul tractat de armistiţiŭ de la 25 Decemvrie 1698.

---

[1]) Raportul al 12 şi al 15-lea al plenipotenţiarilor împĕrăteştĭ cătrĕ Impĕratul din tabĕra de la Carlovĕţ, dd. 2 şi 20 Decemvrie 1698. Literae legati moscovitici ad Legatos Caesareos. dd-o. Carlovitii ex Castris, 4-â Decembris 1698. — Aicĭ se ḑice între altele: «et insuper in proximâ conferentia mihi à Turcicis Legatis clare dictum, quod etiam absque nobis pacem concludent, *quò auditò ego persuasus magnopere obstupui*».

Lucru de notat şi fórte caracteristic pentru direcţiunea viitóre a politiceĭ ruseştĭ, care în ḑilele nóstre a ajuns în punctul eĭ culminant, e prima încercare făcută ăncă în timpul negoţierilor de pace de la Carlovĕţ de cătrĕ Ţarul, ca să obţie admiterea şi validitarea gândurilor sale de protecţiune asupra coreligionarilor sĕĭ din Turcia orĭ cel puţin pentru intenţiunile sale de intervenţiune în afacerile lor. Ambasadorul trimis de Rusia la congres, deşi refusa cu încăpăţinare să recunóscă pe mijlocitorĭ şi mijlocirea în genere şi stăruia cu îndĕrătnicie să negoţieze el însu-şĭ direct cu Pórta, dar nu refusă de altmînterĭ bunele oficiĭ ale luĭ Paget şi ale luĭ Colyer, a predat în prima jumĕtate a luneĭ Noemvrie plenipotenţiarilor turceştĭ o propunere de pace făcută în scris, care, compusă din ḑece condiţiunĭ, resolva tóte conflictele în spirit rusesc.

Una din aceste condiţiunĭ stabileşte, că mormêntul Mântuitoruluĭ are să rĕmâie după vechea tradiţiune sub stăpânirea Patriarchuluĭ grecesc de la Ierusalim. Ancă maĭ adênc pătrunde în viaţa internă a statuluĭ otoman disposiţiunea, ca bisericile şi mânăstirile greco-orientale, precum şi poporaţiunile de legea grecéscă de orĭ-ce viţă şi nume, cum sunt Greciĭ, Serbiĭ, Bulgariĭ, Slaviĭ şi alţiĭ, care se aflǎ sub stăpânirea otomană, să se bucure de tótă libertatea şi ocrotirea, ba să fie pe deplin scutite de orĭ-şi-ce sarcină şi de tóte dăjdiile superflue, ca dările din noŭ impuse să li se ĭerte şi să nu li se maĭ impună nicĭ în viitor. Acea-şĭ propunere cu deosebirĭ neesenţiale, dar cu desĕvîrşire neschimbată în ceea ce priveşte pretensiunile maĭ sus arătate, a fost predată pe la începutul luneĭ Decemvrie, în cursul negoţierilor,

ca ultimat, atât ambasadorilor împĕrăteştĭ, cât şi celor trimişĭ de puterile maritime, ca să înduplece pe Turcĭ a face aceste concesiunĭ [1]).

Impĕratul se isbise şi el cu pretensiunile sale în favorul religiuniĭ şi al preoţimiĭ catolice de refusul statornic al plenipotenţiarilor turceştĭ, care pe de o parte să răzemaŭ pe lipsa de plenipotenţă suficientă, de óre-ce, afară de stabilirea nouelor hotare, eraŭ autorisaţĭ numaĭ să confirme vechele tractate, ear pe de alta se provocaŭ la observanţa statuluĭ turcesc, în vîrtutea căreia competenţa în materie de religiune e reservată exclusiv pentru persóna Sultanuluĭ. Acéstă contrarietate

[1]) Raportul 7 şi 13 al plenipotenţiarilor împĕrăteştĭ. Tabĕra de la Carlovĕţ, 12 Noemvrie şi 9 Decemvrie 1698.

Anexe la el sunt: «Declaratio in quibusnam punctis Serenissimus ac Potentissimus Magnus Dominus Sua Majestas Moscovitica cupiat cum Magno Domino Sultanica Majestate Turcica inire amicitiam et pacem». *Art. 7* al declaraţiunlĭ ḑice: «Sacro-sanctum «sepulchrum Salvatoris nostri Hierosolymis immutabiliter secun«dum antiquam consvetudinem in possessione Hierosolymitani «Græci ritûs Patriarchæ maneat».

Art. 8. «Ecclesiæ Dei et Monasteria Græcam fidem habentia «ubique locorum in ditione Suæ Sultanicæ Majestatis existentia, «pariter et diversarum nationum populi: Græci, Serbi, Bulgari, «Slavi *alijque* omnes eandem fidem profitentes, omnem liberta«tem et immunitatem, absque omni gravamine et superfluis tri«butis habeant, denuo autem impositæ contributiones ab ijs adi«mantur, nec in futurum ad easdem amplius cogantur».

Declaraţiunea aprópe identică de la 8 Decemvrie conţine adausul: «neque Eclesias Dei restaurare et denuò aedificare prohibeantur».

Se vede, că după felul de a vedé al Ruşilor numĕroşiĭ Românĭ încă pe timpul acesta treceaŭ fie drept Slavĭ, fie drept *alii* neînsĕmnaţĭ, care nu merită o numire deosebită.

a părerilor şi a voinţelor chiar cu ocasiunea primeĭ încercărĭ făcute de plenipotenţiariĭ împĕrăteştĭ spre a scóte cestiunea religionară în primul plan a degenerat numaĭ decât în o desbinare atât de aspră şi a avut drept urmare o împărechiere, încât stabilirea buneĭ înţelegerĭ între cele doue împĕrăţiĭ, care până acum se urmase atât de norocos, era în mare primejdie de a fi zădărnicită, şi până acum atât de mlădiosul Mehemed-Effendi, simţindu-se jignit de încăpăţinarea imperialilor, a refusat a maĭ lua parte la proxima şedinţă a congresuluĭ, încât Mavrocordat a trebuit să-l îmbuneze şi împace [1]).

In asemenea împregiurărĭ naufragiul deplin al cu mult maĭ întinselor şi maĭ importantelor concesiunĭ religionare, pe care le cerea Ţarul, era cu atât maĭ firesc şi maĭ inevitabil, cu cât nu se stabilise încă maĭ nainte cu representanţiĭ Turcieĭ o înţelegere în ceea ce priveşte cele-l'alte pretensiunĭ, şi de aceea nicĭ nu s'a putut obţine la Carlovĕţ o pace în adevĕratul înţeles, ci numaĭ un termin de doĭ anĭ pentru negoţierĭ împreunate cu armistiţiŭ. Chiar şi Mareluĭ Ţar iĭ lipsia înse puterea şi astfel şi încrederea în sine, ca să intre şi singur în luptă cu încă tot înfricoşata Pórtă, o încredere, care nu mult timp după aceea a încolţit răpede [2]).

---

[1]) Al 12-lea raport al plenipotenţiarilor împĕrăteştĭ cătrĕ Impĕratul. Tabĕra de la Carlovĕţ, 2 Decemvrie 1698.

[2]) In anul 1689, când Petru I. a luat singur stăpânirea, Rusia n'avea adecă decât 15 milióne de locuitorĭ. (După o împărtĕşire făcută de Comitele Nesselrode Lorduluĭ Stuart de Rothesay în

Nu maĭ puţin anevoiósă şi încurcată, dar pentru Impĕratul âncă maĭ supărătóre a fost negoţierea cu Polonia, care prin basa acordată de Turcĭ pentru pace perdea tótă nădejdea de a puté câştiga Moldova şi rĕmânea numaĭ cu gândul de a puté obţine dărâmarea Cameniţeĭ [1]). Nu póte că ţara acésta ţinea să continue rĕsboiul, pe care, istovită cum era, nu maĭ putea să-l pórte nicĭ cu onóre, nicĭ cu câştig ; pe-când înse privia cu dor spre pacea, de care atât de demult fusese lipsită, rîvnia şi la tóte avantagiile şi la tóte achisiţiunile, pe care n'ar fi putut să i le dee decât un rĕsboiŭ victorios şi o viaţă de stat bine consolidată. Işĭ înfrênase, ce-ĭ drept, setea de cotropirĭ teritoriale de la conferenţele de pace ţinute la anul 1689 în Viena, unde se încercase a anexa întregul întins teritoriŭ dintre Nipru şi Dunăre dimpreună cu Moldova şi cu Muntenia [2]), dar exigenţele eĭ tot maĭ treceaŭ în mod surprindĕtor atât

---

anul 1842 în urma cererii Lorduluĭ Aberdeen, tipărită în publicaţiunile societăţiĭ geografice-statistice engleze).

[1]) Puncta quae, ut fundamentum sint tractatus pacis cum Caesare et confeederatis Imperiali plena Serenitatis Suae Sultani subscriptione firmata sunt. ddo. 15-â Regeb a Sacro exitu anno 1109, Ian. 27, 1698. Ex interpretatione Alex. Mavrocordati. Interpretis generalis fulgidae Portae. — Pasagiul sună: «Caminiecum demoliatur. Poloni omninò ex Moldavia exeant, atque secundum antiquos limites vetusta cum Polonis amicitia renovetur».

[2]) Rĕspunsul dat la 4 Aprilie 1689 de ambasadoriĭ polonesĭ la propunerile Turcilor pentru Polonia.

Incheerea articoluluĭ II. este: Crimeam verò Moschis, et Serenissimo Regi Regnoque Poloniæ, quidquid terrarum inter Borysthenem et Danubium, tum arces et Castella, nulla juris cuiusquam prætensione manente, cedant, *cum Moldavia et utraque Cis et Transalpina Valachia.*

peste puterile, de care dispunea, cât şi peste mĕsura succeselor eĭ de până atuncĭ. Nepotolita sete de rĕsboiŭ a Ţaruluĭ Petru, negăsind resunet în Viena, a găsit în nemulţumita curte regală din Polonia un aliat, dacă nu pentru rĕsboiŭ, cel puţin pentru zădărnicirea păciĭ orĭ pentru amânarea eĭ; neîncrederea încă licărindă a Polonesilor contra cabinetuluĭ din Viena, din noŭ aprinsă, a fost exploatată cu dibăcie constatarea, că în adevĕr Impĕratul era maĭ preocupat de interesele sale decât de ale aliaţilor sĕĭ şi a fost mult exagerată, ear prin aceste guvernul Poloniei a fost împins spre încercarea de a pune sincera iubire de pace a Impĕratuluĭ în serviciul exagerateĭ rîvnirĭ de cutropire teritorială a Polonieĭ. Cabinetul din Viena a anunţat şi pe republica Polonieĭ întocmaĭ ca pe ceĭ-l'aţĭ aliaţĭ despre hotărîrea de a reîncepe negoţierile de pace pe basa actualeĭ posesiunĭ şi a invitat-o cu stăruinţă să-şĭ trimită cât maĭ curênd representanţiĭ la congresul de pace. Regele August II., mulţumind pentru acéstă enunciaţiune şi luând-o drept un semn despre perpetuitatea alianţeĭ, nu s'a pronunţat de loc nicĭ afirmativ, nicĭ negativ, asupra cestiuniĭ prealabile şi asupra baseĭ neapărate pentru orĭ-şi-ce negoţiere de pace; era, ce-ĭ drept, mirat, că în preliminările turceştĭ aprobate de Austria şi de Veneţia se face despre Polonia amintire numaĭ în trécăt şi ca din întêmplare, dar işĭ exprima speranţa, că atât legitimitatea cererilor Polonieĭ, cât şi iubirea de dreptate a Impĕratuluĭ vor asigura ţĕriĭ sale în tractatul de pace cuvenita compensaţiune pentru marile jertve, pe care le-a adus. El a pus în perspectivă trimiterea la congres a unuĭ mare ambasador orĭ al

unuĭ comisar de pace, pentru maĭ târḑiŭ, după-ce va fi luat înţelegere cu Marele Duce de Moscva şi după cum va crede timpul maĭ oportun; a vestit înse pe Impĕratul, că în curênd va pleca la Viena un ambasador extraordinar, ca să apere interesele ţĕriĭ sale [1]).

Cu tot tonul cumpătat al acestuĭ rĕspuns înse ştirea oficială despre stabilirea preliminarelor de pace l'a umplut de nelinişte şi de îngrijirĭ. El vedea în presimţirea luĭ sinistră încheiându-se pacea în paguba ţĕriĭ sale fără de dorita achisiţiune a Moldoviĭ, el vedea, că marile opintirĭ şi jertve de banĭ, spre a ridica o nouă armată pentru campania intenţionată, vor fi risipite în zadar, şi onórea şi interesele sale, cât şi ale Polonieĭ iĭ impuneaŭ, ca deocamdată să nu ĭee parte la negoţierile de pace şi să facă cât maĭ curênd o expediţiune contra Turcilor, cel puţin pentru-ca să cuceréscă întréga Moldovă. Când ambasadorul împĕrătesc Comitele Sedlnizky şi-a dat silinţa să-l abată de la gândul acesta şi anume prin obiecţiunea, că participarea Polonieĭ la opera păciĭ

[1]) Lettre du Roy Auguste de Pologne au Compte Kinsky, ddo· Warsovie, 30. May 1698.

«Il viendra un Envoyè de la Part de la Pologne, pour en en«tendre les propositions, mais qui sera suivi d'un Ministre qui «aura plein pouvoir de traiter et d'achever la negotiation».

Responsum Regis Poloniæ ad Cæs-am Mttem, ratione Pacis Turcicæ, datum Varsaviæ 31-a Maij 1698.

«Fecit, se ḑice 'n el, planè Majestas Vestra, quod Sacrum «foedus in sæcula mansurum decet, dum ea comunicata Nobis esse «voluit, quæ circa reassumendum rursus Pacis negotium cum «Porta Ottomana transmissa sibi habuit. *Epuidem punctis in «illis leviter ac velut occasionaliter pro Regno Nostro facta «mentio*; confisi tamen æqvitati causæ» etc. . . .

pe basa preliminărilor e pentru interesele eĭ pe cât de lipsită de orĭ-şi-ce primejdiĭ, pe atât de inofensivă şi a căutat să-ĭ schimbe gândurile rĕsboinice, el l'a acusat la Viena, că împedecă şi caută să zădărnicéscă planurile bine intenţionate ale Polonieĭ, care nu urmăreşte, la urma urmelor, decât scopul de a slăbi pe duşmanul comun. Cancelarnl aulic Kinsky i-a rĕspuns la aceste, că Impĕratul a ordonat cu atât maĭ puţin zădărnicirea planurilor resboinice ale Polonieĭ, cu cât el, din contra, de anĭ de ḑile doreşte, ca Polonia să pórte cu maĭ multă stăruinţă rĕsboiul, pentru ca regatul să aibă şi el parte la avantagiile puterilor, care aŭ purtat în acest rĕsboiŭ armele fără de a se cruţa pe sine; după tótă probabilitatea dar acusaţiunea Regeluĭ contra pe cât de prudentuluĭ, pe atât de discretuluĭ Sedlnizky e întemeiată maĭ mult pe suspiţionările curtenilor Regeluĭ şi pe insinuările lor; ambasadorul va fi tras în tot casul la rĕspundere pentru acésta şi, dacă acésta n'ar fi satisfăcătóre, va fi îndrumat la maĭ multă circumspecţiune şi cruţare [1]). Procederea ambasadoruluĭ era înse cu mult maĭ în concordanţă cu instrucţiunile sale şi cu spiritul politiceĭ vieneze, pentru-ca să i se fi putut face vre-o mustrare; el a fost dar numaĭ îndrumat, ca, păstrând direcţiunea urmată până atuncĭ, să fie maĭ precaut şi maĭ cruţător în formă [2]).

---

[1]) Lettre de Comte Kinsky au Roy de Pologne, ddo. Vienne, 9 Juillet 1698.

[2]) Scrisórea luĭ Kinsky cătrĕ Sedlnizky. Viena, 10 Iulie 1698. In ea se ḑice: «wo es nöthig, selbte darumben den stylum nicht ändern, wohl aber mit aller praecaution und vorsichtigkeit hierinnen zu progrediren trachten solten».

Regele August şi-a dat decĭ tótă silinţa, ca să împedece pacea orĭ, cel puţin, să aducă basa eĭ în concordanţă cu interesele ţĕriĭ sale. Ambasadoriĭ polonesĭ aŭ alergat în vederea acestuĭ scop în Englitera şi în Olanda, ear când Ţarul Petru a trecut în călĕtoria luĭ spre Viena, Generalul polonez Karlowitz a primit şi el o misiune secretă în reşedinţa imperială sub pretextul unor socotelĭ militare cu Austria, în adevĕr înse, ca să câştige pe Ţar pentru planurile Polonieĭ. Şi Sedlnitzky îl prelucra înse în taină pe residentul moscovit contra intenţiunilor resboĭnice ale Polonieĭ şi a stăruit să iasă în calea Ţaruluĭ ce se întorcea în Polonia, ca să-l înduplece a nu intra în vederile Regeluĭ [1]).

Ferindu-se cu tot din adinsul de o inoportună desfacere de aliaţiĭ sĕĭ, cabinetul din Viena s'a adresat la ambasadoriĭ mijlocitorĭ spre a o dispune pe Polonia în favorul păciĭ prin o mică abatere de la principiul actualeĭ posesiunĭ şi anume prin obţinerea restituiriĭ Cameniţeĭ în stare neschimbată [2]). Nicĭ în urmă nu a cerut nicĭ o dată pentru satisfacerea pretensiunilor Polonieĭ maĭ mult decât cetatea acésta, şi cu atât maĭ puţin a spriginit pe Polonia în rîvnirile eĭ asupra Moldoviĭ, deşi

---

[1]) Raportul Comiteluĭ Sedlinzky cătrĕ Comitele Kinsky. Varşovia, 4 August 1698.

[2]) Lettre du Comte Kinsky à Lord Pagett, ddo. Vienne, 12 Avril 1698.

«L' Empereur et ses Alliéz, desquels il ne sçauroit se separer, «sont trés bien disposez à fair' avec les Turcs la paix fondée sur l'uti possidetis, pourveu que les Turcs veuillent raser Temeswar, «*et rendr' aux Polonois Caminiez,* qu' ils avoient autre fois «offerts rasé».

în parte i se cuvenia stĕpânirea eĭ. Dintru început cabinetul din Viena se temea, ce-ĭ drept, că se vor ivi óre-care greutățĭ din causa celor câte-va posițiunĭ de puțină importanță, pe care Polonia le ocupase în Moldova, ear acésta cu atât maĭ vîrtos, cu cât Regele amenința să se afirme prin o nouă armată cu tot dinadinsul în ele; dar avênd în vedere neînsĕmnătatea acestor slabe castele din Moldova, avea speranța, că nicĭ Polonesiĭ, nicĭ Turciĭ nu vor pune mult temeiŭ pe ele, și în cele din urmă se va găsi un mijloc pentru resolvarea prin bună învoială a conflictuluĭ [1].

Cu cât maĭ hotărît îșĭ dedea Regele August pe față repulsiunea față cu pacea și gândurile rĕsboinice, cu atât maĭ viuă era și îngrijirea Impĕratuluĭ, că pacea colectivă va fi zădărnicită isbindu-se de stânca consimțĕmêntuluĭ comun al tuturora, de la care e în vîrtutea

---

[1]) Lettre du Comte Kinsky à Lord Pagett, ddo. 24 Avril 1698.

«Pour le Roy et la Republique de Pologne il y pourroit avoir «quelque difficulté à l'egard des *petites biccoques qu' ils ont en* «*Moldavie,* car le Roy est puissement armé, ayant, j'asseure «Votre Excellence, 39,000 hommes Allemands en son service, «oûtre la milice de pays, de Sorte que les Turcs en peuvent bien «recevoir du mal, s' ils ne le previennent par une moderation «raisonable; en tous cas j'espere que çes dites biccoques ne se«ront pas de si grand accommodement pour les Polonois, ny de «si grand importançe pour les Turcs, pour ne pouvoir y trouver «quelque temperament qui quisse les accorder la dessus. Et Puis«que nous sommes en vertu de l'alliance si liés aux Polonois et «aux Venetiens que nous ne pouvons ny avançer ny reculer qu' «avec eux, ainsi je supplie à V. E-ce de fair' en çeçy pour «l'Empereur, pour eux, çe qu' elle ne feroit pas sans cette cir«constance».

tractatuluĭ de alianţă atîrnătóre. Pentru-ca să opréscă furtuna rĕsboinică ce amenința din partea Poloniei, Austriaciĭ aŭ rugat pe representanţiĭ puterilor maritime cu tótă insistenţa să înrîuréscă în sensul acesta asupra Turcieĭ şi, trăgând luarea eĭ aminte asupra mărimiĭ primejdieĭ, s'o facă maĭ îngăduitóre şi maĭ doritóre de pace. Şi de astă-dată înse intervenirea mijlocitorilor s'a cerut maĭ mult pentru obţinerea Cameniţeĭ şi pentru alte concesiunĭ în favorul Polonieĭ decât pentru cedarea Moldoviĭ, pentru care în tot cursul negoţierilor Curtea din Viena nu şi-a dat niciĭ o dată în mod hotărît consîmţĕmêntul [1]).

---

[1]) Lettre du Comte Kinsky à Lord Pagett, ddo. Vienne, 10 May 1698. «Sans Gasconnade j'assure V. E-ce qu'il y a en Pologne les trouppes étrangeres specifiez dans cette liste et que partant les Turcs, si la guerre doit continuer, ne l'auront pas pour l'avenir si bon marché avec la Pologne qu'ils l'ont eu pour le passé».

Lettera del Comte Kinsky al Sig-re Colyer, ddo. Vienna, 10 Maggio 1698.

«Vostra Ecc-za Vedra della gionta lista le forze dall Ré di Polonia unite, che non e ponto guascona, ma fondata nella pura verita che doverebbe fara pensar i Turchi à casi suoi, quando secondo tutta l'apparenza ben soda gli Turchi pel avvenire non la potrann' havere cosi bon mercato colla Pologna come l'hann' havuti pèl passato; non n'habbiamo positiva rispuosta, mà ben si riscontri che non ostante la difficoltá che puotrebbero venir d'un Ré nuovo, Guerriere di Genio, cupido di gloria, e potentemente armato, quando gli Turchi vorranno stabilito lo principio dell' uti possidetis senza limitazione, eccezione e riserva, la Repubblica di Venetia s'e dechiarata voler inseparabilmente et in ogni sorte accompagnare la M-tà di Cesare, mio clementissimo Sig-re.

De óre-ce înse pe de o parte complicaţiunile şi strîmtorările din ḑi în ḑi maĭ marĭ ale Poloniei făceaŭ să se prevadă din ce în ce maĭ lămurit, că vorba e maĭ mult de o demonstraţiune făcută cu scopul de a intimida decât de un serios rĕsboiŭ de cucerire, ear pe de alta în urma intervenirii mijlocitorilor Turciĭ fuseseră încetul cu încetul înduplecaţĭ a-ĭ face Austrieĭ concesiunĭ, care puneaŭ în perspectivă o pace fórte acceptabilă, Curtea din Viena a ajuns şi ea încetul cu încetul la hotărîrea de a procede în cel maĭ extrem cas la subscrierea tractatuluĭ de pace şi fără de Polonia şi Rusia, numaĭ cu participarea Veneţieĭ, care-şĭ făcea atitudinea atîrnătóre de la buna chibzuinţă a Impĕratuluĭ. Deocamdată înse, până-ce Polonia nu-şĭ va fi dat maĭ lămurit gândurile pe faţă, cabinetul împĕrătesc făcea pregătirile, pentru-ca la timpul cuvenit să procédă cu succes la desfacerea alianţeĭ.

Şi fără îndoială Regele August II. urma o politică de duplicitate cochetând deopotrivă cu pacea şi cu rĕsboiul. El se pregătia într'una de rĕsboiŭ, dar se declara dispus a lua parte la congresul de pace, ba a promis că va trimite un mare ambasador la el. El nicĭ nu aproba preliminările de pace, nicĭ nu le respingea [1]), dar în taină lucra în tóte chipurile contra păciĭ şi se plângea de ambasadorul împĕrătesc, pentru-că acesta

---

[1]) Lettre du Comte Kinsky à Lord Pagett, ddo. Vienne, 3 Juillet 1698.

«Pour ce, qu'est de la Pologne, V. E-ce verra de la cy jointe copie de la lettre de çe Roy à l'Empereur qu'il ne s'oppose pas au congrés, mais aussi ne se declare-t-il pas sur l'acceptation où le rejet de l'uti possidetis».

stăruia pentru pace. El i-a mulţumit Impĕratuluĭ cu căldură pentru comunicarea baseĭ negoţierilor de pace, dar în acela-şĭ timp împintena pe rĕsboinicul stăpânitor al Rusieĭ să o respingă şi a trimis şi la Viena un ambasador special, pentru-ca să obţie rĕspingerea orĭ modificarea eĭ. Acest ambasador extraordinar, Episcopul de Kiew Jan Gomolinski, a sosit pe la sfîrşitul luneĭ Maiŭ la Viena şi a presentat Impĕratuluĭ atât verbal, cât şi în scris cererea acésta formulată în patru puncte [1]).

„Conform cu stipulaţiunile tractatuluĭ de alianţă, în vîrtutea căruia nicĭ unul dintre aliaţĭ nu póte să încépă negoţierĭ cu duşmanul fără de ceĭ-l'alţĭ, Regele stăruie, ca Curtea din Viena să ţie în sfinţenie acest principiŭ şi pentru maĭ mare siguranţă cere să i se dee o recunóştere făcută în scris a acestuĭ obligament, care pretinde neapărat şi participarea Mareluĭ Duce de Moscva la tractatul de pace făcut în comun".

„De óre-ce se lucréză apoĭ, ca prin ajutorul ambasadorilor puterilor mijlocitóre să se obţie pentru *uniĭ* dintre aliaţĭ condiţiunĭ maĭ avantagióse decât pentru *alţiĭ*, ear din acésta resultă pentru Polonia temerea, că va trebui să se mulţuméscă numaĭ cu dărâmarea Cameniţeĭ, un lucru şi de altminterĭ gróznic, Regele şi Senatul declară sĕrbătoreşte, că nu se vor lăsa să fie compensaţĭ nicĭ cu dărâmarea Cameniţeĭ, nicĭ cu restituirea eĭ în stare nevătămată, ba nicĭ cu acordarea părţiĭ ocupate din Moldova [2]). Sunt ştiute de toţĭ jert-

---

[1]) Copia Propositionis Ablegati Polonici circa negotium Pacis cum Turca, ddo 5 August 1698.

[2]) «*Testari enim Deum* Suam Regiam Maiestatem Dominum «meum Clementissimum et integrum Senatum nomine Republicæ,

vele colosale, pe care le-a adus regatul, şi perderile de care el e ameninţat numaĭ în urma statorniciei luĭ în sfînta alianţă. Lipsită de flórea oştirilor sale în rĕsboiul alianţeĭ, ţara se ofileşte vĕḑênd cu ochiĭ şi întregul organism al statuluĭ tângeşte decând sâmburele puteriĭ luĭ a fost sfărâmat în expediţiunile făcute la Viena, în Basarabia (saŭ Bugĭac) şi în Moldova, ca să nu se maĭ facă amintire despre altele. Regatul a jertvit fără de părere de rĕŭ în folosul sfinteĭ alianţe oraşele Kiev şi Smolensc cu provinciile lor, aceste marĭ părţĭ din trupul Poloniei. Prin necurmatele tăbĕrîrĭ ale oştiriĭ aŭ sărăcit satele, ear prin năvălirile de pradă ale Tătarilor aŭ fost pustiite câmpiile. Rĕsboiul âncă tot încins a mistuit doue sute de milióne (flor. polonesĭ) şi pe lângă aceste i se maĭ cuvine şi armateĭ o restanţă de 30 milióne ca solde âncă neplătite. Dacă pacea n'ar aduce dar o compensaţiune echitabilă pentru jertve atât de marĭ, Polonia ar fi nevoită să privéscă cu părere de rĕŭ le sângele stropit fără de folos, în tocmaĭ ca o lampă aprinsă, care, luminându-le altora, se mistuie însa-şĭ pe sine [1]. De aceea republica Poloniei cere de la Curtea din Viena deplina luare în consideraţiune a condiţiunilor eĭ de pace, pe care le va comunica la timp".

«non modo demolitione, sed neque salvâ et totali restitutione «Cameneci, *neque possessae Moldaviœ concessione acquietandos* «*fore*.

[1]) «Alias dolende non nisi effusi Nobilitaris sanguinis prosta-«rent inditia, et *fumans candela illa, quae alijs inserviendo, in se ipsa consumpta manet*.

Ţiind apoĭ sémă de istovirea din ce în ce maĭ mare a Turcieĭ şi de împregĭurarea, că acésta va trebui s'o facă maĭ îngăduitóre, toţĭ aliaţiĭ pot să spere maĭ târḑiŭ o pace maĭ gloriósă şi maĭ avantagiósă ; de aceea Regele Polonieĭ nu şi-a cruţat visteria şi a făcut întinse pregătirĭ de rĕsboiŭ. Merită atenţiune şi importanta consideraţiune, că Pórta, reîmprospĕtându-şĭ puterile după încheerea păciĭ şi scoţând din joc cele-l'alte puterĭ, se va arunca cu tóte puterile eĭ asupra Impĕratuluĭ rĕmas singur [1]), şi acesta va avé atuncĭ o posiţiune de tot grea.

Dar cu tóte aceste maĭ bune şanse, pe care ar puté să le aibă maĭ târḑiŭ, Polonia nu respinge nicĭ acum pacea, numaĭ dacă ea e onorabilă şi folositóre".

„Cât pentru alegerea localităţiĭ pentru congres, Regele ar da maĭ bucuros preferinţa oraşuluĭ de reşedinţă Viena. Cu o altă localitate nu s'ar puté învoi decât în casul, că negoţierile nu se vor face în presenţa uneĭ autorităţĭ subordonate, cum sunt, de exemplu, comandanţiĭ în tabĕră, căcĭ el, dintre suveraniĭ aliaţĭ, singurul care ĭese în persónă la rĕsboiŭ, ca să supravegheze mersul rĕsboiuluĭ din apropiere, póte cu tot dreptul să pretindă consideraţiunea, ca în presenţa luĭ să se deschidă congresul".

Invederata asemĕnare dintre punctele de vedere şi

---

[1]) «Considerando insuper, nè conclusâ pace fractas hostis col«ligat vires, *easque contra Sacr-mam Cœ-am M-tem Dominum «meum Clementissimum, omissâ contra alios Principes hosti«litate,* maximè cum adversa etiam sub velamine conclusæ pacis «semper ad res omnes invigilet hostilitas, convertat *cum quo «difficilior postmodùm foret lucta».*

argumentele Poloniei și ale Rusiei contra păcii și în deosebi ameninţarea, că într'un proxim rĕsboiŭ cu Turcii i se va refusa Impĕratului ori-şi-ce ajutor, ar face să se cunóscă mâna sgândăritóre a Ţarului la Curtea din Varşovia chiar în casul, că nu am avé şi alte ştiri despre oposiţiunea comună a ambelor capete încoronate contra intenţiunilor Impĕratului; deosebirea e numai, că Regele August nu se pronunţă atât de hotărît ca Curtea de la Moscva contra ori-şi-cărei încercări de a încheia pacea în present, ci opunea un veto din partea sa numai contra unei compensaţiuni atât de insuficiente; de asemenea el n'a declarat, că nu-şi va trimite representantul la congres, ci şi-a făcut reservele numai în ceea ce priveşte resultatul pentru regatul sĕŭ nefavorabil ce ar puté să aibă congresul. Intinsele pregătiri de rĕsboiŭ, cu care se fălia, eraŭ deci numai figuri poetice menite a intimida pe Impĕratul; ele înse aŭ rĕmas zadarnice faţă cu Viena, care cunoştea bine starea lucrurilor.

Rĕspunsul dat din Viena la aceste a fost plin de dignitate şi cumpĕnit, dar totodată şi hotărît şi prudent. „Dacă întréga viéţă a Impĕratului şi Domnia lui întrégă sunt dovadă despre stăruinţa lui de a împlini în tótă conştiinţa îndatoririle luate asupra sa prin tractate, acésta s'a dovedit cu prisos mai ales în timpul actualului rĕsboiŭ prin opintiri făcute ani de ḑile de a rĕndul cu cheltuieli enorme, pentru-ca prin divertirea inimicului să lesnéscă soţilor sĕi de luptă urmărirea propriilor sale scopuri, ba chiar şi prin îmbărbătarea tovarăşilor şovăitori (adecă Polonia). Tocmai de aceea nu e de înţeles, de ce Polonia cere o nouă şi superfluă

obligaţiune luată de Impĕratul în scris. Curtea din Viena nu a cerut pentru sine alte condiţiunĭ decât pentru coaliaţiĭ eĭ, şi acestora le rĕmâne dată putinţa, ca în congres să-şĭ validiteze potrivit cu timpul şi cu împregiurările pretensiunile, pe care guvernul împĕrătesc promite a le sprigini cu tóte mijlócele raţionale şi priincĭóse. Ar fi înse lucru pe cât de inhuman, pe atât de necreştinesc de a refusa negoţierile propuse de inimic pentru curmarea vărsăriĭ de sânge; prin acésta înse pacea nu e nicĭ pe departe încheiată; dacă dar ea nu va puté să se închee cu onóre şi cu siguranţă, nu va lipsi nicĭ timpul, nicĭ ocasiunea de a reîncepe lupta, când sunt la îndĕmână puternice mijlóce de rĕsboiŭ. Viiŭ mulţumit de întinsele pregătirĭ de rĕsboiŭ ale Poloniei, Impĕratul a făcut şi el pregătirĭ grandióse, ca să ţie în Ungaria pept cu inimicul şi să-l depărteze de la hotarele aliaţilor“.

„Cât, în sfîrşit, pentru localitatea congresuluĭ, Pórta nu voieşte să-şĭ trimită plenipotenţiariĭ maĭ departe de cât cel mult la Salankemen şi le-aŭ pus mijlocitorilor la disposiţiune o localitate în câmp deschis, unde şedinţele se vor ţiné sub corturĭ, şi, fiind vorba de un lucru secundar, atât Curtea din Viena, cât şi Veneţia s'aŭ învoit cu acésta. Discuţiunile nu se vor începe dar şi nu se vor urma nicĭ sub conducerea uneĭ autorităţĭ subordonate, nicĭ în presenţa vre-unuĭ comandant, ci pe un teren aşeḑat la mijloc, între cele doue oştirĭ şi fie stăpânit de ambele părţĭ, fie tuturora comun, ear mijlocitoriĭ vor lua posiţiune la deopotrivă depărtare de toţĭ. Ţiind decĭ sémă de urgenţa timpuluĭ şi a împregiurărilor, Regele să-şĭ trimită representanţiĭ provĕḑuţĭ

cu plenipotenţe suficiente până cel târḑiŭ la 15 Septemvrie la locul congresuluĭ, căcĭ altfel Impĕratul respinge orĭ-şi-ce rĕspundere în ceea ce priveşte urmările [1]).

Nesatisfăcut prin acest rĕspuns, care nu garanta Poloniei mult dorita sporire teritorială, ci o făcea, din contra, atîrnătóre de împregĭurările schimbăciόse şi de dispoziţiunile plenipotenţiarilor turceştĭ, Regele August II. şi-a concentrat oştirea saxonă-poloneză la Lemberg, pentru-ca cel puţin prin o cucerire făcută în ora a un-spre-ḑecea să dee baseĭ stabilite pentru negoţierĭ un caracter favorabil şi pentru regatul sĕŭ. Temerea înse, ca nu cum-va să rĕmâie singur şi fără de nicĭ un aliat în faţa întregeĭ puterĭ turceştĭ, l'a oprit în executarea planurilor sale de atac asupra Moldoviĭ, asupra Bugĭaculuĭ orĭ asupra Cameniţeĭ, şi el a rĕmas cuprins de o penibilă nehotărîre, stĕpânit de o potrivă de pornirea spre faptă şi de temerĭ pentru viitor [1]). El a pus în cele din urmă mâna pe pană în loc de a lua arma, s'a adresat la Papa ca girant al sfinteĭ alianţe şi s'a plâns cu amărîciune contra Impĕratuluĭ şi contra Veneţieĭ, care aŭ primit posesiunea actuală drept basă pentru negoţierile de pace. „Ear dacă pacea dorită se va încheia pe basa acésta, afacerile Polonieĭ şi stările eĭ de lucrurĭ nu ar fi putut să ajungă prin nimic în o maĭ prόstă stare decât prin sfînta alianţă. Căcĭ Regatul polones, fiind despărţit de duşman prin pustiurĭ

---

[1]) Copia Resolutionis Caesareae pro Ablegato Polonico circa negotium pacis cum Turca. Vienae, 14 Augusti 1698.

[2]) Zaluski, Epistolarum historico familiarium. Brunsbergae 1711, vol. II, pag. 601—603.

şi ţinut mereŭ de năvălirile Tătarilor din Crimea şi de ale celor din Bugĭac în emoţiune, nu va puté să se aştepte în vîrtutea acesteĭ base să-şĭ sporéscă posesiunile decât cu câte-va neînsemnate localităţĭ din Moldova şi astfel cu tóte că provinciile eĭ aŭ fost pustiite cu desevîrşire de duşmanĭ, cu tóte că a cedat teritoriile aşeḑate dincolo de Nipru, cu tóte că a predat întinsele ducate Kiew, Smolensk şi Cernikow Mareluĭ Duce de Moscva, pentru-ca să-l câştige pentru sfînta alianţă, cu tóte cheltuielile de rĕsboiŭ de 200 milióne (fl. pol.) şi âncă 30 milióne restanţă de soldă el nu se va alege cu nimic. Pe cât de uşor le este celor-l'alţĭ doĭ aliaţĭ, pe atât de dureros iĭ este Polonieĭ să renunţe la Cameniţa, acéstă chee a regatuluĭ şi moştenirea luĭ de veacurĭ; şi oştirile poloneze ar cuceri şi acum cetatea acésta, dacă precipitatele şi aprópe impusele negoţierĭ de pace nu ar scóte cu puterea din mânile Polonesilor acéstă causă aluĭ Dumneḑeŭ şi a Creştinĕtăţiĭ şi n'ar arunca asupra regatuluĭ cea maĭ mare ruşine dimpreună cu deplina lipsă de nădejde. Dacă dar Polonia va trebui să iasă din pacea acésta, ce-ĭ drept, nu fără de onóre şi fără de credinţă, dar fără de folos şi fără de compensaţiune, ea va şti la timpul cuvenit să-şĭ dee sémă, cine e urḑitorul nenorociriĭ şi al perderilor eĭ. Nicĭ o dată Papa nu va puté consimţi, ca pe basa posesiuniĭ actuale să i se decreteze Polonieĭ de dragul sfinteĭ alianţe numaĭ suferinţe, strîmtorărĭ şi pustiurĭ de curênd produse drept singură achisiţiune şi singur câştig. Nicĭ o dată el nu póte să admită, ca în vîrtutea aceleia-şĭ legăturĭ, care presupune egala împărţire a avantagelor şi a pagubelor, uniĭ dintre ceĭ însoţiţĭ să ajungă la

bucuriĭ, ear alţiĭ numaĭ la lacrĕmĭ. Papa e decĭ rugat ca girant şi ocrotitor al alianţeĭ şi ca părinte obştesc al Creştinĕtăţiĭ să apere cu tot din adinsul pe Rege şi pe regat contra opereĭ de pace ce s'a pus la cale şi să-şĭ câştige recunoştinţa amêndurora printr'un arbitriu pe cât de drept, pe atât de graţios" [1]).

In acela-şĭ spirit, dar în formă după aparenţă maĭ cruţătóre a reclamat Regele August la Impĕratul contra baseĭ alese pentru negoţierile de pace. „Ce folos póte, — întrébă el, — să resulte în virtutea sfinteĭ alianţe pe basa acésta pentru ţara greŭ încercată şi ajunsă aprópe de marginea peiriĭ, dacă drept compensaţiune pentru pagubele nemĕsurate nu i se ofere decât incorporarea câtor-va semi-fortăreţe din Moldova. In ce consistă gloria şi siguranţa acesteĭ păcĭ, dacă Cameniţa, zidul de apărare al creştinĕtăţiĭ, moşia ereditară şi podóba Polonieĭ timp de patru sute de anĭ, nu merită nicĭ măcar atâta consideraţiune, pentru-ca predarea eĭ în stare nevătămată cătrĕ Creştinĭ să fie condiţiune neapărată? Asemenea pace nu e pace, ci numaĭ un fitil pentru aprinderea în curênd a unuĭ noŭ rĕsboiŭ contra regatuluĭ, care e înăbuşit numaĭ printr'un subţire strat de cenuşă. Impĕratul e rugat, în numele dreptăţiĭ, al fidelităţiĭ de aliat şi al intereselor comune să se gândéscă la consequenţe şi să ţie în negoţierĭ de posiţiunea şi de interesele Polonieĭ astfel sémă, ca ea să nu fie nevoită a se căì pentru-că a intrat în sfînta alianţă şi de a-ĭ fi dat spriginul eĭ, şi ca să nu se

[1]) Copia Literarum Regis Poloniae ad Summum Pontificem, ddo. in suburbijs Leopolis, die 21 Augusti 1698.

pună în joc prietenia pe cât de veche, pe atât de sinceră a acestei ţĕrĭ, care a încheiat alianţa cu Impĕratul nu numai spre binele creştinătăţiĭ, ci tot odată şi spre folosul sĕŭ [1]).

Apelul stăruitor şi serios al Regeluĭ a fost spriginit prin vorbele eloquente şi nu maĭ puţin stăruitóre ale luĭ Gomolinski, ambasadorul de la curtea împĕrătéscă.

Un memoriŭ amĕnunţit şi predat Impĕratuluĭ a desfăşurat încă o dată în mod sistematic felul de a vedé al Polonieĭ din punctul de vedere al dreptuluĭ şi al politiceĭ [2]).

Ambasadorul a resumat reclamaţiunea principală a Polonieĭ în faptul, că basa negoţierilor de pace a fost primită pentru *tóte* puterile aliate, dar *fără* de consimţĕmêntul lor şi astfel *unora* dintre ele, care nu şi-aŭ dat consimţĕmêntul, li s'a impus ca lucru stabilit o cinosură, care se pretinde a fi deopotrivă priinciósă pentru interesele şi utilitatea *tuturora*. In acéstă procedere Curtea din Varşovia găseşte o învederată călcare atât a disposiţiuniĭ clare din tractatul de alianţă încheiat de ea la 1684, în virtutea căruia nicĭ unul dintre aliaţĭ fără de consimţimêntul şi fără de participarea celor-l'alţĭ nu póte să închee pacea, fie ea orĭ-şi-cât de

---

[1]) Copia Literarum Regis Polonie ad Caesarem, ddo. in suburbijs Leopolis, die 21 Augusti 1698.

[2]) Tractatul de alianţă defensivă şi ofensivă încheiat la 5 Martie 1684 între Impĕratul, Regele Polonieĭ şi Republica Veneţieĭ dispune pentru casul acesta următórele:

Art. V. «In societate itaque belli offensivi permanentes Partes «nullo modo et prætextu seorsivè, etiamsi optima, votiva et ma«ximè favorabilis alterutri illarum esset oblata, acceptabunt pa«cem. *nisi simul et semel in eandem omnes tres consenserint* «*eandemque acceptaverint*».

favorabilă pentru dênsul [1]), cât și a tractatuluĭ încheiat de Impĕratul cu Ţarul, care stipulézā, că niciĭ una din părţile aliate nu are dreptul să procédă unilateral, fără de a fi anunţat la timp pe soţiĭ sĕĭ și fără de participarea lor, fie la începerea negoţierilor cu inimicul, fie la încheiarea păciĭ cu el [2]). De óre-ce dar nicĭ nu s'a cerut, nicĭ nu s'a așteptaptat consimţĕmêntul cabinetuluĭ polones și al celuĭ moscovit pentru stabilirea baseĭ negoţierilor de pace, ci li s'a făcut numaĭ comunicare despre stabilirea eĭ, ambasadorul consideră procedarea Impĕratuluĭ ca nejustificată, fiind-că în vîrtutea tractatuluĭ de alianţă se cere nu numaĭ comunicarea, ci totodată și discutarea împreună și hotărîrea unanimă spre a intra în negoţierĭ cu inimicul, ear acésta chiar dintru început, ear nu numaĭ la încheerea negoţierilor. Obiecţiunea, că stabilirea baseĭ negoţierilor e numaĭ introducerea (praeliminaria) întregeĭ opere de împăcare, este și ea tot atât de fără temeiŭ, căcĭ Polonia, din

---

[1]) Tractatul de alianţă aluĭ Leopold I. cu Ţarul Petru I. (Viena, 8 Fevruarie 1697) dispune următórele:

III-tio «Fœdere hoc durante nullus fœderatorum *sine alterius* «*foederati præscitu* pacem cum hoste communi concludet. Si «verò uni ex Contrahentibus honestæ pacis conditiones offerentur, «eas quidem foederatus ille audire, et de ijsdem tractationem in«stituere poterit, hâc tamem expressâ lege ut de propositis con«ditionibus reliquos foederatus sine morâ edocere, simulque om«nes eo tractatu comprehendere et includere, nec non ipsis om«nia quæ porrò agantur, de tempore ad tempus communicare «teneatur».

[2]) Art. VI. dispune, că prin acest tractat nu se face nicĭ o modificare saŭ schimbare în singuratecele disposiţiunĭ ale alianţeĭ sfinte încheiate de Impĕratul cu Polonia și cu Veneţia.

contra, vede în ea esenţa şi adevĕratul punct de gravitaţiune al întregeĭ negoţierĭ şi trage conclusiunea, că dacă actuala stare a posesiuniĭ are să fie criteriul şi mĕsura definitiveĭ întinderĭ teritoriale, atuncĭ nu-ĭ maĭ rĕmâne decât să preciseze felul posesiuniĭ şi să constate astfel, că regatul a fost neîndoios jignit în interesele luĭ. Memoriul arată apoĭ, că primirea acesteĭ base pentru negoţierĭ trebue neapărat să înlăture tóte pretensiunile Poloniеĭ atât asupra provinciilor răpite, cât şi asupra Cameniţeĭ, căcĭ Turcilor li-e destulă pavĕză starea posesiuniĭ, ca să respingă cu succes tóte pretensiunile teritoriale ale Regatuluĭ, ba, de rea credinţă, cum sunt, vor presenta drept lucru legitim şi refusarea dărâmăriĭ Cameniţeĭ, pe care o ofer acum. Chiar şi intervenirea Impĕratuluĭ la congres în favorul Poloniеĭ faţă cu rîvnirile a tóte cotropitóre [1]) ale inimiculuĭ va avé să învingă greutăţĭ cu mult maĭ marĭ decât cele ce-ar fi întîmpinat Regele fără de acéstă precipitată basă de negoţierĭ, căcĭ, înlăturată fiind basa acésta, ar fi putut să validiteze cu mult maĭ uşor pretensiunile Poloniеĭ. Gomolinski a pus în evidenţă şi consideraţiunea, că prin acéstă basă de negoţierĭ Regele trebue să pérdă nădejdea şi curagiul pentru recucerirea provinciilor poloneze răpite de duşman, eară el, neţiind sémă de sănĕtatea sa şi de enormele cheltuielĭ de înarmare, a ĭeşit la rĕsboiŭ, ca să pórte lupta pentru Dumneḑeŭ, a înarmat oştirĭ puternice cu intenţiunea de a sili pe inimic să închee o pace pentru imperiŭ şi pentru Polonia de o potrivă de gloriósă, şi a domolit cu cele

---

[1]) Hostes orbis helluones.

maĭ marĭ încordărĭ personale şi pecuniare valurile furtunóse ale statuluĭ sĕŭ numaĭ pentru-ca să pótă avé mână maĭ liberă pentru continuarea sfîntuluĭ rĕsboiŭ, care promitea un rod bogat atât pentru fericirea creştinĕtăţiĭ, cât şi pentru mărirea luĭ Dumnedeŭ. Intrégă acéstă desfăşurare de puterĭ se prăbuşeşte înse inevitabil în faţa baseĭ pripit alese pentru negoţierĭ, ear Regele, preocupat deopotrivă de onórea sa şi de a Impĕratuluĭ, trebue să renunţe cu durere la planurile în zadar croite. Dar nu maĭ puţin ar suspina şi Polonia, care pentru gloria şi binele Impĕratuluĭ atât de adeseorĭ a purtat armele gloriόse şi anume la apărarea Vieneĭ a scris cu sângele inimiĭ eĭ pe petri şi pe pământ, cât de adâncĭ iĭ sunt simpatiile şi devotamentul, ar suspina acéstă Polonie, dacă drept resplată pentru enormele cheltuielĭ şi pentru jertvirea nobilimiĭ sale sub sabia duşmanuluĭ s'ar alege cu mânile góle [1]). Ear dacă printre imperialĭ s'a scos vorba, că Polonia are să-şĭ atribue numaĭ sie-şĭ, dacă, nefavorisată de norocul rĕsboiuluĭ şi în urma disposiţiuniĭ luĭ Dumnedeŭ, nu a recucerit în timpul acestuĭ rĕsboiŭ nicĭ una din ţĕrile, care i-aŭ fost răpite de duşman, Polonia consideră drept cel maĭ mare merit al eĭ, că în tot timpul rĕsboiuluĭ şi-a scos în interesul Impĕratuluĭ la luptă oştirile, a risipit armatele inimiculuĭ, a oprit prin isbiturile eĭ pe

[1]) «Gemet Polonia illa, quæ Gloriosissimae Mttis V-ræ nomini «toties militavit, *sanguineque proprio ad Viennam defensam «fuso lapidibus tellurique inscripsit quanto amore et reverentiâ «in M-tem V-ram feratur*. Gemet, inquam, ubi in recompen«sationem tot sumptuum suorum et abreptæ Nobilitatis armis «hostilibus, nihil se acquisivisse videbit».

Tătarĭ de a năvăli în Ungaria şi de a se arunca cu numĕrul lor covîrşitor asupra trupelor împĕrăteştĭ şi astfel a suferit, se înţelege, perderĭ teritoriale, tîrîrĭ în robie, pustiirĭ ale oraşelor şi ale satelor, precum şi perderea sângeluĭ nobilimiĭ sale.

Pe expunerea acésta s'a răḑĕmat ambasadorul spre a face următórea cerere:

a) Curtea din Viena să binevoiască a porni negoţierĭ asupra baseĭ negoţierilor de pace şi a-ĭ da Regeluĭ un expedient contra inconvenientelor baseĭ de actuală posesiune, — ceea ce va să ḑică — să schimbe unilateral şi cu de la sine putere basa formal acceptată pentru negoţierĭ;

b) Plenipotenţiariĭ împĕrăteştĭ să nu plece la deschiderea congresuluĭ de pace până-ce nu va fi sosit la locul congresuluĭ şi marele ambasador polonez, care a primit târḑiŭ înştiinţare despre începerea congresuluĭ;

c) Să nu se încépă, în sfîrşit, negoţierile de pace în absenţa plenipotenţiaruluĭ polones.

Neînduplecat în o cestiune, în care atât interesele propriĭ, cât şi obligamentul luat faţă cu inimic opriaŭ orĭ-şi-ce slăbiciune, Leopold I. i-a rĕspuns Regeluĭ Poloniеĭ în mod pe cât de hotărît, pe atât de cruţător [1]).

„Dureros atins, — scrie el, — precum e, de puţina achisiţiune teritorială şi de prospectele nu prea adimenitóre ale Regeluĭ, el ar fi intervenit cu stăruinţă încă înainte de congresul de pace şi în discuţiunile urmate asupra cestiuniĭ prealabile, ca să i se facă regatuluĭ

---

[1]) Copia Literarum Caesarearum, Regi Poloniae ad suas de 21 Augusti datarum, ddo. Eberstorfij, 27 Sept. 1698.

concesiunĭ maĭ întinse şi maĭ priincióse, dacă starea actuală a ţĕrilor sale, a alianţeĭ şi a creştinĕtăţiĭ i-ar fi dat încrederea, că e cu putinţă să i se dicteze inimiculuĭ neînfrânt âncă, ba în urma infructuosităţiĭ campanieĭ din acest an a aliaţilor devenit chiar maĭ presumpţios şi fără de negoţierĭ pacea. Ţiind înse sémă de nesiguranţa timpurilor actuale şi âncă maĭ mult de a celor viitóre, ţiind sémă de firea îndoiósă a noroculuĭ în rĕsboiŭ, a socotit, că ar fi pe cât de primejdios, pe atât de inechitabil să refuse ocasiunea oferită de inimic pentru negoţierile de pace, ear pe de altă parte era pentru creştinĕtate de mare folos, ca âncă înainte de negoţierile de pace să se obţie de la Turcĭ recunóşterea posesiuniĭ teritoriilor cucerite, ceea ce totdeauna a fost punctul de plecare şi de încheere în tractatele cu Turcia. Până la încheerea tractatuluĭ de pace rĕmâne cu tóte aceste pentru armele poloneze destul timp, ca să iee în stăpânire Cameniţa orĭ alte teritoriĭ, şi dacă aceste cucerirĭ vor rĕuşi, Polonia va puté fără îndoială să le arunce'n cumpănă spre a pretinde'n congres concesiunĭ însĕmnate, pentru-ca să fie împedecată în acésta prin aceea, că împĕratul a acceptat basa păciĭ. Urmând decĭ sfatul bine chibzuit, Regele să-şĭ dee silinţa de a câştiga pe calea negoţierilor comune ceea ce până acum zadarnic a urmărit prin arme şi ceea-ce, dacă nu se va realisa âncă în cursul acestuĭ an, maĭ târḑiŭ din causa multor pedecĭ, care se îngrămădesc în tóte direcţiunile, va fi peste putinţă. I se promite de altminterĭ şi acum, ca maĭ nainte, Polonieĭ, că după timp şi împregĭurărĭ, atât Impĕratul, cât şi am-

basadoriĭ sĕĭ vor interveni în interesul pretensiunilor Poloniеĭ şi le vor sprigini".

Ancă maĭ amĕnunţit şi maĭ desluşit a fost rĕspunsul dat de Impĕratul tot atuncĭ ambasadoruluĭ Gamolinsky, ale căruia reclamaţiunĭ aŭ fost examinate şi resfrânte una câte una [1]). Curtea din Viena nu contestă de loc, stipulaţiunea tractatuluĭ invocată de ambasador ca argument principal, în virtutea căreia pacea separată era inadmisibilă, fie ea orĭ-şi-cât de favorabilă, şi admisă e numaĭ pacea colectivă încheiată cu consimţĕmêntul *tuturor* aliaţilor şi de toţĭ primită, dar tăgăduieşte, că ea póte să fie aplicată în acest cas. Căcĭ e lipsită, aşa se ḑicea la Viena, de orĭ-şi-ce întemeere reală învinovăţirea, că Impĕratul fără de ştirea şi fără consimţĕmêntul coaliaţilor, decĭ cu de la sine putere a început negoţierĭ, ba chiar a încheiat pace cu inimicul. Abstracţiune făcând adecă de împregĭurarea, că pacea nu e încă încheiată, Impĕratul se răḑĕma pe fapte, care sunt încă viĭ în amintirea tuturora, că încă în anul 1688 regele Sobiesky şi-a declarat hotărîrea de a negoţia cu inimicul şi'n urmă a făcut acea-şĭ declaraţiune prin ambasadoriĭ sĕĭ Raczinski şi Los; că şi Regele August II. în rĕspunsul sĕŭ de la 31 Maiŭ anul curgător decum să fi rĕspins deschiderea conferenţelor de pace, a promis că va trimite fără de întârḑiere plenipotenţiarul sĕŭ la congres, — tot fapte, care nu lasă nicĭ o indoială asupra consimţĕmêntuluĭ Poloniеĭ pentru începerea negoţierilor de pace.

---

[1]) Copia Resolutionis Caesareae pro Ablegato Polonico, ddo. Viennae, 27 Septembris 1698.

Trecând apoĭ după têrîmul dreptuluĭ pe cel politic, Impêratul recunóşte, ce-ĭ drept, meritele regatuluĭ pentru apărarea Vieneĭ, dar le socoteşte âncă de maĭ nainte compensate prin meritele tot atât de marĭ, pe care şi li-a câştigat armata împĕrătéscă prin scăparea Cracovieĭ şi prin apărarea independenţeĭ Polonieĭ [1]. Dureros lucru e în tot casul, — urméză Impĕratul, — din punctul de vedere al achisiţiunilor teritoriale, pe care le pretinde Polonia, lipsa de succese militare ale eĭ; în maĭ multe rêndurĭ înse i s'aŭ dat ocasiunĭ priinciόse, ca să-şĭ însuşéscă provinciĭ întregĭ, căcĭ aprόpe în fie-care an întréga putere armată a inimiculuĭ se arunca cu tótă mânia asupra Ungarieĭ, unde ea în maĭ multe rêndurĭ a suferit grόznice înfrângerĭ în luptă cu trupele austriace, cu marĭ perderĭ, se înţelege, şi pentru aceste. Că regatul n'a ştiut să se foloséscă de favorul momentuluĭ, acésta e dispoziţiunea sorţiĭ, ear nu vina Impĕratuluĭ, care, cu tóte că a fost atacat de Franţa, timp de aprόpe şase-spre-ḑece anĭ a purtat cea maĭ mare parte din sarcina sa de rĕsboiŭ sleindu-şĭ pe deplin visteria şi istovindu-şĭ până la extrem provinciile. De óre-ce apoĭ nicĭ prin sfînta alianţă, nicĭ prin vre-o altă învoială nu s'aŭ stabilit hotarele teritoriale (afară de cele ce se vor fi perḑênd în curgerea rĕsboiuluĭ), pe care coaliaţiĭ sunt obligaţĭ a şi le acorda uniĭ altora

---

[1]) Cui (Regno Poloniae) se oblatum ad Viennam auxilium non nimis debere, quam sibi ob assertam olim multo suorum sanguine Cracoviam et libertatem deberi, nunquam non (Sacra Caes. Mttas) lubenti animo recolit.

Acest ajutor a fost dat, precum preciséză protocolul de la 14 Sept. 1698, contra Svedieĭ.

âncă maĭ nainte de negoţierile de pace orĭ a şi le asigura de facto, Impĕratul, deşi numaĭ în urma stăruinţelor pacĭnice ale unora dintre aliaţĭ şi ale multora dintre Principiĭ germanĭ a declarat a fi şi din partea sa mulţumit, ca actuala posesiune să fie luată drept basă pentru negoţierile de pace, consideră a fi maĭ mult un merit decât o vină a sa, că nu a voit să încépă aceste conferenţe maĭ nainte de a se fi asigurat, că Polonia va puté să câştige fără discuţiune pe lângă Cameniţa, deşi póte-că în stare dărâmată, şi teritoriile cucerite în acest rĕsboiŭ. Ear acéstă învoială făcută de o atreia persónă nu póte să jignéscă regatul câtu-şĭ de puţin, şi iĭ este dată putinţa să-şĭ asigureze condiţiunĭ de pace maĭ avantagióse, şi nu iĭ va lipsi pentru acésta spriginul dat de Impĕratul după timp şi după împregĭurărĭ. Nu are înse să se trécă cu vederea, că nu numaĭ în genere favorul sorţiĭ e îndoios şi că în deosebĭ succesele armelor sunt totdeauna nesigure şi şovăitóre, dară fórte uşor s'ar puté întêmpla, ba după tótă probabilitatea chiar ne aflăm, — dacă o particulară îndurare a ceruluĭ nu se va pune la mijloc, — în ajunul uneĭ situaţiunĭ, în care *Impĕratul, dacă se va continua rĕsboiul, cu tótă buna luĭ voinţă nu va maĭ puté să scótă oştirĭ contra duşmanuluĭ.* Rĕmâne decĭ la matura chibzuire a Regeluĭ Poloniеĭ şi a Ţaruluĭ de Moscva, *dacă în asemenca cas n'ar trebui să se aştepte maĭ mult la perderea cuceririlor făcute şi a altor teritoriĭ decât la noue cucerirĭ* [1]). Sfatul şi

[1]) Omittere tamen pro candore suo et sincerissimo affectûs «studio non potest (Sac-a Cæs-a Mtas) quin dubiam fortunæ

rugămintea Impĕratuluĭ e decĭ şi de astă dată, ca Polonia să trimită cât maĭ curênd se va puté pe plenipotenţiariĭ eĭ cu condiţiunĭ bine chibzuite şi potrivite cu seriositatea situaţiuniĭ la congres. Cât pentrŭ cea din urmă dorinţă a Regeluĭ Curtea din Viena declară, că plenipotenţiariĭ împĕrăteştĭ aŭ fost reţinuţĭ atâta timp numaĭ aşteptând sosirea la Buda a ambasadoruluĭ polonez şi că astfel s'a ţinut pe din destul sémă de dorinţa Regeluĭ, încât numaĭ e nicĭ un cuvênt întemeiat pentru ca să se ĭee alte dispoziţiunĭ în privinţa acésta.

Cu anevoia s'ar fi putut exprima maĭ desluşit, deşi în formă cruţătóre, ameninţarea luĭ Leopold I. de a o părăsi pe Polonia îndărătnică, în cĭuda stipulaţiuniĭ clare a tractatuluĭ de alianţă, şi de a o lăsa singură şi lipsită de ajutor în faţa puteriĭ otomane. Pericolul isolăriĭ, nescădut câtu-şĭ de puţin prin perspectiva ajutoruluĭ moscovit, li se înfăţişa învederat tuturora atât la curtea regală, cât şi în alte cercurĭ hotărîtóre ale Polonieĭ, şi toţĭ eraŭ cuprinşĭ de nelinişte, de îngrijire şi de penibilă nehotărîre, care chiar şi în faţa oştiriĭ ce stetea gata de luptă făcea peste putinţă o energică acţiune independentă. Polonia *părea* puternică câtă vreme se rădĕma pe puterea Impĕratuluĭ; părăsită de acesta

«aleam et incertos bellorum euentus ob oculos Suæ Regiæ M-ti «ponat, Eiusdemque considerationi subjiciat, euenire posse, *imò «et probabiliter,* nisi Deus singulari gratiâ avertat, *immînere* «eos temporis articulos, *quibus Sacra Cas-a M-tas, etiam si «omninò vellet, et bellum duraret, nihil virium hosti objicere «posset.* Ouo casu an non Suæ Regiæ M-ti Poloniae et Potentis«simo Moscorum Tzaro *acquisitorum et aliorum locorum amis«sio potiùs timenda quàm novæ accessiones sperandæ sint, «illorum judicium erit.*

şi stând singură, se dedea pe faţă întrégа eĭ slăbiciune, care nu s'a produs, ci a ieşit numaĭ la ivélă, când s'a înlăturat scutul împĕrătesc ce-o acoperise. Ear dacă nu maĭ putea se conteze la spriginul militar al Austrieĭ, ţinea să se foloséscă cel puţin de ajutorul eĭ diplomatic în negoţierile de pace. Regele August a luat deci hotărîrea de a trimite representantul sĕŭ la congresul de pace de la Carlovĕţ şi a însărcinat pe Stanislau Malahovski, Palatinul de Posnania, să iee ca mare ambasador şi plenipotenţiar regal parte de negoţierile de pace [1]). Instrucţiunilor ce i s'aŭ dat le este, în genere, întipărită nota intenţiunilor încăpăţinate ale Polonieĭ asupra ţĕrilor române, precum şi a arteĭ diplomatice, care nu alege mijlócele, când vorba e să obţie prin vicleşug ceea ce n'a putut să câştige cu arma pe câmpul de luptă. Insărcinarea era, ca plenipotenţiarul să presente inimiculuĭ pretensiunile Polonieĭ în *treĭ* seriĭ şi să retragă prima serie şi apoĭ şi pe adoua, dacă e rĕspins, dar să persiste neînduplecat asupra serieĭ a treia, chiar şi cu preţul uneĭ rupturĭ. In prima serie se afla cererea pentru *cedarea către familia regală suverană a Polonieĭ a Muntenieĭ, a Moldoviĭ şi a Budjaculuĭ* în actuala lor întindere şi după actualele lor hotare, precum şi a Cameniţeĭ în stare nevătămată.

In casul, că duşmanul s'ar opune, ambasadorul avea pe de o parte să invóce primirea fără de consimţĕmên-

[1]) Plenipotentia Regis Poloniæ pro Magno Legato, Comite Stanislao Malachowski, ad tractandam cum Turcis pacem. Ddo. In suburbiis Leopolis 5-tâ Septembris 1698.

tul Regeluĭ a baseĭ de negoţierĭ în detrimentul Poloniei, ear pe de alta să scótă cu tótă exagerarea la ivélă meritele regatuluĭ pentru Impěratul şi pentru creştinătate şi să se consulte cu toţĭ plenipotenţiariĭ creştinĭ şi maĭ ales cu ceĭ austriacĭ [1]). Dac'ar fi să nu rěsbéscă cu aceste condiţiunĭ, el are să pretindă în *adoua* serie pe lângă Cameniţa acordarea *Moldoviĭ întregĭ* cu ţinutul Budjaculuĭ şi alungarea în Asia a Tătarilor din Budjac. In stadiul acesta i se impune chiar obligamentul de a invoca starea actualeĭ posesiunĭ, de óre-ce capitala Iaşĭ încă în anul 1686 a depus în faţa Regeluĭ Sobieski jurămêntul de credinţă şi i-a predat acestuia pe Metropolitul drept ostatec, decĭ acéstă cerere a Regeluĭ, după părerea Polonesilor, se radĕmă pe posesiunea de drept şi de fapt [2]).

In al treilea şi cel din urmă stadiŭ cererea Polonieĭ

---

[1]) Instructio Regis Poloniæ ad tractatum Pacis simultanée cum colligatis Christianorum ad una, et Porta Ottomannica ex altera partibus conciliandæ, Illustri et Magnifico Stanislao Malachowski, Magno Legato, atque Plenipotentiario Regio et Reipublicæ, data in Cancellaria Regni etc. Mense—anno 1698.

Din *Zaluski*, Epistolarum historico-familiarium tomo II-do Brunsbergæ.

[2]) Intre altele are să se facă amintire şi despre diversiunea făcută de Generalissimul Iablonowski în dosul Turcilor în favorul urmateĭ împěrăteştĭ.

. . . factae perutiles pro Serenissimo Imperatore diversiones: uti testatum expugnatum Budinum, eo anno, quo Illustris ac Magnificus Dux Jablonovius, post sylvas Bukovienses (?) exercitibus turcarum cum Seraskiero atque Crimensibus. Bialogrodensibusque Tartaris cum Hano accurens, memorabili per continuos novem dies conflictu eosdem fatigavit, ac aperta sibi per *itinera insuperabilia Bukoviensia viâ illusit*; . . .

se mărginia la restituirea în stare nevătămată a Camaniţeĭ şi la *acordarea teritoriilor şi districtelor din Moldova, care aŭ fost cucerite şi sunt âncă ocupate de trupele polonese* şi anume a districtelor *Czernihov* (probabil Cernăuţĭ), Sucéva, Hotin şi Soroca între vechele lor hotare şi cu tóte teritoriile ce se ţin de ele, încât hotarul să-l formeze pentru viitor spre Turcia cursul Nistruluĭ până în Marea Négră. De la acéstă pretensiune făcută în al treilea stadiŭ nu are ambasadorul în nicĭ un cas să se abată fără de o aprobare specială a regeluĭ, pe care va avé să o céră la nevoie [1]. Pentru-ca să obţie cu atât maĭ sigur şi maĭ uşor aceste sporirĭ de teritoriŭ, ambasadorul e îndrumat să céră sfat şi ajutor de la amicĭ şi de la duşmanĭ, fără deosebire, şi să pună în joc intervenirea atât a Hanuluĭ tătăresc, cât şi a ambasadorilor puterilor maritime mijlocitóre, aluĭ Tököly nu maĭ puţin decât a plenipotenţiarilor împĕrăteştĭ, aluĭ Mavrocordat ca pe a ambasadoruluĭ Moscovit, pentru-ca astfel să realiseze scopurile Poloniеĭ. Indeosebĭ înse el are să-şĭ dee silinţa de a-şĭ asigura încrederea amicală şi conlucrarea energică a

---

[1]) 7-mo «Pro *tertio* et ultimo gradu, supposito semper integrè «restituendo Cameneco, atque abolitione omnium Pactorum, et «cujusvis prætensionis, ut jam supra insinuatum est, persistet «circa *Territoria et districtus Moldaviæ actualiter à nostris «militibus et præsidijs possessos, videlicet circa Cernichovien«sum, Socaviensen, Cholimensem et Sorocensem,* juxta suos «limites antiquos, et dependentias ita, ut limes sit ulterior flu«vius Tyras protensivè ad mare nigrum; ab eo gradu non pote«rit dimoveri, nec habebit facultatem, nisi prius acceptâ a Sacra «Regia Majestate novâ resolutione, casu quo illa necessaria foerit».

plenipotenţiaruluĭ Moscovit, a căruia nemulţumire cu basa acceptată pentru negoţierĭ se concordă prea mult cu a Polonieĭ, pentru-ca să nu se impună de la sine o comunitate de năsuinţe şi o solidaritate de scopurĭ între ceĭ doĭ ambasadorĭ nemulţumiţĭ [1]).

Spre acest pas important, dar după tóte semnele nepotrivit cu interesele Polonieĭ Regele August, deşi numaĭ în silă, a fost împins din Viena cu mână pe cât de blândă, pe atât de prudentă şi de sigură. Dacă a contribuit mult pentru ridicarea în tronul Polonieĭ a Principeluĭ electoral de Saxonia, Cabinetul împĕrătesc ţinea să ia şi ródele spriginiriĭ sale încoronate de succes trăgând pe noul Rege în cercul promovatorilor principalĭ aĭ intereselor austriace. Apărarea cu tot din adinsul a intereselor catolice faţă cu năzuinţele protestante ale Franţeĭ, ale Svedieĭ şi ale Brandenburguluĭ, alipirea cătrĕ Casa împĕrătéscă în faţa înrîuririĭ primejdióse a Franţeĭ asupra Germanieĭ şi asupra Polonieĭ, şi, în sfîrşit, ajutor dat conform cu legăturile de alianţă armatelor împĕrăteştĭ din Ungaria pentru obţinerea uneĭ păcĭ colective onorabile şi pline de folóse: aceste treĭ direcţiunĭ principale îşĭ dedeaŭ austriaciĭ silinţa să le impună pe viitor politiceĭ polonese, şi spre scopul acesta eraŭ îndreptate tóte silinţele Curţiĭ din Viena faţă cu Regele.

Ancă numaĭ decât după alegerea făcută în anul 1697, cancelarul aulic Comitele Kinsky i-a pus în ve-

---

[1]) 13-tio «*Singularem quoque habiturus est amicitiam atque confidentiam cum Legato Moscoviæ,* cujus junctâ operâ «facilius negotium hoc in partem Reipublicæ succedere poterit».

dere, că acum e rîndul luĭ să priméscă numele cel sfînt al mareluĭ Dumneḑeŭ, care l'a rĕsplătit cu o corónă pentru trecerea luĭ în sînul biseriĭ catolice şi fără îndoială şi-a croit în aceste evenimente drumurile ; ear el nu póte să-şĭ dovedéscă maĭ glorios şi maĭ cu efect recunoştinţa faţă cu providenţa dumneḑeiască decât continuând sfînta alianţă împotriva duşmanuluĭ secular al creştinĕtăţiĭ şi prin ocrotirea priinciósă a catolicismuluĭ, care ocupă primul loc între dorinţele Impĕratuluĭ şi simpatiile luĭ [1]). In desvoltarea lor maĭ departe intenţiunile Austrieĭ eraŭ, ca Curtea din Varşovia să admită principiul conducător, că Regele are să apere în Polonia interesele Impĕratuluĭ, ear Impĕratul are să susţină autoritatea Regeluĭ în Saxonia şi în imperiŭ [2]). Spre a-şĭ asigura înrîurirea deplină asupra Regeluĭ, Cancelarul şi-a dat în mod confidenţial silinţa să-ĭ inspire neîncredere şi temerĭ faţă cu Franţa rivalisătóre, precum şi faţă cu ereteciĭ aliaţĭ cu Polonia, cum sunt Svedia, Rusia şi Brandenburgul. Franţa, iĭ şoptia el la ureche, nu caută decât ocasiunea de a pescui în apă turbure; Svedia e în urma minorităţiĭ Regeluĭ sĕŭ, în urma afaceriĭ Gottorp şi'n urma rîvnirilor moscovite

---

[1]) Lettre du Comte Kinski au Roy de Pologne, ddo. Vienne, 2 Juillet 1697.

[2]) Lettre du Comte Kinski au Roy de Pologne, ddo. Vienne, 11 Août 1697.

«J'en etabliray une maxime, laquelle je supplie Vostre Maiesté de croir' indisputable, et d'y diriger ses conseils et ses actions: *c'est, Siré, qu'il faut que V. M. maintienne l'Empereur en Pologne, pendent que l'Empereur la devrà maintenir dans la Saxe et dans l'Empire.*

asupra Liflandeĭ dispusă la neutralitate, şi tot astfel şi Brandenburgul în vîrtutea jalusieĭ sale faţă cu Polonia şi a îngăduinţeĭ sale faţă cu Franţa; eară Curtea din Moscva, nutrind în taină gândul de a cuceri Litvania, nu-şĭ va refusa, ce-ĭ drept, spriginul; acesta póte înse să fie pe cât de primejdios, pe atât de neplăcut pentru statul Jagelonilor [1]). De óre-ce Regele, ţiind sémă de datoriile posiţiuniĭ sale, de jalusia înalteĭ nobilimĭ polonese şi de greutăţile situaţiuniĭ, nu era atât de mlădios, cum se aşteptase curtea din Viena să fie, încetul cu încetul s'a produs în relaţiunile dintre ceĭ doi purtătorĭ de corónă o răcélă şi o rigóre, care în curênd s'a dat pe faţă 'n vorbe şi fapte. „Marea schimbare ce s'a petrecut în disposiţiunile regeluĭ, — aşa i se spunea Curţiĭ din Varşovia, — are un efect paralisator asupra mĕsurilor ce Impĕratul a luat şi voieşte a maĭ lua în favorul eĭ; şi deşi vina pentru acésta cade maĭ mult asupra Polonieĭ decât asupra persóneĭ Regeluĭ, în cestiunile politice vorba e maĭ mult de qualitatea efectelor decât de causa lor; astfel întréga situaţiune e pentru ambele Coróne de o potrivă regretabilă [2]).

---

[1]) Lettres du Comte Kinsky au Roy de Pologne, ddo. Vienne, 1 et 16 Août 1697.

[2]) Lettre du Comte Kinsky au Roy de Pologne, ddo. Vienne, 7 Decembre 1697.

. . . . . et les grands changements qu'il y a dans les desirs de V. M-té nous troublent beaucoup les dispositions que l'Empereur y fait ou pourroit faire. Je sçay bien qu'il n'y vá pas de la faute de V. M-té, mais que c'est aux Polonois, aux quels on les doit attribuer; comme neanmoins en ces sortes d'affaires la cause est bien moins recherchee que les effects ressentis, ainsi je supplie tres humblement à V. M-té d'etre pervadée que çela nous fait également de tort à tous deux.

Nu puţin aŭ contribuit la indisposiţiunea Regeluĭ greutăţile, pe care le-a făcut Curtea din Viena, când el a cerut să i se trimită câte-va regimente de cavalerie austriacă cu artilerie, ca să-l apere contra năvăliriĭ luĭ Conti, rĕmâind întreţinerea lor tot în sarcina Impĕratuluĭ. Cancelarul aulic Kinski a reproşat, că Regele-şĭ dă silinţa să validiteze numaĭ interesele sale propriĭ în paguba celor împĕrăteştĭ, şi a declarat, că Impĕratul nu se simte de loc destoinic a resolva de o dată două probleme, pe a sa proprie în Ungaria şi pe a Regeluĭ în Polonia, de care n'ar puté să se intereseze chiar de pe acum fără-ca să negligeze lauriĭ câştigaţĭ de armatele împĕrăteştĭ în cea din urmă campanie, decĭ fără-ca să renunţe la asigurarea cuceririlor făcute în Ungaria. După-ce se va fi încheiat o dată pacea în favorul tuturora, Curtea din Viena iĭ va da celeĭ din Polonia spriginirea îndestulătóre, ceea ce deocamdată iĭ este peste putinţă, fiind-că sporirea efectivuluĭ armateĭ împĕrăteştĭ şi cuvenita eĭ dislocare întîmpină greutăţĭ marĭ şi ar avé în tot casul drept urmare şi plecarea trupelor poloneze cantonate în Ungaria [1]).

---

[1]) Ersuchschreiben des Königs August II. an den Kaiser, ddo. Krakau, 26. October 1697.—Lettre du Compte Kinsky au Roy de Pologne, ddo. Vienne, 28. Decémbre.

«En cas d' attaque de la France—aşa scrie Cancelarul — Votre «Maiesté se peut asseurer que l'Empereur l'assisterà de çe qu' il «luy serà possible; mais pour mettre Sa M-té Imp-le en etat de «le faire, *il faut, Sire, combiner les choses, et non pas trait*-«*ter les propres, au prejudice des celles du Compagnon;* «je veux dire, *que l'Emp-r ne sçauroit y faire le double, e,*

Nefiind înse încheiată pacea cu Turciĭ şi ţiind la folósele ajutoruluĭ dat de trupele polonese, cabinetul împĕrătesc tot maĭ păstra o atitudine amicală faţă cu Regele şi-şĭ dedea silinţa să-şĭ asigureze bunele luĭ dispoziţiunĭ prin îndatorirĭ personale orĭ de altă natură. Astfel a obţinut pentru iel de la Spania mult doritul ordin al lâneĭ de aur [1]), a intervenit la Roma pentru susţinerea în întregimea luĭ a dreptuluĭ de patronat bisericesc şi de numire, de care Regele voia să se foloséscă cu ocasiunea alegeriĭ unuĭ cardinal, pe care înse curtea papală i-l contesta [2]), a trimis la Varşovia pe generalul Comitele Styrumb, ca să ĭee înţelegere cu Regele în cestiunea ajutoruluĭ de trupe austriace, de care Regele va fi putând să aibă nevoie contra pretendentuluĭ Prinţul Conti [3]).

«*pour luy mêm' en Hongrie, et pour V. M-té en Pologne*» «negligeant de profiter des ocassions favorables que DIEU luy a «donné pendant la Campagne passée, mais il faut qu' à tout prix «il asseure ses conquêtes d'Hongrie, et trouve moyen de pousser «les Turcs par ses progrés à une paix honor.bl' et profitable «tant à luy qu' à ses Alliés, *sans les quelles il ne la fera «jamais.*

[1]) Lettre du Compte Kinsky au Roy de Pologne, ddo. Vienne, 1 Fevrier 1698.

[2]) Lettres du Comte Kinsky au Roy de Pologne, ddo. Vienne, 29 Janvier et 12 Fevrier 1698. Caracteristică e în acéstă scrisóre enunciaţiunea: «Je suppli à Vostre Majesté de reflechir qu'à l'égard de çe qu' de la Cour de Rome, l'on est accoutûmé *de s'y trouver soudain prevenu, si l'on neglige le têmps de prevenir ses deseins par des obstacles mis à temps et propres*».

[3]) Lettres du Comte Kinski au Roy de Pologne, ddo. Vienne, 12 Fevrier 1698.

Scopul mărturisit al acesteĭ misiunĭ a fost înse numaĭ aparent, căcĭ succesele luĭ Conty eraŭ neînsĕmnate, şi adevĕrata intenţiune era îmbărbătarea Polonieĭ pentru proxima campanie contra Turcilor, care era de importanţă fără indoială mare pentru obţinerea cât maĭ curênd a păciĭ atât de mult dorite de Curtea din Viena [1].

Neperḑênd din vedere interesele Polonieĭ în ceea ce priveşte Moldova, Regele s'a conformat cu cererea Împĕratuluĭ şi şi-a declarat hotărîrea de a ĭeşi spre sfîrşitul luneĭ Iunie cu armata sa saxonă-polonesă la Nistru contra inimiculuĭ, pentru-ca prin acéstă diversiune făcută în flancul Turcilor să uşureze după un plan combinat operaţiunile armateĭ austriace.

Cu tóte aceste aparenţe externe ardea sub spusă, aruncând numaĭ din când în când scânteĭ, focul mistuitor al neîncrederiĭ reciproce, pe care ambele părţĭ se sileaŭ s'o ascundă numaĭ pentru-că nu se puteaŭ încă lipsi una de alta.

In urma cereriĭ oraşuluĭ Danţca, care fusese greŭ jignit de Franţa în interesele sale comerciale, Regele a trimis la Paris, la Ludovic XIV., un ambasador, care avea să facă şi obicĭnuita notificare despre urcarea în tron şi despre încoronarea Regeluĭ Polonieĭ. Temêndu-se de o rea interpretare, el a vestit Curtea din Viena despre acésta şi a primit de la ea un rĕspuns asigurător,

---

[1]) Lettre du Roy Auguste au Comte Kinsky, ddo. Varsoviae, 30 Avril 1698. Anexă la scrisórea acésta: «Liste des Troupes de Saxe effectives et completes, qui sont déjà ou marcheront encore en Pologne», după care totalul contingentuluĭ saxon sunt 33,900 ómenĭ.

în care nu se dedea pe faţă nicĭ un fel de neîncredere; dară chiar şi numaĭ singură împregĭurarea, că era nevoie de o asemenea declaraţiune, dovedeşte, că ambele părţĭ işĭ dedeaŭ sémă despre neîncrederea reciprocă, dar socotiaŭ a fi inoportună manifestarea eĭ [1]).

In mod neîndoios s'a dat pe faţă neîncrederea acésta, când, cu tótă rugămintea stăruitóre a Regeluĭ, Impĕratul nu a permis trupelor saxone ce înaintaŭ spre Polonia trecerea peste teritoriul austriac până-ce nu vor fi plecat şi trupele polonese cantonate în Ungaria. Deşi acest refus era motivat prin raţiunea de stat şi prin argumente strategice, prin nesiguranţa geniuluĭ polonez şi prin purtarea pretenţiósă şi presumţiósă a ofiţerilor polonesĭ, precum şi prin dorinţa de a scuti ţara de sarcina uneĭ ocupaţiunĭ militare sporite, şi cabinetul din Viena maĭ invoca şi argumentul, că recurge maĭ bucuros la mĕsurĭ de precauţiune, decât la mijlóce de vindecare [2]), Regele a considerat acéstă stranie procedere a unuĭ guvern aliat ca fiind cu atât maĭ vîrtos jignitóre, cu cât el prin tóte aceste mişcărĭ de trupe şi prin tóte aceste cheltuelĭ n'a urmărit, precum ḑicea, decât o maĭ efectivă ajutorare a aliaţilor şi în deosebĭ depărtarea oştirilor inimice de la Ungaria, acéstă ţară ereditară a Impĕratuluĭ, şi-a reservat pentru sine numaĭ gloria de a le fi dat soţilor sĕĭ de luptă un priincios ajutor; de óre-ce apoĭ trupele luĭ şi-aŭ făcut în vederea tuturora

---

[1]) Lettre du Roy Auguste au Comte Kinsky, ddo. Varsovie, 30 Avril 1698. Réponse du Comte Kinsky au Roy Auguste, ddo. Vienne, 8 Mai 1698.

[2]) Lettre du Comte Kinsky au Roy de Pologne, ddo. Vienne, 17 Mai 1698.

datoria în interesul Impĕratuluĭ, li se cuvine să priméscă şi solda, precum şi hrana ce până acum li-aŭ fost refusate de Austria; regimentul de cavalerie, pe care-l pusese la disposiţiunea Impĕratuluĭ, nu putea, în sfîrşit, după învoiala făcută, să fie întrebuinţat decât în Ungaria, ear nu şi pentru serviciĭ de garnisónă în imperiŭ, acum dar, când avea trebuinţă de el, îl cerea înapoĭ [1]).

Şi cu tóte asigurările contrare încolţita sĕmênţă a neîncrederiĭ reciproce dintre cele doue Curţĭ a continuat a-şĭ întinde rădĕcinile şi după-ce Regele a împlinit condiţiunea pusă de cabinetul din Viena, ca să-şĭ rĕtragă deocamdată trupele [2]). Astfel acea-şĭ Polonie, care timp de cincĭ-spre-ḑece anĭ a manifestat o sete nepotolită pentru stĕpânirea Moldoviĭ şi încă în ora a unspre-ḑecea a amênat trimiterea plenipotenţiaruluĭ la congresul de pace numaĭ pentru-ca încă maĭ nainte de încheerea păciĭ să i se asigureze acéstă achisiţiune,

---

[1]) Lettre du Roy Auguste de Pologne au Comte Kinsky, ddo. Varsovie, 30 Mai 1698.

«Je ne fais çet amas de troupes et çette d'argent pour autre chose, qu'à me mettre en Etat de seconder mes alliées et d'affaiblir les forces de l'ennemi de la Crêtienté du coté de Hongrie, Royaume, qu' est propre et hereditaire a Sa M-té. Pour moy, je n'en profite rien que de la Gloire d'avoir bien assisté mes Alliés . . . Mes Troupes, comme vous m'avouer, ont fait leur devoir a la vue de tout le monde. Sa M-té leur fera donc la justice d'ordoner le payment et ce que l'on leur doit. Après quoy ils marcheront incontinent».

[2]) Scrisórea Regeluĭ Frederic August II. din Polonia cătrĕ Comitele Kinsky, ddo. Varsovia, 16 Iunie 1698.

acum se mulţumia, după-cum ḑicea Regele eĭ, *numaĭ cu gloria sprijinuluĭ priincios, pe care-l dĕduse aliaţilor eĭ!* E greŭ a se determina, în care parte covîrşeşte făţărirea abnegaţiuniĭ orĭ vicleşugul egoismuluĭ.

Maĭ fără de cruţare s'a dat înse atât în cercurile intime, cât şi în cele oficiale pe faţă indisposiţiunea plină de bănuielĭ a Curţiĭ din Varşovia contra celeĭ din Viena după ce a deşertat pe jumĕtate cu resignaţiune, dar tot maĭ sperând, paharul amar al participăriĭ la congres pe basa posesiuniĭ actuale şi ambasadorul polonez intrase odată în negoţierĭ. Cuprins de durere amară, póte chiar de presimţirea zădărniciriĭ visurilor de mărire teritorială ale Poloniei se plânge Regele în faţa Senatorilor „de necesitatea ce i-a fost impusă contra voinţeĭ luĭ de cătrĕ Impĕratul, ca să accepte basa posesiuniĭ actuale şi să-şĭ staviléscă zelul resboinic representându-se la congres. Gata de a se pune în fruntea uneĭ puternice şi numĕróse oştirĭ, ca să întindă vechele hotare ale regatuluĭ până la Don şi să cucerésca Cameniţa, în mijlocul văpăiĭ dorinţelor sale, a trebuit să înceteze cu întreprinderea pe cât de glorióṡă, pe atât de folositóre. Vina pentru acésta sunt maĭ ales turburările din Litvania şi ocuparea oraşuluĭ Elbing, făcută de Electorul de Brandenburg cu de la sine putere. De óre-ce în faţa aceste̓ĭ situaţiunĭ pe de o parte nesiguranţa rĕuşiriĭ negoţierilor de pace, ear pe de alta jalusiile din ce în ce maĭ viĭ şi neîncrederea, precum şi greutăţile, pe care ar fi putând să i le creeze Poloniei atitudinea unuĭ vecin pânditor, produc îngrijirĭ şi im-

pun multă priveghiere, Regele cere părerea senatorilor în ceea ce priveşte mĕsurile de precauţiune“ [1]).

Acéstă lipsă de încredere faţă cu Impĕratul, mărturisită de Regele atât în faţa sfetnicilor sĕĭ, cât şi în convorbirĭ private, se dedea atât de fără de reservă şi de ostentativ pe faţă, încât ambasadorul austriac Sedlnizki s'a simţit îndemnat a face raport cabinetuluĭ din Viena despre acéstă regretabilă disposiţiune [2]).

Numaĭ în socotéla acesteĭ înrădĕcinate neîncrederĭ are să fie pusă şi protestarea energică, pe care plenipotenţiarul congresual polones a credut de cuviinţă s'o adreseze din Peterwardein ambasadorilor puterilor maritime

---

[1]) Literæ deliberatoriæ Regis Poloniæ ad Senatores Regni ante Comitia; ddo. Varsoviæ, 25 Noembris 1698.

«Quantum verò præcox fama de Pacis cum Turca consilijs, heu «quàm *noxio et nobis non quaesitis*, «uti possidetis, ità possi«deatis», nitentibus fundamento *rebus prospere gerendis* po«suerit obicem, cum ardorem billicum Legati ad negotium Pacis «missione froenare necesse fuit, illi demum ignorant, qui dolorem «nostrum inutilis in parando tam forti et numeroso exercitu «operæ nostræ non metiuntur impendio, quando quidem hujus «virtute, uti veteres Regno Poloniæ limites ad Tanaim usque «proferre, ità eo ipso Camenici maturare cæsum destinabamus, «aut quos tædet animo volvere, qua ratione *in ipso votorum «nostrorum aestu sistendum nobis fuit quodlibet quamvis «plenum gloriæ et salutis opus*. . . . .

« . . . Hac rerum facie cum hinc pacis incertae nos angat «expectatio, illinc effervescentium magis magisque simultatum et «diffidentiae metus, *aliunde inter Reipublicæ pericula fortunæ «ejus insidiantis vicini* gravis sit nobis vigilantia, consulendum «D-nes V-ras duximus: quid facto opus etc.»

[2]) Scrisórea Comiteluĭ Sedlnizki cătrĕ Comitele Kinski, dd. Varşovia, 16 Iunie 1698.

şi care în adevĕr era o amarnică plângere contra Curţiĭ din Viena. „Nicĭ o dată, — dice el, — Regele şi Republica Polonieĭ nu aŭ consimţit cu basa posesiuniĭ, care, din contra, a fost acceptată în contradicere cu stipulaţiunile tractatuluĭ de alianţă şi în numele Polonieĭ fără ca să fi fost consultată şi ea. Prin acésta se calcă înse orĭ-şi-ce lege omenéscă orĭ dumnedeiască, se sguduie până în mĕduvă încrederea confirmată prin jurământ, se scóte din ţiţînĭ orĭ-şi-ce încredere în angagĭamentele luate prin tractat şi se rump cu desĕvîrşire tóte legăturile de comunicaţiune între om şi om. Susţinerea acesteĭ base va să dică a impune regatuluĭ legea croită de alţiĭ, a nu-ĭ permite să-şĭ stabiléscă el însu-şĭ condiţiunile de pace şi a-l silui, ca să priméscă cu răbdare pacea croită după buna chibzuinţă a altora. E de temut, că se va cumpăra prea scump — nu o pace sinceră şi dăĭnuitóre, ci un răgaz scurt şi pentru creştinĕtate păgubitor, decĭ că alianţa şi altfel slăbită se va desface pe deplin şi opera grandiósă a maĭ multor secole va fi nimicită prin mijlocirea uneĭ păcĭ pe cât de scurte, pe atât de nesincere. Fericirea creştinĕtăţiĭ, binele statelor şi onórea impun decĭ deopotrivă stabilirea uneĭ păcĭ dăinuitóre şi conforme cu stipulaţiunile tractatuluĭ de alianţă sfîntă" [1]).

Acéstă protestare făcută de'ncercare 'n culmea strîmtorăriĭ ca cel din urmă expedient a fost trimisă nu numaĭ mijlocitorilor, ci totodată şi plenipotenţiarilor austriacĭ, a fost înse lipsită de orĭ-şi-ce resultat atât

[1]) Litterae à Legato Polonico ad. DD-os Mediatores Petrovaradini die 17-ma Octobris 1698 scriptae. Lettre du Comte Schlik au Comte Kinky, ddo. Futak, 22 Octobre 1698.

faţă cu Turciĭ, cât şi faţă cu representanţiĭ împĕratuluĭ, care cunoştiaŭ fórte bine stările Poloniei slăbite prin anarchie. Malachowski a urmat şi el la congres o politică încurcată şi rĕŭ calculată: el stăruia, ca maĭ nainte de a se începe negoţierile cetatea Cameniţa, care se afla în stăpânirea Turcilor, să fie recunoscută ca aflându-se în stare nevătămată în posesiunea actuală a Polonieĭ şi işĭ dedea silinţa să întemeeze acéstă cerere în tot casul curiósă prin fel de fel de sofisme, fără-ca să accepte orĭ să respingă pe faţă basa negoţierilor de pace, ci făcea în mod indirect şi tacit acceptarea eĭ atîrnătóre de la primirea cereriĭ sale [1]). In faţa stărilor desolate ale Polonieĭ, pe care atât amiciĭ, cât şi inamiciĭ le cunoşteaŭ fórte bine, silinţele, mijlócele de precauţiune şi expedientele luĭ tóte n'aŭ putut să producă ródele dorite. Desbinarea între cap şi membre creştea adecă în Polonia neîncetat şi într'un grad îngrijitor, nobilimea era nemulţumită, ţara era cu desĕvîrşire sleită, Litvania era sfîşiată de turburărĭ, rĕsboiul cu Brandenburgul părea, pentru Elbing, din ce în ce maĭ apropiat, ear Regele şovăitor era încungĭurat de sfetnicĭ egoiştĭ şi lipsiţĭ de patriotism.

Era încă vie în memoria Curţiĭ din Viena reamintirea zeluluĭ înfocat, cu care Coróna Polonieĭ năsuise maĭ nainte spre o pace particulară pentru sine şi cum acésta a fost zădărnicită maĭ mult prin o minunată înlănţuire a împregĭurărilor decât în vîrtutea credinţeĭ de aliat a Polonieĭ. Impĕratul considera drept temeiŭ

---

[1]) Raportul ambasadeĭ împĕrăteştĭ. Tăbĕra de la Carlovĕţ, 5 Noemvrie 1698.

de reclamaţiune contra guvernuluĭ regal şi împregĭurarea, că acesta, deşi maĭ ântêiŭ prin tractatul de la 1683 [1]), apoĭ cu ocasiunea intrăriĭ sale în sfînta alianţă (1684) primise sĕrbătoreşte asupra sa îndatorirea de a scóte contra duşmanuluĭ comun o armată de 40,000 ómenĭ, de la despresurarea Vieneĭ nicĭ o dată n'a scos în câmp acest contingent întreg, ci, în genere, numaĭ 12,000 până la 15,000 de ómenĭ, şi prin urmare n'a împedecat, conform cu disposiţiunile ambelor tractate, prin diversiunĭ energice înaintarea inimiculuĭ spre ţĕrile împĕrăteştĭ, ci prin încetinéla şi prin lipsa de energie a sa i-a dat putinţa de a-şĭ îndrepta întréga putere contra Impĕratuluĭ. Dacă nu-şĭ făcus eră marĭ ilusiunĭ în ceea ce priveşte cooperarea în rĕsboiŭ a Polonieĭ, Austriaciĭ ştiaŭ tot atât de bine, că ţara acésta, lipsită de tóte şi istovită atât de fómete, cât şi de desbinărĭ interne, nu e în stare să pórte rĕsboiul ea singură, ci, din contra, doreşte să nu maĭ adauge la miseriile eĭ de acum şi altele [2]), şi tot atât de puţin se póte rădĕma cu siguranţă pe Ţarul de Moscva, singurul aliat, de la care ar puté să spereze ajutor îndestulător şi care i-l'a şi promis cu doĭ anĭ maĭ nainte, dar în zadar. Cât de puţin preţ punea Petru cel Mare pe alianţa Polonieĭ, acésta se vede din observaţiunea ce făcuse după-ce trecuse în călĕtoria luĭ prin acéstă ţéră învecinată. „Regiĭ Polonieĭ mi se par, — a ḑis el, — ca

---

[1]) Foedus perpetuum offensium et defensium inter Leopoldum I. Imperatorem, et Ioannem III. Regem et Regnum Poloniae, initum Warsoviae, 31 Martii 1685.

[2]) Lettre du Cardinal Radzieiowsky au Comte Sedlinsky, ddo. Radzieiowce, 30 Juillet 1698.

nişte copiĭ ce staŭ încă sub epitropie". Şi pe cât de puţin aştepta de la Polonia, pe atât de puţin era dispus să facă pentru ea, şi cu tóte laudele luĭ asupra grandióselor pregătirĭ maritime, el nu avea la îndĕmână nicĭ necesarul material de rĕsboiŭ, nicĭ însĕmnatele mijlóce pecuniare ce se cereaŭ pentru acésta. Tóte aceste consideraţiunĭ determinaŭ pe cabinetul din Viena să închee pacea chiar şi în casul, că Polonia va stărui şi maĭ departe contra păciĭ; spre a justifica înse pentru casul acesta pacea separată, care era contrară tractatuluĭ de alianţă, a fost pusă în evidenţă atitudinea contrară tractatuluĭ, pe care regatul o avuse în trecut, ca motivare pentru o procedere de acela-şĭ fel a Austrieĭ în viitor. Vorba era decĭ, ca călcarea tractatuluĭ să fie întemeiată tot pe o călcare de tractat [1]) sĕvîrşită de altul.

Motive atât de puternice şi parte expuse pe faţă, parte presentate prin mijlocitorĭ aŭ determinat în cele din urmă şi pe Polonia şovăitóre şi timp îndelungat trăgănătóre să procédă la negoţierile de pace, care s'aŭ început şi s'aŭ urmat cu succes maĭ ales în urma atitudiniĭ bine calculate a Austrieĭ, căcĭ în tóte fasele acestor negoţierĭ de pace, precum şi la inceputul lor Impĕratul a îndrumat cruţător pe miniştri sĕĭ, ca faţă cu Polonia şi faţă cu Rusia să observe conştiincios tractatul de alianţă, şi a preferat să recurgă la intervenirea covîrşitóre a Englitereĭ spre a determina pe

---

[1]) Rescriptul luĭ Leopold l. cătrĕ ambasada imperială de la Congresul din Carlovĕţ, Viena 8 Novembrie 1698.

Ţarul să închee pace [1]), când, în ajunul încheeriĭ negoţierilor, fiind ambasada austriacă îndrumată să subscrie tractatul şi fără de Polonia orĭ fără de Veneţia (tractatul încheiat cu Rusia nu împedeca pe Impĕratul de a încheia pace separată), cabinetul din Viena a rĕsbit cu înclinările luĭ spre pace atât de hotărîtor, încât Polonieĭ nu i-a maĭ rĕmas decât să alégă între primirea păciĭ şi isolarea deplină. Ce-ĭ drept, basa actualeĭ posesiunĭ, stabilită şi acceptată de Impĕratul şi pentru Polonia şi Rusia, n'a fost recunoscută în mod hotărît nicĭ în acest stadiŭ înaintat al congresuluĭ de cătrĕ aceste doue puterĭ; cabinetul din Viena nu voia înse de loc, ca din causa acesteĭ lipse de concordanţă congresul să fie zădărnicit şi ca să fie tîrit de ceĭ doĭ principĭ nemulţumiţĭ spre reînceperea rĕsboiuluĭ, numaĭ spre a servi drept unéltă pentru interesele lor particulare. Orĭ Rusia şi Polonia acceptă condiţiunea prealabilă a posesiuniĭ actuale, aşa declara cabinetul din Viena, şi prin acésta se conforméză cu trebuinţa generală, orĭ n'o primesc. In casul prim cestiunea se resolvă de sine; ear în casul al doilea, dacă Austria şi Veneţia vor obţine o pace dréptă şi echitabilă, cele doue puterĭ nemulţumite vor vedé ele înşile, cum vor continua singure rĕsboiul şi cum o vor scóte la capĕt cu Turciĭ. Deşi cele doue puterĭ nu pot să fie oprite a-şĭ face propunerile separate, cu ocolirea mijlocitorilor, direct la Pórtă, tot atât de puţin ar puté aceste propunerĭ sepa-

[1]) Leopold I. Aprobarea propunerilor făcute de a doua conferenţă ministerială în cestiunea negoţierilor de pace cu Turciĭ. Viena, 15 Aprilie 1698.

rate să împedece pe Impëratul şi pe Republica Veneţieĭ în libertatea lor de a privi lucrurile din punctul lor de vedere şi de a procede conform cu acesta. Cabinetul din Viena a hotărît dar ca nicĭ chiar prin retragerea din congres, cu care amenința ambasadorul Polonieĭ, să nu se lase a fi abătut de la pace în ceea ce priveşte pe Austria [1]).

---

[1]) Lettre du Comte Kinsky à Lord Pagett, ddo. Vienne, 1 Septemvrie 1698.

«Or, pour çe qu' est de la Pologn' et la Moscovie, il est vray «*in facto que l'Empereur et la Republique de Venise ont* «*pour ces puissances comme pour soy meme stipuléz pour* «*fondement de paix le sûdit Uti possidetis*, lequel a été de «la part des Turcs pour eux accepté, comme pour l'Empereur et «Venise; mais je n' oserois pas dire, que de la part de Pologn' «et de la Moscovie il aye été accepté comme de la part de l'Em-«pereur et de Venise, car ils ne sont pas expliquéz positivement «la-dessus, comme l'ont fait l'Empereur et Venise; mais il est «vray aussi que le Plenipotentiaire de Moscovie part droit içy «pour se rendr' au Corgrès à Peterwaradin, et que le Roy et la «Republique de Pologn' ont iterató declaréz d' y vouloir aussi «envoyer au plustôt leur plenipotentaire, lequel, à çe que j'en «crois, y viendrà droit de Pologne. Or, ou bien çes deux Puis-«sançes se voudront tenir à l'uti possidetis, pour eux comme «pour nous stipulé et accepté, ou non; au premier cas, l'on en «a çe que l'on en peut desirer; au second cas, si les Turcs don-«nent de la satisfaction just' et convenabl' à l'Empereur et à «Venise, ce sera-t à eux de songer aux moyens de continuer la «guerre contre les Turcs, extremité à la quelle je ne sçaurois m' «imaginer qu' ils trouveront bon de s' exposer . . . A l'égard de «la Pologne, je m' imagine que le plus difficil tiendrà a reçevoir «Kamieniez rasé, *le quel avec les limites deja offerts rendu* «*in statu quo applaniroit çe qu' il y a le plus de difficile*».

Lettre du Comte Kinsky à Lord Pagett, ddo. Vienne, 18 Octobre 1698.

El a fost înse împins spre acéstă hotărîre şi de stăruinţele plenipotenţiarilor turceştĭ, care aŭ pus cel din urmă termin de opt ḑile pentru încheerea păciĭ orĭ curmarea negoţierilor.

In dosul acesteĭ stăruinţe austriaciĭ bănuiaŭ o manevră pusă de Turcĭ la cale în tainică înţelegere cu Polonia şi cu Rusia, care nu eraŭ contra uneĭ păcĭ separate, prin care sfînta alianţă se spărgea şi Impĕratul şi Veneţia, ajunşĭ în isolare, istoviţĭ de rĕsboiŭ şi neputênd să continue luptele decât cu multă greutate, deveniaŭ accesibilĭ pentru condiţiunĭ de pace maĭ blânde [1]. Acéstă temere a avut un efect atât de decisiv, încât ambasadoriĭ împĕrăteştĭ aŭ comunicat mijlocitorilor condiţiunile definitive şi acceptabile pentru Turcĭ ale Austrieĭ chiar maĭ nainte de a fi sosit hotărîrea definitivă a Veneţieĭ, pentru-ca să asigureze încheerea păciĭ în tot casul.

Bănuiala Curţiĭ din Viena şi temerea eĭ eraŭ de altminterĭ provocate maĭ mult de uneltirile Franţeĭ, care,

---

«Au reste, V. E-ce jugerà facilement Elle-meme que nous ne «pouvons pas empecher que la Pologn' et la Moscovie ne fassent «librement leurs propositions à la Porte, mais la qualité des cel- «les qu' elles auront faites, n'ôtent pas la liberté à l'Empereur «et à Venise d' y faire telle reflexion qu' ils jugeront just' et «convenable».

Lettre du Comte Kinsky à Lord Pagett, ddo. Vienne, 20 Novembre 1698.

«La retraitte de l'Ambassadeur de Pologne ne ferà pas du re- «tardement à ce traitté, dont çe Ministre commenç' à souhaitter «l'avance . . . . .»

[1]) Votul conferinţeĭ ţinute de consiliul intim împĕrătesc. Viena, 13 Decemvrie 1698.

cu tóte că încheiase pacea de la Ryswik, tot maĭ pescuia în turbure. Franţa iĭ oferise adecă prin ambasadorul eĭ Marquis de Villars cabinetuluĭ împĕrătesc cu mână prietenéscă, dar cu gând de vicleşug şi sub aspectul impliniriĭ uneĭ dorinţe exprimate de Pórtă intervenirea sa pentru promovarea păciĭ. La acest ofert fără îndoială suspect al adversaruluĭ tăinuit cabinetul austriac a dat rĕspunsul, că fiind basa negoţierilor de pace stabilită şi fiind reservată pentru congres numaĭ aplicarea eĭ precisă, negoţierile de pace ajunse astfel într'un stadiŭ înaintat sunt aprópe de a fi încheiate, că Impĕratul nu póte să procédă fără de a se fi consultat maĭ nainte cu curţile mijlocitóre şi fără de a fi primit consîmţĕmêntul coaliaţilor şi că negoţierile privitóre la acéstă propunere ar causa neapărat o perdere de timp, care nu s'ar puté concorda cu intenţiunile doritóre de pace ale cabinetuluĭ frances [1]). Cercetând maĭ cu din

[1]) Lettre du Comte Kinsky a Lord Paget, ddo. Vienne, 10 Août 1698.

J'avis' à V. E-ce que l'Envoyé de France Marquis de Villars a donne part içy, que les Turcs ayant desiré dans çe negoçe de paix l'entremise du Roy Son Maître il avoit ordre de sonder si l'on agreeroit içi avec asseurance qu'en cas de si, Sa M-te T. C. chercheroit en toute maniere d'y avantager les intérêts de la Cretiennité, et surtout ceux de l'Emp-r. M'en ayant fait confidence, J'ay repondu par ordre que Sa M-té Imp-le recevoit avec beaucoup d'estime ces exhibitions du Roy T. C., mais que le fondement de la paix à faire se trouvant âjusté par les mediations de Sa M. B-que et des Mm-rs les Etats-Generaux, le congrès netoit destiné que pour l'execution du sudit fondement, et on esperoit d'en venir à bût en bref, et que l'Ep-eur n'y pouvant sans l'âveu des mediations reçens et sans le consentement du rest des Atliez y seul appliquer, il pouvoit juger que cela causeroit une

adins, cabinetul din Viena a ajuns in curênd să descopĕră cursa franţuzéscă, care părea a fi pusă fie pentru trăgănarea congresuluĭ, fie pentru-ca să ajungă maĭ uşor la cunoştinţa amenuntelor negoţieriĭ privitóre la incheerea păciĭ; căcĭ Franţa nu primise de loc de la Pórtă invitaţiunea de a mijloci şi nu era de loc doritóre de pace, ci ambasadorul eĭ din Turcia lucra, din contra, din rĕsputerĭ contra păciĭ şi nu se sfia în acéstă lucrare a sa de nicĭ un mijloc [1]).

«perte de têms contrair' aux bonnes intentions de Sa M. T. C. «qu' à ce qu' il en a temoigné, desire cette paix avançée. Il a «fort bien reçeue cette réponçe donnée par confidançe; je ne sçay «si les Turcs ont veritablement désiréz, cett' entremise; mais «s'ils l'ont fait sans le sçeu des Mediations reçeues, et si celles-«cy y ont consenties, c'est baucoup . . . . .»

[1]) Lettres de Lord Pagett au Comte Kinsky, ddo. Belgrade, 25 Aout (4 Sept.) et 28 Aout (7 Sept.) 1698. In cea din urmă scrisóre se ḑice:

«Je puis assurer V. E-ce que le part qu' a donné l'Envoyé de «France que les Turcs dans ce Negoce de Paix ont désiré l'entre-«mise de son Maitre, est de son inuention. Bien au contraire «l'Ambassadeur de France icy, qui au Vizir d' a present fit une «semblable proposition, autrefois, ne fut pas écouté; depuis quoi «il ne lui a plus parlé, mais il a essayé de dificulter la Nego-«tiation, autant qu' il a pû, et il a employé tous les moiens «immaginables pour en uenir a bout, sans songer aux interéts de «la Chretieneté, bien moins a ceux de Sa M-té Imp-le; et bien «probablement ce que l'Enuoyé a fait dernièrement, n' a été qu' «a dessin d' amuser et retarder le Traité, ou pour apprendre «quelques Nouvelles de son progrés. Au fond, il n' y a rien de «vrai, de ce que à V. E-ce a conté le Mars de Villars.

Das erstgedachte Schreiben enthält hierüber Folgendes:

«Il est vrai que, tôt après que le present G-d Vizir fut eleué «a cette Dignité, l'Amb-r de France lui proposa l'entremise du

Paralel cu năzuințele pentru încheierea păciĭ curtea împĕrătéscă îșĭ urma în taină, și lucrarea pentru zădărnicirea planurilor de cutropire teritorială ale Poloniеĭ. Nu peste puțin cabinetul din Viena a primit prin rapórtele trimise de Sedlnizky de la Lemberg știre despre întêlnirea Țaruluĭ cu Regele August II. și despre primejdiósele planurĭ de rĕsboiŭ ale acestuia contra Moldoviĭ, Munteniеĭ, Ardéluluĭ, ba eventual chiar și contra

«R. T. C., pour pourchaser la paix a Vienne; a quoi Ie G-d Vizir «repondit: «Vous etes des nouveaux Reconcigliés qui deuriés ««tâcher d' affermir uos interéz la, auant d' offrir uos offices a ««d' autres. Quand on ueut tracter la Paix, nous auons icy des ««Amb-rs Mediateurs de Sa M. Britt-que et des Etats des Païs ««Bas, qui sont approuvés des Deux Parties, qui ont longtemps ««trauaillé auec application pour y uenir a bout; c' est leur Me««diation que nous employerions, la uotre n'etant, peut etre, pas ««fort agreable». Cette réponce fermá la Bouche a l'Amb-r qui «depuis n' en a plus parlé; au contraire, il a fortement sollicité, «qu' on annullât le Commerce, dernierement; et pour y reussir, «il s' est appliqué a tous les Ministres, il a pratiqué le Tatar «Han et le G-d Vizir; au premier il a suggeré les circonstances «et l' Etat de la Pologne et de Moscovie, pretendant lui persua«der qu' il n' y auoit rien a creindre de ces cotés la, puisqu«ils n' etoient pas en êtat d' attenter acune chose de conside«rable. A l'autre il insinua que le Roi d'Espagne etoit mourant, «que la Guerre auec la Maison d'Autriche se r' allumeroit bien «tôt, et que cependant, temporisant un peu, la Porte pouroit «avoir la Paix a tels conditions qu'elle uoudroit, sans abandoner «(par une Paix fourrée) a leurs ennemis un si grand etendue de «Païs; il a, de plus, declaré, que le R. T. C. n'approuveroit pas «l'accomodement, et il deploye tous ses adresses pour le rompre. «Tout cecy, j'ai sçeu des personnes tres bien informés de ses «démarches».

Silesieĭ[1]) când s'a ţinut conferenţă ministerială sub preşedinţa Impĕratuluĭ şi s'a luat hotărîrea de a împedeca cu orĭ-ce preţ, la nevoie chiar şi cu arma în mână pe Polonia să cuceréscă Moldova, Muntenia şi Ardélul, de a spori în vederea acestuĭ scop trupele împĕrăteştĭ în Ardél şi în Silesia şi de a le ţiné gata de luptă şi de a vesti de o cam dată pe Principele Brâncovanu prin secretarul sĕŭ privat Dindar, care în curênd urma să fie concediat, despre primejdia ce-l amenință din partea Polonieĭ şi a-ĭ recomanda cele maĭ potrivite mijlóce de scăpare; în ceea ce priveşte Moldova, Curtea din Viena se mângâia cu imposibilitatea de a întreţiné în ea o armată maĭ însemnată timp maĭ îndelungat, ceea ce va sili oştirile polonese să se retragă[2]). De óre-ce înse ştirile sosite în urmă lăsaŭ să se prevadă că expediţiunea poloneză a fost deocamdată amânată şi că era astfel înlăturată primejdia ce ameninţă acele ţĕrĭ, Curtea din Viena s'a hotărît şi ea a lua mĕsurĭ maĭ blânde şi a dispus, ca în ceea ce priveşte Moldova şi Muntenia să fie normative parte disposiţiunile tractatuluĭ de alianţă sfîntă, parte instrucţiunile date în urmă ambasadorilor regalĭ asupra pretensiunilor Polonieĭ[3]).

Stăruinţa, cu care prevĕḑĕtorul şi precautul cabinet

---

[1]) Raportul Comiteluĭ Sedlniski. Lemberg, 21 August 1698.

[2]) Conferenţa ţinută la 3 Septemvrie 1698 la Maj. S. Imp. Presentibus: Augusto Romanorum Rege, Principe Salmb, Comitibus Kinsky, Waldstein, Oetting, Kaunitz, Stahremberg, Buccelini, secret. de Webern, Harting, Dalberg et Weiszenberg.

[3]) Protocolul conferenţeĭ ţinute în cestiunea păciĭ cu Turcia la Excelenţa Sa Comitele Kinski în ḑiua de 21 Septemvrie 1698.

din Viena a insistat să i se acorde Ardélul şi care a şi fost încoronată de succes la încheerea păciĭ, era determinată, pe lângă multe alte consideraţiunĭ, maĭ ales de următórele doue, care sunt fórte caracteristice: una e, că în ochiĭ luĭ perderea Ardéluluĭ era deopotrivă cu aservirea şi deplina subjugare a Munteniеĭ de către Turcĭ, prin urmare o înlăturare pentru totdeauna a înrîuririĭ austriace asupra poporaţiuniĭ şi asupra Domnuluĭ din acéstă ţară supusă supremaţieĭ otomane. Adoua era, ca stĕpânirea Ardéluluĭ se presenta ca o pârghie sigură contra tendenţelor cutropitóre ale Rusieĭ, care, ce-ĭ drept, de o camdată voia să'nghită numaĭ Crimea, reuşind înse să resolve problema acésta, nu lipsia a-şĭ întinde în vîrtutea nesecateĭ rîvnirĭ de cucerire şi spre Basarabia braţele de polip, ceea ce-ĭ dedea putinţa de a exercita asupra Austrieĭ şi asupra Polonieĭ o presiune de o potrivă de stricăciósă [1]). Agerime profetică, a căreia dreptate prea în curênd a dovedit-o viitorul, care înse, durere, n'a fost însoţită totdeauna de fapta energică.

In tot casul atât înainte de congres, cât şi în timpul congresuluĭ i-a fost Impĕratuluĭ de mare folos înrîurirea secretă, pe care o avea asupra Munteniеĭ. Corespondenţa urmată prin ascuns, pe care Curtea din Viena o întreţinea alăturea cu cea oficială cu Lordul Paget, sufletul mijlociriĭ, care lămuria, întregia şi câte o dată rectifica şi care a şi hotărît sórta congresuluĭ, a trecut prin mânile luĭ Brâncovanu, care a justificat

---

[1]) Părerea conferenţeĭ asupra celor treĭ cestiunĭ principale ce se pun la stabilirea nouelor hotare 1698.

atât de bine încrederea pusă în el, încât guvernul împĕrătesc i-a exprimat după iniţiativa luată de Paget în mod măgulitor mulţumirile sale [1]).

Tóte aceste împregĭurărĭ şi înrîurirĭ opuse aŭ format pentru setea de cotropire a Poloniei un val nestrăbătut, şi sub asemenea auspiciĭ nefavorabile s'aŭ inceput negoţierile Poloniei în congres. Chiar *prima* întêlnire aluĭ Malachowsky cu plenipotenţiariĭ turceştĭ (la 21 Noemvrie 1698) a rĕmas fără de nicĭ un resultat, fiind-că aceştia puneaŭ condiţiunea, ca să se deşerteze forturile pasagere ridicate împregĭurul Cameniţeĭ, precum şi castelele ce eraŭ în Moldova ocupate de trupele poloneze şi să se restabiléscă şi cele-lalte stărĭ de lucrurĭ ca'n ajunul rĕsboiuluĭ, ear Malachowski făcuse obiect al cereriĭ sale predarea cătrĕ Polonia a Cameniţeĭ în statu quo, decĭ întrégă, precum şi a Podolieĭ, a Moldoviĭ, a Munteniei şi a Ucraineĭ [2]).

In proxima conferenţă cu imperialiĭ (23 Noemvrie), la care Malachowsky n'a luat parte, Comitele Schlick

---

[1]) Lettres de Lord Pagett au Comte Kinsky, ddo. $^{13}/_{23}$ Mars et 24 Mars (3 Avril) 1698. Adrianopole. — Lettre du Comte Kinsky à Lord Pagett, ddo. Vienne, 10 Mai 1698. — Lettres du Comte Kinsky au General Rabbutin en Transilvanie, ddo. Vienne, 10, 17, 24 Mai, et 18 Octobre.

[2]) Domandarono i Turchi che si evacuasse *attorno Camenek gli fortini,* sagt das officielle Protokoll des Carlowitzer Friedenscongresses im k. k. Staatsarchiv, pag. 56. Hammer (VI. Bd. 667 S.) vergiszt, dasz die Türken die polnische Räumung der Hauptfestung Kamieniez schon deszhalb nicht ausprechen konnten, weil diese ja seit vielen Jahren in ihrer eigenen Gewalt stand. Auch übergeht er die polnische Forderung der Walachei mit Stillschweigen.

şi Lordul Pagett aŭ susţinut interesele Poloniei. Lordul Pagett în deosebĭ a invocat declaraţiunea dată de Turcĭ, că faţă cu Polonia sunt gata să recunóscă hotarele vechĭ, ear în acésta se cuprinde implicite, — aşa ḑice el, — acordarea Podolieĭ, a Ucraineĭ şi a cetăţiĭ Cameniţa Polonieĭ, care înainte de acest rĕsboiŭ a avut stăpânirea nediscutată a acestor teritoriĭ. Pretensiile Polonieĭ asupra Moldoviĭ, îndeosebĭ asupra mânăstirilor fortificate ocupate de ea, pot fără îndoială să fie înlăturate; Cameniţa deasemenea ar puté să fie predată şi în stare dărâmată, dar numaĭ permiţându-i-se Polonieĭ s'o rezidéscă, dacă aşa le convine ambelor părţĭ.

Cu asemenea concesiunĭ Polonia după tóte semnele s'ar mulţumi, — aşa a încheiat Pagett, — ceea ce şi Comitele Kinsky a exprimat în cea din urmă scrisóre a sa ca speranţă a Impĕratuluĭ; de la acéstă propunere a Impĕratuluĭ, care forméză cheia întregeĭ negoţierĭ, nu se póte face abatere nicĭ cât e negru sub unghie, şi fără de acésta totul ar trebui să se zădărnicéscă [1]).

Deşi acéstă intervenire energică a mijlocitoruluĭ trebuia să aibă, fără îndoială numaĭ în mod pregătitor şi fără de efect imediat, o înrîurire moderatóre asupra Turcilor, maĭ rĕmânea să devie şi Polonia maĭ concesivă, pentru-ca înţelegerea să se pótă face la timp.

Căcĭ în *adoua* întâlnire cu Polonesiĭ, la 25 Noemvrie după améḑă-ḑi, Malachovsky a început cu un lung şi inutil discurs asupra pretensiunilor ţĕriĭ sale şi a făcut în cele din urmă propunerea, că dintre cele cincĭ

---

[1]) Protocolul congresuluĭ pag. 63 şi 66.

posiţiunĭ ce ocupă la mânăstirile din Moldova, Polonia să înapoieze Porţiĭ doue, ear pe cele-lalte treĭ să le păstreze, pentru-ca, precum ḑicea el, să aibă cel puţin un picĭor în Moldova.

Turciĭ aŭ rîs de acéstă propunere naivă [1]), căcĭ înţelegeaŭ prea bine intenţiunea Polonieĭ de a pune cu timpul şi cel-l'alt picĭor pe teritoriul Moldoviĭ.

In conferenţa ţinută de Turcĭ cu Austriacіĭ, la 1 Decemvrie, Comitele Schlik şi Lordul Pagett, resolvând punctele privitóre la pacea cu Impĕratul, aŭ luat ear cuvêntul în favorul Polonieĭ şi aŭ stăruit în comun acord să obţie pentru ea, comform cu basa negoţierilor, provinciile, pe care le avuse înainte de rĕsboiŭ, se înţelege cu excluderea Moldoviĭ. Cu acea-şĭ hotărîre înse, şi de astă-dată nu fără de succes, aŭ stăruit şi pe lângă plenipotenţiarul Polonieĭ să-şĭ reducă pretensiunile.

Astfel âncă în *atreia* conferenţă polonesă, care s'a ţinut la 4 Decemvrie, s'a stabilit înţelegerea în ceea ce priveşte cestiunea principală şi în a *patra* şi a *cincea* conferenţă (6 şi 9 Decemvrie) totul s'a finalisat, apoĭ în *aşeasea* şi cea din urmă conferenţă (18 Decemvrie) s'aŭ verificat şi s'aŭ înlăturat deosebirile dintre textul turcesc şi cel latin al tractatuluĭ. Numaĭ decât după încheere Malachowsky a exprimat plenipotenţiarilor austriacĭ mulţumirile sale pentru conlucrarea pe cât de meritósă, pe atât de norocósă a Impĕratuluĭ pentru sa-

[1]) «L'Ambasciator di Polonia doppo un gran discorso inutile, alla fine per conclusione hà offerto di cedere della Moldavia de 5 monasteri osia forti ivi posessi due et guardare li tre altri, per havere un piede in Moldavia, *del che i Turchi se ne risero*». Protocolul conf. pag. 66.

tisfacerea definitivă a Poloniei, care a rĕuşit maĭ bine decât se putea spera în împregĭurările date[1]).

Cheia pentru acéstă răpede şi surprindĕtóre schimbare în felul de a gândi şi de a procede al plenipotenţiaruluĭ polones, care printr'un fel de săritură s'a făcut dintr'un îndârjit apostol al cruciateĭ un zelos predicator al păciĭ, avem s'o căutăm în împregĭurările arĕtate maĭ jos, care aŭ siluit voinţa luĭ ca un fel de şurub diplomatic.

De óre-ce adecă cererea privitóre la cedarea Moldoviĭ nu găsia niciĭ un resunet la plenipotenţiariĭ turceştĭ, ear Cabinetul din Viena după încheerea norocósă a negoţierilor sale aştepta cu nerăbdare, ca să închee şi aliaţiĭ eĭ pe ale lor, pentru-ca să procédă la semnarea formală a tractatuluĭ, şi astfel era hotărît, ca în cel maĭ rĕŭ cas să închee pacea fără de Polonia şi Rusia şi numaĭ cu Veneţia[2]), posiţiunea Poloniei a devenit chiar şi numaĭ prin acésta critică şi Polonia era ameninţată de a rĕmâné isolată; în timpul congresuluĭ înse

---

[1]) Protocolul conferenţeĭ pag. 112—119. Ḑiarul congresuluĭ de pace de la Carlovĕţ, pag. 47. (In archiva c. r. de stat).

[2]) Lettre du Comte Kinsky au Comte Schlik, ddo. Vienne, 9 Novembre 1698. Pasagiul relativ sună: «Il serà necessaire de «sonder et nous avertir à têmps des intentions, Instructions et «de çe qu' au càs le pis de tous l'Ambassadeur de Venise y vou-«drà ou pourrá faire; *car de Compagnie avec luy on pour-«roit franchir le pas fait à la paix sans la Pologn' et la «Moscovie*, mais le faire sans Venise, la chose seroit plus diffi-«cile, et meriteroi plus la consideration, si que pour sçavoir çe «qu' il y auroit à faire en çe mechant cas, il faut étre informé «à têmps des intentions et pouvoir de Mr. l' Ambassadeur de Ve-«nise».

situaţiunea a devenit în adevĕr primejdiósă din causa îndărătniciei Veneţiei, care nu voia de loc să renunţe la Morea, căcĭ Curtea din Viena, dorind să închee pacea cu orĭ-ce preţ, a luat orĭ părea, cel puţin, a fi luat hotărîrea să părăséscă şi pe Veneţia şi să subscrie pacea, dacă altfel nu se putea, numaĭ pentru sine şi fără consideraţiune pentru aliaţiĭ eĭ. Căcĭ prevĕḑênd cu privire clară apropierea greleĭ furtune a rĕsboiuluĭ de succesiune la tronul Spanieĭ, Cabinetul din Viena era prea rece calculator, pentru-ca să maĭ fi putut continua marele rĕsboiŭ cu Turciĭ numaĭ de dragul Parnasuluĭ şi al Heliconuluĭ de mitologic renume, asupra căruia stăruia cu îndĕrĕtnicie plenipotenţiarul Veneţian [1]). Astfel li s'a dat ambasadorilor congresualĭ austriacĭ însărcinarea să facă, ce-ĭ drept, tóte opintirile, ca să obţie încheerea uneĭ păcĭ colective, dar să subscrie tractatul de pace încheiat cu Impĕratul după-ce va fi trecut infructuos cel din urmă termin de 15 ḑile, pe care-l acordaseră Turciĭ Republiceĭ de Veneţia pentru stabilirea înţelegeriĭ [2]); dar la acest extrem mijloc, care nu numaĭ desfăcea în mod pacînic sfînta alianţă, ci o sfărâma cu violenţă, nicĭ chiar la nevoie eĭ n'aveaŭ să recurgă decât cu multă precauţiune, ba chiar

---

[1]) Lettre du Comte Schlik au Comte Kinsky ddo. Au camp de Carloviz, 2 Janvier 1699. «Le monde auroit bien été étonné, s'il avoit vû v'allumer une si sanglante guerre pour le mont Parnassée et la fontaine de Helicon au pié de la lettre, lesquel nommément l'ambassadeur vouloit comprendre dans la chaine de montagnes qu'il pretênd hors de l'isthme. En un mot, nous sommes dans la plus mechante cris du monde».

[2]) Rescript împĕrătesc cătrĕ ambasada austriacă de la congresul de pace din Carlovĕţ. Viena, 19 Ianuarie 1699.

cu repulsiune ostentativă, pentru-ca să păstreze cel puţin aparenţele credinţeĭ de aliat şi să arunce în faţa lumiĭ odiul păciĭ separate asupra celor îndărătniciĭ. Acéstă înse n'a împedecat pe guvernul împĕrătesc de a da plenipotenţiarilor sĕĭ, chiar cu risicul de a amêna cu atât maĭ vîrtos încheerea păciĭ cu Veneţia, îndoita însărcinare de a stărui în taină şi cu tótă precauţiunea, ca nu cum-va Veneţia să fie satisfăcută pentru renunţarea eĭ la Morea dându-i-se drept compensaţiune teritoriĭ din Croaţia, Slavonia orĭ Dalmaţia, ceea ce ar fi apropiat-o prea mult de hotarele austriace, şi ca Republica de Ragusa să iasă învingătóre faţă cu rîvnirile de stĕpânire ale Veneţieĭ, căcĭ supunerea la supremaţia Veneţieĭ nu se concordă cu actualele interese ale Austrieĭ şi încă maĭ puţin cu cele viitóre. Eĭ aveaŭ înse să păstreze aparenţele uneĭ neutralităţĭ imparţiale şi să-şĭ acoperă stăruinţele sub velul uneĭ atitudinĭ pasive [1]).

Indĕmânatecul cancelar aulic Kinsky, care într'o scrisóre confidenţială adresată luĭ Öttingen mărturiseşte el însu-şĭ cu vorbe secĭ, că „ḑice ceea ce nu gândeşte şi gândeşte ceea ce nu ḑice“ [2]), e în Viena representantul

---

[1]) Rescriptul luĭ Leopold I. cătrĕ ambasada împĕrătéscă de la congresul din Carlovĕţ. Viena, 26 Ianuarie 1699. (Intregirĭ şi lămurirĭ).

Scrisórea luĭ Kinsky cătrĕ Comitele Öttingen. Viena, 27 Ianuarie 1699. (Prima a fost emisă chiar în ḑiua subscrieriĭ tractatuluĭ, ear a doua deja în ḑiua următóre, dar maĭ nainte de a se fi ştiut acésta la Viena).

[2]) Scrisórea luĭ Kinsky, cătrĕ Öttingen. Viena 14 Ianuarie 1699. «Din prima (scrisóre cătrĕ Lordul Paget) veĭ vedé, «*me*

principal al acestuĭ machiavelism, care, răḑĕmându-se pe de o parte pe victoriĭ câştigate, ear pe de alta pe bunele încliuărĭ ale mijlocitorilor şi ale ambasadorilor, era maĭ presus de diplomaţia aliaţilor şi în deosebĭ de a Poloniei, care atât prin slăbiciunea eĭ internă, cât şi prin isolarea eĭ în afară era împedecată în urmărirea uneĭ politicĭ independente şi nevoită a se răḑĕma pe alţiĭ maĭ tarĭ. Fórte fireşte dar Malachowsky şi-a redus cu atât maĭ vîrtos pretensiunile, cu cât Turciĭ declaraseră fără de încungĭur, că numaĭ din consideraţiune pentru intervenirea Impĕratuluĭ i se fac Poloniei óre-care concesiunĭ şi că numaĭ şi numaĭ Impĕratuluĭ aŭ să-ĭ mulţuméscă Polonesiĭ, dacă nu sunt mărginiţĭ numaĭ la statul quo înainte de rĕsboiŭ; astfel plenipotenţiariĭ austriacĭ aŭ putut şi eĭ să obţie reducerea prentensiunilor Poloniei [1]). La început înse îngăduinţa plenipotenţiaruluĭ polonez, fórte mărginită prin instrucţiunile primite de la Rege, tot n'a mers până la acceptarea ofertelor făcute de Turcĭ. El tot maĭ persistă să-şĭ înfigă picĭorul în Moldova şi nu a voit în deosebĭ nicĭ după-ce Turciĭ iĭ acordaseră cedarea Podolieĭ, a Ucraineĭ şi a Cameniţeĭ în stare nevătămată să renunţe la cele cincĭ slab fortificate mânăstirĭ din Moldova, care cu

---

dicere quod non cogito et cogitare quod non dico», ear din a doua (către Ruzzini) veĭ înţelege, că eŭ proced faţă cu el ca aliat, cu totul sincer, praeveniendo futura, orĭ şi-cum ar ieşi acest tractat, scarricandone le proprie et incarricandone quelle d'altrui».

[1]) Al nouelea raport al plenipotenţiarilor austriacĭ către Impĕratul. Tabĕra de la Carlovĕţ, 22 Noemvrie, 1698. Lettre du Comte Schlik au Comte Kinsky, ddo. Camp de Carloviz, 27 Noembre 1698.

anevoiă ar fi putut să resiste unuĭ atac făcut de vre-o căpetenie de partid şi cu atât maĭ puţin eraŭ în stare de a suporta asediul uneĭ armate maĭ marĭ şi din care numaĭ cea maĭ mare avea o sută, ear cele-lalte numaĭ câte cincĭ-ḑecĭ de ómenĭ ca garnisónă polonesă; căcĭ el nu voia, după cum ḑicea, să facă alte propunerĭ decât după-ce toţĭ coaliaţiĭ işĭ vor fi încheiat negoţierile şi óre-cum în vîrtutea uneĭ necesităţĭ iresistibile. In dosul acesteĭ trăgănirĭ se ascundea pe lângă mărginile plenipotenţeĭ şi intenţiunea nemărturisită, ca nu numaĭ să nege recunoştinţa datorită pentru intervenirea Impĕratuluĭ, ci să o transforme în ochiĭ lumiĭ cu óre-care verosimilitate în o bănuială şi în acusare adusă contra purităţiĭ credinţeĭ de aliat a Impĕratuluĭ, ear acésta producând în mod artificial impresiunea, că Polonia a fost împedecată prin intervenirea Impĕratuluĭ în urmărirea folóselor sale şi astfel păgubită, pentru-ca prin acésta orĭ să determine pe Austria a interveni cu maĭ multă hotărîre în interesul Poloniеĭ, orĭ să arunce asupra altora vina pentru înfrângerea suferită [1]). De óre-ce înse nicĭ acest ultim mijloc n'a avut efect, Polonia tot s'a hotărit în cele din urmă să cedeze, şi aşa se explică fenomenul significativ, că în conferenţa de la 9 Decemvrie Malachowsky s'a învoit (cum s'a arĕtat maĭ sus) definitiv asupra stipulaţiunilor principale ale tractatuluĭ de pace dintre Turcĭ şi Polonia, care a inlăturat prin o renunţare făcută în sensul dreptuluĭ ginţilor stĕpânirea directă orĭ cel puţin supremaţia poli-

[1]) Al un-spre-ḑecelea raport al plenipotenţiarilor împĕrăteştĭ. Tabĕra de la Carlovĕţ, 27 Noemvrie 1698.

tică, la care atâta timp şi atât de în zadar a rîvnit acest regat asupra Moldoviĭ. Bucurându-se de acésta, chiar când a primit prima ştire despre pornirea Poloniei spre încheerea păciĭ, Impĕratul s'a exprimat, că Polonia, primind de la Turcĭ drept compensaţiune pentru restituirea câtor-va posiţiunĭ neînsemnate ce-ĭ aduceaŭ regatuluĭ maĭ mult pagubă decât folos nişte ţĕrĭ, pe care nu le cucerise maĭ nainte, a obţinut condiţiunĭ îndecit atât avantagióse ca ale orĭ-şi-căruia dintre ceĭ-alţĭ coaliaţĭ [1]). Şi întocmaĭ precum maĭ nainte se gândia se închee pace cu Veneţia şi fără de Polonia, Curtea din Viena era acum gata să închee mult dorita pace cu Polonia şi fără de Veneţia, care făcea greutăţĭ [2]). Şi maĭ ales ajutorul ambasadorilor împĕrăteştĭ a fost ceea ce a făcut să trécă în mânile Poloniei cetatea Cameniţa în stare nevătămată (cu excepţiunea geamiilor, care urmaŭ să fie dărâmate) dimpreună cu întréga artilerie, pe care Turciĭ o luaseră când cu cucerirea cetăţiĭ.

Resultatul în deobşte favorabil al negoţierilor a întrecut atât de mult aşteptările plenipotenţiaruluĭ regal, încât el şi-a dat fără de reservă bucuria pe faţă şi a exprimat şi Impĕratuluĭ în cel maĭ călduros mod mulţumirile sale pentru intervenirea pe cât de puternică,

---

[1]) Rescriptul luĭ Leopold I. cătrĕ ambasada împĕrătéscă din sudul Ungarieĭ drept rĕspuns la raportul eĭ de la 2 Decemvrie. Viena, 12 Decemvrie 1698.

[2]) Rescriptul luĭ Leopold I. cătrĕ ambasada împĕrătéscă de a congresul din Carlovĕţ. Viena, 19 Decembre 1698.

pe atât de fructuósă [1]). După-ce a formulat în tótă regula instrumentul de pace definitiv stabilit şi pentru deplină siguranţă l'a predat ca act definitiv obligator pe la sfîrşitul luneĭ Decemvrie mijlocitorilor, s'a unit şi el cu ambasadoriĭ Austrieĭ şi cu al Veneţieĭ, pentru-ca să facă maĭ accesibil pentru pace şi pe representantul Moscovit, care era fórte neliniştit în urma aderăriĭ la pace a Polonieĭ.

„Afacerile Polonieĭ, — iĭ scria el, — nu sunt âncă pe uscat, dar sunt intrate în port".

Deşi nu s'a ţinut pe din destul sémă de dorinţele Republiceĭ şi afară de acésta in urma necesităţiĭ am avut să fac concesiunĭ ce trec peste mărginile puse de instrucţiunile mele, ţiind sémă de actuala stare a Polonieĭ, tot am socotit a fi maĭ bine să strîng potrivit cu cererile furtuneĭ pânzele şi astfel am preferit o compensaţiune mică faţă cu o ingrijitórea amânare a păciĭ. Intocmaĭ dar precum Polonia, pentru-ca să nu le facă coaliaţilor greutăţĭ la incheerea păciĭ, s'a mulţumit, ceea ce cere atât spiritul, cât şi litera legiĭ, cu o învoială cu mult maĭ nefavorabilă decât ceea ce cu tótă siguranţa s'ar fi putut obţine prin o negoţiere urmată fără de nicĭ o cruţare; tot astfel şi ambasadorul moscovit, ţiind sémă de nevoile timpuluĭ, să binevoiască a-şĭ reduce pretensiunile şi a se supune arangĭamentuluĭ stabilit de mijlocitorĭ [2]). Atât de mult s'a schim-

[1]) Al treĭ-spre-ḑecelea şi al patru-spre-ḑecelea raport al plenipotenţiarilor împĕrăteştĭ. Tabĕra din Carlovĕţ, 9 şi 12 Decemvrie 1698.

[2]) Litteræ Legati Polonici ad Legatum Moscoviticum, ddo. Petrowaradini die 12. Decembris 1698.

bat dar fóia, încât unul dintre ceĭ maĭ zeloşĭ adversarĭ aĭ păciĭ s'a prefăcut în cel maĭ zelos susţiitor al eĭ şi stăruia atât pe lângă representantul veneţian, cât şi pe lângă cel moscovit pentru încheerea păciĭ. El insistă cu tótă căldura să procédă curênd la încheerea pe cât de neapărată, pe atât de dorită „câtă vreme timpul favorabil nu va fi urmat de furtuna ameninţătóre, pentru-ca nu cum-va prin acéstă prea lungă şi la Turcĭ cu totul neobicĭnuită trăgănire a negoţierilor întrégă flotă a aliaţilor să fie scósă din drumul sigur al speranţelor şi mênată spre stâncĭ primejdióse; căcĭ dacă un asemenea naufragiŭ ar fi o calamitate pentru toţĭ aliaţiĭ, el ar trebui să fie un adevĕrat desastru pentru Polonia, care, strivită de o îndoită sarcină de rĕsboiŭ, n'ar şti, pe care săgétă s'o abată maĭ nainte" [1]).

Se ḑice între altele: «Licet mihi non ex integro voto Reipublicæ negotium cessisset, multaque ultra gradus «datæ mihi «instructionis necessitati concessissem, attamen *pensando mo*«*dernum statum Reipublicæ nostræ sinuavi vela, prout* «*tempestas jussit et elegi potiùs tenuiter componere, quàm* «*ultra optatæ et tam necessariæ Pacis, et mihi et foe*«*deratis peniciosam aliquam (Deus avertat) moram ad*«*ferre,* — — — —».

[1]) Litteræ Legati Poloniei ad Legatum Venetiarum, ddo. Petrowaradini 2-da Januarij 1699.

«Quam maxime curandum puto, ut hoc tam uotiuum Christianitati opus dum tempus fauet, dum Nubila pendent, tempe«stati et tot fortuitis quam primum subducamus, ne per tam «longas et Turcis plane insuetas tractandi moras ex uado, in «quo nunc hæremus, uniuersà (Deus auertat) classe ad fatalem «scopulum allidamus, cuius rei non uanos nobis debere subesse «metus, ratio et coniunctirae monent. Jam uero (Deus auertat) si «post tot irritos sudores Nostros, post tanti pretij impensum

Prin amênarea învoielil cu Veneţia şi a păcii simultanc atîrnătóre de la ea creştea în mod învederat şi nerăbdătórea sete de pace a Poloniei, care se da pe faţă în reclamaţiunî pline de amărîcîune şi care resulta maî ales din temerea mărturisită fără de încungîur a uneî năvălirî tătăreştî. Din Peterwardein, unde se retrăsese îndată după ce-şî stabilise proiectul de tractat, Malachowski le trimitea mereŭ reclamaţiunî ambasadorilor austriacî. In faţa îndĕrĕtnicieî neînvinse a Veneţieî faţă cu Pórta inactivitatea desperată a aliaţilor deja satisfăcuţî în acest congres trebuia, aşa ḑicea eî, să aibă drept urmare neapărată o têngire primejdiósă. Cu maî multă furie se va descărca însĕ furtuna neînlăturată asupra Poloniei. Pe când adecă regatul acesta se pregătia să-şî validiteze gata de luptă şi sigur de victorie drepturile faţă cu Turcia, Curtea din Viena maî mult pe silite decât prin persuasiunî, aprópe prin o năvală dată pe neaşteptate l'a abătut prin prospecte de pace de la acésta; fiind acum parte desarmat în urma acestor prospecte, parte preocupat de inevitabilul resboiŭ cu Brandenburgul, e greŭ ameninţat de năvălirile Tătarilor adimeniţî de iarnă şi de retragerea trupelor din provinciile de la sud, o primejdie, care numaî prin o pace seriósă orî printr'un serios rĕsboiŭ ar puté să fie înlăturată. Dacă e decî vorba, ca regatul

---

«tempus, spe Almæ istius Pacis ad extremum excidamus, quid «funestius nobis omnibus præstare possemus! *sed præsertim tot «malis afflicta Polonia, quæ jam de facto duplicis belli onere «premitur, et nescit quod prius avertat telum*, quid sibi in ea «necessitate agendum haberet, magno Excellentiae Vestrae relin-«quo iudicio . . . .»

Poloniei să nu se socotéscă osândit a secera numai nenorocirĭ şi, cel maĭ fără de sfială desconsiderat dintre coaliaţiĭ seĭ, a se căi în vecĭ de ajutorul plin de sacrificiĭ, pe care l'a dat pentru binele Impĕratuluĭ, dar în paguba sa proprie, trebue orĭ să se închee pacea după trecerea celuĭ din urmă termin pus pentru negoţierĭ, orĭ să i se dee Poloniei voie de a respinge atacul Tătarilor. El cere decĭ o declaraţiune positivă, dacă învoirea Veneţieĭ cu Pórta e, în genere, posibilă; dacă nu e posibilă, plenipotenţiariĭ să se consulte cu el şi să stabiléscă împreună procedura impusă de instinctul de conservare. El e de altmінterĭ dureros atins, pentru că atât Austria, cât şi Veneţia iĭ tăinuiesc adevĕratele greutăţĭ ale negoţierilor ce se urméză. El stărue, în sfîrşit, ca acéstă cerere aluĭ să fie trecută în protocolul oficial al congresuluĭ [1]).

In acéstă mărturisire făcută despre slăbiciunea Poloniei era cuprinsă, deşi numaĭ în forma uneĭ dorinţe de consultare în comun, şi cererea ajutoruluĭ înarmat al Impĕratuluĭ, o cerere, care nefiind din destul intemeiată pe stipulaţiunile (Art. IX, X, XI) ale tractatuluĭ de alianţă, în faţa dispoziţiunilor nu tocmaĭ amicale ale Curţiĭ din Viena faţă cu Polonia avea puţine şanse de reuşită.

Tot atât de zelos a recurs Malachowski şi la intervenirea mijlocitorilor şi maĭ ales la a îndĕmânaticuluĭ Pagett spre a înlătura primejdia năvăliriĭ în Polonia a Tătarilor, iĭ asigura pe aceştia atât despre dorinţa de

---

[1]) Literae à Legato Polonico ad Legatos Caesareos missae Petrovaradini, 7 Ianuarii 1699.

a încheia pace, cât şi despre alipirea către alianţă a guvernuluĭ sĕŭ, şi drept dovadă despre acésta a depus în mânile lor, ca un fel de zălog, proiectul de tractat subscris de dênsul în tótă forma, ceea ce avea să fie o garanţie pentru încheerea păciĭ în casul, când vor procede la încheere şi ceĭ-l'alţĭ aliaţĭ şi în deosebĭ şi Veneţia âncă resistentă; dacă acéstă condiţiune nu se va împlini, documentul depus de Polonia avea să fie considerat şi el ca neavênd nicĭ o valabilitate şi nicĭ un efect [1]).

Impetuósa pornire spre pace a Polonieĭ iĭ venia de minune la socotélă politiceĭ din Viena, care a rĕmas consequentă pânăʼn cea din urmă clipă, căcĭ ea nu urmărea, la urma urmelor decât scopul de a fi impinsă óre-cum fără de voie spre pace, ţĕlul tuturor dorinţelor eĭ, de către aliaţiĭ eĭ îndĕrĕtnicĭ. In sensul acesta dĕduse tóte îndrumările representanţilor seĭ, cărora le recomandase în deosebĭ, ca să păstreze cu tot dinadinsul aparenţele uneĭ pretinse siluirĭ şi astfel la subscrierea tractatuluĭ să le lase aliaţilor ântêietatea şi abia *după* dênşiĭ să procédă la operaţiunea finală; ear dacă acésta n'ar fi cu putinţă, să închee *de o dată* cu ceĭ-l'alţĭ, poftiţĭ cu tot dinadinsul la acésta, dar nicĭ într'un cas nu *maĭ nainte* de ceĭ-l'alţĭ; în deosebĭ faţă cu Polonia aveaŭ să invóce motivul, că în vîrtutea ordineĭ naturale cel ce a încheiat maĭ nainte negoţierile are să şi subscrie maĭ nainte [2]). Eĭ aŭ şi reuşit în adevĕr să stîr-

[1]) Literae à Legato Polonico ad Mediatores scriptae. Petrovardini, 11 Ianuarii 1699.

[2]) Scrisórea Comiteluĭ Kinsky către Comitele Öttingen, Viena, 12 şi 21 Ianuarie 1699. — Scrisórea aceluia-şĭ către Comitele

néscă în ambasadorul moscovit jalusia faţă cu Polonia şi astfel să-l determine pe nesimţite a subscrie cel dântêiŭ pacea, ceea ce s'a făcut la 24 Ianuarie, numaĭ că Wosnizin, nevoind nicĭ astă-dată să ţie sémă de mijlocitorĭ, a încercat să facă şi lucrul acesta prin ascuns şi fără de ştirea mijlocitorilor, înse plenipotenţiariĭ turceştĭ nu i-aŭ permis-o acésta. Acest succes diplomatic al representanţilor austriacĭ a fost un însĕmnat pas făcut înainte pe calea păciĭ şi o îmbucurătóre victorie asupra uneltirilor Veneţieĭ; căcĭ stăruinţele puse de Ruzzini pe lângă ambasadorul Polonieĭ şi pe lângă al Rusieĭ, ca'n nicĭ un cas să nu subscrie tractatul de pace maĭ nainte de Austriacĭ, temperaseră în mare grad nerăbdarea cu care aceştia aşteptaŭ la început pacea [1]).

Schlik. Viena, 21 Iannarie 1699, în care se află pasagiul voios: Vos Excellences se doivent imaginer qu'elles sont reduites au jeu de la Sveve qui s'apelle «Rechanierle gang du voron»; en le jouant avec circonspection et addresse, elles y gaigneront la partie».

Rescriptul luĭ Leopold I. cătrĕ plenipotenţiariĭ împĕrăteştĭ de la congres. Viena, 26 Iannarie 1699.

[1]) Lettres du Comte Schlik au Compte Kinsky, ddo. Camp de Carloviz, 2, 12 et 26 Janvier, 1699. In prima se dice:

«Le dit ambassadeur (de Venise) nous a entierement auszi re-«volté le Polonois et le Moscovite, qui ont fort ralenti leurs im-«patiences, depuis qu' il les a si instament prié *de ne seulement* «*pas soucrire* (sic) *leurs traittés devant nous autres*». Ear în adoua:

«Nous avons apris depuis, que se Mr. le Moscovite nous vou-«loit faire un coup fourré, en signant sa dite tréve *à l' insçeû* «*même de la Mediation;* mais les Turcs ne vouloient pas le «permettre».

In dina încheeriĭ el scrie chiar din sala de conferenţe: «Le

Sub asemenea auspiciĭ a sosit ḑiua de 26 Ianuarie, care în vîrtutea înţelegeriĭ luate între ceĭ-lalţĭ coaliaţĭ (afară de Rusia) fusese pusă ca termin pentru subscrierea tractatuluĭ după-ce hotărîrea irevocabilă a Impĕratuluĭ de a încheia pacea a ieşit învingătóre şi faţă cu împotrivirea îndĕrĕtnică a Veneţieĭ, ca maĭ nainte faţă cu a Polonieĭ şi Rusieĭ. Dară chiar şi în acéstă ḑi sĕrbătorésca a făcut înainte de şedinţă obiecţiunĭ în ceea ce priveşte şirul subscrieriĭ actuluĭ, căcĭ, în ciuda învoieliĭ făcute, el voia să subscrie numaĭ după imperialĭ şi numaĭ cu multă greutate a putut să fie îndu-plecat a subscrie *deodată* cu dênşiĭ.

Acéstă ultimă, dar dintre tóte cea maĭ importantă şedinţă, în care congresul şi-a încoronat opera atât de grea, s'a făcut cu mare solemnitate şi cu tótă pompa exterióră, care era cu putinţă în o localitate atât de pustie. Trecerea ambasadorilor cu trăsurile lor la localul congresuluĭ, citirea şi verificarea instrumentelor de pace, subscrierea şi schimbarea lor, salutările reciproce şi sĕrutările de pace ale fericiţilor ambasadorĭ şi asistenţa poporuluĭ ce năvălise din tóte părţile spre a lua parte la actul de bucurie, tóte se potriviaŭ cu dignitatea şi cu importanţa acţiuniĭ, precum şi cu vaḑa su-

---

«chapelet a commençé à se défiler par Moscovie, le quel poussé «par un motif de ialousie, que nous lui avions insînué adroite-«ment, fit la sienne (souscription de paix) avant — hier, c' est «à dire le vintquatriéme passé. Pologne n' auroit pas hesité un «moment à le suivre, si cela fûst arrivé plutôt, et que l' enga-«gement des Imperiaux étant éclatté, il n' en eûst pas pris aussi «un pour ce même iour-ce; *cependant il a passé encore de-«vant nous*».

veranilor împăcaţi şi cu rangul înalt al representanţilor lor.

La masa festivă, pe care Lordul Pagett, urḑitorul principal al păciĭ, li-a dat-o tuturor ambasadorilor aflaţĭ acolo întru sĕrbătorirea împăcăriĭ şi la care aŭ luat parte şi Malachowsky şi Ruzzini, a fost singurul lucru caracteristic absenţa luĭ Wosniziu, pe care marea luĭ antipatie contra ambasadoruluĭ Polonieĭ l'a împedecat a lua parte la serbarea de bucurie a soţilor sĕĭ [1]; el tot nu putea să-l ierte pe acesta, pe care se răḑĕmase în propriul sĕŭ interes cu atâta încredere, că l'a părăsit în mijlocul năsuinţelor sale contra păciĭ şi l'a lăsat în o supĕrătóre isolare.

Astfel a repurtat diplomaţia fină a Impĕratuluĭ în acest memorabil concurs asupra pornirilor rĕsboinice în parte prefăcute ale alianţilor sĕĭ o strălucită victorie, care pentru Austria a adus róde bogate şi a exploatat activitatea alianţeĭ maĭ ales în folosul caseĭ imperiale: greŭ ameninţată la începutul rĕsboiuluĭ în propria eĭ capitală şi nevoită a şĭ căuta scăparea în ajutorul străin, ea stetea la încheerea rĕsboiuluĭ inzestrată cu un spor de ţĕrĭ, de putere şi de vaḑă, precum şi cu nimbul victorieĭ, care, cu tótă rivalitatea Franţeĭ, apăsa în cumpăna politică a Europeĭ cu atât maĭ greŭ, cu cât maĭ învederată era scăderea puteriĭ Turcieĭ pornite spre peire. Astfel a ajuns şi Polonia la încheerea şi la subscrierea eĭ formală a păciĭ de la Carlovĕţ, prin care s'aŭ restabilit vechele hotare ale Moldoviĭ şi s'a sta-

[1]) Diarium und Ceremoniale des Karlovizer Friedenscongresses vom J. 1698 u. 1699.

bilit pe basa posesiuniĭ avute înainte de cele doue rĕsbóie scóterea acesteĭ provinciĭ din sfera Poloniei declarându-se pentru viitor inadmisibilă orĭ-şi-ce pretensiune a uneĭ părţĭ asupra teritoriuluĭ stĕpânit în mod legitim de cea-laltă parte, precum şi orĭ-şi-ce întindere de granițe făcută în mod unilateral de vre-unul din cele doue state (Art. I). Regele Poloniei s'a obligat, prin urmare, a evacua pe deplin tóte cetăţile şi localităţile maĭ micĭ orĭ maĭ marĭ, care în lăuntrul hotarelor de din nainte de cel din urmă rĕsboiŭ aŭ fost cucerite şi eraŭ âncă ocupate de trupele polonese, şi să le lase fără de ocupaţiune militară, încât Moldova, pe deplin eliberată, să se pótă ear bucura de liniştea, în care se aflase maĭ nainte de cel din urmă rĕsboiŭ (Art. II). Acéstă deşertare a Moldoviĭ de cătrĕ Polonesĭ şi deşertarea cetăţiĭ Cameniţa de cătrĕ Turcĭ trebuiaŭ să se încépă pe la începutul luneĭ Martie, ear prima trebuia să se termine cât maĭ curĕnd, ear adoua până la mijlocul luneĭ Maiŭ, lăsându-li-se locuitorilor din localităţile şi de pe teritoriile deşertate deplina libertate de a rĕmâné acasă orĭ de a însoţi cu avutul lor pe trupele plecate. Art. III). Pentru ocrotirea teritoriuluĭ polonez şi a proprietăţiĭ Poloniei s'a stipulat într'un alt articol respectarea reciprocă a hotarelor din noŭ stabilite pentru cele doue state şi garantarea avutuluĭ supuşilor aşeḑaţĭ în districtele de la hotare ale ambelor părţĭ; ordine severe şi susţinute prin o sancţiune suficientă aveaŭ să li se dee căpeteniilor de provinciĭ limitrofe şi anume Vizirilor, Beglerbeilor, Hanuluĭ tătăresc şi Domnuluĭ din Moldova pentru inviolabilitatea teritoriuluĭ şi a avutuluĭ polones, ear în casurile de adevĕrată digresiune şi de turburare

trebuia să urmeze neapărat atât despăgubirea, cât şi pedepsirea comandanţilor negligenţĭ.

Tot astfel şi Polonia promitea respectarea deplină a teritoriuluĭ turcesc. (Art. IV). Alungarea din Moldova a Tătarilor din Budgĭac, precum şi a altor Tătarĭ, care în timpul rĕsboiuluĭ trecut se aşeḑaseră pe teritoriul acesteĭ ţĕrĭ cu de la sine putere şi contra drepturilor asignate Polonieĭ prin tractate, precum şi oprirea obicĭnuitelor lor năvălirĭ în Moldova (Art. VI) eraŭ stipulaţiunĭ tot atât de priinciόse pentru Moldova, ca pentru Polonia. O disposiţiune a tractatuluĭ obliga, în sfîrşit, pe Domnul Moldoviĭ să-şĭ dee silinţa de a trăi, ca maĭ nainte, în bună inţelegere de vecinĕtate cu Polonia şi de a nu da nicĭ adăpost, nicĭ ocrotire turburătorilor din Polonia orĭ celor din ţĕrile supuse Impĕratuluĭ, ci a-ĭ extrada guvernuluĭ lor, o indatorire ce i se impune şi Munteniеĭ. In schimb se obligă şi Polonia să nu dee adăpost fugarilor din Moldova şi din Muntenia, ci să-ĭ extradee Voivoḑilor, dacă de pe teritoriul polonez s'ar incerca să turbure linişteа acelor ţĕrĭ. (Art. X [1]).

Intocmaĭ precum Polonia rîvnise la Moldova, a rîvnit şi Austria la Muntenia. Deşi înse aŭ trebuit amêndoue să renunţe la îndeplinirea dorinţelor sale, Regele s'a supus numaĭ cu extremă repulsiune pe când Impĕratul a făcut lucrul acesta cu multă îndemânătăcie, la timp oportun şi óre-cum jucându-se; Austria avuse de gând maĭ mult să facă o recunóştere şi să sondeze terenul

[1]) Instrumentum Pacis inter Seren-mos et Pot-mos Regem et Rempublicam Poloniarum, et Excelsum ottomanicum Imperium ad Carloviz in Sirmio in congressu Generali Confoederatorum Plenipotentiariorum confectae 1699, 26 Ianuarii.

decât să ridice pretensiunĭ positive, maĭ mult să facă o încercare aproximativă decât să-şĭ însuşéscă în tótă seriositatea Muntenia.

Ancă'n anul 1689, consultaţĭ asupra condiţiunilor de pace ce urmaŭ a fi puse Porţiĭ, Comiţiĭ Anton Caraffa şi Ernest Rüdiger Starhemberg aŭ dat Impĕratuluĭ sfatul, ca să stăruie a câştiga nu numaĭ Ardélul, ci totodată şi Muntenia, ear acésta cu atât maĭ vîrtos, cu cât ţara acésta, fiind şi de altminterĭ o provincie laterală a corónei ungare, şi-a declarat de curĕnd prin o deputaţiune specială supunerea şi şi-a oferit tributul şi astfel a recunoscut în tótă forma şi a şi executat încorporarea eĭ in regatul ungar. Asupra Moldoviĭ, care şi altfel numaĭ cu anevoinţă s'ar puté obţine de la Turcĭ şi a căreia stĕpânire şi apărare in starea cu desĕvîrşire părăginită, in care se afla, ar costa cheltuelĭ maĭ marĭ decât veniturile, pe care póte să le aducă, ambiĭ ţin să se intindă pretensiunile austriace numaĭ pentru-ca prin o renunţare la ea să se obţie cu atât maĭ uşor acceptarea altor condiţiunĭ puse de Austriacĭ orĭ pentru-ca in schimb să se câştige vre-o altă concesiune; in tot casul inse ar trebui să se céră atât pentru Ardél, cât şi pentru Moldova şi Muntenia íertarea restanţelor de tribut [1]).

[1]) Abgefordertes allervndterthänigst-vnuorschreibliches guethachten des Antonij Grafen von Caraffa, das Negotium et Ideam Pacis cum Turcis betreffendt. ddo. Wienn, den 11. Januarij 1689.

Gutachten vnd Mainung des Grafen Ernst Rüdiger von Starhemberg, die Conditiones bey denen Tractaten mit den Türkhen betreffendt. dd. Wienn, 28. Februar 1689.

De óre-ce înse Impĕratul prin resoluţiunea de la 2 Septemvrie 1690 a acordat Moldova regatuluĭ polonez şi a reservat numaĭ Muntenia pentru sine, a dat şi

---

Ancă atuncĭ lucra sub preşedinţa Cardinaluluĭ Leopold de Kollonicz o comisiune instituită de Impĕratul pentru organisarea Nevoquistei saŭ din noŭ cuceriteĭ părţĭ din Ungaria, şi parte integrantă din acésta avea să formeze şi Muntenia ce urma, precum să spera atuncĭ, să trécă sub stĕpânirea ungaro-austriacă.

Intre propunerile acesteĭ comisiunĭ, pe care Kollonicz le-a supus prin raportul de la 22 August 1689 aprobăriĭ Impĕratuluĭ, merită atenţiune următórea:

«Dasz von dem hungarischen Clero ein Gutachten abzurfordern «sey, ob nicht dasz Concilium tridentinum respectu deren die «Geistlichkeit betreffenden vortrefflichen Sanctionen im König«reich Hungarn weiters vndt in mehrern anzunehmben. Quoad «religionem hingegen, welche in Hungarn diversi generis, vndt «deren theils divetaliter acceptiret, theils allein toleriret werden, «wurde deliberiret, dasz der Zeith abstrahendo â reformatione, «allein zuetrachten wäre, wie per Vnionem cum Ecclesia romana «die Catholische Religion zu erweittern, allermaszen cum fructu «mit denen tolerirten griechisch- vndt Arianischen Secten diese «jüngste Jahr an etlichen orthen practiciret worden; Worzue «meistens contribuirete die Verschaffung der Subsistenz Ihrer «Geistlichen, die auff die helfte, was oben für unsere Bischöff «undt Pfarrer eingerathen worder, für disszmal verwilliget wer«den könte«.

Insărcinat a-şĭ da părerea asupra acestor propunerĭ, Comitele Kinski face în deosebĭ asupra celeĭ maĭ sus citate următórea observaţiune :

§ 10. Wegen Annchmung des Concilij Tridentini ist zwahr kein bedencken, dasz hierüber à Clero möge diberirt werden; Alldieweilen aber intuitu Cleri dem Statui saeculari viel praeiudicirliche Sachen daselbst seind angeordnet, So ist bekandt, dasz

ambasadorilor sĕĭ trimişĭ la congres tot in acest sens instrucţiunĭ, insărcinându-ĭ, ca să le lase numaĭ in ceea ce priveşte Moldova deschis drumul Polonesilor ce pretindeaŭ să li se acorde ambele ţĕrĭ. Cât pentru Muntenia, eĭ aŭ fost insărcinaţĭ a pune condiţiunea, ca Domnul eĭ să-şĭ declare supunerea atât Sultanuluĭ, cât şi Impĕratuluĭ şi ca după mórtea luĭ Brâncovanu ambiĭ suveranĭ să aibă deopotrivă dreptul de a confirma pe succesorul ce se va fi ales, ca tributul acesteĭ provinciĭ să fie stabilit prin comun acord şi să se imparţă intre cele doue impĕrăţiĭ şi să nu maĭ fie sporit in viitor, ear Domnul să se bucure de protecţiunea şi de sprigi-

---

ernandtes concilium Tridentinum quod haec et alia, et extra dogmata fidei in maisten Königreich und Landen Europae nicht angenommen worden, uudt so viel da billicher anstehe, ob solche deliberation allein von dem Hungarischen Clero, cum exclusione status Politici, solle angestellt, vnd dessen einweitigen sentiment nach dasz nich allein respectu deren die Geistlichkeit betreffenden vortrefflichen sanctionen, sondern auch in einem mehrern in Hungarn auzunehnen seye. Hette also vermein et, dasz hierüber nicht allein der Clerus, sondern die gesamte Stände füglich zu deliberiren und, wasz zu amplectiren, oder nich zu acceptiren sein möchte, Ihro Kays. und Königl. maysth guttachtlich zu allergnädigster decision vorzutragen hetten.

In materie de finanţe Kinsky a făcut observaţiunea: «dasz praetextu der miteinziehung in's mitleiden derienigen, so bis dato von denen contributionibus exempt gewesen, nicht dasz Siebenbürg-Wallach- und moldawische, auch des neoaquisiti contributions Wesen mit dem hungarischen vermischet werde, und sie von allen diesen nicht mehr dann die dritthalb millionen iärlich zuerhöben hetten». Acéstă alusiune se face la supremaţia austriacă asupra ţĕrilor române, pe care sperau a o stabili în curênd.

nul ambilor Impĕraţĭ şi să-şĭ cârmuiască ţara in deplină linişte şi siguranţă [1]).

Deşi în aparenţă Impĕratul năsuia numaĭ la împărţirea egală a supremaţieĭ între Austria şi Turcia în ceea ce priveşte Muntenia, maĭ era în dos şi speranţa ascunsă de a înlătura cu desĕvîrşire înrîurirea turcéscă cu ajutorul Principeluĭ Brâncovanu şi al urmaşilor luĭ şi d'a face în cele din urmă pe Austria singură stăpână.

Nu mult timp în urmă înse Curtea din Viena s'a simţit din deosebite motive îndemnată a maĭ lăsa în suspensiune validitarea pretensiunilor sale asupra Munteniei şi a o reserva pentru o conjectură maĭ priincióssă.

---

[1]) Instructio pro Legatis Plenipotentiariis Caesareis ad Tractandas Inducias cum Turcis, comitibus ad Öttingen et Schlik, ddo. Eberstorfii, 26 Septembris 1698.

§ 20. Non dubitandum est quoque quin Poloni *Moldaviæ et Wallachiæ* mentionem injecturi sint; ut autem Legatis Nostris non desit quid circa hasce provincias Polonis olim declaraverimus, habent hic sub No. 9-no adjunctam Nostram resolutionem die 2-da Septembris anno 1690 Poloniae datam, ex qua nostri uberiùs percipient, qualiter ad repetitas Serenissimi quondam Regis instantias Moldaviam eidem cesserimus, jus Nostrum circa Valachiam Nobis integrum reservando.

§ 21. Nunc autem quoad modo dictam Valachiam, Legatos Nostros stipulari volumus, ut ejus Provinciae Princeps utrique Imperatori homagium praestet, et post fata jam gubernantis Principis uterque, tam Imperator Romanorum quàm Turcarum, novum à Provincia electum Principem confirmet, tributo, de quo utrinque convenerit, aequaliter inter utrumque Imperatorem distributo, nec deinceps augendo gravetur. Caetera verò sub utriusque pacis centis Imperatoris protectione tueatur, vivatque securus a quietus.

Mijlocirea puterilor maritime era adecă condusă, ce-ĭ drept, cu moderaţiune înţeléptă, dar cu o cruţare, care, cel puţin după părerea austriacilor, atingea limita slăbiciuniĭ şi astfel nu prea promova interesele caseĭ imperiale şi nu dedea destul nutremênt speranţeĭ de a puté realisa tóte dorinţele eĭ [1]. La acésta se maĭ adăuga şi lucrarea neîncetată, pe care o sĕvîrşĭa la Pórtă Franţa, care se folosia de tóte mijlócele, ca să rĕstórne pe Mehmet Effendi şi pe Mavrocordat, plenipotenţiariĭ doritorĭ de pace, şi în vederea acestuĭ scop găsia un

[1]) Lettre du Comte Schlik au Comte Kinsky, ddo. Camp de Carloviz, 18 Novembre 1698.

«La Mediation de Milord Paget est conduite avec sagesse et «moderation, mais, soit Vous dit sous un dernier secret, d'un «autre coté si pauvre et si sterile, qu' elle nous sert de fort peu «de chose. Ils souffrent insultes, reproches et menaces, sans oser «piper devant ces Messieurs là».

Reponse du Comte Kinsky au Comte Schlik, ddo. Vienne, 25 Novembre 1698.

«Nous avons icy remarqué avec beaucoup de chagrin la foiblesse de la mediation, et l'on en a parlé vigoureusement à Mr. l'Envoyé d'Holande Hopp; y allant toutefois de l'honneur de leur maîtres et de leur propr' il faut esperer que pour le maintenir, il y ferons pour à la fin leur devoir, ut pacta conventa serventur, sans quoy si ce congrés se rompoit, ce ne seroit pas nous, mais eux et le Turcs qui l'auvoient rompu». . .

Cu deosebire slabă şi fără de efect a fost mijlocirea în ceea ce priveşte interesele religiuniĭ catolice, şi numaĭ astfel se explică respingerea cererilor făcute de Impĕratul în cestiunea acésta. Marsigli îĭ scrie în cestiunea acésta (5 Noemvrie, Campo d'Collegati a Carloviz) comiteluĭ Kinsky.

«In puncto Religionis sento puoca buona disposizione, con mio sommo dolore vedendo li Mezzani poco propensi a ciò con concetti, che li Preti nostri scandalosi, e tutti Francesi a Constan-

radĕm în Muftiul, care combătea pacea [1]). Voind decĭ să rĕducă până la gradul dorit penibilitatea şi neînduplecarea produsă de aceste înrîurirĭ în comisariĭ turceştĭ, Pagett a propus mijlocul în Turcia totdeauna infalibil de a-ĭ câştiga promiţându-li-se marĭ sume de banĭ. Propunerea ar fi fost primită la Viena, înse cu condiţiunea, ca rĕsplata să urmeze numaĭ după-ce se va fi făcut serviciul, şi astfel încă în ḑiua după subscrierea tractatuluĭ de pace Pagett a stăruit în scrisórea sa de felicitare să fie împlinită promisiunea ce se făcuse [2]).

---

tinopoli non meritino tanto impegnio, e tante altre accidentali cause, che non fanno a! merito di quella religione, che profesiano, e che è il fondamento del haunte, ed ulteriori vittorie, prevedendo *che non un Cuacaro, ed Ugónoto, e Scismatico Greco tiraremo poco d'utile al debito che tutti habiamo*, e piaccia Dio che non ne segui declamatione fra viventi e posteri».

[1]) Lettre du Comte Schlik au Comte Kinsky, ddo. Camp de Carloviz, 5 Novembre 1698.

«Du reste, les François bercent le diable à la Cour du Grand-Seigneur. Ils ont fait des efforts pour perdre Reis-Effendi et Mauro-Cordato. Ils s'attachent au parti de Mufti qui est contraire à la paix. On pourroit, ie croi, en fort bonne conscience prier Dieu pour la conservation du Vizir.

[2]) Lettre du Comte Schlik au Comte Kinsky, ddo. Camp de Carloviz, 5 Novembre 1698.

«Milord m'a de nouveau parlé avec beaucoup d'empressement sur un promesse d'argent en faveur des plenipotentiaires Turcs, et qu'il croioit qu'elle ne sçauroit etre inferieure à celle qui avoit été faite autrefois par le Chevalier Houssey. Je lui ai repondu que i'avois remarqué beaucoup de bonnes dispositions pour cela et nommément de la part de Votre Excellence, quand il y auroit un coup d' état à faire. Il me demanda s' il en pouvoit être seur? Je lui ai repliqué *que, la recompense naturellement*

Ceea ce înse la Viena a fost maĭ ales hotăritor era cererea făcută în acela-şĭ sens de Brâncovanu, care începuse a-l bănui pe Mavrocordat. Acesta adecă, care ceruse pentru fiiul sĕŭ mâna fiiceĭ luĭ Brâncovanu, işĭ dedea silinţa să câştige pentru sine insu-şĭ Domnia Munteniei drept resplată pentru serviciile aduse la în-

---

suivant le service, il pouvoit entretenus faire esperer, et que ie Vous en auvois écrit pour étre autorizé plus particulierement. Votre Excellence est prié trés-humblement d' ordonner à l' ambassade ce qu' elle aura à faire là desus.

Lettre du Comte Kinsky au Comte Schlik, ddo. Vienne, 25 Octobre 1698.

«Pour ce qu' est dell' *borsillo secreto*, quoy qu' il y aye grande disette, il faudrà tacher d' en trouver et vous en remettre quelque chos' au premier; je m' e employeray de bon sceante.

Lettre du Comte Kinsky à Lord Pagett, ddo. Vienne, 14 Decembre 1698.

«Je ne doute pas qu' en la *distribution des largesses Imperiales destinées aux Ministres Turcs*, au cas que la paix s' ensuiv effectivement, les Ambassadeurs Imperiaux n' y suivent les directions de Votre Excellence qu' ils attendront sans doute».

Lettre du Lord Pagett au Comte Kinsky, ddo. Carlovitz, 20/30 Decembre 1698.

«Touchant la distribution des largesses Imperiales, dont Votre Excellence fait mention, la discretion et prudence des Ambassadeurs Plenipotentaires de Sa Mté Imp-le est telle que sans direction ils en disposeront sans doute trés à propos, selon les intentions genereuses de Sa Sac-e Maj-té Imp-le».

Lettre du Lord Pagett au Comte Kinsky, ddo. Carlovitz, 27 Janvier 1699.

«Votre Excellence reflechira à *la promesse qu' on a avancée aux Ambassadeurs Turcs, des marques de la largésse qu' ils pourroient recevoir de la* genereuse liberalité de Sa Majesté Imperiale».

cheerea păciĭ. Pentru-ca să nu dee dar acestuĭ rival primejdios un punct de razĕm spre a bănui, că cererea Austrieĭ în ceea ce priveşte Muntenia e inspirată de Brâncovanu, şi pentru-ca să nu cadă în deplin discredit la Pórtă, Domnul a cerut atât prin secretarul sĕŭ Dindar, cât şi prin scrisórea luĭ [1]), că acéstă condiţiune să fie suprimată de Austriacĭ şi ca Muntenia să fie trecută cu vederea la congresul de la Carlovĕţ. Dându-şĭ sémă, că în cererea acésta e de maĭ multă ocrotire şi garanţie pentru Domnul Muntenieĭ decât de vre-un folos apreciabil pentru interesele împĕrăteştĭ, şi că în faţa stăruinţelor opuse ale Grecilor, ale Muntenilor şi ale Turcilor susţinerea eĭ ar trebui să ducă la tot felul de uneltirĭ, de neajunsurĭ şi de strîmtorărĭ, a cărora combatere nu stă de loc în raport cu valórea achisiţiuniĭ, Impĕratul, în urma propuneriĭ susţinute de Kinsky, a luat fără de amênare hotărîrea de a renunţa la o pretensiune [2]), care nicĭ de altmínterĭ nu putea să aibă valóre şi urmărĭ priinciόse decât fiind susţinută în deplină înţelegere cu Brâncovanu. Plenipotenţiariĭ austriacĭ aŭ primit dar însărcinarea de a nu face în congres nicĭ o amintire despre condiţiunea privitóre la posiţiunea viitóre a Domnilor din Muntenia, dacă nu se va fi vorbit până atuncĭ despre ea; ear în casul, că ea a fost deja pusă în discuţiune şi Turciĭ se mărginesc la respingerea eĭ, plenipotenţiariĭ împĕrăteştĭ să trécă în tăcere peste ea şi s'o lase să cadă.

---

[1]) Litterae Principis Wallachiae ad Comitem Kinsky, ddo. Pitestini, 17 Octobris 1698.

[2]) Scheda Comtis Kinski ad Caesarem, ddo. Viennae, 27 Octobris 1698.

Dacă însе Turciĭ nu s'ar mulţumi cu simpla trecere sub tăcere a acesteĭ clausule, ci ar pune condiţiunea, ca Impĕratul să renunţe în mod formal la tóte drepturile sale asupra Munteniei şi să recunóscă supremaţia exclusivă a Turcieĭ asupra acesteĭ provinciĭ, plenipotenţiariĭ eraŭ însărcinaţĭ, ca orĭ să nu trécă pasagiul privitor la Muntenia între condiţiunile puse de Impĕratul, orĭ să-l tempereze prin vre-o altă clausulă evasivă astfel, ca renunţarea făcută de astă-dată numaĭ de dragul păciĭ să nu se înţelégă ca fiind definitivă, ci numaĭ ca una provisorie [1]). De óre-ce acest ordin a sosit la locul congresuluĭ maĭ nainte de a fi fost formulate condiţiunile împĕrăteştĭ, nu s'a făcut în lista presentată puţin în urmă despre pretensiunile austriace nicĭ o amintire despre vre-o pretensiune asupra Munteniei şi cestiunea acésta importantă a fost deocamdată resolvată prin tăcerea ambelor părţĭ [2]), căcĭ Curtea din Viena nu era de loc dispusă să renunţe la drepturile eĭ, ci numaĭ a amênat validitarea lor pentru altă ocasiune maĭ priincĭósă. Căcĭ fiind pusă în tótă seriositatea o condiţiune în cestiunea acésta, ar fi puse în joc tóte resultatele negoţieriĭ de pace, dacă Turciĭ ar fi refusat, ear imperialiĭ ar fi stăruit cu tot din adinsul asupra eĭ; ear

---

[1]) Lettre du Comte Kinsky au Comte Schlik, ddo Vienne, 1 Novembre 1698. Lettera del comte Marsigli al comte Kinsky, ddo. Campo de Collegati à Carloviz, 5 Noembre 1698. Scrisórea oficială a comiteluĭ Kinsky către ambasada împĕrătéscă însărcinată cu negoţierile de pace, în ceea ce priveşte Muntenia, ddo. Viena, 28 Octomvrie 1698.

[2]) Raportul ambasadeĭ împĕrăteştĭ din tabĕra de la Carlovĕţ, ddo. 5 Noemvrie 1698.

dacă nu ar fi fost susţinută până în sfîrşit, ea ducea neapărat la o renunţare făcută fie în tótă forma, fie pe tăcute. Actuala trecere sub tăcere avea, din contra, cât pentru pretensiunile Impĕratuluĭ, avantagiul, că pe de o parte în present nu se renunţa, ear pe de alta se păstra putinţa de a resolva în impregiurărĭ maĭ favorabile cestiunea rĕmasă de astă-dată neresolvată. Punerea în discuţiune a acestuĭ obiect era apoĭ de o importanţă secundară şi pentru cuvêntul, că, avênd speranţa bine întemeiată de a câştiga Ardélul, Impĕratul avea prin relaţiunile de vecinĕtate din noŭ stabilite şi prin alipirea tainică din noŭ confirmată aluĭ Brâncovanu destulă ocasiune să-şĭ câştige pe nesimţite înrîurirea covîrşitóre în Muntenia, înlăturând pe a Turcilor.

Curtea împĕrătéscă nu avea de altminterĭ nicĭ ea deplină încredere în Mavrocordat, pe care-l câştigase, ce-ĭ drept, promiţându-ĭ banĭ, care înse era tot evasiv şi nu pe deplin maleabil; ea a dat decĭ ambasadeĭ austriace din congres îndrumarea, ca să compare articolul redactat de Mavrocordat în tractatul de pace cu cel stabilit de ea în mod independent în conferenţele eĭ şi să obţie prin intervenirea mijlocitorilor o concordare a amêndurora [1]). Neîncrederea acésta s'a dat pe faţă şi în

[1]) Rescriptul luĭ Leopold I. cătrĕ plenipotenţiariĭ împĕrăteştĭ de la congresul din Carlovĕţ. Viena, 24 Noemvrie 1698. Pasagiul privitor la acésta e : «Sonsten haben Wir auch in Vorlesung der «proiectirten Articuln gnädigst wahrgenohmen, das selbige nach «dem Stylo des Mauro Cordati concipirt sein. Nun hat zwar der«selbe dergleichen auch vormahls alhier zuthun praetendiret, man «aber Ihme solhes nicht angehen lassen; diesem nach halten «Wür gnädigst für rathsamb, dasz Ihr Ihme zwar Ihre Türckhische «proiecta formiren lassen, hingegen Eüere proiecta auch aufsö-

instrucţiunile date Comiteluĭ Wolfgang de Öttingen, preşedintele consiliuluĭ imperial de rĕsboiŭ, care a fost trimis la Constantinopol ca mare ambasador, drept linie de conduită pentru implinirea importanteĭ sale misiunĭ. După-ce din jos de Salankemen, la hotarele dintre Turcia şi Austria, va fi schimbat cu plenipotenţiariĭ turceştĭ în presenţa ambasadorilor mijlocitorĭ actele de ratificaţiune şi va fi avut audienţa solemnă la Sultanul, el avea să-şĭ dee tótă silinţa, ca să promoveze afacerea delimităriĭ granіţelor şi să o resolve în mod pe cât se va puté de favorabil, va căuta înse cu indemânătăcie să potrivésea lucrurile astfel, ca nu Mavrocordat, ci Reis-Effendi să fie însărcinat a negoţia cu el ca comisar al Porţiĭ afacerea acésta, dar fără-ca să excludă în mod formal şi astfel să jignéscă pe Grecul dibaciŭ, a căruia puternică inrîurire nu trebue să fie indreptată contra guvernuluĭ împĕrătesc [1]).

«czen, et super productis ex utrâque parte proiectis, vermittelst «Zuthun der Mediatorn ein Vergleich zu treffen succhen, in den «Entwurff der Conditionen aber vnd des tractat selbsten mehrer «den stylum Christianum alsz Turcicum (wie es vormahls in de«nen tractaten alzeit beschehen) observiren sollet»...

[1]) Conţinutul instrucţiunilor date de consiliul de rĕsboiŭ la 24 Septemvrie 1699 comiteluĭ de Öttingen marele ambasador împĕrătesc la Pórtă. Alineatul privitor la acésta sună:

«8-vò... wie dann durch die auf dem friedens congress ge«weste Türckische Plenipotentiarien, denen bis zu endigung der «gränitz schaidungs negotiation die mithabende donativ zuruckh «zuhalten, das Kayserliche interesse, und vor allem die gränitz «anligenheiten am besten zu poussiren, und vielleicht das dien«sambste were, wann dexterè die sach dahin zubringen, das der «Reis Effendi als Commissarius mit Ihme Öttingen in namben «der Porten so zutractiren verordnet wurde, das deszhalben dem

Dacă inse Curtea din Viena a avut dibăcia diplomatică de a tăia prin pacea impusă la Carlovĕţ, pentru totdeauna rădĕcinile influenţeĭ polonese, care cuprinsese deja Moldova şi se pornise şi spre Muntenia, tot iĭ maĭ rĕmânea, ca consequenţă, problema de a scóte ambele principate atât de sub stăpânirea turcéscă ce le apăsa in present, cât şi de sub preponderanţa rusécă, spre care eraŭ impinse, ce-ĭ drept, maĭ mult in viitor, prin simpatiile lor religionare. Instrucţiunile împĕrăteştĭ indreptaŭ spre ambele direcţiunĭ activitatea luĭ Öttingen. Cu deosebire Brâncovanu se bucura de binevoitórea purtare de grijă a Curţiĭ din Viena, care, ţiind sémă de alipirea dovedită de el până atuncĭ şi de necesitatea de a se asigura in interesul Ardéluluĭ şi pe viitor de devotamentul luĭ, l'a recomandat cu tot din adinsul in speciala amicie a mareluĭ ambasador şi in cea maĭ efectivă pază şi ocrotire aluĭ, inse recomandându-ĭ cuvenita precauţiune, pentru-ca nu cum-va printr'un zel exagerat să-l pună pe protegiat în bănuială la Pórtă, şi indrumându-l să se pună sub conducerea luĭ Brâncovanu el insu-şĭ in ceea ce priveşte mijlócele şi căile. Acea-şĭ procedere avea să urmeze şi in ceea ce priveşte pe Domnul Moldoviĭ [1]).

«Mauro Cordato keine exclusiva gegeben, noch Er disgustieret, «mithin dem Kayserlichen interesse, gleich Er es wohl thuen «khönte, zuschaden veranlaset werden möge, welchen sehr deli- «caten passum Er Graf Öttingen nach denen in loco vorfidenden «conjuncturen für Ihrer Maytt Dienst wohl zu überlegen wisszen «werde».

[1]) 18-vò. Seye zwahr in instrumento Tucis wegen des Hospodars von Wallahey aus seinen ursachen kheine meldung beschehen,

Brâncovanu şi după încheerea păciï de la Carlovĕţ îşï dedea mereŭ silinţa să-şï asigureze neştirbită graţia şi ocrotirea Impĕratuluï, şi acésta cu atât maï vîrtos, cu cât stéua din ce în ce maï luminósă a luï Mavrocordat îl umplea de îngrijire tot maï mare şi-l împintena la îndoită priveghiere. Când dar vĕduva predecesoruluï sĕŭ Şerban Cantacuzino se pregătia să plece în Turcia, el vedea în ea o adversară ce-ï urzeşte peirea şi a rugat sub sigilul celuï maï adênc secret pe guvernul împĕrătesc să împedece cu orï-ce preţ trecerea eï pe teritoriul turcesc. Maï nainte înse de a fi încuviinţat cererea acésta, Curtea din Viena a credut de cuviinţă a lămuri maï de aprópe faptele [1]). Când apoï Öttingen, folosindu-se în călĕtoria luï până la Şiştov de o corabie, a atins pe la sfîrşitul luneï Decemvrie 1699 la Fetişlan hotarele Munteniei, Principele nu numaï i-a trimis printr'un diregător de la Curtea sa salutărï respectuóse, ci a trimis tot o dată în calea luï, la Rusciuc, o deputaţiune compusă din treï Cantacuzinï, rudele sale, şi i-a presentat, drept dar fórte potrivit, un buiestraş de Mol-

---

Ihre mayth wollten Ihme aber gleich wohlen ihre protection nicht entziehen, sondern weillen Er derselben mit pflichten zuegethan, und dessen beybehaltung in beständiger devotion wegen 7 burgen und sonst nuzlich were, also hette Er Graf Öttingen mit Ihm freundschaft zu pflegen, auch was ohne selbten bey der Porten suspect zu machen, beschehen mag, und Er diszfahlsz sambt dem modo an hand geben wird, bestens zu befördern;

19-nò. Respectu des Hospodars in de Moldau zu beobachten were.

[1]) Protocolul conferenţeï ţinute la 19 Septemvrie 1699 la comitele Kaunitz în afacerile turceştï. Comitele Öttingen a motivat propunerea şi a obţinut decisiunea.

dova, precum şi provisiunĭ bogate pentru călĕtorie. Deputaţiunea a făcut potrivit cu însărcinările eĭ o expunere despre alipirea neclântită şi dovedită atât în pace, cât şi în rĕsboiŭ aluĭ Brâncovanu în ceea ce priveşte interesele Impĕratuluĭ şi ale religiuniĭ catolice, prin susţinerea cărora şi-a creat în timpul rĕsboiuluĭ acum trecut greutăţĭ fórte marĭ, ceea ce nu a putut să-ĭ sguduie credinţa neclântită, de care nu se va lepăda nicĭ în viitor. Ea a făcut apoĭ în numele Principeluĭ şi în interesul ţĕriĭ cererea ca generalul Rabutin, comandantul Ardéluluĭ, să fie îndrumat a-şĭ da, întocmaĭ ca predecesoriĭ sĕĭ Veterani şi Heiszler, silinţa de a întreţiné legăturĭ de prietenéscă înţelegere cu Muntenia şi în deosebĭ de a stîrpi, în interesul ambelor părţĭ, din temeiŭ actele de volnicie şi exacţiunile, pe care miliţia lipsită de frêŭ le sevîrşeşte contra ţĕriĭ şi contra locuitorilor eĭ şi care nu pot decât să producă frecărĭ şi să neliniştéscă spiritele. Brâncovanu a făcut, în sfîrşit, prin secretarul sĕŭ privat o cerere confidenţială, care dovedeşte atât prudentă precauţiune, cât şi spirit expeditiv, şi anume, ca Öttingen să obţie de la Pórta otomană un firman, prin care i se impune Principeluĭ cu tótă asprimea obligamentul de a întreţiné cu Impĕratul şi cu autorităţile luĭ militare şi civile în tóte privinţele relaţiunĭ amicale şi de a purta în deosebĭ grijă pentru desvoltarea comunicaţiuniĭ comerciale şi industriale dintre cele doue împĕrăţiĭ. Indrumarea acésta avea să-l împingă printr'un fel de siluire a face şi în cestiunile publice ceea ce după asigurarea luĭ doria din inimă să facă, fără-ca să se maĭ témă, că prin acésta deştéptă suspiciunile Turcilor şi dă duşmanilor sĕĭ puncte de

raḑêm spre a-l pune la bănuială, decĭ să caute mereŭ a se face vrednic de graţia Impĕratuluĭ fiind totdeauna gata să se conformeze dorinţelor exprimate din Viena. Öttingen a sprigiuit în raporturile luĭ cătrĕ Impĕratul cererile luĭ Brâncovanu, de a căruia sinceră alipire el se simţia pe deplin asigurat şi căruia, urmându-şĭ drumul maĭ departe pe uscat, a creḑut de cuviinţă să-ĭ dăruiască cea maĭ frumósă corabie de călĕtorie a sa, care odată fusese yacht împĕrătesc, drept învederată dovadă de prietenéscă afecţiune [1]).

Avênd în vedere, că pacea dintre Rusia şi Turcia nu era âncă încheiată şi că din consideraţiune pentru Ardél Curtea din Viena trebuia să urmăréscă cu neadormită luare aminte tóte cele ce se petreceaŭ în ţĕrile de la Dunăre, nu putea să fie pentru guvernul împĕrătesc indiferentă rĕscóla din iarna anuluĭ 1699 a Tătarilor din Bugiac contra Hanuluĭ Crimeeĭ, căcĭ pe de o parte Domnul din Moldova şi cel din Muntenia fuseseră şi eĭ obligaţĭ a-şĭ aduna oştirile şi a le ţiné gata, pentru-ca să-ĭ dee Hanuluĭ tătăresc ajutor, ear pe de alta se ivise, póte că nu fără de temeiŭ, bănuiala, că partea în aceste turburărĭ ale Tătarilor aŭ şi Polonia şi Rusia, dintre care cea dintêiŭ tot maĭ era nemângăiată de a fi perdut Moldova, ear cea din urmă abia de aicĭ înainte căuta să obţie o pace favorabilă, se şi începuseră înspre Fălciŭ, ba până chiar şi'n împregĭurimile Iaşilor năvălirile în asemenea casurĭ inevitabile ale Tătarilor,

---

[1]) Raportul luĭ Öttingen cătrĕ Impĕratul. Rusciuc, 11 Ianuarie 1700. (Sosit la Viena la 29 Fevruarie 1700).

cu omor, cu jaf şi cu pradă [1]), când Pórta a rĕuşit să înăbuşe focul rĕsboiuluĭ la timp, âncă maĭ nainte de a fi dat în flacărĭ, şi să scape de astă-dată pe mult încercaţiĭ Domnĭ şi pe âncă maĭ mult încercatele ţĕrĭ de nevoia uneĭ expediţiunĭ de rĕsboiŭ.

Nu înse numaĭ faţă cu Polonia şi Turcia, ci totodată şi faţă cu activa Rusie, precum şi cu suveranul eĭ ambiţios şi energic urma guvernul împĕrătesc o politică pe cât de prevĕdĕtóre şi de chibzuită, pe atât de binecuvêntată şi de potrivită cu împregĭurările. Uriaşul moscovit crescut cu uimitóre repediciĭune, a căruia sete de cucerire a găsit în succesele de până acum numaĭ o nouă stîrnire şi care n'a fost satisfăcută pe din destul prin achisiţiunile teritoriale câştigate de la Polonia şi de la Turcia, intrase in sfînta alianţă, întocmaĭ ca Polonia, numaĭ cu gândul de a face din aliaţĭ, fără de nicĭ o consideraţiune pentru interesele lor speciale, numaĭ unelte pentru satisfacerea seteĭ sale de cutropire, simple spiţe ale scăriĭ sale de mărire.

Curtea din Viena înse nu se gândia de loc să schimbe prin o greşită socotélă primejdia otomană, care pornise deja pe povârnişul căderiĭ, cu cea moscovită, care abia acum începea să crésců, şi să aducă cu uşurinţă viitorul jertvă unuĭ avantagiŭ momentan; âncă de pe atuncĭ puterea moscovită amenința să rĕsbéscă prin şubredul zid despărţitor, pe care-l forma Polonia, spre posesiunile împĕrăteştĭ şi prin acésta nu numaĭ să ajungă Ardélul şi Ungaria în o vecinĕtate pe cât de rîvnitóre, pe atât

[1]) Raportul generaluluĭ Rabutin cătrĕ consiliul de rĕsboiŭ, Sibiiŭ, 13 Decemvrie 1699, dimpreună cu un raport trimis din Moldova la 4 Decemvrie.

de furtunatică, ci totodată să fie impins cu timpul în nişte cleşte formidabile întregul complecs al ţĕrilor din Turcia europénă, în primul rênd cele maĭ apropiate din aceste ţĕrĭ, principatele de la Dunăre atât de importante pentru Austria, ba prin drepturile de protecţiune, pe care le pretindea pe faţă şi le urmăria fără de cruţare asupra coreligionarilor greco-orientalĭ din împĕrăţia otomană să câştige o prepondenţă incompatibilă atât cu independenţa acestuĭ stat, cât şi cu puterea Caseĭ imperiale şi cu interesele religiuniĭ catolice. Prevĕḑênd cu ochiŭ ager aceste primejdiĭ atuncĭ încă nu tocmaĭ apropiate, Impĕratul (precum s'a arĕtat maĭ sus) la congresul din Carlovĕţ, la care maĭ mult a silit decât a sfătuit pe Polonia şi pe Rusia să ĭee parte, a zădărnicit tóte urḑelile făurite de Ţarul în înţelegere cu Regele August II. pentru rĕsboiŭ şi cucerirĭ, şi prin îndemânatica desmântare a Poloniei şi prin isolarea astfel obţinută a Rusieĭ a impins incheerea armistiţiuluĭ de doĭ anĭ, care urma să facă cu putinţă stabilirea uneĭ păcĭ dăinuitóre între Rusia şi împĕrăţia turcéscă. Din causa acésta Ţarul a făcut la Viena reclamaţiunea, că ambasadorul sĕŭ n'a putut să obţie de la Turcĭ la congres nicĭ consideraţiunea de a fi tratat de o potrivă cu ceĭ-l'alţĭ aliaţĭ pe basa posesiuniĭ actuale acceptate pentru toţĭ, nicĭ, cel puţin, terminul cuvenit spre a cere şi primi noue instrucţiunĭ, şi astfel, „*ca să scape de isolare*“, a fost nevoit să închee tractatul de armistiţiŭ ce i s'a propus. De óre-ce ambasadorul extraordinar Emilian Ignatievicĭ Ukrainzow era gata să plece la Constantinopol, ca să obţie un armistiţiŭ maĭ îndelungat orĭ o pace dăinuitóre, Petru rógă în vîrtutea

sfinteĭ alianţe pe Impĕratul să dee ambasadorilor împĕrăteştĭ trimişĭ la Pórtă cuvenitele îndrumărĭ, ca să spriginéscă cu tot din adinsul acéstă lucrare a Rusieĭ [1]). In urma acesteĭ cererĭ Öttingen a fost însărcinat să întreţie legăturĭ de prietenéscă înţelegere cu ambasadorul moscovit şi să-şĭ dee tótă silinţa de a restabili relaţiunile de intimitate cu Rusia; el înse n'avea să spriginéscă opera de pace a Rusieĭ pe basa de la Carlovĕţ, ci trebuia să ĭee maĭ nainte informaţiunĭ exacte despre condiţiunile de pace ale Ţaruluĭ şi să facă raport cabinetuluĭ din Viena, care e dispus a primi, după împregiurărĭ, mijlocirea intre cele doue imperiĭ, dacă i se va cere acésta [2]).

---

[1]) Copia literarum ad Caesarem à Czaro Moscoviae scriptarum, 1699. «Ne porrò à caeteris solus remaneat (i. e, Legatus noster)— coactus est biennale foedus confirmare. . .

[2]) Haubt-Inhalt der dem Kays. Gros Bottschafter ad die Ottom. Porten. Grafen von Öttingen den 24. Septembris 1699 durch den Hof-Kriegs-Rath ausgeförttigten Instruction.

«17-mò. Uber dises were dem Moscovitischen Gesandten mit «all khennbahrer freundtschaftlichen bezaignus zubegegnen, und «zu widerherstellung verträulicher Verständtnus mit selber Po- «tenz alles anzukheren, auch wenn der Czaar nach exspierierung «des armistitij einen friden nach den fundament des Carlovitzer «fuesz schlüessen wollte, auf dessen ersuechen mit diensamben «recommendationen nicht aus handen zugehen, sondern sich «gleich zuerkhundigen und anhero zuberichten, in was terminis «die Czarischen praetensiones zu solchen friden bestehen, und ob «nach damahligen conjuncturen einen friden mit der Porten au «vermitlen, hoffnung obhanden, massen, wann es sich darmit «guet anschikhete, Ihro mayt. auf beschehende requisition sich «umb die mediation zwischen Moscau und der Porten annehmen «wurden».

Din raporturile făcute de Öttingen în cestiunea acésta se învedera, că pretensiunile Moscoviţilor faţă cu Pórta nu eraŭ nicĭ în formulare, nicĭ in importanta lor aprópe de loc maĭ prejos de cele ridicate de dînşiĭ la Carlovĕţ şi aŭ provocat, ca atuncĭ, resistenţa Turcilor. Tot maĭ pretindea Rusia 1) să i se acorde Asovul şi Kasi-Kiermanul cu teritoriile lor şi cu alte cucerirĭ făcute de Ţar la Don şi la Nipru, oprirea năvălirilor tătăreştĭ pe teritoriul moscovit şi renunţarea la tributul plătit până atuncĭ de Rusia Hanuluĭ tătăresc, 2) deplină libertate de comerciŭ intre cele doue impĕrăţiĭ, 3) schimbarea prisonierilor, 4) incuviinţarea de a face pelerinagiŭ la Ierusalim pentru toţĭ laiciĭ şi preoţiĭ din Rusia, precum şi incuviinţarea de a face pelerinagiŭ şi deplină libertate religionară pentru toţĭ coreligionariĭ greco-orientalĭ din Turcia, pentru-ca aceştia să aibă in viitor dreptul de a restaura bisericĭ vechĭ şi de a zidi altele noue şi de a nu maĭ fi supăraţĭ de Turcĭ prin exacţiunĭ. Recunóşterea acestor pretensiunĭ urma, după propunerea Rusieĭ, să se facă în formă de pace eternă orĭ de armistiţiŭ încheiat pe treĭ-ḑecĭ de anĭ[1]).

---

[1]) Rapórtele comiteluĭ Öttingen cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 23 Fevruarie, 17 Martie şi 6 Aprilie 1700. Anexat la aceste:

«Puncta, welche der anhero nach Constantinopoli ad tractan-«dam Pacem geschikte Moscovitische Inviat der türkhischen Ple-«nipotentiarij Reïs-Efendi vnd Mavrocordato proponiert hat». (Der lezte Punkt lautet darin :)

«*Viertens*, solle denen Russischen Mönchen, wie auch Weltli-«chen erlaubt sein, nach Jerusalem, vmb die allda befindliche «Heylige örther zu verehren, walfahrten zu können, welches «auch zu extendiern vnd zu verstehen für alle andere, welche

In fața încăpăținării Țaruluĭ îndĕrĕtnic și până chiar și în isolare resboinic, Curtea din Viena n'a maĭ stat pe gândurĭ, când vorba era să lucreze după putință pentru înlăturarea primejdieĭ, ce-ĭ drept, încă depărtate a preponderanțeĭ rusestĭ. Ea a făcut înse încercarea acésta numaĭ cu masca neridicată, căcĭ primejdia maĭ apropiată a Turcilor era numaĭ momentan înlăturată și astfel alianța Rusieĭ nu era nicĭ pentru viitor superfluă ; apoĭ nicĭ nu putea să-șĭ dee fără de sfială pe față rĕutăciósa lipsă de crutare față cu aliatul eĭ. Atât interesele statuluĭ, cât și conivența diplomatică impuneaŭ observarea la Constantinopol a uneĭ atitudinĭ maĭ precaute și maĭ potrivite cu scopul, și în urma uneĭ propunerĭ făcute de minister, Impĕratul a dat ambasadoruluĭ sĕŭ ordinul, ca în taină să facă tot ceea ce iĭ stă prin putință spre a împedeca pacea cu Rusia, dacă ea nu se va fi încheiat deja ; ear dacă pacea s'ar fi încheiat orĭ împedecarea eĭ ar fi peste putință, el să nu se arate supărat, ci să-șĭ exprime, din contra, viua părere de bine [1]). In spiritul acesta a și procedat Ötingen,

---

«diser Religion vnd ritûs vnd vnter dem Dominio der Ottoma-
«nischen Porten leben, vnd danenhero weder an Ihren Religions
«Exertitio, noch auch an reparierung vnd bedekung Ihrer alten,
«vnd erbauung newer Kirchen sollen verhindert, vnd mit keinen
«geldt forderungen molestiert werden. Vnd solle diser friden ent-
«weder beständig, oder auf eine Zeit von 30 Jahren limitiert
«werden».

[1]) Raportul și opiniunea deputațiuniĭ aulice imperiale în afacerile Turceștĭ, 8 Maiŭ 1700, și clausula de aprobare dată de Impĕratul în acea-șĭ ḑi. — Rescriptul luĭ Leopold I. către comitele Öttingen. Laxemburg, 26 Maiŭ 1700.

6-tà. Mit dem Moscovitischen friden wäre wegen unterschied-

când a refusat ambasadoruluĭ moscovit ţinut de dênsul sub pază apropiată cererea de a interveni, pentru-ca Marele Vizir să-ĭ încuviinţeze o întêlnire: o asemenea intervenire, — aşa se scusa Öttingen, — ar fi maĭ mult în paguba detât în folosul celuĭ ce face rugămintea [1].

In faţa neîncrederiĭ Impĕratuluĭ se ivise însе neîncrederea, care în spiritul clar al Ţaruluĭ se produsese în timpul celeĭ din urmă petrecerĭ la Viena şi a fost în mod firesc alimentată prin cele petrecute la Carlovĕţ. Când dar autocratul părăsit de aliaţiĭ sĕĭ şi avisat numaĭ la propriile sale isvóre de ajutor, a început, spre a da negoţierilor întrerupte un impuls armat, să facă cele maĭ grandióse înarmărĭ şi a pus în perspectivă reînceperea neîntârḑiată a lupteĭ, şi prin acésta a şi determinat pe Pórta istovită de rĕsboiŭ şi însetată de pace a primi fără de nicĭ o scădere pretensiunile ruseştĭ, ambasadoriĭ de la Constantinopol aĭ luĭ aŭ păstrat secretul în ceea ce priveşte conţinutul tractatuluĭ de pace împărţit în 14 articole, subscris şi schimbat în

---

licher sich hervor thuenden conjuncturen wohl zu wüntschen, dasz selber nicht so nahendt am schlusz mit der Porthen (wie du in dein Leztern meldest) Sondern weiter darvon entfernet und mithin annoch res integra sein mögte, Wirdest dannenhero un fall bey ankunft dieses, erdeüter friden nih würcklicher geschlosszen, *selbten unter der hand auf alle Weisze, wie du es am Thunlichsten fündest, zu verhindern suchen. Im fahl aber, Solches unmöglich oder ein schon geschehene sache, wären, hetthest du kein miszvergnügen darob zu zeigen, Sondern mehres eine zufrüdenheit in speciem zu erkennen geben.*

[1] Raportul luĭ Öttingen cătrĕ Impĕratul. Constantinopol, 23 Fevruarie 1700.

mod public la Marele Vizir în ḑiua de 14 Iulie 1700[1]), faţă cu toţĭ representanţiĭ străinĭ, însă maĭ ales faţă cu cel împĕrătesc păstrarea secretuluĭ a fost atât de îndĕrătnică, încât Öttingen în ciuda tuturor rugăminţelor şi silinţelor sale n'a fost în stare să-şĭ procure o copie de pe tractat şi s'o trimită Impĕratuluĭ, ceea ce în faţa mijlócelor pecuniare ce i se puseseră la disposiţiune l'a indispus mult atât faţă cu ambasadorul rusesc, cât şi faţă cu cabinetul din Moscva. Scusa moscoviţilor, că în vîrtutea instrucţiunilor primite de eĭ publicarea tractatuluĭ de pace nu se póte face decât după ratificarea luĭ şi că Ţarul va face comunicarea în vîrtutea legăturilor sale de prietenie el însu-şĭ direct la Viena, nu era fără îndoială decât o mascare a bine întemeiateĭ neîncrederĭ faţă cu gândurile ascunse ale cabinetuluĭ împĕrătesc. Ambasadoriĭ extraordinarĭ aĭ Rusieĭ înse observaŭ, după-ce aŭ ajuns scopul misiuniĭ lor, cu multă scrupulositate faţă cu ambasada împĕrătéscă regulele eticheteĭ diplomatice şi ale distincţiuniĭ respectuóse, i-aŭ făcut acesteia în maĭ multe rêndurĭ visită, şi aŭ primit în tótă liniştea, ca, potrivit cu ceremonialul aceluĭ timp, să fie trataţĭ ca inferiorĭ, cum s'a întêmplat, de exemplu, cu ocasiunea visiteĭ de adio, când lor li s'aŭ pus scaune fără de rĕḑĕmătóre căptuşite cu damast în partea inferióră a săliĭ de audienţă

---

[1]) Ear nu cum ḑice Hammer (Gesch. d. osm. R. VII. Bd. pag. 25) la 13 Iunie 1700. Tot atât de inexact pune Hammer (Bud. VII, pag. 15) intrarea solemnă a mareluĭ ambasador turcesc Ibrahim-Paşa pe ḑiua de 31 Ianuarie a. c., când ea după acte a avut loc la 30 Ianuarie.

pe când Öttingen şedea în jeţ căptuşit cu catifea în partea de sus a săliĭ [1]).

Incercarea luĭ Öttingen de a obţiné o copie de pe tractatul de pace n'a reuşit de altminterĭ nicĭ la Pórtă, căcĭ acésta se temea, ca nu cum-va în ochiĭ poporuluĭ să fie învinovăţită de a fi dat nu numaĭ prin pacea de la Carlovĕţ, ci tot o dată şi prin tractatul de curênd încheiat cu Moscoviţiĭ multe părţĭ din împĕrăţia otomană, care ar fi trebuit să le susţină maĭ bucuros cu arma; ear ea nu voia să le dee duşmanilor sĕĭ arme şi astfel, câtă vreme maĭ era cu putinţă, păstra secretul onorabil asupra celeĭ din urmă păcĭ, cea din urmă slăbiciune a eĭ.

Nu putea, cu tóte mascările, să rĕmâie lucru ascuns, că pentru acest succes diplomatic al Rusieĭ, atât de supărător pentru cabinetul din Viena, a contribuit în taină şi influentul Mavrocordat, sufletul tuturor negoţierilor diplomatice din acel timp, şi că conlucrarea luĭ a fost decisivă, ear acésta maĭ ales pentru-că era vorba şi de o revindicare cerută de Ţarul pentru biserica grecéscă din Rĕsărit, pe care îndĕmânatecul mare dragoman doria tot atât de mult ca toţĭ connaţionaliĭ şi coreligionariĭ seĭ din împĕrăţia otomană s'o scótă încetul cu încetul din cătuşile stĕpâniriĭ turceştĭ. Atitudinea creştinilor cu ocasiunea solemneĭ intrărĭ în Constantinopol aluĭ Öttingen a arĕtat înse, cu cât de viie dorire şi cu câtă bucurie salutaŭ eĭ orĭ-şi-ce semn de emancipare religiósă, orĭ-şi-ce umbră a uneĭ asemenea speranţe. Eĭ aŭ ocupat în masse nesfîrşite stră̦dile, prin

[1]) Rapórtele luĭ Öttingen cătrĕ Impĕratul. Constantinopol 20 26 Iulie, 13 şi 18 Septemvrie 1700.

care avea să trécă timp de doue césurĭ alaiul, de la Pórta Adrianopoluluĭ, prin mahalaua Fanaruluĭ şi cotind prin faţa giamieĭ Eiub Ansari pe lângă port şi peste apele dulcĭ până dincolo de Galata şi de Pera, eĭ steteaŭ cuprinşĭ de curiositate, ca să vadă triumfala trecere a representantuluĭ celeĭ dânteiŭ puterĭ creştine. Şi când, prima dată după căderea Constantinopoluluĭ, ear aŭ asistat la priveliştea, că în cĭuda intoleranţeĭ muhamedane mânĭ creştine purtaŭ fără de sfială şi în tótă onórea chiar în capitala Osmanlîilor vulturiĭ romanĭ fluturând cu mândrie 'n vezduh şi stégurile cu chipul luĭ Christos şi cu al Marieĭ, Maiciĭ Preacurate, privitoriĭ creştinĭ aŭ fost cuprinşĭ de o viuă încântare, lacrĕmile curgeaŭ din ochiĭ lor şi, ridicând în semn de mulţumire mânile spre cer, binecuvêntaŭ pe ziditorul a tóte, care li-a făcut parte de acéstă fericire [1]). Astfel a ajuns de astă-dată în inimile lor simţĕmêntul de solidaritate creştinéscă la covîrşire faţă cu ura contra latinilor, şi nădejdea, că Islamul va fi înfrânt, a produs în eĭ simpatiĭ şi faţă cu biruitorul de altă lege, care urmăria acela-şĭ scop.

---

[1]) Raportul comiteluĭ Öttingen despre intrarea sa în Constantinopol şi despre audienţele sale. Constantinopol 23 Fevruarie 1700.

Caracteristică e pentru expedientele diplomatice ale aceleĭ epoce fapta, că ambasadorul împĕrătesc, pentru-ca să nu pérdă, ca Ferriol, audienţa la Sultanul din causa că purta spadă şi pentru-ca se evite aparenţa, că s'a supus numaĭ de frică jignitóreĭ cererĭ de a depune spada, a preferit chiar în vîrtutea încuviinţăriĭ primite din Viena să se presente'n faţa Sultanuluĭ în costum turcesc, pentru care nu se cerea şi spadă. Al doilea raport al luĭ Öttingen, tot de la 23 Fevruarie 1700.

1690 Consimţind în principiŭ cu stăruinţele puse pentru încheerea păciĭ, Impĕratul Leopold găseşte óre-care greutăţĭ numaĭ în felul stabiliriĭ păciĭ, care atîrnă de la voinţa Porţiĭ.

El aprobă înse propunerea, ca Cardinalul Kollonicz să-ĭ scrie luĭ Mavrocordat, să-ĭ reamintéscă enunciaţiunile făcute cu ocasiunea celeĭ din urmă convorbirĭ ce-aŭ avut la Viena şi să céră de la el o declaraţiune în scris, dacă tot maĭ persistă pe lângă acele enunciaţiunĭ şi dacă ambasadoriĭ turceştĭ sunt orĭ nu gata să reîncépă în vîrtutea lor negoţierile şi să le urmeze; dar scrisórea acésta are să fie concepută în înţelegere cu cardinalul cu destulă precauţiune şi dragomanul curţiĭ Lachewicz s'o ducă la Comorn călĕtorind sub vre-un alt pretext. Impĕratul aprobă, în sfîrşit, propunerea, ca o persónă vrednică de incredere şi indĕmânatică să fie trimisă în secret la ambasada olandeză de la Pórtă pentru reînceperea negoţierilor, ceea ce se va puté face cu chibzuinţă fără indoială maĭ mare după-ce va fi sosit rĕspunsul luĭ Mavrocordat [1]).

1690 In faţa celor doue rĕsbóie grele, cel contra Porţiĭ şi cel contra Franţeĭ, în care e încurcat imperiul şi dintre care pe cel din urmă e nevoit a-l purta singur, fără de nicĭ o conlucrare orĭ ajutorare a Veneţieĭ şi a Poloniеĭ, care iĭ sunt aliate numaĭ contra Turcieĭ, Impĕratuluĭ iĭ este cu tótă bună-voinţa peste putinţă să trimită, precum Regele Polonieĭ doreşte şi cere, un corp

[1]) Raport despre conferenţa ţinută la 5 Martie la comitele Starhemberg în cestiunea negoţierilor de pace cu Turciĭ şi resoluţiunea dată de Impĕratul. Viena 1690.

de armată împĕrătéscă pentru sprigінirea oştirii poloneze, fiind-că trupele împĕrăteştĭ sunt în propriul interes al Impĕratuluĭ indispensabile pentru ocuparea cetăţilor şi a teritoriilor cucerite. Coróna Polonieĭ n'a putut înse să trécă cu vederea, că, avênd în vedere forţa împregĭurărilor, cabinetul împĕrătesc a ţinut chiar peste cuviinţă sémă de alianţă prin aceea, că 1) atât anul acesta, cât şi aniĭ trecuţĭ a tras cea maĭ mare parte din puterea armată a Turcilor, decĭ toiul lovituriĭ duşmanuluĭ asupra teritoriilor împĕrăteştĭ şi astfel a scutit Polonia, 2) că şi-a dat aprobarea pentru înaintarea Polonieĭ spre Moldova, decĭ pentru cucerirea şi incorporarea acesteĭ provinciĭ în regatul Polonieĭ 3), e gata să trimită un ambasador special la Moscva spre a îmbărbăta pe Marele Duce să continue rĕsboiul contra Tătarilor şi să împedece prin acésta împreunarea lor cu oştirea turcéscă şi un atac combinat asupra Polonieĭ, ear prin acésta Polonia e pusă în o favorabilă posiţiune, ca să reincépă rĕsboiul cu energie şi cu succes, să obţie noue avantage şi succese, să facă noue cucerirĭ.

Pe acéstă basă avea să-şĭ urmeze residentul împĕrătesc negoţierile şi in vederea acestuĭ scop avea să-şĭ sevîrşéscă lucrarea zelósă [1]).

De óre-ce Mavrocordat a trimis prin dragomanul Lachewicz cardinaluluĭ Kollonicz doue rĕspunsurĭ, unul public făcut şi in numele luĭ Sulficar Effendi şi altul secret, făcut numaĭ pentru persóna sa, dar amêndoue 1690

[1]) Resoluţiune împĕrătéscă pentru Baronul Zierowsky şi Siemunsky, residenţĭ împĕrăteştĭ la Varşovia, trimisă prin consiliul aulic de rĕsboiŭ. Viena, 25 Martie 1690.

sunt obscure şi echivoce, o nouă dovadă vie despre mare viclenie şi despre astuţia celor doï ambasadorï turceştï, Impĕratul aprobă propunerea făcută de deputaţiunea imperială insărcinată cu afacerea păciï, ca să se céră de la Mavrocordat prin mijlocirea cardinaluluï declaraţiunï maï lămurite asupra enunciaţiuniï sale obscure, şi dispune să i se dee Cardinaluluï ajutor şi sfaturï la compunerea acesteï scrisorï. O asemenea procedere nu conţine, după părerea Impĕratuluï, nicï un prejudiţiŭ, căcï rĕspunsul ce va fi dat Mavrocordat în formă maï positivă va fi predat, ca de obiceiŭ, deputaţiuniï, ca să-l examineze şi să-şï dee asupra luï părerea, un lucru, la care cardinalul nu are în nicï un cas să ĭee parte; de asemenea prin acésta se susţine maï bine încrederea în persóna cardinaluluï, aşa cum e garantată prin vorba dată de Impĕratul el însu-şï.

Impĕratul încuviinţézā de altminterï, pe lângă cuvenitele precauţiunï, cererea ambasadorilor turceştï de a trimite un curier la Pórtă, şi recomandă circumspecţiune în atitudinea observată faţă cu aliaţiï, pentru-ca să se păstreze buna credinţă publică (fides publica [1]).

1690 Cardinalul Kollonicz avea să facă el însu-şï scrisórea ce era 'nsărcinat a-ï trimite luï Mavrocordat, dar maï nainte de a o trimite trebuia s'o presente Impĕratuluï, ca s'o vadă şi s'o aprobe; el trebuia apoï să exprime în ea în mod hotărît dorinţa, ca rĕspunsul să fie sub-

[1]) Dare de sémă despre conferenţa ţinută în ḑiua de 31 Martie la comitele Kinsky în cestiunea negoţierilor de pace cu Turciï, şi resoluţiunea Impĕratuluï. Viena, 31 Martie 1690.

scris de ambiĭ ambasadorĭ turceştĭ. Dela felul acestuĭ rĕspuns şi dela propunerile ce vor fi făcând Turciĭ atîrna apoĭ dacă se va încuviinţa orĭ nu trimiterea curieruluĭ turcesc şi dacă se va trimite orĭ nu în acela-şĭ timp la Constantinopol emisarul secret pentru punerea la cale a continuăriĭ negoţierilor de pace; de aceea mĕsurile privitóre la aceste aŭ să fie lăsate 'n suspensiune. De óre-ce ambasadorul Veneţian Tarsia e în posiţiune de a se informa despre aceste, are să i se facă împărtĕşire despre scrisórea Cardinaluluĭ, înse spuindu-i-se, că e vorbă numaĭ de punerea în libertate a prisonieruluĭ Halil-Effendi; despre cererea ambasadorilor turceştĭ de a li se încuviinţa trimiterea unuĭ curier deasemenea avea să i se facă împărtĕşire, cerĕndu-se în acela-şĭ timp şi părerea în cestiunea acésta [1]).

Treĭ principiĭ aŭ să fie observate la încheerea păciĭ: cuviinţa, folosul şi epitropisire.

De aceea nu se póte recomanda dĕrămarea Belgraduluĭ, care dominézá tóte cele-l'alte oraşe din partea loculuĭ. Tot atât de puţin ar fi de dorit ca Impĕratul să renunţe la Muntenia, la Moldova şi la Serbia, deşi maĭ ales din causa vecinĕtăţiĭ Poloniei nu se póte pune temeiŭ pe aceste ţĕrĭ fără credinţă şi supuse religiuniĭ greceştĭ, care la ivirea celeĭ micĭ turburărĭ se prefac din supuşĭ aĭ statuluĭ duşmanĭ aĭ luĭ. In casul de extremă necesitate, care îl induplecă pe om în slăbiciunea luĭ, cel maĭ cu minte lucru e dar a lăsa aceste treĭ

---

[1]) Votare nominală a deputaţiuniĭ imperiale însărcinate cu negoţierile de pace asupra executăriĭ resoluţiuniĭ împĕrăteştĭ de la 31 Martie a. c. şi resoluţiunea Impĕratuluĭ Leopold I. Viena, 7 Aprilie 1690.

ţĕrĭ pradă uneĭ păcĭ dictate de tiranĭ, decĭ ale pustii maĭ nainte din tóte puterile cu foc şi cu sabie şi ale deşerta de poporaţiune [1]).

A *patra* condiţiune stabileşte, că hotarele Munteniéĭ şi ale Ardéluluĭ spre Ungaria aŭ să rĕmâie dincolo de Dunăre, în starea, în care se va fi dovedit c'aŭ fost înainte de actualul rĕsboiŭ (4^{0} Valachica atque Transylvanica ultra Danubiana verrus Hungaricas partes confinia in pristino ante praensens bellum statu permaneant [2]).

Opera de pace nu înaintéză de loc, şi silinţele puse de ambasadorul Olandeĭ în timp de cincĭ lunĭ de ḑile la Adrianopol pentru înaintarea eĭ sunt zădărnicite parte de ingâmfarea Turcilor, care primesc, ce-ĭ drept, propunerĭ, dar eĭ înşi-şĭ nu fac nicĭ una, parte de uneltirile ambasadoruluĭ francez. Un resultat s'ar puté dar obţine numaĭ dacă Impĕratul ar însărcina pe cine-va să facă propunerĭ de pace şi negoţierile s'ar urma cu aprobare clar exprimată pe basa lor. Căcĭ ambasadorul Franţeĭ a reuşit cu ajutorul mijlócelor obicĭnuite să câştige pe deplin pe Marele Vizir pentru planurile sale ostile faţă cu Impĕratul şi anume anticipând o anumită sumă de banĭ pentru soldele uneĭ părţĭ din miliţia luĭ

---

[1]) Votul comiteluĭ Jörger asupra proiectuluĭ de pace stabilit de consiliul imperial de răsboiŭ. Viena, Maiŭ 1690.

[2]) Ultimatul ambasadorilor turceştĭ, stabilit de Mavrocordat în noue condiţiunĭ de pace şi un apendice şi dictat dragomanuluĭ Lachevicz în faţa secretaruluĭ imp. Werdenburg. Canon, 3 şi 4 Maiŭ 1690.

Tököly, adimenind Pórta cu speranţa uneĭ păcĭ particulare cu Polonia, în vederea căreia âncă de doue lunĭ îşĭ trimisese secretarul în tótă graba la Varşovia, şi descriind în colorĭ viĭ şi exagerate desfăşurarea de puterĭ, cu care Regele Franţeĭ a pornit asupra imperiuluĭ roman. Tóte silinţele puse pe lângă Marele Vizir în ceea ce priveşte aceste exagerărĭ sunt infructuóse, pentru-că el pune temeiŭ pe vorbele ambasadoruluĭ francez.

Mĕsurile şi înarmările pentru începerea campanieĭ se urméză cu tóte aceste; tóte ţĕrile de la hotare sunt cu desĕvîrşire istovite; numĕrul trupelor ce se vor aduna e âncă nesigur; ostăşimea e âncă lipsită de experienţe de rĕsboiŭ şi compusă în mare parte din novicĭ; provisiunile şi muniţiunile sunt insuficiente, scumpe şi nu se pot procura decât din capitală [1]).

Solul Hanuluĭ tătăresc a predat Regeluĭ Polonieĭ o scrisóre cu propunerĭ făcute de stĕpânul sĕŭ pentru o pace separată cu Turcia. De óre-ce înse în propunerile de pace făcute de Hanul tătăresc se face tot atât de puţin ca'n cele făcute de ambasadoriĭ turceştĭ la Viena amintire despre cedarea Moldoviĭ şi a Munteniei, pe care Polonia o pretinde, Polonia nu prea póte spera să câştige ce-va prin pacea separată; consideraţiunea acésta póte decĭ să fie pentru guvernul polonez destul îndemn, 1690

[1]) Scrisórea ambasadoruluĭ englezesc de la Pórtă cătrĕ colegul sĕŭ acreditat la Viena. Constantinopol, $^5/_{15}$ Maiŭ 1690.

In faţa greutăţiĭ corespondenţeĭ epistolare cu Turcia ambasadorul s'a adresat la Domnul Munteniei Constantin Brâncovanu, care, trimiţând scrisórea acésta, avea să pórte grijă şi de sosirea la adresă a rĕspunsuluĭ.

pentru-că, păstrându-şĭ credinţa de aliat, să ĭee maĭ bucuros parte la negoţierile comune, în care tot iĭ maĭ rĕmâne óre-care raḑă de speranţă, ca să obţie Moldova cu ajutorul Impĕratuluĭ la încheerea păciĭ comune [1]).

1690 Chemat de Sultanul la Adrianopol spre a fi însărcinat să pornéscă negoţierile de pace cu Polonia, Hanul tătăresc a trimis pe solul sĕŭ Abdurachman la Regele Polonieĭ cu o scrisóre, în care se ofere din partea Turcieĭ ca singură condiţiune pentru pacea separată: cedarea cătrĕ Polonia a Cameniţeĭ după-ce se vor fi dărâmat maĭ nainte giamiile, şcolile şi turlele turceştĭ (djami, medzeti, minareti) şi predându-se în acela-şĭ timp în mânile Polonesilor şi piuele de bombe precum şi tunurile luate cu ocasiunea cuceririĭ [2]).

---

[1]) Hans Cristof Zierowski cătrĕ Impĕratul. Petrikau, 13 Iunie 1690.

[2]) Scrisórea Hanuluĭ Tătăresc Selim Ghiraĭ cătrĕ Regele Polonieĭ Ión Sobiesky în cestiunea păciĭ cu Pórta. (Comunicată de ambasadorul polonez Prosky deputaţiuniĭ împĕrăteştĭ în conferenţa de la 30 Iunie 1690).

Cu tótă jubilarea maĭ mult momentană a popora- 1700
ţiuniĭ greceştĭ când cu intrarea în Constantinopol a ambasadoruluĭ împĕrătesc rivalitatea dintre catolicism şi ortodoxismul oriental şi-a urmat pe teritoriul otoman cu putere neslăbite drumul eĭ de maĭ nainte, ba a desvoltat chiar maĭ primejdiósă putere în frecările eĭ după ce purtătoriĭ principalĭ aĭ ambelor confesiunĭ, Impĕratul şi Ţarul, s'aŭ întêlnit în Orient prima dată cu vadă şi cu înrîurire sporită. Deşi conflictele dintre interesele lor politice şi religionare se desfăşuraŭ maĭ mult în hărţuelĭ diplomatice urmate în linişte decât în lupte date pe faţă, ele nu eraŭ maĭ puţin serióse, stăruitóre şi îndârjite şi âncă de pe atuncĭ să prevedea cu siguranţă pentru epoca atingeriĭ imediate a teritoriilor lor inevitabila colisiune dintre tendenţele lor atât de eterogene.

In spiritul acesta s'a urmat lucrarea, când Impĕratul a obţinut cu mare greutate restituirea Patriarchuluĭ catolic de Aleppo în scaunul, din care fusese scos, ear acésta cu ajutorul luĭ Mavrocordat, care făcuse lucru maĭ mic, pentru-ca să refuse cu óre-care drept pe cel maĭ mare, apoĭ a credut de cuviinţă să îndrepteze silinţele luĭ Öttingen spre confirmarea din noŭ a privilegiilor acordate catolicilor din Chios în favorul designa-

tuluĭ Episcop Justiniani, precum şi spre asigurarea în tótă forma a drepturilor şi libertăţilor bisericiĭ catolice şi a fiilor eĭ din Turcia în genere [1]).

Ambasadorul a primit în deosebĭ însărcinarea de a stărui cu tot dinadinsul, ca sfintele locurĭ să fie predate în stĕpânirea neturburată a Franciscanilor, şi el a fost vestit despre hotărîrea nestrămutată a Impĕratuluĭ de a-şĭ încorda şi el tóte puterile şi de a pune în joc tóte mijlócele, ca să se realiseze scopul acesta, pentru-ca astfel creştiniĭ de legea grecéscă rĕsăriténă, care urmăresc sub ocrotirea Rusieĭ acela-şĭ scop, să fie biruiţĭ şi să se susţie şi vaḑa Impĕratuluĭ prin păstrarea locurilor sfinte. Ţiind sémă de suspiciunea, pe care i-o insufla Curţiĭ din Viena înrîurirea covîrşitóre aluĭ Mavrocordat asupra hotărîrilor Porţiĭ, care se ţinea şi el de legea grecéscă, i s'a recomandat ambasadoruluĭ o deosebită priveghiere şi o atitudine îndemânatică faţă cu el. Darurĭ maĭ micĭ îl şi pregătiseră pe puternicul mare dragoman pentru altele maĭ marĭ, şi cu ocasiunea sosiriĭ luĭ Öttingen el a primit, d. e., drept dar o operă ştienţifică în 20 volume şi un frumos împodobit césornic de masă ce bătea, ear fiiul sĕŭ Nicolae, care cu ocasiunea primeĭ convorbirĭ a ambasadoruluĭ cu Marele Vizir a funcţionat ca dragoman, a primit de nunta sa un lighean aurit dimpreună cu cana ce se ţinea de el [2]). Aceste manifestaţiunĭ de afecţiune faţă cu grecul de

[1]) Rescriptul luĭ Leopold I. cătrĕ comitele Oettingen. Neustadt, 27 August 1700.

[2]) Socotélă despre primirile şi cheltuielile făcute de cassa ambasadeĭ trimise la Pórta Otomană atât în banĭ, cât şi în darurĭ pe anul 1699—1700.

altminterĭ rĕŭ vĕḑut la Viena, care monopolisa afacerile externe ale Turcieĭ, eraŭ cu atât maĭ indispensabile, în cât, jalus în iubirea luĭ de putere din ce în ce maĭ mare de orĭ-şi-ce altă înrîurire, el a ştiut să pună în umbră pe toţĭ rivaliĭ luĭ de la Pórtă şi să-l ţină chiar şi pe fostul sĕŭ coleg de la Carlovĕţ, Reis-Effendi Mehemet Rami, atât de bine legat, încât nu lua nicĭ o hotărîre fără de dênsul, trimitea pe ambasadorĭ la dênsul şi făcea în tóte causă comună cu dênsul[1]).

Maĭ mariĭ Turcieĭ priviaŭ cu ochiŭ pizmătăreţ la omul talentat, un factotum al lor, şi se plângeaŭ din când în când de înrîurirea prea de tot primejdiósă a acestuĭ creştin asupra afacerilor otomane, dar nu se puteaŭ lipsi de el. Impĕratul dar şi representantul luĭ îşĭ dedeaŭ neîncetat silinţa de a îndatora în tot chipul pe acest om şi de a-l ţine în bune disposiţiunĭ.

In curênd s'a ivit pentru acésta o ocasiune priinciósă, care n'a rĕmas nefolosită, căcĭ prin ea cu puţină cheltuială se putea da dovadă despre o mare bunăvoinţă.

Ardeleniĭ âncă în anul 1687 aŭ împrumutat de la Mavrocordat prin residentul lor Pavel Sándor, prin solul Principeluĭ Ión Sárossi şi prin representanţiĭ celor treĭ naţiunĭ Gavriil Josika, Ión Sarosi al doilea şi Marcu Draudt suma de 2240 talerĭ leoninĭ pentru punerea la cale a afacerilor de la Constantinopol şi i-aŭ şi dat despre acésta un înscris făcut în tótă regula. Deasemenea şi oraşul Dobriţin s'a împrumutat âncă pe timpul, când Cara-Ibrahim-Paşa era Mare Vizir, de la

[1]) Raportul comiteluĭ Öttingen cătrĕ Impĕratul. Constantinopol 20 Iulie 1700.

marele dragoman al Porţiĭ cu suma de 5500 talerĭ leoninĭ, de care avea trebuinţă spre a obţine un hatişerif pentru confirmarea privilegiilor sale, dar actul doveditor se perduse. De óre-ce pe de o parte datornicii rĕmâneaŭ în întârḑiere cu plata, ba oraşul Dobriţin îndeosebĭ, invocând marile exacţiunĭ ale luĭ Caraffa, tăgăduia chiar valabilitatea datorieĭ, şi staturile transilvane stăruiaŭ, spre a-şĭ puté plăti datoria, ca Impĕratul să ia casa lor de la Constantinopol, în care un timp óre-care locuise Tököly, şi să le dee pentru ea alta la Viena, maĭ primind pe de asupra şi datoria cătrĕ Mavrocordat, ear pe de altă parte cerea prin Lordul Pagett, care avea atât de mare trecere la Curtea din Viena, ca Impĕratul să intervie pentru încasarea sumelor datorite, Öttingen a fost însărcinat să satisfacă pe Mavrocordat pe calea unuĭ compromis, ceea ce s'a şi făcut cu succes deplin, încât la 22 Septemvrie 1700 ambasadorul împĕrătesc a verificat dimpreună cu Lordul Pagett sumele datorite şi a dus la îndeplinire achitarea lor în tótă forma de cătrĕ Mavrocordat şi cătrĕ fiiul acestuia. Öttingen a predat apoĭ luĭ Mavrocordat suma totală de 5365 talerĭ imperialĭ, asupra căreia conveniseră, ear drepturile creditoruluĭ aŭ trecut asupra Impĕratuluĭ [1]).

[1]) Raportul comiteluĭ Öttingen. Mustafa-Paşa Kupri, 24 Octomvrie 1700. Alăturate treĭ chitanţe ale luĭ A. Mavrocordat şi ale fiiuluĭ sĕŭ Nicolae, sĕmnate şi de Pagett, una privitóre la datoria Ardéluluĭ, alta la a Dobriţinuluĭ, ear a treia privitóre la 1000 talerĭ, interesele ambelor capitalurĭ. Datate sunt tóte treĭ din Constantinopol, 22 Septemvrie (st. v.) 1700.— Apoĭ: Literae civitatis Debrezinensis ad Caesarem scriptae, ddo. Debrezini, 24

Acest pas bine calculat al Impĕratuluĭ n'a rĕmas fără de efect favorabil asupra celor-lalte interese ale Austrieĭ. „Acum afacerea acéstа va înainta în patru picióre [1]) a ḑis Mavrocordat, când Öttingen i-a presentat vechia diplomă de privilegiĭ a călugărilor catolicĭ în ceea ce priveşte sfintele locurĭ şi tractatul de comerciŭ încheiat maĭ nainte între cele doue state, pentru-ca ele să fie din noŭ confirmate. El s'a ţinut de vorbă şi peste puţin a restituit ambasadoruluĭ mulţumit cele doue acte din noŭ recunoscute şi reconfirmate.

Cu tótă mlădioşia luĭ aparentă înse Grecul viclén a ştiut să facă concesiunile acordate de nevoie catolicismuluĭ prin reservele împreunate cu ele inofensive pentru biserica sa proprie. Deviind decĭ din ce în ce maĭ întețitóre şi maĭ stăruitóre intervenirile Impĕratuluĭ în favorul Patriarchuluĭ Petru din Siria [2]), care trecuse la

---

Augusti 1699.—Literae Legati Anglici Pagett ad comitem Öttingen scriptae, ddo. Constantinopoli 1/11 Novembris 1699. — La acésta e alăturat înscrisul Ardelenilor în copie. — Rescriptul luĭ Leopold I. către comitele Öttingen. Laxemburg, 26 Maiŭ 1700.— Raportul conferenţeĭ de stat către Impĕratul, 8 Maiŭ 1700. — Viena, în presenţa Impĕratuluĭ. — Lettera di A. Maurocordato a Lord Pagett ddo. Constantinopoli, 30 Settembre 1699. — Literae Regii Transilvaniae Gubernii ad. D. Comitem Rabuttin, ddo. Albae Iuliae, 13 Ianuarii 1700.

[1]) Adesso questo negotio andarà con quatro piedi.

[2]) Lettera di Pietro, Patriarcha de Soriani, alla Caesarea Imperial Maestà, ddo Pera di Constantinopoli, 24. Juni 1700. (Trimisă de Öttingen cu raportul de la 20 Iunie 1700). — Lettera di Pietro Ignatio, Patriarcha d'Antiochia, al' Imperatore; ddo. Pera di Constantinopoli, 8 Ottobre 1700. (Vom Oettingen mit Bericht vom 11 October 1700 aus Tschudzuk-tschekmedschè (Ponte-Picolo) eingesendet.

uniune cu biserica catolică le era urgisit Grecilor şi fusese alungat din scaunul sĕŭ din Aleppo, şi fiind-că Polonia intervenise [1]) şi ea în urma stăruinţelor scaunuluĭ Papal în cestiunea acésta, Pórta s'a învoit şi ea, deşi numaĭ cu anevoia, înse cu condiţiunea, ca Patriarchul să nu schimbe ritul vechiŭ al bisericiĭ sale, să nu se amestece în afacerile civile şi să nu turbure poporaţiunea, căcĭ alt-fel va fi pedepsit în mod exemplar.

Prelatul din Siria, care nu avea voie să se presinte 'n public ca catolic, dar putea cu atât maĭ vîrtos să facă în taină, ca maĭ nainte, proseliţĭ aĭ latinismuluĭ, vedea în aceste mărginirĭ tot atâte curse, pe care numĕroşiĭ sĕĭ duşmanĭ i le puneaŭ numaĭ pentru-ca la cea maĭ neînsemnată ocasiune să-ĭ pótă face un proces, în care 'ĭ era în joc atât posiţiunea, cât şi capul. Ştiute fiind disposiţiunile anti-catolice ale muftiuluĭ şi ale luĭ Mavrocordat, care se ascundea în dosul luĭ, temerea acésta nu era de loc neîntemeiată, şi de aceea ambasadorul împĕrătesc şi-a înoit intervenirile şi a obţinut în cele din urmă un Hatişerif cu condiţiunĭ maĭ blânde, care nu eraŭ atât de ameninţătóre pentru siguranţa prelatuluĭ ridicat din noŭ în scaun şi pentru activitatea luĭ secretă [2]).

---

[1]) Încă în timpul congresuluĭ de la Carlovĕţ a primit plenipotenţiarul Poloniei însărcinare pentru acésta. Instructio Regis Poloniae pro magno Legato Stanislao Malachowski ad pacem cum Turcis ineundam Carlovizium deputato, ddo. Varsoviae 1698.

[2]) Raporturile comiteluĭ Öttingen. Constantinopol 13 şi 18 Septemvrie, Mustafa-Paşa-Kupri 24 Octomvrie 1700. Referatele conferenţeĭ de stat, 25 August, la Neustadt în presenţa Impĕratuluĭ, Ebersdorf 9 Octomvrie 1700. — Ambele referate cu aprostarea împĕrătéscă.

Avênd în vedere numĕroşiĭ sĕĭ pismaşĭ şi adversarĭ, Mavrocordat chiar şi numaĭ din bun simţ comun trebuia se evite aparenţele externe ale înclinăriĭ spre Impĕratul şi ale venalităţiĭ condamnabile. De aceea s'a rugat din adins, că Öttingen să nu-ĭ facă visită de adio, şi atât el, cât şi Reis-Effendi Mehemet Rami, colegul luĭ la Carlovĕţ, aŭ refusat a primi însĕmnatul dar de banĭ, pe care Pagett l'il promisese âncă la Carlovĕţ, deşi acesta stăruise cu tot dinadinsul pentru oferirea luĭ. Eĭ aŭ declarat, că'n împregĭurările de atuncĭ viaţa lor ar fi pusă printr'un asemenea act în învederată primejdie, şi şi-aŭ resĕrvat primirea pentru un timp maĭ bun. In deosebĭ Mavrocordat a recomandat luĭ Öttingen să ducă baniĭ cu el la Viena, în vreme-ce Pagett, care garantase pentru împlinirea făgăduinţeĭ, stăruia, ca eĭ să rĕmâie în păstrarea luĭ. Abia a plecat înse Öttingen luând cu dênsul şi baniĭ, şi s'a produs o extraordinară confidenţialitate între Pagett şi Mavrocordat, a căruia sete de banĭ, înăbuşită pe o clipă, a isbucnit peste puţin cu atât maĭ puternic; secretarul ambasadeĭ englezeştĭ, Schreyer, a fost dar trimis pe urma luĭ Öttigen, ce-ĭ drept, sub pretextul de a promova afacerea stabiliriĭ graniţelor împĕrăteştĭ, în adevĕr înse pentru-ca să obţie predarea daruluĭ refusat fără de voie. Öttingen, pe care secretarul l'a ajuns la Carlovĕţ, strîmtorat de acesta, a cerut instrucţiunĭ de la Viena, dar Impĕratul stetea pe gândurĭ, dacă maĭ are orĭ nu să dee darul o dată refusat, în cele din urmă înse tot a primit propunerea consiliuluĭ aulic de rĕsboiŭ, care stăruia, ca pentru cruţarea Lorduluĭ Pagett, care era atât de neobosit întru susţinerea intereselor austriace, şi pentru

împlinirea promisiunii făcute în formă obligătóre indispensabilului Mavrocordat şi luĭ Reis-Effendi să se păstreze destinaţiunea aceluĭ dar de banĭ [1]). Căcĭ, în zadar, fără de acest inevitabil mijloc principal în Turcia nu se maĭ putea obţine nicĭ un succes maĭ însĕmnat, şi până chiar şi victoriosul fier al săbieĭ germane trebuia să aducă drept jertvă téca luĭ încărcată de aur, dacă voia să peţéscă cu succes mult dorita pace de la Pórtă. Ţiind sémă de acésta, prudentul guvern împĕrătesc a trimis, pentru pregătirea succesuluĭ negoţierilor şi pentru asigurarea păciĭ, prin Sutton, ambasadorul englezesc acreditat la Viena, la adresa Lorduluĭ Pagett la Constantinopol însĕmnata sumă de 80,000 florinĭ spre a-ĭ distribui ca darurĭ potrivite şi astfel a neteḑit drumul luĭ Öttingen [2]).

Intre aceste s'a făcut în Moldova o schimbare de Domnĭ: fiind rĕsturnat la 14 Septemvrie 1700 [3]) Antioch Cantimir, a fost însărcinat cu guvernul acesteĭ ţĕrĭ Constantin Duca, cumnatul luĭ Brâncovanu, care fusese resturnat o dată din domnia Moldoviĭ. Öttingen, care a tras în pompos instalatul şi pe Bosfor la Balat

[1]) Raportul Comiteluĭ Öttingen, Mustafa-Paşa-Kupri, 24 Octomvrie 1700, — şi Carlovĕţ 17 Decemvrie 1700. — Raportul consiliuluĭ aulic de rĕsboiŭ dimpreună cu clausula de aprobare a Impĕratuluĭ. Viena, 26 Decemvrie 1700. — Raportul consiliuluĭ aulic de rĕsboiŭ de la 28 Decemvrie 1700, tot aprobat de Impĕratul.

[2]) Socotélă despre veniturile şi cheltuelile casseĭ ambasadeĭ împĕrăteştĭ trimise la Pórta otomană în aniĭ 1699 şi 1700, în banĭ şi în presente.

[3]) Eară nu abia în anul 1701, cum afirmă Engel (Gesch. d. Moldau pag. 288).

admirabil situatul palat al luĭ Duca, în care locuise âncă în anul 1665 şi marele ambasador împĕrătesc comitele Leslie, îl descrie pe Duca ca om fórte cuvios şi vrednic, care înse datoreşte ridicarea sa din noŭ în scaun maĭ mult bogatelor darurĭ (100 de pungĭ, vre-o 50,000 de talerĭ), care la turcimea însetată de banĭ aŭ o putere iresistibilă, decât celor-lalte vîrtuţĭ ale sale[1]).

Cu tótă mlădioşia şi serviabilitatea ambilor Domnĭ românĭ, maĭ ales aluĭ Brâncovanu, faţă cu Curtea din Viena, eĭ nu s'aŭ avêntat până la sacrificarea marilor interese ale ţĕrilor sale orĭ ale statuluĭ otoman. Când dar Curtea imperială, nemulţumită cu hotarele de până atuncĭ, a stăruit să se facă o nouă delimitare a Ardéluluĭ spre Moldova şi spre Muntenia şi voia să alătureze actul de delimitare privitor la aceste hotare pe lângă documentul principal ce urma să se stabiléscă în înţelegere cu Pórta asupra hotarelor, Comitele Marsigli, care era însărcinat cu afacerea acésta, a întîmpinat o oposiţiune seriósă nu numaĭ din partea comisaruluĭ de delimitare al Turcieĭ, Ibrahim-Effendi, care nu avea plenipotenţă pentru acésta, ci totodată şi din partea Domnilor din ambele ţĕrĭ române. Fie că se temeaŭ, ca nu cum-va prin reclamaţiunile de teritoriĭ ce s'ar fi putut face cu ocasiunea acésta în paguba ţĕrilor sale eĭ să fie jigniţĭ direct în interesele lor, fie că procedaŭ potrivit cu îndrumărĭ primite în taină de la Turcĭ, destul că eĭ aŭ refusat cu atâta hotărîre consimţĕmên-

---

[1]) Rapórtele Comiteluĭ Öttingen. Constantinopol, 23 Fevruarie şi 18 Septemvrie 1700.

tul şi conlucrarea lor pentru acéstă delimitare, în cât Curtea din Viena, care, ţiind sémă de suspiciunea ce s'ar fi putut produce prin acésta la Pórtă, nu socotea a fi oportun să-ĭ siluiască prin Pórtă a procede şi fără de voia lor, a fost în urma propuneriĭ făcute de conferenţa de stat nevoită să renunţe la cererea acésta. Comisarul împĕrătesc de delimitare Comitele Marsigli a primit dar îndrumarea, ca să încheie documentul de delimitare principal în ceea ce priveşte hotarele stabilite pentru provinciile supuse stĕpâniriĭ directe a Turcieĭ, despre linia de demarcaţiune înspre Moldova şi Muntenia înse să nu facă în el amintire decât în terminiĭ generalĭ şi invocând starea posesiuniĭ liniştite şi nediscutate de până atuncĭ; el avea înse cu tóte aceste să dispună, ca ingineriĭ austriacĭ să facă mĕsurătórea geometrică şi însĕmnarea pe hartă a hotarelor despre Moldova şi Muntenia în mod unilateral, fără de ostentaţiune şi fără sgomot superfluŭ, numaĭ pentru propria informaţiune, ear pentru-ca să se evite orĭ-şi-ce suspiciune, Marsigli n'avea să iee şi el însu-şĭ parte la lucrarea acésta [1]).

Nu tot atât de norocósă, cum a fost, în genere, cea împĕrătéscă, a fost şi ambasada de delimitare a Polonieĭ, care a sosit în acela-şĭ timp la Pórtă, dar cu tótă pompa eĭ strălucită n'a avut parte nicĭ de primire atât de respectuósă, nicĭ de succes diplomatic atât de deplin, nicĭ de concediare atât de binevoitóre ca cea-l'altă.

---

[1]) Referatul conferenţeĭ de stat cătrĕ Impĕratul. Viena, 26 Decemvrie 1700. Literae Ibrahim Effendi, Turcici Comisarii, concernentes negotia Commissionis limitaneae, ad Seraskerium Belgradiensem, 1700. Traductae à Talman.

Representantul acesteĭ republicĭ regale a scos, ce-ĭ drept, la capĕt ratificarea tractatuluĭ de la Carlovĕț, decĭ predarea Moldoviĭ, dar cu tot temperamentul luĭ îngâmfat, ba chiar violent [1]), el n'a putut să obție nicĭ punerea în libertate a prisonierilor de rĕsboiŭ și rĕscumpărarea cu banĭ a Polonesilor dușĭ de Tătarĭ în robie chiar după încheerea păciĭ, nicĭ despăgubirea cerută pentru ținutul Budjaculuĭ și satisfacerea pretensiuniĭ luĭ asupra parculuĭ de artilerie lăsat de Turcĭ în Camenița. Remâind zadarnice și reclamațiunile făcute de dênsul la Marele Vizir în cestiunea acésta, el și-a cerut de la acesta concediarea, „căcĭ regatul Poloniei a obținut o pace *fără de prietenie*"; ear Marele Vizir, profitând de vorbele luĭ, l'a vestit, că 'n timp de 8 ḑile va fi concediat [1]). Ba chiar după-ce i se acordase audiența la Sultanul, ea a fost revocată sub cuvêntul, că nicĭ o dată âncă un ambasador al Polonieĭ nu a avut parte de grația de a fi primit de Sultanul în audiență de adio. Reclamând cu hotărîre și rugându-se cu stăruință, el a avut, în sfîrșit, parte de distincțiunea acésta, înse în formă maĭ puțin respectuósă (la 20 Iulie) decât la sosirea sa, apoĭ a plecat (la 2 August), nu înse fără-ca să fi avut și'n cele din urmă momente conflicte neplăcute din causa prisonierilor creștinĭ ascunșĭ

[1]) Astfel i-a povestit el însu-șĭ luĭ Öttingen, că pe drum, într'un sat turcesc unul dintre trabanțiĭ luĭ a fugit și a trecut la Islam, dar a fost restituit în urma amenințărilor luĭ de către autoritatea locală, care la început se împotrivise; el apoĭ, spre marele necas al Turcilor, l'a împușcat fără de judecată. Raportul luĭ Öttingen. Constantinopol, 10 Maiŭ 1700.

[2]) Raportul luĭ Ottingen. Constantinopol (Pera), 20 Iulie 1700.

în carele sale de bagagiŭ, care aŭ fost luaţĭ cu toţiĭ fără discuţiune de la dênsul [1]. Secretul slăbiciuniĭ Poloniеĭ, care se dedea cu tot învelişul de îngâmfare pe faţă, a avut efecte învederate în lipsa de succese a ambasadoruluĭ eĭ.

Marea ambasadă împĕrătéscă şi-a resolvat dar peste tot afacerile la Pórtă, şi la 27 Ianuarie Öttingen, întorcându-se a casă, şi-a făcut cu alaiŭ, cu trîmbiţe şi cu tobe intrarea în Viena aprópe cu acea-şĭ strălucire ca la intrarea sa în Constantinopol (în Septemvrie 1699). Călare, încungĭurat de o suită compusă din odraslele celor maĭ nobile familiĭ din ţĕrile ereditare şi de un numĕros alaiŭ şi ducându-i-se cu fală înainte recreditiva turcéscă, el a trecut în costum strălucit la Curtea împĕrătéscă, unde a fost primit cu mare distincţiune de mariĭ dignitarĭ aĭ Curţiĭ, apoĭ şi de Impĕratul, căruia i-a presentat recreditiva Sultanuluĭ, ear în urmă a fost primit de Impĕrătésa şi de Archiducele Carol şi a fost onorat şi prin aceea, că tuturor cavalerilor sĕĭ de ambasadă, precum şi unora dintre dignitariĭ ambasadeĭ li s'a dat voie să sĕrute mâna şi în cele din urmă s'a întors cu acelaşĭ alaiŭ pompos la locuinţa luĭ [2].

Astfel s'a stabilit şi s'a executat renumita pace de la

---

[1]) Raportul luĭ Öttingen. Constantinopol (Pera) 8 August 1700.

[2]) Extras din Protocolul Curţiĭ împĕrăteştĭ. Viena, 28 Ianuarie 1701. — In ceea ce priveşte întórcerea mareluĭ ambasador împĕrătesc la Pórta otomană. Comitele Öttingen şi intrarea luĭ la 27 Ianuarie 1701 în Viena. (Acéstă intrare şi audienţa urmată după ea sunt modelul pentru ceremonia făcută la întórcerea în anul 1720 a mareluĭ ambasador Comite de Virmont).

Carlovĕţ anunţând fasa decadentă a puteriĭ otomane şi pregătind consolidarea maĭ puternică a caseĭ imperiale şi capacitatea de întindere spre Orient a eĭ, dar ascunḑênd în ea şi germenul inevitabileĭ viitóre ciocnirĭ cu un încă maĭ primejdios duşman, moscovitismul ce încetul cu încetul lua locul Osmanlîismuluĭ. Nu maĭ încape nicĭ o îndoială, că strălucitele victoriĭ ale Prinţuluĭ Eugen în Ungaria şi la Rin, precum şi deosebita dibăcie a diplomaţieĭ austriace l'aŭ ridicat pe acel timp pe Impĕratul în posiţiunea de stăpânitor al situaţiuniĭ, de singur dictator al păciĭ, pe care toţĭ o doriaŭ cu însetare, deşi nicĭ unuia nu-ĭ dedea mâna să o mărturiséscă acésta. Singură jalusia Austrieĭ a scăpat atuncĭ Principatele române de încorporarea în Rusia, şi tot astfel, stabilindu-şĭ stĕpânirea în Ardél, Austria le-a scăpat, în propriul eĭ interes, pentru totdeauna de primejdia de a fi prefăcute în paşalicurĭ turceştĭ.

Lordul Pagett a urmat şi după întórcerea luĭ Öttingen cu atâta înderetnicie stăruinţele luĭ pentru acordarea daruluĭ promis luĭ Mehemet-Rami şi luĭ Mavrocordat, încât Impĕratul, ţiind sémă de dorinţa meritosuluĭ Englez, care representa acum şi interesele austriace, i-a promis în cele din urmă, că fără de întârḑiere va trimite la Constantinopol un Internunţiŭ, ca să ducă darurile promise; condus înse de spiritul uneĭ prudente precauţiunĭ, el a declarat, ca predarea efectivă a sumelor promise atîrnă de la colaborarea, pe care ceĭ doĭ competitorĭ o vor da pentru obţinerea executăriĭ celor doue condiţiunĭ de pace încă neîmplinite, resolvarea conflictuluĭ privitor la graniţele de la Novi şi depărtarea luĭ Tököly dimpreună cu întrégă luĭ aderenţă

de la hotarele ţerilor ereditare austriace, precum şi de la ale Munteniei; eĭ aveaŭ decĭ să intervie, ca Pórta să-ĭ dee Curţiĭ din Viena o declaraţiune făcută 'n scris în ceea ce priveşte aceste pretensiunĭ şi să adreseze comandanţilor de la hotare cuvenitele ordine pentru executare. In acest sens şi sub aceste modalităţĭ i s'a dat luĭ Pagett asigurarea descărcăriĭ de garanţia, pe care o luase asupra sa pentru împlinirea promisiuniĭ făcute de Impĕratul, ceea ce n'a fost înse o pedecă, pentru-ca, până la împlinirea condiţiunilor maĭ sus arĕtate, sumele aduse de Öttingen înapoĭ să fie întrebuinţate pentru scopurĭ de rĕsboiŭ şi anume pentru fortificarea Araduluĭ şi, în urmă, pentru pregătirĭ de rĕsboiŭ în Italia [1]).

---

[1]) Raportul conferenţeĭ de stat cătrĕ Impĕratul Viena, 23 Decemvrie 1700. — Lettera de Conte Oettingen à Lord Pagett. Carlovic, 4 Gennaro 1701. — Raportul conferenţeĭ de stat cătrĕ Impĕratul, 4 August 1701.—Raportul consiliuluĭ aulic de rĕsboiŭ cătrĕ Impĕratul, 16 Ianuarie 1701.

INDICE

A.

B.

C.

D.

E.

F.

G.

H.

I.

K.

L.

M.

N.

O.

P.

Q.

R.

S.

T.

U.

V.

Z.

UNIVERSITY OF ILLINOIS-URBANA
3 0112 079441736